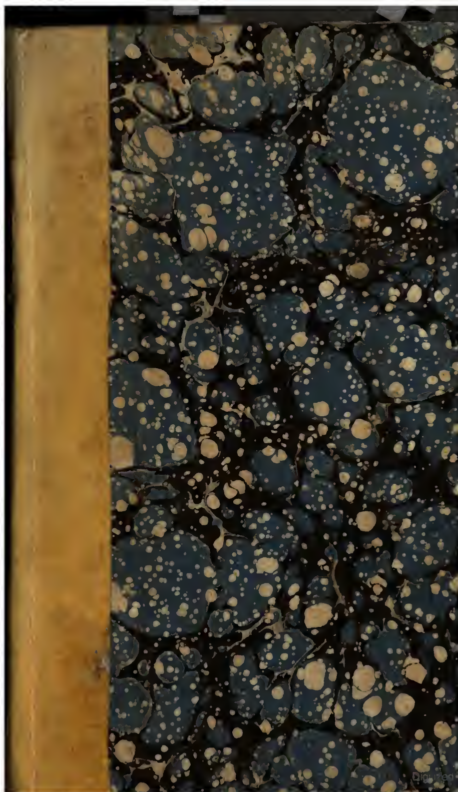

THEOLOGIA
DOGMATICO-SCHOLASTICA
TOMUS QUINTUS

PARTEM TERTIAM DE DEO FINE VIRTUTIBUS OBTINENDO
QUOAD TRACTATUM PRIMUM COMPLECTENS.

JOANNIS BAPTISTAE GENER
THEOLOGI HISPANI

THEOLOGIA
DOGMATICO-SCHOLASTICA

PERPETUIS

PROLUSIONIBUS POLEMICIS HISTORICO-CRITICIS

NECNON

SACRAE ANTIQUITATIS MONUMENTIS

ILLUSTRATA

TOMUS QUINTUS

PARTEM TERTIAM DE DEO FINE VIRTUTIBUS OBTINENDO
QUOAD TRACTATUM TERTIUM COMPLECTENS.

ROMAE ANNO JUBILAEI MDCCLXXV.
IN TYPOGRAPHEO S. MICHAELIS AD RIPAM.
SUMPTIBUS VENANTII MONALDINI BIBLIOPOLAE IN VIA CURSUS
ET PAULLI JUNCHI TYPOGRAPHI ET BIBLIOPOLAE.

PRAESIDIBUS ADPROBANTIBUS.

ADPEN.

ADPENDIX
MONUMENTORUM
EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM
QUAE IN TOMIS HUCUSQUE EDITIS DESIDERANTUR.

PRAELOQUUTIO.

OVAM Tabulam monumentorum Antiqnitatis, Tomis editis interferendam fiftimus, exhibentem utique vetuftiffima pro fanctis dogmatis documenta, ex Actis SS. Martyrum in paffionibus fuis adloquentium petita, Haec diu nos hortabatur literis fuis humaniffimis eruditiffimus ille Vir, permultis editis clarus, PP. Cappuccinorum familiae magnum decus & ornamentum, *Hieremias*, inquam, *a Benettis*, commentariorum noftrorum Cenfor egregius, quem nuper mundo ereptum cum orbe literato plangimus ex animo. Haec & nos poft adcuratam rei difcuffionem exfequimur lubentiffime, immo ut exfequamur, vehementer cogimur; nihil enim hoc documentorum genere congruentius, fublimius nihil communiendis, illuftrandifque fanctis fidei dogmatis pro inftituto noftro, quod utique in eum finem omnigenae eruditionis facrae ufum amplecti profitetur. Exinde vero haud leviter dolemus id argumenti genus pro adornanda Theologia Antiquaria primum omnium noftrae non fuccurriffe menti. At immanem tamen defectum adjecta pro voluminibus editis Adpendice, adjectifque deinceps in edendis pro opportunitate locorum confimilibus tabulis porro fupplemus. Hac autem ratione & facrofanctas Martyrum loquutiones in fyftema quoddam theologico dogmaticum, fine exemplo, quod fciamus, redigimus, & gemma omnium pretiofiffima fanctorum dogmatum exfornamus coronam.

Nun eft quidem animus hujufmodi monimenta copiofis Adnotationibus (quod plane alias optarem, & facili negotio expedirem) illuftrare, ne videlicet voluminum moles nimium adcrefcat contra votum Editorum Operis; fed breviores tantum, quum neceffaria, vel maxime opportuna occafio poftulet, notulas indicabimus, rejecto ad eos ftudiofo Lectore, qui rem, vel uberius vel adcuratius pertractaverint.

Iis plerumque utimur Actis Martyrum, quum nobis codd mff. fuppetant nulli, quae apud Eruditos Viros cum Bollandianis Jefuitis & Ruinartio Benedictino (quippe qui hac in re Magiftri & Duces commendatiffimi jure habentur) antiquiffima omnium vulgo exfiftimantur & fincera fub prioribus quatuor Ecclefiae Chrifti Seculis, quae

copiosiorem, nobilioremque primorum Martyrum segetem retulerunt. Hac porro de caussa intra breviores hujusce temporis cancellos Epocham hujus tabulae praeter morem nostrum concludimus. Quamvis enim in ea nonnulla interdum desideres monimenta universis Theologiae nostrae dogmatis confirmandis, at complurima tamen enitent, eaque omnium praeclarissima, utpote ex ore Testium Veritatis probatissimorum emissa, quibus potissima eorum dogmatum capita uberrime, perspicue, atque eximie comprobantur. Quocirca & in Classibus nostris haec Tabula primum perpetuo constituet Caput. Persaepe in eisdem Actis, immo & in eadem Martyris cujuspiam adloquutione pro diversis dogmatis testimonia elucent: idcirco saepenumero Acta eadem, ipsasque Martyrum adloquutiones repetamus oportet. Et haec quidem in tanto dogmatum pelago tranando necessitas fastidium, quod alias ea crearet repetitio, prudenti & pio Lectori levabit, credimus.

In singulis demum documentis ea praecipua Martyrum verba, quae propositum argumentum concernunt, diversis typorum characteribus designanda curavimus, ut nempe qui velis, rem de qua agitur, momento reperisse gaudeas.

Praemonendum superest nihil. Perge, humanissime Lector, & primitiis nostris Martyrologico-dogmaticis UTERE FELIX.

TOMO II. INSERENDA

Nimirum

SPECTANTIA AD CLASSES

pro Exsistentia Dei sub pag. 14.

DOCUMENTA EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Et ego Christianus sum, colo enim & adoro solum Deum verum.

S. LIBERIANUS Martyr adloquens in passione sua Rusticum Romae Praesidem, interrogantem num esset Christianus, Romae, an. circ. 167. (Ex *Actis* S. Justini & sociorum ejus, quae habentur ap. Metaphr. Lipoman. Sur. Bollandianos ad d. 13. April. Sanctis sacrum, & Ruinart in Act. MM. sinceris & selectis p. m. 45. n. 3. sub fin. edit. Paris. 1689.)

Quod sincera sint haec Acta, nullus, quem sciam, ambigit. Suspicari quis duntaxat possit, num Justinus, cujus haec passionem referunt, Justinus ille sit christianus Philosophus, qui & claris scriptis, & profuso sanguine fidei testis eluxit, aut alius Justinus quispiam. Dubitat quidem *Surius*. Primum deinde adfirmavit *Baron.* in notis ad Martyr. ad d. 13. Apr. nota *b.* cui adstipulatur recens Ruin., alterum vero ope-

operose promovit Papebr. cit. Confer eos, si lubet, & esto judex. Nos autem in opinionem Papebrochii vehementer propendemus.

Quidquid finis interimit, casus involvit, quum aeternam mundi vertiginem (*) rapax tempus obducit. Solui Deus *noster beatitudinem vindicat.*

(*) *Alias virtutem.*

S. Symphorianus M. Augustoduni seu Aeduae Galliarum urbis, longa oratione pro Christianismo adloquens Herculeum Consularem Judicem, eum impellentem ad sacrificandum diis paganismi, an. circ. 118. (ex ejus *Act.* ap. Ruin. cit. n.5. p.71.) In Martyrologio Romano & aliis recolitur Sancti memoria die 22. Aug.

Ego Imperatoris mundi genium nescio, sed coelesti Deo meo *servio... adoro Dominum meum, Regum & omnium gentium Dominum.*

S. Speratus M. alter ex xii. Martyribus vulgo *Scillitanis*, Carthagine adloquens Saturninum Proconsulem Judicem, deprecantem illum ut tantum per genium Regis sui juraret, an. circ. 200. (ex *Act.* proconsularibus MM. Scillitanorum, quae recensuit Baron. in Annal. ad an. 202. ex tribus codd. mss. eruta, & deinceps cit. Ruin. ex cod. ms. bibl. Colbertinae, a p.79.) Sperati simulque xi Sociorum festum reponunt vulgo Martyrologia ad d. 17. Jul.

Honorem quidem Caesari tanquam Caesari; Deo *autem* nostro *honorem & orationem offerimus.*

S. Donata M. altera ex eodem Martyrum coetu, adloquens ipsum Saturninum, praecipientem Donatae, Vestinae & Secundae ut honorarent Regem suum & diis sacrificarent. (Ex eisdem *Act.* ap. cit. Baron.)

Nos vero Deo *obedimus.*

SS. Sabina et Asclepiades MM. adloquentes Polemonem Neocorum, seu aedituum paganorum fani, dum eis jussa Principis de sacrificando diis proponit, Smyrnae an. fortasse 250. (ex *Act.* SS. Pionii & Sociorum, quae cit. Ruin. ex quatuor codd. mss. collegit, praetulitque aliis Actis a Metaphr. Lipom. Sur. Bollando editis.) Festum eorum Sanctorum cum Sociis ferunt vulgo Martyrologia ad d. 1. Febr.

Controversia est apud Criticos super aetate famosi hujusce Martyrii. Hi cum *Pearson.* diss. 2. de ann. priorum Romae Episcopor. c. 19. eam referunt ad tempora Marci Aurelii; alii vero, quod probabilius videtur, cum cit. Ruin. p. 120. ad persequutionem Decii. Eos qui conferat litem judicet.

Martianus ait,.. ut obsequium tuum plenius Imperator agnoscat, sacrificium illi solve nobiscum. Achatius dixit, ego Dominum *meum, qui est verus & magnus, pro salute Regis obtestor, sacrificium vero nec ille exigere, nec nos debemus exsolvere: quis enim homini sacra persolvat? Martianus ait, responde cui Deo precem fundis, ut ipsi etiam nos sacra reddamus? Achatius dixit, ego* Deum *meum opto te scire quod prosit; &* Deum *qui est verus agnoscere.*

S. Achatius Episcopus Melitenus in minori Armenia & M. adloquens Martianum Consularem a Decio Imp. praefectum, in regione Antiochiae, an. circ. 250. (Ex *Act.* Sancti ap. Bolland. ad d. 31. Mart. quo ejus festum recolitur ap. Menaea Graecorum.)

Bollandianis quantum ad personam hujus Achatii repugnat nonnihil Ruin. ad p. 138. Eum, si lubet, consulas.

Tum Achatius Bollandianis *Confessor* dicitur, Ruinartio vero, cui adhaeremus, *Martyr*, quapropter ejus sermones inter adloquutiones Martyrum saepe recensemus. Nec immerito quidem, licet enim ex Actis disputationis ejus cum Martiano non constet in tormentis obiisse, immo penitus liberum, jubente Decio evasisse; nihilo secius, haec de Sancto in Menaeis excusis Graecorum ap. citt. Bolland. habemus „ ad Martianum Consulem deductus, rogatusque de iis, quae doceret, exposuit totam de nostra in Deum fide doctrinam, Paganorumque nugas & commenta refutavit, quare & tormenta pertulit & in carcerem traditus fuit. „

Eademque praeterea ferunt Menologium Basilianum, & Menaea plura mss. Quin etiam in plerisque Martyrologiis sic ejus festum enuntiatur, *Passio Achatii Martyris*; esto in uno aut alio legamus, *B. Achatii Confessoris*. Argumento itaque veri longe simili ducti, sermones Achatii in quaestione de fide sua respondentis, adloquutionem Martyris reputamus. De ejusmodi Martyribus, qui Christum confessi mortem in confessione non oppetierint, plura inferius ad Tom. VI. ubi de Martyrio.

Vides in hac celebri adloquutione modum ac methodum, qua olim SS. Martyres in judicio interrogabantur ac respondebant, prout vulgo ferunt Acta sincera & vetustissima, a notariis frequenter oculatis, aut plerumque saltem aequalibus conscripta.

Et hae quidem suffecerint exempla, speciminis loco adducta pro existentia Dei, seu supremi cujusdam Numinis, cui plane uberius illustrandae documenta id genus speciosissima sine numero adferri possent.

SPE-

SPECTANTIA AD CLASSEM V.

pro Deo Uno ad pag. 60.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Τὰ δαιμόνια τῶν ἐθνῶν θεοὺς προσαγορεύεις πλανώμενος· εἷς γάρ ἐστιν θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

Nempe

Gentium daemones Deos errans adpellas. Unus *enim est Deus, qui fecit coelum & terram & omnia quae in ipsis continentur.*

S. Ignatius Apostoli Joannis discipulus, Episc. Antiochiae M. adloquens Trajanum Imp. gentium daemones adpellantem Deos, non longe ab Antiochia, ubi tunc temporis Trajanus agebat, in Armeniam & ad Parthos properans, an. 106. (ex *Act.* Sancti tum ex editione Usserii, tum ex postrema gr. lat. quam ex cod. vet. ms. biblioth. Colbertinae vulgavit Ruin. sub fin. laudati commentarii sui a p. 696. n. 2.) Sacer illi dies ap. Graecos vigesimus Dec., apud Latinos vero primus Febr.

Consuito ignatianae adloquutioni adsignamus annum 106. quoniam ex opinione veri similiore passionem & mortem subiit Martyr in amphiteatro Romano ad an. 107. Imperii Trajani decimum, Syria & Senecio Coss. Et vero adloquutio Trajano prope Antiochiam commoranti directa est ante annum integrum, aut complures saltem menses, qui expendendi erant in longo itinere, terra marique complendo, & in ceteris eventis, quae ad praestatutam Ignatii mortem occurrere debuerant. Congruenter itaque consignanda superiori anno 106. Lege Ruin. in notis ad editionem Usserianam Actor. Sancti a p. 11.

Apud Sisciam verum Deum confessus sum. Ipsum semper colui, ipsum corde teneo, nec me ab eodem, qui Unus Deus *& verus est, homo poterit separare,*

S. Quirinus Episc. Siscianus M. adloquens Amantium Praesidem primae Pannoniae & Judicem, rogantem si vera essent, quae primum in Siscia Maximo Praesidi de fide sua responderat. In civitate Sabaria an. circ. 309. (ex *Act.* Sancti, quae e codd. mss. antiquis ediderunt Mombrit. & Sur. ad d. 4. Jun. eidem sacrum, quae demum exscripta dedit Ruin. cit. a p. 552. n. 4.)

Quem quum hortaretur Publius ad immolandum idolis, constanter dixit, Unus *est* Deus *quem colimus, cui sacrificium piae devotionis offerimus.*

S. Fe-

S. Felix M. alter ex VII. filiis S. Felicitatis, adloquens Publium Praefectum Urbis Judicem, Romae an. circ. 150. (ex *Act.* S. Felicitatis & VII. filiorum ejus, quae ex compluribus codd. mss. & edit. vulgavit eit. Ruin. p. 22 n. 3.) Felici simul & aliis fratribus dies sacer est decimus Julii apud Martyrol. Bucherianum, Romanum & alia.

Ad Capitolium solus adtrahitur & quum immolare daemoniis cogeretur, clara voce testatur, Unum *&* verum Deum *novi. Huic laudis hostias immolabo. Deos vestros daemones scio, quos incassum non tam hostiis pecudum, quam animarum vestrarum mortibus honoratis.*

S. Saturninus Episc. Tolosanus & M. adloquens turbam ethnicorum in eum ceu christianum ardenter tumultuantem, Tolosae post an. circ. 245. (ex *Act.* Sancti, quae ex complurimis codd. mss. digessit eit. Ruin. p. 111. n. 4.) Ejus memoriam concelebrant Martyrologia die 29. Nov.

Christianus sum & Episcopus. Nullos alios deos novi nisi Unum *& verum Deum .... Huic Deo nos christiani deservimus.*

S. Cyprianus Episc. Carthaginens. & M. adloquens in prima fidei suae confessione Paternum Proconsulem Judicem, Carthagine, an. 258. (ex *Act.* proconsularib. Sancti, quae ex multis codd. mss. & editis sincera dedit Ruin. p. 216. n. 1.) Ipsi dies festus 14. Sept.

Ego Unum *Deum colo, qui fecit coelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt.*

S. Fructuosus Episcop. Tarraconae in Catalonia & M. respondens Aemiliano Praesidi, eum urgenti ex jussu Impp. Valeriani & Gallieni deos profanos colere, Tarraconae an. 259 (ex *Act.* SS. Fructuosi Episc. Augurii & Eulogii diaconor. ap. Bolland. ad diem 21. Jan. quo eorum festum adnuntiatur ap. Martyrol.)

Deus Unus *est, qui est venturus solus, in coelo habitans & humilia respiciens in magna virtute sua. Ut hunc colerem & diligerem a parentibus mihi est traditum. Hos autem quos tu colis, qui a te dii esse dicuntur, nescio. Perditio virorum*

rum

rum omnium vestrorum qui tibi consentiunt, adinventio ista est, non veritas.

S. ASTERIUS M. respondens Lysiae Proconsuli aut Praesidi haec illi minitanti „ Crede vel tu & sacrifica diis, ante oculos tuos habens „ tormenta, quae contradicentibus sunt parata. „ apud Aegeam Ciliciae an.285. (ex *Act.* proconsular. Sancti & Socior. quae recitant Sur. ad d. 23. Aug. quo eorum memoria recolitur, Baron. ad an.285. Ruin. p. 279. n. 2.)

Ubi vero ad Thebaeos denuntiatio iterata pervenit (*) *cognitumque ab eis est injungi sibi rursum exsequutiones profanas, vociferatio passim ac tumultus in castris exoritur adfirmantium, nunquam se ulli in haec tam sacrilega ministeria cessuros, idolorum profana semper detestaturos, sacrae & divinae religionis cultui instituros,* Unum *se aeternitatis Deum colere.*

(*) de morte subeunda ni diis sacrificarent.

SS. MILITES LEGIONIS THEBEAE, sermonibus maxime incitantibus ad constantiam MAURICIO primicerio, ut ferunt, EXSUPERIO campi doctore, CANDIDO senatore militum, una voce adloquentes ac provocantes universam Paganismi perfidiam in mandato Maximiani Imp. quo nempe edixerat, decimum quemque ex ea legione in fide christiana persistentem gladio feriri. Aguani apud Gallos an.286.(ex *Act.*SS.Mauricii & Socior. ejus, quae pridem ferme subdititia edidit Sur. deinde tantisper emandata, sed valde tamen interpolata Mombrit. postmodum Chiffletius S. J. ex veteri cod. ms. sincera, ex iis denique aliisque eodd. mss. simul collatis cit. Ruin. p.289. n.3.) Celeberrimorum Martyrum memoria ap. Martyrol. Latinorum percolitur die 22.Sept.

Profitemur nos christianae religionis esse cultores & Unius *ac veri Dei permanentis in secula famulos testes.*

S. VINCENTIUS Levita M. patria Oscensis apud Aragones in Hispania, pro fide sua & Valerii Episc. Caesaraugustani comitis respondens Daciano Judici. Valentiae Edetanorum an. 304. (ex *Act.* Sancti ap. Bolland. collatis cum sex eodd. mss. die 22. Jan. qui Martyri sacer est cum in Menol. Graecorum, tum in Martyrol. Latinorum. Eadem Acta rursum compluribus cum codd. mss. & editis collata vulgavit, illustravitque cit. Ruin. a p. 387.)

Pro-

Probus Preses dixit, quae? (*) *Pullio respondit, quae* Unum *Deum in coelis indicant intonantem; quae non posse dici Deum ex ligno & lapide salutifera admonitione testantur....*

(*) sunt Christi mandata?

S. Pullio primicerius Lectorum M. adloquens Probum Praesidem Sirmiensis Civitatis in examine de fide sua, in urbe Cibali, vicina tunc Sirmiensi, an. 304. (ex *Act.* Sancti & Sociorum Martyrum ap. Bollandian. ad d. 28. April. Pullioni sacrum ap. Martyrol.)

Ὁ λογισμὸς ἡμῶν εἷς ἐστὶν, ὑπατικὲ, καὶ γὰρ τῷ Θεῷ δουλεύομεν....

Scilicet

Sensus noster unus est, Praeses; quia Uni *Deo vero servimus ...*

S. Probus M. adloquens Numerianum Maximum Praesidem in tertia fidei suae confessione, in Tharso metropoli Ciliciae an. circ. 304. (ex. *Act.* praeclarissimis Tarachi, Probi, Andronici, quae post alias Baronii, Rosvveydi, Bigotii editiones, vulgavit castigatissima gr. lat.cit.Ruin. a p.457. n.8. fere sub init.) Festum Probi & Socior. habetur in Martyrol. Romano & in plerisque latinis ad diem 11. Oct. in Menolog. vero Graecorum ad diem sequentem.

Nunquam ego sacrificavi, nec sacrifico nisi Uni *Deo & Domino nostro Jesu Christo filio ejus...*

S. Crispina Matrona nobilissima M. adloquens Anulinum Proconsulem, eam hortantem ut diis sacrificaret pro salute Principum, apud Coloniam Thebestinam in Africa sub an. circ. 304. (ex *Act.* speciosissimis S. Crispinae, primum, reor e cod. ms. antiquissimo vulgatis a Mabillon. t. 3. vet. analect.) Sanctae memoria ap. Martyrol. Rom. colitur die 5. Dec.

Iis praeterea confirmando sancto dogmati complures adnecti possent Adloquentes Martyres ex eorum Actis, quae postremo recensuit laud *Ruin.* E. e. Faustus Cordobensis adloquens Eugenium Praesidem Cordubae apud Hispanos ad pag. 597. & 598. Leo Proconsulem Lollianum Patarae in Lycia ad p. 611. n. 3. Sadoth Episc. in Perside Saporem Regem ad p. 643. n. 2. Theodoritus Presb. Julianum Comitem, Juliani Augusti avonculum Antiochiae ad p. 659. n. 3. Bonosus et Maximilianus milites, de numero Herculianorum seniorum, eundem Julianum Comitem ad p. 667. n. 4: Sabas genere Gothus Missos quosdam ab Atharido Gothorum Rege, in Gothia ad p. 677. n. 4.

Jam

Jam quid ad haec reponat Polytheorum turba, olim magna nimis? In scenam prodat, esto, omnium fere gentium, celebriumque inter illas Philosophorum de multis diis opinionem; nobis item objiciat e primis Christianae legis seculis pro Polytheismo Adloquutiones, quibus & sui Imperatores, & Proconsules, & Praesides omnes hoc producti Capite, Martyres urgebant nostros ut illum profiterentur. At iidem tamen Martyres & invictis ratiociniis, & suppliciis exanthlatis, & morte obita pro *Deo Uno* adversum inanes deos, ab ementito Polytheismo victoriam reportarunt.

SPECTANTIA AD CLASSEM VI.

pro Omnipotentia Dei ad pag. 95.

Idola enim contemnentes, Deo Omnipotenti *famulantes vitam aeternam invenient...*

S. SILVANUS M. S. Felicitatis filius, adloquens Publium Urbis Praefectum, Romae, quemadmodum enuntiavimus *supra* de S. Felice germano ejus fratre ad p. v. sq. Ea recole.

Deprecatus est ut ei horam concederent qua posset orare & Omnipotenti *Deo debita precum vota persolvere.*

S. POLYCARPUS Joannis Apostoli discipulus, Smyrnae Episc. M. eos adloquens, qui illum comprehenderunt ad Martyrium a Proconsule destinandum, Smyrnae an. 166. vel, ut aliis placet, 169. Marci Aurelii Imperat. anno septimo. (ex *Act.* Sancti & Socior. ejus, quae ex codd. mss. cum editione Usseriana collatis adornavit, notisque illustravit Ruin. p. 28.) Haec ab iis discimus oculatis & auritis testibus, qui verba ex ore Martyris exceperunt. Ejus memoria recolitur d. 26. Jan. apud Latinos, & d. 23. Febr. ap. Graecos.

Super anno & die ejus passionis, quae mihi valde incerta sunt ob inopiam documentorum, multa disputant Eruditi, quos conferre possis una cum Bolland.ad d.26.Jan.Halloixium in vita Sancti c.12. Pearson. de Episc. Roman. diss. 2. c. 18. *Usser.* in notis ad epist ecclesiae Smyrnens. *Vales* in hist. Eusebii l. 4. c. 15. in notis.

Ego Omnipotentem *Deum, qui me fecit, timeo & illi soli servio.*

S. SYMPHORIANUS Vir nobilis M. uti *supra* p. III.

Deum Omnipotentem (*) *qui fecit coelum & terram & nos omnes, qui nobis omnia praestat & tribuit.*

(*) colo

S. PIONIUS Vir in sacris literis eruditissimus M. respondens Palaemoni Aedituo & Judici, illum interroganti, *quem colis Deum?*

Smyrnae an. 250. (ex *Act.*S.Pionii & Socior.*supra* laudatis p.111.quae recolas.)

Ego Deum Onnipotentem *colo*.

S. Augurius Diaconus M. adloquens Aemilianum Praesidem in examine suae fidei, Tarraconae in Catalonia an. 259. (ex *Act.* SS. MM. Fructuosi Episc. Augurii & Eulogii Diaconorum ap. Bolland. ad d.21. Jan. quo passi sunt & quo propterea eorum memoriam vulgo celebrant Martyrologia) De iis Sanctis praeclare Augustinus serm.273.olim 101. de diversis & Prudent. in carmine de Sanctis in περὶ Στεφάνων libro.

Jam die duodecimo Kalendarum Augustarum apud signa legionis illius, quando diem festum Imperatoris celebrastis, publice clara voce respondi me christianum esse, & sacramento huic militare non posse, nisi Jesu Christo filio Dei Patris Omnipotentis.

S. Marcellus Centurio legionis Trajanae M. respondens Anastasio Fortunato Praesidi haec illi objicienti in examine suae fidei, *Quid tibi visum est ut contra disciplinam militarem te discingeres & baltheum ac vitem projiceres?* in civitate Tingitana, vulgo *Tanger* in Habata provincia Regni Fezzae, anno probabilius 298. die 30. Oct. qui eidem sacer est ap. Martyrol. (ex *Act.* quae tanquam a Notariis excepta ferunt Sur. Baron. Ruin. qui ea contulit cum codd. mss. p.312.n.2.)

Haec in Actis n.1. coram signis legionis Trajanae loquutus, praeter alia, dicitur Marcellus, *si talis est conditio militantium ut diis & Imperatoribus sacra facere compellantur, ecce projicio vitem & cingulum, renuntio signis & militare recuso*. Exinde vero discimus, Imperatores Romanos sibi divinos cultus extorsisse a populo, ut ipsis nempe ceu diis immolaretur: id quod ab Imp. Commodo, superbissimo homine, qui mortuo patre Marco Aurelio, nominari voluit *Hercules Romanus, Jovis filius*, originem duxit, Lamprid. teste, ac deinceps in morem transiit, uti passim ostendunt exempla in Actis MM.

Discimus insuper, apud militias Romanas non modo baltheum aut cingulum ornamento fuisse egregiis quibusdam militibus, sed etiam vitem, de qua *Euseb.* hist. l.7. c.15. ubi de Martyrio S. Marini militis haec habet, *honor quidam est vitis apud Romanos, quam qui adepti sunt Centuriones dicuntur*: illam itaque qua ceu insigni muneris proprio praenitebat Marcellus, abjecit ut Jesu Christo Regi aeterno militaret. De vite Centurionum plura *Baron.* ad an. 298. n.3.

Deus sanctissime, Deus altissime, Deus Omnipotens: *tibi laudes pro nomine tuo reddimus, Domine Deus* Omnipotens. S. Thr.

S. Thelica M. haec inter alia ad Dominum conversus exclamans, ubi audit Anulinum Proconsulem in examine suae, Sociorumque plurium Africanorum fidei sibi minitantem, *incipies scire ire quae vos pati oporteat*, Carthagine an.304. (ex *Act.* SS. Saturnini, Dativi & aliorum plurimorum MM. in Africa, quae ex codd. mss. & edit. digesta dedit Ruin. a p.409. n.6.) Quo die Sancti memoria recolatur, nondum mihi exploratum.

Minime ego parere volo, sum enim Christiana, Dei Omnipotentis *serva.*

S. Eutychia Vidua M. respondens Dulcetio Praesidi ajenti, *visne regali edicto parere?* nempe de illorum esu, quae diis immolabantur, in examine fidei suae & Sociarum, Thessalonicae, opinor, an. 290., vel, ut aliis placet, 304. (ex *Act.* Sanctarum Agapes, Chioniae, Eutychiae &c. quae vulgarunt Sur. ad d.1. Apr. Baron. ad an.304. n. 40. Bolland. ad d.3. Apr. Ruin. a p.421. n.4. sub fin.) Agape & Chionia celebrantur ap. Martyrol. Rom. & alia sub diem 3. Apr.; quo vero Eutychia & reliquae Sociae, mihi inexploratum.

Bollandiani laudati Actis Surianis, quae tanquam sincera amplexus est cit. Baron., ceu minus exactis alia praeferunt, quae sibi antiquiora, puriora & sinceriora sunt, ex Act. SS. Chrysogoni & Anastasiae excerpta, remque suam multis promovet ibi Henschen. At ei acriter resistit Ruin. p.419. sq. pugnatque pro majore sinceritate Surianorum, quae nempe ex cod. ms. Monasterii Benedictini Cryptaeferratae in agro Tusculano eruta, & a Guilliel. Sirleto latine reddita vulgavit Sur. Porro eruditus Vir non ita rem conficit suam, ut omnem henschenianae sententiae dissipet vim. Lector, cui otium sit, utrumque conferat, & controversiam definiat.

Deus Omnipotens *qui jussit nobis ad mortem usque ipsum diligere; qua de caussa non ausae sumus eum prodere, sed maluimus aut viventes comburi, aut quaecumque alia nos adciderint perpeti, quam talia scripta* (*) *prodere.* Tum, *Haec vidit Deus* Omnipotens *qui omnia scit, praeterea nemo.*

(*) Divina.

S. Irene V. & M. comes in passione S. Eutychiae mox laudatae, respondens ad binas ejusdem Dulcetii interrogationes, quarum haec prima fuit, *quisnam tibi auctor fuit ut membranas istas atque scripturas ad hodiernum usque diem custodires?* reperta quippe sunt domi suae sacra Biblia recondita: altera vero haec, *quisnam conscius*

 erat,

erat, haec in domo illa esse, in qua habitabas? (ex eisdem *Act.* modo indicatis ap. Ruin. p. 424. n. 5.) Martyrol. Rom. & alia Sanctam concelebrant ad d. 5. April.

Nimirum ex impio Diocletiani edicto omnes sacri codices apud christianos reperti flammis addicebantur, ipsisque graviter injunctum erat ut quos servarent coram Praeside statim proderent. Edictum impium indicant Acta mox citt. tum Acta S. Philippi Heracleae Episc. ap. Ruin. p. 444. n. 4. Et vero Christiani religioni jure duxerunt mori potius & quodlibet subire supplicium, quam pignora sanctissima profanis ignibus comburenda tradere. Qua de caussa & Irene, & alii quamplurimi gloriosam mortem oppetierunt, uti legere est in *Act.* SS. Saturnini & socior. mox citt. ubi egimus de S. Thelica p. XI. Qui vero sub ea persequutione atrocitate poenarum perterriti sacros libros, quos apud se retinebant, tradiderunt persequutoribus vocati sunt a piis Christianis Traditores, & ab ecclesiastica communione rejecti, ex eisdem *Act.* ap. Ruin. p. 409. n. 1. Ex iis autem Traditoribus haud pauci Donatistis postmodum juncti Catholicos acriter vexaverunt. Hac de re fuse *Baron.* sub initium, ni fallor, Seculi IV.

Saepius quidem Irene in eadem confessione Dulcetium adloquens Deum *Omnipotentem* invocat, quasi piam hanc invocationem in more habuerit. Quin etiam atque etiam ex ore CHIONIAE comitis Irenes eam audivit ipse Praeses.

Iis praeterea *Omnipotentem* Deum in confessionibus suis confitentes adjici possunt complures ex *Act.* ap. Ruin. E. c. THEODOTUS professione caupo adloquens Theotecnum Praesidem Ancyrae p. 368. n. 29. VINCENTIUS Levita Decianum Valentiae Edetanorum p. 391. n. 5. CRISPINA Anulinum Proconsulem apud Coloniam Thebestinam p. 494. n. 1. MARCIANUS Deum Dominum p. 620. n. 3. PATRICIUS Episc. Julium Proconsulem, Romae, opinor, p. 622. n. 1. THEODORITUS Presb. Deum Dominum coram Juliano Augusto, Antiochiae p. 660. n. 3. BONOSUS miles Julianum Comitem coram Secundo Praefecto p. 666. n. 4.

SPECTANTIA AD CLASSEM VII.

pro Deo Aeterno ad pag. 110.

Deos gentium daemonia esse; Deum vero omnipotentem, invisibilem, Sempiternum *sui propositi esse custodem.*

S. ALEXANDER natione Graecus, M. haec Praesidi innominato respondit, eum interroganti quum saevissime longissimo spatio caederetur, *utrum etiamnum in hac* (Dei sui) *confessione duraret*. Lugduni an. circ. 178. (ex *Act.* Bolland. SS. Epipodii & Alexandri, iterum vulgatis a Ruin. a p. 62. n. 10.) Dies 24. Apr. illi sacer ap. vetustiora Martyrol. & ap. Rom.

Non sum elatus, sed Aeternum *Deum timeo.*

S. Pionius Presb. M. respondens Proconsuli Iudiei, eum, quum in proposito de non sacrificando diis constantissimum videret, sic increpantem, *quid tam elatus ad mortem nescio qua festinas persuasione: facito quod juberis*, apud Smyrnam (ex *Act.* S. Pionii & Socior. de quibus *supra* p.111.) Celebrant Sancti festum Graeci d. 11. Mart. Martyrologium Rom. 1. Febr.

Ego vero & ante jam dixi, Christianus sum: & hoc quotiescumque interrogaveris respondere curabo. Nec simulacris unquam satisfaciam, sed Aeterno *Deo quem coepi exhibeo famulatum.*

S. Philippus Episc. Heracleae M. adloquens Justinum Praesidem in examine suae fidei, Adrianopoli an. circ. 304. (ex *Act.* Sancti primum editis a Mabillon. t. 4. vet. anal. ac deinde castigatius ex cod. ms. a Ruin. cit. a p.443. n.10.) Festum Sancti & Sociorum Severi & Hermetis consignant vulgo Martyrologia diei 22. Oct.

Author Martyrologii Rom. passionem Philippi ad tempora Juliani Augusti revocat. Ceterum in Actis Sancti n.4. Bassus Praeses, Justini proximus Antecessor, Philippo & Sociis tanquam ex lege Imperatoris haec inter alia praescripsit, *Scripturas etiam, per quas vel legitis, vel docetis, obtutibus nostrae potestatis ingerite*; quibus reposuit Philippus, *Scripturas vero nec adcipere tibi, nec dare mihi convenit*: hoc autem uno titulo fere ad evidentiam manifestum est, martyrium minime ad tempora Juliani, qui nunquam praecepisse fertur tradi sacros codices, sed ad imperium Diocletiani, cujus edicta de traditione illorum satis nota sunt.

Consimili Aeternitatis praeconio Martyres alii apud *Acta* eorum Ruinartio vulgata Deum confessi sunt. Ut puta Nicander adloquens Maximum Praesidem ad p. 618. n. 1. Patricius Episc. Julium Proconsulem, Romae, suspicor, aut in Graecia, ad p. 622. n. 1. Bonosus una cum Maximiliano Milites Julianum Comitem ad p. 665. n. 2. Bademus Archimandrita seu Abbas Nersanem apostatam, qui in tormentis fidem Christi negavit in Perside sub Sapore II. ad p.681.n.2.alii.

Spectantia

ad Immensitatem Dei ad pag. 126. post n. 110.

Ego Imperatorum tuorum jussionem non audio quia sacrilega est & contra Dei praecepta jubet servos Christi diis vestris immolare, quibus ego non servio, quia nihil sunt. Deus autem meus cui ser-

servio, ipse est in coelo & in terra & in mari. Ipse est & in omni loco, *omnibus autem superior, quia intra se continet omnia; quoniam per ipsum cuncta facta sunt, & in ipso constant universa.*

S. QUIRINUS Episc. adloquens Maximum, principem in ejus confessione Praesidem. De ea *supra* differuimus p. v.

Vides profecto, nullo docente, in percelebri Sancti responso ad Praesidem ei ajentem, *lege ergo divinos apices* (hoc est Imperatorum Diocletiani & Maximiani edicta) *& fac quod jussum est*, egregiam nostri dogmatis & adsertionem, & elucidationem.

SPECTANTIA AD VITAM DEI ad pag. 128. post n. 119.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Vita Dei.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Ego uni & Vivo *sacrifico Deo, qui est benedictus in secula.*

S. VINCENTIUS Levita M. haec subjunxit postquam Praesidi animose dixerat, *quos jubes Deos confiteri, idola sunt lignea & lapidea: tu illorum testis, tuque mortuorum fias mortuus pontifex* (ex Act. supra, ubi de Vincentio primum differuimus ad p. VII. indicatis.)

Porro, me judice, Vincentius, aliique Martyres hac Classe producendi vitam Deo vero, eo maxime diserte adtribuerunt, ut insaniam & stultitiam Ethnicorum ceu deos adorantium ligna & lapides, omni vita, sensuque carentes, invicte concluderent. Id saltem ex praesenti adloquutione Vincentii videtur consequi. Heinc autem confirmatur egregie opinio illa nobis probata in Tom. I. p. 321. n. 123. quod nempe Pagani ut plurimum lapides, ligna, metalla, quibus idola eorum constabant, pro diis re ipsa crediderint & coluerint, non autem in eis deos alios invisibiles & viventes. Quis enim ambigat, Martyribus, ejusmodi idololatriam ita ardenter exprobrantibus, & sensum & vanam credulitatem illorum satis exploratam non fuisse?

Ego Deo Viventi *credo, neque volo recte factorum conscientiam meam perdere.* Tum, *Quum Deo* Vivo *credam, ob id nolui facere quod dicis.*

S. AGAPE M. primum, & deinde S. CHIONIA M. haec reponunt Dulcetio Praesidi eas cogenti ut diis sacrificent (ex *Act.* SS. de quibus supra p. XI. ubi de S. Eutychia)

Neque honorem principum volo, neque amicitiam

citiam tuam cupio. Non enim parva est substantia mearum divitiarum, quas reliqui ut Deo Vivo *serviam.*

S. Probus M. adloquens Numerianum Maximum Praesidem in primà confessione (ex *Act.* Sancti ap. Ruin. n. 2. quae indicavimus supra p. viii.)

Rursum Probus in secunda confessione eundem adloquens Maximum pie & animose Deum Vivum expressit (ex citt. Act. p. 470. n. 5.)

Nec talis eram, nec sum fallax. Non enim daemonia adoro sed Deum Vivum, *qui mihi dabit patientiam, & quid dicam, & quid loquar ad te.*

S. Tarachus M. Probi & Andronici socius haec in tertia confessione reponit eidem Praesidi Maximo, sibi temere objicienti, *non recte vivebat, sed fallax hucusque vixisti ante tribunal meum* (ex ipsis *Act.* p. 477. n. 7.)

Sub arma militavi, & ordine meo egressus sum, veteranus semper. Tamen Deum Vivum, *qui fecit coelum & terram colui; etiam & nunc fidelem exhibeo servitutem.*

S. Julius Miles M. respondens Praesidi Maximo eum interroganti, *quam gessisti militiam?* Dorostori, quod olim civitas erat in Moesia inferiore, an. incerto, fortasse sub persequutione aliqua Diocletianea (ex *Act.* quae post Bollandiana ad d. 27. Mai. Julio sacrum, ex cod. mf. vulgavit Ruin. p. 615. n. 1.)

Dicit se Julius militem veteranum, quoniam 26. annos militaverat.

Tu magis convertere ad Deum Vivum, *a quo recessisti, ut salves animam tuam, quam perdidisti.*

S. Theodoritus Presb. Ecclesiae Antiochenae M. respondens apostolice Juliano Comiti turpi apostatae, sibi ajenti, *convertere ab stultitia tua, & lucrare animam tuam*, videlicet diis immolando, Antiochiae sub tempora Juliani Augusti (ex *Act.* Sancti, quae prodidit Mabillon. t. 4. analect. vet. & deinceps Ruin. ex 3. codd. mss. a p. 658. n. 3.) Quinam Sancto dicis sacer, incompertum mihi.

Nos Deum Vivum *colimus & ipsi soli servimus, deos autem qui sint nescimus.* S. Bo-

S. Bonosus Miles M. de numero Herculianorum seniorum (de quibus agunt Amm. Marcellin. hist. l. 20. & 22. & Baluz. miscellaneor. t. 2. p. 462.) adloquens dum caederetur plumbatis Julianum Comitem, impellentem eum ad colendum profanos deos (ex *Act. SS.* Bonosi & Maximiliani militum, quae ex cod. ms. edidit, illustravitque Ruin. a p. *664.* n. 1.) Utriusque Sancti Martyris festum colitur ap. Martyrol. Rom. d. 21. Aug.

Non facimus quae jubes fieri contra Deum. Nos Deum Vivum *invisibilem & immortalem habemus, in quo speramus.*

S. Bonosus idem & Maximilianus adloquentes Julianum Comitem, sic eos blande adhortantem, *sicut decet, facite quae jussa sunt, & mutate signum quod habetis de labaro vestro, & accipite signum deorum immortalium* (ex eisdem *Act.* mox citt. p. *665.* n 2.)

Nimirum Constantinus Magnus in labaris sui exercitus Christi crucem & monogramma pro signo adfigi curavit. Vix autem post Constantium Constantini filium & in Oriente successorem Julianus Augustus Imperii habenas suscepit, una cum religione christiani labari signum mutandum & abolendum praecepit, & ejus loco deorum Paganismi, cujus professionem palam adgrediebatur, intrudendum signum. Et vero praecepto impio nentiquam adquieverunt Martyres nostri, nec ullis unquam suppliciis adduci potuerunt ut pro signo Christi daemonum signa in labaro suae cohortis efferrent: quod quidem magnanimis & constantissimis christianae religionis militibus gloriosum, & miraculis clarum martyrium adcersivit. Eos jure dixeris Constantiniani monogrammatis Christi Jesu Proto-martyres. De hac mutatione signi in labaro, constituta a Juliano vide sis *Nazianz.* orat. 3. in Julian. *Sozom.* hist. l. 5. c. 17. *Niceph.* l. 10. c. 35. *Baron.* ad an. 361.

Quod praeterea dii, quos Sancti milites colere adigebantur ab apostata Juliano Comite, ipsis ajente, *colite Deos, quos & nos colimus*, idola fuerint, aperte liquet ex responso Martyrum illico adjecto, *scis enim & ipse* (quoniam & christianus fuerat) *nec ignoras, quia nobis mandatur ne idola surda & muta adoremus.*

SPECTANTIA AD CLASSEM VIII. ad pag. 136.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Misericordia Dei.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Christiana ego quidem dici non mereor, nec vocari, sed Misericordia *Dei, qui non de merito, sed de sua pietate judicat, ipse me ad hoc no-*

men

men admisit... In hoc me cognosco a facie Dei non esse projectam, quia ad gloriosam confessionem sui sancti nominis permittor adcedere, per quam me credo omnium scelerum meorum indulgentiam adcepturam.

S. Afra ex meretrice Martyr, respondens in examine fidei suae Gajo Judici eam impellenti etiam atque etiam ad sacrificandum diis, Augustae apud Germanos in Provincia Raetiae, an. circ. 304. (ex *Act.* Sanctae, quae primum, opinor, Velserus edidit, ac deinde ex compluribus codd. mss. & edit. vulgavit Ruin. a p. 301. n. 2.) Dies ei sacer quintus Aug. ap. Martyrol.

Porro ejusmodi testimonio sane praeclarissimo Afra poenitens sanctissima nos condocet mirabilem & suavissimam divinae Misericordiae indolem erga peccatores, quos utique & suis immersos sceleribus sustinet, & de iis vere poenitentes amplectitur. Ex eo itidem discimus sancta dogmata de virtutibus Spei theologicae & Poenitentiae, quibus peccator praeditus ad Dei amplexus illico adcedit. Illud denique ex eodem confirmari videtur, quod plurium Theologorum sententia est, Martyrium nempe virtute sua, sive, ut ajebant, ex opere operato, peccata remittere.

Prolixae quidem sunt & peregregiae, & ultra faeminae meretricis genium, captum, educationem reliquae sanctae Martyris adloquutiones, utpote modo descriptae pares, immo interdum hac longe sublimiores. Exinde forsasse quispiam haec Acta supposita dixerit & illegitima. Ceterum & Marcus Velserus in monumentis Augustanae civitatis veteris, & Baron. ad an. 303. & Ruin. cit. in cognitione hujusmodi monimentorum apud omnes celebratissimi, hanc Afrae passionem genuinam absque ulla dubitatione reputant & sinceram, tanquam ex Actis publicis concinnatam.

Anne Afra singulari ingenio & eloquentia dotata fuerit, & sacris christianae religionis mysteriis quasi in ictu oculi ad amussim pene ad miraculum instituta a beato Narcisso Gerundensi Episcopo, a quo conversa ad fidem dicitur & sacro initiata baptismate? Haec plane fieri potuerunt, sed quis tamen adserat nullo instructus documento? Dixerim ergo indubitanter, hoc unum ex illis eventis esse mirabilibus, quae sua reliquisse curae nos docuit omnipotens Deus quum ajebat, *quum steteritis ante Reges & Praesides, nolite cogitare quid loquamini* &c.

Benedictus sis Domine Deus, christianorum spes, qui confirmas lapsos & erigis prostratos, qui redimis a corruptione sperantes in te, qui sanas

contritiones nostras benignus & Misericors *&* Miserator *& longanimis. Respice...*

S. Basilius Presb. Ancyranus Deum orans quum in confessione fidei suae immanissime cutis ejus dissecaretur jussu Saturnini Praesidis aut Proconsulis, vel potius Juliani Comitis, Ancyrae sub Juliano Augusto (ex *Act.* Sancti ap. Bolland. ad d. 22. Mart. eidem sacrum apud Graecos & Latinos.)

SPECTANTIA

ad Justitiam Dei ad pag. 144. sub n. 134.

Solus Deus immortalis est; qui coelum fecit & terram. Ipse pro tuis malis operibus te puniet.

S. Martialis M. adloquens Eugenium Praesidem in confessione fidei suae, Cordubae apud Hispanos an. incerto (ex *Act.* SS. Fausti, Januarii & Martialis, quae parum contracta dedit Sur., castigatiora vero ex 4. codd. mss. Ruin. p.597. n. 1.) Dies Sancto & Sociis sacer vulgo fertur 13. Oct.

Bonus enim est Deus noster, neque quisquam alius est praeter ipsum justus, *sanctus & salvator.*

S. Basileus Episc. Amaseae in Cappadocia M. adloquens Tribunum urbis, qui Licinii Imp. nomine ei vitam & magna munera promittebat, si diis immolaret, Nicomediae in Bithynia, an. circ. 322. (ex *Act.* Sancti n. 11. ap. Bolland. ad d. 26. eidem sacrum, p. 419.)

Ipsum plane dogma egregie probant monimenta plurima, quae militant pro gloria proborum in empyreo, suppliciisque pravorum in gehenna &c. sed illa tamen postmodum suis locis exhibenda sunt. Interea recole dicta ad Tom. II. p. 144. in Observat.

SPECTANTIA AD DEUM INVISIBILEM ad p. 146. post n. 141.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Christianorum Deus loco non circumscribitur, sed, quum Invisibilis *fit, coelum & terram implet, atque ubique a fidelibus adoratur & ejus gloria collaudatur.*

S. Justinus M. adloquens Rusticum Praesidem in examine fidei suae, Romae an. circ. 167. (ex *Act.* S. Justini & Socior. ap. Sur. & alios ad d. 13. Apr. Sanctis sacrum.)

Anne

Anne vero Justinus hic sit ille clarissimus Philosophus christianus tot polemicorum operum author? Diversus est, ait Papebroch. ad d. 13. Apr. in comment. praevio ad vitam S.Justini n.6. quoniam acta „ nulla Justini Philosophi habemus, nisi qualia ex ipsiusmet scriptis „ atque Eusebio, aliisque antiquis colligere licet; quae aliud non suadent, quam post constantiam illius etiam tormentis tentatam, clam „ sublatum fuisse de medio; quod sane conveniens erat ad levandam „ invidiam.„ Haec ille, quae conjecturis haud contemnendis urgere pergit. Recole dicta ad p.I I. sq.

Ego imperium hujus seculi non cognosco, sed magis illi fide, spe & caritate deservio Deo, quem nemo *hominum vidit*, nec videre potest.

S. SPERATUS M. unus e Martyribus Scillitanis, praememoratus *supra* p.III. quam recole.

Quomodo ergo oculi mortales adspicient quod immortalis virtus Dei & Invisibilis *adnotavit?*

S. ACHATIUS Episc. M. uti *supra* p.IV.

Videlicet Martianus Praeses Achatio dixerat, *Omnium* (christianorum; qui ex tuo pendent arbitrio) *trade mihi nomina*. Cui Achatius, *nomina eorum coelesti libro & divinis paginis sunt adnotata*. Unde colligit continenter, *quomodo ergo* &c.

Respondit, deos gentium daemonia esse, Deum vero omnipotentem, Invisibilem, *sempiternum sui propositi esse custodem.*

S. ALEXANDER M. uti *supra* p.XII.

Nos Deum vivum, Invisibilem *& immortalem habemus, in quo speramus.*

SS. BONOSUS & MAXIMILIANUS MM. uti supra p.XVI.

SPECTANTIA

ad Deum Incomprehensibilem ad p. 148. post n. 147.

Carissimi adtendite praeceptis Domini nostri Jesu-Christi. Invocemus immaculatum, Incomprehensibilem, *qui sedet super Cherubim, factorem omnium, qui est initium & finis.*

S. PHILEAS M. Alexandriae Antistes, sub Culciano Praeside adloquens turbam christianorum passionis eventum exspectantes, quum ad Martyrium properaret, Alexandriae post an. 306. ex *Act.* SS. Phi-

leae & Philoromi ap. Bolland. ad d. 4. Febr. SS. Martyribus ſacram, & ap. Ruin qui eadem cum aliis codd. mſſ. contulit, a p.548. n. 3.)

SPECTANTIA AD SCIENTIAM DEI ad pag.158. poſt n.165.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Scientia Dei.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Haec vidit Deus omnipotens, qui Omnia ſcit.

S. IRENE V. & M. uti *ſupra* p. XI.

Deus ſcit *voluntatem meam* ... Scit *enim Deus* & Videt *vim quam patior*.

S. PROBUS M. in tertia confeſſione adloquens Praeſidem, uti *ſupra* p. VIII.

Haec autem reſpondit Probus quum juſſu Praeſidis ejus ori per vim infuderunt ſatellites vinum & carnes de ara profani ſacrificii diis ſuis oblati.

Deus qui cognitor *eſt abſconſorum, qui* ſcit omnia *antequam fiant, qui uſque hodie ſine macula me cuſtodivit propter promiſſionem ſuam, ipſe & cuſtodiet me de immundis & iniquis hominibus, qui parati ſunt ancillam* Dei *contumeliare*.

S. TEODORA V. & M. adloquens Proculum Judicem, qui ei, ſi diis non immolaret, dixerat, *non eris pudica*; quaſi eam lupanari traditurus; tum, *quoniam autem ipſa in meritorium te tradidiſti, jam nunc didiceris eo quod idolis immolare noluiſti: ſine, videamus ſi cuſtodiet te Chriſtus, propter quem ita perſtitiſti contradicens*, Alexandriae an. 304. (ex *Act.* proconſular. SS. Didymi & Theodorae ap. Bolland. ad d. 28. Apr. n. 3. quos conſulas) Dies utrique ſacer ap. Graecos 5. Apr. ap. Latinos 28. ejuſdem menſis.

Porro intemeratam Virginem ſpes non fefellit; eam quippe Chriſtus tutatus eſt, & e carcere intactam modo plane mirabili eripuit ap. *Acta* citt.

Ipſa itidem Theodora haec Proculo violationem minitanti primum dixerat, *puto non ignorare te, quoniam Dominus voluntatis* INSPECTOR *eſt, nam voluntatem caſtitatis Deus* ADSPICIT: & inſuper, *jam ante dixi tibi, quoniam Deus voluntatis eſt* INSPECTOR, PRAESCIUS *enim eſt* INSPECTOR *cogitationum. Unde ſi cogor hoc facere, non arbitror fornicationem* &c.

Μωρὲ καὶ τυφλὲ αἰδέντε τύραννε, βιαζόμενος μετὰ ἀνάγκης ἐπεχεδς μοὶ. οἶδεν ὁ Θεός, ὃς ἐβατεύει τοῖς λόγοις.

Nimi-

Nimirum

Insensate & tyranne, vim patientem cum periculo perfudisti me eo, quod non me coinquinat, quia non voluntarie hoc feci, sicut Scit *Deus, qui scrutatur cogitationes.*

S. ANDRONICUS M. SS. Tarachi & Probi in passione socius, adloquens Maximum Praesidem in secunda confessione suae fidei (ex *Act.* greco lat. *supra* citt. ubi de S. Probo p. VIII.)

Haec pariter Andronicus reposuit Maximo, cujus itidem jussu ori illius violentissime immissae fuerant carnes, & infusum vinum de ara, in haec verba insultante Praeside, *quid jam habes facere, maledicte daemon? In quos* (deos) *pius esse noluisti ut sacrificares, jam gustati de ara illorum*. Inde vero docemur, & interdum permittere Deum actiones materialiter, ut ajunt, criminosas in sanctos suos, ut excelsior ex eorum renitentia triumphus emineat, & minime actiones illas polluere animum, cui involuntariae omnino sint. Deest itaque peccatum ubi voluntarium non est.

Scito quidquid me spectat & manet, Perspectum *ei* (*) *atque exploratum* esse.

(*) Christo Deo.

S. PATRICIUS Episc. M. adloquens Julium Proconsulem, Prusae in Bithynia, ut ajunt, anno incerto (ex *Act.* S. Patricii ap. Ruin. p. 623. n. 2. ex Aprili Bollandiano) Sancti & Sociorum memoriam Menaea Graecorum recolunt ad d. 19. Maii, Martyrol. Rom. 28. Apr.

Illum (*) *qui in coelis residet* & intuetur omnia.

(*) Deum.

S. BASILIUS Presb. M. respondens in suae confessione fidei Saturnino Proconsuli; hic enim postquam audivit Basilium, refutato praecepto Juliani Imp. de sacrificando idolis, ajentem, *Ego coelesti hactenus Imperatori obedivi, & ab ipsius fide nunquam abducar*, ei reposuit illico, *quem tu mihi coelestem, cui obediveris, Imperatorem memoras?* (ex *Act.* Sancti supra indicatis p. XVIII.)

SPECTANTIA AD VOLUNTATEM DEI ad pag. 203. sub n. 336.

Sabinam adspexere (*) *ridentem, ad quam quasi minantes terribili voce dixerunt, rides? illa respondit, rideo, si Deus* vult, *quia christiani sumus. Tum illi, passura es, inquiunt, illa quae novis* (**) *quae non sarificant enim lupanaribus deputatae praestant meretricibus collegium & lenonibus*

nibus supplementum . Illa respondit , quidquid Deo placet.

(*) turba ethnicorum
(**) alias *quae non vis* .

S. Sabina M. S. Pionii soror, suae passionis tempore haec animose respondet turbae gentilium insultanti (ex *Act.* S. Pionii & Socior. quae *supra* indicavimus p.111. Recole ibi dicta.)

Haec plane confirmant priscum ex lege Paganorum morem de violatione sanctarum Virginum priusquam morte plecterentur, de quo plura alias.

Scito ... ita illum (*) rebus interesse universis , ut absque Voluntate *ejus ac* Decreto *ne pilus quidem unus ex capite cujusquam hominis defluat , aut avis se in laqueum inducat.*

(*) Deum.

S. Patricius Ep. M. uti *nuper* p.xxi.

SPECTANTIA AD CLASSEM IX. ad p.255.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Sanctitate Dei.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Domine Jesu Christe , christiani sumus , tibi servimus , tu es spes nostra , tu es spes christianorum , Deus Sanctissime...

S. Saturninus M. Deum deprecans quum saevissime dilaniaretur (ex *Act.* supra ad p. vi. laudatis.)

Carissimi , adtendite praeceptis Domini nostri Jesu Christi . Innocentius Immaculatum , *incomprehensibilem...*

S. Phileas Episc. M. uti *supra* p. xix.

SPECTANTIA AD CLASSEM X. p.280.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Deo Providente.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Dixit , Deus Angelorum... Rector *elementorum omnium & totius habitaculi , omne justorum genus , qui in conspectu tuo vivunt ,* protegens , *te benedico , tibi serviens...*

S. Po-

S. Polycarpus Episc. M. Deum orans, Martyrio proximus (ex *Act.* supra p. ix. Recole ibi dicta.)

Nomina eorum (*) coelesti libro *& divinis paginis sunt* adnotata.

(*) Christifidelium suae dioecesis.

S. Achatius Episc. M. respondens Martiano Praesidi, roganti, *omnium trade mihi nomina* (ex *Act.* citt. supra p. iv.) Iis autem Sanctus Providentiam Dei Praedestinantem sine dubio intelligit atque depraedicat.

Ex iisdem (*) *quoque & thermae exsistunt; quarum quae ab igne absunt longius*, Provida *boni Dei erga nos mente frigidiores, quae vero propius admodum, ferventes fluunt.*

(*) Aqua & igne in principio mundi productis a Deo.

S. Patricius Episc. M. perorans ad Proconsulem Julium de providentia veri Dei in creatione ac subcessivo rerum molimine, praesertim relate ad thermas ferventes ac frigidas (ex *Act.* supra p. xxi. Recole ibid. dicta.)

SPECTANTIA AD CLASSEM. xi. ad p. 372.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Trinitate Dei.

ADLOQUUTIONES MARTYRUM.

Deus... *te benedico in omnibus & glorior per aeternum Pontificem omnipotentem* Jesum Christum, *per quem tibi, & cum ipso, & cum* Spiritu Sancto *gloria nunc & in futurum in secula seculorum. Amen.*

S. Polycarpus Ep. M. uti *supra* p. ix.

Christum *cum* Patre *ac* Spiritu sancto Deum *esse confiteor.*

S. Epipodius Lugdunensis civitatis apud Gallos indigena, M. coram Praeside, quum saevissime cruciaretur, *mixtis cruore dentibus*, Lugduni an. circ. 178. (ex *Act.* SS. Epipodii & Alexandri citt. supra p. xii. ubi de S. Alexandro ejus socio) Sanctum commemorant vulgo Martyrologia ad d. 22. Apr.

Patrem & Filium & Spiritum sanctum *adoro. Sanctam Trinitatem adoro, praeter quam non est*

Deus.

Deus. Pereant dii, qui non fecerunt coelum & terram & quae in eis sunt. Christianus sum.

S. EUPLIUS Diacon. M. respondens Calvisiano Consulari Praesidi, quum ei praeciperet, *miser adora deos, Martem cole, Apollinem & Aesculapium*, Cataniae Siciliae, reor, an. 304 (ex *Act.* Sancti, quae post Metaph. Lipoman. Sur. vulgavit Baron. ad an. 303. n. 146. & postremo ex codd. edit. & mss. Ruin. a p. 438. n. 2.) Recolitur vulgo memoria Euplii ad d. 12. Aug.

Gratias tibi ago Domine Jesu Christe... *tibi offero sacrificium meum, qui cum* Patre & Spiritu sancto *vivis & regnas Deus...*

S. AFRA Christum deprecans (ex *Act.* uti supra p. XVII.)

Gratias tibi ago Domine... *ac benedicat spiritus meus* Patrem *tuum Deum omnium conservatorem, ac universorum opificem, sanctumque* Spiritum *in secula. Amen.*

S. JULITTA M. & mater S. Ciryci, vulgo Quiryci etiam Martyris sub Alexandro Praeside, orans ad Christum Dominum jamjam gladio ferienda, Tharsi in Cilicia an. 305. (ex *Act.* quae ex editione Combefisii, & cod. vet. ms. contulit Ruin. a p. 527. n. 4) Dies 16. Jun. utrique vulgo sacer.

Porro ad conspectum matris Julittae dum dirissimis cruciabatur verberibus, aetate trimus *aemulam S. Cirycus vocem pronuntiavit, eamdem ipsam matris praedicationem edens ac clamans, Christianus sum*, quo quidem rabide excandescens Alexander, *pede adreptum e sublimi solio puerum terrae adlidit*, occumbitque cito tenellus infans, uti habent eadem Acta n. 3. Propterea itaque Cirycum etsi infantulum ac libertate tum carentem ad confitendum Christum, ut martyrem una cum matre percolit Ecclesia. De ejusmodi Martyribus plura alias ad Tom. VI. ubi de Martyrio.

Confitendus & laudandus est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus.

S. MARTIALIS M. uti *supra* p. XVIII.

Nos autem nec bestias timemus, nec ea quae nobis promittis veremur: sed habemus Deum Patrem & *Jesum Christum* Filium *ejus* & Spiritum sanctum, *per quem haec omnia superamus.*

S. Be-

S. Bonosus miles M. reponit haec Juliano Comiti Sanctis ministraoti *ad bestias pugnaturi estis* (ex *Act.* uti supra p.xvi. quae recolas.)

SPECTANTIA AD CLASSEM XII. ad p. 425.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Patre Deo.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Habes heic nos confitentes Deum Patrem *auctorem omnium & Filium ejus Jesum Christum Deum credimus.*

SS. Milites Thebaei MM. haec inter alia confessionis suae tempore adloquontur per literas Maximiano Imp. (ex *Act.* citt. supra p.vii.)

Jam ... publice clara voce respondi me christianum esse, & sacramento huic militare non posse, nisi Jesu *Christo filio Dei* Patris *omnipotentis.*

S. Marcellus Centurio M. respondens Anastasio Fortonato Praesidi, ei objicienti, *quid tibi visum est ut contra disciplinam militarem te discingeres, & baltheum ac vitem projiceres?* Videlicet apud signa suae legionis VII. Kal. Augusti, quum Pagani diem festum Imperatoris celebrarent. (Recole *superius* dicta p. x.)

Dominum enim Christum confiteor, filium altissimi Patris, *unici unicum, ipsum cum* Patre *& Spiritu sancto unum solum Deum esse profiteor.*

S. Vincentius Diac. M. quum animose insultaret Daciano Praesidi dum satellites ardentius urgebat ut Sanctum atrocioribus vexarent tormentis (ex *Act.* ut supra p. vii.)

Vides heic a fortissimo pugile praeclare expressa dogmata de Deo uno, de Patre Deo, de unico Patris Filio, de Christo Dei filio, de Spiritu sancto Deo, de tribus Personis uno Deo. Peregregia sane invicti Martyris confessio!

Pater *Domini nostri* Jesu *Christi, adjuva me & libera me de meritorio hoc, qui adjuvisti Petrum quum esset in carcere, qui eduxisti eum sine contumelia, educ me sine macula heinc, ut omnes videant quoniam tua sum ancilla.*

S. Theodora V. M. antiochena orans Deum Patrem vix in meritorium ex sententia Proculi Judicis ingressa est (ex *Act.* SS. Didymi & Theodorae, uti supra p. xx.)

Benedictus Deus Pater *Domini nostri* Jesu-Christi, *qui cogitatum meum non despexisti, qui & ancillam tuam Theodoram salvasti & me per duas sententias coronasti.*

S. Didymus Miles, Virgo, M. orans quoque Patrem Deum morti proximus, ad quam duobus ex titulis damnatus est a Proculo Judice; quia enim & diis, Christum confessus, immolare abnuit, & lupanar ingressus cum animo subeundi martyrium & liberandi Virginem, huic suas commodavit militares vestes, quibus induta & hominem sancte simulans, meritorium reliquit, & coram spectatoribus multis, quin ullus rem animadverteret, ad portum salutis illibata fugit (ex eisdem *Act.* mox laudd.) Exempla alia, huic consimilia indicavit *Papebroch.* ad d. 28. Apr. ubi de S Didymo, p. 572. n. 6.

Anne sanctissima Virgo martyrium aliquod cruentum deinde sustulerit? Ajunt Martyrologia nonnulla, e. c. genuinum Bedae, Usuardi, Maurolyci, & Romanum; dubitant alii, quoniam de certo, aut verisimili rei documento non constat. Et vero ut Martyr illa sit ac reputetur, sufficit plane confessio Virginis, & adductio ad meritorium, sibi morte qualibet sine dubio terribilior. Qui olim post confessionem Christi inter supplicia morte violenta non obierunt, Cypriano dicti sunt *Confessores*. De iis plura nos alias.

Ego daemonibus, surdis scilicet ac mutis statuis, non sacrifico, sed Christum Dei filium unigenitum colo, per quem Pater *condidit omnia.*

S. Julitta M. Alexandrum Praesidem adloquens, uti *supra* p. xxiv.

SPECTANTIA AD CLASSEM XIII. p. 494.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

— *pro Spiritu sancto Deo.*

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Nec blandimentis tuis resolvi potero, nec terroribus tuis frangi. Habeo enim Spiritum sanctum, *qui me non permittet vinci a diabolo...*

S. Felicitas nobilis Vidua M. adloquens Publium Praefectum, illam ad sacrificium deorum blando colloquio provocantem, & poe-

narum

narum interitum minantem. Romae an. circ. 150. (ex *Act.* S. Felicitatis supra p. vi. indicatis, n. 1.) Sanctae festus dies vulgo 23. Nov.

Ego neque ab Athenis, neque ab oratore, sed divina Scriptura irrigatus a Spiritu sancto *tuis respondebo interrogationibus, optans te iterum ad meliora reverti.*

S. Theodoritus Presb. M. haec reponit Juliano Comiti, eum, quod suam increparet apostasiam, iis verbis irridenti., *dissertaris, sacrilege, tanquam ab Athenis nuper adveneris* (ex *Act.* Sancti, uti supra p. xv.)

TOMO III. INSERENDA.

Nimirum

SPECTANTIA AD CLASSEM I. ad pag. 16.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Deo Creatore.

AX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Rectum dogma, quod christiani homines cum pietate servamus, hoc est, ut Deum unum existimemus, factorem *atque* Creatorem *omnium quae videntur, quaeque corporeis oculis non cernuntur...*

S. Justinus M. adloquens Rusticum Praesidem, uti *supra* p. xviii.

Christum cum Patre & Spiritu sancto Deum esse confiteor, dignumque est ut illi animam meam refundam, qui mihi & Creator *est & Redemtor.*

S. Epipodius M. uti *supra* p. xxiii.

Deum (*) omnipotentem qui fecit *coelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt, & nos omnes.*

(*) colo

S. Pionius M. respondens Polemoni Judici eum interroganti, *quem colis Deum?* uti supra p xii.

Item rursus Polemoni sciscitanti a Sabina, hoc idem responsum praebuit (ex eisdem *Act.* uti supra p. iii.)

Christianus sum & Episcopus. Nullos alios Deos novi nisi unum & verum Deum, qui Fecit *coe-*

lum & terram, & mare & quae sunt in eis omnia.

S. Cyprianus Ep. M. uti *supra* p. vi.

Vobis non obaudio, habens Deum verum, qui Fecit *coelum & terram.* Item, *Deum colo & Christum ejus qui* Fecit *coelum & universa quae in eis sunt.*

SS. Neo & Domnina MM. adloquentes subcessive Lysiam Praesidem provinciae Lyciae, in civitate Aegaea an. 285. (ex *Act.* proconsul. SS. Claudii, Asterii & Socior. uti supra ubi de S. Asterio, p. vii.)

Domine Jesu Christe coeli terraeque Conditor, *qui non derelinquis sperantes in te, gratias tibi ago quia fecisti me dignum coelestis tuae urbis civem, tuique regni consortem.*

S. Theodotus cauponarius Ancyranus M. Deum orans, post auditam Theotecni Praesidis de morte sua sententiam, Ancyrae an. 303. (ex *Act.* Sancti & septem Virginum ap. Bolland. ad d. 18. Mai. eis sacrum ap. Graecos & Latinos recentiores.)

At ille magna voce non esse Deos multos sed unum Factorem omnium *opificemque testatus est.*

S. Procopius Lector & Exorcista M. adloquens Flavianum Judicem, illum impellentem ut diis sacrificet, Caesareae in Palaestina an. 303. (ex *Act.* Sancti, quae ex 3. codd. mss. & Valesio in notis ad c. 2. libri Eusеb. de Martyribus Palaestinae vulgavit Ruin. p. 573. n. 2.) Primus Martyrum qui in Palaestina passi sunt sub persequutione Maximiani Procopius est. Dies ei sacer 8. Jul.

Minime, minime per Deum illum omnipotentem, qui Creavit *coelum & terram & omnia quae in eis sunt.*

S. Irene V. M. respondens Dulcetio Praesidi eam interroganti, *num parata es sacrificiis vesci & diis immolare?* (ex *Act.* supra p. xi. cit. n. 5)

Ego non vitio temeritatis inflammor, sed Dei qui Fecit omnia...

S. Philippus Ep. M. respondens Justino Praesidi, sic ejus constantiam increpanti, *cur tanta temeritate aptaris ut salute contemta Imperatoris detrectes obedire mandatis?* scilicet de immolando diis (ex *Act.* supra p. xiii. citt. n. 11.) *Ego*

Ego Creatorem, *non creaturam adoro. Deum non in manufactis quaerendum ipse loquitur qui cuncta formavit, cujus testes sunt coelum, terra & quaecumque vel deorsum jacent, vel desuper fulgent.*

S. FERREOLUS M. Viennensium Gallorum Patronus, respondens Crispino Praesidi, illum compellenti ad immolandum diis, Viennae Allobrogum an. circ. 304. (ex *Act.* Sancti e codd. mss. vulgatis a Ruin. a p. 509. n. 2.) Memoria Sancti vulgo celebratur ad d. 18. Oct.

Deum qui Fecit *coelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt*, Creatorem & Factorem *omnium visibilium & invisibilium, & inenarrabilem.*

S. PHILEAS Ep. M. respondens Culciano Praesidi, qui postquam audivit a Sancto locum illum ex Deuter. 6. 5. *diliges Dominum Deum tuum qui te fecit*, rogavit illico, *quem Deum?* (ex *Act.* uti supra p. xix. ubi & Deum CREATOREM percelebrat.)

Ipsa potius valeat vita, ipsae pessum eant fortuitae facultates, at ne ipsum corpus mihi prius superstit, quam in Deum Creatorem *meum ulla impia vox mihi ex ore egeratur.*

S. JULITTA Matrona M. adloquens Judices in quadam lite sibi proponentes, ut si eam vincere in votis esset, primum Christi fidem abjuraret, secundum leges Imperatorum, Caesareae apud Cappadoces, an. circ. 300. (ex *S. Basil.* t. 1. orat. 5.) Sanctae festum recolitur ap. Graecos & Latinos ad d. 30. Jul.

Nos Christiani sumus Christum fatentes, qui Dominus unus est, per quem omnia, *& nos per ipsum* facti sumus.

S. FAUSTUS M. adloquens Eugenium Praesidem, ipsi & Sociis praecipientem ut deos faterentur & colerent, Cordubae an. incerto (ex *Act.* citt. supra p. xviii. ubi de S. Martiali socio.)

Quomodo potest homo Christianus lapides & ligna colere, Deo relicto immortali, qui omnia fecit *ex nihilo, quem colimus?*

S. NICANDER M. adloquens Maximum Praesidem, eum hortantem ut thure tantum Deos honoraret, Venafri, ut dicunt, in Cam-

Campania Italiae, sub Domitiano vel Diocletiano, vel potius aere incerta (ex *Ac*. SS. Marciani & Nicandri, quae ex codd. mss. & edit. inter se collatis vulgavit Ruin. a p. 617. n. 1.) Sancti festum colitur ap. Menaea Graecorum d. 8. Jun. ap. Martyrol. Rom. d. 17. ejusdem mensis.

Ignem & aquam idem qui humani generis est Author *ex nihilo per suum unigenitum Filium omnipotens & aeternus Deus condidit: & ex igne quidem verbo lucem, solemque & reliqua luminaria molitus, nocti partim, partim diei praelucere ea jussit. Eo enim ejus se extendit efficiendi potentia, quo volendi facultas. Ex aquis vero et coeli firmamentum compegit, et supra easdem tellurem solidavit, effecitque in ipsis provida et praescia virtute omnia ea, quibus formandum mox a se hominem carere non posse sciebat.*

S. Patricius Ep. M. haec egregie de sancto dogmate ad Proconsulem Judicem & numerosam hominum coronam in peroratione, de qua *supra* p. xxi. sq.

Nos in unam fidem & unam potentiam & veritatem pariter unam credimus, & in idem testimonium conspiramus, & unum Deum coeli terraeque Conditorem *adoramus, ipsique ex tota anima, totaque nostra virtute servimus: solem vero, quum ipsius opus sit, non adoramus, sed neque ignem veneramur: qui enim haec condidit, ipse hominibus ea nobis ad obsequium concessit.*

S. Sadoth Episc. M. velut omnium ejus Sociorum numero 128. ore illos adloquens satellites, qui dum crudelius in Sanctos saevirent, illis inculcabant, *adorate solem & Regis voluntatem implete, & vivetis*, in Perside sub Sapore II, reor., ann. circ. 346. (ex *Act.* ap. Bollan. ad d. 20. Febr. Sancto, Sociisque sacrum in Martyrol. Rom., at in Menaeis tamen Graecorum d. 19. Oct. memorantur.)

Opera manuum hominum ne dixeris deos, sed recognosce Deum qui fecit *coelum & terram....*

Ego

Ego non cognosco deos manu factos, nisi unum Deum qui fecit *coelum & terram.*

S. THEODORITUS Presb. M. adloquens Julianum Comitem, compellentem illum ut idolis sacrificaret (ex *Act.* Sancti, uti supra p. XV.)

Praeter hucusque adductos complurimi Deum *Creatorem* confessi sunt in tormentis, e quibus instar plurium nonnullos cum laude memorare sufficiat ex eit. *Ruin.* Nimirum FRUCTUOSUS Episc. & EULOGIUS Diac. adloquentes Aemilianum Praesidem pag. 221. n. 2. THEBAEI MILITES Maximianum Imp. per literas p. 292. n 4: ROGATIANUS & DONATIANUS Praesidem p. 298. n. 6: IGNATIUS Episc. Trajanum Imp. p. 697. n. 2: JULITTA Cirici Mater Maximum Judicem p. 529. n. 4. QUIRINUS Ep. Maximum Praesidem p. 553. n. 2: FAUSTUS, JANUARIUS, MARTIALIS uno spiritu Christifideles adstantes p. 598. n. 1: LEO denique Patarem civitatis Lyciae Procuratorem p. 611. sq. n. 3.

SPECTANTIA AD CLASSEM II. ad pag. 7.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro exsistentia Angeli cum sancti, tum pravi.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Comperi enim Judaeos (*) ... *Dominum Jesum Christum sicut hominem ad mortem vi esse compulsum. Dicite quaeso, cujus hominis discipuli, qui sit per vim mortuus* daemonas *tot per annos ejecerunt?* Item, *sicut omnibus qui Deum pura mente suspiciunt,* Angeli *adesse festinant, ita veneficis, vel incantatoribus, vel sortilegis, vel furorem sub vaticinationis specie per devia rura vendentibus* daemones *obsequuntur.*

(*) jactantes

S. PIONIUS M. in Sermone pathetico, quem carceri mancipatus cum sociis habuit ad fideles & paganos (ex *Act.* Sancti & Socior. supra commemoratis p. 121. & alias.)

Habes heic traditionem egregiam de Angelis bonis, pravisque confirmatam auctoritate Pionii, quem *Chronicon Alexandrin.* ubi de persequutione Deciana Virum eruditum vocat, & christianarum disciplinarum sanctiore cognitione probe imbutum. Et ejus quidem Adloquutiones, quae recitant Acta, eruditione sacra plenae sunt, nervo, pietate, animi fortitudine.

Sane priori, quod perscripsimus, testimonio intendit Sanctus, me

me judice, Divinitatem Christi probare, quoniam non vi compulsus, ut ceteri homines puri: sed sponte sua & liberrime, ut homo Deus occubuit, quippe *oblatus est quia ipse voluit* ex *Isaia*: quod rursum invicto confirmat argomento contra Judaeos; quia nempe discipoli Christi per multos annos illud frequenter patrarunt miraculum de ejectione daemonum e corporibus energumenorum, in Synagoga de discipulis praecipuorum Prophetarum a seculis inauditum.

Qui loquutus est istis (*) *ille est Deus verus... Altissimus Adonai, sedens super* Cherubim & Seraphim. *Martianus ait, quid est Seraphim? cui Achatius, Altissimi Dei minister & excelsae sedis antistes.*

(*) Abraham, Isaac, Jacob,

S. Achatius Ep. M. interloquens com Martiano Consulari Praeside, sciscitante ab illo qualis esset Christianorum Deus (ex *Act.* supra citt. p. iv.)

Carissimi, virtutis vestrae memores in auctorem omnium Jesum Dominum, & qua ille transierit, quo pervenerit adspicientes, ne timeatis minas volaticas mortalium hominum, quibus promissa jam prae manibus est immortalium *societas* Angelorum.

S. Victor Massiliensis M. adhortans Socios Alexandrum, Felicianum, Longinum ut martyrium constanter subirent, Massiliae circ. 297. aut 303. (ex *Act.* Sancti & Socc. quae ex editis a Bosquero, aliisque codd. mss. vulgavit Ruin. a p. 300. n. 12.) Memoriam Sancti & Socc. vulgo celebrant Martyrol. d. 21. Jul.

Ille enim venenatissimus serpens *& insatiabilis homicida christianam innocentiam tormentis & mortibus vos cogit adpetere, qui paradisi felicitatem primis invidens hominibus, immortalitatis spoliatos dignitate mortis miserabiliter subdidit ac substravit. Ipse malignitatis astu idola pro Deo coli instituit, dolens illuc hominem posse obediendo redire, unde ipse superbiendo noscitur corruisse. Iste est quem cum satellitibus suis a corporibus huma-*

nis

nis divina invocatione ejicimus, cui vos sub vanissimis figmentis ritum profani cultus exsolvitis, & nova dementia Creatori creaturam praefertis.

S. Vincentius Diac. M. Daeianum Praesidem adloquens & magna edocens tum de indole summopere maligna pravi Angeli, tum de aliis christianae religionis arcanis (ex *Act.* Sancti, de quibus supra p. vii.)

Domine Jesu *Christe, qui pro mundi salute pati dignatus es, pateant coeli tui, ut suscipiant* Angeli *spiritum servi tui.*

S. Irenaeus Episc. civitatis Sirmiensium M. orans Dominum morti proximus sub Probo Pannoniae Praeside, Sirmii an. 304. (ex *Act.* ap. Bolland. ad d. 25. Mart. Sancto sacrum ap. Latinos, & ap. Ruin. qui ea ex pluribus codd. mss. vulgavit a p. 432. n. 5.)

Carissimi... invocemus immaculatum, incomprehensibilem, qui sedet super Cherubim.

S. Phileas M. uti *supra* p. xix.

Quod condemnamur cum maleficis, beata cum Angelis *sorte victuri sumus.*

S. Gordius Caesareensis, Centurio M. adloquens Praesidem, quum sibi pessima intentaret supplicia (ex *Act.* Sancti, quae Ruin. ad orat. S. Basilii de Sancto Gordio, ex codd. mss graecis e recensionibus Combefisii digesta vulgavit a p. 567. n. 5. sub fin.) Caesareae sub Diocletiano vel sub Licinio. Dies 3. Januar. Sancto sacer ap. Menologia Graecorum & Martyrol. Rom.

Vos potius recte ordinata perturbatis, praeponendo temporalia aeternis... & propterea in superbiam lapsi, atque in perpetuum damnati estis cum spiritibus malignis.

S. Ferreolus Tribunus militum M. Crispinum Judicem objurgans, Viennae Allobrogum au. circ. 304. (ex *Act.* Sancti, e compluribus codd. mss. a Ruin. pervulgatis p. 509. n. 2.) Sancto dies sacer 18. Sept. ap. Martyr. Rom. apud alia 18. Oct.

Laetor ergo iis, quae facta sunt; quod pro meis prioribus peccatis viaticum idoneum adcipio

martyrium, & quod in manus Angelorum *tuorum meum trado spiritum.*

S. Leo M. Deum Patrem orans martyrium jamjam subiturus, Patarae in Licia sub Procuratore Reip. Patarensis, an. incerto (ex *Act.* SS. Leonis & Paregorii ap. Bolland. ad d. 13. Febr. utrique sacrum in Menaeis Graecorum.)

Inimicus est diabolus *qui per vos operatur; victoriae vero palmam dat Dominus Jesus Christus Salvator mundi.*

S. Theodoritus Presb. M. respondens Juliano Comiti, sciscitanti ab eo veram sententiam loquuto, *quis est inimicus? vel quis tibi dabit victoriam?* (ex *Act.* uti supra p. xv.)

SPECTANTIA AD CLASSEM III. ad pag. 376.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro exsistentia peccati Originis.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Ille etenim venenatissimus serpens & insatiabilis homicida christianam innocentiam tormentis & mortibus vos cogit adpetere, qui paradisi *felicitatem* primis *invidens* hominibus, immortalitatis *spoliatos* dignitate, morti *miserabiliter* subdidit *& substravit.*

S. Vincentius Diac. M. uti *supra* p. xxxiii.

Plura sane compendio adseruit dogmata in rem nostram invictus Levita perbrevi hujus periodi adloquutione. En tibi exsistentiam Paradisi terrestris, & felicissimi quidem pro ejus incolis in statu innocentiae: tum Protoparentes nostros primos omnium homines in prima mundi molitione, ac immortalitate donatos dum innocentes permanserunt: insuper pravum angelum ob invidentiam tantae protoparentum innocentium felicitatis, eos validissimis suggestionibus excitasse ad peccatum: peccasse demum protoparentes a daemone victos, & illico una cum posteris eorum universis morti subditos, substratosque jacuisse.

Haec porro Vincentius, in sacris dogmatis eruditissimus juxta ac robustissimus in fide propugnanda. Quamobrem, uti habemus ex citt. Sancti *Act.* ap. Ruin. p. 391. n. 4. proxime ante laudatam adloquutionem „ quumque reticeret Episcopus (*ad objecta Daciani*)... „ erat enim impeditioris linguae, ait Vincentius, si jubes, Pater, „ responsis Judicem adgrediar. Et beatus Valerius, dudum, fili ca„ rissime, divini verbi tibi curam commiseram; sed & nunc pro fi„ de,

„ de, pro qua adstamus, responsa committo. Tunc Vincentius &c. „

TOMO IV. INSERENDA.

Nimirum

SPECTANTIA AD CLASSEM I.

pro Deo Fine creatorum ad pag. 21.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Cariſſimi ... invocemus immaculatum, incomprehenſibilem, qui ſedet ſuper Cherubim, factorem omnium, qui eſt initium & Finis, cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

S. Phileas Episc. M. uti *ſupra* p. xix.

Huic porro documento, quod Deum Finem exſerte depraedicat, complura poſſent opportune ſubjici, quae aliis vocibus Deum pariter Finem nuncupant & collandant; ea nempe, quae pro coelo empyreo, hoc eſt pro aeterna beatitate, ſeu, quod eodem recidit, pro ſempiterna Dei ceu ſummi boni, & ultimi Finis hominis poſſeſſione recenſentur & illuſtrantur *inferius* ad Claſſem vi. Qui ſiquidem ſub voce *coelum* aut ſimili aeternam adſerit Dei poſſeſſionem homini merenti donatam, hoc ipſo Deum hominis finem profiteatur oportet; quum ea hiſce vocibus deſignata, eſto rem non adtendenti diverſa adpareant, re tamen ipſa unum idemque ſint.

Nihilo tamen ſecius, praeſtat, me judice, pro recto & adcuratiore claſſium ordine, cum expoſitione ſacrorum dogmatum connexo, monimenta cetera, quae aut coelum, aut vitam aeternam ſolitarie exprimunt, hoc loci penitus tacere, & ad Claſſem indicatam ceu ad ſedem propriam revocare.

SPECTANTIA AD CLASSEM II. ad pag. 118.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Deus ... qui me dignum hac paſſione duxiſti ... ut completo ſacrificio iſtius diei *promiſſa tuae veritatis adcipiam. Ob hanc rem te benedico ...*

S. Polycarpus Ep. M. orans Deum gladio jamjam confodiendus (ex *Act.* ſupra citt. p. ix.)

Credebat itaque Smyrnenſis Antiſtes, mox, eodem die quo ſacrificium martyrii compleret, ſe coronam Martyribus in coelis promiſſam adcepturum.

Et converſa ad filios ſuos dixit: Videte filii coelum & ſurſum adſpicite, ibi vos exſpectat Chri-

ftus cum Sanctis *fuis*. *Pugnate pro animabus veftris, & fideles vos in amore Chrifti exhibete*.

S. FELICITAS M. Mater feliciffima feptem filiorum Martyrum eos adloquens coram Publio Praefecto Urbis., quum Matrem adigebat adhortari filios flore primo juventutis florentes ut diis immolarent, ne ipfi crudeli morte immolarentur, Romae an. circ. 150. (ex *Act.* Sanctae & filiorum citt. fupra p. VI. n. 2.) Recolunt Sanctae memoriam Martyrologia d. 23. Nov.

Credebat porro quae fic loquuta eft, & filios quatuor eius perfeciffent martyrium abfque mora migraturos in coelum, ibique Sanctos plurimos cum Chrifto diu regnantes reperturos.

Modo autem quia palam me voluit effe (*) *paratus fum pro nomine ejus pati, ut cum ceteris* Sanctis *ejus partem habeam in regno ipfius*.

(*) Dominus Deus meus.

S. SERENUS profeffione olitor, fortaffe monachus, M. roganti Praefidi ubinam latitaret, ut martyrium fubterfugeret, nec cogeretur deos colere, refpondens, *Sirmii* in Pannonia an. circ. 307. (ex *Act.* Sancti, quae e cod. mf. prae Bollandianis copiofiora vulgavit Ruin. p. 549. n. 3.) Sancto dies feftus ad d. 23. Febr. vulgo refertur.

Sanctos heic Serenus abfque dubio intelligit, qui jam tum in coelis regnarent; quibus cum videlicet fperabat quam cito habere partem in eo regno, vix martyrium perfeciffet.

Ago tibi gratias, Pater Chrifti, quod me non diu feparaveris *a famulo tuo Paregorio, fed velocem mihi occafionem dederis eum fequendi*.

S. LEO M. uti *fupra* p. XXXIV.

Ubinam vero nifi in coelefti patria putaret Leo, fe cum Paregorio amico, paullo ante adfecto martyrio, citiffime poft mortem fuam pro Chrifto obitam initurum effe focietatem? Et certe, nifi me omnia fallunt, ex frequentiffimis eorundem Martyrum adloquutionibus apertiffime colligitur, eos vulgo in illa fuiffe fententia, quod Martyrum animi poft mortem corporis illico ad aeternam patriam, mercedem recepturi convolarent. Id quod egregie comprobat quae mox fubcedit adloquutio.

Efichyus autem quidam, chriftianus, quum effet miles, & ipfe cuftodiretur, dicebat fancto Julio martyri: obfecro te, Juli, cum gaudio comple pollicitationem tuam & adcipe coronam, quam Domi-

Dominus confitentibus se dare promisit, & memor esto mei, *nam & ego subsequor te. Plurimum etiam saluta Pasicratem & Valentionem famulos Dei, qui nos jam per bonam confessionem praecesserunt ad Dominum* (*) *Julius vero osculans Esichyum dixit, frater, festina venire; mandata enim tua jam* audierunt quos salutasti.

(*) biduo scilicet

SS. Julius & Esichyus Milites & MM. mutuo sibi valedicentes, quum Julius ad locum martyrii, morti proximus, duceretur, & Esichyus in carcere martyrium sibi impendens magno desiderio exspectaret, Maximo Praeside, Dorostori apud provinciam Moesiam, ann. incerto post 300. (ex *Act.* S. Julii citt. supra p. xv. & S. Esichyi ap. Bolland. ad d. 25. Maii.) S. Julii memoria recolitur vulgo d. 27. Mai. Esichyi vero 25. ejusdem mensis.

Id vero ex praclaro Martyrum colloquio, nullo docente, plane intelligis, ipsis certum fuisse, Martyres quoslibet statim ac mortem obeunt, illico ad coelos migrare, coronam Martyrii recepturos.

Adde pro eodem argumento postremam adloquutionem Julii jamjam gladio feriendi; tunc enim (ex eisdem *Act.*) *tetendit cervicem suam & dixit: Domine Jesu Christe, pro cujus nomine haec patior, tu* cum Sanctis tuis *meum collocare dignare spiritum*; scilicet in coelis, ubi Sanctos jam tum cum Christo regnare censebat.

Rursum expende verba illa prioris cum Esichyo adloquutionis, *mandata enim tua jam audierunt quos salutasti*. Credebat itaque Julius, Sanctos in coelis res nostras divinitus intelligere.

Paullulum temporis, o senex, claude oculos tuos & bono animo esto, mox enim videbis lumen Christi.

S. Pusices Praefectus fabrorum omnium Regis Saporis, M. adhortans ut martyrium viriliter subiret Ananiam senem Presb. quem conspicatus est trementem quum in publico spectaculo pararetur ad mortem pro Christo jamjam perferendam: quocirca & idem illico delatus, & se christianum fassus, crudelissime mox occiditur una cum filia Deo consecrata, in Perside an. circ. 345. sub immanissima Saporis II. persequutione (ex *Act.* S. Symeonis, pluriumque MM. in Perside ap. Sozomen. hist. l. 2. c. 11.)

Profecto qui sic loquitur martyrio proximus, credit sine dubio ex sententia tum inter catholicos obtinente, Martyres post mortem mox, absque ulla mora videre in coelis jam beatos lumen Christi, hoc est visione beata faciem Dei.

SPE-

SPECTANTIA AD CLASSEM III. ad pag. 194.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Mihi enim nec fustes, nec ungulae, nec ignis sentiendi dant dolorem, quia in me manet gratia Christi, quae me salvum faciet in aeternum, omnium Sanctorum orationibus, *qui in hac colluctatione certantes, vestras superaverunt insanias, nobisque virtutum exempla reliquerunt.*

S. Maximus M. respondens in equuleo suspensus Optimo Proconsuli ad eum inclamanti, *jam resipisce, miser, ab insipientia tua, & sacrifica ut animam lucreris.* (ex *Act.* quae primum edita a Sur. Baron. Bolland. deinde ad complurimos codd. mss. & edit. exacta vulgavit Ruin. p. 144. n. 2.) Apud Asiam provinciam, forsan Ephesi, uti habet Martyrol. Rom. ad d. 30. Apr. an. circ. 250. sub persequutione Decii. Sanctus vulgo celebratur ad d. 30. Apr.

Habes in praeclaro documento, quod instar complurium est, dogma expressum de orationibus Sanctorum Martyrum pro victoria colluctantium similiter in terris; itemque, ni fallor, de commoratione ipsorum in coelesti habitaculo, quod, me judice, quum haec loqueretur, exsistimabat Maximus.

Obsecro te Juli...& memor esto mei:

S. Esichius M. uti *nuper* p. xxxvii

Quid vero memorem sui Julium, quum in coelis martyrii coronam nactus sit, optet Sanctus, nisi ut suis precibus, ac intercessione apud Deum eum adjuvet, ut quod caepit feliciter prosequatur & absolvat martyrium? Nullam porro video ejusmodi verborum interpretationem magis obviam & naturae rei consentaneam.

Velint itaque nolint adversarii cum turba magna recentiorum Protestantium, sancti dogmatis antiquissimam habemus traditionem ex fidelissimis veritatis testibus.

SPECTANTIA AD CLASSEM IV. ad pag. 289.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Deus Angelorum, Deus Archangelorum, Resurrectio nostra, *solutioque peccati....te benedico tibi serviens..*

S. Polycarpus Ep. M. Deum orans morti proximus, uti *supra* p. IX.

Praedicatur quidem a Sancto Deus resurrectio nostra, quoniam Resurrectionem communem omnipotente brachii sui virtute olim Dominus operaturus creditur. *Haec*

Haec me ducit caussa, haec me potissimum ratio compellit ad mortem, ut populus omnis intelligat, Resurrectionem *futuram esse post mortem.*

S. Pionius M. adloquens populum, qui eum videns pyrae clavis trabalibus infixum, clamitabat, *poeniteat te, Pioni, tolluntur clavi si facturum te spondeas quod jubetur* (ex *Act.* de quibus supra p. III.)

Dixerim exinde confidenter, Pionium pro sancto dogmate de Resurrectione communi Protomartyrem jure praedicari.

Culcianus dixit: caro haec resurget? Sanctus Phileas respondit, Ita.

S. Phileas M. eum Culciano, longo sermone colloquens (ex *Act.* uti supra p. xix.)

SPECTANTIA AD CLASSEM V. ad pag. 333.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Quid me interrogatis de Jesu *filio hominis? ipse sedet in coelo a dextris summae virtutis &* venturus est in nubibus coeli.

S. Jacobus Apostolus primus Hierosolymorum Episcopus M. respondens Scribis & Pharisaeis, sic eum adloquutis, *quandoquidem populus omnis errat, Jesum sectans crucifixum, doce nos quod sit ostium Jesu suffixi cruci* (ex *Act.* Sancti, referente Hegesippo ap Eufeb. hist. l. I. c. 23. edit. Valesii) Hierosolymis an. circ. 61. Festum ei sacrum ad d. I. Mai. De eo plura Bolland. ad ipsum d.

Quod quidem *τὸ venturus est in nubibus coeli* idem omnino virtute sit, ac *venturus est ad judicandum vivos & mortuos*, ita erudito cuiquam exploratum puto, ut nulla indigeat probatione.

Ignem mihi minaris, qui unius horae spatio aestuat & post frigescit, ignorans futuri judicii *& aeterni ignis in impios tormenta perpetua.*

S. Polycarpus Ep. M. respondens Proconsuli, ei minanti, *si ferarum morsus nova praesumtione contemnis, ignibus te cremabo* (ex *Act.* Sancti, de quibus supra p. IX.)

Rectum dogma, quod christiani homines cum pietate servamus, hoc est, ut Deum unum exsistimemus...& Dominum Jesum *Christum Dei filium confiteamur...qui & humani generis* Judex venturus

turus est. Item, *hoc enim* (*) *nobis salutem & fiduciam conciliabit ante ejusdem Domini & Salvatoris nostri* terribile *illud* tribunal, *cui totus mundus divino jusso adsistet*.

(*) pati pro Christo

S. JUSTINUS M. adloquens Rusticum, uti *supra* p. XVIII.

Notate tamen nobis facies nostras diligenter, ut recognoscatis nos in die *illo* judicii.

S. SATURUS M. adloquens turbam ethnicorum, qui coram adstabant in ultima coena, quam de more fecit Saturus cum sociis pridie quam mitterentur ad bestias ex sententia Hilariani Judicis. Quin etiam sub eadem coena Martyres ad sanctam fidem eosdem cohortabantur, *comminantes* JUDICIUM *Domini*, Carthagine an. circ. 203. (ex *Act.* SS. Perpetuae & Felicitatis, quae ex Act. editis ab Holstenio & 2. codd. mss. vulgavit Ruin. a p. 85 n. 17. quem lege in admonit. praevia) Quis Sancto una cum Perpetua martyrium subeunti sacer dies, incompertum mihi.

Moris quidem erat apud priscos ethnicos, ut qui ad bestias damnati essent, pridie pugnae coenarent lautissime coram populo, & eam coenam vocabant liberam: Martyres et vero, si *Acta* ibidem audias, *quantum in ipsis erat, non coenam liberam, sed agapen coenarunt*. De Agape primitivorum christianorum plura nos hoc Tom. V. ubi de re liturgica.

Infelicissime, & te, & tyrannum tuum Crucifixus, quem dicis, in die judicii, *ut ipse optime nosti, habet mittere in gehennam*.

S. THEODORITUS M. adloquens Julianum Comitem sibi dicentem, *infatuasti cor tuum, obediendo magis mortuo Crucifixo quam Regi* (ex *Act.* ap Ruin. p. 660. n. 3. Vide supra p XV.)

Usque eo, o Nersan, malitia tua progressa est, ut non solum tibi satis sit quod Deum tuum negaveris, sed & servos ipsius interficere contendas? Vae tibi infelix! quid facies in die illo, aut quo fugies a terribili judicio, *quum steteris ante horrendum illud tribunal, magno & aeterno Deo rationem redditurus?*

S. BADEMUS Abbas M. adloquens Nersanem apostatam, qui ut vitam

vitam servaret incolumem, adnuente Sapore Rege, Bademum ense interficere adgressus est (ex *Act.* Sancti ap. Bolland. ad. d. 8. Apr. Sancto & Sociis, opinor, sacrum) In Perside sub Sapore II.

Praelandatis denique pugilibus pro eodem sancto dogmate adnecti possunt ex Ruin. cit. REVOCATUS & SATURNINUS uno spiritu Hilarianum Judicem adloquentes ad. p. 94. n. 18; tum GORDIUS respondens falsis amicis, qui eum & lacrymis, & precibus & eloquentibus sermonibus a confessione publica Jesu Christi, ut mortem evaderet, semovere conabantur ad p. 572. n. 7. Ut mittam PIONIUM, PHILIPPUM, BASILIUM in suis Adloquutionibus, ex *Act.* ipsorum saepe praecitatis.

SPECTANTIA AD CLASSEM VI. ad pag. 404.
EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? ipse sedet in coelo *a dextris summae virtutis.*

S. JACOBUS Apost. M. uti *supra* p. XXXIX.

Vir meus Getulius cum fratre suo Amatio... quasi boni athletae daemones tuos vicerunt...passi mortem, quae pro nomine Christi suscepta, inter homines terrenos quidem ignominiam eis peperit temporalem, inter Angelos vero decus & gloriam sempiternam, inter quos nunc gradientes, & tropaea passionum suarum dantes, cum aeterno Rege vita aeterna *fruuntur in* coelis.

S. SYMPHOROSA M. Uxor maritti Martyris & Mater VII. filiorum Martyrum, Tiburti adloquens Hadrianum Imp. an. circ. 120. (ex *Act.* Sanctae & filiorum, quae ex Mombrit. Sur. Cardulo, & quodam mſ. eod. vulgavit Ruin. p. 28. n. 1.) Sanctae & Filiorum festum celebratur 18. Jul. ap. Martyrol. Rom. apud alia vero diebus aliis.

Animadvertis, reor, hac una percelebri adloquutione plura mirabiliter designari dogmata: ut puta de Martyrii praestantia, summoque apud Coelites pretio; de exsistentia Angelorum; de incolatu coelesti Martyrum statim a confecto Martyrio; de Deo aeterno; de fruitione vitae eternae in coelo empyreo. Jure quidem gloriari licet Tiburtinis tanta Cive, Martyre, Adloquutrice, Patrona.

Videte, filii, coelum, *& sursum adspicite, ubi vos exspectat Christus cum Sanctis suis.*

S. FELICITAS, uti *supra* p. XXXVI.

Ad haec Praefectus Rusticus : ergo futurum opinaris , ut in coelos *adscendas , mercedem aliquam recepturus ? Non opinor , inquit Justinus , sed scio & hoc tam certum habeo , ut nihil dubitem .*

S. Justinus M. uti *supra* p. xviii.

Ineffabili mysterio (*) *homo pariter & Deus famulis suis tramitem immortalitatis instituit & ad* coelestia regna *perducit :*

(*) Christus.

S. Epipodius M. Judicem adloquens (ex *Act.* uti supra p. xxiv.)

Putas ne ergo exstinctas animas , quas fudisti ? Illae quidem coelum *possident ... Deus noster* coelos *quos fecit , possidet ... & animas quas interemtas judicas ,* regnum coeleste *suscepit ... Et quia fratrem meum carissimum* (*) *in* summo gaudio collocatum *scio , securior viam devotionis ingredior .*

(*) Epipodium socium , primum martyrio adfectum.

S. Alexander M. Epipodii socius , uti *supra* p. xii.

Egregius hic plane locus ad communiendum dogma de coelesti Martyrum incolatu statim atque martyrium absolverint.

Hoc est quod semper optavi (*) *Propterea enim me manifestavi ut tandem carens miserabili & temporali vita ,* aeternam *recipiam .* Rursum , *In me manet gratia Christi , quae me salvum faciet* in aeternum .

(*) Martyrio adfici.

S. Maximus M. uti *supra* p. xxxviii.

Christiana sum. Propter quod infelicem istum(*) *plango , quare adhuc modicum non toleravit ut* perpetuam requiem *inveniret.* Item , *Quum lapidarentur* (**) *... clamans ergo & plorans & de custodia se proripiens , cucurrit ad locum , jactavitque se su-*

per

per eos dicens, ut vobiscum possim vivere in coelis, *opto vobiscum heic mori in terris.*

(*) Nicomachum, qui a fide in tormentis jamjam moriens defecit.
(**) Andreas & Paullus in passione socii.

S. Dionysia Virgo sexdecim annos nata M. primum adloquens Proconsulem, Sanctos deinde qui pro Christo lapidabantur, Lampsaci an. circ. 200. sub Decio Imp. (ex *Act.* horum SS. Martyrum, quae ex multis codd. mss. edidit Ruin. a p. 147. nn. 3. & 5.) Sanctae, Sociisque festus dies ap. Latinos 15. Mai. apud Graecos 18. ejusdem mensis.

Quid mirabile recensent *Acta* n. 3. de sancta Virgine in haec verba . „ Proconsul tradidit eam duobus juvenibus corrumpendam . . „ Juvenes ergo adceptam castissimam Dei puellam duxerunt ad „ suum hospitium . Quumque usque ad mediam noctem insisterent „ ut ei vim turpitudinis inferrent, marcescebat cupiditatis eorum „ libido . Circa autem mediam noctem quidam splendidus juvenis „ adparuit eis illuminans totam domum . Illi vero timore perculsi „ magno ceciderunt ad pedes mundissimae puellae . At illa elevavit „ eos dicens, nolite timere, iste enim est tutor meus & custos pro „ eo quod vobis a nequissimo judice sum tradita . At illi rogabant „ ut interveniret pro eis, ne quid eis male contingeret . „

Discas inde & morem illum antiquum apud Imperium Romanum violandi virgines christianas, morti tradendas ex sententia judicis, propter confessionem Christi; & praeclarum Castitatis exemplum in Dionysia; & singularem summi Numinis providentiam in servanda puritate Virginum illibata . Et ille quidem qui adparuit juvenis, vel Angelus Custos Virginis fuit, vel idem Christus, etenim per τὸ *tutor meus & custos* mss. codd. habent *Dominus & custos.*

Gloria Christianorum talis est & Domini promissio, ut qui fideliter certaverit cum diabolo, minas & quae sunt praesentia caduca contempserit, perpetuam *& futuram* vitam *consequatur.*

S. Lucianus primum Magus, deinde M. adloquens Sabinum Proconsulem, Nicomediae, aut Vici in Catalonia an. circ 200. sub Decio Imp. (ex *Act.* SS. Luciani & Marciani, quae ex vulgatis a Mombrit, & aliis codd. mss. digesta dedit Ruin. a p. 151. n. 6.) Dies utrique sacer 26. Oct.

Qui Deum timent nec igne, nec tormentis possunt laedi, magis enim proderit eis in salutem aeternam, *quia propter Christum haec patiuntur.*

f 2 S. Clau-

S. Claudius M. adloquens Lysiam Praesidem, sibi graviora minitantem supplicia si diis non immolaret, Aegeae in provincia Lyciae an. 285. (ex *Act.* S. Asterii & Socior. uti supra p. VII.

Nos vero pro Christi nomine parati sumus excipere quidquid ira tortoris invenerit; quia non heic vita nostra dispendium patitur, si illi reddatur a quo sumsit exordium, & in futuro multiplicatae lucis foenore muneratur.

SS. Rogatianus & Donatianus germani fratres MM. una voce adloquentes Praesidem in confessione fidei suae, Namnetis in Aremorica provincia, quam hodie Britanniam minorem vocant, sub Diocletiano & Maximiano (ex *Act.* ap. Sur. & Bolland. ad d. 25. Mai. eisdem sacrum & ap. Ruin. qui ex ipsis, aliisque codd. mss. ea vulgavit a p. 295. n. 6.)

Carissimi, virtutis vestrae memores ... momentanea ferte supplicia, ut triumphaliter superare possitis aeterna; *& qui antea malebatis mori, quam vinci perpetuo perituri, nunc patimini, oro vos vincere, in* aeternum *postmodum* regnaturi.

S. Victor M. ut *supra* p. XXII.

Domine Jesu Christe coeli, terraeque conditor ... gratias tibi ago quia fecisti me dignum coelestis *tuae* urbis *civem, tuique* regni *consortem.* Tum, *Nolite lugere, fratres ... deinceps enim in* coelis *cum fiducia pro vobis Deum deprecabor.*

S. Theodotus M. primum Deum orans, deinde consolans socios in passione propter martyrium ejus proximum lugentes. Vide *supra* p. XXVIII.

Conspicua heic etiam sunt dogmata de coelesti incolatu Sanctorum proxime post martyrium, ac de intercessionibus Coelitum.

O felicem me! Istae minae tuae ad laudem & gloriam mihi sunt, & terror asperior, cumulatior beatitudo.

S. Vincentius Lev. M. adloquens Dacianum Praesidem acerbissima supplicia ei comminantem (ex *Act.* uti supra p. VII. & alias.)

Ad

Ad gloriam. *Gratias ago Deo regnorum. Adparet* regnum aeternum, regnum incorruptum, *Domine Jesu Christe, Christiani sumus, tibi servimus.*

S. Thelica M. quum vehementius laceraretur, respondens Proconsuli, uti *supra* p. xi. quam recolas.

Judex dixit, quia si ingenua, quare nubere non voluisti? Theodora respondit, propter Christum. Adveniens autem in carne in hoc mundo abstraxit nos a corruptione & vitam *nobis* aeternam *promisit.*

S. Theodora V. & M. ut *supra* p. xx. sq.

Quid plura? Pene innumera pro dogmate vulgatissimo documenta suppetunt, ex ore testium veritatis profecta. Quid cuncta recenseamus? Eorum testium nomina secundum editionem Ruinartii cum laude proferre satis esto. Pro dogmate igitur adloquuti ulterius sunt Symphorianus ad p. 70. n. 3. & 5. Pionius p. 127. n. 5. Lucianus & Marcianus p. 154. n. 7: Irenaeus Ep. Sirmiensis p. 434. n. 4. & 5: Pullio p. 436. sq. n. 2. Philippus Ep. Heracleae p. 451. n. 11: Probus p. 468. n. 5: Julitta p. 529. n. 3. & 4: Serenus p. 547. n. 3: Philoromus p. 550. n. 5: Quirinus Ep. p. 553. n. 2 & p. 555. n. 4: Gordius p. 571. n. 5: Arcadius p. 593. n. 5: Faustus p. 597. n. 1: Leo p. 612. n. 3. & 4: Julius p. 616. n. 1: Nicander p. 619. n. 2: Patricius p. 622. n. 1: Usthazades p. 635. n. 2: Pherbute V. cum Sociabus p. 641. n. 3: Basilius p. 654. n. 5. sq. alii.

Hac itaque spe bonorum coelestium SS. pugiles communiti, martyria interdum atrocissima constantissime subierunt, ipsaque tandem bona nacti sunt.

SPECTANTIA AD CLASSEM IX. ad pag. 450.

EX ACTIS MARTYRUM ADLOQUENTIUM.

Vivent filii mei, si non sacrificaverint idolis; si vero hoc tantum scelus admiserint, in aeternum *ibunt* interitum.

S. Felicitas M. respondens Publio, sibi ajenti, *misera, si tibi suave est mori, vel filios tuos fac vivere;* eos scilicet hortando ut diis sacrificent. (Vide *supra* ubi de Sancta p. xxxvi.)

Consimilibus pro dogmate sententiis Publio viriliter responderunt in examine fidei suae alii S. Felicitatis nati, Philippus, Alexander, Martialis (ex eisdem *Act.* citt. supra p. vi.) Quam egregie filios in timore Dei & christianis institutis pientissima instruxerat mater! *Deus*

Deus noster inferna *moderatur* ... *vos vero cum diis vestris* inferna *retinebunt*.

S. Alexander M. Epipodii socius, adloquens Praesidem, ut *supra* p. xii.

Adspicite fontes tepentes & anhelantes ibi unde exstingui solent flammae. Unde esse putatis hunc ignem, nisi quia cum inferni igne *sociatur?*

S. Pionius M. in longo sermone coram Polemone judice (ex *Act.* supra citt. p. iii.)

Anne putabat doctissimus Pionius, ignem illum, quo tepent fontes, ex gehenna erumpere? Ut ut vero sit de ejusmodi sententia Martyris, at ipse tamen adseruit & vere credidit exsistentiam ignis in inferno.

Haec non sunt tormenta, quae pro nomine Domini nostri Jesu Christi inferuntur, sed sunt unctiones. Si enim recessero a Domini mei praeceptis, quibus sum de Evangelio ejus eruditus, vera & perpetua *mihi manebunt* tormenta.

S. Maximus M. adloquens quum fustibus caederetur Optimum Proconsulem, ei dicentem, *Sacrifica, Maxime, ut ab his liber sis tormentis* (ex *Act.* Sancti, de quibus supra p. xxxviii.)

Miser & infelicissime homo, cur propter unius horae spatium adquisisti tibi perpetuam & inenarrabilem poenam?

S. Dionysia V. M. adloquens Nicomachum apostatam, uti *supra* p. lxiii.

In hoc parati sumus, ut quibus volueris nos impendas tormentis, quam denegantes vivum & verum Deum in tenebras exteriores & ignem inexstinguibilem, *quem paravit Deus diabolo & ejus ministris, ingrediamur.*

S. Marcianus M. adloquens Sabinum Proconsulem, ita sibi & Luciano socio minitantem, *audite me & sacrificate diis, implentes regalia praecepta, ne exsuscitatus furore novis vos & exquisitis poenis impendam* (ex *Act.* uti supra ubi de S. Luciano p. xliii. quam recole.)

Etsi

Etsi graviora tormenta adhibeas, in nullo me laedis, animae vero tuae provides aeterna tormenta ... *tormentis enim mibi non poteris nocere; animae autem tuae* ignem inexstinguibilem providisti.

S. Claudius M. adloquens Lysiam Praesidem, uti *supra* p. XLIV, quam recolas.

Ne in ignem aeternum *incidam & tormenta* perpetua, *Deum colo & Christum ejus.*

S. Domnina M. uti *supra* p. XXVIII.

Ego ignem aeternum *timeo, qui potest corpus & animam perdere; & horum quam maxime, qui impie reliquerunt Deum, & adoraverunt idola & daemonia.*

S. Theonilla Vidua M. adloquens eundem Lysiam sub eodem examine fidei una cum Domnina & aliis sociis (ex *Act.* S. Claudii & Socior. MM. de quibus supra p. VII.).

Momentanea ferte supplicia, ut triumphaliter superare possitis aeterna: *& qui antea malebatis mori, quam vinci* perpetuo *perituri, nunc patimini...*

S. Victor M. adhortans vehementer Socios ad Martyrium jam jam subeundum, uti *supra* p. XXXII.

Minime, minime ... summa enim illius ignis sempiterni *poena proposita his est, qui Jesum Dei Verbum negaverint.*

S. Irene V. M. respondens Dulcetio Praesidi eam interroganti, *unm parata es sacrificiis vesci & diis immolare?* (ex *Act.* SS. Agapes, Chioniae &c. de quibus supra p. XI. ubi de S. Eutychia. Ea recole.)

Flammam mibi levis istius minaris ardoris, quae deficit pene antequam surgat, ignorans violentiam illius perennis incendii, *quod sine remissione* semper exaestuat, *& discipulos diaboli longa tabe consumat.*

S. Hermes Diaconus M. respondens Basso Praesidi, illi minitanti,

tanti, *traderis incendio, si in hoc furore* (de non immolando diis) *permanseris*, Heracleae priusquam jussu novi Praefidis Justini Adrianopolim eum Sociis duceretur, an. circ. 303. (ex *Act.* S. Philippi & Socior. uti supra p. XIII.)

Ignem tuum temporalem non timeo, timeo autem, si consensero tibi, ne forte ignis aeternus *in me dominetur*.

S. TARACHUS M. respondens Maximo Praefidi, qui ei minatur poenam ignis, si diis non immolet, in secunda confessione (ex *Act.* S. Tarachi & Socior. uti supra p. XV.)

Si mori vellem, & in interitum animam meam tradere & in ignem aeternum, *tuis daemoniis darem voluntatem meam*.

S. CRISPINA M. adloquens Anulinum Proconsulem, uti *supra* p. VIII.

Hae poenae nullae sunt, nec mihi aliquem incutiunt dolorem: quod si negavero nomen Dei mei, in veras poenas *& in majora* tormenta perpetua *ingressurum me esse cognosco*.

S. PETRUS BALSAMUS M. adloquens Severum Praefidem illi minantem poenas crudelissimas si diis non immolaret, apud civitatem Aulonam in Palaestina, an. circ. 311. (ex *Act.* Sancti, quae e codd. multis mss. & edit. vulgavit Ruin. p. 557. n. 2. cujus opiniones nos heic amplectimur.) Sancto dies vulgo facer 2. Jan.

Nolite flere super me, sed flete super Dei inimicos, qui in christianos continuo grassantur, ipsos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, sibimet gehennae incendia,

S. GORDIUS Centurio M. adloquens falsos amicos, uti *supra* p. XLI. (ex *Act.* Sancti, quae ex hom. 19. Basilii ad codd. mss. ex recensionibus Combefisii vulgavit Ruin. p. 567. n. 7.) Recole superius dicta ad p. XXXIII. ubi de existentia Angelorum.

Deus vero est permanens in aeternum, quem si quis... negaverit, habebit poenam perpetuam.

S. JULIUS M. adloquens Maximum Praefidem, illum sugillantem, quod profiteretur mortui & crucifixi legibus obedire, non Imperatorum (ex *Act.* uti supra, ubi de Sancto p. XV.)

Prae-

Praenoſcens autem (*) *quod homines conditorem ſe ac Dominum ſuum offenſuri eſſent ... geminas praeter haec ſedes adparavit, earumque alteram ... perpetuis tenebris* & nunquam finiendae caſtigationis igne *velut* ſempiterno ſupplicio *implevit, ut qui ... vivendi licentia ejus iras commeruiſſent, in tenebras ad omne ſupplicium* & ſempiternos *cruciatus deturbarentur*.

(*) Deus

S. Patricius Ep. M. uti *ſupra* p. xxii.

Quare impure canis ea loqueris quae ego audire non poſſum? ego enim perfecte mori cupio, ut aeternam vitam habeam. Nunquam hujus brevis vitae cauſſam remiſſior fiam, ne moriar morte ſempiterna.

S. Pherbute, aliis Tarbula V. M. adloquens Manptem, ſeu Pontificem magorum, ei ajentem per internuntium & ſe & ſocias liberas omnino evaſuras, ſi ſponderet, eam ſecum conjugium inituram, in Perſide ſub Sapore II. (ex *Act.* Sanctae & Sociar. ap. Bolland. ad d. 22. April. eis una cum aliis compluribus ſacrum ap. Latinos, quamvis in Menaeis Graecorum memorentur d. 4. ejuſdem menſis.)

Qui promto, ſtrenuoque ſunt animo (*) *talem quaerunt mortem ut aeternam ex ea vitam ſortiantur; ignavi vero* & *deſides ad ejus conſpectum in* latebras *ſe conjiciunt. Qui Deum diligunt, ad Deum exceſſerunt, qui vero mundum, in mundo manſerunt: illi quidem ad laetitiam* & *exſultationem, ii vero ad* aerumnas & ſuſpiria relicti.

(*) in via virtutis

S. Sadoth Ep. M. ſuum adhortans Clerum ad ſubeundum conſtanter martyrium ſub perſequutione Saporis impendente anno proximo, ut ſibi viſum eſt praenoſcere divinitus ex quadam viſione, quam veram porro eventus probavit (ex *Act.* de quibus ſupra p. xxx.)

Infeliciſſime, & *te,* & *tyrannum tuum Crucifixus, quem dicis, in die judicii, ut ipſe optime noſti, habet mittere in* gehennam.

S. THEODORITUS Presb. M. adloquens ardenter Iulianum Comitem (ex *Act.* citt. p. XV.)

Jam vero ex documentis hac Classe productis manifesto edifcimus Ecclesiae primitivae doctrinae nostram omnino consonam esse, iis expressam Adsertis.. Videlicet I. Est in locis subterraneis domicilium, quod gehennam vocamus, pro impiis a Deo providente destinatum. II. Habitaculum illud pro daemoniis, hominibusque pravis a Deo vindice ab initio rerum paratum est. III. Plenum est tenebris, aerumnis, multisque ac variis suppliciis. IV. Ignem ardentem, quo ejus incolae cruciantur, continet. V. Nec ignis, nec tormenta cetera in solatium aliquod ullo usquam temporis intervallo remittuntur.

VI. Ignis ille inextinguibilis, atque acerbissima tormenta reliqua aeternum durabunt cum adcolis patientibus, quin ulla unquam adfulgeat ultoris Numinis indulgentia. VII. Ejusmodi poenarum timore correpti ut plurimum SS. Martyres, ut eas evaderent, Deum verum non negarunt, sed constantissime confessi sunt, tormenta quaelibet etiam atrocissima animo invicto subeuntes. Sanctus itaque est, Deoque gratissimus gehennae timor, qui nempe tot, tantosque Sanctos ad palmam martyrii primum, ac deinde ad coronam praestantioris beatitudinis securos perduxit. Valeant ergo qui adserta iis opposita amplecti gaudeant cum nuperis & exsecrandis Deistis.

Haec de Adloquutionibus Testium veritatis &c, quem nobis praefiximus, stilo productis & illustratis. Quid, quaeso, in iis non sanctum, non mirabile, non illustre, non eximium, & pro dogmate fidei, & pro evangelica doctrina morum, & pro inflammandis ad opera virtutum cordibus nostris? Et en tibi methodum, quae in posterum circa ejusmodi documenta, Deo auspice, si consilia meliora non subcurrerint, usui nobis erit. Eorum, una cum ceteris toto deinceps Opere subnectendis, nostra haec exscriptio Deo O. M., veritatibus divinis, ipsisque Testibus sacra ex animo esto atque devota.

VETVS ANVLVS FERREVS CHRISTIANORVM.

INDI-

INDICULUS

Martyrum pro sanctis dogmatis adloquentium & rerum praecipuarum quas Adpendix complectitur.

MARTYRES ADLOQUENTES.

A

Achatius pro Exsistentia Dei, IV. Invisibilit. XIX. Provid. XXIII. Angel. XXXII.
Afra pro Misericordis D. XVII. Trinit. XXIV.
Agape pro Vita D. XIV.
Alexander pro Aeternit. D. XII. Invisibilit. XIX. Coelo XLII. Gehen. XLVI.
Andronicus pro Scient. D. XXI.
Arcadius pro Coelo XLV.
Asclepiades pro Exs. D. III.
Asterius pro Unit. D. VII.
Augurius pro Omnip. D. X.

B

Bademus pro Aetern. D. XIII. Judicio univ. XL.
Basileus pro Justit. D. XVIII.
Basilius pro Miseric. D. XVIII. Scient. XXI. Judic. XLI. Coelo XLV.
Bonosus pro Unit D. VII. Omnip. XII. Aetern. XIII. Vita D. XVI. Invisibilit. XIX. Trinit. XXV.

C

Chionia pro Vita D. XIV.
Claudius pro Coelo XLIV. Geh. XLVII.
Crispina pro Un. D. VIII. Omnip. XII. Geh. XLVIII.
Cyprianus pro Unit. Dei VI. Creat. XXVIII.

D

Didymus pro Patre Deo XXVI.
Dionysia pro Coelo XLIII. Gehen. XLVI.
Domnina pro Deo Creat. XXVIII. Geh. XLVII.
Donata pro Exs. D. III.
Donatianus pro D. Creat. XXXI. Coelo XLIV.

E

Epipodius pro Deo Creatore XXVII. Coelo XLII.
Esichyus pro Intercess. SS. XXXVII. sq.
Eulogius pro Deo Creat. XXXI.
Euplius pro Trinit. XXIV.
Eutychia pro Omnip. D. XI.

F

Faustus pro Deo Uno VIII. Creat. XXIX. & XXXI. Coelo XLV.
Felicitas pro Spiritu S. XXVI. Opport. fruit. beat. XXXVI. Coelo XLI. Gehen. XLV.
Felix pro Unit. D. VI.
Ferreolus pro D. Creat. XXIX. Angel. XXXIII.
Fructuosus pro Unit. D. VI. Creat. XXXI.

G

Gordius pro Angel. XXXIII. Judic. XLI. Coelo XLV. Geh. XLVIII.

H

Hermes pro Gehenna XLVII.

I

Jacobus Apost. pro Judicio univ. XXXIX. Coelo XLI.
Januarius pro D. Creat. XXXI.
Ignatius pro Unit. D. V.
Irenaeus pro Angel. XXXIII. Coelo XLV.
Irene pro Omnip. D. XI. Scient. XX. Creat. XXVIII. Geh. XLVII.
Julitta pro Trinit. XXIV D. Creat. XXXI.
Julitta matrona pro Patre D. XXVI. Creat. D. XXIX. Coelo XLV.
Julius pro Vita D. XV. Opport. fruit. beatit. XXXVII. Coelo XLV. Geh. XLVIII.
Justinus pro Invisibilit. D. XVIII. Creatore XXVII. Judicio XL. Coelo XLII.

L

Leo pro Unit. D. VIII. Angel. XXXIV. Opport. fruitione beatitudinis XXXVI. Coelo XLV.
Liberianus pro Exsist. D. II.
Lucianus pro Coelo XLIII.

M

Marcellus pro Omnip. D. X. Patre D. XXV.
Martianus pro Omnipot. D. XII. Coelo XLV. Geh. XLVI.
Martialis pro Just. D. XVIII. Trinit. XXIV. Creat XXXI.
Maximilianus Mil. pro Unit. D. VIII. Aetern. XIII. Vita XVI. Invisibil. XIX.
Maximus pro Intercess. Coelitum XXXVIII. Coelo XLII. Geh. XLVI.

N

Neon pro Deo Creat. XXVIII.
Nicander pro D. Creat. XXIX. Aetern. XIII. Coelo XLV.

P

Patricius pro Omnip. D. XII. Aetern. XIII. Scient. XXI. Volunt. XXII. Provid. XXIII. Creat. XXX. Coelo XLV. Gehen. XLIX.
Petrus Balsamus pro Gehenna XLVIII.
Pherbute pro Coelo XLV. Gehen. XLIX.
Phileas pro Incomprehensibilit. D. XIX. Sanctit. XII. Creat. XXIX. Angel. XXXIII. Deo Fine XXXV. Resurrect. XXXIX
Philippus pro Aetern. D. XIII. Creat. XXVIII. Judic. XLI. Coelo XLV.
Pionius pro Omnip. D. IX. Aeternit. XIII. Creat. XXVII. Angel. XXXI. Resurrect. communi XXXIX. Jud. XLI. Coelo XLV. Gehen. XLVI.
Polycarpus pro Omnip. D. IX. Provid. XXIII. Trinit. XXIII. Opportun. fruitione beatitudinis XXXV. Resurrect. XXXVIII. Judicio XXXIX.
Probus pro Un. D. VIII. Vita XV. Coelo XLV.
Procopius pro Deo Creat. XXVIII.
Pullio pro Un. D. VIII. Coelo XLV.
Pusices pro Opport. fruitione beatitudinis XXXVII.

Q

Quirinus pro Unit. D. V. Immensit. XIV. Coelo XLV.

R

Revocatus pro Judic. XLI.
Rogatianus pro D. Creatore XXXI. Coelo XLIV.

S

Sabas pro Unit. D. VIII.
Sabina pro Exs. D. III. Volunt. XXII.
Sadoth pro D. Uno VIII. Creat. XXX. pro Gehen. XLIX.
Saturninus pro Unit. D. VI. Sanctit. XXII. Judic. XLI.
Saturus pro Judicio univ. XL.
Serenus pro Opportuna fruit. beatitudinis XXXVI.
Silvanus pro Omnip. D. IX.
Speratus pro Exs. D. III. Invisibilit. XIX.
Symphorianus pro Omnip. D. IX. Coelo XLV.
Symphorosa pro Exs. D. III. Coelo XLI.

T

Tarachus pro Vita D. XV. Geh. XLVIII.
Thebaei Milit. pro Un. D. VII. Patre D. XXV. Creat. XXXI.
Thelica pro Omnip. D. XI. Coelo XLV.
Theodora pro Scient. D. XX. Patre Deo XXVI. Coelo XLV.
Theodoritus pro Unit. D. VIII. Omnip. XII. Vita XV. Spir. S. XXVI. Creat. XXXI. Angel. XXXIV. Judicio XL. Geh. XLIX.
Theodotus pro Omnip. D. XII. Deo Creat. XXVIII. Coelo XLIV.
Theonilla pro Gehenna XLVII.

V & U

Victor pro Angelo XXXII. Coelo XLIV. Geh. XLVII.
Vincentius pro Un. D. VII. Omnipot. XII. Vita XIV. Patre D. XXV. Angel. XXXIII. Exs. peccati orig. XXXIV. Coelo XLIV.
Uthazades pro Coelo XLV.

HRS

RES PRAECIPUAE.

A

Achatius in quibusdam Actis qualis? iv. Idem porro Martyr. *Ibid.*

Actiones materialiter, ut ajunt, criminosas permittit interdum Deus xxi.

Adpendix haec Authoris primitias Martyrologico-dogmaticas exhibet ii.

Aetas martyrii Sabinae & Asclepiadis qualis? iii.

Aeternitas Dei. xii. sq.

Afrae Acta singularia. xvii.

Angeli Sancti & improbi exsistentia. xxxi. sqq.

Apices divini Edicta Diocletiani & Maximiani dicuntur xiv.

Authoris mens & consilium in edendo Adpendicem, una cum ceteris deinceps monumentis Martyrologicis i. Ejusdem Authoris Clausula & Votum i.

B

Beatitudinis opportuna fruitio. xxxv. sqq.

Biblia sacra jubentur tradere Christiani. xii.

Bollandiani AA. commendantur i.

C

Cirycus trimus Martyr. xxxiv.

Claudii Imp. intoleranda superbia. x.

Coelitum intercessio xxxviii.

Coena libera apud ethnicos. xi.

Creationis rerum oeconomia. xxx.

Creator Deus xxvii. sqq.

D

Didymi factum egregium. xxvi.

Diocletiani edictum de prodendis libris sacris igni addicendis xii.

Dionysiae eventum singulare. xliii. Ejus illibata Virginitas. *ibid.*

Divinitas Christi. xxxi. sq.

E

Empyrei beatitudo xii. sqq.

Epocha ejusmodi documentorum prioribus iv. Christi Seculis circumscribitur ii.

Exsistentia Dei. ii. sqq.

F

Finis creatorum Deus. xxxv.

G

Gehenna xlv. sqq. De gehenna Ecclesiae primitivae doctrinae nostra omnino consona. i. Hac exploduntur sensa impia, quae in vulgus emittunt Origenistae nuperi, ac ceteri bene multi Deistae. *Ibid.* Est locus igne, tenebris, multisque suppliciis varii generis plenus, a prima inde rerum molitione pravis Angelis & hominibus a Deo paratus. *Ibid.* Haec omnia, una cum adcolis patientibus aeternum durabunt, nec ullo temporis intervallo in solatium miserorum intermittuntur. *Ibid.* Sancti plurimi eorum pio timore correpti Martyrium subierunt. *Ibid.*

H

Herculiani seniores milites. xvi.

Hieremias a Benettis laudatur. i.

I

Idola pro diis plerumque Paganis. xiv.

Idololatriae author Diabolus. xxxii.

Ignatii Adloquutio ad Trajanum quo anno? v.

Immensitas Dei. xiii. sq.

Impp. Romanis viventibus cultus deorum adtributus, auctore Claudio Imp. x.

Incomprehensibilitas Dei xix.

Invisibilitas Dei xviii. sq.

Judicium universale. xxxix. sqq.

Juliani Augusti edictum de prodendis libris sacris nullum. xiii. Is mutat signa in labaro. xvi.

Justinus Philosophus M. pertinet ne ad Acta quaedam? ii. & xix.

Justitia Dei. xviii.

M

Misericordia Dei xvi. sq.

Monumenta id genus omnium praecipua pro sanctis dogmatis. i. Nihil in iis non sanctum, non mirabile, non illustre, non eximium. i. In iis deinceps toto Opere exponenda Authori methodus eadem, ni consilia meliora subcurrerint. *Ibid.*

Omni-

O

Omnipotentia Dei. IX. sqq.

P

Pater Deus. XXV. sq.
Peccatum Originis. XXXIV.
Philippi Episc. passionis aetas. XIII.
Pontius vir doctissimus. XXXI. Christi Divinitatem qui probet? XXXI. sq. Proto-martyr pro resurrect. communi. XXXIX.
Polycarpi passionis aetas incerta. su.
Polytheismum profitentur SS. Martyres. IX.
Proto-Martyres Constantiniani monogrammatis Christi Jesu Bonosus & Maximilianus Milites. XVI.
Protoparentes humani generis. XXXII.
Providentia Dei. XXII. sq.

R

Resurrectio communis. XXXVIII. sq.
Ruinartius Theodoricus laudatur. I. Resistit Bollandianis. XI.

S

Sanctitas Dei. XXII.
Scientia Dei. XX. sq.
Spes bonorum coelestium se timor gehennae Sanctos ad Martyrium interdum perducit. XLIII. sqq.
Spiritus Sanctus. XXVI. sq.
Symphorosa Tiburtina una adloquutione plura dat dogmata. XII.

T

Theodorae Virginitas mirabiliter protecta. XX.
Traditores SS. Bibliorum. XII.
Trinitas Dei. XXIII. sqq.

V & U

Veteranus miles apud Romanos. XV.
Vincentius in sanctis dogmatis eruditissimus. XXXIV.
Violatio SS. Virginum. XXII. & XLIII.
Vita Dei. XIV. sqq.
Vitis in militia Romanorum insigne Centurionum. X.
Unitas Dei. V. sqq.
Voluntarium ubi non est, nec peccatum. XXI.
Voluntas Dei. XXI. sq.

VETUS ANAGLYPHUM IN SARCOPHAGO MARMOREO.

D. M

D. M

FINI . VIRTVTIBVS . OBTINENDO

THEOLOGIAE . COMMENTARIVM

DOGMATICO-SCHOLASTICVM

HISTORICO-POLEMICVM

ANTIQVARIVM

DE . DEO . FINE . VIRTVTIBVS . OBTINENDO

ROMANI . EDITORES

VENANT . MONALDINIVS

ET . PAVLL . IVNCHIVS

IN . TESTIMONIVM . ORTHODOXIAE

L. L. M. DEDICARVNT

SEDENTE . PIO. VI. P. M

IND. VIII

ADPRO-

ADPROBATIONES.

PErlegi lubentissime, & quanto licuit studio expendi Partem tertiam Tomos V. & VI. complexam Theologiae Dogmatico-Scholasticae a Jo. Baptista Genèr Theologo Hispano diligentissime concinnatae. In ea non modo, aut fidei dogmatis, aut ethicae christianae adversum reperi nihil; immo potius complura passim offendi, quae Auctoris ingenium, doctrinam, eruditionem, criticen plane demonstrant. Illud vero prae ceteris immortali dignum laude; quod nempe primus omnium sancta fidei dogmata sacrae antiquitatis documentis omnis cujusque generis undecumque conquisitis sub novo quodam ordine, ac systemate theologico, probata, & communita perpetuis dissertationibus prodat. Hunc in finem e penu sacrae antiquitatis ancillantes dogmati sibi adsciscit Auctor peculiares illas disciplinas, tanto nostra tempestate receptas & excultas plausu; nimirum de re martyrologica, lapidaria, liturgica, diplomatica, numismatica, diptycha, sigillari, de re denique quodlibet generatim cujusque generis monimentum vetus dogmati favens respiciente. Hanc differendi methodum jure optimo inter loca theologica reposuit Auctor; & ex eo quidem fonte nullus dubito quin magnus accrescat sancto Dogmati splendor, uberrimusque Scholis fructus. Ita sentiebam de iis praelo sane dignis commentariis, quos censurae commisit meae Reverendissimus P. Thomas Augustinus Ricchinius S. A. P. M.

Romae 29. Junii 1774.

Thomas Dionisi SS. Basilicae Vaticanae Beneficiarius, & in Convictu Piae Domus Jesu Praeses.

JUssu Reverendissimi P. Thomae Augustini Ricchinii S. P. A. M. quo potui studio perlegi = Theologiae Dogm. Schol. Partem tertiam, complectentem Tomos V. & VI. = a Cl. V. Jo. Baptista Genèr elaboratam; nihil in ea fidei aut christianis moribus adversum deprehendi. Quamobrem prelo dignam censeo.

Romae 14. Junii 1774. in Collegio SS. Vincentii & Anastasii in Trivio.

Thomas Gabrini C. R. M. Lector Emeritus & Visitator.

UT mandatis paream Reverendissimi P. Fr. Thomae Augustini Ricchinii S. P. A. Magistri, diligenter legi, atque recognovi Appendicem Monumentorum ex actis martyrum adloquentium, nec non alia id genus, & reliqua antiquitatis monumenta, quae ad Partem tertiam, continentem Tomos V. & VI. Theologiae Dogmaticae Scholasticae &c. spectant, conlecta & inlustrata a praeclarissimo Viro Johanne Baptista Genèr Presbytero, de sacris quibusque disciplinis optime merito: cumque nihil prorsus in hisce deprehenderim quod rectae orthodoxaeque Fidei adversetur, quin immo ad Catholica Dogmata adserenda ac vindicanda maxime opportuna sint, existimo, quod publici juris fieri valeant. Ex Aedibus S. Callisti die XVIII. Octobris MDCCLXXIV.

D. Petrus Aloysius Galletti Ordinis S. Benedicti Congregationis Casinensis Abbas S. Victoriae in Marchia Anconitana.

IMPRI-

IMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

F. A. Marcucci Episc. Montis-Alti Vicesg.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ordinis Praedicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

CON.

CONSPECTUS
TOMI QUINTI.

UNIVERSAE
THEOLOGIAE
DOGMATICO SCHOLASTICAE
PARS TERTIA

DEUS FINIS VIRTUTIBUS OBTINENDUS. Pag. 1.

TRACTATUS I.
De Gratia.

LIBER PRIMUS
De Re Supernaturali. 2.

PROLUSIO I.
seu
HISTORIA POLEMICA
de Erronibus in Rem Supernaturalem. ibid.

E Paganis Scriptoribus. ibid.
E Paganis Conditoribus Edictorum Imperialium. 13.
E vulgo reliquo Paganorum. 37.
Ex Judaeis. 40.
Ex Mahumedanis. 41.
Ex Haereticis nomen christianum jactitantibus. 43.
Ex grege impio Deistarum recentium. 46.
Ex aliis Doctoribus. 52.

CAPUT PRIMUM.
Rei supernaturalis exsistentia, notio, partitio, sublimitas. 54.
QUAESTIONES DOGM. SCHOL. ibid.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
Pro veritate Religionis supernae revelatae & contra falsitatem religionis ethnicae.

CLASSIS I.
E RE MARTYROLOGICA.
SECTIO I. 57.
SECTIO II. 61.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 66.

CAPUT SECUNDUM
de Mysteriis supernis. 73.
OBSERVATIO. 74.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
Pro Mysteriis supernis.
CLASSIS II. 78.
Pro Divinitate Jesu Christi.
E RE MARTYROLOGICA. ib.
E RE LAPIDARIA. 80.
E RE LITURGICA. 81.
E RE DIPLOMATICA. 83.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. ibid.
Pro Maternitate divae Virginis.
E RE MARTYROLOGICA. 86.
E RE LAPIDARIA. 87.
E RE LITURGICA. ibid.
E RE DIPLOMATICA. 88.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 89.
Pro Incarnatione Verbi Divini.
E RE MARTYROLOGICA. ib.
E RE LAPIDARIA. 90.
E RE LITURGICA. 91.
E RE DIPLOMATICA. ibid.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 92.
Pro augustissima Eucharistia.

E RE

E RE MARTYROLOGICA. 93.
E RE LAPIDARIA. 94.
E RE LITURGICA. 95.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 97.
CAPUT TERTIUM
de Miraculis supernis.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 99.
OBSERVATIO. 115.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Miraculis supernis.
CLASSIS III.
E RE MARTYROLOGICA. *ib.*
E RE LAPIDARIA. 117.
E RE LITURGICA. 119.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 122.
CAPUT QUARTUM
de Vaticiniis supernis.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 123.
OBSERVATIO. 124.
OBSERVATIO ALTERA. 130.
OBSERVATIO TERTIA. 134.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Vaticiniis supernis.
CLASSIS IV.
E RE MARTYROLOGICA. *ib.*
E RE LAPIDARIA. 136.
E RE LITURGICA. 138.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 139.
CAPUT QUINTUM
de Revelationibus supernis.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 142.
OBSERVATIO. 148.
OBSERVATIO ALTERA. 154.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Revelationibus supernis.
CLASSIS V.
E RE MARTYROLOGICA. 155.
E RE LAPIDARIA. 158.
E RE LITURGICA. 159.
E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS. 161.
COROLLARIUM
pro concordia fidei & rationis. 163.
CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS
circa *Mysteria superna.* 164.
circa *Miracula superna.* *ibid.*
circa *Vaticinia superna.* 165.
circa *Revelationes supernae.* *ibid.*
CAPUT SEXTUM
de Gratiis, quas vulgo dicunt gratis datas.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 166.
CAPUT SEPTIMUM
de Donis supernis, finem beatum per se se respicientibus. 169.
OBSERVATIO. 175.
LIBER SECUNDUS.
De utraque Gratia. 176.
CAPUT PRIMUM.
De Gratia Auxiliante.
PROLUSIO II.
seu
HISTORIA POLEMICA
de Erroribus in Gratiam Auxiliantem. *ibid.*
Ex variis hominum classibus. *ibid.*
§. I.
Prooemialia de Statibus naturae humanae in ordine ad Gratiam.
QUAEST. DOGM. SCHOL. 190.
OBSERVATIO. 191.
§. II.
Gratiae Auxiliantis exsistentia,

notio, indoles. . 196.
CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS
circa *Gratiam Auxiliantem.* *ibid.*
COROLLARIA. 202.
§. III.
Gratiae auxiliantis partitio & distributio multiplex. 203.
§. IV.
Gratia Efficax. . 210.
OBSERVATIO. 215.
OBSERVATIO ALTERA. 218.
OBSERVATIONES. 223.
COROLLARIA. 227.
§. V.
Gratia Sufficiens, aut inefficax. 231.
§. VI.
Necessitas gratiae auxiliantis ad actus salutares. 239.
OBSERVATIO. 243.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Gratia Auxiliante.
CLASSIS VI.
E RE MARTYROLOGICA. 244.
E RE LITURGICA. 246.
E RE DIPLOMATICA 251.
CAPUT SECUNDUM.
De Gratia Sanctificante. 252.
PROLUSIO III.
seu
HISTORIA POLEMICA
de Erroribus in Gratiam, qua justos, qua impios Sanctificantem. 253.
Ex variis hominum classibus. *ibid.*
§. I.
Gratiae Sanctificantis notio, indoles, dotes.
RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 275.
§. II.
Adulti impii Justificatio per Gratiam Sanctificantem. 281.
§. III.
Reliqua Gratiam Sanctificantem spectantia. 289.
CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS
circa *Gratiam Sanctificantem.* 297.
MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Gratia Sanctificante.
CLASSIS VII.
E RE MARTYROLOGICA. 298.
E RE LITURGICA. 303.
LIBER TERTIUS.
De Merito. 325.
PROLUSIO IV.
seu
HISTORIA POLEMICA
de Erroribus in Meritum theologicum. *ibid.*
Ex variis Personarum classibus 326.
CAPUT PRIMUM.
Pertinentia ad Meritum comparate ad actum ipsius Meriti.
§. I.
Quaestiones prooemiales de Merito secundum regulas fidei.
QUAEST. DOGM. SCHOL. 386.
OBSERVATIO. 391.
CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS
circa *Meritum salutare.* *ibid.*
§. II.
Meriti notio atque partitio. 392.
§. III.
Conditiones ad Meritum necessario requisitae. 397.
§. IV.
Meriti Incrementum. 405.
§. V.

CONSPECTUS TOMI QUINTI.

§. V.

Meriti Reviviſcentia. 406.

CAPUT SECUNDUM.

Pertinentia ad Meritum comparate ad perſonam Merentem.

§. I.

Conditiones in Merente neceſſariae. 410.

§. II.

Vota & conatus perſonae merentis. 413.

CAPUT TERTIUM.

Pertinentia ad Meritum comparate ad remunerantem Deum. 414.

MONUMENTA ANTIQUITATIS *pro Merito theologico*.

CLASSIS VIII.

E RE MARTYROLOGICA. 416.

E RE LAPIDARIA SACRA. 419.

E RE LAPIDARIA PROFANA. 425.

E RE LITURGICA. 438.

E RE DIPLOMATICA. 442.

E RE DIPTYCHA. 443.

INDICES ALPHABETICI. 444.

INDEX I.

DOGMATUM, *una cum ipſorum patronis, elucidationibus & adverſariis*. *ibid.*

INDEX II.

SAPIENTUM ETHNICORUM. 453.

INDEX III.

MONUMENTORUM ANTIQUITAT. 454.

INDEX IV.

QUAESTIONUM DOGM. SCHOL. 456.

INDEX V.

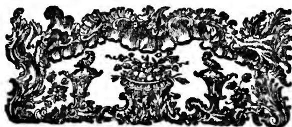
ERRONUM. *ib.*

INDEX VI.

RERUM PRAECIPUARUM. 460.

UNI-

UNIVERSAE THEOLOGIAE

DOGMATICO-SCHOLASTICAE

PARS TERTIA

DEUS FINIS VIRTUTIBUS OBTINENDUS.

ADCEDIMUS jam ad expositionem mediorum, quorum usus est homini oppido necessarius ad optatam sui Finis adsequutionem, quem in Deo O.M. aeterna justos felicitate beante constitutum vidimus, & multis probavimus. Hoc plane hujusce Partis argumentum, quae propterea ternis de more Tractatibus absolvitur, quorum I. de gratia, II. de virtutibus, III. de peccato, virtuti opposito. Ex iis I. huic Voluminí materiem dabit, de reliquis proximum (Deo favente) differet.

TRACTATUS PRIMUS

DE GRATIA.

2 NImirum de utraque gratia, puta de auxiliante, quam identidem actualem, seu transeuntem dicunt, ac de sanctificante, quae & habitualis, seu permanens ac inhaerens, & justificans saepe numero audit; tum subinde de merito theologico, quod gratiam utramque subsequitur. Tribuitur autem Tractatus in Libros tres, e quibus I. seu

prolegomenon quoddam utile, immo ferme ad quaslibet Theologiae nostrae Dissertationes pernecessarium, est de re supernaturali, II. de utraque gratia, III. de merito.

LIBER PRIMUS

De Re Supernaturali.

3 Profecto res supernaturales perfrequentem ac ferme perpetuam praestant materiem theologicis disciplinis, ubi praesertim agitur de arcanis sanctae Religionis mysteriis, de utraque gratia supercoelesti, de merito theologico, de virtutibus theologicis & moralibus infusis, de reliquis demum donis coelitus immissis aut effectis, quae ad supernaturam, hoc est ad quemdam rerum divinarum ordinem a natura sibi relicta remotissimum pertinere catholice concipimus. Satis quippe superque constat, Theologiam sacram ex munere suo in supernaturalibus praemaxime versari, ac in singulis quibusque tractationibus, vel directa vel obliqua saltem facie in Deum qua supernaturalis Author est, ubivis tendere (a). Quocirca & in id negotii cum primis incumbere debet, ut rei supernaturalis exsistentiam ardenter vindicet, & notionem subinde, indolem, partitiones, ceterasque tantae sublimitatis dotes expendat. Hanc in rem, quae scitu digniora sunt, pro instituto nostro edisserere adgredimur. Sed audiamus primum Errores.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Rem Supernaturalem.

HISTORIA POLEMICA. 4 Turba hominum propemodum infinita saerosancti Dogmatis capitibus qua cunctis generatim, qua particulatim paucioribus hostiliter adversa heic sese prodit; ut taceam Atheos, Polytheos, Pantheistas, Materialistas, Spinosistas, aliasque hujus furfuris gentes barbaras cimmeriis idololatriae, ignorationis atque impietatis tenebris obvolutas, suis in locis jam notatas, aut deinceps notandas. Quid autem illorum singulos vel ne cursim quidem persequamur? Eos et vero heic praemaxime recensendos duximus, qui prae ceteris directa facie, propiusque in eximium ordinem rerum supernaturalium impegisse videantur. Itaque

E Paganis Scriptoribus

I. C. Cornel. Tacitus Historicus, Rom. Consul ad an. Ch. 97. (b) haec de Religione nostra revelata, ejusque Authore ac professoribus lite-

(a) Recole quae in hanc rem indicavimus in Tom. I. p. 145. & 247.

(b) Ex Almeloveens in fast. Consul. p. 129. & 437. Consentit Cav. hist. lit. ad calcem Seculi II. Dubitat Murat. in thes. novo Inscr. clas. 5. Consul. ad aeram Chr. 97.

literis mandavit (*c*). „ Ergo abolendo rumori Nero fubdidit reos, „ & quaesitissimis poenis adfecit, quos per flagitia invitos vulgus *Christianos* adpellabat. Author nominis ejus Christus, qui Tiberio imperitante per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat, „ Repressaque in praesens exsitiabilis superstitio rursus erumpebat, „ non modo per Judaeam originem ejus mali, sed per urbem etiam, „ quo cuncta undique atrocia, aut pudenda confluunt, celebranturque „.

Ergo ad mentem Taciti, invisi vulgo erant christiani propter flagitia. At quaenam haec? Quod fidem supernam colerent, quod polytheismum abnuerent, quod S. Triadem, Christi Divinitatem, nova legis evangelicae sacramenta, & cetera mysteria coelitus revelata profiterentur. Tum Christus re ipsa improbus & sceleftus fuit, quoniam per Pontium Pilatum supplicio jure adfectus est. Nova demum Religio christianorum exsitiabilis superstitio est, videlicet & quoad leges divinitus adceptas, quibus teneri mundum jactitat, & quoad ritus, quos clanculum frequentat, & quoad sacra, quae sibi a Deo uno patefacta esse confingit. Haec sine dubio Historici mens (*d*) (*).

A 2 Taci-

(*c*) Annal. l. 15. c. 44.

(*d*) Confer *Baron.* an. 66. n. 6.

ADNOTATIO.

(*) Hic Scriptorum omnium ethnicorum, saltem inter Historicos primus cultores supernae Christi legis *Christianos* vocavit ex adpellatione vulgi; heic nempe ubi primam Neronis in Christianos persequutionem enarrat, ingruentem an. Chr. 66. Imperii Neronis 10. ap. *Baron.* in eum ao. vel ap. alios cum *Pag.* an. Ch. 64. Neron. a. ac inchoatam mense Augusto ineunte ex *Nicol. Toinardo*, vel medio Novembri ea *Alphonso des Vignoles* ap. *Jablonskium* inst. hist chr. ad Sec. I. c. 6. § 4.

Verum nec tum primum Christi cultoribus illud nomen impositum & apud vulgus notum ac frequentatum. Siquidem Antiochiae hoc natum est & illis adscriptum ex *Luc.* Act. 11. 26. sub imperio Claudii, videlicet an. Chr. 43. Claudii tertio, si consentias *Usserio* in annal. vet. & nov. test. ad an. 43 p. m 643. ac *Tillemont.* hist eccl. t. 1. in chronol. ad ipsum an p. m. 665. contra plerosque hoc factum reiicientes ad an. Chr. 41. & alios ad 42. Sacratissimum ergo cognomen Antiochiae advectum, in Urbem, uti & in ceteras, quas discipuli Christi incolerent mundi provincias, sensim traductum est.

Porro *Baron.* ad an. 43. n. 12. fretus authoritate Athanasii in disput. contra Arium coram Probo Judice, cujus textum ex n. 11. integrum profert, indubitanter adfirmat, Apostolos tum Antiochiae Christianum nomen indidisse credentibus ad distinctionem aliarum sectarum, quo nempe fideles ab infidelibus heterodoxis secernerentur; ii siquidem uno identidem cum fidelibus communi nomine *Discipulorum* vocabantur.

Ceterum principio disputatio illa non Athanasii foetus est, sed Vigilii Tapsensis, ex sententia *Cassandri* & *Chiffletii*, quibus merito adhaerent *Maurini* Editores oper. Athan. t. 2. p. 631. in admonit. praevia. Illam deinde rationem Scriptores alii veterea subiicent.

Verisimilius demum nobis est, cum *Mamachio* orig. & ant chr. l. 1. c. 1. §. 3. n. 2. Apostolos, qui probe norant, ex diversitate nominum & gentium Judaeorum atque Graecorum posse, ut solet, suboriri dissensiones, voluisse ut omnes uno sacrosancto nomine a Christo *Christiani* cognominarentur.

Consulto vero mittimus, quae cit. *Mamach.* adversus effatum Tapsensis profert, quod nempe ea priscis Scriptoribus non orthodoxi modo, sed etiam haeretici veteres sibi nomen Christianorum imposuerint. Unde enim con-

Tacito jure subnectendi qui fidem Religionis christianae superstitiosam, aut homines nostros qua ejusdem fidei cultores scriptis olim suis generatim quoquo modo traduxerunt. Eos uno fasciculo chronologico colligatos brevitatis ergo indicare sufficiat.

Nimirum e Seculo I. christiano *Author* Lapidis profani, qui est hujusmodi,

NERONI. CLAVDIO.	*QVI. NOVAM. GE.*
CAESARI. AVG.	*NERI. HVMANO.*
PONT. MAX. OB	*SVPERSTITIONEM.*
PROVINCIAM. LA	*INCVLCABANT.*
TRONIBVS. ET. HIS.	*PVRGATAM.* (*)

E Seculo II. *C. Plinius Secundus* Romae Consul suffectus ad an. Ch. 100. (e) fidem christianam ceu pravam & immodicam superstitionem sugillat, & constantiam christianorum in tuenda religione pervicaciam esse inquit, supplicio coërcendam.. *C. Suetonius Tranquillus* sub Hadriano

constat id nominis sibi haereticos adsumsisse ante institutionem illam apostolicam?

Tunc quidem ii etiam dicebantur *Discipuli* ex citato Tapsensi. Quod si hujus testimonium, aliis utique priscorum Patrum non comprobatum, rejicias, & tibi probandum incumbit similibus documentis, eos tum *Christianos* adpellari.

Provocat subinde hic Author ad Euseb. hist l. 4. c. 11. ad Epiph. haer. 29. n. 6. ad Constantinum Aug ap Socr. hist. l. 1. c. 9. Ii tamen Scriptores quod certum est produnt, nempe aliquando haereticos vulgo nomen *Christianorum*, quo decorarentur, sibi adrogasse: quod autem, quo iis vertitur, ante institutionem Apostolicam hoc sibi adrogarint, illorum exprimit nullus.

ADNOTATIO.

(*) Sic Lapidem describit *Moralesius* in Chron. Hisp. l. 9. fol 265., adnotatque se illum non vidisse, sed tradere eo modo, quo sua aetate ferebatur inter Antiquarios Hispanos ceu exscriptum olim ab aliquo, qui viderat Marmor in via vulgo *de la plata* apud Lusitanos, opinor. Lapidem varie varii exscripserunt, ut puta *Baron.* ad an. 69 n. 46. *Gruter.* p. 238. 9 e Scotti, Metellique schedis, *Halloixius* de Script. eccl. orient. in S. Ignatio c. 4. p. m. 299 *Bingham.* orig. eccl. l. 1. c. 2. §. 6 *Mamach.* orig. eccl. l. 1. c. 2. § 7.

Vides heic Religionem Christianam, quam ejus cultores per totum terrarum orbem hominibus enixe praedicabant, *novam superstitionem* vocari, dicique in summum Neronis plausum ab eo purgatam; quo plane innuitur, persequutionem Neronianam usque ad extremos Hispaniae terminos pertigisse.

Haec quidem eorum opinio, qui cum *Baron.* cit. Lapidem hunc existimant genuinum. Non ita vero eorum, quibus cum *Scaligero*, *Fleetvoodo*, *Ittigio* ap. cit. Mamach. aut nothus est, aut saltem inter dubios referendus.

Ceterum hos omnes in Scaligero perstrinxit cit. *Pagius* senior in crit. Baron. ad an. 64. secundum Baronium 66 n. 4 „quum „Scaliger, inquit, suae suspicionis rationem nullam in medium adferat, nec cum „fundamento adferri possit„. Haec ille; qui tamen in eo fallitur, quod adferat, Marmor in Hispania Pisvergae exstare, ac etiamnum videri; nisi forte post editum, quem laudavimus, Moralesii librum, fortunata forte illud comparuerit.

(e) L. 10. epist. 97. ad Trajan.

no epistolarum Magister (*f*) christianam Religionem dixit esse *genus hominum superstitionis novae ac maleficae*.. Tum *Domitius Ulpianus*, gente Tyrius, J. Ctus clariss. Praetorio Praefectus (*g*) *rescripta Principum nefaria collegit, ut doceret quibus poenis adfici oporteret eos, qui se cultores Dei* (h. e. Christianos) *confiterentur*..

E Sec. IV. *Himerius* ex Bithynia ortus, Sophista non incelebris sub Constantio & Juliano Augusto „ in dicendo talis, tantusque quum esset, impie „ tamen de religione sensisse perspicuum est, latenterque mordentes imi- „ tatus canes, christianos adlatravit „. (*h*).. *Theostenes* Peripateticus sacrorum Evangeliorum calumniator impius (*i*).. *Eunapius*, de quo dictum *superius* (*k*).. *Libanius* Antiochenus patria, professione sophista, S. Jo. Chrysostomi olim Magister, haud raro scriptis suis clam sugillat religionem christianam, ejusque cultores (*l*). His forte quispiam adjiciendum censuerit *Authorem*, vel *Authores* duorum Marmorum, quae apud Hispanos adservata feruntur (*m*), & sunt ejusmodi,

DIOCLETIAN. IOVIVS. ET. MAXIMIANVS. HERCV
LIVS. CAESS. AVGG. AMPLIFICATO. PER. ORIEN
TEM. ET. OCCID. IMP. ROM. ET. NOMINE. CHRIS
TIANOR. DELETO. QVI. REMP. EVERTEBANT

Tum alterum,

DIOCLETIAN. CAES. AVG.
GALERIO. IN. ORIENTE. A
DOPT. SVPERSTITIONE. CHRIST.
VBIQVE. DELETA. ET. CVLTV
DEORVM. PROPAGATO (*)

E Sec. V.

(*f*) In Nerone c. 16.

(*g*) Inter Libros X. de Principum rescriptis ad librum 7. de Officio Proconsulis, teste *Lactant*. de just. l. 5. c. 11. sub fin

(*h*) Haec *Photius* cod. 165. sub fin. p. 355.

(*i*) Eum 4. libris oppugnavit *Macarius Magnes* Episcop. qui fl. sub initia hujus Sec. Conf. *I. A. Fabr.* in luce evang. c. 8. n. 11.

(*k*) Tom. IV. p. 148. sq.

(*l*) Praesertim 1°. in Monodia Juliani, 2°. in Epitaphio Juliani, 3°. in orat. de templis gentilium.

(*m*) Ap. *Moralesium* cit. l. 10 c. 26. fol. verso 381. & f. 382. ex *Cyriaco Anconitano*.

ADNOTATIO.

(*) UTrumque Marmor, ceu Cluniae apud Hispanos aliquando pro stans, recitat *Gruter*. p. 280. 3. & 4. e sche. dis Scotti. Utrumque pariter *Occus* in Inscript. Hispaniae p. xxiv. n. 2. & 3. Tum utrumque *Baron*. ad an. 304. n. 9. ex Aldo Manutio & Occo tanquam Arevaci existens. Item *I. A. Fabr.* in luce Evangel. c. 8 § 14. p. m. 157. Alterum denique recitat *Mamach*. cit. l. 1. p. 83. atque indicat *Bingham*. cit. l. 1. c. 2. § 6.

Anne vero legitima, atque indubia-

sint

E Sec. V. *Maximus* & *Hieras* alias notati (*n*) .. *Olympiodorus* Thebis Aegyptiacis oriundus, non modo superstitionum paganarum ritus commendavit, sed & Christianos ceu novae ac falsae religionis cultores clam traduxit (*o*) .. E Sec. VI. *Damascius* Philosophus, iis Peripateticus, illis Stoicus, patria Damascenus, sanctam religionem, quamvis timide, tectaque malevolentia, haud raro tamen sugillat (*p*).

Et ii quidem, quos hucusque praelibavimus Scriptores Ethnici obiter, quasi aliud agendo, leviusque religionem nostram supernam perstrinxerunt. Venio ad alios, qui fusius & acerbius hoc idem argumenti genus persequuti sunt.

II. *Celsus* ille, quem libris octo celebratissimis exagitavit Origenes, secta Epicureus (*q*) sub Hadriano Imp. malitia detestabili in veritatem

sint haec Marmora? Ejusmodi quidem sunt citatis Occo, Grutero, Baronio, Fabricio, Binghamo; Mamachius autem nihil decernit; Moralesius demum, emunctae naris vir, mihi vehementer dubitat.

Quod si rem definire lubeat, ab uno teste tota lis pendet, scilicet a *Cyriaco Anconitano*, e cujus editis Antiquitatibus Marmora depromsisse Moralesius testatur.

Jam Cyriacus patria Anconitanus apud Italos, Antiquarius percelebris, circa medium Sec. XV. primus omnium, vel inter primos fuit, qui Viatorem agens Eruditum versus Orientem & universam Italiam, praeter alia antiquitatis monumenta, veteres Inscriptiones undique collegit: ex iis vero, illarum, quas per Illyricum reperit, collectionem in vulgus edidit sub hoc titulo: „ Epigrammata reperta per Illyricum a Cy„ riaco Anconitano apud Liburniam „ quam xxxxiv. paginis constantem prelo committendam curavit Card. Franc. Barberini senior; reliquas autem in schedis suis, quae amplissimae supersunt in Bibliothecis Vaticana, & Mediceo-Laurentiana, ineditas reliquit, at cum pluribus, reor, literis communicatas & in vulgus sparsas. Ex iis etenim haud parum profecerunt proximi Inscriptionum veterum Collectores, puta *Mazochius*, *Petr. Apianus*, *Barthol. Amantius*, quos serius imitatus videtur *Moralesius* quum de antiquitatibus Hispaniae ageret.

Hinc ergo Cyriacus ceu diligentissimus juxta ac eruditissimus vir in disciplina veterum monimentorum summis ornatur laudibus ab suis amicis, quas idem, nimia captus philautia, recitat in Itinerario, quod dicavit Eugenio P. IV., primum edito a *Laurent. Mehus* 1742. adjecta Praefatione eruditissima, nonnullisque sparsim notulis.

Jam vero quam in hisce anecdotis mereatur Cyriacus fidem, paucis habe ex *Ant. Augustino*, Viro summo & adprime critico, in dial. 9. Antiq. p. m. 124. „ Cyriacus, in„ quit, Inscriptiones fingendo commentus „ est, ut Jo. Annius Viterbiensis Berosium „ & Megasthenem supposuit „ & dial. 11. p. 165. „ Cyriaci autem Anconitani Inscri„ ptiones plurimas in Annalibus Hispaniae „ Ambrosius Morales temere descripsit. Mi„ rari equidem soleo in tot, tantisque Inscri„ ptionibus, quas ille adtulit, nullas ho„ die in Hispania legi „ &c.

Augustino quidem suffragari videntur *Jo. Ger. Vossius* de histor. lat. l. 3. c. 10. p. m. 809. & *Jo. A. Fabric.* in bibl. med. & inf. latinit. l. 3. in Cyriaco. Eisdem & nos adsentimur, putamusque subinde adlata Marmora ad spuria, vel saltem vehementer suspecta esse amandanda. His adde, nullum ex tot Encomiastis synchronis, aut ex posteris Epigrammatum suorum exscriptoribus, Viatorem hunc a fidelitate, adcuratione, critica commendasse.

(*n*) Ad Tom. IV. p. 149. sq.

(*o*) In libris 22. historiae, quarum amplissima excerpta habes ap. *Phot.* cod. 80. a p. 178.

(*p*) In vita Isidori ejus Praeceptoris. Conf. cit. *Phot.* cod. 181. a col. 407. & cod. 242. col. 1027. sqq.

(*q*) Quidquid aliis Stoicus fuerit, aliisque Platonicus; de qua controversia plura vide sis ap. *Spencer.* in adnotat. ad Origen. contra Cels. non procul ab init. *Hornium* hist. philos. l. 5. c. 4. *Cudworth.* syst. int. c. 4. p. 654. com not. Moshem. *Voss.* hist. graec. l. 2. c. 15. *Delarueam* in admonit. ad 2. libros Origenis contra Cels. *Brucker.* hist. phil. t. 2. a p. 604.

ritatem divinam inflammatus libros duos adversum religionem christianam exaravit. In iis autem sceleſtiſſimis foetibus impudens nebulo quidquid fere ſanctum eſt ac ſupernaturale creditur in noſtra religione inſtar canis rabidiſſimi morſibus, cavillis, jocis, ſcommatis, calumniis irriſit ac dilaceravit: videlicet Chriſti Domini perſonam, divinitatem, originem, miracula, virtutes, geſta omnia; veritates item revelatas & codicibus utriuſque Teſtamenti comprehenſas; tum divinam Apoſtolorum electionem, eiſque tributas, actiſque comprobatas gratias, quas gratis datas vocarunt; tum reſurrectionem Chriſti & noſtram, quam vel ne quidem poſſibilem inſipienter voluit; cetera demum Myſteria, quae Chriſti Eccleſia, revelatione duce jure amplectitur & adorat (r).

III. *Lucianus* Syrus Samoſata, Celſi praefati ſynchronus, itemque Epicureus, genere humili, ſuopte ingenio valde ſatyricus, ſaepe in dialogis, praeſertim in morte Peregrini, in Triephone & Critia, in Aſino, Philopatride religionem Chriſti ſupernam irriſit & exagitavit; quin immo impiiſſimus nebulo, quem ex *Suida* Atheis alias (s) adnumeravimus, haud dubitavit Chriſtum Dominum inter Sophiſtas, hoc eſt inter impoſtores referre, cujuſmodi Apollonius Thyanaeus, Alexander, hujuſque furfuris alii fuerunt (t) (*).

IV. *Por-*

(r) Singula haec luculenter ediſcimus, non ex eiſdem Celſi libris, qui perierunt, ſed ex laudatiſſimis Origenis eorum oppugnatoris commentariis contra Celſum, quos conſule ſis.

(s) In Tom. II. p. 3.

(t) Conf. citt. dialogos una cum eius *Interpretibus* in edit. Amſtelod. 1687. & *Brucker.* hiſt. Phil. t. 2. ap 6. 5. §. 7.

ADNOTATIONES.

(*) I. NOn convenit inter Eruditos, num dialogus Philopatridis foetus ſit legitimus Luciani, vel ſuppoſititius. Volunt quidem ſuppoſititium, aliique Authori vetuſtiori, aut ſynchrono aut longe recentiori tribuendum *Theodor. Marcil.* interpres Luciani ſub init. Philopatr. in cit. edit. Amſtelod. t. 2. p. 763. ſq *Caveus* (ſubdubitans tamen) ad Sec. II. ſub fin. *Joa. Matthias Geſner.* in diſſ. de aetate & authore Philopatridis, quae exſtat inter opera Luciani tom. 3 ſub fin. edit. gr. lat. Amſtel. 1743. *Huet.* dem. ev. prop. ... *VValter. Moyle* ap. cit. Geſner §. 25. *Brucker.* cit. p. 621 ſub fin. fere *Jacob. Mycill.* in argumento in Philopatrid. in edit. Baſileenſ. Lucian. t. 4. p. 456. in dialogis nothis.

Alii vero frequentius legitimum putarunt cum *Baron.* ad an. 66. n. 10. & 68. n. 2. ac *Indice Rom.* libr. prohib. in Luciano. Neque ambigere porro licet, apud hujus Authoris opera cum olim inedita, tum primum edita hunc de quo diſſerimus dialogum Luciano adſcriptum fuiſſe.

Quid vero? Ii profecto Scriptores nihil in dialogo animadverterunt Luciani ingenio acuto, dicaci, faceto, impio non omnino dignum. At illi tamen nonnulla reperierunt, quae in legitimitatem ejus foetus dubium aut ſuſpicionem animo ingerere poſſint.

Quia nempe, ajunt, e. c. phraſis ac tota adeo Philopatridis compoſitio ceteris dialogis Lucianeis haud quaquam ſimilis eſt, quod eos heinc inde adcurate conferenti ſatis innoteſcet. Et inſtar plurium heic ſtili ineptias illa produnt, quae Critia interloquutore fatur pag. m 765. „ phy, phy, „ phy, nugas illas. Heu, heu, heu, heu, „ conſultationes malas. Vae, vae, vae, „ vae, ipſi inani „.

Peccat deinde hic dialogus in chronologiam; quoniam fingit, Lucianum, qui floruit poſt bellum Marcomanicum an. Chr. 171., ex ejuſdem Pſeudomante, baptiſmo tin-

IV. *Porphyrius*, hostis ille christiani nominis infensissimus, de quo plura alias (*u*) in XV. libris impiis contra christianos exaratis, in sacra pene singula supernae legis immaniter debacchatus est. Ii quidem omnes perierunt, prorsus aboliti ex lege *Constantini* M. (*x*) & *Theodosii* M. (*y*) quin & ap. *Cod. Justin.* (*z*) haec legimus. „ Decernimus igitur, ut quaecumque Porphyrius propria impulsus vesania „ contra piam christianorum religionem scripsit, apud quemcumque „ inventa fuerint, igni tradantur; siquidem omnia scripta, quae divinam iram provocant & animas laedunt, ea ne ad aures quidem „ hominum venire volumus „. Nihilo secius illorum aliqua memoria nobis superest apud veteres Patres, e quibus porro conjicere licet praecipuum Philosophi laborem in eo versatum esse ut Scripturarum sacra,

tinctum fuisse a Paullo, martyrii palma coronato an. Ch. 69. Nemo autem unus Luciano annum aetatis tertium supra centesimum adscripsit. Mitto cetera, quae adcuratissime pertractata videris a cit. *Gesnero*, elias Luciani Interprete praestantissimo.

Utut vero sit de certo hujusce foetus parente, nec istum Lucianus noster ediderit; alios tamen nobis mox indicatos edidit, in quibus supernam religionis christianae fidem ceu falsam, exitialem, superstitiosam, aut aperte, aut obscura infectatus est.

Animadvertas heic obiter, ep. cit. *Theodor. Marcilium* falli Baronium, quod verba Philopatridis mox recitata ad An. Ch. 68. Neronis 12. referas; quasi adseveris hic Author Lucianum eo anno floruisse ac dialogum concinnasse.

Fallitur autem Marcil. nimiumque praecipiti critice Baronium notavit. Hic enim in primis verba illa retulit non sub an. Neronis 12. sed sub 10. n. 10. Nec ea deinde inni potuit, quod putares sub ea aetate scripsisse Authorem dialogi, quippe deinceps ad an. Ch. 171. M Aurel. & L. Veri 9. n. 7. diserte adfirmet ad ea usque tempora pervenisse Lucianum, ac etiam eadem supergressum esse.

II. Sunt qui cum *Scholiaste* veteri, & *Hoffman.* in lex. univ. in Luciano, autumaverint, Lucianum e castris christianis ad sacra gentilium transfugisse. Quia nempe in praenotatis dialogis se rerum christianarum callentissimum ostendit, ac in Philopatride sanctum lavacrum suscepisse adfirmat. Qui etiam e *Suida* art. Λουκιανός dicitur fuisse in Antiochia *concionator*, ut legis *Baron.* an. 171. n. 7.

Oppositum vero tenet vulgatissima opinio cum *Tillem.* hist. Imp. t. 2. in M. Aurel. art. 29. *Jo. A. Fabric.* bibl. gr. l. 4. c. 16. in vita Luciani p 487. *Bruck.* cit. p. 622. Iis quippe documenta illa nihil probant. Principio etenim potuit Philosophus acutissimus res christianas insigniter callere, quin profiteretur Christianismum. Deinde Philopatris vel alterius parentis est, vel quae de suscepto baptismo enarrat, instar fabulae habenda qua baptismum irrideat qui „ deorum, hominumque irrisor, ait *Barth.* in Rutilio.

Baronius demum accepit interpretationem Scholiastis veteris, qui hunc Suidae locum sic vertebat δημηγόρος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, *fuit concionator Antiochiae, quae Syriae urbs est*. Verum recentior & adcoratus Interpres *Ludov. Kuster* in adit. Cantabrig. 1705. ex Mss. Paris. legit δικηγόρος ἐν Ἀντιοχείᾳ, *Causidicus Antiochiae*; & haec quidem lectio & ipsi & nobis multis nominibus praeferenda. Nullo igitur titulo ethnici impiissimi christianismus paucioribus Scriptoribus adseritur.

Praeter laudatos Fabricium, Tillemont. Brucker. plura olim in Lucianum documenta congessit *Pope-blount* in cens. celebr. auth. ad an. 170., at more suo absque ulla critica.

(*u*) *Supra* ad Tom. IV. p. 147. sqq.

(*x*) Constat ex altera ejusdem epist. cui initium *Quum males.* ap. *Socr.* hist. l. 1. c. 9.

(*y*) Habetur in Act. Synod. Ephes. ap. *Harduin.* t. 1. p. 1730.

(*z*) *De sum.* Trin.

ſacrarum authoritatem, hoc eſt fundamentum cui ſuperna religio innititur, prorſus convelleret (*a*).

Heinc ex Patribus diſcimus, illum e. c. *libro* 1. de contrarietate ac contradictionibus ſacrarum literarum egiſſe (*b*) *libro* 3. Scripturae interpretationem inter chriſtianos tunc temporis receptam, prae primis allegoricam perſtrinxiſſe (*c*) *libro* 4. hiſtoriam Moſaicam & antiquitates Hebraeorum ſugillaſſe (*d*) *libro* 12. & 13. contra prophetiam Danielis ardenter diſſeruiſſe (*e*) *libris reliquis* in ſacram hiſtoriam Evangeliorum pugnare (*f*).

V. *Hierocles* Bithyniae Praeſes, deinde Alexandriae, ut ajunt, Praefectus, Diocletiano author & conſiliarius ut perſequutionem in chriſtianos excitaret, hoc „ ſcelere non contentus, ajebat *Lactant.* (*g*) „ etiam ſcriptis eos quos adflixerat inſequutus eſt. Compoſuit enim „ libellos duos, non contra chriſtianos, ne inimice inſectari videre„ tur, ſed ad chriſtianos, ut humane ac benigne conſulere putare„ tur; (eos ex *Euſeb.* mox adducendo inſcripſit Φιλαλήθης, hoc eſt „ amatoris veritatis) in quibus ita falſitatem Scripturae ſacrae argue„ re conatus eſt, tanquam ſibi eſſet tota contraria.. praecipue tamen „ Paullum, Petrumque laceravit, ceteroſque diſcipulos tanquam fal„ laciae ſeminatores, quos eoſdem tamen rudes & indoctos fuiſſe te„ ſtatus eſt „. Idem (*h*), quum facta ejus (Chriſti Domini) mira„ bilia deſtrueret, nec tamen negaret, voluit oſtendere, Apollo„ nium vel paria, vel etiam majora feciſſe „. Sycophantam acriter carpit laud. *Lactant.* fuſiusque ac vehementius *Euſebius* commentario polemico, quem inſcripſit, Liber contra Hieroclem, qui ex Philo„ ſtrati hiſtoria comparavit Apollonium Tyaneum Salvatori noſtro Je„ ſu Chriſto „. (*)

(*a*) Lege *Euſeb.* pr. ev. l. 10. c. 9.

(*b*) Conf. *Hieron.* in proem ep ad Galat. & in cap. 2. ejuſdem ep. & l. 14 commentar. in Iſai. ſub fin. & ep. olim 89 ad Auguſtin.

(*c*) Adeundus *Euſeb.* hiſt. l. 6. c. 19.

(*d*) Evolva *Euſeb.* pr. ev. l. 1. c. 9 & l. 10. c. 9. nec non *Theodoret.* ſerm. 2. de Therapeut.

(*e*) Conf. *Hieron.* in prooem. comment. in Daniel. & in Apolog. adverſ. Rufin. & in Matt. l. 4. ad cap. 24.

(*f*) Ita ſimpliciter *Caveus* h. ſt. lit. ad Sec III ſub fin. ſed abſque ulla probatione. Quod autem nebulo eam hiſtoriam alicubi falſitatis inſimularit, arui videtur ex *Hieron.* l. qq. hebraicar. & ep. olim 101. ad Pammach. modo 57 n. 9. Reliqua de Porphyrio petenda ab *Holſten.* in celebri diſſ. de ejus vita & ſcriptis, quae exſtat ap *J. A. Fabric.* bibl. gr. l. 4. par 2 a p. 207.

(*g*) Inſt. l. 5 cap. 2.

(*h*) Proſequitur *Lactant.* c. 3.

A D N O T A T I O.

(*) SUnt ex ſchola Eruditorum Proteſtantium, qui tenuerint, Hieroclem hunc diſtinguendum non eſſe ab Hierocle illo Philoſopho Alexandrino, Eclecticis adnumerato, praeclaro Interprete illorum, quae dicuntur *aurea carmina*, Pythagorae vulgo adſcripta (de quibus plura *J. A. Fabric.* bibl. gr. l. 2. c. 12. p. 459. ſqq.) quem Hiſtoriographi Philoſophiae ad ſeculum V. rejiciunt. Ita quidem Jo-

VI. *Anonymus*, qui in Bithynia antistitem se philosophiae profitebatur, eodem ipso tempore, quo justus populus nefarie lacerabatur, tres libros evomuit contra religionem, nomenque christianum (*).

VII. *Julianus* Augustus, vulgo *Apostata*, Constantii Imp. successor, primum christianus, Ethnicismi deinde instaurator, tres libros con-

Jo. Jonsius, *Lud. Kusterus*, *Jo. Pearsonius*, quos duntaxat citatos legere licuit, ap. *Brucker.* hist. Phil. t. 2. pag. 307. sqq.

Oppositum tamen ceu hucusque indubium docet vulgatissimus Criticorum chorus cum *Baron.* ad an. 302. n. 58. sq. *Tillem.* hist. eccl. t. 5. in notis super Dioclet. persequ. not. 19. *Jo. A. Fabr.* bibl. gr. l. 2. c. 12. § 6. p. m. 459. *Bruck.* cit. *Orsio* hist. eccl. ad an. 303. *Nicol. Lenglet* in notis ad Lactans. l. 5. inst. c. 2.

Et jure quidem optimo. Quippe Hierocles, de quo Lactant., ille idem est Bithyniae Praeses,, qui author & consiliarius ,, ad faciendam persequutionem fuit ,, quod, exprimens nomen Hieroclis, alias tacitum, repetit Lactant. in l. de mort. persequutor. c. 16. Nec alius item ipse est ab eo, quem laudato commentario perstrinxit Eusebi. Caesareens. Id quod Lactantium cum hoc Eusebio conferenti ad evidentiam constare videtur. Floruit autem idem Hierocles sub persequutione Diocletianea, nisi aperte mendacii reum Lactantium velis.

At vero Hierocles Alexandrinus Philosophus non nisi seculo v. floruit. Namque si qua fides Damascio .... hic discipulum habuit Theosebium, qui Justiniani temporibus vixit. Ac insuper si idem Hierocles conscripserit librum de providentia & fato, lectum *Photio* cod. 214. a p. 547. (quae sententia est Jonsii post *Caveum* bibl. lit. sec. iv. sub fin. in Hierocle) hunc porro librum dicavit Author Olympiodoro historico, qui sub Honorio ac Theodosio II. Impp. inclarebat.

Quod autem Jonsius ap. cit. *Tillem.* excogitavit de Eusebio quodam juniore, qui sub Theodosio confutarit memoratum Hieroclis commentarium de providentia & fato, quasi hic ille idem sit, qui Eusebio Caesareensi tribuitur, commentum insigne est. Nemo quippe Caesareensem percurrens non videt, eum potius, aut unice Philostratum convellere ab Hierocle laudatum, non Hieroclis a Photio lecti dissertationes.

ADNOTATIO.

(*) Haec idem *Lactant.* inst. l. 5. c. 2. ubi & ejusdem Philosophi audaciam, intemperantiam, barbariem, vanitatem, aliaque vitia vivis coloribus depingit. At impudentissimi tamen hominis nomen omnino reticet, quemadmodum & nomen Hieroclis heic siluit; quo plane videris, quam parum odiosae esset iu hostes quorum nominibus pareit.

Hinc vero nonnulli divinare adgressi, hunc celati nominis Philosophastrum. Ex *Baronii* sententia ad an. 302. n. 55. ille Porphyrius fuit, qui nempe & inter Platonicos hujus temporis excellebat, & adversus christianam religionem virulentos edidit commentarios.

Acriter retragantur *Baelius* lex. in Hierocle, *Cav.* hist. lit. sec. iv. ad an. 302. *Holsten.* de vita & script. Porphyr. c. 3., quatenus nempe quae de Anonymo tradit Lactans., nec Porphyrii moribus, neu aetati, nec numero librorum contra christianos in Sicilia conscriptorum admodum conveniunt. Id quod Holstenius prae ceteris convincere videtur. Ne actum agamus, eum consulas.

Hunc alii existimant fuisse Maximum illum, ortu Ephesium, natalibus clarum, ea tempestate inter philosophos praeceptorem, quem deinceps Nicomediae audivit Julianus Augustus.

Ceterum non video cur ipse potius, ac alii Philosophiae antistites, eadem tempestate florentes, neque minus scientia sua tumidi, & Imperatorum adulatores, & christianis ceu novae religionis sibi adversae cultoribus hostes infensi (quales dixeris Plotinum, Jamblichum, Aedesium, & alios, quorum vitas habes apud *Eunapium* ejusdem Seculi Scriptorum) hic ille Maximus fuerit. Abeant ergo ujusmodi hariolationes curiosae in re, quam Lactantius silentio contectam voluit.

contra sancta Evangelia & venerandum christianorum cultum composuit (*i*) immo commentarium confecit septem libris constantem adversum christianos (*k*). Quot hic ethnicus convicia, probra, scommata effutierit in supernam religionem, ejusque Authorem Christum & professores, non modo in libris citatis, sed etiam in reliquis sparsim ejusdem scriptis, quae hodieque exstant (*l*) quis enarrare sufficiat? Satis sit unum aut alterum ex detestandis ejus effatis innuisse. Videlicet Christum Jesum adpellat *novum conflatae Deitatis Deum Galilaeum*, ejusque cultum *religionem agrestem* (*m*) professionem vero Ss. Trinitatis, ob quam Christiani complurimi a Constantio Imperatore Ariano patria ejecti sunt, dixit *amentiam Galilaeorum* (*n*) demum christiani nominis cultum *impiam christianorum religionem* vociravit (*o*). Plura alias de Juliano inter Ethnicos apud syllabos nostros adnumerando.

VIII. *Libanius* Sophista, Juliani encomiastes, haud leviter data occasione supernam religionem carpere gestit (*p*).

IX. *Eunapius* sub Juliano Augusto suum, quo aestuabat in religionem christianam odium hisce verbis explicuit (*q*), „ fieri namque „ potest ut istud (adflatum divinum) occultum habuerit Aedesius ob „ temporum iniquitatem, quod tum Constantinus Imperium regeret, „ qui fana toto orbe celebratissima evertebat & christianorum aedi- „ ficia exstruebat „. Vir nequam *temporum iniquitatem* vocat, quae Constantinum eversorem superstitionis, & adsertorem, propagatoremque supernae veritatis ferebant. Tum ritus Paganismi superstitiosos, *invalescente jam lateque omnia occupante religionis christianae negotio*, ut idem loquitur, *felicem & beatam vivendi formulam* vocat, quam gloriatur Sardis innovasse Justum Asiae Praefectum (*r*). Ejusdem scommata in cultum christianum erga SS. Martyres, eorumque lipsana *superius* indicavimus (*s*).

X. Q. *Aur. Symmachus* Roma oriundus, ejusdemque Urbis Senator, & Praetor, ac demum Consul ad an. 391. cum Collega Tit. Fab. Tatiano, aliis Titiano, infensum religioni revelatae animum prodidit prae primis in Relatione pro ara Victoriae, senatus nomine Valentiniano Imperatori oblata sub an. 384.; in qua nempe caussam religionis ethnicae contra christianam strenue atque ex instituto tutatur (*t*). Hostem

 hunc

(*i*) Author est *Cyrill. Alex.* l. 1. contra Julianum p. m. 3.

(*k*) Testem habeo *Hieronym.* epist. 70. alias 84. ad Magnum n. 3.

(*l*) Edidit gr. lat. *Ezech. Spanhem.* cum observat. *Petav.* an. 1696.

(*m*) In epist. ad Photinum haeret. quae exstat ap. editionem Sirmondianam Facundi Hermiani pro tribus capit. ad lib. 4. c. 2. p. m. 59.

(*n*) In epist. 31. ad Aetium Episc. in t. 1. oper. p. 404.

(*o*) Epist. 49. ad Arsacium Pontific. Galatiae p. 429.

(*p*) Prae primis in orat. de ulciscenda Juliani nece §. 22. ap. *J. A. Fabric.* bibl. gr. t. 7. p. 173. sqq. ac in orat. parentali in ipsum Julian. §. 60. 61. 87. ap. cit. *Fabric.* p. 286. sqq. Libanium haec disserentem acriter confutavit *Socrat.* hist. l. 3. c. 23.

(*q*) In vit. Philosoph. in *Aedesio*.

(*r*) In vita Chrysanthii ejus Magistri.

(*s*) Tom. IV. p. 148. sq.

(*t*) Prostat inter opera S. Ambros. edit. Maurinae post epist. 17. classis I.

hunc pluribus profligarunt *Ambrosius* (u) & *Aurel. Prudentius Clemens* (x).

XI. *Zosimus* Comes & Ex-Advocatus Fisci sub an. circ. 425. in suis historiarum libris ferme quoties de rebus christianorum occurrit sermo, religionem eorum acerbe perstringit; eoque nomine in omnes pene Principes christianos, ac prae primis in Constantinum M. invehitur (y). Et huic quidem „ ob id infensus, quod primus ex Imperatoribus, „ relicta exsecrabili Graecorum superstitione, christianam religionem „ amplexus esset „ (z). Calumniatorem ethnicum pluribus proscindunt, & christianum Imperatorem strenue vindicant complurimi (a). Porro *Jo. Leunclavius*, eruditissimus vir, prolixam in Zosimi gratiam edidit apologiam (b). At si *Caveum* audias (c) laterem lavat, ac Aethiopem dealbare conatur. Secus tamen ex parte alii sentiunt, quippe, ajunt, nec in omnibus sine crimine Constantinus. Litem alii, quibus est otium, dirimant. Interim vero oppido conferendus *J. A. Fabricius* (d).

XII. *Proclus* Byzantii natus, dictus vulgo Lycius, quod parentibus sit genitus Lyciis, Syriani discipulus, & in schola Atheniensi Platonicorum successor, exstinctus an. 485. „ Hic est Proclus ille, „ qui secundus a Porphyrio impuram & petulantem linguam in christianos strinxit. Adversus hunc Joannes cognomento Philoponus „ scripsit, qui argumenta ejus XVIII. admirabili dexteritate refu„ tavit „ (*).

XIII. *Jung*

(u) Epistola ad eundem Valentinianum conscripta eodem an. 384. quae est 18. in ipsa classe.

(x) Duobus libris carmine concinnatis, quos *Isaacus Grangeus*, Vindocinensis commentariis eruditis expositos seorsim evulgavit Paris. 1614.

(y) Ad l.2. historiar.

(z) Haec *Evagr.* hist. l.3. c. 40.

(a) Cum cit. *Evagr.* c.40. sq. *Niceph.* hist. l.16. c.41. sqq. *Baron.* ad an. 306. n.18. apud quos videris capita accusationum & vindicias.

(b) Eam praefixit libris historiar. ejusdem Zosimi ubi de Scriptor. gr. hist. Rom. t. 3. par. 2.

(c) Hist. lit. ad an. 425. p.269.

(d) Bibl. gr. l.5. c.5. §.21. a p.608.

ADNOTATIO.

(*) HAec *Suidas* Grammaticus, qui vivebat an. circ. 980. in lexico, art. *Πρόκλος ὁ Λύκιος*. Haec autem XVIII. quibus Proclus impura & petulante lingua christianos insectatus Suidae dicitur, argumenta continebat, mea opinione, quoddam opusculum, quo Philosophus ille dogma Platonicum & Peripateticum de aeternitate mundi, ab orthodoxis olim insigniter confutatum, evincere conatus est.

Eo quippe proculdubio tendunt aliquot saltem Procli argumenta nobis citata *superius* Tom. II. p.91. ac Tom. III. p. 4. Consentire nobiscum videtur *Brucker.* hist. Phil. t.2. p.336. tametsi hoc loci Suidam minus fideliter citet.

At dubitaverit fortasse quispiam de praefato XVIII. argumentorum commentario Procli. Quippe antiquiores ejus biographi cum *Marino* Philosophi auditore illum omnino subticent. Quid vero hic e schola platonica christianis ardenter infensa cum non protulisset, quo caneret victoriam & pro suo dogmate, & pro Magistro?

Nihilo tamen secius quidquid quacumque de caussa rem siluerint vetustiores Platonici, ea certo constat ex apologia, quae exstat, Philosophi, qui florebat an. circ. 601,

XIII. *Jang Kuang Sieu*, Doctor Sinensis, bina concinnavit volumina adversum legem christianam, ejusque professores (*e*).

De Scriptoribus ethnicis satis. Iis vero procul dubio adnectendi saltem Imperatores pagani, qui in odium religionis christianae cen falsae ac impiae, eoque nomine ejusdem cultorum Edicta scriptis mandata tulerunt. Hos ego dixerim non modo Scriptores profanos & perfidos, verum etiam *Errones crudeles*, quorum nempe errorem ac saevitiem in religionem sanctam & innocentissimam lata Edicta apertissime testantur. Itaque

E paganis conditoribus edictorum Imperialium

I. *Nero* Imp. ad an. circ. aerae christianae 64. primus omnium in gregem Christi ferociit (*f*). Videlicet *hoc initio in christianos saeviri coeptum. Post etiam datis* (alias *latis*) *legibus religio vetabatur, palamque, edictis propositis, christianum esse non licebat* (*g*). Adde quod Nero christianos non modo Romae, sed *per omnes provincias pari persequutione excruciari imperavit* (*h*) quo tamen pacto diserte imperasset, nisi per rescripta, seu monita, ejus nomine ad Praesides provinciarum missa? Huc fortasse referendus *Lapis*, quem mox adtulimus, Neroni dicatus *supra* p. 4.

II. *Domitianus*, Nero secundus ob saevitiam animi dictus, ad an. circ. 93. *Christi Ecclesiam datis ubique crudelissimae persequutionis edictis convellere ausus est* (*i*) Adcinunt *Acta* S. Antipae M. Episcopi Pergami in Asia (*k*) per haec verba, *quum adversus Christianos persequationem excitasset Domitianus .... per orbem universum ad omnes magistratus missae sunt literae ut homines christiani decretis Imperatoris parerent, & sine ulla excusatione stultam idolorum religionem colereat, eorumque templa omni honore venerarentur*.

III. *Ulpius Trajanus* gente Hispanus *in persequendis christianis sane deceptus, tertius a Nerone, quum passim repertos cogi ad sacrificandum ido-*

601. philosophus summus, ac Tritheitarum dux ex *Niceph.* l. 18. c. 46. sq., edita graece Venetiis an. 1535. ac ibidem latine an. 1551. apud Hieronymum Scotum sub hoc titulo „Joannis grammatici cognomen„ to Philoponi libri duo de viginti adver„ sus totidem Procli successoris rationes de „ mundi aeternitate, ad octavum Physi„ corum Aristotelis librum adtinentes. Ga„ spare Marcello Montagnenti Philosopho „ Patavino Interprete „.

Quin etiam idem Philoponus in tr. de creatione Mundi lat. gr. Interprete *Corderio* Soc. J., edit. 1630. in prooem. ad lib. I. sine dubio ad commentarium illum, de quo differimus, ceu foetum ingenii sui adludit sub illis verbis „ ostendi quoque (mundum) „ habuisse principium existendi, pluribus „ id argumentis convincens „. Nec ullum denique de legitimitate illius foetus Philopono tributi suspicantem vidimus. Ex eo manifestissima cuique sunt quae indicavit Suidas Procli argumenta.

(*e*) Eorum argumenta refert *Dominic. Fernandez Navarrete* O. P. in tractatib. histor. Monarchiae Sinensium l. 6. c. 15. p. 355. sqq. edit. Matritti 1676.

(*f*) Ex *Tertul.* in apol. c. 5.

(*g*) Totidem verbis *Sulpic. Severus* hist. sacr. l. 2. c. 29. edit. Hieron. de Prato 1754.

(*h*) Haec *Paul. Orosius* historiar. adv. Paganos l. 7. c. 7.

(*i*) Inquit *Oros.* cit. l. 7. c. 10.

(*k*) Ea proferunt *Bollandiani* ad d. 11. April. p. 4. Interprete *Franc. Zino*.

idolis, ac detrectantes interfici praecepisset (*l*) in rescripto misso ad Plinium secundum juniorem Bithyniae praefectum, ab eo quaerentem modum, quo sibi agendum esset in rebus cristianorum, haec edixit Imperator.

Rescriptum Trajani.

„ Conquirendi non sunt, si deferantur & arguantur (*esse christiani*) puniendi sunt, ita tamen ut qui negaverit se christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando diis nostris, quamvis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret „ (*m*)

Quo nempe christianos a vera religione facilius avertat (*n*). Aetas utriusque epistolae fortasse ad an. 107. haud incongrue referri possit. Aliud autem rescriptum vel edictum commune ac universale Trajano adjudicandum reperias nullum.

IV. *M. Aurelius* ad an. 166. circ. Videlicet *sub Aureliano* (lege *Aurelio*) *principe* (*o*) *quum adversum christianum nomen persequutionis irae procella detonaret, & ad delendam religionem catholicae legis imperii sui decreta converteret* &c. (*p*)

Deinde (*q*) *quod enim nunquam antea factum fuerat, persequutionem nunc patitur piorum hominum genus, novis per Asiam decretis exagitatum. Impudentissimi namque delatores & alienarum opum cupidi ex imperialibus edictis occasionem nacti palam diu noctuque grassantur, spoliantque homines innoxios*. Tum (*r*) M. Aurelius Antoninus *terribile praeconium evulgavit per universam terram sic praecipiens:*

M. Aurelii Antonini Edictum.

„ Omnes qui noluerint Diis sacrificare jubeo crudeliter interfici „.

Quum autem Edictum illud tam iniquum ubique divulgaretur ad Europam quoque perlatum est &c. (*s*) Item (*t*) *Dux dixit, Victor, literae mihi venerunt ab Antonino, jubentes ut sacrificent christiani, qui autem noluerint sacrificare, in magna erunt damnatione.*

Praeterea sub eodem M. Aurelio an. 167. (*u*) *Quo temporen efari superstitionis idolorum repugnatores impia contra pietatem ac religionem ser-*

(*l*) Ex cit. *Oros.* l. 7. c. 11.

(*m*) Extat epistola Plinii una cum rescripto Trajani ap. *Plinium* juniorem epist. l. 10. epist. 101. sq. cum commentar. *Jo. M. Catanaei* edit. 1600. & aliorum.

(*n*) Conf *Tertull.* apol. c. 2. contra hoc rescriptum & *J. Ger. Voss.* in analysi ac comm. ejusdem rescripti post comment. in cit. Epist. Plin. ubi de opusculis a p. m. 62.

(*o*) Ex actis S. Symphoriani Martyr. ap. *Ruinart.* p. 62. quibus alia subcinunt acta ap *Bolland.* ad d. 22. Aug. a p. 493.

(*p*) Quod autem haec Acta, licet proconsularia non sint, pro antiquissimis & germanis tuto haberi possint, pluribus contra Tillemont. jure comprobant citt. *Bollandiani*, qui insuper una cum *Ruin.* cit. aliique recte putant pro τῷ *Aureliano* dicendum *Aurelio*, sub quo utique passus eidem adseritur Augustoduni Symphorianus a. cir. 180.

(*q*) Ex Melitone Sardiano Episc. in apol. M. Aurelio oblata ap. *Eus.* hist. l. 4 c. 26.

(*r*) Ex *Act.* S. Glyceriae V. & M. ap. *Bolland* ad d. 13. Maii c. 1. p. 189.

(*s*) Conf. citt. *Bolland* in notis.

(*t*) Ex *Act.* SS. Victoris & Coronae ap. citt. *Bolland.* ad d. 14. Maii c. 1. p. 265.

(*u*) Ex Act. S. Justini M. ap. *Ruin.* p. 49.

servantes christianos per singulas urbes ac regiones Edicta proposuerunt, ut quicumque christiani deprehensi essent, idolis sacrificare cogerentur .... Rusticus Praeses dixit Justino, age, esto diis ipsis obediens & Imperatoris edictis .... Haec audiens Praefectus talem sententiam pronuntiavit : qui diis sacrificare & Imperatoris edicto parere noluerint, flagello caesi ad capitalem poenam abducantur, quemadmodum leges praecipiunt (x). His denique adjiciendum.

M. Aurelii Edictum alterum.

„ Aurelianus (lege Aurelius) Imperator omnibus administratoribus suis atque rectoribus. Comperimus ab his qui se temporibus nostris Christianos dicunt, legum praecepta violari. Hos comprehensos, nisi diis nostris sacrificaverint, diversis punite cruciatibus, quatenus habeat districtio prolata justitiam & in resecandis criminibus ultio terminata jam finem „ (y).

V. *Severus Pertinax* an. circ. 204. (z) *Alexandriam petiit. In itinere Palaestinis plurima jura fundavit. Judaeos fieri sub gravi poena vetuit. Idem etiam de christianis sanxit.* Insuper *Divus Severus rescripsit, eos etiam qui illicitum collegium coisse dicantur, apud Praefectos Urbi accusandos* (a). His nempe vetat Severus ne christiani conventus cogant (b). Quo plane, me judice, tendere videtur *Tertull.* (c).

VI. *Decius*, exsecrabile animal (d) nova tulit Edicta sub an. circ. 250. Nimirum (e) *exoritur ultio violati nominis christiani, & usquequo ad profligandas ecclesias Edicta Decii cucurrerunt, eatenus incredibilium morborum pestis extenditur.* Item (f) *mittit* (Decius) *ad rectores gentium Edicta, quae terribilium poenarum in eos statuendarum minas continebant, nisi omni genere tormentorum atque suppliciorum mulctassent eos, qui Christi nomen invocarent & adorarent, metuque ac tormentorum vi rursus eos ad patrium daemonum cultum adduxissent. Ut autem hoc terribile atque impium Edictum Magistratibus exhibitum est* &c. Adde testimonium *Dionysii* Episc. Alexandrini (g). Consulio vero mittimus Edictum illud Tolosae typis editum an. 1664. quod praefert nomina utriusque Decii, nempe Patris Augusti, & filii Caesaris; jure siquidem.

(x) Haec autem *Tillemontium* hist. t. 2. in M. Aurelio, art. 2. negantem Aurelio Edictum quodlibet ex *Tert.* apol. c. 5., ubi tamen loco *nullus Severus* legendum putant Critici *nullus Verus*, egregie revincunt.

(y) Ex *Actis* sinceris S. Symphoriani e codd. mss. ad an. circ. 180. vulgatis a cit. Ruin. n. 2.

(z) Inquit *Aelius Spartianus* in Severo c. 17. p. m. 618. edit. 1671.

(a) Haec *Ulpianus* ille christianis infensissimus, quemadmodum recitantur in corpore Juris civ. Justinianei Digestor. l. 1. tit. 12. de offic. Praefecti Urbi sub fin.

(b) Haud secus Rescriptum interpretantur nostrates plerique omnes.

(c) Tr. de jejun. adv. Psychicos c. 13.

(d) Qualem vocat eum *Lactant.* de mort. persecq. c. 4.

(e) Verba sunt *Oros.* cit. l. 7. c. 21.

(f) Haec antiquius retulerat *Nyssen.* in vita S. Greg. Thaumat. ubi narrat persequutionem Ecclesiae Neocaesariensis in Ponto sub Decio, ad p. 999. sq. t. 2. oper. gr. lat. Nysseni.

(g) Ap. *Euseb.* hist. l. 6. c. 41.

dem haud omnibus Eruditis genuinum habetur (*h*) quemadmodum & illud quod fertur nomine *Philippi* & *Gordiani* Impp. (*i*)

VII. *Gallus* aut *Volusianus*, vel ambo insimul Imperatores tulerunt Edicta sub an. circ. 255. quod *Cornelius* tum temporis Papa data epistola sic testatur, *scias frater carissime arcam dominicam vento persequutionis acerrime commoveri, & edictis Imperatorum christianos ubique tormentis variis adfici; nam in urbe Romana* (alias *Roma*) *Imperator* (alias *Praefectus*) *ad hoc constitutus est; unde* (alias *neque*) *publice neque in cryptis notioribus Missas agere christianis licet* (*).

VIII. *Va-*

(*h*) Adeundus *Tillem.* hist. t. 3. de perseq. Decii art. 2. & in notis ad eandem perseq. nota 2.

(*i*) In Actis suspectis S. Heliconidis V. & M. Corinthiae ap. *Bolland* ad d. 27. Maii p. 738.

ADNOTATIONES.

(*) I. Haec porro Cornelius grassante jam persequutione literis datis ad Lupicinum Episc. Viennensem. Eruta dicitur ex bibl. Floriacensi, & exstat ap. bibl. PP. *Paris.* t. 3. col. 71. & ap. *Jo. a Bosco* in antiq. bibl. Floriac. Anne vero genuina haec Pontificis epistola? Ita sane *Baron.* ad an. 255. n. 47. & consentiunt *Pagius* senior in crit. Baron. ad eum an. n. 11. *Bellarm.* de Scriptor. in S. Cornelio, *Binius* t. 1. CC. in notis ad hanc epist. *Franc. Pag.* in brev. ubi de S. Cornelio ad Sec. III. §. 3. *Jo. Chenu* hist. Archiep. & Episc. Galliae ubi de Viennensibus, in Lupicino n. 10. p. m 467. *Bona* rer. lit. l. 1. c. 3. §. 1. cui accedere videtur *Sala* ibid.

Multis vero post *Pearson.* supposititi a est, ut puta *Tillem.* h. e. in Cornelio art. 17. *Nat. Alex* hist. Sec. III. c. 4. art. 3. sub fin. *Bollandianis* ad d. 14 Sept. vita S. Cornel. n. 255. p. 180. sq. *Coustant* de epist. Rom. Pont. in adpend. col. 25. *Bocquilloto* tr. hist. de liturg. l. 1. c. 1. p. 44. sub init. aliis, quibus adhaerere videtur *Harduinus* coll. CC. t. 1., ubi de decretis Cornel. P. sub fin. col. 134. post *Labbeum*.

Et ii quidem sic disputant. Quippe, aiunt, 1°. epistolam dirigit Cornelius ad Lupicinum *Archiepiscopum* (esto Baronius gratis & absque veteri documento correxerit, scripseritque *Episcopum*) quod porro nomen recentiora tempora spectat: quid insuper Cornelius se diceret *Episcopum*, Archiepiscopum vero Lupicinum, *cujus* praeterea *nullus veterum meminit*, ut ait *Nat. Alex.* 2°. haec inscriptio epistolari methodo Cornelii non congruit; hic enim in epistolis, quae hodieque exstant, ad S. Cyprianum missis titulum episcopalem nunquam non praeterit.

3°. *Missae* vox aevo Cornelii usitata non erat, immo & Ambrosio antiquior minime videtur, nec ea insuper usi sunt Cornelius, Tertull. & Cyprian., etsi alias uti debuissent: quo plane nomine, praeter alia, epistola Pii P. I ad Justum Eruditis spuria est. 4.° ante persequutionem, qua Cornelius interiit, Missas publice agere Romae christianis licuisse nemo unus dabit.

Sed haec tamen contra opinantes nequaquam deterrent. Namque 1.° potuit in apographum Floriacense ex inscitia vel incuria exscriptoris obrepere *Archiepiscopum* pro *Episcopum*. Et passim quidem occurrunt monumenta, in quibus pleraque similibus de caussis corrigenda, vel supplenda sunt, & nihilominus genuina reputantur. Id quod infinitis propemodum exemplis confirmare supervacaneum est. Quod autem Lupicinus quidam Episcopus Viennensis Cornelio synchronus floruerit, nemo qui seriem Episcoporum Ecclesiae Viennensis Allobrogum apud *Chenum*, aliosque scriptores Gallos viderit, dubitare potest.

In ea quidem serie reponi solet S. Lupicinus Martyr S. Florentii item Martyris successor, Cypriano, Cornelio, & Novato Haeresiarchae synchronus. Festum ejus colitur 8 cal. Januar. Haec autem monumentis veteribus innixa sunt absque dubio. Solum ambigitur de chronologia martyrii S. Florentii, qui Lupicini decessor dicitur. Sed ea tamen systemati chronologico, quod quisque sibi cordate adfixerit, facile aptari potest, ut eruat exinde Lupicinum superstite Cornelio Ecclesiae Viennensi jam praesedisse.

2.° Fortasse Cornelius in aliis, quae-

pe: ie

VIII. *Valerianus* an. 257. illud edixisse Rescriptum legitur. *Imperatore Valeriano quartum & Gallieno tertium Consulibus*, *tertio ca-*

perieruot, literis, ad Cyprianum, vel nlios Episcopos missis alia usus est methodo, ac dignitatem episcopalem expressit. Aue fortasse alterius scribae secus cogitaotis opera, epistula ad Lupicinum exsarata est. Nec denique quod semel to epistola hac stilum aliquanto mutarit Cornelius, suspecta debet esse falsitatis.

3°. Vox *Missa* pro celebratione Sacrificii Eucharistici vetustissima est jam a primis inde Seculis. Sic enim *Ignatius* epist. ad Smyroeus. §. 8. ex Interprete aotiquissimo ap. *Coteler.* PP.Apostolic. t.a. p.153. „ propterea uon licet siue Episcopo, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque *Missas* celebrare „. Sic *C.Chartag.* V. vulgo II. an. 390. cao. 3. statuit „ reconciliare quemquam in publica *Missa* non licere „.

Neque vero τὸ *Missas agere* io epistola Corneliana contrahi debet ad celebrationem augusti Sacrificii, quum varia fuerit ejus formulae notio jam inde a primis temporibus, e. c. conventus agere &c. Quod si vox *Missa* descendat ab hebraeo *Missach*, quod sonat oblationem voluntariam, quae plurium seotentia est, facile credideris eam tempore Apostolorum sacrificio Eucharistico tributam, & deioceps inter nomina liturgica adservatam, non secus ac servatae sunt hebraeae voces *Hosannu*, *Sabahot*, *Amen*, *Alleluja*; esto illa non alias occurrat io scriptis priorum Patrum ante Ambrosium. Nec demum eo tantum titulo praefata Pii epistola ad spurias amandatur a pluribus, aliis tamen dissentientibus, quos supra indicavimus ad Tom.III. p.279.

Plura nos de origine, usu, significatu vocis *Missa* ubi de sacrificio Eucharistico. Interea consula sis Liturgiographos cum *Bona* cit. ejusque Adnotatore *Salu*, necnon *Fontanino* hist. lit. Aquilej. l.2. c.4. §.2. p.m. 85. sq. ac unum sufficiat nobis commonere cum *Bollandium*. citt. p.181. 0.257., videlicet „ nolim cum Coustantio adserere, vocem *Missas*, quae in epistola praefata occurrit, Cornelii aevo certo recentiorem esse „.

4.° Quod etiam saevientibus persequutionibus fideles quoad ejus fieri posset Missas agerent, aut conventus, in quibus Deo sacrificium laudis offerrent, monimenta plenaque demonstrant: e. c. *Dionys.* Alex. in epist. ad Germanum scripta postquam de edicto Valeriani conventus inhibentis meminit, ep. Euseb. l.7. c. 11. *Cypr.* epist. 5. & alias, *Acta* SS. Saturnioi, Darivi &c. ap. Ruin. §. t. p. 338. sq. ad an.304. tum *Acta* S.Theodoti ad an.303. ibid. §.7. p.298. Videlicet quousque fideles Imperatorum, Praesidumque juribus & coactiunibus, quibuscumque conventibus prohiberentur.

Audi cit. *Dionysium* in epist. ad Hieracem missa quum exul esset, ap. *Baron*. an.57. n.130. ex Euseb. „ quum ab omnibus persequutione exagitati essemus & morte mulsati, festum laetis animis celebravimus, & singula loca ad singula addictionum genera nobis praestituta, ut ager silvestris, solitudo deserta, navis fluctibus jactata, diversorium publicum & horridus carcer opportuna videbentur in quibus celebres conventus maximo cum gaudio ageremus. „

Similiter ergo Romae etiam ingruente persequutione, qua Cornelius interiit, potuerunt fideles conventus agere & *publice*, hoc est in campo, aut aede aliqua privata, & *occulte*, hoc est in cryptis subterraneis, donec & istos agere modis omnibus impediretur.

Jam nihil inde prohibet quominus praefatam epistolam edicta Imperialia indicantem, & alias simplicitatem illius aevi plane referentem, legitimum Cornelii foetum quis aliqua cum probabilitate aestimet. Heioc vero consequenter animadvertimos Cornelium subiisse Martyrium in persequutione Galli & Volusiani, sub quibus ioteriit ex *Hieron*. de scripr. in Cornelio, non autem Decii, uel profert *Martyrol. Rom.* ad d. 14. Sept. absque ulla Baronii nota in eum locum.

II. Anne huic Edicto duo alia Persequutorum Principum jure subnectenda, nempe *Claudii II.* ad an.270. & *Probi* ad en. circ.280. ? Porro Claudio Edictum tribuit Baron. ad an.270. n.3. ex Actis SS. Marii & Socior. quae exscripsit ex Sur. die 14 Febr. Et consentiunt Bolland ad d. 19. Jan. p 216. ex Actis similibus e pluribus veteribus mss.

At merito repugnant Eruditi recentiores cum *Pagio* in crit. Baron. ad an. 269. n.2.

lendarum Septembrium, Carthagine in secretario Paternus proconsul Cypriano Episcopo dixit: sacratissimi Imperatores Valerianus & Gallienus literas ad me dare dignati sunt, quibus praeceperunt, eos qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas ceremonias recognoscere ... non solum de Episcopis, verum etiam de presbyteris mihi scribere dignati sunt ... praeceperunt etiam ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec coemeteria ingrediantur (ii). Et quidem secundum Fastos castigatiores Valerianus IV. & Gallienus III. Consules processerunt an. 257. Quis autem dubitet, Imperatores hoc eodem anno suum scripsisse Paterno praeceptum?

Ad an. vero 258. ferale illud Edictum adtinet, quod enarrat idem Cyprian. (k) in haec verba, *quae autem sunt in vero ita se habent. Rescripsisse Valerianum ad Senatum ut Episcopi & Presbyteri & Diacones in continenti animadvertantur, senatores vero & egregii viri & equites Romani dignitate amissa, etiam bonis spolientur, & si ademtis facultatibus Christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur, matronae vero ademtis bonis in exsilium relegentur, Caesariani autem quicumque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint, confiscentur & vincti in Caesarianas possessiones descripti mittantur. Subjecit etiam Valerianus Imperator orationi suae exemplum literarum, quas ad Praesides provinciarum de nobis fecit*. Et en tibi Valerianus *nefarii author edicti & constitutor praecepti* (l). IX. Au-

ac *Tillem.* t.4. in notis sup. S. Dionysio P. nota 4. & 5. a p. 673. quibus utique citata Acta multis nominibus supposita sunt, & ab authore recentiore parum idoneo conscripta; eo maxime quod nullus ex antiquis sciatur tradidisse, quod regnante hoc Claudio Ecclesia vexata sit.

Probo insuper Edictum adscribunt *Bollandiani* ad d. 19. Sept. ex Actis SS. Trophimi & Sabbatii, primum editis a Metaphr. ut testatur Allat. in diatr. de scriptis Simeonum p. m. 129. & ex scriptis deinde a Lipom. & Sur., at praecipue ex Actis Authore anonymo a codice Mediceo biblioth. reg. Paris. Interprete Stiltingo, ubi sub init. atrox ipsum & universale Probi Edictum recitatur.

Hanc praeterea de persequutione Probi sententiam confirmant celebri illo S. Leon. P. testimonio in serm. 2. de Pentec. c. 6. ubi habetur „ Probo imperatore, Paullinoque „ Consulibus, quum octava jam in Chri„ stianos persequutio ebulliret (alias *de„ saeviret*) & innumera Martyrum millia „ hisce suis victoriis probavissent, impletum „ esse „ &c.

Ceterum ex veteribus reliquis ne vel unius quidem persequutionis a Probo illatae meminisse deprehenditur. Idcirco cit. Leo de persequutione Aureliani loqui videtur omnino ejus editori Quesnellio nota 3. in eum locum, & Ruinartio in praef. gen. ad Acta MM. n. 54.

Videlicet hic sermo est apud Leonem de persequutione Valeriani jamdiu exacta & sub Gallieno exstincta: quamobrem non soli Martyres persequutionis octavae per tò „ innumera Martyrum millia „ ibi indicantur, sed omnes, qui in octo anterioribus persequutionibus pro Christo mortem oppetierant; quod scite Ballerinis Editoribus observatum. Hinc vero facile crediderim cum laud. Ruin., eo loci ap. S. Leonem pro *ebulliret* legendum *ebulliisset*.

His autem praejactis, parva quidem habenda fides Actis memoratis, saltem quod spectat Probi Edictum (quod etiam Sanctus Leo prorsus tacuit) quidquid eorum autentiam legitimam laudat. Bollandianus Stiltingus promovere conetur adversum Tillemont. nobiscum sentientem in t.4. ubi de S. Felice P. p. m. 366. Utrumque igitur, quod proposuimus, Edictum nobis merito exploditur.

(ii) In Act. proconsular. S. Cypriani ap. *Ruin.* in Act. MM. p. 183.

(k) Epist. 82. ad Successum de nuntiis Roma reversis persequutionem nuntiantibus.

(l) Verba sunt *Oros.* cit. l. 7. c. 22.

IX. *Aurelianus* ad an. circ. 275. *cruenta scripta*, seu edicta tulit (*m*) adtamen quum vix ea tulerat occisus ille fuerit, fortasse nec publicata sunt, nec ad Praesides provinciarum perlata. Id quod fortasse intendit *Euseb.* ubi inquit (*n*) de hoc Principe, *sed eum paratum jam & compositis contra nos edictis ut ita dixerim subscribentem, ulta est divina justitia, quasi constricte cubito conatum ejus reprimens.* Et hunc quidem sensum habere videntur cit. *Lactantii* verba, quae hujusmodi sunt, *verum illi ne perficere quidem quae cogitaverat, licuit, sed protinus inter initia sui furoris exstinctus est Nondum ad provincias ulteriores cruenta ejus scripta pervenerant, & jam Caenofrurio, qui locus est Thraciae, cruentus ipse humi jacebat.*

X. *Diocletianus* plurima & immanissima quidem edicta promulgavit. Nimirum ad an. 285. *Lysias Praeses* (Provinciae Lyciae in civitate Aegea, sedens pro tribunali) *dixit* (Claudio) *noli juventutem tuam cum insania perdere. Sed jam nunc accedens sacrifica Diis secundum praeceptum Domini nostri Augusti* (*o*). Tum ad an. circ 290. *quum Diocletianus & Maximianus Romanae Urbis apicem gubernarent & eorum praeceptis in christianorum nomen bestialis feritas desaeviret, ut gratiam religionis catholicae gentili sub lege calcarent, missis epistolis ad Praesidem Galliarum decreto sanxerunt ut simulacra Jovis vel Apollinis, non deorum sed daemonum quasi divino cultu deberet universitas venerari: ea ratione praefixa pollicente his qui eorum ceremonias colerent vel sacrificia devote offerrent, publice se cognoscerent stipendio munerandos... Eos vero qui christiani nominis in confessione persisterent, post illa tormenta jubent capitalem subire sententiam* (*p*).

Item anno 290 *Temporibus Diocletiani quatuor, Maximiani ter* (Consulum) *Imperatorum orta est seditio maxima tempore persequutionis eorum adversus Christianos, ut omnes Dei cultores ad inclinandas cervices nefandissimis idolis compellerentur. Qui etiam Tyranni miserunt ex persona sua una cum divis apicibus* (*q*) *Judicem atrocissimum & astutum nimis, Simplicium nomine, in partes Orientis, in Tarsum civitatem, quia est Metropolis Ciliciae Provinciae, ut ibidem omnes qui Christum confiterentur utriusque sexus & aetatis per publicam audientiam interrogaret, ipsosque per diversorum tormentorum macerationem ad suae mentis vesaniam quantocius inclinaret* (*r*). Rursum (*s*) ad an. 299. *Sanctis* (Edessae in Mesopotamia) *dicit Praeses, divinissimus noster Imperator haec jubet,*

(*m*) Ap. *Lact.* de mort. pers. c.6.

(*n*) H.E. l.7. c.30. sub fin.

(*o*) Sic Acta Proconsularia SS. Claudii & Socior. ap Ruin.ad eum an.§.1.p.234.

(*p*) Hæc *Acta* SS. Rogatiani & Donatiani MM. ap cit. *Ruin.* § 1. p. 246. quo cum Edictum istud ad tempora persequutionem illam acerbissimam praecedentia merito revocaveris.

(*q*) *Divini & Sacri Apices* dicebantur Imperatorum literae evocatoriae, rescripta, mandata, Edicta, constitutiones ex L. 24. *de erog. mil. ann.* *Apicem* pro epistola habes ap. *Horat.* 3. carm. 21. 19. *Prudent.* Peristeph. 3. v.136. *Sidon* l 6. ep. 8.

(*r*) Haec praefatio ad *Acta* S. Bonifatii M ap. cit. Ruin. p.149. ex Holsten. qui ea e graeco latine reddidit.

(*s*) Ex *Actis* SS. MM. Guriae, Samoni & Abibi ap. Metaphr. quae recitat *Sur.* ad d. 15. Nov.

bet, ut & a Christianismo deficiatis, quem sequimini, & imagini Jovis cultum tribuatis, thus in ara sacrificantes (t) (*).

Venio

(t) *Arethas* in *Actis* ipsorum MM. ap. Lipom. t. 3. fol. 103. § *Nolite*. sic Praesidem loquentem inducit „ licet innumerabilia urgeant Regum jussa „ &c.

ADNOTATIONES.

(*) SUnt qui ad initia Diocletiani, Imperio insecti, debellato Carino, a. an. 284., illud Romae vulgatum edictum ferale referant, quod sic habet, „ ut nullus emeret, vel venumdaret „ aliquid, nisi statunculis positis in eo loco, „ ubi emendi gratia ventum fuisset, thu- „ ris exhibuisset incensum. Circa insulas, „ circa vicos, circa nymphaea quoque „ erant positi compulsores, qui neque „ emendi copiam darent, aut hauriendi „ aquam ipsam facultatem tribuerent, nisi „ qui idolis delibassent. „ Et haec quidem esse facta enarrant *Acta* S. Sebastiani, jussu Diocletiani sub an. 286. peremti, S. Ambrosio tribute, ap. *Belland.* ad d. 20. Jan. §. 18. n. 65. p. 275.

„ Et ne quisquam potuisset
„ Contutari latebris,
„ Ubique componebantur
„ Hoc modo insidiae
„ Quae cunctos compulissent
„ In jus idolatriae

Tum nonnulla iis consentanea perspicere licet in *Actis* SS. Guriae, Samonae, Abibi, Edessae in Mesopotamia Martyrio adfectorum sub Diocletiano, conscriptis ab Aretha Episc. Caesareensi sub an. 540., ap. Lipoman. in vit. ipsorum SS. t. 3. p. m. 105. §. *Ad haec*. ac Metaphr. ap. Sur. ad d. 15. Nov. & in *Actis* SS. MM. Nannetensium in Armorica provincia, seu Britannia minore Claudii & soc. mox recitatis.

Ceterum in primis Acta illa S. Sebastiani, certis utpote anachronismis non vacua, aliisque scatentia vitiis, aut certo spuria sunt Eruditis, aut vehementissime suspecta & Ambrosio minime digna; atque ea quidem ratione ab Actis sinceris Ruinartii rejecta sunt, quidquid secus senserint *Baron.* ad an. 286. n. 3. *Jo. Nessels a Lovanio*, *Galesin. Rosuveyd.* ap. & cum *Belland.* cit. in comment. praev. §. 2. p. 257. sq. ac partim cit. *Farlat.* p. 422.

Deinde esto germana sint, germanumque testimonium ex eis depromtum, hoc vero quae tum Romae in ea persequutione gesta sunt, plane probarent, at minime palam convincerent, ab expresso Imperatorum edicto, quod omnino silent, esse profecta. At enim ex nullo alio documento, quod Baron. & Farlat. tulerint, de ejusmodi edicto expressu, quod in praesentia quaerimus, constat.

Ita plane sentit *Baron.* ad an. 286. n. 37. cui subcinit cit. *Farlat.* p. 422. col. 1. sub init. Addunt, idem Edictum promulgatum protinus esse ap. aliquas saltem provincias cum Occidentis, tum Orientis, quod ex sinceris documentis palam erui videtur. Nimirum e. c. *Ven. Beda* in hymno de passione S. Justini (alias Justi) pueri novennis, in Gallia martyrium passi, Praeside Rictiovaro ad an. circ. 295., in l. 3. oper. de an. 1563. p. 367. a vers. 37. haec de immani persequutione profert.

„ Non illis emendi quidquam
„ Aut vendendi copia,
„ Nec ipsam haurire aquam
„ Dabatur licentia,
„ Antequam thurificarent
„ Detestandis idolis.

Nec idem praeterea Edictum indicatum repereris ap. cetera, quae laudavimus Acta Martyrum ex Metaphr. Beda, Aretha, Ruinart. Ubi vero illud consulto mittimus *Eusebio* adsertum hist. l. 8. c. 1. quod nempe ab interitu Carini usque ad eam, quae decima vulgo memoratur, persequutionem Diocletianeam, an. 303. vel insequenti subortam, ecclesiam ubique gentium, Imperatoribus faventibus aut dissimulantibus pace optima perfruitam esse.

Haec enim cum feralibus persequutionibus, quae ea Actis modo productis habemus, ac Eusebio apud P[illegible]stinam degenti ignorari potuerunt, aperte pugnant. Nisi forte reposueris, quae in hisce Actis memorantur, ad tempora persequutionis decimae referenda esse; eo maxime, quod illa non nisi ad extremam Ethnicismi barbariem ac feritatem pertinere videantur.

Sed & cum iis pugnant Acta praefata,
quo-

Venio ad an. cir. 301. sub eodem Diocletiano. Principio *irae furoris sacrificare non eos tantum, qui sacris ministrabant, sed universos* (Christianos) *qui erant in palatio jussit, & in eos, si detrectassent, verberibus animadverti; datisque ad Praepositos literis etiam milites cogi ad nefanda sacrificia praecepit, ut qui non paruissent, militia solverentur* (u). Deinde an. 303. 14. Februar. Nicomediae Diocletiani *propositum est edictum, quo cavebatur ut religionis illius* (Christianae) *homines carerent omni honore ac dignitate, tormentis subjecti essent, ex quocumque ordine aut gradu venirent, adversus eos omnis actio valeret, ipsi non de injuria, non de adulterio, non de rebus ablatis agere possent, libertatem denique ac vocem non haberent* (x). Quin etiam (y) *haec ille primo adversus Christianos permiserat datis legibus ut post tormenta damnati lentis ignibus urerentur* (z).

Tum (a) *non multo post aliae rursum literae supervenerunt, quibus mandabatur ut omnes ubicumque Ecclesiarum Antistites primum quidem conjicerentur in vincula, deinde vero diis sacrificare omnibus modis cogerentur*. Praeterea (b) *paullo post* (primordia persequutionis apud Nicomediam) *Quum alii in Syria imperium adripere conati essent, promulgatum est Imperatoris Edictum ut omnes ubique Ecclesiarum Antistites vincti in carcerem truderentur,.. Rursum vero quum aliud Edictum priora illa subsequutum fuisset, quo praecipiebatur ut carceribus inclusi, si quidem sacrificassent, liberi abire sinerentur, si vero id renuerent, tormentis gravissimis cruciarentur* &c. (c)

Item *altero persequutionis anno* (304) *vehementior adversum nos Tyrannorum furor atque immanitas erupit. Flaviano id temporis in Palaestinae*

quoniam S. Justini passio ad an. circ. 287. vulgo refertur cum *Tillem.* in pers. Diocl. ar. 2. p. m. 4. & Martyrium SS. Nannetensium ante an. 300. ap. cit. *Ruin.*, triumpho denique Martyrum Edessenorum consignatur annus 299., quo nempe Maximianus Consul sextum processit, apud Acta eorum a Metaphraste conscripta, quae genuina *Allatio* funt in diatr. de Simeonum scriptis p. m. 129. sub fin. edit. 1664.

Jam vero ex hucusque disputatis haec concludimus. 1°. ante persequutionem decimam Diocletianeam aliae sub eodem Diocletiano & Romae, & alibi excitatae sunt. 2°. de expresso, quo idem Imperator illas excitaverit Edicto, diserte non liquet. 3°. ex suspectis S. Sebastiani Actis & illae persequutionis circumstantiae, quas mox recitavimus, suspectae, dubiaeque sint oportet, si alio documento graviori non probentur: fortasse eorum scriptor quae carmine narravit Beda, prosa suis Actis inseruit.

4°. Nec in Martyrum Nannetensium, nec in Edessenorum Actis ap. Metaphr. Aretth. & Ruinart. illae de *Aratunclus* &c. habentur circunstantiae, quod eos perlegenti plane constabit, esto apud omnes audiantur Praesides obtendere decreta Imperialia: quod utique argumento est, illud, quod praetenditur Romae emissum decretum, illico in aliis provinciis minime promulgatum fuisse, sed aliud quodpiam, diversam cruciatuum infligendorum formam praeferens.

(u) Author est *Lactant.* de mort. perseq c. 10.

(x) Ibidem Author *Lact.* c. 13.

(y) Idem adjecit c. 21.

(z) *Euseb* hist. l. 8. c. 2. explicans primum illud persequutionis generalis Edictum, addit, quod eo „ Ecclesiae quidem ad solum usque dirui, sacri vero codices flammis absumi jubebantur „.

(a) Pergit ibidem *Euseb.*

(b) Addit. *Euseb.* l. 8. c. 6.

(c) Conf. *Valesius* in hunc Eusebii locum, de quatuor Edictis Diocletianeis disserens.

ftinae Praefectura Urbanus fuerat fubjectus, quum iterum ab Imperatore literae in Chriftianos datae funt, prioribus longe quidem feveriores. In illis enim foli Ecclefiarum Dei Rectores facrificare jubebantur, in iftis vero crudeliffimum mandatum in cunctos ferebatur; ut omnes fcilicet ubique locorum ac gentium viri, feminaeque cum filiis facrificia ac victimas inanimatis fimulacris offerrent. Atque hujufmodi erant Tyrannorum Edicta, qui fupremo omnium Regi infanientes bellum intentabant (*d*).

Infuper an. 304. aliis 303. perfequutionis fecundo *quum perfequutionis adverfus nos furor* (*e*) *vehementius incaluiffet, Urbano tunc provinciam regente, primum Imperatoris miffae funt literae, quibus generali praecepto jubebatur ut omnes ubique locorum ac gentium publice idolis facrificia ac oblationes offerrent.*

De hoc quidem Edicto loquutus eft *Conftantinus* M. quum haec zelo Dei ardens proferebat (*f*): Diocletianus *gladios ad puniendu crimina paratos adverfus fanctitatem omni reprehenfione vacuam diftrinxit. Statim igitur fanguinolenta edicta eruentis, ut ita dicam, mucronibus fcripfit, & judicibus praecepit ut ingenii folertiam fibi a natura infitam ad acerbiora fupplicia excogitanda intenderent.*

Item Proculus *Judex dixit* (*g*) *jufferunt Imperatores, vos, quae eftis virgines, aut diis facrificare aut injuria meritorii* (hoc eft meretricii) *provocari. Theodora refpondit, puto non ignorare te, quoniam Dominus voluntatis infpector eft, nam voluntatem caftitatis Deus adfpicit. Quod fi autem haec facere cogis, non eft meritorium, fed violentia* (*h*) (*).

Infu·

(*d*) Referunt *Acta* S. Timothei, Gazae Martyrium paffi, ap. *Steph Evod. Affeman.* qui primus Acta Chaldaico-latine edidit, in Actis MM., occidentalium, fub fuit. p.184.

(*e*) Verba funt *Eufeb.* de Martyr. Palaeft. c.3.

(*f*) Ap. *Eufeb.* in vita Conft. l.2. c.51.

(*g*) Sic habent *Acta* fincera SS. Didimi & Theodorae V. quorum paffio apud Alexandriam revocatur ad an 303. aut 304., ap. Bolland. ad d. 29. Apr. p.373. & Ruin. p. 352. fq.

(*h*) Haec plurimum faciunt pro dicendis *inferius* ubi de fimili Romanorum lege de non occidendis virginibus abfque ftupro praevio: quo forraffe Proculus heic refpexit, videlicet fecundum veteres Imperatorum leges. Nihilo fecius veri fimillimum eft, barbarum id genus Edictum Diocletiani Collegae nomine promulgatum effe, quidquid contra fentiat *Tillem.* h. e. t.5. in perfeq. Diocl. art.19. p. m. 50.

ADNOTATIO.

(*) SI *Danielem Farlatum* audias in Illyrico facro t.2. ubi de hift. Diocletiani, quam luculenter & adcurate illuftrat, p. 369. § *Diocletianus*, Edictis Diocletianeis huculque propofitis illud praemittendum erat Aquilejae ab Imperatore perfcriptum intra finem vergentis anni 289. Siquidem, ait Cl. Author „ in ea urbe „ quum effet, per literas ad Praefectum Ur„ bis datas juffit Chriftianos omnes, qui „ tum Romae in vinculis erant, vel dimit„ ti, fi Chrifto nuntium remitterent, vel fi „ abnuerent, occidi; Chryfogonum vero „ magiftrum Anaftafias ad fe Aquilejam „ perduci „.

Haec autem Farlatus non aliunde plane depromfit quam ex Actis S. Anaftafiae, ad quae hoc loci, & p.425. & alias idem provocat. Videlicet acta ejufmodi ap. *Bolland.* ad d. 3. Apr. p.248. fic habent n. 1. „ Eo tempore quum Diocletianus in Aquilejae partibus pofitus interficeret chriftia„ nos,

Insuper (*b*) *Diocletiano octies & Maximiano septies* (an. 303.) *Consulibus Augustis exivit edictum Imperatorum & Caesarum super omnem faciem terrae & propositum est per colonias & civitates Principibus & Magistratibus, suo cuique loco, ut libros deificos peterent de manu Episcoporum & presbyterorum. Tunc programma positum est in civitate Tibiureusi die nonarum Juniarum*, apud Africam. Anne edictum hoc peculiare fuit, ac seorsim ab aliis promulgatum? Ita porro laudata Acta denotare videntur. Historici vero nonnisi Decreta quatuor a Diocletiano persequutore universali profecta vulgo dignoscunt (*).

XI. *Maximianus Herculius* Diocletiano collega adscitus, *anno post susceptum Imperium quinto* (297) *datis ad provinciarum Praefectos literis sollemnia diis sacra omnibus Romanae ditionis civitatibus imperavit. Atrox inde & saeva adversum christianos tempestas exorta est; capiebantur enim christianae professionis homines, atque exquisitis suppliciis summa cum immanitate necabantur Cyzici* (*i*). Deinde (*k*) *tunc Praeses Apollonium compellans* (Stratonicae patrem ethnicum) *Equidem, inquit ... Hee enim ab invictis Principibus cautum esse nosti, ut quicumque Jesum, a Ju*

„ nos, relatio cucurrit de christianis Praefecturae Urbanae. Tunc rescripsit Rex debere omnes eos interfici, ad se vero solum Chrysogonum destinari. „ Et iis quidem actis ceu legitimis fidem esse adhibendam Farlatus p. 426., *Henschenio* Duce, contendit.

Ceterum *Ruinart.* consulendus in act. fine. a p. 346. multo graviori rationum pondere, me judice, communitus, adversus Henschenium Acta illa, e quibus eruit passionem SS. Agapes, Chioniae, Irenes, spuriis adnumeranda censuit. Atque adeo rescriptum illud Diocletianeum Farlato probatum, illis actis insertum, saltem valde dubium, suspectumque sit oportet, nobisque subinde silentio obvolvendum.

(*b*) Sic ferunt *Acta* S. Felicis Episc. Afric. & M. ap. Ruin. *t. I.* p. 313.

A D N O T A T I O.

(*) Haec hostis infensissimi Edicta certa proferre licuit, ex quibus aperte colligas Diocletianeae persequutionis binas periodos, priorem nempe localem ab exordio sui Imperii sub an. 284. ad an. usque 302., alteram vero universalem ab hoc an. ad usque 305. quo „ Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt „ ut inquit *Euseb.* in chron. ad an. 20. Imperii Diocletiani.

Iis tertiam localem subnectit. cit. *Farlat.* hist. Dioclet. c. 4. §. IX. ad an. 305., ab hoc scilicet an. usque ad 313. quo vivere desiit. Sub hac nempe epocha Diocletianus in Dalmatia, cujus administrationem integram sibi retinuit, christianos Dalmatas Urbium & insularum adeolas feralibus decretis peracerbe vexare non destitit; quo diis suis, quibus se devotissimum fatebatur, praeclarum, gratumque praestaret obsequium. Inde vero ingens SS. Martyrum strages apud Dalmatas sub ea tempora.

Haec Author; qui tamen (ceteris, quas viderim, historiis subticentibus) ne vel unum quidem sub ea periodo Martyrem ex relatis, indubiisque documentis nominatim protulit, nec ullum in Christianos decretum a Diocletiano profectum. Quibus itaque fundamentis novam illam periodum innixam dixeris?

(*i*) Haec *Acta* SS. MM. Stratonicae & Seleuci, Cyzici ap. *Steph. Evod. Assem.* in Actis MM. occidentalium, quae primus chaldaico-latine edidit, p. 68.

(*k*) Uti narrant ibidem eadem *Acta* p. 82. sq.

a Judaeis Hierosolymis crucis supplicio adfectum colere convicti fuerint, omni cruciatuum genere torti, interficiantur, quin etiam ut similis poena adfines quoque involvat, qui ejusmodi crimen dissimulassent, quum id statim ad judices detulisse oporteret. Cui Apollonius ... Eam (Stratonicam) *itaque tua in potestate habeas, non abnuo, constitutas Edicto Principum poenas actutum luat.*

Rursum *Maximianus impius Imperator anno Imperii sui quinto* (eodem an. 297. apud cit. Assem.) *edixit ut in cunctis Romanae ditionis civitatibus stata Diis sacrificia, sollemnesque supplicationes fierent. Instante vero sollemni quadam ethnicorum celebritate, ipse Imperator, qui Samosatae iis forte diebus versabatur, Edictum ea de re promulgori, populumque ad aedem Fortunae in ipso urbis medio positam convenire mandavit* (*).

Idem praeterea Maximianus ad an. 302. Romae praeceptum edidit. Nimirum *Decernitur in Senatu persequutio. Rescriptumque dedit Maximianus ad Venustianum Augustalem Tusciae his verbis*:

Maximiani Rescriptum.

„ Ex suggestione Patris nostri Hermogeniani P. P. apud nos claruisse cognosce ... Ideo monemus ut ubicumque christiani inventi fuerint superstitionem colentes, aut sacrificare cogantur diis, aut certe poenis intereant; facultatibusque nudati eadem Fisco cum tributis publicis socientur. Vale parens carissime. Dat. pridie Kal. Majas „. (*l*)

XII. *Galerius Armentarius*, dictus quoque *Maximianus*, Diocletiani & Herculii una cum Constantio Chloro successor, in plagis orientalibus, quas sibi gubernandas adsumsit, Edicta protulit in Christianos. Siquidem *bello repente moto ... ex lege satanica decretoque, quo Deus oppugnaretur* (*quicumque enim christianus esset impio scripto exagitabatur & ad mortem ducebatur*) *tunc nimirum, tunc hic ter quaterque beatus Theodorus* &c. *Praeses & Tribunus ... dic, inquiunt, unde tibi innata audacia atque temeritate adversus legem Imperatoris contumax es? nec te tremens Domini jussis submittis? neu quemadmodum placet iis, qui rerum potiuntur, adorat? Maximianus enim cum consorte* (Maximino) *tunc imperium tenebat* (*m*). Rur-

ADNOTATIO.

(*) ITa plane ferunt *Acta* SS.MM. Samosatensium Hipparchi & Sociorum ap. laudatum Assemanum p. 124. qui tamen spectare haec Galerium Maximianum jamjam adducendum adfirmare non dubitat. Anne jure quidem? Rem Eruditis Lectoribus definiendam relinquimus.

(*l*) Sic *Acta* mss. S. Sabini Episc. Spoletini & M. quae Baron. an. 301. n. 18. sq. protulit tanquam sincerissima, cui libenter adhaeremus, quidquid contra suspicetur Tillem. t. 5. de persequ. Diocl. ar. 18.

(*m*) Haec *Nyssen.* in vita S. Theodori Mart. Amaseae, t. a. oper. p. m. 1013. Similia habes in *Actis* ejusdem Sancti ex Metaphr. ap. Surium ad d. 9. Nov. Hoc autem Edictum cum Baron. a. 304. n. 59. ac Tillemont. cit. de pers. Diocl. §. 30. Maximiano Galerio adtribuimus, ad an. circ. 305. quo una cum collega Maximiano persequutionem universalem in christianos Orientales movere coepit.

Rursum *quum... Diabolus adversus Dei servos turbinem commovisset sub Maximiano Diocletiani genero... statim impia ejus edicta per omnes regiones missa sunt. Edictis autem illis id praecipiebatur, ut in omni urbe si quis esset qui nollet ad deorum culturam adcedere sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subjiceretur. Edicta vero ipsa omni terrore & regalibus minis ac periculis referta erant. Ad haec & exercitus Ducibus praeceptum fuit* &c. (n) (*).

XIII. *Maximinus* cognomento *Daja* vel *Daza*, & Caesar in gubernio Orientis Galerio avunculo adlectus, & Imperator a se ipso renunciatus atrocia Edicta tulit. Nimirum (o) *quum Maximinus secundum adversus nostros bellum excitasset anno tertio persequutionis Diocletiani, & per omnes provincias missa essent tyranni edicta, quibus Rectores jubebantur operam dare, ut omnes omnium urbium incolae diis publice sacrificarent; quumque praecones per universam Caesaream cunctos patres familias ad daemonum templa jussu Praesidis evocarent; ac praeterea Tribuni militum singulos ex tabella nominatim citarent* &c. Insuper (p). *Porro in mediis urbibus, quod nunquam antea factum fuerat, civitatum adversus nos decreta* (q) *& constitutionum Imperialium rescripta, aereis incisa tabulis proponebant* (r). Impium Maximini Rescriptum ad eas civitatum decreta, sic reddidit *Eusebius*. (rr)

(n) *Acta* S. Acacii M. & Soc. Byzantii ap. Bolland. ad d. 8. Mai. c. 1. p. 293.

A D N O T A T I O N E S.

(*) I. PRo Edictis Galerii circumferri solet testimonium petitum a *Chrysost.* in t. 1. orat. 51. p. 566. 6. Ita Tillem. cit. in pers. Diocl. art. 30. & Farlatein. in hist. Diocl. p. 448. col. a. Ceterum ejusmodi testimonium, quod confessem, prout citatur, nec apud veteres, nec apud recentiores Chrysostomi editiones, quibus utor, hucusque reperire licuit.

II. *Baron.* ad an. 304. n. 61. sq. ad eundem Galerium refert Edicta, quae pro persequutione Ecclesiae Caesareensis in Cappadocia, qua S. Gordius Centurio passus est, indicat *S. Basil.* hom. 18. in ipsum Gordium n. 2.

Enim vero is Gordius ap. Menaea Graecorum, ex *Bolland.* ad d. 3. Jan. p. 130. passus est sub Licinio; idemque legi ap. pervetustum Menologium a Cardinale Sirleto latinitate donatum, testatur ipse *Baron.* in Martyrol. Rom. nota *h*. Quod quidem ex cit. Basilii homilia veri similius colligi putamus cum laud. Tillem. in nota 72. sollerter consulendo.

Eo maxime quod Basilius in ea oratione, concinnata sine dubio paullo ante an. 370. quo Episcopus Caesareensis creatus est, vel quum esset Episcopus usque ad 379. quo migravit in coelum, fatt, pluras tum in vivis agentes martyrio Gordii testes oculatos adfuisse.

Naturae autem rerum congruentius est, eos testes persequutionem Licinianam vidisse ac tolerasse sub an. circ. 319., quam vetustiorem Galerianam ante an. 313. Quocirca Edicta illa, de quibus Basilius, Licinio jamjam adpingimus.

(o) Ut author est *Euseb.* de Mart. Pal. c. 4.

(p) Verba sunt ejusdem *Euseb.* hist. l. 9. c. 7.

(q) De iis loquutus *idem* est ibid. capp. 2. 3. 4.

(r) Quod olim a tempore saltem Constantini M. Edicta Imperialia figerentur ad aeternam memoriam in tabulis aeneis, ex pluribus constat legibus; a. c. ex L. 2. *de priv. cor. qui in sacro pal.* L. 1. *de alim. quae inops.* L. 4. *de suariis.* L. ult. *de frum. V. CP.* L. un. *de jure Italico.* L. 2. *quem ad. mun. civil.* (rr) Proxime cit. l. 9. c. 7.

Maximini Rescriptum.

Exemplum interpretationis epistolae, qua Maximinus respondit Decretis civitatum adversum Christianos ex tabula aenea Tyri descripta.

„ Tandem aliquando infirma humanae mentis audacia, abjectis ac discussis erroris tenebris, quae miserorum verius, quam impiorum hominum sensus exitiali ignorantiae caligine involutos antehac obsederant, perspicere potuit se prolixa erga omnes bonos Deorum immortalium providentia regi & confirmari. Quae res incredibile dictu est quam grata, quamque jucunda nobis fuerit & accepta; quod religiosi vestri erga Deus propositi illustrissimum specimen dederitis. Nam antea quidem nemini erat obscurum quanta observantia ac religione Deos immortales coleretis; quippe quibus non nudorum & inanium verborum fides, sed continua & stupenda illustrium facinorum miracula innotuissent. Unde & civitas vestra Deorum immortalium sedes & domicilium jure merito adpelletur. „

„ Multis certe argumentis evidentissime adparet, eam coelestium Numinum adventu ac praesentia florere. Nunc vero Civitas vestra, neglectis omnibus, quae ipsius interesse videbantur, & omissis precibus, quas pro reipublicae suae negotiis antehac nobis offerre consueverat; ubi primum sensit homines detestandae vanitatis integrum serpere coepisse, & quasi neglectum ac sopitum quemdam rogum redivivis fomitibus ingentes ignium globos denuo exscitare, confestim ad nostram pietatem tanquam ad totius religionis metropolim confugit, remedium aliquod & subsidium efflagitans. Quod quidem salubre consilium, vobis ob fidem pietatis vestrae a Diis immortalibus suggestum esse non dubium est „.

„ Scilicet altissimus ille & maximus Jupiter, qui clarissimae civitati vestrae praesidet, qui patrios vestros Deos, qui uxores & liberos, qui penates & domos ab omni peste atque exitio servat incolumes, vestris mentibus hanc salutarem injecit cogitationem, aperte indicans, atque ostendens, quam eximium, quamque praeclarum & salutare sit, ad cultum ipsius & ad sacras Deorum immortalium ceremonias cum debita veneratione accedere. Quis enim tam demens, tamque omnis sensus exspers reperiri potest, qui non intelligat, propitia Deorum in nos benevolentia fieri, quod nec terra credita sibi abnegat semina, spem agricolarum vana exspectatione deludens; nec impii belli adspectus impraepedite defixus haeret in terris; nec corrupta coeli temperie arentia pereunt corpora; nec immoderatis ventorum flatibus agitatum pelagus intumescit; nec subitae ac praeter exspectationem ingruentes procellae perniciosam excitant tempestatem; quodque parens omnium & auctrix terra, nec ab imis sedibus horrendo tremore concussa emergit, nec rursus montes eidem superpositi hiatu subito absorbentur. Quas quidem omnes cala-

calamitates, iisque adhuc acerbiores alias antehac saepius contigisse, nemo est qui ignoret „.

„ Haec porro omnia ob pestiferum errorem inanissimae vanitatis sceleratorum illorum hominum evenerunt, quo tempore error ille in animis eorum pullulavit, & universum propemodum terrarum orbem probro ac dedecore opplevit „.

. . . .

„ Adspiciant in aperta camporum planicie florentes segetes & spicis quodammodo fluctuantes; prata considerent plantis & floribus collucentia propter opportunam imbrium irrigationem; coeli statum intueantur in placidissimam temperiem restitutum. Laetentur in posterum cuncti, quod per vestram pietatem & sacrificia & cultum Deorum numen fortissimi & potentissimi Martis placatum est, atque idcirco tranquillissima pace quietius perfruentes se se oblectent. Sed & quicumque caeco illo errore & ambage liberati ad rectam sanamque sententiam redierunt, eo magis gaudeant, tanquam ex inopinata tempestate, aut ex gravissimo morbo servati & jucundissima inposterum vita fruituri „.

„ Quod si qui in detestando suae vanitatis errore adhuc perstant, ii quam longissime a vestra urbe ac territorio seclusi, sicut petiistis, abigantur, ut hoc pacto civitas vestra juxta laudabile studium vestrum ac desiderium omni piaculo ac scelere liberata pro insito sibi adfectu cum debita veneratione Deorum immortalium sacrificiis inserviat. „

„ Porro ut intelligatis quam grata nobis fuerit vestra haec postulatio & qualiter animus noster, etiam absque decretis ullis ac petitionibus, ultro sua sponte ad beneficia viris bonis largienda promtissimus est, devotione vestrae concedimus ut quodcumque & quammaximum volueritis beneficium pro hoc pio ac religioso vestro proposito postuletis. „

„ Jam ergo ut id faciatis, utque adcipiatis operam date. Etenim illud absque ulla mora consequuturi estis. Quod quidem vestrae civitati praestitum beneficium, cum religiosissimae vestrae erga Deos immortales pietatis perpetuum deinceps erit testimonium; tum vestris liberis ac nepotibus declarabit, vos pro hujusmodi vivendi ratione ac instituto digna praemia a benignitate nostra retulisse „.

Hucusque ex cit. *Euseb.* Interprete *Henr. Valesio*.

Item *repente Edicta Maximini* (s) *contra Christianos quoque versus per singulas sunt missa provincias. Simul Praesides, ipseque Praefectus Praetorio propositis edictis & epistolis ac publicis jussionibus instabant Curatoribus civitatum & Magistratibus ac Tabulariis ut Imperatoris praeceptum exsequutioni mandarent, quo jussum erat ut idolorum quidem delubra, quae vetustate collapsa erant, omni cura ac studio instaurarent; cunctos vero tam viros quam mulieres, una cum servulis & infantibus sacrificare & libare diis immortalibus cogerent & immolatis hostiarum carnibus vesci; utque cuncta in foro venalia sacrificiorum libationibus inquinaren-*

(s) Pergit *Euseb.* de Mart. Pal. c. 9. edit. Valesii.

narentur, & ante publica balnea quasi in insidiis collocarentur custodes, qui lavantes illic homines, sordesque corporis expurgantes exsecrandis sacrificiis macularent.

Praeterea (t) *quum tertio persequutionis, quae diebus nostris excitata est, anno* (Chr. 306.) *impii Maximini literae pervenissent, quibus Rectores urbis jubebantur operam dare, ut omnes daemonibus sacra facerent; quumque praecones per cunctas civitates inclamarent, ut viri simul ac mulieres cum filiis ad Idolorum fana convenirent; atque ideirco Chiliarchae & Centuriones per domos, vicosque vagantes oppidanorum censum agerent, & singulos inde nominatim citarent, ut eos ad sacrificandum, prout ipsis imperatum fuerat, compellerent* &c.

XIV. *Licinius* Orientis Imperator sub an. circ. 316. *lege lata praecepit ne Episcopi uspiam inter se de ulla re conferrent, neve ulli eorum in alterius sibi vicini ecclesiam ventitare liceret & synodos ac concilia de communibus negociis habere* (u). Deinde *alteram legem tulit, qua jubebat ne viri orandi caussa in Ecclesiam Dei simul cum mulieribus convenirent, neve mulieres ad venerandas virtutis scholas discendi caussa ventitarent; postremo ne Episcopi divinae religionis praecepta mulieribus traderent, sed ut mulieres ad id electae docendis mulieribus praeficerentur* (x). Haec autem quum ab omnibus riderentur, aliud quidpiam commentus est ad Ecclesiarum eversionem, *Jussit enim ut sollemnes populorum conventus extra portas in aperta planicie celebrarentur, adserens liberum extra portas aërem turbis longe commodiorem esse, quam oratoria intra urbem sita* (y).

Nunquam insuper a persequutione in Christianos abstinuit. *Quippe lege lata Episcopos ad gentilium aedes vetuit adcedere, ne scilicet christianorum religio hujusmodi obtentu propagaretur* (z). Item *lege lata prohibuit ne quis miseris* (christianae legis adsertoribus) *in carcere detentis alimenta humaniter subministraret, neve quis homines in vinculis fame contabescentes miseratione prosequeretur... Quin & legi adjecta erat haec poena, ut qui reis stipem dedissent, pari cum reis ipsis supplicio plecterentur; atque in carcerem & vincula conjecti, eandem cum noxiis hominibus poenam subirent, qui humanitatis officia illis praestitissent*. Hujusmodi fuere constitutiones *Licinii* (a).

Praeterea Caesareae in Cappadocia sub an. circ. 322. *quum tyrannus, qui tunc imperabat* (Licinius) *amaritudinem animi atque crudelitatem usque ad Ecclesiae bellum extenderet, tolleretque adversus pietatem manum Deo infensam & denunciaretur ubique ac ediceretur in omni foro & in*

(t) Sic rem confirmant *Acta* S Apiani Caesareae passi, edita ab Evod. Assem. cit. p. 191.

(u) Totidem verbis *Euseb.* in vita Const. l. 1. c. 51. edit. Vales.

(x) *Euseb.* idem c. 53.

(y) Ibid. *Euseb.*

(z) Haec *Socrat.* hist. l. 1. c. 3. edit. Vales.

(a) Singula *Euseb.* hist. l. 10. c 8. ed. Vales. = Quod autem haec ultima lex adversum christianos in carcerem detrusos lata fuerit, disertis verbis adfirmat *Farlat.* cit. p. 463. col. 1. in lectione citati loci Eusebiani, quem ipse adducit ex l. 9. hist. eccl. c. 10. sed forsasse aliud cogitans.

& in omni loco insigni ut ne adoraretur Christus, alioquin morte multarentur cultores; cumque praeceptum esset, ut omnes adorarent idola, haberentque pro diis lapides & ligna artis caelatura conformata; alioquin si qui dicto audientes non essent, perferrent intolerabilia &c. (b).

Denique (c) *postquam autem promulgatum est impium illud, scelestissimumque Edictum* (a Licinio latum) *ut ne quis confiteretur Christum; alioqui subeunda pericula essent; tum nullum non intentabatur genus suppliciorum, atque judices iniquitatis adcurrebantur multa ira ac feritate in hos pietatis cultores* &c.

XV. *Teredates* ethnicus Armeniae Rex ad an. fortasse circ. 316., priusquam ad Christi fidem opera S. Gregorii Armenorum Apostoli traduceretur, quocumque per ditionem suam literas transmitti jussit, quae hujus erant tenoris:

Edictum Teredatis.

„ Teredates Rex magnae Armeniae magnatibus, ducibus, satrapis, praefectis & reliquis in ditione mea subditis, oppidis, vicis & locis, liberis simul, & libertate carentibus, omnibus pacem. Providentia sit ab auxilio deorum & plurimum alacritatis a fortissimo Jove, cura a Domina Diana: virtus ab Hercule virtute ornato adsit vobis & omni regioni, & reliqua. „

„ Porro omnibus annis temporum suorum Teredates Rex, inimicitias gerens cum Regno Persarum, vindictam exquisivit per pugnam & bellum, donec impleretur tempus quatuordecim annorum, quibus sanctissimus Gregorius erat in carcere castri. Erat enim bellum durissimum inter Teredatem Regem & reges Persidis. Rursum jussit componi secundum mandatum omnibus provinciis hunc in modum „.

„ Teredates magnae Armeniae Rex locis & provinciis, satrapisque & belli ducibus ac civibus, pacem. Valete, nam & nos ipsi valemus. Vos scitis quomodo antiquitus & a tempore progenitorum nostrorum victoria & pax multa nobis data sit per auxilium deorum ut omnes gentes concorditer haberemus subditas. Nam quando illos in simulacris colere non studuimus, & mandata eorum contemsimus, ira sua nos ejecerunt & expulerunt a maxima dominatione nostra. „

„ Nunc ergo maxime propter religionem Christianorum mandamus vobis (nam saepe contingit ut illorum aliquis inveniatur, ipsique cultum deorum praecipue impediunt) ut si quos tales inveniatis, in medium producatis. Nam eos manifestantibus & dona & honor dabuntur a Regibus: si vero illos non indicabunt, si etiam abscondent, hi comprehensi cum damnatis habebuntur, ductique in carceres regios moriantur, domus vero eorum publico detur. „

„ Si

(b) Haec *Basil.* in ea, quam nuper laudavimus hom. 18. in Gordium M. n. 2. versus fin.

(c) Verba sunt ejusdem *Basil.* hom. 19. in SS. quadraginta Martyres, Sebaste in Armenia passos, n. 3.

„ Si ego vel maxime non pepercì dilecto meo & bene merito Gregorio, quem propter hoc mandatum, multis cruciatibus & tormentis prius subjectum, demum in profundissimum praecipitium projici jussi, ibique simul a serpentibus devorari; neque enim magnum ejus laborem exsistimavi aliquid esse in comparatione ad amorem & cultum deorum, ut vobis etiam metus sit ac timor mortis & sub eorum visibilis providentia, & beneficia a nobis consequamini; intelligite. Valete, & nos valemus. „ (*)

XVI. *Sapor II.* cognomento *Longaevus*, Persarum Rex Edictis complurimis in Christi gregem daeсevit quidem 40. totos annos & amplius usque ad an. 380. quo ipse interiit. Principio enim an. circ. 327. *Inierat Sapor Persarum Rex annum Regni sui duodevigesimum, ratusque id e republica esse adversus Christi Ecclesiam, adeo acerbam persecutionem commovit, ut etiam ecclesias & altaria dirueret, monasteria incenderet, gravissimisque oneribus universos christianos divexaret. Haec porro Rex ad eum finem moliebatur, ut ii a Deo rerum omnium opifice deficientes, ad igne m*

ADNOTATIO.

(*) HAec Authore Agathangelo in vita perantiqua graece conscripta S. Gregorii primi Armenorum Episcopi *Stiltingus Bollandianus*, ejus vitae interpres ad d. 30. Sept. n. 57. sq. p. 346.

Scio equidem, *Papebrochium* t. 1. Mai. in Ephemer. graeco mosch. p. 43. & alias, *Tillemont.* t. 5. mon eccl. in persecq. Dioclet. art. 44. *Baillet* de vit SS. in tab. critica in acta S. Gregorii ad d. 30. Sept. Agatahangeli acta seu fabulis & historiolis incredibilibus, aliisque naevis refectam aut omnino rejicere, aut saltem valde suspecta & dubia tenenda jubere.

Ego tamen malim consentire cit. *Stiltingo*, qui prae ceteris quibusque minutim, prolixius, & accuratius re discussa, hisque Agathangeli actis diligenter collatis cum ceteris fere cunctis gesta S. Gregorii concernentibus, censuit demum, & aperte probavit, haec acta, tametsi misere corrupta, multisque naevis faedata, perplura tamen continere, quae aut certa quidem sunt, aut veri similia, quam Critici praelaudati crediderint; atque adeo nec omnino probanda esse, nec omnino rejicienda. Confer diligenter hunc Authorem in commentat. praev. & mecum eris.

Hinc ergo pro re nostra quod Edictum Teredatis spectat, veri satis simile est ab hoc Rege editum esse Seculo IV. ineunte. Quippe quod pridem ante hoc Seculum Armeni ad fidem vulgo conversi fuerint, testantur *Euseb.* hist. l. 9. c. 8. & *Sozom.* l. 2. c. 7. & 8., quod insuper Maximinus, qui ab an. 305. Syriam administrabat, vicinos Armenos ad cultum simulacrorum ac daemonum traducere per vim conatus sit, refert ibid *Euseb.*, quod praeterea Teredates una cum gente Armena pacem & amicitiam coleret cum populo Romano ejusque Imperatoribus, perspicue deducitur ex eodem *Euseb.* passimque produnt rerum Teredatis Scriptores ap. cit. *Stilting*, quod demum Teredates idem tum a fide Christi alienus aegre ferret Deos immortales ethnicismi in ejus imperio despici ac fidem christianam coli & promoveri, testatissimo documento sunt atrocia supplicia, quibus S. Gregorium, Ripsimen Virginem, aliosque pro fide Christi pugnantes dire adfici jussit; quae omnia constant ex historiis Armenorum ap. *Galan.* in concil. eccl. arm cum Rom. par. 1. histor. ab c. 1. & ap. laud *Stilting.*

His itaque praejactis liquido eruitur seu veri longe simile, Teredatem Regem praefatum Edictum promulgasse, & vel sponte quidem sua, vel potius Galerii, aut Diocletiani suggestionibus perductum; quod secundum existimavit idem *Stilting.* ad n. 58. notat. a.

Maneat igitur, hoc duplex Edictum, aut saltem quod ab Interprete dicitur *secundum mandatum*, ab Teredate adhuc ethnico, adeoque deorum suorum observantissimo, adversum religionem supernaturalem conditum esse, atque ad omnes provincias transmissum.

ignem solem & aquam tanquam ad nova numina transfagerent? Si quis itaque horum inanium deorum cultum recusasset, atroces & intolerandas quaestiones subire cogebatur (*d*); cogentibus videlicet Saporis Edictis; quoniam (*e*) *macti animo agite dum, Regis Regum edictis obsequentes, solem, lunam, ignem praeterea & aquam sanctis, statisque a Principe ceremoniis colite* (*f*).

Deinde *anno trigesimo Saporis* (hoc est Christi 339.) *Persarum Regis Magi adversum Nazarenos haec detulerunt ad Regem ... contumeliis, probrisque solem adcipiunt, contemnunt ignem, & nullo aquam honore dignantur. Ob haec Rex ita excandait, ut ab itinere quod susceptnrus erat in oppidum Asphares im abstineret, edixeretque ut caperentur Nazareni ... Ad haec Rex, reos* (christianos Saporem Episcopum & alios ad Regem nominatim delatos) *inquit, per universum regnum meum exquiri, compertosque ante triduum ad quaestionem vocari jubeo* &c. (*g*).

Tum *anno centesimo decimo septimo Regni Persarum, qui fuit trigesimus primus Saporis Regis Regum* (Christi 340.) *ea populum nostrum calamitas pervasit. Tum vero Rex* (responsis fortissimi M. Simeonis convictus & efferatus) ... *irrugiit sandem horrendum in modum, terramque horrenda oratione commovit, atque edixit ut in Sacerdotes ac Levitas sine cunctatione animadverteretur, aedes sacrae funditus exscinderentur, sanctissima Religionis monimenta conspurcarentur, direptaque sacri ministerii instrumenta in profanos usus abjicerentur* (*h*).

Insuper *anno trigesimo secundo Saporis Regis hoc eodem die* (in parasceve an. Chr. 341.) *immanissimum promulgatum est Edictum, immittis exserta romphaea, ferroque datam jus ad perniciem cujusvis fatentis se esse christianum, ut sub jugum cogeretur & loris constrictus in servitutem adduceretur ... Illo* (Rege) *namque sonante acerbum Edictum emissum est ceu horrisonae grandinis excussa nubibus procella ... Etenim ab hora sexta feriae sextae, quae in quartam decimam lunae Aprilis diem incidit, qua Edictum illud promulgatum fuit, ad alteram usque Dominicam Pentecostes* (hoc est Dominicam in Albis) *diebus scilicet decem a caedibus numquam cessatum* (*i*).

Ceterum *re comperta* (quod nempë Azades ei carissimus pro fide Chsisti martyrium subierit) *Rex magna animi perturbatione ac moerore*

(*d*) Hoc initium ap. *Acta* sincera SS. MM. Jonae, Brichiesu & sociorum in Perside, ea referente chaldaico-lat. *Steph. Evod. Assemano* in Actis sinceris MM. Oriental. c. 5. a p. 215.

(*e*) Sic loquutus est Praeses Jonam & Brichiesum, ibidem p. 217.

(*f*) Recole admonitionem Assemani in haec Acta.

(*g*) Sic *Acta* SS. Saporis Episc. & aliorum MM producta similiter ab cit. *Assem.* p. 226. sq.

(*h*) *Acta* SS. MM. Simeonis Bar saboë Episcop. & Socior. ab cit. Assem. edita p.15. 19. sq. = Hoc porro Edictum celeberrimae persequutioni Saporis annorum 40. initium posuit.

(*i*) Sic ibidem *Acta* Azadis Eunuchi Regis & aliorum MM. descripta a S. Marutha, qui Synodo Nicaenae I. interfuit, & producta a cit. *Assem.* p. 45. 47. = De eodem Edicto eadem fere *Sozom.* hist. l. 2. c. 11. quam ceteri exscripserunt cum *Niceph.* hist. l. 3. c. 3 *Bolland.* ad d. 21. April. p. 845. *Hermant* in vita S. Athan. l. 5. c. 26. *Ruin.* in Act. sel. p. m. 598.

rore adflictus est: Edictoque cavit, ne deinceps in obvios quosque pro ipsorum (Praesidum) *arbitrio saeviretur, sed eorum duntaxat judicia exercerentur qui viae illius duces esse videbantur* (k). Videlicet Sapor *hanc generalem christianorum caedem compressit, solos vero christianae legis doctores interimi praecepit* (l).

Praeterea sub an. regni Saporis 36., persequutionis 6., Christi 345. *impius Rex justitiae nescius & aequitatis, immani exarsit ira, eamque repente exsensit, profuditque christianos omnes cruento atque saevissimo Edicto proscribens ... Edicti haec summa erat.*

Saporis II. *Edictum.*

„ Quicumque me amat, meumque regnum salvum cupit, det operam ne quis christiani nominis tenax intra Persidis fines, aut sub ditione mea commoretur, quin solem adorare, atque ignem & aquam colere, vesciqne animantium sanguine compellatur. Si quis haec facere detrectaverit, hunc Praefectis actutum dedi jubeo, atque ex eorum sententia torqueri & ultimo adfici supplicio „. (m)

Item sub an. Chr. 346. Narsetus Tamsapor Praetor in quaestionem vocatas SS. Theclam, Mariam & alias Virgines Deo sacras *hunc in modum compellat: vos vero nisi Regis Edicto obtemperaveritis, ut soli litare & nuptias inire velitis, acerbissimam quaestionem, constitutamque capitis poenam nequiquam evadetis. Statui enim quae in mandatis habeo celerrime perficere, atque in contumaces animadvertere* (n). E quibus constare videtur, ex peculiari Saporis Edicto teneri Virgines ad ineundas nuptias, spreto Virginitatis voto.

Rursum ad an. 376. *trigesimo septimo nostrae persequutionis anno crudele & atrox Edictum adversus cujuscumque nominis christianos promulgatum est, imperatumque Praefectis ut in christianos exquisitissimis suppliciis animadverterent, eosque fustibus caederent, lapidibus obruerent, conficerent aerumnis* (o).

Postremo quum Zarofciates quidam Praefecto, qui eorumdem Martyrum quaestioni praeerat, nove subcederet, *huic Rex impius severissima adversus christianos mandata dederat Inter cetera Praefectis ediderat, ut laicos quoscumque in christiana professione perseverantes, exquisitis tormentis cogerent, ad Visitatores suos lapidibus obruendos* (p). Haec de Edictis Saporianis, quae clariss. Praesuli *Evod. Assemano* debemus (q).

XVII. *In-*

(k) Sic eadem *Acta* ap cit. Assem. p. 50.

(l) Ita *Sozom.* l. 2 c. 11. idemque ferme repetit c. 12. sub fin.

(m) Haec ferunt *Acta* SS. MM. Barbascemini Episc. & Socior. chaldaice exsarata ab eodem S. Marutha & latine reddita a laud Assem. p. 117. = In eisdem *Actis* alia antiquiora Edicta commemorari videntur p. 112.

(n) Sic *Acta* earum SS. Virginum & MM. a S. Marutha conscripta & a cit. Assem. versa atque primum edita, p. 124.

(o) Sic *Acta* SS. MM. Acepsimae Episc. & socior. simili modo conscripta a S. Marutha, & edita a cit. Assem. p. 181.

(p) Sic ibidem eadem *Acta* p. 198 sq.

(q) Ipsorum interpretationem saepe dat idem *Evod.* in Admonitionibus, notisque pereruditis ad eadem Acta, quas consulere non pigeat. = Neque vero pluribus non laudandus *Jos. Simon Asseman.*, qui primum de iis ex ipsis Actis in biblioth. Vaticana adservatis multa disserueras in biblioth. orient. t. 1. a p. 184. & t. 3. par. 2. a p. LI.

XVII. *Julianus*, de quo ceu philosopho mox loquuti sumus, ceu Augustus Edicta praescripsit in imperii sui auspiciis. Nempe *jura condidit non molesta, absolute quaedam jubentia fieri vel arcentia, praeter pauca. Inter quae erat illud inclemens, quod docere vetuit magistros rhetoricos & grammaticos christianos, ni transissent ad numinum cultum*. (r) Edicti sui meminit, ejusque rationes ethnicas exponit, christianis illudens atque irridens, idem *Julianus* in haec verba:

Juliani *Epistola* XLII. *ad* Jamblichum,

„ Doctrinam rectam esse arbitramur; non verborum linguaeve magnificum & exquisitum sonum, sed mentis bene constitutae sanam adfectionem, & veras certasque de bonis, & malis, honestis & turpibus, sententias. Quare quisquis aliud sentit, aliud suos discipulos docet, is tantum videtur a scientia, quantum a probitate abesse. Ac si de parva re sit linguae animique dissensio, in hoc ipso etiam est improbus, tametsi modum non excedat sceleris magnitudo: sin vero in maximis rebus aliud sentit, contraque ac sentit docet, nonne haec cauponum, non dico bonorum, sed nequissimorum, vita est? quippe quum id maxime doceant, quod maxime malum existimant, fallentes atque inescantes laudibus, quibuscum sua, ut arbitror, mala commutare volunt. „

„ Quamobrem omnes, qui quidvis docere profitentur, bonis moribus esse debent, neque opiniones novas & a sensu populari abhorrentes adferre; sed inprimis tales esse debent, qui adolescentes in veterum scriptis instituunt, sive sint Rhetores, sive Grammatici, & praecipue Sophistae, qui non solum verborum, sed etiam morum magistros se esse volunt, & ad se philosophiam de administrandis rebus publicis pertinere contendunt. Hoc verum sit, nec ne, in praesentia omitto: laudo eos, quod doctrinam tam praestantem exspectant; plus certe laudaturus, si non mentirentur, neque se ipsi refellerent, dum aliud sentiunt, aliud discipulis tradunt. „

„ Quid? Homerus, Hesiodus, Demosthenes, Herodotus, Thucydides, Isocrates, Lysias Deos habent doctrinae suae duces, & auctores. Nonne eorum alii Mercurio, alii Musis sacros se esse arbitrabantur? Quare absurdum est, qui horum libros exponunt, Deos vituperare, quos illi coluerunt. Neque tamen, quia id absurdum puto, idcirco eos discipulorum caussa sententiam mutare jubeo: verum do optionem, ut ne doceant quae non bona esse censent; sin docere malunt, doceant re ipsa primum, & persuadeant discipulis, neque Homerum, neque Hesiodum, neque quemquam eorum, quos interpretati sunt, quosque impietatis, amentiae, & erroris

(r) *Ammian. Marcell.* hist. l.25. c.4. ad an. 363. edit. Hadr. Valesii 1681. El subciunt Authores ceteri, ubi de Juliano, cum *Oros.* hist. l. 7. c.30, aliique cum veteribus tum recentioribus, quos laudat etiam recenter fuit *J. A. Fabr.c.* in Luc. Evang. c.14. a p. m. 304.

roris erga Deos condemnarunt, talem esse.,,

„ Nam alioqui quum ex illorum scriptis alantur, mercedemque capiant; avarissimos plane & sordidissimos se fatentur, si paucis drachmis id facere sustineant. Atque hactenus quidem multa erant, quae eos templorum aditu prohiberent: & timor undique impendens excusabat, quo minus verissimae de Diis sententiae explicarentur. Nunc autem quum Deorum munere atque concessu libertate potiamur, absurdum mihi videtur ea homines docere, quae non bona esse arbitrentur. Quod si in iis quae docent, & quorum quasi interpretes sedent, sapientiam esse ullam arbitrantur, studeant primum illorum in Deos pietatem imitari.,,

„ Sin in Deos sanctissimos putant ab illis auctoribus peccatum esse, eant in Galilaeorum Ecclesias, ibique Matthaeum & Lucam interpretentur: quibus vos obtemperantes, a sacris abstinere jubetis. Cupio ego & aures, & linguam vestram (sicut vos loquere mini) renasci in iis rebus, quarum utinam & ego sim semper particeps, & omnes qui me diligunt. Doctoribus quidem, & praeceptoribus communis haec lex statuatur, adolescentes enim qui ire volent, minime prohibentur. Iniquum siquidem fuerit, pueros adhuc ignaros quo se vertant, ab optima via rejicere, ac metu coactos ad patria instituta deducere. Quamquam autem verum erat istos tanquam impotentes, & insanos, etiam invitos ac repugnantes curare: adtamen liceat omnibus per nos ita morbo detineri. Docere enim amentes, non punire oportet.,, (s)

Tum *studia authorum gentilium Christianos adire prohibens ludos literarum, illis solis, qui deos deasque venerarentur patere decernit.* (t) Itidem *Legem tulit ne christiani humanioribus disciplinis instituerentur, ne si linguam, ut ajebat, acuissent, gentilium dialecticis expeditius responderent.* (u) Edicta haec memoravit praeter alios, acriterque perstrinxit Juliano synchronus *Greg. Nazianzenus* (x) (*). Prae-

(s) Epist. 42. inter opera Juliani ab *Spanhem.* edita t. 1. p. 422. sqq. Lege not. *Petav.* in eam epist. ad t. 2. p. 123.

(t) *Rufin.* hist. l. 10. c. 52.

(u) *Socrat.* hist. l. 3. c. 12.

(x) Orat. 3. contra Julian. Eam conf. cum interpret. *Billii Prunaei*.

ADNOTATIO.

(*) Contendit *Baron.* ad an. 362. a n. 190. christianos homines solum a docendo, minime vero a discendo, Juliani Edicto rejectos fuisse, quidquid edictum de non discendo gentilium literas adfirmatint praelaudati *Nazianz. Socr. Rufin.* quibus addi possunt *Sozom.* l. 5. c. 18. *Theodoret.* hist. l. 3. c. 4. *August.* civ. l. 18. c. 52. *Niceph.* hist. l. 10. c. 25.

Quandoquidem, inquit Baron., in praedicta Juliani Epist. 42. christiani docere prohibentur, non doceri. Tum *Ambros.* epist. 30. ad Valentinian. scripsit „ petone „ etiam ut illis privilegia deferas qui lo„ quendi & docendi nostris communem „ usum Juliani lege proxima denegarunt „ ubi vero jus discendi denegatum minime innuitur.

Hieron. insuper scripsit in chron. „ Pro„ haeresius sophista Atheniensis, lege data „ ne christiani liberalium artium doctores „ essent, quum sibi specialiter Julianus „ concederet ut christianos doceret, scho„ lam sponte deseruit, „ ubi pariter nec umbra

Praeterea *quum a Constantio Julianus Caesar factus esset, dedit legem ut Christiani nihil in hoc seculo possiderent* (*).

Rursum *militiae cingulum non dari, nisi immolantibus jubet. Procurationem provinciarum, jurisque dicendi christianis statuit non debere committi, utpote quibus etiam lex propria gladio uti vetuisset. Et proficiebat quotidie in hujusc*e*modi legibus exquirendis, quibus & si quid versutum, vel callidum, tamen quod minus videretur crudele decerneret.* (y) Item *quasi turpissimi cujusdam criminis adcusatis, novandum nobis cognomentum censuit, Galilaeos pro christianis nominans, atque ita vocari publica lege decernens.* (z) Quin etiam *pecuniam a christianis veteratorie extorquere cogitavit. Nam illis qui sacrificare renuebant, mulctam imposuit pecuniariam; ipsaque exactio in vere christianos severa & exquisita*

 fuit...

umbra quidem de lege, ne discerent christiani.

Haec ille, qui rursum in seae opinionis suffragium adiciscere poteras *Marcellinum* mox productum, ubi nempe legem memorat inclementem de non docendo, neutiquam inclementiorem de non discendo.

Ceterum vehementer miramur, Baronium argumenta haec negantia tot, tantisque eximiae fidei adfirmantibus praetulisse. Esto quidem Edictum illud de non discendo ex epist 42. Juliani extundi nequeat; cur autem aliud ea de re Imperator non ediderit, quod scriptores synchroni viderint, & adseruerint, deinceps vero perierit, nec nostra aetate prostet? Porro licet Authores omnes Baronio laudatos Edictum praetereat, nullus tamen eorum adfirmat latum non esse; qua igitur ratione tot aliis, tantisque, itemque synchronis, latum esse diserte testantibus omnino neganda fides?

Apage negas. Nec audiendus Annalium Parens, uti nobiscum sentiunt Eruditi Viri cum *Hermantio* in vita S. Basil. l. 2. c. 26. & in elucidat. ad ipsum caput p. m. 625. sq. *Pag.* senior. in crit. Baron. in eiusdem Baronii locum, *Tillem.* t. 7 in perseq. Jul. art. 9. & in notis, nota 3. ubi Hermantium exscripsisse videtur, si hic citius vitam Basilii in vulgus emiserit.

A D N O T A T I O.

(*) ITa proferunt *Acta* S. Gallicani praefixa passioni SS. Joan. & Paulli ep. *Bolland.* ad d. 25. Jun. n. 8. p. 38. Haec tamen Acta, quantumvis perantiqua, & e mss. codicibus sex compilata, parvae fidei sunt apud Eruditos cum *Tillem.* t. 7. ubi de perseq. Juliani nota 6. quibus laud. *Bolland.* adcedere videntur.

Et signanter quidem de lege in Actis tradita, haec *Bolland.* in adnotatis lit. z. „ non invenio, qui Juliano hujusmodi legem „ exprobraverit, sed alias eo tendentes, qui„ bus praesertim ecclesiae spoliarentur.„ Haec itidem *Tillem.* cit. adnotat. versus fin. „ id nec ullus hucusque dixit, nec dicere „ poterit.„

At, inquis, legem hanc elici posse ex animo Juliani, prout eum ipse explicat epist. 43. ad Hecebolum, ubi de *Galilaeis*, hoc est christianis, orationem instituens, haec scribit.

„ Quod ipsis a lege admirabili imperatum est, quo facilius in regnum caelorum „ veniant, nos ad id hominibus opem tuli„ mus, eorumque pecunias omnes ab Edes„ senorum ecclesia tolli jussimus, ut militi „ dividantur & facultates ut nostris privatis „ adtribuantur; quo illi pauperes facti sapiant, „ neque regno caelesti, quod nunc etiam „ sperant, priventur.„

Ceterum licet haec Juliani animum in bona christianorum iniquissimum prodant, nequit vero inde liquido depromi, legem pariter, de qua lis est, quam nemo unus, quod sciam, alias memorat, edixisse. Quocirca eam & nos ut subdititiam rejicimus.

(y) Haec praelaudatus *Rufin.* l. 10. c. 32.

(z) *Nazianz.* in praecit. orat. contra Julian.

fuit... Ista quidem utebatur lege non solum in locis, quae ipse peragravit, sed in illis etiam, ad quae minime accesserat. (a)

Insuper *Edicta adversus aedes sacras, tum publice proposita, tum privatim expleta, & donariorum ac pecuniarum depraedationem non magis ab impietate, quam ab avaritia manantem, & suppellectilis sacrae direptionem profanis manibus indigne & contumeliose tractatae praeteream* (b). Quid plura? *Clericis omnem immunitatem, honorem & frumenti congiaria ipsis a Constantino donata ademit, legesque eorum caussa conditas abrogavit, & eos denuo curiis addixit* &c. (c) Demum *constituebat christianos omni libertate & fiducia spoliare, eosque ab omnibus rebus arcere, conciliis, foro, publicis coetibus, ipsisque adeo tribunalibus: neque enim fas esse quemquam iis uti, qui aris antepositis thura non adoleverit, tantamque tantae rei mercedem pependerit. O leges, & Legislatores, & Principes!* &c. (d). Haec Julianus ex christiano ethnicus.

Hactenus de Imperialibus Edictis in supernam religionem, ejusque cultores sub IV. priora Secula nobis haud indiligenter adsertis, ac vindicatis. Cetera vero posteriorum temporum alias, si faverit Deus, dabimus (e) (*).

E vul-

(a) *Socr.* hist. l. 3. c. 11.
(b) Praememoratus *Nazianz.*
(c) *Sozom.* hist. l. 5. c 5.
(d) *Nazianz.* ibidem.

(e) In comment. de Hist. dogmatico-polemica universali, quam promisimus in diss. de Scholast. vindicata edit. Genuae 1766. in praefat. p. XV.

ADNOTATIONES.

(*) I EN tibi totidem verbis exceeptam ex probatissimis documentis, quam diu exoptavimus, nec ab ullo excipere licuit, collectionem, aut seriem ejusmodi Edictorum, rariorum quidem, quae disertis verbis dictata sint ab Imperatoribus (haec enim perrara sunt quae exstent apud Scriptores etiam diligentissimos) complurium vero, quorum summam monimenta vetera palam explicant. Haec porro Edicta, quo nomine intelligas quoque velim Imperatorum Gentilium literas & rescripta, potissima sunt capita & fundamenta, quibus percelebris de persequutionibus in Ecclesiam historia, una cum chronologia solide innititur.

Porro si *Lactantium* audias instit. l. 5. c. 11., *Domitius Ulpianus*, celeberrimus ille Jure consultus, & fidei christianae adsertoribus infensissimus, exstinctus an. Chr. 226. „ de officio Proconsulis libro VII. „ Rescripta Principum nefaria collegerat, „ ut doceret quibus poenis adfici oporteret eos, qui se cultores Dei (hoc est „ *Christianos*) confiterentur. „ Quorum et vero Principum ea fuerint Rescripta, quae cum eodem libro VII. Ulpiani diu perierunt, nisi eorum, qui usque ad obitum Ulpiani persequutiones in christianos excitaverunt?

Iis quippe eic. *Lactantius* haec proxime praemiserat „ quin etiam sceleratissimi „ homicidae contra pios jura impia condide„ runt; nam & constitutiones sacrilegae, „ & disputationes Jurisperitorum leguntur „ injustae „ quae quidem non nisi ad Edicta Principum persequutorum referri possunt.

Ergo ne, inquies, singulis hisce persequutoribus peculiaria adscribenda Edicta? Hoc autem admisso, longe plura quam nos indicavimus, condita sunt. Siquidem haec habemus ex *Chrysost.* in l. quod Christus sit Deus contra Judaeos atque Gentiles n. 15. t. 1. edit. noviss. p. 578.

„ Gentiles erant Imperatores Augu„ stus, Tiberius, Cajus, Nero, Vespa„ sianus, Titus, & post illum omnes usque „ ad tempus beati Constantini Imperato„ ris: omnesque illi, alii minus, alii ve„ hemen-

E vulgo reliquo Paganorum

I. *Ii vulgo plerique omnes* religionem nostram supernaturalem; quod Deos everteret suos, novosque induceret cum natura sensili pugnan-

„ hementius Ecclesiam oppugnabant, oppugnabant tamen omnes, Quod si qui eorum visi sunt mitius agere, hoc ipsum tamen quod Imperatores palam in impietate viverent, materia bellorum erat, quum alii, qui ipsis adulabantur, gratiam illorum captantes Ecclesiae bellum inferrent. „ Haec ille.

Quid? quod quum persequutiones universales, ac plereeque locales in variis provinciis exsequutioni mandatae sint, & quidem non nisi jussu Principum persequutorum, haec oportuit jussa ad earundem provinciarum Praesides rescriptis emitti.

Ceterum antiqua obtinuit apud Romanos lex, ne ulla toto Imperio religio nova admitteretur sine publica saltem auctoritate, quam mihi *Tullius* l. 2. de legib. c. 8. ubi summam legum Romanarum exhibet, retulisse videtur sub init. in haec verba „ separatim nemo habessit (idest *habuerit*) deos: neve novos, sed ne advenas, nisi publice adscitos, privatim colunto „.

Hinc autem religio vera, quae Christum Deum colit, ac Romanorum deos funditus rejicit, absque lege ulteriore apud Romanos interdicta erat, eunctisque proscriptionibus abnoxia. Adde, quod neque Christus Deus pacto ullo adscitus est Romae, quemadmodum adscitus publice est olim Aesculapius Epidauro, ac Possinunte adcersita est Mater Deum.

Quin immo Christum Deum, vel ipso Tiberio Imp. enixe postulante adsciscì Senatus Romanus expresse repudiavit; quippe vetus erat decretum ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi a Senatu probatus: quod disertis verbis retulit *Tertul.* in apologet. c. 5. sub init. cui ceteri vulgo consentiunt cum *Euseb.* hist. l. 2. c. 2. quidquid *Tanaquilles Gaber* epistolar. l. 2. ep. 12. a p. m. 33. edit. 1674. levissimis fretus conjecturis Afro Doctori fidem deneget. (conferendus cit. *Gaber* cum notis *Valesii* ad laudatum Eusebii locum.)

Jam vero poterant subinde & Imperatores Romani, & Praesides Provinciarum, iis tum decretis obtinentibus, quamlibet in christianos vexationem excitare; immo ad id negotii quodvis Edictum novum omnino supervacaneum videri posset. Idcirco priora fortasse Edicta in Christi cultores, prout ea Ulpiano collecta Lactantius retulit, haud formam novae legis praeferunt, sed modum duntaxat in persequutionibus observandum, videlicet quantum ad qualitatem poenarum ex placito Principum infligendarum Christi cultoribus.

Igitur ad hunc saltem modum habendum in vexationibus gravioribus & universalibus expectandum fuisse videtur Rescriptum authenticum ad Praefectos Provinciarum directum, quidquid ii deinceps Praefecti feris barbariores in vexandis fidelibus nullum plerumque tenuerint modum. Id quod & historiae, & Acta sincera Martyrum passim commonstrant.

Sane ii ferme plerique omnes illi adsimiles Edessae Praesidi in Diocletianea persequutione, de quo *Arethas* in Actis SS. MM. Guriae, Samonae & Abibi ap. Lipom. t. 3. fol. verso 202. haec tradidit:

„ Furebat rabie incitatus adversum Christianos is, qui paullo ante missus provinciae regendae fuerat Praeses. Porro rabies illa id unum spectabat, quemadmodum ei, a quo missus fuerat, omnibus in rebus gratificaretur. Itaque nihil prorsus omittebat eorum, quae eos praestare par est, qui furoris sui sociis omnibus in rebus inserviunt. „ Maneat ergo ex probabili argumento, Edicta multo plura, quam nos indicavimus, ab Principibus Romanis persequutoribus fuisse condita. De ceteris autem non Romanis haud facilis dictu res est.

Quo plane subvertitur argumentum illud, quo *Henr. Dodwellus* diss. Cyprianica 11. paucitatem Martyrum convincere adnititur, inquiens „ paucos Imperatores Ecclesiam fuisse persequutos, pauciora Edicta adversus fideles lata recenseri. „ Complurima siquidem sunt, quae nos lata esse indicavimus.

II. Edictis Imperialibus plura subnecti possent a Romanis Praesidibus provinciarum, hoc procul dubio jure ornatis, literis consignata. Unum heic plurium instar recitare sufficiat Edictum ab Agrippa in Urbe Philippi an. 318. sub Licinio Imp. ex *Actis* S. Theodotae M. sub init. ap.

cit.

gnantes pietatis supernae ritus, odio plusquam Vatiniano exsecrabantur; subinde nostrates ceu ejusdem cultores passim sugillabant, dirisque devovebant. Heinc porro in eos illa nominum calumniosorum plaustra. Siquidem, ut cetera quamplurima mittam, Christiani sub priora secula Paganis audiebant *Athei*, quod opinione eorum nullum colerent Deum qui suos omnes deridebant & adspernabantur; *Impii*, quod deos longe exterminarent; *Graeci Impostores*, quod inducta falsa religione mundo imponerent; *Magi*, *Superstitiosi*, *Malefici*, quod miracula ab eis patrata praestigiis, & superstitiosis ac maleficis artibus adscriberent; *Desperati*, quod corpori suo pro fide Christi minime parcerent; *Latebrosa* demum & *lucifuga natio*, quod ad devitandum persequutorum furorem opus eis esset conventus suos religiosos nocta agere (*f*).

II. Se-

cit. *Fvod. Assem.* in Act. MM. occid.

Nimirum „ Agrippa Praefectus sol„ lemne diis sacrificium & Apollini festum „ facturus, edixit ut omnes iidem immo„ larent, eaque secum celebritate fruerer„ tur. Quum autem Theodota meretrix Edi„ cto obtemperare recusaret, apud Praesidem „ accusata est: Theodota, delatores dice„ bant, Edictum tuum parvi pendens, Apol„ lini litare detrectat. „ Atque Theodotam illico tormentis addici jubet.

III. Si deveniamus ad reliqua id genus Edicta cum ab Principibus, tum ab Judicibus inferioribus voce tenus prolata, haec propemodum innumera fuisse oportet. Quandoquidem, si pauciores excipiar, vel a tumultuantibus populis, vel a quibusdam privatis hominibus saevis in odium supernae fidei peremtos; at maximus tamen SS. Martyrum numerus, qui vulgo innumerabiles dicuntur contra *Dodvvellum* & perpaucos alios, ex ejusmodi Edictorum injuria & violentia periit & coronam reportavit; adeo ut jure adieras, tot re aut virtute extitisse memorata Edicta, quot Martyres ex hoc maximo numero in menaeis, in martyrologiis, in Actis Martyrum, in ceteris quibusque tabulis ecclesiasticis recensentur, ii quippe universi (quod ethnicos judices sub tv. priora secula spectat) jussu vel authoritate publica cecidisse existimantur.

Et in hanc porro classem prae primis illi Principes revocandi, de quorum persequutionibus in christianos certo constat, minime vero de Edicto literis consignato. Eorum omnium instar sit *Athanaricus* Rex Gothorum, atrox christiani nominis persequutor ad an circ. 372. ex *Epiph.* haer. 70.n.15. *August.*l.18. civ. c 52.*Oros.* hist. l. 7. c. 32. *Sozom.* hist. l. 6. c. 37. at de cujus Edicto perscripto nulla uspiam, quod sciam, injecta mentio.

Licet autem ex cit. *Sozom.* dicatur Athanaricus administris *mandasse* ut statuam quandam in carpento collocatam per singula christi cultorum tabernacula circumducerent, ut eam nempe adorarent, ipsique sacrificarent, alioqui extremplo perituri; hoc vero *mandasse* praeceptum regium qualecumque denotat, minime dictatum, calamoque perscriptum.

Quam etiam ob caussam inter persequutores saevissimos numeramus *Julium Maximinum* Imperio subiectum an. 237., minime vero inter conditores imperialium Edictorum; esto audiam *Eusebium* hist. l. 6. c. 28. de illo scribentem „ persequutione „ excitata solos ecclesiarum Antistites, ut„ pote evangelicae praedicationis authores „ interfici jussit. „

Id ipsum dicendum ducimus de *Numeriano* Imp. sub. an. 274. Apri soceri insidiis occiso, ac de paucis aliis, hoc praecise quod apud vetera Martyrulogia Christi cultores aliqui adferantur eorum *jussibus* Martyrii lauream reportasse.

(*f*) Haec distribute colligas ex *Athenag.* in legat. pro Christ. *Suet.* in Nerone c.16. *Tacito* l. 15. annal. c.44. *Plin* l.10. epist.97. *Justino* apol. 1. *Arnob.* l.1. contra gent. *Lactant.* inst. l.5. c 9. *Minuc.* in Octav. c.8. *Prudent.* περὶ στεφάνων hym. 10. de S. Romano ver.808. *Hieron.* epist. ad Furiam, *Euseb.* hist. l.4. c.15. Haec in rem plura, & accurate quidem more suo *Bingham.* orig. eccl. l.1. c.2. quem consulas.

II. *Sectae Philosophorum*, quae post Servatorem natum superstites cum laude florebant, quam sui Principes ferro & igne cruentabant, Religionem supernam rationum vi ac pondere, seu potius obcaecatorum mentium sophismatis & cavillis insectabantur. Sic enim e. c. e prioribus Seculis *Pitagorei Novi* cum *Q. Sextio*, nobili inter Romanos viro, *Sotione Alexandrino*, *Moderato* eloquentissimo, veteribus impense laudato, *Apollonio Tyaneo*.

Sic *Platonici* cum *Theone Smyrnaeo*, *Alcinoo*, *Numenio Syro*, *Maximo Tyrio*. Sic *Eclectici* cum *Ammonio*, *Plotino*, *Amelio* natione Tusco. Sic *Peripatetici* cum *Alexandro Aphrodisaeo* in Cariae urbe Aphrodisiade nato, *Themistio*, *Simplicio* Ammonii Hermeae ac Damascii auditore.

Sic *Cynici* cum *Mussonio* Babylonio, *Demetrio*, *Menippo*. Sic *Stoici* cum *L. Ann. Seneca* Cordubensi apud Hispaniam Boeticam, *Epicteto* Hierapolitano Phryge, *M. Aurelio Antonino* Imp. purpurato philosopho. Sic *Epicurei* cum *Cajo Plinio secundo* seniore, & *Diogene Laërtio*. *Sceptici* demum cum *Menodoro* Nicomediensi, *Theoda* Laodiceno, *Herodoto*, *Sexto Empirico* vulgo Chaeronensi, *Saturnino* (g).

Haud alia plane ejusmodi sophistarum nostram in rem sensa fuerunt, ac ea, quae Scriptores sub initium advocati, atque sectis mox enuntiatis distributione adcommoda adscribendi, satis superque aperuerunt; nec enim putaverim, quidquam isti edissererent, quam quod in scholis suis fere omnium, in novam fidelium sectam ira flagrantium una vox esset; nec rursum veri sit cuiquam simile, tot taurasque calumnias Christi cultoribus impactas aliunde profectas esse, quam ab scholis Philosophorum. Criminationum in res christianas ab graecis Sophistis objectarum summam sibi invicte confutandam proposuit Eusеb (h) (*).

Ex

(g) De pluribus Scepticis perbelle Huet. in tr. philos. de infirmitate humanae mentis l. 1. c. 14. & alias.

(h) Praep. ev. l. 1. c. 2.

ADNOTATIO.

(*) PRofecto nec primus, nec unus Eusebius criminationes illas revincere, & ab eis veritatem supernae religionis vindicare incredibili studio, atque eximia cum doctrinae sacrae, tum prophanae eruditionis suppellectile adgressus est. Id enim egregie praestiterunt alii Patres sub priora Ecclesiae secula, quum sophistarum dogmata ubique obtinebant, donec seculo IV. vergente, prostrata jam Ethnicismi superstitio silvas & pagos quaereret, & pauci qui supererant Philosophi, in angulis latitarent. (Lege *Nourryum* in adpar. t. 1. l. 2. diss. 1. c. 1. sect. 1. §. 1. 3.)

Ita quidem in commentariis dogmatico-polemicis pro vera religione contra Gentiles editis, *Quadratus* Athenarum Episcopus, *Agrippa*, cognomento Castor, aliis Pastor, *Justinus*, *Athenagoras*, *Miltiades*, *Apollonius*, *Tatianus*, *Ahodon* christiani Philosophi, *Theophilus* Episc. Antiochenus, alii valde plurimi, quos laudatos & quantum ad commentarios polemicos hodieque exstantes contra Gentiles in synopim redactos habes ap. *Dupin*. in biblioth.

Jam vero tanta argumentorum copia & vi nostrates pugiles pro vera religione disseruerunt & falsam Gentilium oppugnarunt, ut haec sensim deficeret, quidquid contra Philosophi pudore suffusi, animum tamen non despondentes, conarentur obsistere,

Porro

Ex Judaeis

I. *Gens ista* mire contumax, sub sole meridiano caecutiens, Messiam Christum usque modo adventasse pernegat. Subinde sacros novi foederis codices scelestissime repudiat, atque adeo quidquid ipsi perhibent

Porro facile credi nequit, quot isti curis, vigiliis, lucubrationibus, artibus usi sunt, ut evidentias rerum obscurerent, & superstitionem hainc inde misere ruentem pacto aliquo subfulcirent. Hac plane de caussa commenta mira excogitarunt, quibus auergiam rationum nostrarum subter fugerent: quae magis ridicula rationique dissona in eorum systematis videbantur, aut temperabant, aut a medio tollebant; quae vero in systemata orthodoxo maxima rationi consona, & suis met sapientioribus ethnicis cum plauso recepta animadvertebant, vocibus immutatis, ac tacito christianorum nomine, cooptabant.

Quin etiam arcent in disciplinis suis mysteria simolabant; adpertitiones deorum & ab iis oracula sibi revelata confingebant; morum sanctimoniam, quae divinus Christianismi caracter erat, & tenendam docebant scriptis, & aemulari studebant factis; quumque mirum in modum premerentur Christi Servatoris miraculis, quaa nec inficiari, nec praestigiis adtribuere ratio sinerat, persimiles confinxerunt heroos miraculorum editores, ut puta prae ceteris Pythagoram & Apollonium Tyaneum, quo nempe & christiana gens Christo suo non superbiret, & gens ethnica insuperabilem miraculorum divinorum vim aluderet.

Sed & illud hac in re praecipuum fuit, quod nempe ut christianismo a Patribus vindicato modis omnibus obsisteretur, *Ammonius* parentibus fidelibus natus, strenuus ethnicismi professor, sectam Eclecticam cuderit, aut reformarit, ejusdemque sectatores summi studii excoluerint.

In qua nempe nullius Philosophiae Antistitis systema seneodum praescribitur; sed pro erbitrio quae rationi magis consentanea videntur dogmata adoptantur; tum hominum probatissimorum eatales, portenta, miracula, una cum deorum adparitionibus & oraculis ad probos viros effusis admittuntur; conciliatio itidem Platonis cum Aristotela teotata; factionum aliarum praecepta plurima rejecta, nec pauca quidem ea scholis christianis excepta, ex iis praesertim, quae tractationem de Deo ac divina familia, simulque moralem puriorem spectant.

Ceterum nec singulare istud consilium de secta, in patrocinium superstitionis paganae labantis efficta, falsis utique, fucatisque molitionibus innixa, efficere potuit, quominus superstitio non corrueret penitus, & christianismo victuri manus daret.

Profecto Julieno (quem *divinissimum* vocavit Eunepius in vita Aedesii) imperante a coeno resurrexisse visa est vana haec & putida superstitio, quam Constantinus extinxerat, ac sub illius auspiciis triumphum canere auditi sunt percelebres ea schola Alexandrina & aliis Philosophi; ut puta *Ammian. Marcellinus, Maximus, Aedesius, Priscus, Julianus* Cappadox, *Libanius, Proaeresius, Chrysanthius*, aliique nominis fama iis consimiles.

Et vero nec diu haec tripudia subsisterunt. Vix enim Julieno in bello Persico miserrima extincto suffectus est Jovianus ad an. 363., in signis olim christianae fidei confessor, „ eodem tempore (verba sunt *Socratis* hist. l. 3. c. 24.) cuncta
„ gentilium templa ubique occludebantur,
„ ipsique daemonum sacerdotes variis in
„ locis ubi quisque poterat sese abdebant.
„ Sed & Philosophi pallium deponebant,
„ & vulgarem habitum sumebant. Subla-
„ ta item est publica illa per victimarum
„ sanguinem contaminatio, quam Juliani
„ temporibus ad nauseam usque celebra-
„ verunt. „

Addit *Sozom.* de Joviano disserens l. 6. c. 3. „ Quum experimento didicisset, ira
„ Dei ob decessoris sui impietatem invectas
„ esse calamitates Imperio Romano,
„ nihil cunctatus, scripsit Rectoribus Pro-
„ vinciarum, ut in Ecclesia convenirent,
„ & divinum Numen studiose colerent,
„ solamque christianorum fidem Romanis
„ esse venerandam. „

Quo plane, toto saltem Romano Imperio justissima idolatriae clades inflicta est, ac necessaria consequutione Philosophiae cuicumque paganae christianis dogmatis adversanti; adeo, ut subinde nulli licuerit ejusmodi Philosophiam excolere, qui spis-

hibent ordinem supernaturalem concernens; ut puta Christi divinitatem, mysteria, gesta, miracula, Sacramenta, gratiam, ecclesiam &c. Haec enim apud pervicacem gentem fidei confessio, vel potius confusio, *fide perfecta adventum Messiae credo, ac etiamsi retardet, nihilominus semper illum expectabo donec veniat* (*i*) Ejusmodi fanaticorum odia, infectationes, contumelias, probra, convicia, qua voce, qua scriptis effusa in Religionem supernam a Christo institutam, ejusque sacra quis enumerando par sit?

Jam tum sub novae Legis initium Christianos viperino animo adpellabant iidem *impostores*, quemadmodum & Legislatorem Christum *impostorem* (*k*). Quin etiam ut caracterem ill[illegible] nequissimum ad posteros propagarent, ex Hierosolyma ad omnes universi orbis synagogas missi sunt nuntii atque emissarii, qui eos a quadam secta nefaria nuperrime a Jesu quodam Galilaeo *impostore* excitata sibi cavere commonerent. (*l*) Tum illos ab authore ejusdem sectae per ludibrium atque immane probrum *Nazarenos* vocabant, eoque nomine execrabantur, diris devovebant, precibus ad Deum fusis maledicebant. (*m*) Quid plura? Infinitus sim oportet, si omnes calumnias judaicas in Religionem christianam recenseri adgrediar. De iis plura tempore differemus. (*n*)

Ex Mahumedanis

I. *Mahumedes* idem Pseudo-propheta, & vulgatus Alcorani consarcinator de vera Christi Religione portentose fabulatur in hoc opere. Primum enim Christianos saepissime *infideles* vocitat. Tum adsectatoribus suis religionem colendam praescribit ex judaica, christiana & mahumedana conflatam (*o*) immo confundit & adprobat religiones quaslibet, & unicuique suam profitenti religionem, dummodo in Deum unum credat, & bona operetur, dat spem salutis (*p*). Neque mihi audiendus *Hadrian. Relandus* (*q*) ubi Surarum loca, in quibus portentosa haec dogmata apertissime deprehendimus, nescio quo consilio, in mitem, nec adeo absordum sensum detorquet; contra vulgo nitentibus nostris dogmatum Alcorani interpretibus & oppugna-

sis sub tenebris non delitesceret inglorius.

Haec summatim de indole & fatis Philosophiae gentilium supernae Religioni sub IV. priora secula refraganti; quae quidem facile confirmari possent ex *Eunap.* in vit. Philos. *Philostr.* vit. Apoll. Tyan. *Porph.* vit. Plotini, *Jambl.* de myst. Aegypt. & vit. Pythagorae, *Marino* vit. Procli, *Lact. ant.* inst. l. 7. c 7. *August.* civ. l. 10. c. 25. l. 12. c. 20. l. 23. c. 19. *Balto* in defens. Patrum Platonismi adcusatorum, *Scriptorib.* hist. Philosoph. paganae recent. cum primis *Bruckero* t. 2. ubi de secta ecclectica.

(*i*) Est confessionis artic. XII. quem hebraico-latinum cum ceteris retulit *Buxtorf.* in Synag. judaic. c. 3. p. 14.

(*k*) Conf. *Hieron.* ep. 54. ad Furiam n. 5.

(*l*) Haec retulit *Justin.* dial. cum Triph. n. 108.

(*m*) Lege *Hieron.* in cap. 49. Isaiae.

(*n*) Interea consule si *Buxtorf.* cit. capp. 10. 18. 21. 29. ac deinde unum pro multis *Pfeiffer.* in theol judaic. exercit. 5. qua describitur obtrectator Apella ex pandectis talmudicis & ipsorum met scriptis.

(*o*) Conf. *Jo. Conrad. Scvvarz* de Mahumedo plagiario c. 1. 2. sqq.

(*p*) In Sura 2. & 5. interprete *Ludov. Marraccio*.

(*q*) De relig. Mahumedica l. 2. §. 2.

pugnatoribus. (*r*) Poſtremo Chriſtum Dominum nec Deum eſſe, nec Legislatorem a Deo miſſum, nec mundi cruenta obita morte Redemtorem nebulo infandus commentus eſt (*ſ*). Ut mittam Ss. Triadem pluraque Myſteria divinitus revelata, a quibus valde abhorruit (*t*) nec non ſacrae Scripturae Oracula ab eodem paſſim interpolata ſeu corrupta (*u*).

II. *Interpretes Alcorani* plane non pauci inter Doctores Mahumedanos, & *Moslemos* prae primis, eadem adprobant anti-dogmata, & confirmare atque defendere pluribus moliuntur. Tantae ſiquidem exſtimationis apud eos Alcoranus eſt, ut eum plerique increatum & aeternum adſerant; pluresque itidem vulgo putent, nihil illo melius aut fieri aut excogitari unquam potuiſſe. (*x*) Ex iis quidem Interpretibus celebriores paſſim recſtat & perſtringit laud. *Marrac.* (*y*) permultos itidem primum exhibuerat *Hottingerus*. (*z*) (*)

III. *Ahmed*, filius Abdolalim pro Alcorano apologiam confecit. (*a*)

IV. *Ahmed* filius Zin Alabedin, Perſae Aſphahenſis, aliis Perſarum ſapientibus ſymbolam ferentibus, commentarium conſcripſit adver-

(*r*) Cum *Dion. Cartuſ. Turrecrem. Guadagnol. Gonzalezio*, *Marracc.* &c.

(*ſ*) In Suris 3. 4. 5. & alias.

(*t*) Ejuſmodi errores ſparſim in propriis ſedibus memoramus.

(*u*) Plura in iſtos Alcorani errores & pravum ſenſum in Religionem chriſtianam dabunt *Mich. Nau S. I.* in relig. chriſt. contra Alcoranum defenſa, *Guadagnol.* in apol. pro rel. chr. *Gonzal.* demonſtrat. contra Mahumed. *Hottinger.* theſ. philolog. *Levin. VVarnerus* in compend. hiſtor. eorum, quae Mahumedani de Chriſto & praecipuis aliquot relig. chriſt. capitib. tradiderunt, *Jo. Andreas* in confuſione ſectae Mahumed. *Richard.* in confutatione Alcorani, *Jo. Galenſis* tr. de vita & doctr. Mahumedi, *VVidmenſtadius* in notis ad theolog. Mahumedi atque epitome Alcorani, *Angel. a S. Joſeph* Carm. excalc. in pharmacopaea perſica. *Pfeiffer.* cit. exercit. 6. th. 31. ſq. *Marracc.* in prodr. & in confut. Alcorani.

(*x*) Legito *Pfeiffer.* cit. th. 31. ſqq. a p. 314. & cit. *Marracc.* in prodromo ubi de Alcorano c. 6. a p. 41.

(*y*) In confutationib. Alcorani.

(*z*) In bibl. orient. p. 158. ſqq.

A D N O T A T I O.

(*) Is quaſi eadem omnino ſentientes pronum eſt ſubnectere perplurimas Mahumediſmi ſectas veteres, in quas hic a prima ſui origine diſtractus eſt. Eas cum praecipuis erroribus recenſitas habes ap. *Marrac.* t. 1. par. 3. c. 24. a p. 73. ex hiſtor. arabica Iſmaelis, filii Aly.

Tum ceteras fere quaſque recentiores, quas pariter una cum naevis inſignioribus ibidem deſcripſit *Marrocc.* c. 25. ſq. a p. 85. ex hiſtor. Ricauti de ſtatu Imperii Othomanici hodierno.

Enim vero ex iis jure primum excipiendi *Capmeſſalii* vulgo dicti, hoc eſt diſcipuli Meſſiae, quod credant, pro pugnentque Chriſtum eſſe Deum ac mundi Redemtorem. Deinde *Muſerini*, quippe qui non modo chriſtianam, ſed & aliam quamlibet religionem repudiantes, Atheiſmum impune profitentur. *Kadezadali mixti* demum, qui nempe Mahumediſmum cum Chriſtianiſmo mixtum in modum quantum ad leges, dogmata, & mores permiſcent, confunduntque.

De reliquis vero factionibus quis ſciens prudens merito ambigat, conſentire cum duce ſuo in capitibus ſaltem primariis pſeudo-religionis ab eo inſtitutae, tantoque inſipientium plauſu receptae?

(*a*) Eam recitat *Marrac.* t. 1. ubi de Alcorano c. 6. p. 43. & alias.

adversum christianam religionem, aureiis caracteribus typis excussum; eum praenotavit *Politor speculi*, & ad Urbanum P. VIII. transmisit, ut eidem respondendum curaret.

Nimirum Ahmed, ejusque socii hoc commentario pro virili conati sunt obruere librum alium sacra dogmata Religionis supernae continentem, probantemque, a quodam *Jesuita* editum sub titulo *Speculum verum ostendens*. Persarum itaque librum anti-dogmaticum Urbani ejusdem jussu egregie confutavit laudatus *Philipp. Guadagnolus* e Cler. Reg. Min. linguae arabicae in Lyceo Romano Professor Clarissimus, (*b*)

Ex Haereticis nomen christianum jactitantibus

I. *Obtrectatores* nominibus contumeliosis supernae Religionis ejusve cultorum complures in scenam producere licet. Nimirum, *Montanistae* christianos orthodoxos per ludibrium vocarunt Psychicos, hoc est mundanos, seculares, carnales. (*c*)... *Novatiani* Apostatas, Capitolinos, Synedrianos (*d*)... *Chiliastae* Allegoristas (*e*)... *Manichaei* Simplices, hoc est ingenii hebetis homines, & eorum Episcopos simpliciorum magistros (*f*)... *Gnostici* Idiotas ac nihil scientes (*g*)... *Ariani* Eustathianos, Paullinos, Homonsianos, Athanasianos (*h*)... *Aëriani* Chronitas (*i*)... *Appollinaristae* Anthropolatras (*k*)... *Origenistae* Philosarcas, Carneos, Animales, Jumenta, Luteos, Pilosiotas (*l*)... Tum *VValdenses* dixerunt per contemtum orthodoxos summe superstitiosos, *Lutherani* Papistas, *Calvinicolae* Idololatras &c.

II. *Obsrectatores alii*, qui Religione orthodoxa faedissime conculcata, hujus dotes & notas insigniores sectis suis acatholicis jactabun[illegible]dicaverint, permulti fuerunt, fusiore oratione alias advocandi.

III. [illegible] in rem supernaturalem exinde peccasse incusantur, quoniam *sollemne* [illegible]ectnum *ipsis fuit, ut dona Dei re ipsa natu-ram longe lateque superantia* [illegible]ibus *humanae libertatis adscriberent. In hoc enim errore proprie haeresis* [illegible] *sita est.* (*m*)

IV. *VVillelmus Postellus*, Bareutonius, [illegible] alias doctissimus, sed non satis integra & sana mente, ad an. circ. 155[illegible] finxisse, aut somniasse fertur, conflandam esse religionem [illegible]imus omnium [illegible]na, judaica & turcica; tum sectas demum universas ad port[illegible] christia[illegible]lutis deducendas fore per Christum. (*n*)

V. *Men-*

(*b*) In apol. pro christ. relig. edit. Romae 1631. Lege ejus Praefationes.

(*c*) Conf. *Tert.* contra Prax. c. 1. & de monogam. c. 1. *Clem.* Al. l. 4. strom.

(*d*) Nominum energiam exponit *S. Pacian.* epist. 2. ad Sympronian.

(*e*) Ex *Euseb.* hist. l. 7. c. 24.

(*f*) Ex disputatione Archel. cum Manete ap. *Zacagninum* in collectan. gr. lat. p. 7. edit. 1698.

(*g*) Adeas *Iren.* l. 1. c. 15.

(*h*) Consule *Sozom.* hist. l. 6. c. 21, ac *Tillemont.* mon. hist. l. 6. art. 81.

(*i*) Ap. vulgatum *Athanas.* dial. 2. de Trinit.

(*k*) Contumeliosi nominis meminit *Nazianz.* t. 1. orat. 51.

(*l*) Ap. *Hieron.* in caput 29. Jerem. & epist. olim 61. ad Pammach. In nomen *Pilosiotas* conferri potest *Bingham.* orig. eccl. l. 1. c. 2. §. 17.

(*m*) Haec totidem verbis *Jansen. Iprens.* de haer. pelag. l. 3. c. 23. p. m. 74. Videndus hanc in rem *Suar.* de grat. t. 1, proleg. 5. c. 2. a n. 3.

(*n*) Conf. *Lindan.* in dubitant. dial. 2.

V. *Mennonitae*, anthore *Mennone Simonis*, ex Parocho in Frisia pfeudo-epifcopo Anabaptiftarum, fub fin. Sec. XVI. fubftinuerunt, fingulis quibufque ecclefiis Chriftum profitentibus rationem verae ac revelatae religionis competere. (o)

VI. *Hoftes jurati Rei & Religionis fupernaturalis* dubio procul habendi qui nnnm quodlibet ex Myfteriis, Miraculis, Vaticiniis, & ceteris omnibus, quae fecundum fenfum & confenfum verae Ecclefiae, ceu revelata coelitus a Domino, facro Scripturarum codice continentur, aut ab inerrante traditione adcepta funt, elata fronte adfpernantur & pernegant. Verbo, Omnes & finguli haeretici.

VII. *Indifferentes*, Anabaptiftarum proles foeda & intoleranda, qui ulli cuiquam Religioni chriftianae nomen darent, fingulas quafque perinde probas & ad falutem utiles crediderunt. (p) Ii vero deinceps jam a Sec. XVI. in fectas plures diftincti, quas utique conftituerunt *Libertini*, *Tolerantes*, *Politici*, *Adiaphoriftae*, *Syncretici*, *Pietiftae*, *Independentes*, in varias hac in re fententias abierunt. Fuerunt fiquidem qui fimpliciter docuerint, rationem cultus erga Deum uniufcujufque, prout eam magis commodam & opportunam exfiftimaverit, libertati relinquendam effe. Et huic quidem obfcurae, falfaeque doctrinae innixus fuam inftituiffe fertur apud Anglos fectam an. circ. 1619. *Jo. Robinfon*, quam fubinde *Bridgefius*, *Simfonius*, *VVardius* inter Hollandos propagarunt. (q)

Alii rurfum adlequutionem falutis reftringunt ad folam & quamlibet Religionem chriftianam, in qua videlicet profeffores finguli credere tenentur in unum Deum & in unum Chriftum Redem[illegible] uno eodemque baptifmate. Quocirca difcrimen [illegible], quod inter Romanos, Luthericos, Calviniftas &c. [illegible] [illegible]cedit, nec in fubftantia [illegible] rebus duntaxat erga falutem eft, nec in fundamento fidei [illegible] adiaphoris.

Sed & ii [illegible]tenent, ad falutem fatis effe fidem in Chriftum mo[illegible]ca in binas factiones fubfcinduntur. Quippe *Liberiores* [illegible] confufo, tametfi praecipua de Chrifto myfteria, ut pu[illegible] natura duplex cum una perfona, paffio, refurrectio, & reliqua id genus in fpecie, aut explicate non adtingantur. *Rigidiores* vero, cohors altera fubftinet, promovetque ceu neceffarium & fufficiens ad falutem, quod articuli praecipui de Ss. Triade ac de Chrifto Domino credantur, quos nempe vocant fundamentales, effentiales, fubftantiales, & neceffarios ad falutem, relictis quibufque ceteris, tanquam adcidentalibus, arbitrariis, adiaphoris; quos utique credere pro libitu poffis aut inficiari citra periculum falutis. Porro quinam illi fint univerfim in materia Religionis revelatae articuli fundamentales, inter hofce doctores non convenit; nullus adtamen eorum non putat,

(o) Adi fis *Hofman.* l. 1. de haeref. fui temporis, in Memnonitis, *Lindan.* cit. dial. 3. *Florim.* de haeref. l. 2. c. 15. *Pluchet.* in lexico art. *Anabaptiftae*, pene fub fin.

(p) Recole fis *Pluchet.* proxime cit.

(q) Vide, fi licet, *Arndium* in lexico ant. eccl. p. 502. fqq. & *Stockmanium* in elucidar. p. 287.

putat, quod satis sit ad salutem illos ad eum sensum profiteri, quo credenda docentur in secta sua. (r)

VIII. *Antonina* vulgo *Antonieta de Burignon*, phanatica errorum magistra, universalem religionum quarumlibet tolerantiam, complures sequuta duces, admisit. Perpaucis vero doctrinae impiae discipulis relictis, animam efflavit an. 1674. (*)

Et ve-

(r) Adeundus hanc in rem *Pichler* in Theol. pol. par. 1. controv. 1. art. 5. & 9. ubi plurimos palmaris hujusce erroris adsectatores & enumerat, & valide oppugnat; item *Eberhard. Stosch* in continuatione hist. Jablonski, t. 3. ad Sec. XVIII. sect. 1. §. 55. ubi & alios Indifferentismi sectatores producit.

ADNOTATIO.

(*) HAec ex authore nescio quo mihi olim exscripta. Ceterum quisquis ille sit, ab hoc naevo faedissimo nobis vindicanda jure venit honestissima & literata haec Virgo, in urbe Flandriae, quae Insularum nomen habet, vulgo *Lille* orta 1616. 13. Jan. novemdecim librorum Auctrix, & post fortunam variam Franecerae in Provincia Frisiae denata 1680. 30. Oct.

Profecto Burignoniae ingeniosissimae fata fuerunt plurimum varia, tum vehementer singularia ejus doctrinae dogmata, quae porro, ut in novis systematum productionibus usu venit, & alii turmatim amplexi sunt ceu novae Magistrae discipuli, & alii acerrime confutarunt ceu hostes jurati parentis sectae novae.

Haec quidem fuse narrata discimus ex vita interiore & exteriore ejusdem *Antoninae*, suimet biographae, *Petro Poireto* strenuo ejus defensore & apologista in continuat. ipsius vitae, *Actis Erud. Lips.* Authore *Seckendorfio* ad an. 1686. in Januar. a p. 9. & ad an. 1687. ad Maj. p. 233. sq. *Novellis* aut Nunciis Reip. Literar. ad an. 1685. in Apr. art. 9. & in Maj. art. 8. *Baelio* dict. crit. & *Continuat. Morer.* art. *Antoinietta Bourignon.*

Quod autem ejus doctrinam spectat (qui nostrae dissertationis scopus est) mirum quot quantique errores adsignentur Antoninae, sub fide ac dogmatis catholico-romanae Religionis enutritae, adultae, ac procul dubio demortuae. Adcusatur quidem perplurium opinionum longe heteroclitarum; ut puta quod Christus & Adam hermephroditae nati sint; quod Christus Dominus duobus constiterit corporibus; quod rudis quidem Chiliasmus nos maneat; quod revelationes sibi a Deo exceptae, illis quas praestet Codex sacer, aequiparandae sint; quod vere Ecclesiae obventura sit eversio universalis, ac praeclare deinde innovatio; quod se novi Evangelii nuntiam esse crediderit & praedicarit.

Traducta insuper est infidelitatis erga Ss. Triadem, &, quod eodem recidit, erga Deitatem Christi & S. Spiritus; tum quod tenuerit, Christum ab Adamo ante Evam genitum fuisse; itemque intercessionem Christi pro salute hominum eo valuisse, ut gentiles etiam, quibus Evangelium de Christo non praedicatur, virtute sua salvi fieri possint adversum Paulli effatum *Act.* 14. 16.; quod demum Romano-Catholicis quoque, quorum alumna erat, apostasiam a vero Christianismo strenue objecerit, omnemque eorum cultum, disciplinam, sanctimoniam, novas etiam coetuum religiosorum reformationes pro nihilo habuerit: adeo ut exinde doctrina Bourignoniana plerisque, postremis temporibus, adriserit Scoticae gentis Doctoribus, qui eam avide amplexi sunt, & etiamnum fortasse profitentur.

Sed enim ex hisce criminationibus nonnullas, nempe crassiores confutavit ardenter Antonina eadem vulgata Slesvici castae fidei confessione sub an. 1673., tum ferme reliquas alii ejusdem patroni, fautores & apologetae, prae primis cit. *Poiretus* adversum Seckendorfium, Baelium, Jurium.

Quid tum vero? Litem hanc, obscuram sane, nimiumque utrimque implexam excutere hic ac definire, nec vacat, nec praestat. Illo tamen aliquam partem, vel etiam maximam ex indicatis opinamentis & erroribus animo foverit Antonina; exinde vero, si quid adsequor, nondum liquido colligere licet, eam religionum quarumlibet

Tole-

Et vero Tolerantismum illum inter sectas christianas promoverunt prae primis *Jo. Lokius* (s) *Petr. Baelius* (t) *Jo. Clericus* (u) *Author* editionis operum Spinosae. (x)

Ex grege impio Deistarum recentium

I. *Progenies haec viperarum*, naturae immaniter faventium, ac divinae cuiquam revelationi perridicule ac impie adversantium, per varias Europae regiones duobus praesertim postremis seculis dirissime propagata est. Nomen ipsis familiare apud Gallos *Esprits forts*, apud Anglos, Germanosque *Frey-Greyster*, *Frey-Dencker*, apud Italos *Spiriti forti*. Eos jure adpellaveris *Philosophastros Christianos-Ethnicos*, hoc est Monstrum horrendum ingens. *Deistae* tamen ac *Naturalistae* vulgo audiunt, quoniam admissa religione naturali Dei unius, supernaturalem aut libere revelatam omnino respuunt; adeo ut religionem illam ceu numeris omnibus absolutam summis efferant praeconiis, istam vero ceu mille capitibus repugnantem vehementer deprimant: tum *Rationalistae* quod pertendant, naturae ac speciatim rationis humanae vires ad omnia, quae salutis aeternae caussa cognoscenda sunt, abunde sufficere. En tibi praecipuos, si Atheos & Polytheos exceperis, rei & religionis nostrae adversarios, olim in castris Christianorum sacro

Tolerantismum universalem professam esse, suosque adsectatoras docuisse.

Quod si qua fides cit. Sechendorfio, Quackeris, Anabaptistis, Mennonistis, Labadeistis, Luthero, ceterisque religionis pseudo-reformatoribus inimicam se ferebat Antonina: quid ergo harum saltem pseudo-religionum promiscuam communionem ac tolerantiam aegerrime non tulerit?

Lego equidem ap. ipsum *Sechendorf.* p. 26. formulam pactorum, quae promittere tenebantur in numerum filiorum spiritalium Burignoniae recepti, nihil omnino tamen quod praetensum Tolerantismum subolare videatur, deprehendere licet.

At vero, reponas, haec ibidem sacrae formulae recitandae praemisit *Seckendorf.* „ „ recepit itaque ipsa, nullo religionis di- „ scrimine, quotquot pro matre spirituali „ eam agnoscere, & ad pacti, quod praa- „ scripserat, formulam obligare sa volue- „ runt.„ Probavit itaque & pro palam adprobavit in ejus secta religionum omnium tolerantiam.

Sed nemo tamen unus sobillationem probaverit tuam, Haud enim illa alumnos sub magisterium recipiabat suum, nullo religionis discrimine, ut unusquisque in coetu suo alias vicissim tolerans, falsam, cui addictus esset, religionem profiteri pergeret, sed (utor verbis praelaudatae formu- „ laa) ut Christum imitentur, ejusque discipu- „ los, qui non fuerint de hoc mundo, „ hujus sub signis renovata promissione in „ Baptismo facta „

Hic ergo scopus, in quem molimina Burignoniae contendebant, ut nempe cujuslibet sectae alumni unam colerent deincaps religionem, quam unice veram credebat, unum imitantes Christum, renovata fida in Baptismate promissa, quaa una in omnibus esse debet.

Utut itaque sit de gestis, dogmatis, opinionibus, scriptis nostrae Virginis, nequit ex documento veri simili, quod sciam, insimulari ceu Tolerantismi omnium religionum adsertrix.

De rebus famosae Burignoniae praeter citatos, egerunt *Mallerus* latine in isag. ad hist. Chers. Cimbr. par. 2. c. 6. §. 7. ac germanice *Colberg* in Christianismo Platonico par. 2. c. 10. & *Arnold.* hist. haeretic. & haeres. par. 3. c. 16. & par 4. s. 3. n. 17. Ita eos recitant *Continuat. Morer.* Consule sit quos manibus nostris terera non licuit.

(s) In epistola quadam prolixa, ejus operibus insarta.

(t) In comment. philosophica

(u) In diss. de eligenda inter dissidentes christianos sententia.

(x) In longa praefat.

facro baptifmate initiatos. Proh Deus immortalis, quantus eorum numerus! E complurimis paucos adcipe.

II. *Ex Anglis*. Agmen duxiffe fertur *Eduardus Herbertus* primum Baro Caftri Infulae de Kerry apud Hibernos, paucifque poft annis Baro de Cherbury in Anglia creatus a Carolo I. fato functus 1648. 20. Aug. annorum 45. Cujus illud effatum eft „ quidquid neque per „ inftinctum naturalem, fenfum internum, fenfum externum, ne- „ que difcurfum innotefcit, tanquam verum proprie dictum nullo pa- „ cto probari poteft „ Tum illud „ Unicam veritatis normam in ne- „ ceffariis facimus confenfum ipfum univerfalem „ . (y) Ex iis primum eft bafis & fundamentum, cui ceteri ejus errores innituntur. Alterum vero aperte denotat, in nullis rebus, nec in iis quae ad religionem pertinent, quidquam ut verum effe tenendum nifi omnium confenfio adcedat: unde tacite jubet omnia ferme Myfteria & dogmata chriftianae fidei effe repudianda, pro quibus utique univerfalis hominum confenfus plane deeft. (z)

Thom. Hobbes Malmesburiae in agro Wiltonienfi natus, an.1679. 4. Dec. aetatis fuae 91. exftinctus. (a) Hobbefium pauci laudarunt a multo plures diris devoverunt (b) ... *Jo. Tolandus*, vita functus 1722. (c) ... *Ant. Collins* in provincia Effequienfi Thefaurarius, qui ad plures abiit 1729. (d) ... *Guillelm. Lyons* (e) ... *Ant. Ashley Cooper*, Comes de Schaftsbury. (f)

Thom. VVolfton, Collegii Sidnecani in Cantabrigia Socius (g) ... *Matth. Tindal* (h) ... *Georgi Jonftonus* (i) ... *Thom. Morgan* Medicinae Doctor, Arianus primum, mox Socinianus, tum Quakerus, poftremo Deifta (k) ... *Mandeville* pariter Medicinae Doctor (l) ... *Carolus Blount* (m) qui tandem fibi ipfi manus violentas intulit.

Domin.

(y) In l. de veritate prout diftinguitur a revelatione, a verifimili, a poffibili & a falfo.

(z) Conf. *Pope-Blount* in cenf. celebr. Author. in Herberto, *VValch.* in mifcell. facr. l. 1. exercit. 6. § 5. *Budde.* de atheifmo & superft. c. 2. §. 27.

(a) In libris 3. de cive, & in Leviathan, feu de materia, forma & poteftate civitatis ecclefiafticae & civilis, fparfim.

(b) De hoc impio Scriptore plura cit. *Pope. Bl.* in Hobbefio, & *Brucker.* hift. phil. t. 2. ubi de Hobbefio.

(c) In Pantheiftico, edit. 1720. & in tr. de relig. chr. abfque myfteriis.

(d) In l. de libert. cogitandi, primum edito 1713. & in l. altero de fundament. & rationib. chr. relig.

(e) In tr. de infallibilit. dignit. praeftantia humanae mentis, edit. circ. 1713.

(f) In Caracteristicis.

(g) In antiqua apolog. pro verit. relig. chrift. contra Judaeos & Ethnic. innovata, edit. 1705. & in epift. variis edit. 1720. & in fex difcurf. fup. mirac. Salvatoris, edit. 1727. & 1729. Vide fis *Le Moine* in diff. hiftor. fup. fatis VVolftoni.

(h) In l. praenotato *Chriftianiti as old as the creation* edit. 1730.

(i) In defenf. errorum Tindali edit. 1731.

(k) In l. de morali philofoph. edit. 1737.

(l) In l. de fabula mufcarum ad mel, feu de bono, quod in Publicum infert corruptio particularium civium, referente cit. *Le Moine*.

(m) In fcriptis variis ap. *Lelandum* in delineatione praecipuorum fcriptorum Deiftarum, quae in Anglia lucem viderunt, epift. 4.

Domin. de St. Evremond. (n) ... *Thom. Chubb*, artem olim chirothecas, deinde candelas faciendi professus (o) ... *Henricus* Comes de Bolingbroke, vir alias ingenii & eruditionis politioris laude clarus apud suos, cui tamen pleraque ex dogmatis praecipuis christianae legis meram habent fabulam, licet non inutilem ad plebem in officio continendam (p) ... *Anonymus* (q) nec non *Scriptor alter ignotus*, qui tractatum illius ex anglico vertit in gallicum. (r)

III. *Ex Gallis*. Inficietus ille *Simon Tyssot de Patot* (s) ... *Franc. Arovet de Voltaire* Poëta & Historicus haud omni laude defraudandus; at in multis virga ferrea castigandus (t) ... *La Serre* (u) ... *Diderotus* Medicus Parisiensis (x) ... *Toussaint* Causidicus Parisiensis (y) ... *Deslandes*. (z) Hic autem paullo ante obitum scriptorum, quibus sacrae religioni illudere voluit, poenitentia ductus est ... *Jo. Jacob. Rousseau* Civis Genevensis, hodierno Seculo apud Deistas magnum nomen. (a) Ejus tamen epistolae Hagae Comitum authoritate publica flammis traditae sunt.

Jo. Martin. de Prades Presb. Montalbanensis & Theol. Baccallaureus. (b) Impias ejus theses mox damnarunt plerique Galliae Episcopi cum Ill. Christophoro de Beaumont Archiep. Parisiensi in docum. pastorali sub d. 29. Jan. 1752., tum Sorbona eadem, & postremo Bened. P. XIV. eas prohibuit, proscripsitque Const. *Commissa nobis* d. 22. Maii 1752. tanquam *respective falsas; piarum aurium offensivas, male sonantes, temerarias, erroneas, blasphemas, impias, haeresi proximas, haereticas, ac faventes Deistarum ac Materialistarum erroribus*. Idem vero de Prades, nescio quid iis reposuerit in sua Apologia (c) quam nempe evolvere non licuit. Hoc tamen constat, ipsum e Gallia profugum, Berolinum se recepisse, & post revocatos errores muneri ecclesiastico in Silesia fuisse admotum. (d)

Helvetius Marchio d'Argens (e) ... *Hubertia* Virgo Lugdunensis, nomi-

(n) In pestifero libello de vera relig. ex sacro codice demonstrata, edit. gallice a Gilberto Burnero Londini 1745.

(o) In l. pro relig. natur. edit. 1746 Recole cit. *Leland*.

(p) In libris v posthumis contra relig. christ. edit. a Davide Mallet Londini 1754.

(q) In tr. de ratione humana.

(r) In praefat. prolixa ad ipsum tr.

(s) In libello *Voyages & Aventures de Jaques Massé*, & in epist. selectis edit. 1727. & in l. de rel. natur. edit. 1766.

(t) In epist. ad Uraniam, in Virgine Aurelianensi, in dictionar. philosoph. sparsim. Conf *Anonym.* de errorib. Volterii t. a. c. 3.

(u) In libello *Examen de la religion, dont on cherche l'eclaircissemen de bonne foi, attribué a Monf. St. Evremond.*, edit. 1745.

(x) In famoso tr. *Pensées philosophiques*, & *Lettres sur les aveugles*.

(y) In l. *Les moeurs*.

(z) In libello *Reflexions sur les grands hommes morts en plaisantant*, edit. 1712.

(a) In Emilio, seu de educatione libris 4. & in epistolis *Lettres ecrites de la montagne*, edit. 1764. Amstelod. prae primis epist. 3. Conf. *Ernest.* theol. bibl. t. 3. p. 824. ac t. 4. p. 259. sq

(b) In thesibus publice defensis Parisiis 1751. 18. Nov. sub titulo „ Hierusalem coe„ lesti. Quaestio theologica: Quis est ille, „ cujus in faciem Deus inspiravit spiraculum „ vitae? Genes. 27.

(c) Edita Amstelodami 1753.

(d) Adi sis *Acta hist. eccles.* t. 16. p. 106. sqq.

(e) In l. de spiritu, cujus tamen theoremata revocasse videtur in epistola, quae circumfertur, nobis lecta, ad quemdam Jesuitam conscripta; & alias.

nominis famam apud multos haud exiguam consequuta, si qua fides plerisque sit, qui ejus scripta tanquam Deismo faventia confutarunt (*f*) *Anonymi permulti*, qui obscurum nomen suum evulgare non ausi, scripta nefanda titulis variis praenotarunt (*g*).

IV. *Ex Germanis* fertur *Carol. Augustus Gebhardus* (*h*)... *Jo. Laurent. Schmidius* (*i*)... *Hatzfeld* nobilis Saxo, in Religionem vero ignobiliter insolens ac infidelis (*k*)... *Georg. Schade* Holsatus (*l*).

V. Quod *Italia* itidem Seculo superiori complura ejusmodi monstra in sinu suo foverit, sententia est *Paulli Ernesti Jablonski* (*m*) freti authoritate sui *Sam. Parckeri*. (*n*) Ceterum qui ea tempestate vulgo numerantur in Italia hostes fidei, potius inter Atheos recenseri consueverunt cum Jordano Bruno, Audr. Caesalpino, Cosma Ruggerio (*o*) aut inter Polytheos cum Jos. Franc. Borrio nobili Mediolanensi, qui divam Virginem Matrem voluit, dixitque Deam (*p*) minime vero inter id genus Deistas, de quibus in praesentia disputamus.

VI. De *Belgio* insuper quid simile sibi reponendum duxerit quicumque audierit querimoniam illam amarissimam *Gisberti Voëtii*, qui inclarebat an. 1644., in haec verba (*q*) *Belgium nostrum, vere libertinorum, omniumque fanaticorum Africam, his pestibus quam maxime fuisse & etiamnum esse obnoxium, negari non potest*; quippe ubi de Atheismo disserit, eos procul dubio sermone suo notat libertinos, qui tum temporis, non Deistae, immo potius Athei ob dissolutionem morum & dogmatum a fide christiana discrepantiam vulgo audiebant; quales dixeris Franc. Cuperum, Witichium, Geulingium, alios. (*r*)(*)

(*f*) In epistolis super religione essentiali, & in aliis epist. 14. super statu animi a corpore soluti & alies.

(*g*) E. c. „ Monumanta Gaudentii de „ Luque .... Orecula retionis .... Literae „ Judaicae.... Religio feminarum nobilium.... „ Pygmalion, seu statua enimate .... Princeps Malabarii, hoc est coelibetus philosophicus .... Neufragium Insularum floquantium .... Catechismus honesti viri .... „ Telliemedus .... Cogitata philosophice .... „ Discursus super vita beata .... Epistolae „ Persicae „ &c.

(*h*) In scriptis quibusdem materne lingua exsaratis, vulgatisque Berolini 1743. & 1744.

(*i*) In praesat. ad suam famosem versionem VVertheimiensem SS. Bibliorum edit. 1735. ac saepius in aedem versione.

(*k*) In novo veritatis apertae systemate, ab Authore correcto & aucto, edente Equite Veridico Nassaviensi Heyae Comit. 1745.

(*l*) In l. de religione Adeptorum. Cons. *Ernesti*. theol. bibl. t. e. p. 334. sq. & *Nova Acta* hist. eccl. t. 3. p. 362.

(*m*) Instit. hist. christ. ad Sec. XVII. sect. 1. §. 13.

(*n*) In disputet. de Deo disp. 1. sect. 24. 99.

(*o*) Eos cum aliis in scenam *supra* produximus ed Tom. II. p. 5. Et eosdem quidem cit. *Parker*. non inter Deistas, sed inter Atheos recenset in ille disp. 1. sub hoc titulo, *An Philosophorum ulli, & quinam Athei fuerint?*

(*p*) Ex *Bernino* hist. haeres. ad Sec. XVII. c. 5.

(*q*) T. 1. disp. select. d. 1. de Atheismo.

(*r*) Ipsus pariter indicavimus in cit. Tom. II. p. 5. sq.

ADNOTATIONES.

(*) I. Dubiteri video inter Eruditos de primo omnium, qui sub recentia tempora putum putum Deismum publica tenuerit atque defenderit. Fertur quidam, nomen *Deistarum*, quod ad levandum odium homines hujus furfuris haud invi-

VII. Productis impiis obiter subnectendi veniunt *Irreligiosi*, nec numero quidem pauci, qui cum *Poppo*, *Osiandro*, *Macchiavello*, *Cardano*, *Hobbesio*, *Baelio*, impudentiae repagula quaeque praetergressi, arbitrari inviti adsciverunt, audiri primum coepisse circa medium seculi XVI. ap. *Petr. Viretum* ex Schola Protestantium in praefat. ad tom. 2. instruct. christianae, gallice Genevae editae 1564. Ac insuper apud *Scriptorem* hist. eccl. Reformatar. ecclesiar. in Gallia l. 2. p. 83. Author est Theod. Beza, sectam Deistarum originem suam debere Guiliel. Postello ejusque discipulis: haec autem caracteri haeresum Postelli, ex nuper dictis art. IV. minime consona sunt.

Mihi vero primus omnium recentium Author impius Deismi ex notis documentis occurrit sub an. circiter 1430. *Anonymus* ille Germanus Presbyter, liberalium Artium Baccellaureus, Verbi Dei Praeco, & Sacramentorum administrator, de quo *Nyder* synchronus in formicar. edit. Colvenerii, l. 3. c. 10. p. 244. ferme testis oculatus haec refert:

,, Sciolus modicum de artibus, dis-
,, plicentiam in ritu fidei christianae adqui-
,, sivit, & syllogizando vel paralogizando
,, potius, secum tacite de articulis fidei
,, & de totius ecclesiae ceremoniis confe-
,, rens, majora sibi haec videbantur, quam
,, antea, esse deliramenta. Et ut perstrin-
,, gam brevius, ad hoc miser iste deve-
,, nit, ut nihil penitus crederet de iis quae
,, sunt catholicae fidei, nisi pro quanto a
,, naturali philosopho haec proprie dicta
,, demonstratione philosophica evidenter &
,, efficaciter probare valeret; veluti de-
,, monstratur unum esse principem totius
,, universi & primam caussam. Derisit ergo
,, ceremonias omnes fidelium, parvipendit
,, doctrinas christicolarum, sprevit sacra-
,, menta Ecclesiae omnia, vetus testamen-
,, tum non admisit, novum nihil magni
,, pendit, utriusque glossas & Doctores
,, pro deliramentis habuit & omnium eo-
,, rum imitatores. ,,

Annon Anonymus hic puri puti Deismi secundum systema hodiernum mox propositum certus & antiquior, quod sciamus, architectus & Author? Utinam vero qui tanto numero illum errantem secuti sunt, poenitentem imitarentur! Ille siquidem in carcere detrusus, vexatusque suppliciis, tum prolixa & strenua Doctorum gravissimorum disputatione errorum convictus, resipuit tandem, perfidiem suam publice revocavit, atque ut omnibus posteris poenitentiae constantis exemplo esset, in ordinem Paullitarum apud Hungaros tum egregie florentem se recepit, eodem *Nydero* Authore.

II. Ex Scriptoribus pro Deismo recentiore adlegatis plerosque oculis observare non licuit, contra votum; eos tamen adduximus in fidem Authorum, qui in negotio citationum nobis alias probati sunt adcuratissimi. Hinc vero licet plura satis nobis occurrant adnotatu digna in ea quae circumferuntur de stilo, methodo, principiis, adsertis, adagiis Scriptorum Deistarum; quum tamen ex eorundem plerisque nec textum, nec contextum in fonte, ut ajunt, nobis invitis expendisse licuerit, ne adnotationes nostras minus fideliter & adcurate digeramus, iis omnino supersedendum duximus, studiosis Lectoribus ad Polemicos, qui ejusmodi scripta recitant, confutantque, amandatis.

III. Inulta quidem non substitit Scriptorum Deistarum impietas; ab ea siquidem Religionem sacram commentariis strenue vindicarunt Christiani complurimi, cum Catholici, tum Protestantes; & qua generatim adversum qualiacumque Deistarum theoremata; & qua particulatim contra unum aliquod ex eisdem Scriptoribus impiis. E. c. e. Catholicis *Mich. Elizalde* S. I. de forma verae relig. quaerendae & inveniendae, edit. Neapoli 1662. *Jo. Laurent. Luchesinus* S. I. qui vitam degebat 1705. in demonstrata impiorum insania, *Ridolph. Tetra* S. I. de relig. revel. ante 1748. *Joachi Boernier*, qui fl. 1707. de princ. rel. *Jo. Bapt.Neghera* S. I. anituad. sup. rel rev. *Jo. Hooke* de princip. rel. nat. & rev. *Ant. Valsechi* O. P. de fundamentis religionis, & fontibus impietatis, *Carbone* O. P. de Theol. nat. & reveb *Fassonus* Sch. Piar. diss. de mirac. *Christoph. de Beaumont* Archiep. Paris. in alio docum. pastor. contra Emilium I. I. Rousseau de an. 1762. 20. Aug. *Jo. Franc. de Montillet* Archiep. de Auch in docum. pastor. adversum libros Deistarum varios de an. 1764. 23. Jan. *Anonym.* gallus in professionem fidei philosophicae J. Jac. Rousseau ante 1764.

Senatus Parisiensis in proscriptione edita 1770.

trari adfectant, Religionem quamlibet, non modo supernam, sed etiam naturalem privatis hominibus, totique humano generi inimicam esse ac perniciosam. Iis vero dux & patronus vulgo (*s*) constituitur *Critias* ille Atheniensis Philosophus, auditor Socratis, qui nempe omnium primus tenuit, vulgavitque, hoc de vera religione negotium ab ingenioso aliquo homine fuisse inventum & introductum ad continendum homines in officio, eo quod animadvertisset, leges humanas ad id satis potentes non esse. (*)

G 2 Ex aliis

1770. 18. Aug. impiorum libellulorum hosce titulos praeferentiom.

1°. ,, La Contagion sacrée ,, ou Hi-
,, stoire naturelle de la superstition : 2°.
,, Dieu & les hommes : 3°. Discours sur les
,, Miracles de Jesus Christ : 4°. Examen cri-
,, tique des Apologistes de la Religion chre-
,, tienne : 5°. Examen impartial des prin-
,, cipales Religions du monde : 6°. Le
,, Christianisme devoilé, ou Examen de
,, principes & des effets de la Religion chre-
,, tienne : 7°. Systeme de la Nature, ou des
,, Loix du Monde physique & du Monde
,, moral. ,, Demum *Jo. Maria Masnata* S. J. de relig. cathol. apost. romana, opa solius rationis naturalis demunstrata, *TT. Scholastici recentiores* ubi agunt de fide, seu de relig. revelata, cum *Csapodi* Societ. J. *Gazzaniga* O. P. *Anton.Genuensi*, &a &a.

E Protestantibus vero *Salomon Van Til* in compend. theol. nat, & rev. ante an. 1713. *Jac. Abbadie* de verit. relig. christ. ante 1727. *Humfred. Ditton* de rel. chr. ex resurrect. Christi D. demonstrata de an. 1728. *Jo. Diecmanus* de Naturalismo cum aliorum, tum maxime Jo. Bodioi, *Episcopus*, ut vocant, *Londinens.* in doaom. pastor. ad Clerum suum, de an. 1730. *Thom. Morus* tr. contra Deistas, *Carol. Gildon* in manoali Deistar. contra Carol. Pope-Blount, *Jac. Ehmerus* contra Diderotum 1749. *G.F. Meyer* contra La Serre etiam Deistam &c. &a. Prolixum otriusque Scholae hanc in rem Scriptorum diu nobis digestum, Deo propitio, alias dabimus. Ac saltem praelaudatos huc loci delibasse, res ipsa postulare videtur in gratiam Religionis atque eruditionis. Ii ergo pugiles, si consulantur, ad revincendos Deistas copiosa tibi pugnanti tela dabunt; in hunc nempe praecipue finem eos adlegavimus.

(*s*) Cum cit. *Elizaldio* Soc. J. cap. 1. n. 11.

A D N O T A T I O.

(*) CRitiae insaniam aeterno videntur obvolvisse silentio Scriptores veteres, qui particulatim de notioribus ejus gestis verba fecerunt, cum *Xenophon.* in memor. Socr. l. 2. & l. 2. de gest. Graecor. *Corn. Nep.* in Thrasybulo c. 2. *Aeliano* l. 2. c. 1. ac l. 3. c. 18. Unus, quem viderim, *Sext. Empiric.* l. 8. adv. Mathem. p. m. 264. edit. 1669., Gentiano Herveto Interprete, eam descripsit in hunc modum.

,, Critias disertis verbis ita dicit. Fuit
,, tempus quando erat hominum vita inor-
,, dinata & belluina & ministra virium,
,, quum neque bonis ullum esset prae-
,, mium, neque ullum malis supplicium.
,, Deinde mihi videntur homines leges tu-
,, lisse, quae poenas irrogarent, ut tyran-
,, nus esset Justitia & ancillam haberet Con-
,, tumeliam, Deinde quoniam leges qui-
,, dem ipsos eo adducebant, ut palam
,, scelera non admitterent, clanculum au-
,, tem ea admittebant, tunc mihi videtur
,, vir aliquis ingeniosus & prudens cognovis-
,, se quod operae pretium faceret, si inter
,, mortales invenisset quemadmodum malis
,, metus esset incutiendus, etiam si clam a-
,, gerent, aut dicerent, aut cogitarent. ,,

,, Hinc Deum introducit, nempe
,, quod sit Deus minime interitui obnoxia
,, vigens vita, menteque audiens & adspi-
,, ciens, cogitansque & haec adtendens &
,, divinam gestans naturam: a quo audiatur
,, quidem quidquid dictum est inter homi-
,, nes, quidquid autem fit, videre poterit:
,, si quis autem apud se tacitus aliquid cogi-
,, tet mali, hoc Deos non latebit, inest
,, enim prudentia. ,,

Haec in naturam, & in quamlibet religio-

Ex aliis Doctoribus

I. *Anonymi* quidam inde prae primis exsistentiam rerum supernaturalem fastidire atque abnuere visi sunt, quod de ea nec apud sacros codices, nec apud priscos Patres, nec apud decreta & scita ecclesiastica ulla uspiam occurrat mentio; adeo ut ejus notio in una Theologorum cavillantium schola sit suborta, pervulgata & adulta. (*)

II. *Po-*

gionem, & in cujusvis Numinis divinitatem Critias ille, qui & alias degener Socratis discipulus passim declamatur, atque in patriam ingratus & summopere injurius, tum inter triginta tyrannos, qui Athenis a Lysandro Lacedaemonum duce subjugatis imperarunt, omnium pessimus. (Lege *Philostrat.* in vit. Sophist. l. 1. n. 16. & *Xenoph.* proxime cit.) Quid autem ab ejusmodi monstro, Atheis passim jure adnumerato, meliorem doctrinam aspectaveris? Profecto tam impio authore dignum scelus; quod sane qui religionem quamlibet repudiant, adoptare non dedignantur.

Sed en tibi inter Eruditos recentiores dissidium, exinde natum quod *Plutarch.* t. 2. oper. de placit. Philos. l. 1. c. 7. p. m. 880. edit. Paris. 1624. eandem omnino sententiam & sub eisdem ferme vocibus Euripidi tragico Poëtae adtribuit in haec verba „ Aperte quidem profitari hanc sententiam non „ est ausus, metuens Areopagiticum judi„ cium. indicavit tamen hac ratione. Si„ syphum introduxit, qui eam proferret, „ ipseque ei patrocinatus est,

Incondita olim vita fuit mortalium,
Et belluina, viribusque serviens.

„ Legibus deinde positis, ait, injustitiam „ fuisse repressam. Sed quum hae aperta „ possent flagitia prohibere, multi autem „ occulte scelera perpetrarent, tum quam„ dam callidum virum prodiisse, qui docue„ rit veritati tenebras mendacio offunden„ das, hominibusque persuadendum esse,

Quod sit perenni vita aliquis vigens Deus,
Qui cernat ista, & audiat, atque intelligat.

Quis ergo inter Critiam & Euripidem haec primus effutiit, & quis hunc deinde exscripsit, suumque fecit apophtegma, quod ab alio mutuatus est? Vel potius cuinam id ipsum tanquam vero Authori tribuendum: Critiae ne, vel Euripidi? Rem satis curiosa ac erudite utrinque ventilant *Petit*, *Le Fevre*, *Mercrius* ap. & cum *Baelio* dict. crit. in Critia, adnotat. H. At non nisi conjectando ac divinando; quum nec Critiae, nec Euripidis commentarius, qui eam praeferat sententiam, oratione ligata, vel soluta exaratam, jamdiu exstet.

Quid tum vero? Porro Critias & Euripides ferme synchroni pares fuerunt impietatis, quippe inter Atheos uterque vulgo recensetur absque vindice; & quemadmodum Euripidi poëtae famoso, ita & Critiae sua priscis Scriptoribus adscribuntur carmina. Possis itaque sine injuria utrilibet adscribere sententiam impiam.

Sextus Empiricus deinde atque Plutarchus non absimiliter ferme synchroni, ut suspicamur cum cit. *Herveto* in praefat. ad opera Empirici, pari quoque gaudent authoritate, qua scriptis suis nostram obligent fidem.

Ergo ne unum, idemque impii enthusiasmi cogitatum & Critiae, & Euripidis animo insedit? Aut vero Plutarchus, vel Empiricus memoria humanitus lapsus, authorem falsum pro vero descripsit; sive id potius utriuslibet commentarius patitur propter incuriam & oscitantiam Amanuensium vel exscriptorum? Sane conjectanti *Petito* verus author probabilius est Euripides; mihi tamen una cum *Baelio*, conjecturis Petiti strenue reluctari Critias videtur, antequam in cives suos Atheniensis tyrannidem adsumeret & exerceret.

ADNOTATIO.

(*) ERrorem hunc intolerandum, & Religioni & Scholae summopere injurium ut convellat *Ripalda* in commentario peregregio de ente supernat. l. 1. disp. 1. sect. 3., plura congerit veterum Patrum testimonia, quae *supernaturalitatem* exerte exprimunt; nimirum ex *Dionys.* vulgato epist. 4. ad Caium monach., ex *Cyr.* Alex. l. 1. in Ioan. c. 13. & 14. ex *Damasc.* de fide l. 3. c. 15. & l. 4. c. 14. tum ex *Trisagio*, & carmine in Theogoniam.

Haec praeclarus Author. Verum, me judi-

II. *Petrus Abaelardus* vehementer traducitur, quod aperte docuerit, ex mysteriis supernaturalibus ea duntaxat posse prudenter credi

judica, parum feliciter; quoniam adducti Patres rem plane dixerunt, non autem voces, quod Ripalda contendit. Quis enim ipsi citata opera graece conscripserunt, nec si qua *supernaturalitas* ibi sunat. aurum vox est, sed Interpratum plerumque latinorum, qui ea latio donarunt. Quin etiam ex iis nonnulli subindicatos Patrum textus in *supernaturalitatem* commutarunt, alii vero in voces alias, quae eundem redderent sensum.

Sic enim e. c. ubi Ripalda in epist. pseudo dionysiana legit *Virgo supernaturaliter concipiens*, Corderius vertit „ supra naturam „ patit „ ac Jacob. Billius „ ultra humanum „ modum, supra hominem „: & ubi Ripalda in Damasc. l.3. c. 15. legit cum Jac. Fabro Stapul. „ non terrena facta aqna, „ sed supernaturali Divinitatis potentia„ tum l. 4. c. 14. alias 15. „ sic & propositionis „ panis, vinumque & aqua per invocatio„ nem & adventum Spiritus S. supernaturali„ ter transmutantur in corpus & sanguinem „ Christi „ vertit Billius „ per eximiam Di„ vinitatis potentiam „ & „ mirabili mo„ do „ cui adcinit Lequienius, sic eos textus traducens „ superexcellenti Divinitatis „ potentia „ & „ modo, qui naturaa viri„ bus & conditione sublimior ast „ Haud itaque rei nomen, de quo lis arat apud Ripaldam, Graeci Patres evulgarunt, sed rei substantiam. Alia argo argumentandi ratione hic error confutandus.

Quid tum vero? Subticuerint, esto, sacra volumina *supernaturalitatis* verbum, rem tamen per verbum signatam, aut qualis haec vulgo describitur, aut qualis nobis explicatius *infra* proponitur, millies & amplius in utroque Testamento diserte proferunt; quoties nempe in medium produnt divinas cum homine adloqutionas, mysteria sacra, vaticinia, miracula, dogmata damum circa ea, quaa omnem naturae conditionem superant, praesertim comparate ad felicitatem aeternam, ad quam homines beandi vocantur & instituuntur.

Patres insuper Schola vetustiores quod spectat, quis ibit inficias, eos numero pene infinitos toties *supernaturalitatem*, aut rerum *supernaturalium ordinem* perspicue adseruisse, quoties aut Verbum Dei scriptum commentariis illustrarunt, aut de mysteriis divinis qua credendis, supernove cultu tractandis verba fecerunt, aut revelatae religionis dogmata sermonibus explanarunt, aut sancta supernae fidei adserta adversum haereses vindicarunt? Totidem ergo ex eisdem Patribus *supernaturalitatis*, seu, quod eodem recidit, rerum sublimium naturae metas excedentium ordinis conspicui testes habentor.

Quid omnino simile dixerim de decretis & scitis ecclesiasticis, quibus nempe sacra Concilia, summique Hierarchae *supernaturalem* rerum ordinem aut virtute, aut exserte designant, adseruntque: quandocumque videlicet superna fidei dogmata constituunt, vel exponunt, eorumque hostes pervicaces anathemate profligant.

Praeterquam quod *C. Viennense*, relatum in Clement. 1. de fide cath. collationem gratiae informantis & virtutum *supernaturalium* in sacro baptismata adseruit; tum *Gregorius* P. XIII. & S. Pius P. V. in proscriptione thesium vulgo Baii 21. & 24. non modo rem, verum etiam nomen *supernaturalitatis* & hominis *super naturae suae conditionem sublimati* sub eundem Scholae sensum consecrassa visi sunt.

Quae quum ita sint, nemo Theologis e Schola crimini jure verterit, quod ad exponendum, sustinendumque primarium hoc fidei dogma de re supernaturali, ejusmodi voces, utique signatae rei consentaneas in usum Scholae instituerint.

Nec ullum quidem in nova ejusmodi vocum institutione piaculum, si memineris plura olim recepta esse & consecrata magnorum rerum vocabula, nec in sacra pagina, nec in vetertima Patrum traditione primum inventa: quemadmodum exemplo sunt vox *ὁμοούσιος* a Synodo Nicaena Symbolo adjecta, *Θεοτόκος* definita ab Ephesina, *Transubstantiatio* a Lateranensi consecrata. Caecutiant itaque in meridie oportet Errones, qui sacrosanctum hoc dogma tot in locis praescriptum, totque modis expositum, nusquam animadvertentes, confictum esse ab Scholasticis commenti sunt.

di, quae nostra mens, ratione duce deprehendere possit. (*)

III. *Michaël Bajus* ab iis, quae sparsim docuit in editis commentariis, nec non in praelectionibus quotidianis, tum alias, ordinis rerum supernaturalium hostis aut insidiator vulgo declamatur. Quippe multa quae sunt illius duntaxat ordinis propria, nudae naturae inconsideranter adtribuit; pluraque vicissim quae naturam nudam condecent, ad supernaturalem statum necessario referenda duxit. (t)

IV. *Michaël Molinosius* Hispanus Presbyter Aragonensis (u) ordini supernaturali, qui Deo loquenti praemaxime innititur, plurimum detrahere visus est, quum haec ore suo nefando adseruit, *Deus nunquam loquitur, ejus loquutio est operatio*. (x)

De erroribus plusquam satis hactenus. Ad enucleandas veritates, & doctinas veri similiores festinat oratio.

ADNOTATIO.

(*) Haec plane *Gaulterii* adcusatio in tab. chronogr. ad Sec. XII. in Petro Abeillardo *n.* 16. laudata epistola 190. S. Bernardi. Et vero multa jam praenotavimus in caussam Abaelardi, quod ejus errores spectat, *supra* Tom. II. p. 276. sq. & p. 367. pluraque notanda restant in errorem eidem in praesentia adfictum ad Tom. VI. ubi de Erronibus in fidem theulogicam.

Interea ergo satis sit huc loci monere, hujusmodi sententiam & in catalogo errorum Petro adscriptorum, & in confessione apologetica ipsius Abaelardi saepius laudata omnino desiderari.

(t) Plerosque Baji particulatim id genus errores *supra* suis in locis indicavimus; alios quum tempus erit producemus *inferius*; nec pauca de caussa Bajana supersunt disserenda ad Tom. VI. Conf. interea *Ripald.* in commentr. contra doctrinam Baji & Baianorum, disp. 1. prooem. sect. 11.

(u) Hujus sycophantae ac filii perditionis fata & caussam pluribus exponimus ad Tom. VI.

(x) Haec est particula Proposit. XX. ex LXVIII. proscriptis ab Innoc. P. XI. Const. *Coelestis Pastor*, an. 1687.

CAPUT PRIMUM

Rei Supernaturalis exsistentia, notio, partitio, sublimitas.

5 QUAESTIO I. DOGMATICA. Num exsistat Supernatura, hoc est ordo quidam rerum supernaturalium, quem supra ordinem, vires, & exigentiam omnis naturae creatae sublimiorem merito concipimus? In idem plane recidit Quaestio illa nunc temporis adversum Deistas agitatissima de exsistentia Religionis cujuspiam revelatae, quam utique ceu basim totius doctrinae sacrae coelitus revelatae satius esset, me judice, si methodum ames optimam, ceteris quibusque Theologiae disceptationibus, *Angelico* duce (y) praemitti; (z) iis incun-

QUAESTIONES DOGMATICO-SCHOLASTICAE.

(y) Par. 1. q. 1. art. 1.

(z) Eam propterea ubi nos de praecipuis Theologiae cujuiquam fundamentis disserimus in *Instit. de Theol. sol. fundam.* contr. 1. diss. 1. primo omnium loco ex instituto disputamus.

incunctanter adjectis, quae in ulteriorem dogmatis elucidationem subinde tradit Scholastice.

6 Adsero jam. Re ipsa exsistit, uno Deo Authore, hujusceemodi Ordo. Et ille quidem varias supernaturalium classes complectitur; ut puta e. c. revelationes inerrantes, mysteria ineffabilia, sacramenta veneranda, miracula patrata, prophetias aut vaticinia completa, dona gratiae & gloriae praeclarissima, internas virtutes actionesque infusas, prae primis fidei, quam a creatura Deus loquens extorquet.

7 Haec porro generatim eo statu vel ordine praestantissimo continentur, iisque edisserendis Theologia dogmatico-scholastica ex instituto potissimum incumbit sub auspiciis & authoritate sacri codicis, traditionis divinae, consensionis Ecclesiae, ejusque Conciliorum & Patrum: e quorum nempe testium documentis saepe numero ingeminatis singularum, quas indicavimus, rerum supernaturalium exsistentiam apertissime conficit, vindicatque. Exsistit itaque ordo hic sublimissimus supra omnem naturae ordinem atque exigentiam divinitus collocatus.

8 Jam vero is ordo eximius superexcelsa Authoris sui adtributa summopere commendat & extollit. Eo quippe admisso, plane intelligis, perplura & ea quidem excellentissima posse Deum, ac re praestitisse in gloriam sui & bonum creaturarum, quam quae naturae terminis circumscripta nosse queas: quo subinde argumento illico raperis ad suspiciendam demisse tanti Authoris majestatem, tum ad compensanda cordis amore & obsequiis mira dona, quae ab eo fonte profluxerunt. Adde ex *Angelico* (a) quod „ nullo modo melius manifestari „ potest, quod tota natura divinae subjecta est voluntati, quam ex hoc „ quod quandoque ipse (*Deus*) praeter ordinem naturae aliquid operatur. „ Ex hoc enim adparet, quod ordo rerum processit a Deo non per „ necessitatem naturae, sed per liberam voluntatem. „

9 Praeterea quod status hic possibilis undequaque sit, nemo unus inficias iverit, qui plures in Deo providentiae, omniscientiae, omnipotentiae, bonitatis thesauros abscondi fateatur, prae iis qui nativae rationis lumine deprehendi possunt. Ecquis autem sanae, docilisque mentis terminos summae Dei potentiae, ubi repugnantia adparet nulla, praescribere ausit?

10 Quod is iisdem sit creaturis utilissimus, nequit nisi insipienter in dubium verti. Quid enim iis utilius, quam in arcana Dei abditissima penetrare, commercio familiari cum Deo uti, sublimium & inerrantium revelationum lumine collustrari, certis dogmatis communiri, scriptis a Deo dictatis institui, sacramentis ad vitam aeternam comparari & perfici, gratiae & gloriae donis ineffabilibus perfundi atque beari? Quid? quod revelationes divinae, quibus status hic abundat, aut ea, quae ratione naturali intelligi nequeunt, palam ostendit, aut quae ratione naturali intelligere licet, certius atque distinctius explicat.

7 Quia

(a) Cont. gent. l. 3. c. 99. n. 7.

11 Quin immo si prae oculis habeamus summam naturae humanae sibi relictae imbecillitatem in cognoscendo verum, & amando bonum, naturae pernecessarius est idem status. Siquidem cognoscendis cunctis legis naturalis praeceptis lumen rationis, alias magnopere obscuratum, impar esse videtur; ac insuper tanta est nativa voluntatis a bono aversio, tanta intrinsecus cupiditatum pugna, tanta demum in omne malum propensio, ut integra legis observatio absque auxilio flatus superni sit cuiquam homini saltem moraliter impossibilis. Ergo saltem moraliter necessarius est alius ordo superior, e quo auxilia descendant ad praecepta ejusdem legis naturalis probe cognoscenda & observanda. Quod autem Deus naturae Author necessitati morali adeo immani non occurrerit, quis crediderit, ejus providentiae ac bonitati non injurius?

12 Ad haec, si ordinem supernaturalem e medio tollas, quis satis intelligere possit, quo determinato cultu naturae Author amet coli? quae sit notio beatitatis, ut finis homini a Deo praestituti, quid certo exigatur ad ejus adsequutionem, quid ipsius privationem inducat? quae prorsus adhibenda sint impetrandae a Domino remissioni criminum; num deinceps haec semel tantum, aut saepius concedatur etiam atque etiam delinquentibus? Haec autem, pluraque id genus ignorarent funditus homines in ordine mere naturali constituti, quin eis in tanta caligine, nata ingerere animis desperationem de obtinendo fine ultimo, auxilio ullo succurreret naturae Author. At hunc tamen Authorem ordine superno instituto tot tantisque malis obvium adtulisse remedium, quis nisi delirando ambigere possit?

13 Quod si Adsertum & rationi & adtributis summi Conditoris ita consonum pluribus confirmare lubeat, huc advoca ratiocinia propemodum innumera, quibus Polemicis nostratibus probari consuevit exsistentia Religionis revelatae; haec enim & ab statu illo supernaturali ortum ducit, & eo auxiliante prae ceteris quibusque falsis religionibus eminet, & ipsum constantissime profitetur: quidquid ergo hujusmodi religionis exsistentiam probet, & ordinem supernum pariter subinferat oportet. Plura nos alias cum Anti-deistis in hanc rem (*b*).

Interim vero, prinsquam cavillationes hostium Adserti retundamus, juvat illico ex sacris Adloqutionibus priscorum Martyrum ostendere atque illustrare exsistentiam & veritatem Religionis nostrae supernae, simulque falsitatem illius, qui tot pridem seculis toto pene terrarum orbe tyrannicum dominatum tenuit, Paganismi: quem plane sub priora Ecclesiae secula iidem Martyres & generose loquentes, & supplicia ultra modum plerumque atrocissima subferentes invicte, mirum in modum pudore suffussum oppresserunt.

MONU-

(*b*) In *Theol. pol. fundam.* controv. 1. diss. 1.

MONUMENTA ANTIQUITATIS. CLASSIS I.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro veritate Religionis supernae revelatae & contra falsitatem religionis ethnicae.

I RE MARTYROLOGICA.

In binas sectiones Classem dispescimus, ne pro utroque argumento documenta confundantur. Prima quidem pro nostra Religione aget, altera vero adversus ethnicam. Quod hanc insuper spectat, eam porro Martyres summopere improbant ceu idololatricam, nimiumque rationi adversam. Nec aliam ferme religionem impetunt, quoniam ipsis cum ethnicis, qui tum toti pene terrarum orbi dominabantur, tota lis erat: ab iis quippe celebrabatur tanquam quid optimum Paganismus, & ab iis, quod eum repudiarent, & Christianismum defenderent, ad dedecora, ad supplicia, ad mortem damnabant Martyres. Et vero dum Paganismum sacri pugiles ceu legi revelatae oppositum suis colloquiis & martyriis protriverunt, hoc ipso, mea sententia, & ceteras quasque religiones ab hominibus inventas, & divinae repugnantes eisdem armis debellasse dicendi sunt.

SECTIO I.

1 *Polèmon ... ait ad Pionium, quis vocaris? Pionius ait*, Christianus. *Polemon, cujus ecclesiae? Pionius ait*, Catholicae, *nulla enim alia est apud Christum.* Rursum, *Polemon ait, quae diceris? Illa respondit, Theodota &* Christiana. *Polemon, si Christiana es, cujus ecclesiae? at illa*; Catholicae. *Polemon, quem colis Deum? illa respondit, Deum... quem cognovimus per* Verbum *ejus* Jesum Cristum. Item rogatus Asclepiades quis esset, *Respondit Asclepiades, Christianus. Polemon, cujus ecclesiae? Asclepiades*, Catholicae. *Polemon, quem Deum colis? Asclepiades*, Christum.

SS. Pionius, Theodota, Asclepiades (ex *Act.* S. Pionii & Socior. de quibus supra in Adpendice p. 111.)

Vides quidem hisce testimoniis supernae religionis exsistentiam & veritatem quamgloriose expressas & commendatas. Porro qui ad conspectum impendentis martyrii se Christianum esse confitetur, & sectatorem Ecclesiae catholicae, illum colentis Deum, quem cognovimus per Verbum ejus Jesum Christum, hic inquam sub iis vocibus

plane fatetur, se unice veram ducere supernam Christi Religionem, quam Ecclesia Catholica constituit, Authore Christo, Verbo Dei.

Heinc autem vox illa, quam toties in confessionibus Martyrum resonare gestimus, *Christianus sum*, *Christianus sum*, triumphalis clamor & plausus mihi est, qui veritatem supernae religionis promulgat, confirmat, illustrat, ad coelos evehit. Ejusmodi quidem plausum ea voce sollemnissima praemiserant ante Martyres praelaudatos, Polycarpus Smyrnae; Ptolemaeus, Lucius, Justinus, Chariton cum conjuge Charitana, Evelpistus & Hierax Romae; Vettius, Epagathus, Maturus, Attalus, Blandina, Bibliades, Epipodius, Alexander Lugduni; Symphorianus Augustoduni; Donata cum ceteris duodecim Martyribus Scillitanis Carthagine; Perpetua Tuburbii; Basilides, Ammon, Zeno, Theophilus, aliique socii Alexandriae.

Quin etiam alii post eos, quos in praesentia ex suis laudamus testimoniis, Martyres eamdem vocem triumphalem, Christum exserte confitentes ingeminarunt; ut puta Maximus apud provinciam Ambiensem in Asia; Lampsaci Petrus, Andreas, Paullus, Dionysia; Carthagine Cyprianus; Tarracone Fructuosus; in Numidia Jacobus & Marianus socii; in magna Syriae Antiochia Nicephorus; alibi tandem complurimi pene sine numero.

Haec profecto cum fremitu Paganismi audita toties triumphalis vox *Christianus sum* probando, illustrandoque dogmati satis superque esset; siquidem & de Marciano Martyre proferunt jure ejus *Acta* (ap. Ruin. ex codd. edit. & mss. ad an. circ. 260. n. 14. quod „ Haereticorum quoque superbiam & improbam contumaciam retundebat, contestans eos ut vel de copia Martyrum intelligerent Ecclesiae veritatem „ Ecclesiae videlicet, quae cum Religione superna revelata una eademque est. Nihilo tamen secius ulteriores rei nostrae testes in medium exhibere pergimus.

2 *Verus pater noster* Christus *est & mater* fides, *qua in ipsum credimus*.

S. Hierax M. S. Justini, aliorumque in passione socius, gente Phryx, respondens Rustico Praesidi, eum interroganti ubinam gentium essent ejus parentes, Romae an. circ. 167. (ex *Act.* S. Justini & Socior. uti supra in Adpend. p. 11.)

En tibi veritatem christianae Religionis, quam Sanctus ore confessus est, & martyrio constanter exantlato confirmavit.

3 *Turpitudines, quibus daemones vestros colitis, oblectant membra corporis, mentes interimunt. Quae autem illa vita est, ubi partis potioris detrimenta proveniunt?* nos *pro anima adversus corpus bella suscipimus*, nos *pro anima adversus* vitia

vitia dimicamus. Vobis venter deus est & in morem pecudum post ingluviem prodigam, finem vitae praesentis, mortis judicatis occasum. Ceterum nos *quicumque vobis persequentibus interimus, dum nos temporalia deserimus, vitam ingredimur aeternam.*

S. Epipodius M. respondens Praefidi, eum blande adhortanti ut legem christianam desereret (ex *Act.* uti in Adpend. p. XII.)

Egregia Sancti descriptio religionis supernae atque paganae! qua quidem Praeses vehementer commotus os Epipodii pugnorum ictibus elidi jussit.

4 *Martianus ait, ideo Magi estis (*) quia novum nescio quod genus religionis inducitis. Respondit Achatius, Illos destruimus, quos vos prius facitis & a vobis factos ipsi timetis; deficient enim vobis dii, si artifex saxo, aut saxum non abundaret artifice.* Timemus enim nos illum, *non quem fabricamus, sed a quo fabricati sumus, qui nos creavit ut Dominus, amavit ut pater, & aeternae morti quasi bonus patronus (**) eripuit.*

(*) Christiani
(**) alias *pastor*

S. Achatius Episc. M. Martiano Consulari respondens, illum paucis edocens palmare discrimen inter religionem supernam veram, atque ethnicam falsam (ex *Act.* de quibus Adpend. p. IV)

5 *At illi (*) dicebant ad turbas: quoniam aperuit Dominus sensum nostrum ut de tenebris & umbra mortis, quibus nunc usque destinebamur,* nos liberatos ad salutem veram perduceret. Rursum, *Praedicabant Verbum Dei cum fiducia, & objurgabant omnes gentes, quod inanibus erroribus detinerentur... Credite nobis, fratres, quod si hoc melius non cognovissemus, nunquam conversi fuissemus ad eum (**) unde &* vos convertimini ad eum ut salvemini.

(*) ad fidem conversi
(**) Christum crucifixum

· SS. LUCIANUS & MARCIANUS ex Ethnicis Magis effecti Christi cultores & praedicatores, MM., suadentes Paganis veritatem christianae Religionis & vanitatem ethnicae (ex *Act.* Sanctorum, uti supra Adp. p. XLIII.)

6 *Quis deorum* huic (*) *similis ? omnes enim dii gentium daemonia*. Deus *autem* noster *coelos fecit. Et ideo illi cum suis cultoribus aeternis incendiis damnati sunt & damnandi, sicut scriptum est... De isto autem sanctus Propheta dixit, Deus noster prae omnibus diis omnia quaecumque voluit, fecit... Quocirca, viri illustrissimi... semoto quaeso paullisper odio & contentione, justo examine vim utriusque partis adtendite, nec turpissimis & inimicissimis daemonibus damnatis atque damnantibus ulterius vos ipsos tradatis... ut eorum damnationem evadere valeatis. Obedite autem...* omnipotenti Creatori *& amico vestro, cujus... semper valeatis amicitia gratulari.*

(*) Christianorum Deo

S. VICTOR M. longo sermone Praesides in examine suae fidei, & frequentem ethnicorum coronam iis inter alia adhortans ut religionem paganicam ceu falsam repudient, & Christianam amplectantur ut veram (ex *Act.* Sancti & Socior. ap. cit. Ruin. p. 304. sq. n. 9. edit. Parif. 1689. Recole dicta Adp. p. XXXII. ubi de S. Victore.)

7 Christi Regis pia & sancta mandata (*) *quae unum Deum in coelis indicant intonantem : quae non posse dici Deum ex ligno & lapide salutifera admonitione testantur : quae corrigunt noxas & emendant : quae innocentes in propositi sui perseverantia & observatione corroborant : quae Virgines integritatis suae edocent obtinere fastigia... quae praecipiunt inimicis veniam... caritatem cunctis, malum nemini facere : adcipere patienter illatas injurias, facere omnino nullas : suis bonis*

cede-

cedere, aliena ne oculorum quidem delectatione concupiscere: in perpetuum esse victurum qui pro fide momentaneam mortem, quam vos potestis inferre, contemserit.

(*) haec sunt.

S. Pollio M. exponens peregregiae praecepta religionis supernae, Auctore Christo Domino, Probo Praesidi, quaenam essent mandata Christi a Pollione indicata eum roganti (ex *Act.* uti supra Adp. p. VIII. ubi de Sancto.)

8 *Si vero, o Procurator, unum qui vere est Deus, intelligeres, non hanc materiam nullo sensu praeditam honorasses honore suffituum. Cessa ergo in his frustra laborare, & lauda* Deum *universorum &* ejus filium unigenitum *Dominum nostrum* Jesum Christum, *Servatorem mundi.*

S. Leo M. iis inter alia Christianismi superni veritatem strenue adtestatur & confirmat apud Procuratorem in confessione fidei suae Judicem (ex *Act.* uti supra Adp. p. VII.)

Pauca haec exempla, relictis aliis propemodum innumeris, pro veritate supernae Religionis, brevitatis studio indicasse sufficiat; quae plane rogo & obtestor hodiernos Deistas oppido ruminent.

SECTIO II.

9 *Respondit Achatius, qui sunt dii, quibus sacrificare me praecipis? Martianus ait, Apollini servatori nostro... Respondit Achatius, illi vere, ut putatis, interemto, qui infelix quum puellae amore flagraret, currebat adtonitus, ignarus perditurum se optatissimam praedam? Apertum est itaque, quia nec divinus fuit qui ista nescivit, nec deus, quem puella decepit... ipsi qui cum Neptuno aliquando servivit (*) ipsi qui aliena pecora servavit, huic sacrificare me praecipis? An Aesculapio fulminato, an adulterae Veneri, & portentis ceteris sacrificium impendam? Vel ob hujus vitae exitum adorabo ego eos, quos non dignor imitari?*

quos

quos contemno , quos adcuso , quos horreo ; quorum facta nunc si quis admittat , num severitatem legis vestrae poterit effugere ? Et modo in illis colitis quae in aliis vindicatis ?

(*) nempe in aedificaudis Trojae moeniis.

S. Achatius Ep. M. solide ac lepide irridens religionis paganae vanitatem (ex *Act.* uti supra , Adp. p. IV.)
En tibi complurium instar testimonium .

10 *Proconsul dixit ad eum . . . sacrifica ergo magnae deae Veneri . Petrus respondit , miror , si persuadeas mihi , Optime Proconsul , sacrificare impudicae mulieri & sordidae , quae talia opera egit, ut confusio sit enarrare , quum apud vos historia arguat ejus impudicitiam . Nam & vos turpia quae gessit , in impudicis punitis . Et si vos impiam illam nominatis & publicam meretricem ,* quomodo me tam sordidam meretricem adorare & sacrificare compellitis?

S. Petrus M. stultitiam religionis ethnicae exprobrans & confundens (ex *Act.* SS. Petri, Andreae, Paulli & Dionysiae, de quibus Adp. p. XLIII.)

11 *Lysias Praeses dixit . . . jam nunc adcedens sacrifica diis . . . Claudius dixit , Deus meus talia sacrificia opus non habet , sed eleemosynas & conversationes justas* . Dii *enim* vestri , daemones immundi sunt , *ideo hujusmodi sacrificiis (*) delectantur , perdentes animas in aeternum , has duntaxat , quae eos colunt : unde in nullo persuades mihi ut eos colam .*

(*) profanis

S. Claudius M. adloquens Lysiam Praesidem , illum urgentem ut diis immolaret (ex *Act.* de quibus in Adp. p. VII. sq.)

12 *Quem (*) si plena fidei mente receperis , numinum tuorum* irridenda veneratione *neglecta ,*

faci-

facile poteris aeternae vitae praemia promereri.

(*) *Deum Christianorum*

S. Felix Presb. M. adloquens Cornelium Ducem in examine suae fidei, Valentiae Allobrogum, an. circ. 212. (ex *Act.* SS. Felicis, Fortunati, Achillei, ab auctore coaevo conscriptis ap. Bolland. ad d. 23. Apr. Sanctis sacrum, n. 7.)

13 *Isti autem, quos ipsi deos vocatis*, daemones sunt, *cum quibus & qui eis credunt, a vero & solo Deo meo in omnes imperium tenente, in illo ipso judicii tempore, quod definivit, in ignem gehennae, qui nunquam exstinguitur, detrudentur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium.*

S. Basileus Episc. M. uti *supra* Adp. p. xviii.

14 Dii *qui coelum & terram non fecerunt*, pereant. Rursum, *sunt mihi praesentia, o Imperator, bona praemia & certa promissa futurorum: brevi enim convincam te frustra esse inflatum, &* deos, *quos nominas, ostendam esse humanis viribus longe imbecilliores.*

S. Anthimus Episc. Nicomediensis M. adloquens Maximianum Imp. quum gravius coram illo torqueretur, eum animose irridens, & imbecillitatem deorum suorum, atque adeo & paganae religionis, iis devotae, Nicomediae in Bithynia, an. 302. (ex *Act.* quae e msf. graeco Regis christianissimi ediderunt Bolland. ad d. 27. Apr. nn. 8. 10.) Dies Martyri sacer ap. Latina Martyrologia 27. Apr. ap. Menolog. Graecorum 3. Sept.

Haec porro Acta, Bollandiano Henschenio collata cum editis a Lipomano, vetustiorum simplicitatem mirabilem mihi non redolent.

15 Dii *tui si quid virtutis habent, defendant se ipsos ab iis, qui eos negant & tuam defensionem non requirant. Si vero malitiae eorum es socius, multo melior sum diis tuis, & te, quia vobis non obaudio, habens Deum verum...*

S. Neon M. solide ac lepide arguens vanitatem Lysiae Proconsulis, ejusque paganae religionis (ex *Act.* de quib. in Adp. ubi de S. Asterio p. vii.)

Quis

16 *Quis enim vitae humanae truculentior hostis adpareat, quam qui agenda docet, proprioque exemplo suadet quae extrema sint agentis opprobria & justissimis legibus capitaliter puniantur? Nonne autem agenda docentur, quae publice recitari, quae laudando cantari jubentur?* Tales *quippe*, tales *sunt* dii vestri maximi, *quibus praecipientibus horrenda sua scelera non solum recitantur, sed & visibiliter effinguntur in theatris, cantantur & summis laudibus celebrantur in templis &c.*

S. Victor M. Imp. Maximiniano ardenter exprobrans deorum suorum nefanda scelera, Religioni ethnicae pene ad imitandum proposita (ex *Act.* in Adp. p. xxxii.)

17 *Quod ad deorum tuorum facta adtinet, turpe est eloqui; dicam tamen ad vestram confusionem.* Is, *quem* Jovem *adpellatis, & deorum omnium maximum creditis esse, in mulierum, puerorumque contumeliam eo processit, ut* malorum omnium *ipse* principium & finis sit. *&c.*

S. Theodotus M. Theoteeno Praesidi Proconsuli profanorum deorum, prae primis Jovis turpitudines ostendit palam (ex *Act.* Adp. p. xxviii.)

18 *Heu miseros & deflendos qui Divinitatis sacrosanctum nomen ignorant! Heu infelices vos, qui coelestia ad terrena transfertis, &* veritatis ignari *invenitis & facitis quod colatis! Quid aurum, argentum, aes, ferrum, vel plumbum? Non ne ex terra & nutriuntur & constant? &c.*

S. Philippus Episc. M. Bassum Praesidem fervente oratione convincens de vanitate deorum, quos profana colebat religio (ex *Act.* in Adp. p. xiii.)

19 *Quid enim simile homini Deus aliquando formavit? Sed* conatus est diabolus *opus coeleste violare.*

lare. Invenit illa (*) *quae colitis, & servos juris sui sacrificando vos fecit.*

(*) Idola

S. HERMES Diac. M. his inter alia ostendit Justino Praesidi, qui Basso proxime subcessit, religionem paganam a diabolo ortum ducere, ejusque alumnos servos esse diaboli (ex eisdem *Act.* De Sancto egimus in Adp. p. XLVII. sq.)

20 *Vos potius recte ordinata perturbatis*, praeponendo *temporalia aeternis*, *mortua viventibus*, *scientibus* (*) *bruta*, mendacium veritati: *& propterea in superbiam lapsi, atque in perpetuum damnati estis cum spiritibus malignis.*

(*) Alias *sentientibus*.

S FERREOLUS M. describens apud Praesidem nequitiam & vanitatem religionis ethnicae; quae utique fabulosos ritus suos religionis supernae veritati praeponit (ex *Act.* uti in Adp. p. XXXIII.)

21 Deos vanos, *qui vos nihil juvare possunt, relinquite. Deum meum, qui me confortat, agnoscite; pro quo mori vita est, pro quo pati deliciae...*

S. ARCADIUS M. adhortans morti proximus paganos martyrii sui saevissimi spectatores ut vanam religionem suam relinquerent, & supernam veri Dei amplecterentur, in Achaia, vel, ut aliis placet, Caesareae in Mauritania sub IV. Seculum, at an. incerto (ex *Act.* Sancti, quae ex libro pervetusto de agonibus Martyrum vulgavit cit. Ruin. a p. 591. n. 5.) Sancti memoria recolitur vulgo d. 12. Jan.

22 *Non ergo, inquit Saturninus, vera tibi videtur esse religio, quam Imperator noster constituit?* Qui potest, *refert Basilius*, vera esse, o *Praeses, quae prae rabidis canibus carnes per ora ferens circumeundo manducat, & ante aras daemonis latratum ciens, suas ipsis carnes circumponit, suum sanguinem super ipsas effundit*: qui, *inquam*, potest sana integraque haberi?

S. BASILIUS Presb. M. uti *supra* in Adp. p. XXI.

Dies plane me deficiet, si Martyrum reliquas declamationes adversum falsitatem Paganismi recensere pergam. Illud et vero declamationum genus minime praetereundum, nonnullis Martyribus familiare; qui nempe zelo Dei ardentes, nec graviora reformidantes supplicia sibi impendentia, & Juliano Augusto, & Juliano Comiti ejus avunculo verae religionis supernae apostatis novitiam falsi Paganismi professionem liberrime pro palam exprobrarunt. Quid enim ejusmodi exprobrationibus illustrius ad convincendum falsitatis ex ore testium veritatis Paganismum?

Varii quidem id genus Testes adduci possent, at instar plurium unus esto BASILIUS idem, quem mox laudavimus. Hic enim (ex ejus *Act.* citt. n. 5. & 6.) ita in primis Julianum Augustum, eum impellentem ut diis immolaret, piissime subiratus adloquutus fertur, *Minime, non erro, Imperator. Tu quidem factus apostata abdicasti regnum coeleste, at ego Christo meo credo, quem sibi imperium conferentem ejurasti, quod hic quoque brevi est ablaturus a te, ut cognoscas qualem Deum offenderis... Immo ut scias Imperator, quod nulli sint quos nominas deos; idola enim sunt surda & caeca, quae credentes in se ad inferunm ducunt.*

Haec deinde Julianum Comitem, quae renuntiaret nepoti, ei se ostendens mirabiliter sanum ex saevissimis, quas pridie exceperat, plagis, *O stulte & impie! ... Nuntia tyranno tuo Juliano quanta sit virtus Dei, quem dereliquit, & animam suam perdidit a diabolo deceptus... at ego confido in Christo meo, quod & ipse ejiciendus ab ea* (Ecclesia sancta) *sit, quae sibi ipsi faciens satis, retribuet ei prout factis suis commeritus est & in tyrannide sua extinguetur.* Haec inter alia haud absimilia invictus Martyr.

OBJECTIONES.

RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 14 Obj. *primo*. Is ordo supernaturalis commentitius est. Nam 1.° quod supra naturam dixeris, contra naturam est; eum quippe invertit ordinem, quem rerum naturis regendis sibi Deus praefixit; ipsumque in materia religionis, quae homini adeo necessaria est, huic est immanitet improportionatum, nimiumque a facultatibus, quibus uti debet, alienum. 2.° quum ordo ille arcana valde obscura & sublimia proponere confingatur, statim subinde exigitur ab iis, qui talem ordinem profitentur, ut videant quae nec lumine nativo, nec oculis corporeis conspicere fas est, ac defectum evidentiae imaginationis vi suppleant, atque adeo in falsitatem identidem prolabantur. Hoc autem a providentia divina nimium abhorret.

15 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. Ads.* cujus probationes nihil evincunt. Principio enim summus rerum Conditor providentiam suam erga natura-

turalia cum providentia erga supernaturalia decretis suis optime temperat & conciliat, adeo ut supernaturalia jugiter supra naturam universam sint, nusquam vero contra. Deinde quod facultatibus humanis sibi relictis longe inconveniens est, eisdem auxilio profluente ex ordine superno fultis, quam maxime proportionatum dixeris.

16 Ad 2: circa fidem in arcana, quae ordo supernus continet, nullum imminet erroris periculum, ubi pleraque adfulgent signa, quae illa commonstrant morali quadam evidentia credibilia. Quid? quod vel ipsa mysteriorum obscuritas & sublimitas illud eximie conficiunt, quod plura Deus exsequi possit, quam menti creatae vel ne excogitare quidem liceat.

17 Obj. *secundo* Rursum ejusmodi ordo supernus repugnare convincitur. Nam 1.° si status naturae non sufficiat homini perducendo in felicitatem sibi praestitutam, valde inutilis ac imperfectus sit oportet, contra Authorem ejusdem naturae. 2.° nec status ille, nec religio, quam dicimus revelatam eo quod talem statum credat & profiteatur, ullatenus inveniri queunt; in primis enim ratio naturalis contra eum ordinem superuum potius militat, quam pro eo; deinde inter sapientes plerique illum adfirmant, multo plures negant, at in dubio possidet libertas; ex iis denique qui usque modo orbem universum incoluerunt, paucissimi sunt, qui statum illum adserverint ac sint professi, ceteri autem propemodum innumeri vel ne quidem ipsum noverunt, utpote iis prorsus impervium. Id autem contra providentiam Dei, denegantem singulis hominibus lucem perspicuam, qua statum hunc abditissimum invenire queant, refunditur.

18 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob: porro status aut lex naturae quidquid ad suum ordinem pertinet, edicit. Quamvis autem non omnia doceat, quae nempe ordinis superni sunt, ad multa vero perutilis est, ad illud prae primis, ut homo tamdiu se contineat ad leges honestatis nativae, quamdiu revelationem clariorem de modo colendi Deum haud satis compertam habeat. Quid? quod manifestissima naturae humanae alias corruptae imbecillitas cognoscendo verum in caussa est cur mens hominis sibi relicta leges omnes sibi praescriptas a natura capere ad amussim nequeat.

19 Ad 2. *N. Ass.* Ecquis sanae mentis crediderit, naturam, aut ejus Authorem, qui cunctis prima indidit principia, ut disciplinas naturales addiscant, ut puta illud *quodlibet est vel non est*, pluraque id genus, prima ceteroqui denegasse principia reperiundo statui superno, e quo negotiorum omnium summa pendet? Ad *primam* ejus prob. *N. A.* Immo potius ope rationis nativae rem accuratissime expendenti evidens fit, superuum ordinem certo credibilem esse atque credendum.

20 Ad *secundum*: non sapiunt, immo desipiunt enormiter qui eum inconsiderate abnuunt, quoniam non intendunt animum ut par est in argumenta, quae eum apertissime manifestant; nec insuper quod

in se est faciunt, ut eis Deus fidem supernam misericors infundat; nec demum in eo, quod vocas dubium, libertas humana possidet, sed Deus O. M. qui per tot secula omnes apud gentes in possessione est. Ad *tertiam*: adversus ordinem supernum a Deo constitutum minime praescribit stultorum, qui infinitus est, numerus; quippe qui vincibiliter & culpa immanissima ignorant, quem desides non inquirunt. Nequicquam igitur exinde culpanda Dei providentia.

21 Obj. *tertio*. Supervacaneus omnino est ordo rerum supernaturalium. Nam 1.° naturae lex satis intimat, definitque modum, quo Deus coli amat per τὸ *Deus seu excellentia summa colendus est*. 2.° si per legem naturae Deus non praecipiat modum, quo in ipsum cultus ferri debeat, censendus est hujus definitionem arbitrio hominis reliquisse. 3.° singulae ferme gentes ethnicae diis, quos adorarunt, sacrificia obtulerunt, quasi instinctu naturae intelligentes, velle Deum eo cum primis modo coli, quo reapse prae ceteris quibusque modis honorabatur: quin immo sacrificium lege naturae praescriptum est: superfluit ergo lex altera ordinis superni, quae sacrificium indicat.

22 ℟ *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* Licet enim ex eo praecepto naturali conficias illico Deum sublimioribus generatim ritibus colendum esse, nondum habes exinde, seorsim a revelatione superna, quibus speciatim ritibus debeat, ac re velit honorari summa Dei excellentia qua talis. Ad 2. *D. A.* si sermo sit de lege aut religione quapiam vera naturali, quae ritus a Deo non acceperit, *Esto*; haec vero nulla est: si autem de lege seu religione, quae ordinem supernum profiteatur, *N.* huic quippe ritus proprios revelatione injunxit Deus.

23 Ad 3. *Esto A.* & *N. Con.* Profecto existimaverim, quod vota sacrificiorum a gente in gentem effluxerint ex sacrificiis, quae Deus offerenda olim injunxerit Protoparentibus, aliisque posteris, e quibus morem illum ebiberint Noë filii, istorumque nepotes toto terrarum orbe dispersi: quocirca ritum sacrificandi apud singulas pene gentes, gentiumque sectas usitatissimum, non ex instinctu naturae, sed potius ex doctrina & exemplo a majoribus excepto, vel quasi ex communi quodam jure gentium subortum dixeris. (*p*) Quid? quod esto naturae lumen sacrificii debitum utcumque perspiceret, non autem diserte sacrificii secundum placitum Dei, cujus subinde est illud revelatione superna definire. (*q*)

24 QUAESTIO II. Quaenam rei supernaturalis notio? ADSERO. Haec secundum proprii nominis etymon, est quae superat aut excedit omnem naturae ordinem & exigentiam, immo & quamlibet actionem Dei secundum jura & leges naturae operantis. Et illa quidem descriptio singula rerum ordinis superni capita complecti videtur; nec aliam

(*p*) Super famosa de origine sacrificiorum quaestione plura *inferius* ubi de sacrificio ad Tom. VIII.

(*q*) Plura huc adplicari possunt, quibus Anti-deistae Religionem revelatam vindicant.

aliam fortaſſe rei explicandae aptiorem repereris, quidquid contra pugnantem *Arandam* Soc. J. animadverteris (r). Nomine autem naturae, ſupra quam res ſuperna eminere dicitur, venit collectio cauſſarum & rerum omnium cujuſdam ordinis inferioris, quae nihil aliud poſſunt & exigunt, quam quod ſibi naturae legibus praeſcriptum eſt. Porro quouſque rerum hujus ordinis facultas & exigentia ſeſe porrigant ſecundum praeſcripta naturae, haud facile definieris; nihilo ſecius ea, ex dicendis, ſunt ſigna & argumenta pro ſupernaturalitate plurium, quae probant pariter, haec quamlibet naturae facultatem & jus praetergredi.

25 QUAESTIO III. Quaenam rei ſupernaturalis partitio? ADSERO. Multiplex eſt, & multis quidem nominibus nobiliſsima. Partitur primum in increatam & creatam. Illa eſt Deus quoad illa adtributa, quae omnem naturae captum & exigentiam ſuperant, vocanturque Myſteria ſuperna, e. c. Trinitas, providentia praedeſtinans & reprobans, ſcientiae ac decreta circa ea omnia, quae ordinem ſupernum conſtituunt; & in iis quidem ſitam dixeris ſupernaturalitatem proprie divinam, Deoque intrinſecam. Haec vero eſt operatio temporaria a Deo ceu Authore ſuperno & principali profluens: ejuſmodi ſunt unio hypoſtatica, qua homo fit Deus, Eccleſiae ſacramenta, revelationes divinae, miracula, vaticinia, beatitudo, gratia auxilians & ſanctificans, virtutes & actus infuſi, gratiae quae dicuntur gratis datae: & en tibi ſupernaturalitas participatione divina, & Deo extrinſeca.

26 Creata deinde diſpeſcitur in eam, quae primario & proxime fertur ad felicitatem aeternam comparandam aut retinendam, ſecundario vero ac remote ad oſtenſionem gloriae ſuperni Authoris, cujuſmodi ſunt dona, quae Scholaſtici dixerunt entitate ſupernaturalia; ac in eam, quae contra primario & proxime tendit ad manifeſtationem gloriae Authoris ſuperni; ſecundario autem ac remote (ut plurimum) ad obtinendam ſalutem, cujuſmodi ſunt quae apud Scholaſticos audiunt ſupernaturalia quoad modum, ac ferme penitus miſſa vulgo fecerunt in commentariis.

27 Conſulto diximus *ut plurimum*, quippe miraculum perpetuum, quo daemones & animi reproborum igne materiali cruciantur, ad ſalutem tendere minime videtur, ſed omnino in teſtimonium irae vindicis ſuperni Judicis; quin immo & pleraque ejuſdem rationis fortaſſe occurrerint tot inter, tamquam diverſi generis miracula, myſteria, ſigna, portenta, quae ſuperna virtute ubivis patrata referuntur. Ad haec, ni fallimur, revocari generatim poſſunt cuncta rei ſupernaturalis capita, de quibus nobis in praeſentia ex inſtitutio agendum (s).

QUAE-

(r) In comment. de act. hum. l. 11. ubi de supernat. actuum d. 41. ſect. 1.

(s) Qui plures ab Authoribus excogitatas partitiones optes, adeas *Ripald*, de ente supernat. d. 1. ſect. 3. 4.

28 QUAESTIO IV. Quaenam rei supernaturalis sublimitas aut eminentia comparate ad naturam? ADSERO. Eximia est; multis quippe titulis naturam excedit, quemadmodum Dogmatice nos condocet. Nimirum 1.° quoad exigentiam, quia nequit natura exigere quod est omnino gratuitum, ab Authore superno pendens, sibique indebitum, nulloque pacto proportionatum. 2.° quoad rationem agendi, quia natura ob insufficientiam suarum virium ad eliciendam actionem quamlibet supernaturalem, auxilio superno indiget. 3.° quoad meritum tum condignum propter inaequalitatem, tum congruum propter improportionem naturalis obsequii cum praemio supernaturali. 4.° quoad impetrationem, quia nihil naturale potest Deum movere secundum praesentem rerum providentiam ut quidquam supernaturale operetur. (r) Haec autem omnia clarius elucent in donis internis supernaturalibus gratiae & gloriae, de quibus potissimum disseruerunt Patres ac Theologi, relate ad vires naturae rationalis. Uberius quidem Asserta haec dogmatica elucidabit solutio nostra multiplex ad

OBJECTIONES.

29 Obj. *primo* contra 111. Ass. Supernaturalitas saltem in homine justo non excedit naturae vires quoad meritum condignum erga praemium supernum. Nam 1.° opera moraliter bona mere naturalia procedunt a supposito justo per gratiam, a qua propterea condigna fiunt: quocirca ex multis Scripturis, CC. & PP. cuncta opera justorum moraliter bona sunt condigne merentia. 2.° quaevis opera moraliter prava, etiam virtutibus moralibus opposita, re apse indigna sunt doni superni: ergo e contrario bona digna sunt. 3.° non minus potis est gratia justificans, quam auxilians; at haec reddit opera naturalia dono superno digna: ergo & illa.

30 ℟ *N. Ass.* (u) Quia enim ad quodvis boni superni meritum gratia auxilians necessaria est. Ad 1. prob. *D. A.* procedunt a supposito justo, ita ut ab hujus justitia vel gratia evadant illa opera dono superno digna, *N.*, ita ut ab ejus justitia quantum ad dignitatem controversam prorsus abstrahant, & minime dependeant, *C.* Et vero Scripturae, CC. PP. loquuti sunt de operibus, quae Dei auxilio superno elicias, non natura sola. Ad 2. *N. Con.* Quia minus ad ejusmodi indignitatem requiritur. Quod si consequentia fluat, etiam in peccatore, atque infideli actio naturaliter proba mereretur condigne gloriam, qua indigna est actio naturaliter prava: quo quid absurdum magis?

31 Ad 3. *N. Ma.* de potentia indendi actionibus internis superna-tura-

(r) Nobiscum vulgo re ipsa sunt TT. quoad proposita Asserta, eaque pluribus illustrant cum cit. *Rip.* dd. 5. 15. 16. 17. & *Muniessa* in disp. singulari de ente sup. n. 104. 177. eademque nos fere cuncta *inferius* retractabimus ubi de necessitate gratiae auxiliantis, postquam plura innuimus *supra* in Tom. III. p. 201. 19.

(u) Cum *CC. Arausic.* 11. can. 25. & *Mogunt.* cap. 8. *August.* l. de nat. & grat. c. 28. *Mag.* l. 2. dist. 27. §. *Quum ergo. Thom.* ad Rom. 4. lect. 1. col 2. aliisque plurimis ap. & cum *Zamel.* 1. 2. q. 114. ar. 4. d. 1. concl. 1. *Suar.* de grat. t. 3. l. 2 c. 7. *Vasq.* 1. 2. d. 219. c. 5. contra Cajetan. 1. 2. q. 109. ar. 9. & Sot. de nat. & grat. l. 3. c. 4.

turalitatem. Gratia quidem auxilians, utpote ad agendum destinata, conferre potest supernaturalitatem vel intrinsece, eliciendo actum suapte conditione per sese pertinentem ad felicitatem naturae, vel extrinsece constituendo libertatem ad actum ejusdem rationis cum eo, qui auxilio naturali comparatur. Et vero gratia justificans, quum nec principium agendi vitale sit, nec constituat facultatem liberam agendi in actu primo circa opus naturale, idcirco pro effectu formali sola gaudet condignitate actus interni, non autem supernaturalitate, seu bonitate morali. (*x*)

32 Obj. *secundo*. Res supernaturalis non excedit naturam ratione praeditam quoad meritum congruum proximum aut remotum, quod inesse potest actioni naturali erga donum supernum. Nam 1.° Matth. 25. 14. Christus Dominus proponit, dona gratiae superna *unicuique secundum propriam virtutem* subrogari, hoc est secundum opera naturalia virtutum moralium. 2.° hoc pacto posse initium salutis a nobis esse censuit Chrysost. (*y*) una cum aliis PP. graecis (*z*) nec non Scholastici veteres cum *Tho.* (*a*) 3.° in cujusque potestate est adipisci salutem; at non esset, si merito proprio naturali saltem congruo initium illud salutis adnexum non sit. 4.° natura viribus suis subjectum praeparat ad introductionem animi rationalis, qui ab uno Deo induci potest: ergo & animum praeparare potest ad gratiam, quam non nisi Deus valet infundere. 5.° Deus elargitus est ethnicis facultatem saltem remotam credendi fide superna, sine qua non est salus; at haec facultas nequit intelligi absque potestate praevia nanciscendi per actus naturales auxilia proxima, ad fidem supernam oppido necessaria: pariter ergo.

33 ℞. *N. Ass.* Nullum quippe gratiae, pietatis, aut salutis initium merito cuipiam naturali adscribi potest, sed Deo superne agenti: quod quidem saltem consequitur ex effatis quibusdam *Conciliorum* (*b*) & vulgo censetur universaliter fide sancta definitum adversum Semipelagianos Massileenses, adjudicantes naturae meritum congruum erga donum supernum. Ad 1. prob: locus ille *Prospero* sic exponitur (*c*) *unicuique secundum propriam virtutem, hoc est secundum propriam & naturalem possibilitatem, non autem secundum proprium meritum, quia aliud est posse operari, aliud operari*.

34 Ad 2: fortasse PP. graeci de hoc argumento vocibus non admodum cautis differuerunt ante haeresim Pelagianam & Semipelagianam; et vero oppositum docuerunt constanter latini PP. cum *August.* (*d*) Quin & ipsis saepe alias consentit idem *Chrysost.* (*e*) subinde objecta ejus-

(*x*) Conf. *Rip.* cit. d.15. s. 5. a n. 32. itemque in hanc rem *inferius* retractanda l. 2. c. 1. §. 5.

(*y*) Hom. 27. in Genes. & alias.

(*z*) Eos recitarunt *Mol.* in concord d. 41. & *Vazq.* in 1. p. d. 89. c. 3.

(*a*) In 1. dist. 28. q. 1. a. 4. & saepius.

(*b*) Puta *Arauf.* 11. can. 3. 4. 5. *Trident.* sess. 6. c. 5. *Mogunt.* cap. 7.

(*c*) L. 2. de vocat. gent. c. 8.

(*d*) De praedest. SS. c. 2. & saepius.

(*e*) E. c. hom. in Ps. 118, hom. 25. in 7. Matt. cet.

ejusdem homilia nonnullis suspecta est. Nostrates insuper TT. aliquam duntaxat conditionem naturae adscribunt, absque ulla tamen exigentia, aut connexione cum dono superno, quo plane Massiliensibus e diametro adversantur.

35 Ad 3. *N Mi.* Homini quidem facultas data est adipiscendi salutem, non quomodocumque, sed per auxilia, quae ex meritis Christi & ex lege elevationis supernae nunquam ei tempore opportuno non suppetunt. Ad 4. *N. Con.* Animus quippe rationalis est donum naturale, cujus exigentia non repugnat naturae, quemadmodum donum quodlibet supernum repugnat. Ad 5. *D. Ma.* facultatem remotam, constitutam solis naturae viribus, *N.* constitutam auxilio superno, quod naturam praevenit, *C.* Et *N. Mi.* (*f*)

36 Obj. *tertio* contra IV. Ass. Naturae preces Deum movere possunt, ut ab eo impetrent donum supernum. Nam 1.° quamvis naturae oratio nihil mereatur, potest tamen quidquam impetrare; quod constat ex orationibus coelitum pro nobis. Immo PP. a naturae precipus impetrationem ablegant, quod istam non discernant a merito: ergo dum discerni possit, ableganda non est; sic enim nihil detrahitur rationi doni superni, quod integrum, hoc est prorsus gratuitum tueri PP. contendunt: ad eum plane modum, quo in humanis preces pauperum ad divites effusae rationi gratiae, seu misericordiae gratuitae eleemosynarum, quas illorum compulsi precibus, vel harum intuitu divites erogant, nihil detrahunt. 2.° ex adagio receptissimo, *facienti quod in se est, gratiam Deus non denegat*: ergo gratia solis naturae viribus impetrari potest, atque adeo quodvis aliud donum supernum.

37 ℟. *N. Ass.* Quidquid urgeas, illud constat (*g*) constituisse Deum in hac providentiae lege, nullius intuitu actionis, quam auxilio suo divinitus non praeverterit, donum supernum cuiquam erogare. Quamobrem jure PP. actionem quamlibet merito vacuam si a gratia auxiliante independeat agnoscunt: quo praeasserto plane dotes ejus gratiae qua talis puriores, sublimioresque propugnarent adversum Semipelagianos. (*h*) Ad 2. *N. Con.* Id enim sibi vult adagium, quod facienti quod in se est naturae viribus, summus naturae ac supernaturae Author vel ex lege sibi praestituta, vel ex pacto inito cum Christo, vel sua bonitate ac misericordia motus, non autem ex merito ita facientis, hujus adnuit votis, quin gratiam necessariam ad salutem deneget. (*i*)

38 Hactenus de re supernaturali generatim sumta. Nonnulla deinceps

(*f*) Rursum recolendus *Rip.* cit. d. 17. s. 8. sqq.

(*g*) Ex *C. Arauf.* 11. can. 6.

(*h*) Conf. *August.* de dono persev. l. 2. c. 25. *Prosper* in l. de ingrat. c. ult. *Suar.* de praedest. l. 2. c. 6. a n. 40. *Vazq.* 1. p. d. 91. c. 15. cum *Thom.* in art. proxime cit.

(*i*) Favent *Thom.* in 4. dist. 20. q. unic. a. 1. q. 1. O. ac de verit. q. 14. a. 11. ad 1. *Can.* in relect. de sacram. p 2. §. *Ad rationem ultimo.* *Lorca* in 1. 2. d. 26. *Vega* in Trident. l. 3 c. 12. *Less.* tr. de auxil. in adpend. ad c. 10. *Pennot.* del ibert. l. 6. c. 13. ut mittam ex antiquioribus *Albert. M.* in dist. 28. *Autissiodorens.* in summa l. 3. tract. 2. q. 5. &c.

ceps ex praecipuis ejusdem sacri ordinis supernaturalis capitibus sigillatim exponenda adgredimur.

CAPUT SECUNDUM

de Mysteriis supernis.

39 QUAESTIO I. Quae Mysterii superni notio & partitio? ADSERO I. Vox *Mysterium* Μυστήριον, praetermisso ejus etymo mihi satis incerto (*k*) vulgo usurpari consuevit pro re occulta, obscura, arcana, mortalium mentibus impervia, quod videre est ap. *Clem.* & *Euseb.* proxime adlatos, *Chrysost.* (*l*) *Theodoret.* (*m*) Inde vero generatim *Mysterii superni* nomine illa venit res occulta seu arcana sacra, quae naturaliter rationi humanae incognita est, nec deprehendi potest absque revelatione libera Dei; sicut enim ejusmodi Mysterium omnem naturae ordinem & exigentiam & facultatem superat, ita & omnem cognitionem certam. Quo siquidem pacto fingere possis in mente creata facultatem illud cognoscendi, quod principia quaelibet naturalia supereminet? Heinc Mysterium nonnullis jure *Acatalepsia* vocitatur, seu ἀκατάληπτον, *acatalepton*, hoc est (*n*) quod comprehendi non potest.

40 Quamvis autem eo nomine latius adcepto quidquid ad ordinem supernaturalem pertinet, donari valeat, quod variis exemplis heinc inde petitis confirmare liceret (*o*) ceterum apud Scriptores ecclesiasticos mysteria dici consueverunt veritates quaedam divinitus revelatae, quae sublimiores juxta ac captu difficiliores menti humanae adparent, ut puta Ss. Trinitas, providentia Dei praedestinans & reprobans, libertas Dei, incarnatio Verbi, gratia efficax in homine libero, passio & mors Dei hominis, maternitas Dei cum virginitate conjuncta; tum saepe aliae, quae singularem, frequentioremque erga Deum gratitudinem a nobis extorquere videntur, e. c. actiones omnes Christum Dominum spectantes, prae primis Ss. Eucharistia, quae antonomastice *Mysterium fidei* est; illae demum, quarum fides necessaria potissimum est ad salutem, & symbolis Apostolico, Nicaeno, Constantinopolitano, ac vulgo Athanasiano continentur. Heinc

 11. Va-

(*k*) De quo plura ap. *Clem. Alex.* in protrept. *Euseb.* praep. ev. l. 2. § 3. *Vossius* in etymolog. *Casaubon.* l. 1. de satyra c. 2. *Suicer.* in thes. eccles. art. μυστήριον.

(*l*) Hom. 7. in 1. Cor. & hom. 19. in epist ad Rom.

(*m*) In c. 11. ep. ad Rom.

(*n*) Ad sensum *Tullii* l. 4. academ. qq.

(*o*) Nimirum ex *sacris literis*, e. c. ex *Dan.* 2. 28. *Matth.* 13. 11. & 1. *Cor.* 4. 1. *Ephes.* 3. 4. & 6. 19. *Coloss.* 4. 3. & 1. *Timoth.* 3. 4. *Apoc.* 10. 7: tum ex *PP.* e. c. ex *Nyssen.* hom. 4 in Cantic. & in vita Thaumaturgi, *Pseudo-Dionys.* de coel. hier. c. 4. sect. 4. *Cyril.* Alex. l. 3. contra Nestor. & l. 16. de adorat. *Theodoret.* ac *Theophy act.* in epistol. ad Ephes. 5. 31. *Chrysost* hom. 118. in Joan. *Isidor.* Hispal. in Genes. §. 12. sub fin. *Damasc.* l. 4. de f. orth. c. 14 In iis autem locis nuncupari videris *Mysterii* nomine quae in coelis peraguntur, & spiritalem Christi cum ecclesia conjunctionem per gratiam, & ea singula quae Deus revelat, & crucem, seu mortem Christi cruci suffixi, & praedicationem evangelicam, quae caritate interna operatur, & actiones Christi Domini, & omnia universim ecclesiae sacramenta &c.

41 11. Varia constitui potest Mysterii superni partitio. Primum videlicet partitur in Mysteria divinitus revelata in lege naturae, quae habes in toto libro *Geneseos*, & in libro *Exodi* a cap. 1. adusque 20. ac in reliquis V.T. bibliis; & in revelata in lege Evangelica, quae praeferunt biblia N. T. necnon alia documenta, quae ex divina traditione didicimus. Partitur deinde in mysteria divina, Deoque intrinseca, sita videlicet in illis Dei dotibus, quae omnem naturae ordinem, captum & exigentiam superant, nobis mox dicta simpliciter *Mysteria* superna; & in creata Deoque extrinseca, quae nempe consistunt in operatione temporaria, a Deo ceu authore superno & praecipuo profluente. Haec autem subdividuntur in Mysteria quae primario & proxime, atque in alia quae secundario & remote feruntur ad ostensionem gloriae Conditoris supranaturae: in eum plane sensum, quo de simili rei supernae subdivisione nuper disseruimus p. 69. Mysterium quippe ac res superna, me judice, convertuntur, nec aliud quidem rei supernae Mysterium superaddit, quam quod haec sit quid arcanum, vel absconditum & creaturae cujuspiam captui naturaliter impervium. Haec quidem Mysteria sibi ex instituto elucidanda adsumit Theologia sacra. (§)

QUAE-

OBSERVATIO.

(§) Neque vero putaveris quispiam, huc nos in obsequium magni dogmatis de Mysteriis supernis obtrudendam moliri CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS ex mysteriis vulgatissimis Paganae gentis petitam. Complura quidem mysteria apud Ethnicos instituta sunt, cum majora, tum minora dicta, & ipsa variis sacra diis, semidiis & heroibus, ut puta Jovi, Herculi, Minervae, bonae Deae, Junoni, Apollini, Proserpinae, aliis; ac prae ceteris celebratissima Eleusinia, nuncupata per excellentiam simpliciter *Mysteria*, sacra nempe Cereri, ac Eleusinae (quae oppidum est maritimum Atticae, inter Megaram seu Nyssaeam urbem & Piraeum portum Atheniensium) vel ab eadem Cerere instituta, vel ab aliis a Cerere edoctis, inter quos recensentur (ap. *Clem.* Alex. in protrept. & *Arnob.* contra gent. l. 5.) Triptolemus bubulcus, Eumolpus opilio, Eubuleus subuleus; esto alias ap. *Diodor. Siculum* bibl. hist. l. 5. §. 69 p. m. 385. ex edit. noviss. *Petri VVesselingii* 1746. non institutor dicatur mysteriorum Triptolemus, sed cui „ semina frugum „ tradiderit *Ceres*, cum mandatis ut donum „ hoc cum universis hominibus communica„ ret, & elaborationem illius doceret. „

Plura de iis mysteriis *Tertull.* adv. gent. c. 7. & adv. Valentin. c. 1. *Euseb.* praep. l. 3. §. 12. & alias, *Lucian.* de dea Syria; *Thucidides* l. 2. *Pausanias* in Phocicis, *Herodot.* l. 8. *Euripid.* in Hippolyto, *Aristid.* in Eleusinia, *Isocrates* in panegyr. quos una cum aliis eruditae desflorarunt *Jo. Meursius* in l. sing. de Eleusiniis, & *Jac. Gothofred.* exsercit. 2. quae est de incarnat. Christi.

Quid tum vero? Sacra illa, immo & eadem Eleusinia toto terrarum orbe laudatissima nihil aliud erant, quam festa quaedam & ludi, quos in honorem deorum sub certis ritibus a superstitione suggestis peragebant. Nec insuper haec ideo mysteria vocitabant, quod supra rationis captum haberentur, sed quoniam obtecta erant ac personata typis, figuris, ritibusque secretis, sive, ut verbis *Tullii* utar in Verr. 5. *maximis atque occultissimis ceremoniis*, quo plane major in eo populi opinio, reverentia & admiratio excitarentur. Quocirca, si credas *Diodoro Sic.* cit. l. 5. § 49. p. 370 „ quae singulatim in arca„ nis hujus sacri peraguntur, initiatis tantum „ nosse concessum est „ addítque ex multis testibus *Meurs.* c. 20. „ quod si quis haec di„ vulgasset, ei mortem lex statuebat. „

Eadem denique ferme de caussa Mysteria universim noctu peragebant profani homines, quae propterea *opertanea sacra* nuncupavit *Plin.* hist. nat. l. 10. c. 56. quoniam ex *Eurip.* in Bacch. „ noctu plerumque tenebrae „ ha-

42 QUAESTIO II. Anne Mysteria ejusmodi coelitus revelata sunt materia, in qua versatur Religio certo vera? ADFIRMO. Vera quippe Religio Mysteria haec perpetuo cultu profitetur, atque cernuo suspicit obsequio; haec alumnos suos credenda docet, ac celebranda suggerit. Haec porro Theologiae omnes Religionis nostrae ex instituto respiciunt; ut puta e. c. Biblica interpretatur, Dogmatica coofirmat, Polemica tuetur ab hostibus, Scholastica elucidat, Popularis sermone familiari ad populum exponit, Liturgica festis, votis, ritibus concelebrat &c. Haec igitur mysteria negotiis verae religionis sacram praestant materiam & scopum dignissimum; nec alio quidem sensu, quam quo eadem in Schola vulgo dicuntur objectum materiale proximum fidei (*p*) quid enim aliud est materia fidei, ac materia Religionis fide credentis?

„ habent reverentiam „ & ex *Synes.* l. do provid. „ ignoratio mysteriorum est illorum veneratio, propterea nocti creduntur „ mysteria. „

Sed & aliam *Augustin.* in qq. V. & N. T. actioni huic nocturnae caussam sapienter adpingit in haec verba „ quamobrem pagani „ mysteria sua in tenebris celebrant, vel in „ eo prudentes: erubescunt enim palam illu„ di, piacula enim, quae illis vice legis „ aguntur, nolunt manifestare, ne qui „ prudentes se dicunt, hebetes his videan„ tur, quos stultos judicant. „

Haec quippe didicisse potuit August. ex *Theodoreto*, sic disserente de consessibus ea mysteria celebrantibus, ubi de cur. graec. adfect. serm. 7. „ in iis autem conventico„ lis omne flagitiorum genus intrepide pa„ trabatur: initia enim Cereris & Liberi „ patris orgia horum scelerum involucra „ praetendebant, Eleusis quidem pectinem, „ veretrum autem Phallagogia. „ Rursumque *Tertull.* proxime cit. audiisse potuit, haec scribentem „ nam & illa Eleusinia, „ haeresis & ipsa Atticae superstitionis quod „ tacent pudor est. „

Jam vero quis nisi insipientissime cogitare ausit, id genus sacra, eo tantum nomine dicta mysteria, quod scelera nefandissima honestis oculis absconderint, vel aenigma, vel levissimam quidem umbram praeseculisse Mysteriorum supernorum?

Quin immo nec *Gothofredo* laudato adsentior, nuncupanti mysterium incarnationis Dominicae *magnum mysterium*, adlusione facta, ut ait, ad mysteria Eleusinia majora, quae simpliciter *magna*, μεγάλαι νῦν τε; dicta sunt. Quid enim hac opus sit adlusione in mysteria putidissima, ubi conformandae magnitudini quantum ad epitheta mysterio sacratissimo consona, argumenta alias propemodum innumera suppetunt?

Porro si *Buddeum* audias in theol. l. 1. c. 1. §. 24. in nota p. m. 23. sq, apud Ethnicos pleraque religionis revelatae, seu, quod in idem recidit, rei supernaturalis rudera & vestigia deprehendere licet. Id quod sustineri posse nititur authoritate *Pfanneri* in system. theologiae gentilis purioris, *Mornaei* de verit. relig. chr. c. 27. (26.) *Grot.* de verit. chr. rel. l. 1. (§. 16.) *Ger. Jo. Voss.* de Idol. orig. & progr. l. 1. c. 29. 30. *Huet.* dem. ev. prop. 4. c. 3. p. 99. sqq. *Vitring.* sacr. observ. l. 3. c. 12.

Enim vero si per τὰ *rudera & vestigia* intelligat Buddeus essata, gesta, sensa, dogmata, iis quae alias loquutione superna revelata sunt, consona, vel saltem nequaquam dissona, ei lubenter consenserimus; id quippe ipsum & nos perfrequenti oratione urgemus ubi CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS palam facimus; idemque pariter intendere videntur praecitati Authores a nobis collati, uno excepto Pfannero, quem ad manus habere non licuit.

Quod si ulterius Author ille pertendat, ea mysteriorum supernaturalium rudera & vestigia obtinuisse apud Ethnicos, quae notionem rei cujuspiam supernaturalis Ethnicis exploratam adumbrassent, plane is fallitur, quum ejusmodi notio, seclusa revelatione Dei libera, omnem naturae captum praetervolet. Nec vestigium quidem adserti, huic nostro adversantis reperire est apud Scriptores praelaudatos.

(*p*) Ex dicendis *infra* Tom. VI, ubi de objecto materiali fidei, cum *Suar.* in tr. de fid: d. 2, s. 2,

43 QUAESTIO III. Quonam pacto Mysteria haec credibilia sint, atque credenda? Adsero. Sunt prudenter, & quidem metaphysice evidenter credibilia & credenda, perpetua vi & energia signorum aut notarum religionis revelatae (q) Principio enim ea signa sedulo perspecta movere possunt ac debent virum prudentem ad credendum veritatem mysteriorum: unde ex *Psal 92. testimonia tua credibilia facta sunt nimis*: prudenter itaque mysteria haec credibilia sunt atque credenda.

44 Deinde ad evidentiam liquet, posse evidenter credi id, pro quo evidens est urgere signa, quae movere prudentem possint ad credendum; at enim evidens est pro mysteriis supernis ea signa propemodum innumera urgere: ergo mysteria haec sunt evidenter credibilia. Insuper evidens est teneri nos Deo credere quum sine temeritate nefas est negare eum quidpiam loquutum esse; at sine temeritate nefas est negare Deum esse loquutum mysteria superna, quae sacro codice continentur (ex statim differendis) sunt igitur haec evidenter credenda, seu, quod eodem recidit, evidens est debere credi.

45 Postremo metaphysice evidens est constare morali certitudine, quod haec mysteria revelata sint a Deo ut credantur: ergo metaphysice est evidens posse ac debere prudenter credi. Et en tibi judicium de credibilitate mysteriorum, quod vocant speculativum, utpote soli propositioni de signis credibilitatis innixum, subindeque prorsus naturale; quippe ad illud satis est generalis Dei concursus; nec est alioqui cur supernum adseratur. Et vero praefata evidentia debet esse respectiva, ut ajunt, aut secundum idoneam judicantis capacitatem, quatenus hic, quicumque ille sit, de opposito prudenter dubitare nequit, non autem absoluta & perfecta in singulis quibusque. Nullus quippe sanae mentis existimaverit, ita Christum instituisse religionem, ut potiorem in rudibus adparentiam requireret, ac quae naturaliter iis comparari potest. (r)

OBJECTIONES.

46 Obj. *primo*. Mysteria superna non sunt evidenter credibilia. Nam si talia sint, 1.° sunt pariter evidenter possibilia & vera: quoniam si essent evidenter impossibilia, essent quoque evidenter incredibilia: ergo & e converso, secundum vetus axioma dialecticum, *ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis valet illatio*. Id tamen falsum est; quippe possibilitas & veritas Mysterii, e. c. Trinitatis non est evidens. 2.° metaphysice evidens esset, illa esse credibilia fide superna; atqui hoc ipso sunt metaphysice evidenter vera, quum sit evidens metaphysice, eam fidem esse metaphysice connexam cum veritate: ergo. 3.° nemo posset eis dissentire; at haeretici dissentiunt. 4.° actus

(q) Vulgatissima opinio haec est ap. TT. cum veteres, tum juniores ubi de fide superna disserunt, cum *Cajet. Suar. Vazq. Con. Juen. Dring. Berti, Mosch. Csapodi*.

(r) Conf. *Suar.* de fide d. 4. s. 3. sqq. *Delu.* de fid. d. 5. n. 3. sqq. *Viv.* de fide par. 4. d. 3. q. 1. ar. 3. *Juen.* de fid. par. 7. diss. 4. c. 3. ar. 2.

actus fidei circa ea mysteria merito vacuus est, quoniam rapitur & cogitur moraliter mens ad adsensum objecti sibi moraliter evidenter propositi.

47 *R. N. Ads.* Ad 1. prob. *N. Ads.* quippe veritas, quae desumitur ex intrinseca connexione inter subjectum & praedicatum reperta, rei convenit prout est in se; credibilitas vero, quae petitur a testimonio dicentis, aliisque motivis extrinsecis competit rei prout subest iis adjunctis, suadentibus rem ita se habere, tumque posse ac debere credi sicuti dicitur. Heinc possunt etiam impossibilia fieri credibilia, si nempe adpareant sub adjunctis, quae prudentem adsensum extorqueant; quod quidem aperte liquet in rustico decepto a Parocho circa quaternitatem Personarum in Deo.

48 Ad hujus prob. *C. A.* Et *N. Con.* Quia enim evidentia impossibilitatis rei eodem evidentiae gradu ostendit, rem illi non posse adparere evidenter credibilem, cui impossibilitas rei evidens est; evidentia vero credibilitatis rei solum ostendit evidenter, rem ita adparere, ut possit prudenter credi, quin eodem evidentiae gradu ostendat rem esse possibilem aut veram, sed ita se habere quemadmodum adparet. Quocirca evidens rei impossibilitas connectitur evidenter cum ejus incredibilitate; non autem evidens credibilitas cum ejus possibilitate aut veritate. Adlatum axioma intelligendum est de opposito contradictorio, non autem de opposito contrario; quatenus nempe concludit argumentum ad propositionem negantem, non item ad adfirmantem.

49 Ad 2. *D. Ma.* fide in existimatione superna tali, *C.*, re ipsa tali, *N. Ma.* & *Mi.* sub eo sensu. Si re ipsa exsistat Dei testimonium de mysterio, hoc certitudine fidei certum est, at quum ejusdem exsistentia nec physice, nec metaphysice evidens sit, nec evidens nobis esse potest, fidem nostram re supernam esse. Ad 3: nemo unus signis credibilitatis probe captis dissentiri prudenter potest, haeretici vero imprudentissime dissentiuntur, vel potius dissentiri confingunt exterius, ne terrenis, quibus inhiant commodis valedicere cogantur.

50 Ad 4. *N. Ads.* Ad prob: moralis evidentia, quum nonnihil obscuritatis admittat, non ita mentem premit, ut nequeat ex imperio voluntatis in obsequium fidei captivari; eo praesertim quod sub ea evidentia solum adigitur mens ad adsensum innixum signis credibilitatis ceu objecto formali, non autem ad adsensum fidei propter testimonium Dei. Neque vero evidentia moralis impedit quominus contra militet ratio aliqua, esto levissima, qua mens temere dissentiri valeat: quod liquet in judicio temerario. Quid? quod maxima moralis necessitas ad adsensum stat quam optime cum physica ad dissensum libertate, non secus ac moralis necessitas consentiendi a gratia auxiliante suborta cum physica dissentiendi. (*t*)

51 Obj. *secundo*. Judicium illud credulitatis supernaturale est. Nam 1.° C.

(*t*) Conf cit. *Del.* a n. 25. *Platel.* de fide a n. 51. *Arriag.* de fide d. 5. a n. 27. *Muniess.* de fi. d. 6. s. 1. *Juen.* cit. *Gotti* de fide tr. 9. q. 1. dub. 8. § 1.

1.° C. Milev. definit (*t*) *donum Dei esse scire quid facere debeamus*: cui consonat *Aug.* inquiens (*u*) *nullus enim credit, nisi prius cogitet esse credendum, & hoc vult Apostolus* 2. *Cor.* 3. *non esse ex nobis, sed ex gratia*; tum idem (*x*) fert, *Deum dare cordi humano cogitationes pias, per quas habeat fidem*. 2.° ejusmodi judicium a virtute superna fidei elicitur, quum adserat mysteria esse credibilia fide superna: ergo superoa est, docente Thoma (*y*) quod *lumen fidei facit videre ea quae creduntur*, item (*z*) quod *ea quae sunt fidei, fideles per lumen fidei vident esse credenda*.

52 *R. N. Ads.* Ad 1. prob. Conc. & Aug. ut summum intelligi possunt de judicio regulaote proxime piam adfectionem supernam, ad actum fidei praerequisitam. (*a*) Ad 2. *N. A.* Ad prob. adj. *D.* quum adserat explicate, *N.*, tacite, *Esto*. Neque vero ex respectu ad terminum supernum habito adcedit actui supernaturalitas. Et *N. Con.* Thom. adductus per lumen fidei fortasse heic, ut alias, intelligit auxilium transiens, quod dirigit actum fidei. (*b*)

Adcedant iis illustrando sacratissimo dogmati Monimenta e penu Antiquitatis depromta.

(*t*) Can. 4.
(*u*) L. 2. contra duas epist. Pelag. c. 8.
(*x*) De dono persev. c. 8.
(*y*) P. 2. 2. q. 1. a. 4. ad 3.
(*z*) *Ibid* a. 5. ad 1.
(*a*) Ex dicendis *inferius* Tom. VI. ubi de fide.
(*b*) Adeundus *Suar.* de fide d. 6. f. 8. a. n 3. tum citt. *Platel.* n. 41. ac *Del.* n. 49. sqq

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Mysteriis supernis.

CLASSIS II. Ex iis Mysteriis, quae sane ingenti numero complurima, fide duce, inootuerunt nobis, selectiora quaedam praelibamus, monumentis id genus & hoc loci, & fusius deinceps tempore illustranda. Neque vero praetereundum, permulta, quae opportunam heic sedem occupare possent, similem *superius* illustrationem sortita esse. Ut puta e. c. *Mysterium St. Triados* ad Tom II. a p. 372 & a p. 25. & a p 494. *Mysterium quod peccatum Originis involvit* ad Tom. III. p. 475. sqq. *Mysterium Dei finis superni hominis* &c. Iis itaque missis, ad alia paucis procedit oratio.

PRO DIVINITATE JESU CHRISTI.

E RE MARTYROLOGICA.

1 *Deum omnipotentem* (*)... *quem cognovimus per* Verbum ejus Jesum Christum.

(*) colo

S. Pionius M. uti *supra* Adp. p. 1x.

2 *Dominum autem* Jesum Christum *altissimum* Dei Filium *pro caritate restaurationis humanae*

vere

vere quidem hominem fuisse mortalem... vultu constanti ac liberae vocis plena auctoritate protestatur.

S. Victor M. Praefectos in examine fidei suae adloquens, Massiliae (ex *Act.* Sancti, de quibus in Adp. p. xxxii.)

3 *Dion ad Maximilianum, milita & adcipe signaculum. Respondit, non adcipio signaculum: jam habeo signum* Christi Dei *mei... Non adcipio signaculum seculi, & si signaveris rumpo illud, quia nihil valeo* (*) *Ego Christianus sum, non licet mihi plumbum collo portare post signum salutare Domini mei* Jesu Christi filii Dei *vivi.*

(*) Alias *valet*

S. Maximilianus M. annorum 21. Adolescens, Dionem Proconsulem adloquens, Thebestae in Numidia, an. 295. Tusco & Anulino Coss. (ex *Act.* Sancti, quae Bolland. e codd. mss. sincerissima produxerunt ad d. 12. Mart. Sancto sacrum, & castigatiora, ut idem inquit, ex alio ms. vulgavit Ruin. p. 309. n. 2.)

Porro si Mabillonium audias in Acta Sancti, quae idem pariter inseruit Adpendici tomi iv. veterum suorum Analectorum, apud veteres Romanorum militias „ puncta & *στίγματα* in manibus, inscriptio nominis Imperatoris, praeterea monile plumbeum thessera „ erant militis adscripti „. Si Ruinartium itidem in sua Actorum editione ad notam *e*. „ Veteranorum (*qualis erat Fabius Maximiliani pater*) filii ad militiam cogebantur.

Jam vero Maximilianus, eo utique duntaxat titulo, *quod indevoto animo sacramentum militiae recusaverit* (sic enim ferebat Dionis decretum, quod ex tabella recitatum est, ex *Act.* n. 3.) capite plexus, anne inter Martyres jure numerandus? Sancto quidem Imperatoris ethnici militiae nomen dare abnuenti haec adposite reposuit Dion „ in sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani & Maximiani, Constantii & Maximi milites Christiani sunt & militant „. Quin etiam complurima id genus exempla ei objici potuissent, ut puta de ejus patre Fabio, de Marcello M. Tingitano, de Taracho, de Legione integra Martyrum Thebaeorum, de aliis propemodum innumeris. Nec itaque inhonestum ipsi Christiano erat sub pagano Principe militare, nec ob ullius virtutis christianae defensionem Dionis capitalem sententiam tulit.

Nihilo tamen secius varia quidem Martyrologia cum edita, tum mss. quae Bollandiani citt. laudarunt, itemque plerique eorundem Inter-

terpretes illum inter Martyres concelebrant. Morti quippe sponte sua oblatus est; quoniam ob amorem christianae innocentiae, dictante interius & urgente conscientia propria, ad quam unice tum animum intendebat, arbitratus est, se salva Christi fide, cui nomen dederat, ejusmodi alias militare non posse. De aliis martyriorum generibus postmodum, Deo auspice, disputabimus ubi de Martyrio.

4 *Deus ... spiritum meum ab hac hodie vita discedentem suscipe & concede ut apud te &* Unigenitum filium tuum *Dominum nostrum* Jesum Christum *gratiam inveniat.*

S. ANTIPAS Episc. Pergami in Asia M. Deum Patrem orans quum igne torreretur morti proximus, coram Praefecto urbis, Pergami an. 92. (ex *Act.* Sancti, quae post Metaphr. Lipom. Sur. Bollandiani ex ms. graeco Veneto, collato cum ms. graeco Vaticano vulgarunt ad d. 11. Apr. Sancto sacrum, p. 5. n. 5. quos consule sis pro authentia Actor. in adpar. praevio n. 2.)

Quid autem dogmati confirmando cohortem testium propemodum innumerabilem exigas? Dubiis quidem tempore. Modo tamen satis esto paucos in memoriam revocare, quorum testimonia de sacro. sancto dogmate superius, quasi aliud cogitando, in cit. Adpend. tradidimus. Testes nimirum sunt THEBAEI Milites, MARCELLUS Centurio, VINCENTIUS Levita, THEODORA Virgo praeclara ad pag. xxv. laudati, DIDYMUS & JULITTA ad p. xxvi. EPIPODIUS ad p. xxvii. FAUSTUS ad p. xxix. PIONIUS demum ad p. xxxi.

E RE LAPIDARIA.

5

D M ☧

VITALIS DEPOSITA DIAE SABATY K AVG

Q. VIXIT ANNIS XX MES III FECIT CVM MARIT ANNIS X DIES XXX

Romae olim in Museo Victorio, ut supra in Tom. IV. pag. 28. sqq. n. 17.

Ibidem argumento satis efficaci, nimir aque verisimili adducti, priores, quas Marmor sub initium praefert siglas hunc in modum interpretati sumus,

DEO . MAGNO . CHRISTO . SACRVM

Quo quidem Marmoris literati Author, Vitalis eo subclusae nomine Christum Dominum professus est Deum.

Quod

Quod autem aetas Marmoris antiquissima tempora sibi vendicet, res ipsa loquitur : videlicet illa ortographiae, atque grammaticae in scriptione barbaries, quam in Marmoribus vetustissimis passim animadvertimus; stilus itidem, quo Titulus concinnatus est; sigla G pro numero sexto; formula FECIT CVM MARITO, hoc est *vitam duxit*; sacrosancta symbola ω A; nec non Christi monogramma sub figura ☧, quae quidem omnia a primis jam inde seculis in Epigrammatis sepulcralibus vulgo usitata videris apud *Gruter. Lips. Fabret. Boldet.* ceterosque Lapidum christianorum Collectores.

6 ERENEA VI
BAS IN DEO A ☧ ω

Remae ut supra ad Tom. III. p. 24. n. 17.

Postremam Tituli partem sic interpretor, IN DEO CHRISTO. Et, me judice, jure quidem optimo. Quoniam uti in eodem Tomo ad p. 19. praemonuimus „ fere apud omnes convenit, priscos fideles ea „ conjunctione siglarum & Crucis, aut Monogrammatis Christi Do„ mini intendisse exprimere aut profiteri Christi Divinitatem, aut „ praecipua Christi, qua Deus est, adtributa. „

Recole locum citatum; & subinde dogmati nostro comprobando huc revoca quoscumque Lapides ea sacra conjunctione insignitos, hucusque nobis expositos. E. c. ad Tom. II. p.24. n.29. & 375. n.6., ad Tom.III. p.18. n.4. sqq., ad Tom.IV. p.22. n. 4. sqq.

7 IVBENTE DEO CHRISTO NOSTRO
S. MARTYRI VICTORINO QVODVVLT
DEVS DE SVO FECIT

Ad sepulcrum S.Victorini ap.Baron. in Martyr. Rom. ad d. 15.*Apr. exscriptum Reinesio classe* 20. *n.*411. *quem deinde exscripsit Fabret. classe* 8. *n.* 165.

Martyrium passus est S. Victorinus Imperante Trajano, cum Marone & Eutychete, quorum Acta sapientibus probata referunt *Surius* & *Bollandiani Hagiographi* ad d. 12. Maii. Non autem propterea aetatem Trajani spectat Lapis hic, quum vovus ille sit, non autem sepulcralis. At eum tamen satis antiquum dixerim. Fortasse ad ultimam periodum Seculi IV. vel ad priorem Seculi V., quum nomen *Quodvult Deus*, atque huic similia obtinerent, pertinet. Dixisset Baronius optarem ubinam aetate sua extaret una cum Lapide Victorini sepulcrum.

Jam vero habes heic praeter Divinitatem Christi, probatam quoque religionem erga Sanctos, Christi servos, votaque eisdem dicata Sanctis. Anne etiam Revelationem Quodvult ieo divinitus factam, ex τὸ IUBENTE DEO CHRISTO NOSTRO? Cetera in Tom. VII. ubi de hoc argumento, si faveant Superi, longe fusior erit sermo.

E RE LITURGICA.

8 *Vere dignum ... hic (*) princeps fidei confitendae; ille (**) intelligendae clarus adjutor : hic Chri-*

ſtum Filium Dei vivi pronuntiavit divinitus inſpiratus; ille hunc eundem Verbum, Sapientiam Dei atque Virtutem, vas factus electionis adſtruxit . . .

(*) Petrus (**) Paullus

Ex Sacramentar. vulgo Leoniano in Praefat. Missae ad
S. Paullum num. xxvi. (ap. *Murat.* de Miſſa Rom. vet. t. t. col. 344.)
Quid quaeſo pro re noſtra magis perſpicuum & praeclarum! Et
haec quidem, non modo popularis, verum etiam eccleſiaſtica Tra-
ditio populi Dei in ſupernam Chriſti Domini Divinitatem; quam
porro qui e grege Deiſtarum non audiat ac revereatur, inſanus atque
impius ſit oportet .. Neque vero alias obſcurius Ordo eccleſiaſticus
in officiis liturgicis loquutus eſt, quod ex iis, quae tempore ſubne-
ctimus, plane liquet. Alterum heic addimus.

9 *Vere dignum. In hac die, qua Jeſus Chriſtus Filius tuus, Dominus noſter, divini conſummato fine myſterii, diſpoſitionis antiquae munus explicuit (*) . . . .*

(*) Alias *explevit*

Ex eodem Sacrament. in precibus in Ascensa Dominus, *hoc
eſt in feſto Adſcenſionis*, num. vi. (ap. cit. *Murat.* col. 315.)
Dat praenobile fragmentum, praeter Divinitatem Jeſu Chriſti,
eum adterens Dei filium, ejus divinum Redemtionis myſterium, &
mirabilem in coelos Adſcenſionem, feſto ſollemniſſimo conſecratam.
Quod autem feſtum hunc diem anniverſarium ſingillatim ſpectat,
vel ab inſtitutione apoſtolica ortum ducere vulgo creditur, vel ſal-
tem inter quatuor omnium antiquiſſima feſta, quae ubivis jam a pri-
mis temporibus celebravit Eccleſia, recenſetur, *Auguſt.* authore ep. 54.
alias 118. c. 1. Eum ap. *Pſeudo-Clem.* conſtit. apoſt. l. 8. c. 3. ſervis prae-
ſcriptum videris in haec verba, *die Adſcenſionis*, ἀναλήψιος, *vacent
ſervi, quod tunc fuerit impoſitus finis oeconomiae Chriſti*; quo deinceps
nomine feſtum ipſum donarunt Graeci ap. *Allat.* de Dominic. Grae-
cor. c. 28. p. 1460. quemadmodum & Cappadoces ἐπισωζομένην, hoc eſt
diem ſalutis jure optimo nuncuparunt ex *Nyſſeno* hom. 3. de Reſur-
rect. Celebrari autem conſuevit feria quinta, quadrageſimo poſt Re-
ſurrectionem die, quo reipſa Dominus in coelos penetravit ex *Act.* 1. 3.
quidquid contra opinatus videatur *Chryſoſt.* hom. 3. in Act. Apoſt.
Sed & eadem Adſcenſio, quae feſti ſcopus eſt, Adſcendentis Chri-
ſti Divinitatem haud obſcure praeſefert. Inde ſiquidem Dominus Ad-
ſcenſionem & congruentem & neceſſariam eſſe perſuaſit Diſcipulis,
quod non niſi ea intercedente Spiritum ſanctum ad eos eſſet miſſu-
rus, ſic nempe effatus ex *Joan.* 17. 7. *expedit vobis ut ego vadam; ſi
enim*

enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos. Ecquis autem, quum Deus non sit, mittere Deum possit? Hunc itaque hominem ad coelos ob oculos progredientem, Hominem Deum interius fatearis oportet. De hoc festo percelebri plura *Thomassin.* tr. de fest. eccl. l. 2. c. 17. a §. 6. & *Baillet* de vit. SS. & festis annuis t. 4. ubi de festo Adscens. §. 2. a col. m. 106. edit. Paris. 1703.

E RE DIPLOMATICA.

10 *Rex Anglorum Athelbertus misericordia omnipotentis Dei catholicus, omnibus suae gentis fidelibus, & adventum gloriae magni Dei Salvatoris nostri Jesu Christi...*

ATHELBERTUS Anglorum Rex ad an. 603. ut *supra* (ad Tom. II. p. 96. n. 5.) Recole interea, si lubet, quae ibidem in istud Placitum observavimus.

11 *... Et coram omnipotentem Dominum Deum & Salvatorem nostrum Jesum Christum ... aeternam possideant bonitatem.*

STEPHANUS P. II. vel III. ad an. circ. 754. in Rescripto, quo Fulrado Abbati usum Dalmaticae concedit (ap. *Mabillon.* de re dipl. edit. 2. p. 491. e Codice Thuaneo num. 780.)

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

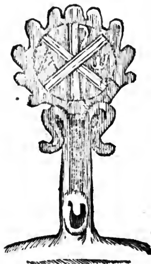
12

Romae in Museo Kircheriano.

Scalpta sunt christiana haec symbola in marmore ex tumulis veterum christianorum sublato. Vides heic inter cetera, quae observare nihil adtinet, Monogramma Christi sacris symbolis interjectum singulari quodam modo, quem in documentis id genus raro animadverteris, nempe in formam crucis. Anne ejus Author hoc novo emblemate designare intenderit Divinitatem Christi crucifixi? De hoc argumento plura ad Tom. VII. ubi de Monogrammate ⳨. Interea, si placet, consulas *Vitryum* diss. in tumulum T. Fl. Clementis, ubi & de Monogrammate Christi suo, quem illustrat, Lapidi adjecto perdocte disputat; tum *Gorium* in symbol. lit. t. 3. c. 7.

23

Florentiae olim in Museo Gorio, id testante eodem Gorio in symbol. literar. t. 3. p. 135. & in Diptych. t. 3. p. 137.

Clypeum hunc ex aere vetustissimum, aeri incisum primus omnium heic edidit Clariss. *Gorius*, si eidem fides. De monumento, quod picturis vasculorum vitreorum coaevum exsistimat, sic idem Author disserit in symbol. p. 136. „ Illud observatione dignum, quod „ clypeus ille in sublime erectus & adfixus, quoddam, ut ita dicam, „ ostensorium in modum coronae, columellae impositum referre vi- „ detur, pendentibus heinc inde lemniscis. Circa imam partem ad- „ surgit ansula, e qua catenulas innexas crediderim, quibus suspen- „ di

„ di posset in sacrorum coemeteriorum usum cum Lucerna. „ Scite „ quidem, consentimus & nos. Ulterius vero sub praeclaris hisce symbolis Divinitatem Christi ex more veterum christianorum expressam colimus & adversum Deistas elata voce praedicamus.

14

Nolae olim in Basilica vetustissima S. Felicis ap. Jo. Steph. Remondinum in hist. eccles. nolana t. 1. l. 2. c. 10. p. 411, & primum ante p. 351.

Haec illa celebratissima Crux est, symbolis pretioque insignis, colore purpurea, auro plena, gemmisque incrustatis elegantissime rutilans; fabrefacta nimirum studio, jussuque S. Paullini primi Nolae Episcopi, sanctimonia, doctrina, & sacra poësi praestantissimi. Eo quo Monogramma Christi redimitur, diademate inter sacra symbola, videtur mihi pientissimus Praesul quodam veluti signo triumphali extollere & coronare voluisse quod summum in Christo est, nempe Divinitatem; id quod & alias manifestius denotarat, procurans videlicet in duobus columnarum arcubus ad Basilicam S. Felicis in Pincis coronas extrui, quae Monogramma una cum eisdem symbolis eleganter circumcingerent. Eas pariter descripsit cit. *Remondin.* in conspectu Basilicae S. Felicis in Pincis in coemeterio Nolano, fig. IV. ante p. 351. ipsum consule sis.

Iis adde *Christi Domini Iconem* Hierosolymitanam cum adjecta Inscriptione graeco latina, ut *supra* ad Tom. II. p. 48. n. 14 Cetera, Deo propitio, ubi ex instituto de Divinitate Servatoris nostri.

PRO

PRO MATERNITATE DIVAE VIRGINIS
E RE MARTYROLOGICA.

15 *Pro peccatoribus Dei filius de coelo descendit ad terras, & de Virgine natus vocat omnes ad indulgentiam.*

S. ALEXANDER P. I. M. carceri mancipatus, Quirinum Tribunum ad fidem recens conversum, & mox Martyrem cum tota familia sua, adloquens, Romae an. 130. sub Adriano Imp. & Aureliano Judice (ex *Act.* Sancti, quae Bollandiani ex variis & optimae notae codd. mss. producere testantur ad d. 3. Maii Alexandro sacrum.)

16 *Verbum Patris... quum in quandam veluti senectutem mundus iste jam vergeret*, conceptum a Virgine *naturam suscepit hominis, nec propterea divinitatem amisit.*

S. DONATUS M. Thmui Episc. in Aegypto Macarinm post ea socium & M. adloquens coram Diocletiano Imp. super dogmatis christianorum, forte Salonae, ubi tunc commorabatur Diocletianus. Sanctus Thmui martyrium sub Diocletiano inchoatum, perfecit sub Licinio Imp. an. incerto (ex *Actis* ejus, quae Bolland. e ms. graeco Bibl. Florentinae, interprete Daniele Cardono S. J. vulgarunt ad d. 22. Mai. Sancto, Sociisque sacrum, n. 9.)

Prolixis sane altercationibus Donatum inter & adversarios fidei Acta haec redundant. Fortasse graecus eorum Scriptor, Hagiographorum graecorum more, plus aequo amplificaverit. Immerito tamen exinde Acta supposita dixeris, aut eorum periodum in laudem Matris Virginis heic exscriptam.

His pro argumento simili addito Adloqutionem S. MARCI Episc. Atinae ad Praesidem, Atinae sub an. 82. (ex *Act.* Sancti, quae ex mss. & edit. vulgarunt Bolland. ad d. 29. Apr. eidem sacrum, p. 556. n. 24.)

17 *Deus qui fecit omnia per Verbum suum, misertus est generi humano, quos transgressos a fide, idolis videbat servire, mittens Verbum suum,* per Virginis uterum *carnem suscepit humanam, quia Divinitas videri non poterat.*

S. THEODORITUS M. respondens Juliano Comiti, ajenti, *miserrime hominum, quem* (Christum) *nos omnes ante trecentos plus minus annos*

annos ex muliere natum novimus, tu creatorem & remuneratorem dicis esse? (ex *Act.* n. 3. citt. Adp. p. xv.)

Vides in egregia Adloquutione & Maternitatem divae Virginis, & incarnationis Dominicae oeconomiam.

E RE LAPIDARIA.

18 ΤΑ . ΣΑ . ΕΚ . ΤΩΝ . ΣΟΝ . ΣΟΙ . ΠΡΟΣΦΕΡΟ

ΜΕΝ . ΟΙ . ΛΟΥΔΙ . ΣΟΥ . ΧΡΙΣΤΕ

. . . .

ΠΡΕΣΒΕΙΑΙΣ . ΤΗΣ . ΑΓΙΑΣ

ΘΕΟΤΟΚΟΥ . ΚΑΙ . ΑΕΙ . ΠΑΡΘΕΝΟΥ

ΜΑΡΙΑΣ

Nimirum

Tua de tuis tibi offerimus servi tui, Christe.

. . . .

intercedente sancta Dei Matre & semper Virgine Maria.

Constantinopoli olim ex voto Justiniani I. ac Theodorae Augustae, ut supra in Tom. IV. p. 198. n. 11. ubi Epigraphen legas integram.

Viden' heic Imperatores Augustos una cum divina Maternitate Mariae & supernam ejus Virginitatem sancte profitentes?

19 *de donis* . DEI . ET . SCĒ . DĪ . GENITRICIS . MVN

VS . . . . .

Romae, ut supra in eodem Tom. IV. p. 199. n. 12.

Sanctam Dei Genitricem perantiqui Marmoris Epigramma Mariam Virginem jure adpellat, quidquid contra mussitent & reclament obtrectatores cum Nestorianis, Socinianis, aliisque id genus pestibus. Cetera in hanc rem suo loco.

E RE LITURGICA.

20 Ὅς (χριστος) ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ἐκ τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθεὶς καὶ ἐνανθρωπήσας . . .

Scilicet

Qui (nempe *Christus*) *ex Spiritu S. & ex sancta Domina nostra Matre Dei ac semper Virgine Maria carnem adsument & homo factus* . . .

Habes

Ex Liturgia S. Basilii Alexandrina sub init. oblationis (ap. *Renaud.* in collect. liturg. orient. t.1. p.66.)

Habes heic pariter cum Virginitate Matris, oeconomiam Mysterii Dominicae incarnationis. De authoritate vero adductae Liturgiae nonnihil delibavimus contra Protestantes ad Tom. III. in Adp. liturg. praefixa p. 11. sq; fusius de ea *Renaud.* in diss. praevia ad t.1.

21 *... Maria beata facta est templum pretiosum portans Dominum dominorum.* Genuit *enim pro nostris delictis* vitam praeclaram, *ut mors pelleretur amara. Illa enim viscera, quae humanam non noverant maculam, Deum portare meruerunt...*

E Missali Gothico in Immolatione Missae ad diem Nativitatis Domini nostri Jesu Christi (ap. *Mabillon.* de liturg. gallic. l. 3. n. 1111. p.192.)

De authoritate itidem ac vetustate hujusce Missalis nonnulla observavimus ad cit. Tom. III. in Adpendice p.vi. sq. quae recolere non pigeat.

E RE DIPLOMATICA.

✠

22 *In nomine Domini nostri Jesu Christi ejusque sanctissimae Genetricis... Temporibus Domini Viri Gloriosissimi Arichis Summi Ducis Gentis Longobardorum...*

Alphanus Sedis Beneventanae Episcopus sub finem Seculi vi. vel sub initium vii. in Charta, qua Patronatum ecclesiae S. Martini, quam ille a fundamentis erexerat, Trasamundo concessit (ap. *Jo. de Vita* in antiq. benevent. t.2. diss. 5. p. 323.)

Explicationem qui opes eorum, quae hoc in Diplomate occurrunt, nonihil difficultatis praeseferentium, adeas cit. *De Vita*, qui cuncta erudite ac feliciter enodat.

23 *... Hanc libertatem monachis, qui in Ecclesia beatae Dei genetricis Mariae... famulantur...*

Ina Rex Westsaxonum an. 704. (ut supra in Tom. II. p.99. n.9.)

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

24

Romae olim in Museo Victorio ap. Ill. & Cl. Garampium, qui Monumentum edidit in diss. de Nummo Bened. P. III. p. 150. sub fin.

Icon haec pervetusta, etiam Inscriptione non loquente, divam Virginem tibi ob oculos Matrem Christi Dei repraesentat. Quippe moris fuit apud majores nostros, & cordatissimi quidem, post Synodum Ephesinam adversum perfidiam Nestorianam, & pingere & sculpere sanctam Virginem in ulnis gestantem tenellum Dominum, ut eam ΘΕΟΤΟΚΟΝ, seu veram Dei Matrem quam manifeste proderent ac celebrarent. Ergo ubicumque inter monumenta sacrae vetustatis divam Virginem hoc ritu pictam aut effictam videris, ejus generis documentum ad confirmandam illius Maternitatem supernam proditum noveris.

Huc rursum advocanda sacra divae Matris Imago musivo opere, quam *supra* ob oculos Lectori posuimus ad Tom. II.

25

MP
ΘY

Hierosolymis olim, ut supra in cit. Tom. II. p. 48. n. 15.

PRO INCARNATIONE VERBI DIVINI

E RE MARTYROLOGICA.

26 *Dominum autem* Jesum Christum, *altissimum Dei filium pro caritate restaurationis huma-*

nae vere *quidem* hominem *fuisse* mortalem, *&* *impiis se volente occisum ... protestatur*.

S. Victor Massiliensis M. uti *supra* p. 79.

27 *E contra de virtute Domini nostri Jesu Christi ... deque* mysterio Incarnationis ejus *multa quidem tam Prophetae, quam viri spirituales praedixerunt ... testificantes quomodo novissimis temporibus* de coelis inter homines adparuit ...

S. Theodotus M. Theotecno Praesidi discrimen inter religionem ethnicam & christianam exponens (ex *Act.* citt. Adp. p. xxviii.)

28 *Propter Christum*. Adveniens *autem* in carne in hoc mundo, *abstraxit nos a corruptione & vitam aeternam promisit. Unde ...*

S. Theodora V. M. respondens Judici, ajenti, *quia si ingenua, quare nubere non voluisti?* (ex *Act.* citt. Adp. p. xx.)

29 *Dominus meus* Jesus Christus *dixit se pro peccatoribus* descendisse de coelo. *Nam & Evangelia ejus testantur, quod meretrix rigaverit lacrymis pedes ejus & indulgentiam adceperit*.

S. Afra M. ad Gajum Judicem sibi reponentem, *ut audio, meretrix es; sacrifica, qui a aliena es a Deo Christianorum*, (ex *Act.* n. 1. Vide sis Adp. p. xvii.)

E RE LAPIDARIA.

30 ΤΑ . ΣΑ . ΕΚ . ΤΩΝ . ΣΟΝ . ΠΡΟΣΦΕΡΟ
ΜΕΝ . ΟΙ . ΔΟΥΔΙ . ΣΟΙ . ΧΡΙΣΤΕ
ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ . ΚΑΙ . ΘΕΟΔΟΡΑ
Α . ΕΥΜΕΝΟΣ . ΠΡΟΣΔΕΞΑΙ . ΥΙΕ
ΚΑΙ . ΛΟΓΕ . ΤΟΥ . ΘΕΟΥ . Ο . ΣΑΡ
ΚΟΘΕΙΣ . ΚΑΙ . ΣΤΑΥΡΩΘΕΙΣ
ΥΠΕΡ . ΗΜΩΝ *&c.*

Nempe

Tua de tuis tibi offerimus servi tui
Christe, Justinianus & Theodora. Et tu
propitius adcipe, Fili Dei Verbum, qui
nostri caussa carnem adsumsisti &c.

Constantinopoli, ut supra p. 87.

En

En tibi in eximio Lapide dogmatico, praeter alia tempore recensenda, oppido confirmata Mysteria subliniora de Incarnatione Verbi divini ac de Divinitate Christi. Occludant plane ad illum oculos, aures & ora Nestorius, Socinus, ac Deistae universi, vel superna haec Mysteria haud inviti protinus fateantur. Et hoc quidem augustum ac perinsigne testimonium nostro dogmati ex traditione illustrando heic satis esto.

E RE LITURGICA.

31 *Unicus Filius Dei, qui genitus de utero Patris incarnari venit ex utero Virginis, eluat vos cet.*

Ex Oration. gothico-hispano in Benedictione ad Matutinum inter orationes de Adventu Domini (ap. cit. *Blanchin.* p.4.)

Exstat eadem Oratio in Breviario Moz-arabico Toleti edito sub an. 1502. fol. 16. col.1., exstant & plurimae hujusce Orationalis, ut monemur ab eodem *Blanch.* sub init. codicis anecdoti ad marginem.

De Benedictionibus ad preces horarias, & alias occurrentibus *supra* egimus ad *Tom. IV.* p.35.sqq. pluraque tractanda restant ad Tom.VI. ubi de Spe theologica & alibi.

32 *Deus, qui Verbi tui Incarnationem praeclari testimonio sideris indicasti; quod videntes Magi oblatis Majestati tuae muneribus adorarunt...*

E Missali goth. inter praefationes et collectiones in vigiliis Epiphaniae (ap. cit. *Mabillon.* l.3. p. 205.)

Occurrit hoc loci in praeclarum supernae Incarnationis testimonium Adoratio Magorum, de qua plura alias differemus. De festo autem Epiphaniae, cui eadem adoratio argumentum praebuit ac rationem plura *superius* in Tom. IV. a p.30. & rursum leviter *inferius* ad Tom. VI.

E RE DIPLOMATICA.

33 *Igetur dum & omnipotens Pater qui dixit de tenebris lumen splendiscere, per incarnationis misterium unigeniti filii sui Domini nostri Jesu Christi vel inlustrationem Spiritus-sancti inluxit in corda sanctorum...*

Clodoveus junior in Placito, quo sub an.643. libertatem monasterio Sandionysiano adierit & confirmat (ap. cit. *Mabill.* l.6. p.466. ex autographo corticeo.)

De hac Diplomatis particula rursum, si faverit Deus, redibit sermo. Sed & aliam huic ferme omnino parem legere est apud Praeceptum, *Theodorico Calensi* subscriptum an. 723. depromtumque e tabulario Dionysiano ab eit. *Mabillon.* p.488.

34 ***... Illud autem omnipotentis Dei ... interdictione, interdico ne ... anno dominicae incarnationis septingentesimo vicesimo quinto ...***

INA Rex Westsaxonum (ut *supra* Tom.II. p.99. n.10.)

Eodem in loco illud & alterum ejusdem *Inae* Diploma, una cum alio *Offae* Regis Merciorum a suspicione falsitatis ob adjectam ita mature aeram christianam *Incarnationis Dominicae* vindicamus ad p.100.

Huic autem Diplomati sacra nota ejusdem aerae insignito subnectere liceret alia propemodum innumera, quae ab aetate Caroli Magni adusque annum Dominicae Incarnationis millesimum fere passim occurrunt.

Jam vero qui sacram ejusmodi notam in Diplomatis, Placitis, Praeceptis, & Chartis quibuslibet nominum suorum subscriptionibus praefigunt, Incarnationem porro Dominicam testantur, ac profitentur. Haec quidem de Mysterio fert traditio non modo vulgaris & plebeja, verum etiam regia & imperatoria.

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

35

Pisis in Valvis aeneis pervetustis Basilicae Primatialis in areola I. ap. Ciampin. vet. monim. par. 1. c.6. post p.46. litera A. & ap. Jos. Martinium in theatro Basil. Pisanae tab.12. post p.48.

Inscriptio quae typum explicat, sic legenda, AVE MARIA GRATIA PLENA, quibus plane verbis, si τὸ MARIA exceperis, Angelus Gabriel maximo de Mysterio acturus, divam Virginem salutavit ex *Luc.* 1. 28. Typus hic, Incarnationem Verbi, in utero Virginis, divino Spiritu cooperante, perfectam, expressius alio quolibet repraesentat.

In

In dubium quidem vertitur ap. Eruditos Pisanos, ubinam gentium & qua aetate valvae stilo isto satis rudi & inculto (quod & ex aliis valvarum typis hoc Opere jam productis, aut postmodum producendis eruere licet) conflatae sint. Nonnulli Pisis olim constructas autumant; alii frequentius aliunde advectas fuisse arbitrantur. Undenam vero? Ajunt plerique ex Hierosolymis. Vulgaris autem traditio ex Insulis Balearibus, a Pisanis sub seculum XII. subactis canit, Authore *Ciamp.* mox cit. cui adcinit praelaud. *Martinius* p.49. cum *Paul. Troncio* in Annal. Pisan. p.56., quum scilicet Pisani tum mari potentes quaesiti & in auxilium dati Berengario Barcinonis Comiti, ac strenuo belligeratori, sub eo Comite una cum Catalanis & Genuensibus, eas Insulas, tum sub Mahumedanis maria infestantibus gementes, expugnarunt pac devicerunt aperto marte ad an.1115. apud Historicos Hispanarum rerum cum *Mariana & Zurita* ad eum an. Putant itaque, tum Pisanos secum adduxisse valvarum spolia, quae deinceps Ecclesiae Pisanae dono dederint.

Sed haec tamen omnia, quum nullo uspiam documento fulciantur, nimium dubia sunt, nec pene nomen conjecturae sibi vendicant. At merito tamen ex ipsa valvarum constructione plerique omnes vulgo consentiunt cum citt. *Ciampin. & Martin.*, eas longe ante annum millesimum esse alicubi fabrefactas. Id quod institutum nostrum cum primis spectat.

Reliqua id genus monimenta pro sacratissima incarnatione divini Verbi tempore dabimus.

PRO AUGUSTISSIMA EUCHARISTIA

E RE MARTYROLOGICA.

36 *Panem Dei volo, panem coelestem, panem vitae*, quae est caro Jesu Christi filii Dei, *qui posteriori tempore ex semine David & Abraham factus est: & potum Dei volo* sanguinem ipsius, *quae est caritas incorrupta & perennis vita.*

S. IGNATIUS M. Romanos adloquens per epistolam ad eos conscriptam quum jam vinculis mancipatus esset, lata in eum a Trajano Imp. mortis sententia (ex *Epist.* Sancti Actis adnexa, n. 3. Recole Adpendic. p. v.)

Hoc uno celeberrimo monumento Mysteria terna depraedicat, ut vides, Ignatius; nempe Ss. Eucharistiam, Christi Personam & Divinitatem, Dominicae Incarnationis Oeconomiam, ubi quidem & tacite Christi Matrem enuntiat.

37 *Ecce confirmati sumus* Corpore & Sanguine De-

Domini nostri Jesu Christi, *ut & noster sanguis pro confessione nominis ipsius fundatur*.

S. Calocerus, alter olim ex praecipuis Adriani Imp. ministris, M. una cum aliis permultis Anonymis recens sacra unda initiatis, alloquens alios Martyres carceri propter fidem Christi mancipatos, vix divinitus, adcepto baptismate, sacrosancto Christi corpore & sanguine refecti sunt, Brixiae an. 119. sub eodem Adriano (ex *Act.* Sancti n.6. ap. Bollaud. ad d. 18. Apr. Calocero sacrum, p. 525.) Qui Brixiae adeo egregie loquutus est, martyrium perfecit Albingae, quae urbs est episcopalis maritima Liguriae.

Bina haec praestantissima documenta postmodum ulterioribus observationibus illustrabimus.

E RE LAPIDARIA.

38

Romae olim e coemeterio S. Pontiani effossus Lapis ap. Boldet. in observat. p. 208.

Occurrit in singulari Froiteae Epitaphio, graecis latinisque literis exarato sacratissimae Eucharistiae symbolum haud obscurum & ignobile. Sub illa nempe panum cruce signatorum figura, qui calici depicto insidentes objiciuntur oculis. Nimirum moris fuit apud primaevos Christi cultores frequenter panes delineare in symbolum venerandi Panis Eucharistici, in quem videlicet auxilio symboli iterum iterumque oculis propositi & subcurreret memoria, & raperetur voluntas. In hunc nempe aut similem id genus finem tendebant Majorum nostrorum symbola, quod saepius inculcandum superest nobis.

Consentit de proposito symbolo sermonem agens *Aringh.* cit. l 6. t.2. p.534. n 7. in haec verba „ ut ad Synaxes peragendas panum „ ejusmodi signo proposito panis in Christi corpus conversione, mul„ tiplicatis ejusdem panibus Christiani probe meminissent „. Nec dissentire quidem videtur *Boldet.* proxime cit. & alias.

Jam

Jam vero panes illos in Marmore descriptos, ex mente Epitaphiographi, ad Ss. Eucharistiam, antonomastice dictam *Mysterium fidei* referri, conjectare licet; videlicet ob eximiam fidem., flagrantemque pietatem ejusdem Authoris, aut Froiteae sepultae erga supernum Mysterium, in quo *memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus* ex *Ps.* 110 4. Et hoc quidem unum sufficiat specimen eorum longe plurium, quibus & hunc Lapidem, aliaque documenta pro Mysterio Eucharistico fuse suis in locis illustrabimus.

E RE LITURGICA.

39 *Credo; credo, credo & confiteor ex tota anima mea, quod hoc ipsum quod est in manu mea, illud est corpus vivum filii tui unigeniti Domini nostri, Dei nostri.*

E Liturgia veteri Coptitarum (*Athanas. Kirchero* Interprete in prodromo copto c. 2. p. m. 34.)

Professionem hanc fidei in realem Christi praesentiam sub elementis eucharisticis recitat Sacerdos, consecratione peracta. Utinam Deo inspirante professionem consimilem Deistae omnes coram Venerabili Sacramento tandem aliquando elicerent! Sub eisdem ferme vocibus elucet haec fides, vel a sacrifico, vel a populo adstante palam expressa, in Liturgia communi Aethiopum, quam exhibent *Biblioth.* PP. Lugdun. t. 27. p. 633. ac cit. *Renaud.* t. 2. p. 317., tum in Liturgia peculiari Aethiopum Abassinorum ap. cit. *Kircher.* p. 39. sqq.

40 *Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus ob diem jejunii Coenae Dominicae: in qua Dominus noster Jesus Christus filius tuus in novo testamento sacrificandi ritum instituit, dum panem ac vinum (quae Melchisedech in praefiguratione futuri mysterii Sacerdos obtulerat) in sacramento (*) sui corporis & sanguinis transformavit: quaesumus &c.*

(*) in Sacramentum

E Missali gallic. vet. Feria v. in Coena Domini, oratione post Sanctus (ap. cit. *Mabillon.* p. 349.)

Legar heic etiam atque etiam incredulus quisque & impudens veritatis hostis rationem veri Sacrificii, ac verae conversionis, quae voce ecclesiastica vulgo *Transubstantiatio* audit, quam nempe mysterium Eucharistiae divinitus importat, jam a remotis usque seculis disertissime confirmatam.

E RE

41 ... *Et si quis ipsam epistolam nostram infringere conaverit ... a communione participationis corporis & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi excommunicatus adpareat ...*

S. Reolus Archiep. Remensis in Charta pro condito parthenonis Gaugiaci an. circ. 685. (ap. *Mabillon.* annal. benedictin. t. I. p. 702.)

Hoc quidem ceteris quibusque terribilius anathematis fulmen, nocumentum ac dedecus; arceri nempe a communione corporis & sanguinis Domini, ob quam prae primis idem Dominus Ss. Eucharistiae Sacramentum dignatus est instituere, quo cibus spiritalis cunctis esset hominibus, salus, vita, & omne delectamentum. Haec autem, quae orthodoxam fidem spectant, Reolo sanctissimo plane obscura non erant, sed notissima: idcirco Vir Dei ut majori qua posset industria & vi Chartam suam communiret, in ejus infractores tremendum hoc fulmen intorquendum duxit. Et hoc quidem exemplum fortasse primum omnium est, quod deinceps apud omnes ferme catholicas gentes Viri Principes, aliique sibi in re simili imitandum duxerunt.

Jam vero & Reolus & ceteri, qui sua infringentibus decreta hujusmodi anathemate minas intentaverint, fidem suam erga Ss. Eucharistiam plane testatissimam produnt. De participatione corporis & sanguinis Christi per sumtionem elementorum rite consecratorum fide sancta, plura *inferius* ad Tom. VIII. ubi ex instituto de Ss. Eucharistia.

42 *Vas argenteum ... patenis atque calicibus ad ministerium sacrosanctum, prout valui, Deo annuente, distribui ... Vineam tibi eatenus derelinquo, ut diebus festis & omnibus Dominicis, sacris altaribus mea offeratur oblatio ... Vineam do, quam posui Vindonissae, sub ea conditione, ut a patribus suis, omnibus diebus festis ac Dominicis pro commemoratione mea sacris altaribus offeratur oblatio.*

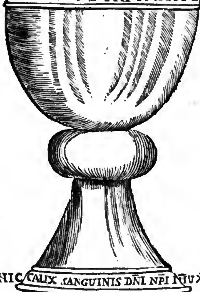
S. Remigius Episc. Remensis, mundo ereptus an. 533. in Testamento suo (ap. *Mabillon.* de lit. gallic. in adpend. probat. p. m. 466.)

Certo plane certius est, quod & *Ministerium* illud *sacrosanctum*, & *sacris altaribus offerenda oblatio* nihil sint aliud ad catholicum Remigii sensum, ac Sacramentum & Sacrificium Ss. Eucharistiae, quae patenarum & calicum ministerio pridem perfici consueverunt. De iis, simi-

similibusque ad rem tantam conficiendam instrumentis *infra* uberrime ubi ex instituto de Ss. Eucharistia.

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

43

Calix S. Ludgeri apud Anonymos duos Benedictinos e Congreg. S. Mauri, videlicet Martenium & Durandum, in secundo itinere literario, Parisiis edito 1724. *p.* 234. *sq.*

Ejusmodi Calix ex aere deaurato usui fuit sacris operaturo S. Ludgero, primum Episcopo Mimigardeyordensi in Westphalia, deinde Monasteriensi apud ecclesiam antiquiorem Verdenensem, & e vivis erepto an. 809. 26. Mart. ei sacro. De Sancto plura *Bolland.* ad eum diem, hoc tamen de Calice nihil omnino.

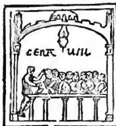
Porro quale, quantumque sint testimonium pro veritate Sacrificii Eucharistici praeclarae illae inscriptiones superne ac inferne ca-

 lici

lici adſcalptae, non eſt quod dicam & interpreter, res ipſa loquitur. Id ipſum argumenti genus retractabimus *infra* perlubenter ad Tom. VIII.

Ludgeriano Calici praeſtantiſſimo adnectere liceret Patinam illam famoſam S.Petri Chryſologi, de qua jam multa diximus *ſupra* Tom.III. p.390. ſq. ac Tom.IV. p.46. ſq. at plura tamen de eadem comparate ad rem Euchariſticam ſuperſunt tempore differenda. Vide ſis interea *Sebaſt. Paulli* in diſſ. de eadem Patina edit. Neap. 1745.

44

Piſis in Valvis mox memoratis p. 92. n. 35. apud citatos ibidem Ciampin. & Martin. ad literam O.

Rudioris iconiſmi Epigraphe haec eſt, CENA DOMINI, Coena proculdubio Euchariſtica, tametſi ab imperito artifice inciſa, ſi ad editionem Ciampini adtenderis; & manifeſtius quidem, ſi alteram Martinii adcuratiorem conſulueris. Haec illa Coena mirabilis, de qua in ſacro Evangelio & in epiſtolis Paulli ſaepe divinus recurrit ſermo, a Servatore noſtro in maximam Dei-hominis gloriam, ſimulque in maximam creatorum omnium ratione utentium utilitatem, *pridie quam pateretur*, inſtituta. De ea nos paucis hucuſque, at perpluribos tempore, Deo auſpice, differemus.

Addi poſſet conſimile, ſed illuſtrius de Coena Domini monimentum, alias receuſendum, quod Piſis itidem exſtat apud Eccleſiam primatialem in volumine vetuſtiſſimo benedictionis cerei paſchalis, iconibus illuſtrato, num. 12. ap. cit. *Martin.* in adpend. tab. 36. poſt p. 19.

45

Flo-

Florentiae in Monasterio Monialium B. Clariti Flor. ap. cit. Gorium t.3. p. 208.

Adjacet Monimentum hoc depictum iconi grandiori, quae praefert Christum benedicentem XII. Apostolis, sugentibus vitales aquas, quae ex ventre illius fluunt: quo fortasse Author ad ea Domini adludit verba ex *Joan. 7. 38. si quis sitit, veniat ad me & bibat: qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vitae*, & adposite quidem: atque id ipsum fortasse subjecto de Ss.Eucharistia typo clarius & illustrius exprimere in votis fuit.

Gorius more suo documentum ex utraque parte conflatum nuncupavit simpliciter *Diptychon*, at nullo tamen jure, quod videam, uti alias in simili observatum nobis est. Profecto typus propositus ad rem nostram eximius est, ac historiae Liturgico-eucharisticae materiam praestat plurimam. Enim vero esto ex una vel altera hujus picturae conditione possis illam satis vetustam dicere, at ex aliis longe pluribus ad tempora recentiora aevi infimi revocandam censemus. Idcirco, extra orbitam Epochae nostrae primo aerae christianae millenio circumscriptae, in qualemcumque de mysterio divinissimo dogmatis illustrationem recusa hoc loci admittatur Criticis.

Observatum denique velim. Quae toto Classis decursu tradidimus Monumenta pro tribus primis capitibus exornandis, spectantibus nimirum Divinitatem Christi, Maternitatem divae Virginis, Incarnationem Verbi divini, quantum ad cujusque scopum secum invicem colligata videri, ut quod unum probet ex hisce mysteriis, probet & reliqua. Quippe qui dixerit Christum Deum, & Virginem esse Dei Matrem, & Verbum carnem adsumsisse in utero Virginis, necessaria consequutione dicat, seu tacite profiteatur oportet; idemque omnino e converso, quum adseris aut Virginis Maternitatem, aut Verbi Incarnationem, hoc ipso Christum depraedicas Deum. Verbo: ea singula documenta ad unam prae primis Incarnationem, quae alia bina mysteria divinitus complectitur, collimare atque referri dicenda sunt.

Id quod etiam in tradendis *inferius* ad Tom. VII. e re antiquaria pro tribus eisdem mysteriis sedulo praeobservandum jubemus, ne hostibus veritatis in methodum nostram jure obgannire datum sit.

CAPUT TERTIUM

de Miraculis supernis.

53 QUAESTIO I. Quid de notione ac partitionibus Miraculi? RURSUM QQ. ADSERO I. Miraculum prout in praesentia usurpatur, est operatio, DOGM.SCHOL. quae praeter usitatas atque mechanicas naturae leges advenit, & vires

res cauſſarum omnium naturalium ſuperat. (*e*) quo quidem ſenſu miraculum ſumitur in ſacro codice, e.c. *Exod.* 11. 4. *Num.* 26. 10. & ſaepius, ac ſub eodem itidem miraculi rationem explicant *Auguſt.* (*f*) & *Thom.* (*g*) Heinc miraculum adpoſite nuncupatur nonnullis ſuſpenſio, cujuſquam legis naturalis, mutatio ſenſibilis in ordine naturae, & ab hujus legibus viſibilis exceptio. Dicitur autem mirabile, quia natum eſt excitare admirationem in iis, qui effectum noverunt, ejus tamen cauſſam perſpectis naturae legibus adſequi nequeunt; tum rarum & inſolitum, non eo tamen quod raro & infrequenter evenire debeant miracula, alias quae Moiſes & Chriſtus Dominus frequentiſſime patraverunt, vera non eſſent miracula; ſed quoniam ſolitum naturae curſum egrediuntur (*h*).

54 II. Tribuitur in varias claſſes, aut gradus. Horum quidem primus & ſupremus eſt quum facultas naturae quoad rem ipſam, quae efficitur, exceditur; uti quum ſol in coelo ſtetit, aut retroceſſit. Alter eſt quum naturae facultas exceditur, non re quidem illa quae fit, ſed re potius illa in qua fit, e. c. ſi vita homini mortuo reſtituatur, aut coeco reluceat dies. Tertius quum exceditur naturae vis quoad ordinem duntaxat & modum rei quae fit; quo pacto Eliae vel Samuelis precibus ſubito aër denſatur & fluunt imbres, id quod cauſſae naturales praeſtare potuiſſent, at juſto temporis ſpatio. Quartus quum factum aliquod, eſto alia etiam quam divina virtute evenire poſſit, ex adjunctis tamen aut circumſtantiis liquet non niſi Deo adſcribendum eſſe; ut quum e coelo deſcenderunt flammae, quas pravi genii potuiſſent quidem immittere, tum vero minime, quum reddi comperta debuit Dei majeſtas & vera divinitas. Haec autem frequentior miraculi graduum partitio, ad quos revocare ceteros poſſis (*i*).

55 Heinc a vera ratione miraculi protinus rejicienda veniunt quae dici conſueverunt miracula naturae, artis & averni; illa nimirum naturae effecta ſuapte conditione rara, & ex ignoratione cauſſae, modique admiranda; ea inſuper quae ingenii acutiſſimi ſolertia ſupra communem hominum captum inuſitata & mirabilia interdum excogitari ſolent; praeſtigiae denique pravorum geniorum, quas nempe iidem

(*e*) Conſentiunt vulgo Doctores, tum noſtrates cum *Suar.* de fide d. 4. ſ. 3. n. 8. & l. 4. de Angel. c. 39. *Bened.* P. XIV. de beat. & can. Servor. Dei t. 4. par. 1. c. 1. *Valsech.* de rel. chr. l. 2. c. 6. *Vaſſon.* diſſ. de mirac. n. 4. *Cſapodi* de rel. rev. l. 1. prop. 8. *Carbon.* de Theol. rev. l. 1. q. 2. art. 2. ceteriſque *Anti-deiſtis* ubi de mirac; tum ceteri cum *Grot.* de ver. rel. chr. l. 2. §. 5. *Leibnit.* in theodic. par. 2. n. 207. & 249. & alias, *Buddeo* de atheiſmo & ſuperſt. c. 3. §. 5. & c. 7. §. 5. ac in Theol. l. 2. c. 1. §. 30. cum aliis pariter *Anti-deiſtis* & *Anti-ſpinoſiſtis* quum agunt de mirac.

(*f*) De Trin. l. 3. c. 4. 5. & de Gen. ad lit. l. 6. c. 13. & l. 26. contra Fauſt. c. 3.

(*g*) P. 1. q. 105 a. 7. 8. & l. 3. contra gent. c. 101. & in diſput. de potent. q. 6. a. 2. O.

(*h*) Lege *Albert.* M. in 3. ſent. diſt. 18. art. 3. *Thom.* proxime cit. *Salmant.* t. 6. tr. 15. d. 3. dub. 4.

(*i*) Cenſum Authorum, quibus haec partitio probatur & exponitur, habes ap. cit. *Bened.* XIV. l. 4. par. 1. c. 1. n. 6. ſqq.

iidem per se se repraesentent, aut homines improbi per privata cum eis pacta. Haec quippe omnia intra arcanum naturae aut artis sinum latent, & inde vel hominum, vel daemonum industria naturali depromuntur (*k*).

OBJETIONES.

56 Obj. contra 1. Ads. Perperam nobis describitur notio miraculi. Nam 1.° nomen miraculi non nisi comparate ad hominum opiniones potest intelligi, & nihil aliud significat, qnam opus, cujus caussam naturalem exemplo alterius rei solitae explicare non possumus, vel saltem ipse non possit, qui miraculum scribit aut narrat; antiqui siquidem & omnes fere in hoc usque tempus nullam praeter hanc normam miraculi habuerunt. Totidem fere verbis Naturalistarum juniornm Parens *Spinosa* (*l*) 2.° nihil contra vel supra naturam contingere potest; tum quia ipsa aeternum, fixum & immutabilem ordinem servat; tum quia nihil in natura contingit, quod ex ejus legibus non sequatur; tum quia ejus leges ad omnia, quae & ab ipso divino intellectu concipiuntur, se se porriguut: ergo. Haec idem *Spinosa* (*m*) 3.° si rata omnibus sit haec descriptio, nullum relinquitur indicium, quo miracula possit quisquam agnoscere, quum vires naturae quousque pertinent ignorent omnes, & vel ipsi quidem philosophi acutissimi naturae exploratores. Ita *Montesquiu* (*n*) & deinde *Rousseau* (*o*).

57 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* Hoc autem perinde est, ac si vaferrimus author, speciosis verbis fucum facere intendens imperitis, rotunde dixisset, non dari miracula. Perperam subinde & per ineptam principii petitionem pro certo statuit, nihil unquam, quod caussam naturalem non habuerit, contigisse; indeque totam miraculi naturam ad ignorantiam eorum, qui effecti miraculosi caussam nesciunt, imperite revocat contra sensum omnium bene sapientum, quibus hucusque alia nobiscum animo inhaesit miraculi notio. Quod si opinio haec spinosiana verum teneat, haud temere comparaveris eum plerisque impiorum recentium (*p*) vera priscorum christianorum miracula cum iis, quae Pagani ceu miracula vera & adoranda praedicabant. Verum apage impietatem.

58 Ad 2. *N. A.* quod perinde ordinem rei supernaturalis universum impetit. Frustra tamen, ut ex iis quae Cap. 1. mox disseruimus, satis evincitur. Porro prima ratio (unde reliquae fluunt) qua adsumtum argumenti probat Author, ex impio illo principio deducitur, quod Deus & natura unum idemque sint, atque adeo si Deus quidquam agat contra vel supra ordinem naturae, qnidquam plane supra

(*k*) Miracula id genus congessit plurimaeruditiss. *Maluenda* de Antichr. l. 8. par. 2. c. 16. sqq.

(*l*) In tr. theol. polit. c. 6. p. m. 69. sq.

(*m*) Proxime cit.

(*n*) In literis in monte conscriptis lit. 3. p. 96.

(*o*) In literis, quas vocat *Persannes*, lit. 153.

(*p*) Quibus merito adcensendus *Author* anonymus cogitationum philosophicar. §. 42. 48. 50.

fupra vel contra fe ipfum agere convincatur: tum ex alio non minus impio, quod nempe omnia ex fatali neceffitate conftituta fint & fiant (*q*). Ergo dum vaferrimus homo primum abfurda haec immania non probat, principium petit & incaffum difputat (*r*).

59 Ad 3. *N. A.* Nec evincit quidquam adj. probatio. Siquidem (efto nulli omnino compertum fit quoufque naturae vis agendo progredi poffit, quamobrem quaeftio de miraculis naturam omnem excedentibus mihi nunquam perdifficilis & valde ardua non fuit) faepiffime novimus ad evidentiam quoufque naturae vis progredi nequeat, quum e. c. certo conftat nullam effe inter aliquam cauffam naturalem & effectum proportionem, ut puta fi homo quifpiam mortuum ad vitam revocet, ventis imperet, innocuus fuper flammas incedat, per aëra ficut avis volitet, fuper aquas conftanter gradiatur &c. quippe in iis, aliifque id genus eventis perfpicue deprehendimus, inter effectum & cauffam naturalem, e qua prodierit, nullam intercedere proportionem, atque adeo naturae vim effe rum finitam & limitatam, aut, quod in idem recidit, inverti, fufpendique tum leges, quas, ut experientia univerfali & perpetua condocemur, huic adfpectabili mundo regendo praefcripfit fummus Conditor, videlicet ne mortuus ad vitam ufpiam fufcitetur, ne flammis immiffus aduftionem evadat &c. (*s*).

60 Infiftis. Incertum eft, annon in hoc univerfo effecta quaedam accidant infolita & extraordinaria, quae raro quidem, fuo tamen tempore virtute cauffarum naturalium, quae ceteris quibufque communibus efficacia praeftent, certo eveniant; quia enim quoufque vires naturae progredi poffint penitus ignoramus: ergo quum illa eveniunt, quae nos miraculis adcenfenda duximus, prudenter etiam tum fufpicari licet, annon ea proveniant a virtute cauffae cujufpiam naturalis praeftantiffimae: nullum itaque miraculo adferendo indicium certum haberi poteft (*t*).

61 *R. Efto A.* fi fermo fit de effectis infolitis, at intra ordinem tamen

(*q*) Adferta haec ftultiffimi funt *Spinofae* in ethica par. 1. prop. 14. 15. 29. 33. & par. 2. prop. 11. in coroll. & alias.

(*r*) Haec egregie praeoccupavit *Angelicus* cit. de potent. q. 6. at. 1. o. confoditque ceu prifca Anaxagorae, aliorumque Philofophorum deliria. Eadem pluribus convellunt perdocti *Anti-Spinofiftae* cum noftratas, tum Proteftantes, quidquid *Abraham. kuffnelerus* in fpecim. art. ratiocin. ut Spinofam fuum a nota tantae impietatis vindicaret, multum operae ac temporis incaffum pofuerit.

(*s*) Pluribus haec amplificant *Calmet* in diff. de veris fictifque prodigiis, praefixa commentario in Exod. §. *Prodigia*. p. 285. edit. Manfi, *Valsech*. l. 2. in adpend. ad c. 16. *Faffon*. cit. n. 6. *Cerbon*. cit. art. 2. p. 54. fq. *Cfapodi* cit. p. 83. fq. & nos ftatim tetractabimus.

(*t*) Cauffam huic argomento praebere potuit Syftema *Huttevillii*, qui cenfuit ap. Faffon. cit. §. 14. Deum ab exordio mundi generales quafdam fciviffe leges, juxta quas cauffas naturales ita difpofuit, ut tali tempore neceffario edituri effent certos effectus, qui miracula vocantur; non quod eveniant praeter leges naturae, fed quod nobiliorem finem propofitum habeant, & inufitati fint, nobifque prorfus incogniti. Haec autem opinio cum vera miraculi indole ac notione vehementer pugnat; atque adeo illico explodenda.

tamen naturalem cooteutis, qoalia dixeris quae miracula naturae audiunt. Et *N. Con.* Alioqui vehemeus suspicio erit annon io ceosum mirabilium ejusmodi naturaliom reponenda fiot iosignora miracula, quae patrata referunt sacrae paginae a Mose, a Christo Domino, ab Apostolis, ab aliis; qoo plane quid impudentios & magis impiom? Quod autem haec vera miracula fint, naturae ordinem egressa, multa comprobaot indicia, quibus verum miraculom a falso discernitur ex regolis postmodum indicaodis.

62 QUAESTIO II. Quis miracolorom Author? ADSERO. Deus est, & ipse quidem solus virtute propria. Quippe Deus est *qui facit mirabilia solus* ex *Ps.* 71. 18. adcinuotque alia Scripturae testimonia, e c. *Exod.* 3. 20. & 15. 11. *Ps.* 105. 21. *Actor.* 3. 6. & 9. 34. tum *PP.* (u) Nec alia quidem est Doctorum nostraium sententia (x).

63 Et ratio quidem apertissime suadet. Principio enim miracolum, uti ajebat cit. *Chrysost.*, est quoddam omnipotentiae pignus: ergo Deum omoipotenicm sibi authorem vendicat. Deinde miraculum quid supernom est, ac sopra ordinem totius naturae; quod autem iotra ordinem naturae constitutum est, facultate limitata gaudet ad producendos effectus naturales, extra quos progredi nequit: ergo nihil creatum potest virtute propria miraculum edere, sed solus Creator. Id quod de ceteris quibusque effectis supernaturalibus tenendum dixeris. Praeterea ille unus potest legem immotare, qui legem condidit (y) at uous Deus legem cursus naturalis condidit: ergo.

OBJECTIONES.

64 Obj. Deos nollo pacto edere potest miracola. Nam 1.° si Deus, qui author naturae est, agat contra naturam, quemadmodum egisse miraculose perhibetor in fornace babylonica, adversum se ipsum agere plane convincitur; quo quid absurdum magis? 2.° sicut ordo justitiae humanae a divina justitia derivatur, ita & ordo naturae a divina sapientia; at nequit Deus operari contra ordinem justitiae humanae, ne dicatur caussa peccati, quod solum ordini justitiae repugoat: ergo nec contra ordinem naturae. 3.° bonum oniversi est bonum ordinis, ad quem cursus rerom naturalium pertinet; at nequit Deus facere contra bonum oniversi; quia nempe ex sua bonitate summa provenit, quod omnia sint valde bona secundum ordinem uoiversi: ergo contra cursum rerum naturalium nequit Deus face-

(u) Cum *Basil.* ac *Theodoret.* in cit. Psalm. 71. 18. *Chrysost.* hom. 14. in Matth. *Aug* l. 10. civ. c. 12. *Thom.* p. 1. q. 110. a. 4. O. & l. 3. contra gent. c. 102. & de potent. q 6. a. 1. & 2. O.

(x) Cum *Suar* de Angel. l. 4 c. 39. & de fide d. 4. sect. 3. n. 9. *Lauraea* In 3. sent. Scoti t. 4. d. 20. de miraculis art. 12 n. 344. *Salm.* in cit. diss. *Bened.* P. XIV. in cit. l. 4. par. 1. c. 2. sub init. *Gazzaniga* in prael. th. t. 4. diss. 1. n. 98 *Basson.* de mirac. n. 21. *Csap.* cit. prop. 8. coroll. 7. p. 88. *Ignat.* a *Cruce* Augustiniano discalceato in vindiciis Relig. revelatae edit. 1773 diatriba 4. c. 3. §. 1. 2.

(y) Ex *Bernardo* l. de dispens. & praecepto.

facere. 4.° non poteſt Deus eſſe cauſſa mali; at malum ex Anguſt. (z) eſt privatio modi, ſpeciei & ordinis: facere ergo nequit contra curſum naturae, qui ſpectat ordinem univerſi. 5.° naturae leges neceſſariae omnino ſunt & immutabiles; atque adeo violari commutarive neutiquam poſſunt: ſi vero miraculum admittas, praeterquam quod iſtud in legibus naturae mutationem aliquam involvit, & Deum, & eſſentias rerum mutari oporteret; Deum videlicet idcirco quod cauſſarum ordinem & efficientiam, quam ab aeternitate conſtituit, in tempore abrumperet; eſſentias deinde, quod quum ex iis quaelibet profluat naturae lex; haec intactis illis violari nequit: repugnat ergo miraculum a Deo effici.

65 ℞. N. Adſ. Ad 1. prob. N. A. Quia enim Deus etiam ſupernaturae, vel ſupernaturalis author quum ſit, potuit quamoprime curſum naturae ita praeordinare, ut ſemel ac ſaepius effectis ſupernaturalibus adjectis impediatur atque invertatur. Immo jure dixeris cum *Aug.* (a) „ quomodo eſt contra naturam quod Dei fit voluntate? „ Ad 2. N. Con. Quippe juſtitia hominis ſita eſt praeprimis in ordine debito hominis ad Deum; quocirca nequit Deus agere contra ordinem juſtitiae, curſus vero naturae ſitus eſt in ordine unius creaturae ad aliam; non autem in ordine creaturae ad Deum, atque adeo agere Deus poteſt contra curſum naturae: huc vulgare illud proloquium addito, quod Deus licet agere poſſit contra ordinem unius creaturae ad aliam, quod quidem eſt quaſi naturae particularis relate ad Deum, nequit tamen agere contra ordinem univerſalem, ſeu creaturae ad ſe ipſum, Hinc

66 Ad 3. D. Mi. nequit facere contra univerſale bonum univerſi, C. contra bonum particulare cujuſpiam naturae univerſi, N. Et vero patrato miraculo ſatis ſuperque ſupplet Deus cujuſcumque naturae ſingularis defectum. Ad 4. D. Ma: non poteſt eſſe cauſſa mali moralis, C; hoc autem eſt contra ordinem totius naturae, eo quod voluntas, cui malum ejuſmodi ineſt, ab ultimo univerſi fine deordinetur per culpam; mali phyſici, quale dixeris illud, quod naturae cuipiam ſingulari, miraculo patrato infligitur, N. Et C. Mi. ad ſenſum Auguſtini. Et N. Con. ex nuper expoſitis.

67 Ad 5. N. Ma. Quo ruunt cetera. Porro patratione miraculi minime mutatur Deus, quippe qui nihil edit in tempore, quod ab aeternitate non decreverit eſſe futurum. Nec item mutantur rerum eſſentiae vel naturae; licet enim iis violentia divinitus inferatur, cum eadem tamen permanent erga terminum, quo privantur, exigentia. Sic enim e. c. dum ignis in camino babylonico puerorum corpora comburere impeditus eſt, etiam tum vero vim ille comburendi retinuit (b).

QUAE-

(z) De nat. boni c. 4.
(a) Civ. c. 8. n. 2. l. 21.
(b) Conf. *Thom.* cit. de pot. 9. 6. a 1. & 1. p. q. 100. a. 4. & l. 3. contra gent. c. 102.

68 QUAESTIO III. Quos ob fines Deus edere miracula intelligi possit? ADSERO. Primarius omnium finis ipsemet Deus est, vel ejus gloria in ostensionem potentiae suae, caritatis, aliorumque adtributorum: id quod & de ceteris quibusque operibus verum est ex *Prov.* 16. 3. speciatim comparate ad miracula constat ex *Joan.* 11. 4. & pluribus exponunt *Hieron.* (c) & *August.* (d) Inter secundarios vero reponi principio potest adprobatio Divinitatis Christi Domini, ejusque missionis a Patre, quo plane tendebant pleraque ab eodem Domino patrata, ut colligere est ex *Joan.* 2. 11. & 3. 2. & 4. 48. & 10. 38. & ex Evangelio universo passim.

69 Deinde ostensio aut confirmatio veritatis doctrinae fidei vel morum: quod eruere licet ex *Exod.* 4. sqq. *Judic.* 6. 17. & 3. *Reg.* 13. 3. & 18. 38. *Matth.* 12. 38. *Marc.* 8. 11. *Luc.* 11. 16. *Jo.* 4. 39. *Act.* 4. 33. *Hebr.* 2. 3. sqq. Tum manifestatio sanctimoniae, qua persona quaepiam praedita sit: sic enim manifestavit Deus probitatem Mosis *Ex.* 4. 6. & 17. 6. Eliae 4. *Reg.* 1. 10. & 14. Christi Domini *Joan.* 18. 6. & *Matt.* 25. 45. &c.

70 Comprobatio itidem probitatis herois cujuspiam post mortem per contactum corporis aut aliarum ejusdem reliquiarum, seu per praesentiam, vel invocationem ad ejus sepulcrum vel imaginem: exempla suppeditant sacrae Literae 4. *Reg.* 13. 21. *Eccli.* 48. 13. *Act.* 19. 12. subcinuntque compluribus *PP.* veteres, ut puta *Nazianz.* (e) *Ambros.* (f) *August.* (g) *Gregor.* Turon. (h) Utilitas demum boni spiritalis, vel etiam corporalis ex liberalitate summi Conditoris erogandi: adprobant testimonia propemodum innumera ex utroque foedere, e. c. translatio Enochi, dona Abrahamo coelitus concessa, protectio populi in deserto per annos XL., victoriae ab judaica gente divinitus reportatae, gratiae Loth, Tobiae, Judithae, Susannae, Danieli impartitae, vocatio Apostolorum, infirmi ad sanitatem & mortui ad vitam revocati a Christo Jesu & ab ejus Apostolis ac Discipulis. (i).

71 QUAESTIO IV. Num Deus edere possit miraculum in confirmationem falsae doctrinae aut sanctimoniae? ADSERO I. Nequit simpliciter (k). Quippe Miraculum suapte natura est virtute quaedam Dei loquutio, & quasi apertum sigillum, quo summus Conditor

(c) In c. 6. Daniel.

(d) Civ. l. 10. c. 12. & l. 18. c. 26. & l 22. c. 10.

(e) In Julianum orat. 1. & in Cignaeis.

(f) Serm. 91. & epist. olim 85.

(g) Civ. l. 22. c. 8

(h) De glor. Mart. l. 1. c. 1. & l. 2. c. 45. ac de glor. Conf. c. 64.

(i) Qui pluribus haec adserta confirmare optes, adeas ex. *Laurae.* in 3. sent. Scoti t. 4. d. 20. art. 10. & 11. ubi ferme de singulis, quae in utroque foedere narrantur, miraculis syllabum pertexuit.

(k) Constans haec est apud Theologos opinio cum *August.* l de util. creden. c. 16. *Thom.* p. 3. q. 43. ar. 1 *Bellarm.* de Eccles. l. 4. c. 14. § *Jam quod.* & *Suar* de fide d. 4. s. 3. n. 10. & in p. 3. tom. 2. d 31. s. 2. *Bened.* P. XIV. in cit. l 4. de beat. & can. par. 1. c. 4. n. 3. & alias, *Gastald.* de pot. angel. t. 1. dist. 2. q. 1. art. 3. §. *Tandem*.

ditor authoritate sua sigillat, communitque doctrinam, in cujus confirmationem miraculum editum est. Idcirco miracula apud sacras paginas testificationes adpellari saepius consueverunt: sic enim habes e. c. *Joan.* 5. *opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me*, ac similiter cap. 10., tum *Marc.* 16. *Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis*, ac *Hebr.* 2. de doctrina evangelica dixit Apostolus, *in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis*. Nequit autem ulla lege Deus doctrinam falsam suo quasi nomine ac sigillo testatam reddere & communire, ac pro ea veluti data syngrapha atque chirographo fidem oppignorare suam.

72 11. Nulla itidem lege potest Deus miraculum edere, quo vel abusu etiam insensibili, ut ajunt, creaturâ abutatur, hoc est sub adjunctis vel circumstantiis, in quibus existimari prudenter posset ac deberet viris peritis Deum illud edere in contestationem doctrinae falsae (*l*) Quippe miraculum, ex dictis, per se se habet comprobare & nomine Dei ejus authoris credibilem reddere prudentibus doctrinam, pro cujus veritate ex judicio prudentum illud editur. Deus itaque sub adjunctis indicatis per se se intelligendus esset comprobare atque testari falsam doctrinam, suo nempe quasi nomine, subscriptione, ac sigillo communitam: non secus ac Rex scienter sigillo suo muniens ministri sui scripturam mendacia continentem, mendacii ac deceptionis author, seu particeps jure haberetur.

73 Exinde vero audenter omnibus una cum *Rich Victorino* (*m*) Domino reponere fas esset, *Domine, si error est quod credimus, a te decepti sumus; ista enim in nobis iis signis & prodigiis confirmata sunt, quae non nisi a te fieri potuerunt*; videlicet in contestationem doctrinae falsae, secundum accuratum virorum prudentum judicium. Quod si haec Deus pacto aliquo agere posset, incassum profecto inter signa credibilitatis Religionis verae miracula referas (*n*) quippe non unquam dubium non superesse oportet, annon doctrina, quam miraculo confirmatam esse prudentes merito definiunt, re falsa sit.

OBJECTIONES.

74 Obj. *primo* contra n. Ads. Hoc rationi valde repugnat. Nam 1.° miraculum non est Dei loquutio, sed signum tantummodo credibilitatis de loquutione divina. 2.° potest Deus patrare miraculum & permittere sensibilem ejus abusum; sub adjunctis nimirum, in quibus posset quis ac teneretur credere non patrari ad confirmandum doctrinam falsam: ergo & permittere abusum insensibilem; utrobique siquidem miraculum patraret, quin esset testis falsitatis, aut patrator ex fine testificandi falsitatem. 3.° potest Deus elargiri ministro

(*l*) Huic Adserto, quo praecedens roboratur insigniter, favent e Recentioribus plurimi cum *Coninck* de fide disputat. 11. n. 2. *Del.* de fid. d. 2. sect. 1. n. 99. sqq. *Muniess.* de fid. d. 5. f. 7. a n. 84. *Paull. a Concept.* de fid. tr. 15. d. 1. n. 54. *Gutierre de la Sal* de fid. d. 7. n. 15. aliis in alias opiniones abeuntibus.

(*m*) De Trinit. l. 1. c. 2.

(*n*) Cum *Bellarm.* cit. ceterisque Polemicis ubi de signis, aut notis Ecclesiae verae.

ſtro facultatem conficiendi ſacramenta, qua hic abutatur in pravum finem . 4.° quantumvis creatura abutatur concurſu Dei ad peccandum, non propterea peccante creatura , peccat Deus ; quoniam creatura peccans agit contra intentionem Dei : ergo pariter in caſu, licet creatura abutens gratia ad patrandum miraculum , deciperet , non item Deus .
75 ℞. *N. Adſ.* Si Deus enim hoc pacto ederet miraculum, probaretur ſaltem virtute mendax, quoniam cum mente ſua non conformaret ſignum , ſyngrapham , ſigillum, teſtimonium , quae prudentes judicare deberent , in confirmationem falſitatis . Ad 1. prob. *D. A.* non eſt re loquutio Dei *C.* non eſt virtute ac aequivalentia , *N.* Porro ſigna quaelibet credibilitatis ſunt loquutionis divinae teſtimonia aeque vera, prae ceteris autem miraculum eſt teſtimonium notius & maxime perſpicuum.
76 Ad 2. *N. Con.* & prob. adj. Quoniam in primo eventu haud jure exſiſtimaretur Deus author falſitatis, quemadmodum in altero . Ad 3. *N. Con.* Abuſus ſacramenti in pravum finem non eſt aliquid quo Deus falſum adteſtetur, ſicuti eſſet abuſus inſenſibilis miraculi. Nec ulli quidem incompertum eſſet, quin Deus confectionem ſacramenti rectum in finem ordinarit ; quum tamen in eventu alio unuſquiſque prudens teneretur credere operationem miraculi ordinari a Deo in confirmationem falſi . Ad 4. *N. Con.* In priori caſu munus cauſſae primae adimplet Deus , quocirca neutiquam peccat, aut peccare merito putatur ; in altero vero Deus moraliter & ſecundum aequam prudentum aeſtimationem , falſum adteſtaretur , quod plane Deum O. M. ſimpliciter dedecet.
77 Obj. *ſecundo* . Rurſum idem Adſertum cum ratione pugnat. Nam 1.° Poteſt Deus, quin ſit deceptor , miracula falſa & adparentia permittere : ergo & vera cum abuſu inſenſibili . Siquidem quod miracula vera ſint aut falſa , perinde eſt, ſi pro veris habeantur; hoc enim ipſo aeque apta ſunt ut deceptionem animo ingenerent. 2.° ex oppoſito fieret, quod doctrina quaelibet vero miraculo confirmata eſſet phyſice evidenter vera, quum ſit phyſice evidens, loquutionem divinam eſſentia ſua cum veritate connecti. 3.° ſaltem miraculum ex ſolo Dei placito ejus loquutionis nota eſt, non autem ex natura rei, hoc eſt ex natura foetuum peculiarium Dei ſupernaturaliter operantis; ſaepius etenim elucet miraculum ad comprobandum, non aliquam doctrinam veram, ſed adtributum quodpiam divinum e. c. omnipotentiam, aut viri probi innocentiam , ſanctimoniam &c. ergo.
78 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *N. Con.* & prob. adj. Plane miraculum falſum non eſt Dei loquutio uti verum . Nuſquam itaque intelligitur per illud Deus loqui ſicuti per iſtud . Quod autem homines miraculis falſis inducantur in errorem , culpa ipſorum eſt; falſitatem quippe detegerent , ſi diligentius intenderent animum in eorum adjuncta ; e. c. in veſtigia quae relinquit miraculum ; in veri-

ritatem intimam doctrinae, quae confirmanda intenditur & jactatur; in ejus consonantiam cum Scriptura, Patribus, Ecclesiae dogmatis, disciplina, moribus; in personam moresque ejus, qui miraculum elicit; nunquam oblivioni data consultatione cum Deo virisque doctissimis (*o*).

79 Ad 2. *N. Adj.* quod minime evincit probatio adj. Sane in casu proposito praeter evidentiam de eo quod Deus aut re, aut virtute falsum loqui nequeat, debet etiam esse evidens miraculi veritas ac ordinatio in eum finem, & insuper quod sensus doctrinae miraculo confirmatae hic idem sit & non alius: quae tamen omnia haud facile concurrunt. Idcirco doctrina Christi tot, tantisque confirmata miraculis, est nihilominus eo nomine moraliter duntaxat evidens, ac merito fidei locum praestat, quum possit, esto imprudenter, negari.

80 Ad 3. *N. Adj.* Omnes omnino apud gentes cum barbaras, tum politicas naturae ductu vim hanc naturalem agnoverunt in miraculis. Et Christus quidem ajebat *Joan.* 15. *si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*: si vero miraculum ea vi suapte natura non gauderet, excusabiles Judaeos dixeris, potuissent quippe institutionem divinam ignorare. Ad prob. adj. reponas ex *Tho.* (*p*) *dicendum quod semper miracula sunt vera testimonia ejus, ad quod inducuntur*; quippe semper loquuntur saltem tacite id ad cujus confirmationem adsumuntur, vel a solo Deo, vel etiam a Creatura (*q*).

81 QUAESTIO V. Coelestes Angeli; piique homines aut viventes, aut vita functi quo pacto edere miracula intelligendi sunt? ADSERO. Nuda sunt instrumenta, quibus utique ceu caussis inferioribus physicis, aut moralibus, secundum varia Doctorum placita (*r*) miraculorum author Deus utitur; sub hoc enim sensu dicuntur caussae efficientes & cooperantes miraculorum, quae ipsis vulgo adscribuntur, non autem sub alio sublimiori, quatenus nempe miracula ipsi edant virtute propria ceu caussae principales; id etenim unius Dei est, ex nuper adsertis (*s*).

82 Porro sancti Angeli, utpote spiritus, re corporea longe sublimiores ex *Job* 41. 24. complura ardua, insolita & admiranda virtute propria operari possunt, quae vires & facultatem universae naturae corporeae atque visibilis excedunt: quod plane liquet ex Angelo

(*o*) De iis *Suar.* t. 2. in 3. p. d. 31. s. 2. §. *Dices*.

(*p*) P. 2. 2. q. 178. a. 2. ad 3.

(*q*) Conf. *Bened.* XIV. in cap. proxime laudato, ceterique mox producti cum *Del.* d. 2. a n. 15. *Gott.* q. 1. dub. 7. §. 6. *Rhod.* de fide d. 2. s. 4. §. 7.

(*r*) Primum docent *Thom.* cit. q. 6. de Mirac. art. 4. & 9. O. *Suar.* de Angel. l. 4. c. 35. *Gastald.* de potest. Angelica s. 1. dist. 2. q. 1. art. 2. §. *Quarta conclusio.* cum *Cajet. Valent.* aliis; alterum vero tenent *Scot.* in 4. dist. 1. 4. & 5. *Vazq.* in 1. p. d. 57. c. 5. *Aversa* de incarnat. q. 13. sect. 3. *Laurae.* cit. d. 20. art. 13. n. 361.

(*s*) Conf. *Th.* 2. 2. q. 178. a. 1. ad 1. *Viguer.* inst. theol. de grat. div. c. 9. §. 2. *Delrius* disq. mag. l. 2. q. 7.

gelo una nocte occidente octoginta millia militum Senacherib, ex alio traducente per aërem Habacuc ad Danielem in lacu leonum commorantem &c.; haec autem licet indolem miraculi praeferre videantur, re tamen vera miracula non sunt, quae nempe totius naturae non modo corporeae atque visibilis, verum etiam incorporeae ac invisibilis (ad quam pertingere Angelis datum non est) facultatem superare debent. Hac itaque de caussa qui notionem miraculi nobis praescriptam tenent, operationes illas Angelorum vocare consueverunt miracula minora, aut secundum quid & improprie, vel comparate ad cognitionem & facultatem nostram, quae ultra naturam visibilem & corpoream non efferuntur. Sint ergo ipsa nobis *portenta & mirabilia* ferme instar miraculorum, nuspiam vero *miracula simpliciter*; quia enim exinde Deus miracula edit authoritate propria, quoniam natura universa est ei subjecta; non est autem subjecta Angelis (*t*).

83 Jam vero eadem omnino ratione & piis hominibus miracula edere datum est, non propria quidem, sed superna Dei virtute (*u*).

OBJECTIONES.

84 Obj. Profecto Angeli sancti vera edunt miracula virtute propria. Nam 1.° miracula omnia, quae refert sacra pagina evenisse in Aegypto, in campo Thaneos, in mari rubro & in deserto, ab Angelis effecta sunt in signum majestatis atque omnipotentiae summi Conditoris: ergo suapte natura, seu virtute naturali propria 2.° Raphaël medio felle piscis Tobiae visum miraculose restituit; & quidem virtute propria. 3.° quod Angeli virtute propria edant miracula, potentiae divinae non detrahit, immo hanc magis commendat; quippe quae hisce Spiritibus, gloriae ejus ministris nobilius communicata, in eis clarius elucet. 4.° ex Greg. M. (*x*) Angeli vel Spiritus illi, per quos miracula freqentius fiunt, Virtutes vocantur, virtus autem superior ordini caussae inferioris non subditur: ergo. 5.° in quocumque miraculo, quod in veteri lege patratum est, non fuerunt Angeli voluntatis divinae exsequutores, sed potius Deus, qui custodiam sui populi Angelis commiserat, voluntatis angelicae exsequutor fuit, ei obsecundans; ita ut non voluntate particulari ullum ex eis miraculis voluisse diei potuerit, sed tantum voluntate generali, voluntate nimirum faciendi quidquid Angeli voluissent. Et haec quidem *Malebranchii* doctrina (*y*). Ergo quia miracula illa ediderunt virtute propria.

85 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. Con.* Ex iis quae tum contigisse narrant sacri codices, plura fortasse fuerunt mira tantum, nec omnem naturae ordinem, atque adeo nec omnem naturae Angelicae facultatem supergressa; quae tamen vera fuerunt miracula, non nisi a

Deo

(*t*) Recole *August.* l. 3. de Trinit. c. 8. sub init. & *Suar.* proxime cit. a n. 3.

(*u*) Lege *Bened.* XIV. cit. l. 4. par. 1. c. 2. n. 10.

(*x*) Homil. 34. in Evang. fere sub med.

(*y*) In tr. de Nat. & grat. in postrema elucidatione, conceptisque verbis §. *Orsa* p. 324. edit. Roterodam. 1684.

Deo potuerunt fieri, aut ab Angelis, vel alia qualibet caussa, Dei imperio & vi superna, quod perinde est. Ad 2: eadem vi superna Dei sanatio miraculosa Tobiae obtigit. Praeterquam, quod sunt qui cum *Galeno* (1) *Plinio*, *Eliano*, aliis vim eallynomio pisci tribuunt, ut ejus felle caecitas quaedam, vel oculorum infirmitas depellatur (*a*).

86 Ad 3. In primis *Esto A.* & *N Con.* Nec enim Altissimo placuit ea Angelum natura condere, quae per sese miracula ederet. Deinde *N. A.* quod repugnantiam involvit, videlicet meram naturam quod super naturam est, seorsim ab elevatione superna, per sese prodere. Adde, quod aliquorum opinione minime spernenda, supernae cujusque rei productio virtutem infinitam necessario sibi vendicet. Ad 4: nihil prohibet quominus Angeli illi dicantur antonomastice Virtutes, quod peculiari ad patrandum miracula virtute a Deo adepta praediti emineant (*b*).

87 Ad 5: hanc porro doctrinam *Benedictus* cit. (*c*) *novam & periculosam* dixit, ac merito confutatam ab Authore differt. typis Colonienfibus editae 1686. Ceterum *Malebranchius* idem in respons. in animadversiones philosophicas ac theologicas Arnaldi epist. 2. c. 1. edit. Paris. 1709. a p. 136. id confirmare pergit quod saepius in tr. de nat. & gratia praestatuerat, quod videlicet *Deus non agit voluntate particulari nisi quum edit miracula*. Quin etiam in percelebri ejusdem Authoris systemate nulla est in creaturis caussa efficiens, sed duntaxat occasionalis, agente Deo solo in omnibus efficienter, immo & in epist. cit. c. 2. p. 179. diserte inquit, quod *Angelis*, *qui bonorum temporariorum distributores sunt*, *propriae virtutis*, *aut efficientiae nihil inest*. Haec autem cum doctrina objecta minime cohaerent. Anne *Malebranchius* praeformatam obscurioribus vocibus doctrinam, perpaucis jure probatam, meliora sapiens revocaverit? Bene sit. Et ipsam nos repudiamus, & illico *N. A.* & *Con.*

88 QUAESTIO VI. Quid de pravis Angelis, improbis hominibus, haereticis, infidelibus, de Antichristo demum quantum ad patrationem miraculorum? ADSERO 1. Iis generatim omnibus potest uti Deus tanquam instrumentis ad patranda miracula in testificationem cujuspiam veritatis ad fidem, vel mores pertinentis, vel alium in finem honestum, prout summo Conditori placuerit. Nec enim minus potens est Deus, nec eum minus decet ad haec hostium opera uti, quam amicorum. Immo omnipotenti ac omniscio Deo gloriosius nihil, quam a perduellibus & hostibus infensissimis testimonium veritatis extorquere. Quid? quod ex *Marc.* 9. 37. & 1. *Cor.* 12. 11. in editore miraculi nec fides, nec caritas, nec donum aliud

(1) L. 10. Simtom. medicam.

(*a*) Author est *Gastald.* cit. dist. 2. q. 1, art. 4. p. 177. col. 2. sub. fin.

(*b*) Conf. *Thom. Suar. Gastald. Laurae.* proxime citt.

(*c*) L. 4. par. 1. c. 2. n. 8.

aliud fupernum jure praeexigitur (*d*). Num vero ejufmodi fpeciatim miniftris ad patranda miracula ufus fit quandoque Deus, aut olim utetur? Id ut de fingulis definiamus, nobis otium non eft.

89 II. Quod particulatim Antichriftum fpectat, funt qui ex *Matt.* 24. 23. & ex 2. *Theffal.* 2. 9. fubinferant, portenta magna olim ab illo edenda (*e*). Anne figna ejufmodi erunt vera miracula, vel faltem pleraque? Adferunt nonnulli (*f*). Ceterum vulgatiffima Patrum, Doctorumque vox eft, ea plerumque futura mendacia, praeftigiofa, doli ac falfitatis plena, nec naturae ordinem praetergreffura, nec fuperno Dei auxilio patranda (*g*), Quippe, ajunt (quod nos *fupra* ftatuimus) nequit Deus ejufmodi patrare miraculum, quod viri prudentes credere poffint ac teneantur edi in teftificationem doctrinae falfae (*h*).

90 QUAESTIO VII. Quid de miraculis comparate ad Religionem fupernaturalem? ADSERO I. Ornatur haec eorum multitudine pene innumerabili & praeclariffima quidem, quae nempe in facro codice patrata legimus fub utraque lege, cum Mofaica, tum Evangelica (*i*) & deinceps fub omnibus fubceffive aetatibus ufque modo, prout ea teftantur Hiftoriae fide dignae, ac feqnioribus pro feculis acta romana pro beatificatione & canonizatione fervorum Dei.

91 II. Quatenus ea miracula plerumque edita funt in confirmationem doctrinae, quam in dogmatis habet haec Religio, funt character & nota divinitatis, qua ejufmodi doctrina gaudet. Quippe miraculo, quod virtute Dei vox eft, teftimonium, fyngrapha, figillum, nequit Deus teftificari doctrinam, quae divina non fit, vel a Deo profecta.

III. Sunt

(*d*) Confentiunt quoad fingula Adferti membra *TT. E. c.* adfirmant de pravis Angelis *Gerfon* ferm. in Evangel. Dominicae 19. poft Pentecoft. *Eftius* in 2. fent. dift. 7. §. 20. *Laurea* difp. 20. de mirac. art. 17. n. 700. *Silv.* in 2. 2. q. 178. art. 2. concl. 3. & ex proteftentib. *Sam. Clarkius* de exfift. & attrib. Dei 1. 2. c. 15: de improbis hominibus *Eft.* in 1. Cor. 13. 1. *Suar.* de relig 1. 2. l. 2. de orat. c. 25. n. 4. *Bened.* XIV. cit. l. 4. per. 1. c. 3. n. 20. fub fin. *Gafald.* cit. concl. 1. p. 225. col. 2. *Gazzaniga* tr. de virt. theol. diff. 1. n. 115: de haereticis & infidelibus *Eft.* in 2. fent. dift. 7. §. 19. *Gafald.* cit dift. 2. q. 1. art. 3. quaeftiunc. 1. concl. 2. p. 165. *Median* de recta in Deum fide l. 2. c. 7. p. 53. *Melch. Corneus* S. J. de mirac. eccl. catholicae defenfis p. 12. edit. Mogunt. 1652. *Bened.* XIV. cit. n. 17. *Gazzan.* proxime cit: de Antichrifto *Oleaft.* in Deuter. 13 1. *Medina* cit. l. 5. c. 7. p. verfa 155. *Calmet* diff. de Antichr. praefixa commentario in epi. ad Galat. art. 6. §. *An prodigia*.

(*e*) Hanc in rem conferendi *Hippolyt.* M. orat. de confummat. mundi, *Ephraem* Syrus ferm. de Antichr. *Lactant.* inft. l. 7. c. 17. *Maluen.* de Antichr. l. 8. c. 17. fqq.

(*f*) Nimirum *Pfeudo-Clem.* l. 3. recognit. *Ambrofiafter* in 2. Theffal. 2. 9. *Author oper. imperf.* olim putatus Chryfoft. hom. 49. in Matth. *Mich. Med.* proxime cit. p. verfa 155.

(*g*) Ita *Iren.* l. 5. c. 28. *Hippol.* & *Ephraem* citt. *Cyrill.* catech. 15. *Hieron.* q. 11. ad Algefiam, *Theodoret.* in 2. Theffal. 2. 9. *Aretas* Epifc. Caefar. in Apoc. 13. *Damafc.* de fid. l. 4. c. 27. *Rabban.* opufc. de Antich. *Thom.* q 6. de mirac. a. 5. ad ultim. *Suar.* t. 2. in 3. p. d. 54. f. 4. *Bellarm* de Rom. Pont. l. 3. c. 15. *Valent.* t. 4. d. 11. q. 2. pu. 2. *Leff.* de Antich. demonftr. 10. *Acofta* de noviff. l. 2. c. 18. 19. *Ribera* in 13. Apoc. *Gafald.* cit. 2. p. 230. *Malu.* cit. l. 8. c. 26. fqq. *Raynaud.* t. 5. theol. nat. dift. 4. q. 4. art. 6. n. 334. &c. &c.

(*h*) Hanc in rem prae ceteris confuli merentur *Suar.* & *Maluen.* proxime laudati.

(*i*) Haec miracula diferte vindicant *Anti-deiftae*; figillatim vero Diluvium univer-

92 III. Sunt miracula haec caracter manifestissimus unius verae Religionis, quo nempe ista a ceteris quibusque religionibus ceu falsis discriminatur. Nequit enim non esse vera, quae tot habet pro veritate sua documenta, quot sunt miracula insignia, quibus ejus fidei mysteria & dogmata comprobantur a Deo. Deinde si qua fides *Augustino* (*k*) miracula fuerunt necessaria ut mundus crederet, atque adeo nulla vera religio institui potest absque miraculis, quae ejus dogmata confirment. Quod quidem ostendisse videtur Dominus in missione Mosis ad promulgandam legem scriptam ex 4. *Exod.* 1. sqq. & in missione Apostolorum ad promulgandam legem evangelicam ex *Matth.* 10. 1. & 8. Jam vero in nulla alia Religione, si excipias supernaturalem, miracula, quae ejus dogmata confirment, reperias: ergo supernaturalis, utpote miraculorum caractere insignita, una est, seu unice vera.

93 IV. Miracula sunt argumentum potissimum pro veritate Religionis supernaturalis; quibus idcirco haec tanquam fulcro, basi & columnae potentissimae prae primis innititur (*l*). Nulla quippe veritatis confirmatio Omnipotenti suppetit magis sublimis & magis efficax adtestatione miraculorum. Id quod & idem Christus Dominus commonstrasse visus est ex *Joan.* 10. 38. & 14. 10. & 15. 22. &c.

94 Heinc vero & ipse Dominus se se Deum & Messiam a Patre missum miraculis potissimum comprobavit (*m*). Miraculis itidem missiones suas praemaxime confirmarunt Moses & Apostoli, quod *nuper* praemonuimus; tum praecipui doctrinae evangelicae Praecones, uti legere est apud biographos Sanctorum Antonii Patavini, Vincentii Ferrerii, Francisci Xaverii, & similium. Quin etiam passim videris apud Historicos adcuratiores, ad unius cujuspiam miraculi conspectum copiam ingentem auditorum vel ad fidem Christi, vel ad meliorem frugem illico esse traductos. Tanta quidem est in animus hominum miraculi vis & efficacia! Subinde jure quidem optimo *Augustin.* ajebat (*n*) se teneri in Ecclesia miraculorum vinculis.

OB-

versale Noëticum vindicat *Fasson.* dis. de mirac. a n. 31. contra Spinos. & Abrahamum Myle; tum Israëliticum transitum maris rubri *Fasson.* ibid. a n. 42. & *Author* diss. de mirac. Cremonae a Jos. Lombardo propugnatae §. 5; plura ex utroque Testamento laud. *Fasson.* ferme obiter; at quae a Christo Domino edita sunt, ex professo, post alios ab J. A. Fabricio in luce Evang. c. 9. a p. 180. recensitos, *Cerbon.* de Theol. revel. t. 2. q. 1. art. 2. & 3. contra VVoolstonum, historiam Evangelicam universam in sensu mere adlegorico exponentem; Dominicam denique resurrectionem tanquam unum ex praecipuis Religionis supernae capitibus *Hadrian a Cattenburch* in spicil. theol. chr. l. 3. c. 13. *Steph. Curcellaeus* instit. relig. chr. l. 5. c. 13. sq. *Humfrid. Ditton* in Relig. chr. demonstrata per Resurrect. Chr. *Va jech.* de fundam. relig. l. 2. c. 16. § 2. sqq. *Cerbon.* cit. t. 2. l. 3. q. 1. art. 2. §. 4. prop. 1. alii quos recitat laudatus Fabric. a p. 182.

(*k*) Civi. t. l. 22. c. 8.

(*l*) Contra *Authorem* cogitationum philosophicarum, qui Religionem ratione, non miraculis firmandam esse fuse disputat.

(*m*) Ea recitat S. Evangelium, collegitque *Joachim. Morgenweg* in tabella singulari, praemissa editioni germanicae novi Testamenti Hamb. 1712.

(*n*) In l. de util. credendi c. 17.

OBJECTIONES.

95 Obj. *primo*. Ex miraculis pro veritate Religionis argumentum firmum repeti nequit. Nam 1.° Doctorum plurium opinione (n) miracula patrarunt daemones, infideles, haeretici, idemque Antichristus patrabit, tametsi ii omnes in religione improba, Deoque invisa versentur 2.° *August.* (o) ait non esse credendum Donatistis, tametsi miracula faciant, quos propterea per contemtum *mirabiliarios* lepide vocat; addit que (p) Ecclesiam non manifestari talem ex miraculis, quae in ea fiunt. 3.° olim ad sepulcrum Hieremiae fiebant in eorum utilitatem, qui Hieremiam sacrificiis, divinisque honoribus ut Deum colebant. Haec ferme *Centuriatores* & *Calvinus*.

96 *R. N. Ass.* Ad 1. prob. *D. A.* miracula patrarunt in confirmationem erroris, aut religionis cujuspiam falsae ac improbae, *N.* ob alium honestum finem, Deo dignum, *Esto*. Et *N. Con.* Ad 2; laudatus *August.* (q) in Donatistas miracula jactitantes haec disserit „ „ aut falluntur aut fallunt... teneamus ergo unitatem, fratres mei; „ praeter unitatem & qui facit miracula nihil est. „ Ex quibus, una cum contextu totius libri manifesto concludito, ad mentem S. Doctoris Donatistas miracula confingere, aut ea saltem non edere in confirmationem schismatis sui, cujus nempe oppositum, videlicet unitas cum Ecclesia catholica plus commodi cuicumque adferre possit, ac miraculi patratio, quam viro etiam improbo adscribere possis.

97 Recte praeterea sentit ubi secundo loco citatur, Ecclesiam non probari catholicam hoc solummodo quod in ea qualiacumque miracula edantur, haec enim, ex dictis, edi quoque possunt & apud Donatistas, & apud quamlibet Ecclesiam falsam. Minime vero inficiatur Ecclesiam manifestari catholicam vel ex copia pene infinita miraculorum, vel ex miraculis, ejus sancta dogmata contestantibus (r). Ad 3: ap. *Epiphan. Isidor. Villegas, Bollandian.* ad diem 1. Maii, aliosque Hieremiae biographos legimus quidem miracula ad ejus sepulcrum edita, de sacrificiis vero, divinisque honoribus Prophetae jacenti delatis legimus profecto nihil.

98 Obj *secundo*. Frustra rursum petitur ex miraculis argumentum firmum pro veritate Religionis. Nam 1.° miracula, quae Sanctis nostris adscribimus vel ficta sunt vel imaginaria, videlicet aut non ita res contigerunt, & falso narrantur ab historicis minime criticis, aut si contigerint, praestigiae sunt daemonum, utpote confirmantes falsa dogmata, ut puta SS. Eucharistiam, confessionem auricularem, sanctorum cultum &c. Haec *Calvin.* (s) & *Centuriat.* (t). 2.° infinita pene sunt in unoquoque rerum genere portenta & mirabilia, seu,

 ut

(n) Conf. *Maluendam* de Antichr. l. 7. & 8.

(o) Tr. 13. in Joan.

(p) Libro contra Donatistes, vulgo *de unitate ecclesiae*, c. 19. n. 50.

(q) Tr. 13. in Joan. n. 17.

(r) Conf. idem *August.* l. contra epist. Fundam. c. 4. n. 5. & civ. l. 22. c. 8. 9. 10.

(s) In praefat. Instit.

(t) In singul. ferme Centuriis ad c. 13.

ut vocant, *miracula minora*; quae pravi genii nativa vi supra ordinem totius naturae corporeae a sensibilis edere possunt per sese, vel per Magos sibi addictos (u): possunt insuper pene infinitis praestigiis spectatorum sensibus illudere (x). Atqui fieri nequit, aut saltem summopere difficile est, ut homines vel etiam acutissimi miracula vera ab ejusmodi portentis & praestigiis discernant. Heinc 3.° Quidquid Scriptores catholici insudarint confingendis regulis pro discernendis miraculis supernis a naturalibus, illae tamen regulae sot adjunctis alias improvisis, totque exceptionibus obnoxiae sunt, ut sub eis etiam prudenti cuilibet viro quaesita discretio fit omnino imperceptibilis: ergo frustra petitur &c.

99 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* quod gratis quidem effutiunt ii obtrectatores; at minime probant. Quod miracula quispiam confulto finxerit, absque certo documento adfirmare nefas. Fateor equidem, multa ex iis, quae in tanta copia minus peritis, nimiumque credulis scriptoribus enarrantur miracula, veri rationem non attingere; verum quod alia multo plura Authoribus cordatis & criticis probata veritatem miraculi obtineant, nequit prudenti viro in dubium verti. Quod postremo quae nos profitemur dogmata de SS. Eucharistia &c, falsa sint, naeniae quidem sunt iis Heterodoxis nimium familiares a polemicis nostratibus diu profligatae.

100 Ad 2. *N. Mi.* Porro (y) „ Angeli mali minus possunt ex „ divina providentia eos reprimente, quam possint secundum natu- „ ralem virtutem. Quia ut Augustinus dicit l. 3. de Trin. c. 9. „ quaedam quae Angeli mali possunt facere si permitterentur, ideo „ facere non possunt, quia non permittuntur. „ Quocirca non adeo viris peritis timendum est a facultate & arte daemonis in negotio miraculorum discernendorum, quemadmodum urget objectio. Perdifficilis quidem est haec discretio. Alias vero satis constat apud doctos & eruditos quid non possit artibus suis daemon (z). Nec dubitandum est de peculiari auxilio divini luminis erga eos praesertim, quorum est ex munere miraculum verum a falso discernere, quia enim Omnipotentis opus eximium est miraculum.

101 *Ad* 3. *N. A.* Fatendum sane, haud omnes illas regulas rem invicte probare, tum ex eisdem regulis meliores, & Scriptoribus maxime probatas permultis interdum alias non praevisis adjunctis & exceptionibus subjacere, quae rei definitionem perobscuram ac difficillimam reddunt. Hihilo secius confidenter reponimus, eam difficultatem superandam denique: ubi nimirum conferantur accuratissime heinc regulae Authorum probatissimae, & si quae viro docto & eru-

(u) Plura id genus enumerant *Delr.* disq. mag. toto l. 2. *Maluen.* de Antich. l. 8. par. 2. c. 16. sqq. *Laur.* cit. d. 20. art. 17. §. 2. ut taceam *Sprengerum*, *Nider.* *Trieratem*, *Spinaeum*, *Victoriam*, aliosque veteres, recentiorum, quos adpellavimus, duces.

(x) Quod iidem Scriptores pluribus ostendunt.

(y) Ex *Thom.* q 6. de mirac. a. 5. O

(z) Lege cit. *Laurae.* d. 20. art. 17. §. 2. *Gersid.* a p. 370. *Delr.* l. 2. 2. q. 17. usque ad 25.

& erudito conferenti subcurrant denuo; illeinc vero adjuncta & exceptiones, quae difficultatem ingerunt. Hoc autem examine praejacto, nullus dubito quin viro perito atque prudenti solidae saltem probabilitatis lux adfulgeat, qua verum a falso secernat. Haec pro solvendis plerisque objectionibus, exemplis plurimis confirmare liceret, si brevitas instituti nostri pateretur (*a*) (§).

102 Adcedant jam comprobando dogmati de supernis miraculis documenta, quae Vetustas late suppeditat, heic indicanda.

(*a*) Conf. *Gastald.* cit. dist. 2. q. 1. ar. 5. dub. 1. a p. 212. & *Laur.* cit. art. 19. a p. 591.

OBSERVATIO.

(§) Eadem de caussa praescribendis hoc loci signis, legibus, aut regulis pro distinguendo miraculo vero a falso jure supersedemus. Porro miraculi caractetes ii generatim dici possunt: 1. vires agentis omnes naturales notas, & incognitas plane superat: 2. ad Deum & Christum Dominum dirigit: 3. in veram Ecclesiam, doctrinam, & pietatem nihil labis admittit. Haec quidem apud omnes bene sapientes indubitata sunt, adnuente sapienter *Paschali* in suis cogitationibus ubi de Miraculis.

Jam ut rite deprehendas, num actio aliqua externa, de qua quaerimus: an sit miraculum, iis constet caracteribus, necne, consulendae tibi sunt regulae ad id negotii ab gravissimis Authoribus, cum Canonistis, tum Theologis institutae.

Quod eas heic cursim indicem, operae pretium nullum erit, quum illae plerumque prolixis egeant commentariis ut recte capiantur & in praxim revocari tuto possint. Syllabum eorum, qui in hanc rem, Christianae Religioni utilissimam, immo pernecessariam disseruerint, facile contexeremus: eorum plerosque hoc Capite sparsim adpellavimus.

At plurium instar unus esto *Bened.* XIV. in cit. l. 4. par. 1. c. 4. a n. 7. ubi & probatissimos Canones docearis, & claros Scriptores, qui pro dignitate de iis egerint.

MONUMENTA ANTIQUITATIS *CLASSIS III.*

pro Miraculis supernis.

E RE MARTYROLOGICA.

1 Jesus Christus *multa atque stupenda* miracula fecit. *Primum enim aquam commutavit in vinum: & quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum satiavit in deserto: & infirmos verbo sanavit: & supra mare velut super aridam ambulavit. Ejus quoque dominatum agnovit natura ignis, & mandato ejus resuscitati sunt mortui & a nativitate caecis lumen solo verbo adfulsit: claudos celerrime fecit ambulare, & a diebus quatuor tumulatos revocavit ad vitam...*

S. Theodotus M. uti *supra* p. 64.

Porro haec omnia Deitate, si volens desipere nolit, ceu miracula superna suspicienda sunt.

2 Christus caecos videre fecit, *surdos audire, leprosos mundavit, motuos suscitavit* &c.

S. PHILEAS M. respondens Culciano Praesidi ab eo sciscitanti, *quomodo persuasus es de eo quod Deus esset Christus* (ex *Act.* Sancti citt. Adpend. p. XIX.) Christum similiter ex iisdem miraculis Deum probaverat Theodotus mox laudatus.

3 *Dominum autem* Jesum Christum, *fuisse ab impiis* se volente occisum, *sed divinae suae virtutis potentia, die tertia* suscitatum, coelos adscendisse *..protestatur*.

S. VICTOR M. uti *supra* p. 79. ubi de divinitate Christi.

Vides, Christi mortem voluntariam, ejusque virtute propria resurrectionem, & in coelos adscensum inter illustriora superni ordinis miracula Martyri nostro merito recenseri.

4 *Recordor primi Centurionis, qui cruci Servatoris adsistens, ejus divinitatem per* prodigia *facta cognoscens, non est veritus ... nomen ejus palam fateri*.

S. GORDIUS Centurio M. falsis respondens amicis, Christum ore negare illum adhortantibus (ex *Act.* Sancti, citt. Adp. p. XXXIII.)

Innuit hoc loci Gordius stupenda miracula, quae in morte Christi contigisse ferunt sacri Codices, aliique Scriptores veteres.

5 *Homo similis nobis* (*) *sed Spiritus divinus erat in eo, & in Spiritu* virtutes & signa & prodigia faciebat.

(*) erat Paullus Apostolus;

S. PHILEAS M. respondens Culciano Praesidi, eum interroganti, quis esset Paullus, si Deus non erat? (ex *Act.* mox laudatis)

Hue advocanda instar plurium perpauca miracula, quae ex ore Martyrum excepimus. E. c. Testatur S. BASILIUS Ancyranus subitaneam sanationem sui corporis saevissimis plagis excarnificati, ex *Act.* n. 6. ap. Bolland. ad d. 22. Mart: S. THEODORUS, Ancyranus quoque, suum in equuleo mirandum levamen; quod juvenis quidam (Angelus absque dubio) & sudorem sibi abstergeret linteo candidissimo, & frigidam frequenter infunderet, ex Rufino hist. l. 10. c 35. & aliis: S. SABAS Gotthus curationem gravium vulnerum pridie acceptorum quam citissimam, ex *Act.* Sancti ap. Bolland. ad d. 12. Apr. ei sacrum inter Latinos: S. ALEXANDER P. I. interventum pueri, qui se & Eventium in caminum ardentem immiss

missos recreavit, ex *Act.* n. 19. ap. Bolland. ad d. 3. Mai.

Advocandi rursum Testes, quos pro Resurrectione communi certo futura, summo quidem miraculo, adlegavit Adpendix p. XXXVIII. sq. quibus addito S. GORDIUM ex ejus *Act.* a cit. Ruin. vulgatis, n. 5. sub fin.

E RE LAPIDARIA.

6 CALEVIVS BENDIDIT &c.

Heic *bilanx*, *candelabrum*, *domus*, *piscis*.

Romae, *ut supra in Tom. IV. p.* 317. *n.* 58.

Huic adjice e *Museo Kircheriano* Lapidem alterum, qui **Christum** suscitantem Lazarum ob oculos ponit.

Eximium ultra omnes naturae vires Miraculum a Christo Domino patratum Deistis praestant hi duo Lapides, Lazari nempe quatriduo mortui & jam faetentis notissimam Resurrectionem. Hanc quippe ferme ad evidentiam miraculosam & ipsi Deistae fateri convincuntur, si concedant, illam prout narratur a *Joanne* cap. 11. 23. sqq., verum tenere. Quid enim mirabilius ac vere mortuum & quatriduanum & faetentem uno vocis imperio ajentis *Lazare veni foras*, statim, in ictu oculi ad vitales auras revocari vivum, prorsusque sanum? nam *statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata; quocirca multi ex Judaeis, qui venerant ad Mariam & Martham & viderant quae fecit Jesus, crediderunt in eum*; haec quippe vis est atque efficacia veri miraculi ad extorquendam fidem ab oculatis praesertim testibus. Pluribus haec illustrant *Patres* & sacri *Interpretes* in eum Joannis locum, Cum *Cyril. Al.* l. 8. in Joan. *Chrysost.* hom. 63. in Joan. *Aug.* tr. 1. in Joan. n. 5. *Malden.* in Joan. 11.

Quod autem res omnino verum teneat nemo quidem sciens ac prudens negaverit, qui evertere penitus non ausit laudati ex Joanne

ne capitis authentiam omni retro antiquitati probatissimam, nec paucis alias nobis confirmandam. Si vero hanc mihi non cedat historiam Deista, nec ipsi ullam cedam, vel a Tull. Cicerone, vel a Virgilio, vel a T Livio, vel ab Spinosa, vel ab alio quopiam enarratam; nullam quippe video majori atque illustriore documentorum authoritate gaudere prae nostra de Lazaro redivivo. Anne hanc inficietur Deista, caussatus pugnantia & impossibilia praeferre, ea nempe quae Deus, alias naturae legibus insolubiliter adstrictus, absque repugnantia operari nequit? Hoc tamen est litem producere, non tenere victoriam, atque id quod in quaestione est, & argumentis constantissimis pro supernaturalitate Dei super quasibet naturae leges nobis evictum, pro ratione concludente reddere: quo quid ineptum magis?

Scio equidem, hoc divino miraculo pressos & omnino convictos Deistas, ad alias ratiunculas pompose nimis expositas provocare, ducem se praeferente *VVoolstono* suo. At parum ipsis urgent: facile quidem earum inanitatem dissipare possis. Quid autem heic in loco non suo prolixas inferamus vindicias pro sancto miraculo? Eas olim contra Celsum egregie adornavit *Origen.* l. 2. contra eundem n. 48 ac ipso deinde duce, contra VVoolstonum perdocte & acute tradidit Cl. *Cerbonius* in Theol. revel. l. 3. q. 1. art. 2. §. 2. num. 10. a p. 115. Eum consulere ne pigeat.

7

☧
MARCIANO
KARISSIMO FEC
IT ΠΡΙΜΑΚΙΑ &c.

Pisauri, ut supra in Tom. IV. p. 315. n. 53

Miraculum aliud supernum Deistis observandum praestat Lapis, piscem videlicet evomentem Jonam Prophetam adhuc vivum, quem pridie, seu tertium ante diem navi ad undas ejectum ingluvierat. Nonne factum istud magno portento simile, quamlibet naturae facultatem excedit? quis sanae mentis ambigere ausit? Neque vero cuipiam fas est id facti prudenter in dubium revocare. Quoniam & idem Jonas, aut si quis alius Jonae libri author, cap. 2. enarrat, & ipsum Christus Dominus reproduxit *Matt.* 12. 38. ac 16. 4. & *Luc.* 11. 29. sq. Constat autem non modo ex sacris literis, sed etiam ex profanis, tota Hebraeorum antiquitate suffragante cum *Josepho* l. 9. antiq. c. 11, hanc de Jona historiam esse fide dignissimam & moraliter certam; quidquid theologo-politicus disputator *Spinosa* conjectationibus nimium exsilibus ductus adfectet refragari: ut modo taceam sacram Evangeliorum Matthaei & Lucae authentiam, millenia documentis alias nobis illustrandam. Conf. *Huet.* dem-
ev.

ev. prop. 4. c. 14. ubi de prophet. Jonae. De natura & indole famosi piscis alias, Deo propitio, agemus ad Tom. VI.

E RE LITURGICA

8 *Vere dignum. Sanctorum Martyrum gloriam cum exultatione recolentes, in quibus mirabiles tuae Majestatis effectus... cognoscimus...*

E Codice vulgo Leoniano ad natale SS. Adaucti et Felicis iii. Kal. Septembr. num. 1. (ap. cit. *Murat.* t. 1. col. 401.)

9 *Exultet, Domine, christianae plebis humilitas, quia in Martyrum commemoratione Sanctorum tua mirabilia veneramur....*

Ex eodem codice in natali S. Euphemiae V. et M. num. iii. (*ibidem* col. 407.)

10 *Vere dignum... quia tua factum est operante virtute, ut* (S. Laurentius Martyr) *nullis calumniis impiorum, nulla saevitia persequentum, nulla dirarum atrocitate poenarum, vir tuo ignitus Spiritu vinceretur. Per &c.*

Ex laudato Sacramentar. in natali S. Laurentii Missa v. (*ibid.* col. 395.)

Sub Monumentis descriptis duo miraculorum genera cuiquam jure celebrari videantur, quae Omnipotens Deus haud raro per Sanctos Martyres edere consuevit, repagulis quibusque naturae superatis: & ea videlicet quae operatus est Dominus ad praesentiam Martyrum, seu intuitu meritorum passionis; & ea insuper, quae palam ostendit in eisdem Martyribus, eos intrinsecus virtute superna communiens ad passionem quorumlibet cruciatuum heroice perficiendam.

Pro utroque miraculorum genere documenta propemodum innumera suppeditant Acta sincera Martyrum. Pro priori genere nonnulla praenotavimus *supra* ubi de re martyrologica p. 116. Plura vide sis ap. *Euseb.* de martyr. Palaest. n. 30. §. *Quae quum*; ap. *Ruin.* in Act. SS. Bonosi & Maximiliani, Theodoriti Presb. Vincentii, Theodorae; ap. *Bolland.* in Actis SS. Leonis & Paregorii ad d. 30. Jun. S. Serapiae ad d. 29. Aug. & aliorum passim.

Pro altero vero genere quid mirabilius, quid vehementissimo stupore dignius, quam tot, non videre dixerim, sed tantum commemorare Martyres ex utroque sexu & ex omni adultorum aetate, atrocissima supplicia incredibili constantia perferentes pro Christo? Quid vel insigniorum nomina pertexere adgrediar, ut infinitus sim? Il-

Illorum nomina & miranda gesta abunde quaerenti dabunt Actorum collectores, quibus addito *Gellon.* l. de cruciatibus SS. Martyrum. Heine vero cum plerisque *Bozius* de sign. eccl. l. 7. c. 3. sign. 27. & cit. *Valsech.* l. 2. c. 15. §. 5. sqq. perpetuam Martyrum seriem & subcessionem inter signa verae Ecclesiae merito reposuerunt.

Sed Deistas tamen confidenter reponere audio, praeclaram illam Martyrum fortitudinem e naturae viribus potuisse facile suboriri; plures quippe religiones aliae, ut puta Donatistae, Ariani, VViclefitae, Lutherani, Calvinicolae, Judaei, Foxiani &c. in confirmationem suorum dogmatum efferunt Martyres, qui illis valde similia pertulisse feruntur. Quid? quod & *supra* Tom. III. p. 198. sq. nobis definitum est, posse quempiam naturae viribus simpliciter elicere actus moraliter honestos quomodocumque difficiles & heroicos, atque adeo naturale subire martyrium, e. c. pro vitando crimine contra legem naturae, pro servanda virginitate perpetua &c. Addunt denique ex *Dodvvello* diss. cypriànica 12. §. 1. eam Martyrum constantiam ex variis humanae rationis fontibus profluere potuisse.

Et vero parum aut nihil iis urgent. Principio enim aliarum religionum dogmata certo falsa sunt: quocirca qui adgressi sunt ea martyrio testificari, non id effecerunt ex honesta fortitudine adducti, sed ex audacia prava, pertinacia, obstinatione, quae non nisi martyrem Satanae creare possunt. Deinde & in Tomo citato scriptum est, illud absque auxilio superno non posse fieri moraliter, hoc est secundum prudentum existimationem, in magna rei arduitate, cui vincendae natura impar putatur, innixam. Idcirco prudentibus viris persuasum vulgo est, actus ejusmodi heroicos non nisi sub auxilio superno elici consuevisse: annon autem potiori jure id ipsum dixeris de passione Martyrum ob fidem Christi, vel superni alterius mysterii sublata? quum nempe internus passionis actus per sese tendat ad scopum supernum praevia cognitione superna creditum, & supernus ille sit oportet.

Tandem ex adjunctis, quibus insignitas colimus SS. Martyrum passiones prudentissime ac certo moraliter tenendum, eas ad extremum & primario non aliunde profluxisse, quam a superna operante virtute, qua eorum animi coelitus igniti tot tantaque devicerunt suppplicia. Conf. *Rob. Personius* Soc. J. in examine Calendarii protestantici foxiani t. 2. c. 4. Cum citt. *Bozio* & *Valsechio*.

11 *Dignum & justum est ... Hæc sunt enim festa Paschalia, in quibus .... primum Patres nostros filios Israhel educens de Ægypto; Rubrum mare sicco vestigio transire fecisti ...*

E Missali Gothico in consecratione Cerae ad noctem Paschae num. xxxii. (ap. cit. *Mabill.* de lit. gall. l. 3. p. 241.)

Hoc

Hoc illud insigne miraculum, seu potius miraculorum complexio, quam operatus est Dominus in transitu maris Rubri, quod sicco vestigio ejus jussu filii Israël trajecerunt, quum eos de Aegypto educere placuit, atque a dira servitute redimere. Rem enarrat Moses *Exod.* 14. 21. sqq. & 15. 3. sqq. eademque ut insigniter mirabilia commemorant sacri Codices *Ps.* 77. 12. sqq. & 113. 1. sq. *Sap.* 10. 18. & 19. 7. sqq. *Isai.* 63. 11. sq. *Judith* 5. 11. sqq. *Habac* 3. 15. tum ex profanis Scriptoribus, ut fertur, *Diodor. Siculus* & *Artapanus*. Ergo multiplex heic occurrit miraculum supra omnes naturae vires in ostensionem omnipotentiae suae patratum a Domino; quia enim contra leges Hydrostaticae bipartitae sunt aquae, & Hebraeis in mari medio amplissimam straverunt viam, ac utrinque muri instar immotae constiterunt; tum contra leges motus, quae *Nevvtono* authore de princ. leg. mot., deposcunt nullum corpus suapte natura ad motum a quiete transferri, in priorem locum undae se receperunt ut Pharaonem universo cum exercitu opprimerent.

Nihilo tamen secius Spinosistae cum parente suo, cui praeiverat *Joseph.* antiq. l. 2. c. ult., ut istiusmodi miraculorum vim elevent, rem totam ad nativum & reciprocum maris aestum referendam contendunt. Frustra tamen adversum testatissima divini Numinis oracula, quae nullum tergiversationi locum relinquunt, recalcitrare audent infidi homines. Notum quippe omnibus est, aquas marini aestus vi bis ad litus properare, bis ab eodem recedere, nuspiam vero medium maris alveum undis vacuum aut omnino siccum relinqui.

At Moses, inquiunt, Physicae universae callentissimus, ut populum perduceret incolumem, opportunam aestus marini occasionem adripuit: nec enim exemplo res ista caret, quoniam & Alexander cum copiis suis mare Pamphilium sicco itinere trajecit. Ceterum in primis si Moses, divinus vir, ita negotium gessisset, quid deinceps facinus eximii portenti loco testibus oculatis, immo toti posteritati impudens venditasset? nonne paullo post de naturali eventu certior populus, ducem & imperatorem suum fublestae fidei, gravissimaeque fraudis coarguere potuisset? Deinde apocryphum est de transitu Alexandri exemplum. Nam *Strabone* authore ubi de hoc eventu, Alexandri milites per quasdam maris Pamphilii angustias, quae siccae aliquando esse solebant, iter fecerunt hiberno tempore priusquam undae defluerent, & usque ad umbilicum demersi sunt. Plura *Fasson.* diss. de mirac. n. 50. sq. Et plura de miraculis ap. Documenta liturgica ex citt. *Mabill. Blanchin. Murat.*

12

Romae olim in fundo Crateris vitrei perantiqui, adtestante Boldet. in observ. p 196. ad tab. 3. libri 1. n. 5.

Vix Lazarum nomine proprio vocavit Christus Dominus, statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis ex *Joan.* 11. 43.

13

Romae in fundo vetusti alterius Crateris vitrei ap. cit. Boldett. ipso teste p. 205. ad tab. 8. libri 1. n. 34.

Christus Dominus in monte quinqne panibus hordeaceis benedictione sacratis adeo cibum multiplicat, ut eo pascantur viri numero

ro quasi quinque millia, & deinceps fragmenta supersint, quibus duodecim cophini impleti sunt ex *Joan.* 6. 10. sqq.

Quod autem bina haec documenta objiciant oculis Miracula vera & omnino certa, nemo unus sanae mentis, reor, inficias iverit. Veteres iconismos varii generis, haec, aliaque miracula, quae antiquo & novo foedere continentur, exhibentes valde plurimos repetere possis ex *Interpretibus* Romae subterr. quibus addito *Bonarr.* in observ. *Ciampin.* de vet. monim. *Martinium* de basil. Pisana, *Allegranz.* de monum. Mediolanens.

Haec autem secum recogitet Deista & Dei omnipotentiam ceu supernam Miraculorum effectricem adoret. Quod si more suo distineatur ambiguitate circa authentiam sacrorum Codicum, quibus ea narrantur Miracula, perpendat sedulo quae pro singulorum authentia nostrates Polemici & Anti-deistae strenue disputant, atque illico, speraverim, inani quovis dubio dissipato, manus dabit.

CAPUT QUARTUM.

De Vaticiniis supernis.

103 QUAESTIO I. Quae notio, & quae partitiones Vaticinii superni, quod vulgo Prophetia vocatur? ADSERO I. Est *divina praesensio & praedictio futuri cujuspiam eventus, qui in caussis naturalibus praevideri nequit.* Adcinunt PP. & vulgo TT. cum *Cassiod.* (*b*) Atque erui videtur ex 1. *Petr.* 1. 10. & 2. *Petr.* 1. 20. *Rom.* 12. 6. & 1. *Cor.* 12. 10. ubi nempe discimus, omnem prophetiam esse *divinam*, quod Spiritus sancti donum sit, nulla humana adlatum voluntate. Est autem *praesensio*, vel cognitio divinitus infusa futuri eventus, non cujusque, sed contingentis aut liberi, extra omnes caussas naturales positi, qui propterea naturali lumine nequit uspiam praevideri. Est itidem *praedictio*, quippe donum est ad publicam Ecclesiae utilitatem concessum, ut quae Deo inspirante qui noverit ea ceterit adnuntiet. Liquet ex 1. *Cor.* 12. 7. seqq. (*c*) RURSUM QQ. DOGM. SCHOL.

104 II. Multiplex enumerari potest prophetia. Omnium celebratissima in Lege Mosaica illa occurrit, quam adposite nuncupaveris *Oraculum Sacerdotale*, quod interventu seu adminiculo, vel ad conspectum URIM & THUMMIM pectorali summi Pontificis Dei jussu inser-

(*b*) Praefat. in Psalmos c. 1.

(*c*) Haec pluribus persequuntur qui de Prophetia ex instituto disserunt cum *Tho.* 2. 2. q. 171. & in qq. disputatis q. 22. de Prophetia, *Delr.* disq. mag. l. 4. c. 1. q. 1. *Van-Dale* diss. de vera & falsa prophet. par. 1. c. 1. *Laurae.* in 3. sent. Scoti t. 4 d. 19. ab art. 9. *Gravina* in lapide lid. l. 2. c. 25. *Bened.* P. XIV. de beat. & can. SS. t. 3. l. 3. c. 45. ubi perplures laudat: tum *Anti-deistae* illos sequuti eum *Hookio* de princ. rel. nat. & rev. 1. 2. diss. praevia c. 2. *Valsech.* cit. l. 2. c. 17. *Cerbon.* de theol. rev. l. 1 q. 2. art. 3. *Ignat. a Cruce* cit. in vindic. rel. rev. diatriba 4. c. 4. quibus rem, ut in ceteris, parcissime libando, nuperrime adcessit *Anton. Genuensis* in opere postumo de universae christianae theologiae elementis dogmaticis, historicis, criticis, l. 5. c. 6. §. 8. 9.

sertorum saepius effusum refertur. Iis nempe Pontifex ad sancta Sanctorum coram Arca Testamenti rite instructus, in rebus dubiis & perplexis, ad salutem regis, totiusve populi pertinentibus, post preces adhibitas, responsa & oracula certissima coelesti lumine adflatus excipiebat, promebatque. (§) Aliam vero dixeris *Oraculum prophe-*

OBSERVATIO.

(§) Ex vulgatissima sacrorum Interpretum, cum nostratum tum Hebraeorum & Protestantium expositione, Sacri Codices Oraculum illud perinsigne vel diserte adfirmant, vel plene innuunt. E. c. *Lev.* 8. 8. *Num.* 27. 19. sqq. *Deuter.* 33. 8. & 1. *Reg.* 23. 2. & 9 & 1. *Reg.* 28. 6. & 2. *Esdr.* 7. 65. ubi & de symbolis *Urim* & *Thummim* injicitur tecite, vel expresse mentio apud codicem hebreeum.

Prae primis vero Domini ad Mosen praeceptum, eoque involutum Oraculi dotum profertur *Exod.* 28. 30. in haec verba,, ,, pones autem in rationali judicii Doctrinam ,, & Veritatem, quae erunt in pectore Aaron ,, quando ingredietur coram Domino ,. ubi pro *Doctrina & Veritate* hebraicus codex constanter habet *Urim*, quod designet lumina, seu illuminationes a radice *Ur*, & *Thummim*, quod sonet perfectiones e *thammam*, perficere.

Consentiunt vulgo Nostrates cum *Delr.* disq. mag. l. 4. c. 1. q. 2. sect. 1. *Abulens.* in Exod. 28 q. 13. *Cornel. a Lap.* in Ex. 28. 30. & Protestantes cum *Buxtorf.* hist. de Ur. & Thum. c. 2. *Saubert.* de Sacerd. Hebraeor. par. 2. c. 6. *Polemanno* diss. de Ur. & Thum. thesi 1. *Benedict. Dav. Carpzov.* diss. de Pontif. Hebr. vestitu c. 3. n. 5. quibus RR. Hebraeorum copia magna praefulsit, contra unum ferme *Bellarmin.* qui l. 4. de Rom. Pont. c. 3. docuit, illa nomine deduci a radicibus, quibus designatur *docere & credere*, secundum Vulgatam & sxx. quo rem suam conficeret.

Horum vero nominum ratio, ut conjectamur, haec fuit. Dicta fuere ejusmodi sacra symbola *Urim*, quod ut lux quaedam ignorantiae & ambiguitatis tenebras fulgore suo coalitus dispelleret ab animo consulentis; *Thummim* vero, quod, quemadmodum omnis prophetia, indubia quoque splendoris esset promissio, & certo Deus quod fulgore pollicebatur, id eventu perficeret, quin dubitationi locus esset. Neque vero ab hac interpretatione multum abludunt, qui nobiscum non consenserant.

Quid autem rei essent haec *Urim* & *Thummim*, celebris est inter Scriptores cujusque classis contentio. Porro *Fl. Josephus*, & idem antiquissimus & sapiens Judaeus ac Sacerdos, l. 3. antiq. c. olim 9. haec de Oraculo disserit:

,, Per duodecim gemmas, quas in pe- ,, ctore Pontifex Max. insutas Pectorali ge- ,, stabat, in bello victoriam praenunciare so- ,, lebat Deus: nam priusquam exercitus se ,, se moveret, tantus fulgor ex iis emicabat, ,, ut toti populo facile innotesceret, adesse ,, Deum, opemque & auxilium suum ad- ,, laturum esse invocantibus. Quapropter ,, Graeci, qui a nostra religione abhorrent, ,, quum hoc miraculum pro compertissi- ,, mo habeant, ita ut negari non possit, pe- ,, ctorale vocant λόγιον, i. e. Oraculum. ,, Desiit tam pectorale, quam sardonyx (ille ,, scilicet in utroque humero superhumeralis) ,, fulgorem emittere CC. annis antequam ,, haec commentaremur, irato Deo propter ,, contemtum legum suarum.,,

Ergo ad mentem Josephi Urim & Thummim ceu instrumenta oraculi quid diversum non erant a gemmis duodecim, quibus pectorale Sacerdotis nitebat; immo eaedem gemmae erant, quas intelligeremus ad preces Pontificis certum, perfectumque responsum reddere hoc duntaxat quod singulari promicarent fulgore, ac perspicuam de se lucem projicerent. Quam quidem sententiam post *Liran. Tostat. Oleastr. Riber.* strenue tutatus est cit. *Delr.* cui Recentiores alii cum *Tirino*, R. *Abarbanel*, R. *Azaria* facile subscripserunt.

His nihilo secius, una cum testimonio Josephi, alii repugnant mordicus, en praecipue, quod asserunt haeret, hoc Oraculum insuevisse duntaxat de bello respondere; quod quidem a vero nimium abludit. Statuuntque insuper Urim & Thummim fuisse nomina certa divina, scripta vel sculpta, duplicationi pectoralis pontificii indita. Id quod sibi videntur liquido depromere a e cit. *Exod.* 28. 30. Unde putant scripsisse *Hieronymum* quod pectorale Pontificis duplex fuerit; apertum & absconditum, simplex & mysticum.

Sed & ii perstringuntur ab aliis, qui nihil eorum introspiciunt in laudatis Exodi verbis. In diversas alii abeunt opiniones; sed omnes

pheticum, quod nempe sacri ejusdem legis Vates ferme passim edebant.

105 Rursum Oraculum propheticum dividitur in *Visionem*, *Verbum*, *Somnium*. Visio, Hebraeis *roë*, Graecis ὅραμα, est vaticinium quo mens cernit spiritaliter scopum propheticum ipsi coelitus adnontiatum. Verbum, Hebraeis *dabar*, Graecis λόγος, est vaticinium, quo Deus prophetam docet eventum futurum loquutione aliqua, scilicet vel mentali, vel externa, tum vel nitide rem exprimente, vel per allegorias aut aenigmata. Somnium est vaticinium, quod dormientibus tantum medio simulacro vel phantasmate divinitus immittitur (*d*) Et haec quidem de praecipuis speciebus praedictionum, quas electis in utroque Testamento prophetis proxime Deus per sese, vel per Angelos sanctos infundit (*e*) dicta sunto. (*f*).

OBJECTIONES.

106 Obj. *primo* contra 1. Ass. Non exhibetur adcurata prophetiae notio. Nam 1.° prophetia ad praeterita porrigitur, quod tradit *Greg.* (*g*) & constat ex Joan. 4. 19. Samaritana siquidem mulier Servatori dicenti, *quinque viros habuisti*, *& nunc quem habes non est tuus vir*, respondit illico, *Domine*, *ut video*, *Propheta es tu*; & pergens ad civitatem clamavit ℣. 29. *venite & videte hominem*, *qui dixit mihi quaecumque feci*. 2.° porrigitur etiam ad praesentia, quod cit. Greg. quoque censuit; & liquet ex Luc. 2. 76. ubi Joannes Baptista dicitur *Propheta*, quod Jesum sibi praesentem adnuntiaturus foret; tum ex Luc. 7. 39. ubi Pharisaeus de Christo obmurmurans aje-

omnes tamen, me judice, conjecturis valde tenuibus freti. Quocirce illorum plurium praestare sententiam in re obscurissime censeo, qui tenent cum *August.* l. 2. qq. sup. Exod. c. 116. id negotii simpliciter incertum & ignotum esse, atque adeo in medio relinquendum.

Quid enim documentis solidis destitutus definire ausim quae sacri codices procul dubio non absque certo consilio reticuerunt? Nosse sufficiat, quaedam fuisse symbola peculiaria, per quae Deus summo Pontifici ex singulari & praesentissimo Spiritus S. adflatu voluntatem suam de rebus rite quaesitis panderet.

Eandem ab caussam idem fere dixerim de pluribus, quae heic Recentiores fusius disputant ac intrepide definiunt, *Delrio*, *Buxtorfio*, ac nonnullis *Rabbinis* ducibus: e. c. de qualitate consulentis, interrogationis, & responsi; de virtute, qua per Urim & Thummim responsa data sunt, de usu oraculi &c.

Qui tamen curiosis ad haec statuenda conjecturis delecteris, si otium sit, Scriptores adeas hac Observatione praelaudatos. Quibus addere licet *Vatabl.* in Ex. 28. 3. *Salom. Vantil* de tabernac. c. 28. par. 2 *R. Abraham* fil. *Davidis* comment. de templo c. 36. ap. Ugolin in collect. t. 9. col. 560. sqq. eundem rursus *R. Abraham* diss. de vestitu Sacerd. Hebr. c. 4. sub fin ap. cit. Ugol. t. 13. col. 90. *Servat. Gallaeum* in diss. sibyllinis c. 13. §. *Non solum*. ipsum *Ugolin*. diss. de Sacerdotio Hebr. c. 6. col. 654 sqq ad c. 13. *Hermann. VVitsium* in Aegyptiacis l. 3. c. 11. *VVilhelm. Schickard* de jure reg. Hebraeor. theorem. 2 *Eduardum Bernardum* in notis ad Joseph. antiq. l. 3. c. 8 edit. Havercampi, *Fagium* & alios, quos habes ap. *Criticos sacros* in Exod. 28. 30. a col. m. 656.

(*d*) Rem hanc docte ac erudite persequitur cit. *Delr.* l. 4. c. 1. q. 2. sect. 2.

(*e*) Ex *Laur.* cit. art 9 §. 2. post *S. Tho.* in disputatis q. 12, a. 8. & 2. 2. q. 172. a. 2.

(*f*) Alias *Thom.* ex *Hieron.* fert & explicat prophetiae partitiones 2. 2. q. 174. a. 1, & in disp. q. 12. a. 10.

(*g*) Hom. 1. in Ezech.

ajebat, *hic si esset Propheta, sciret utique quae & qualis est mulier, quae tangit eum, quia peccatrix est*. Haec Lauraea. Notum denique est ex 1. Reg. 9. 9. Prophetas olim simpliciter *Videntes* dici; at ratio superne Videntis peraeque ad praeterita & praesentia protrahitur atque ad futura.

107 ℟. N *Ads*. Praeter ea, quae pro adcurata notione indicavimus, adest insignis *Isaiae* locus 41. 23. *adnuntiate quae ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos*. Ad 1. prob. *N. A.* Nec ea exempla quidquam evincunt, in eis enim *Propheta* late sumitur pro sciente quodlibet arcanum coelitus revelatum; ceteroqui revelationem quamlibet, si loqui intenderis adcuratissime, prophetiam tuto dixeris, quod nemo admiserit. Haec quidem mens citati *Greg.* sic differentis, *in duobus temporibus prophetia etymologiam perdit, quia quum ideo prophetia dicta sit, quod futura praedicat, quomodo de praeterita aut praesenti loquitur, rationem sui nominis amittit*. Heinc ad 2. simili de caussa *N. A.* Quod denique olim Prophetae dicti sint *Videntes* eo quod peraeque praeterita & praesentia viderint, atque futura, nullo suspicor demonstraveris documento: quin immo ad cit. locum haec habet *Glossa ordin.* scilicet, *Esdrae verba sunt, Videns dicitur propheta quia praenoscit futura* (*h*).

108 Obj. *secundo*. Ad rationem prophetiae haud requiritur necessario praesensio, vel praescientia. Nam 1.° ex Eccli 48. 14. corpus Elisei mortuum prophetavit, & Eccli 49. 18. ossa Joseph post mortem prophetaverunt. 2.° ex Joan. 11. 51. Caiphas *prophetavit quod Jesus moriturus erat pro gente*; at praenotionem revelatam non obtinuit de ea, quam praenuntiavit, convenientia mortis Domini, ex communi cum Chrysost. (*i*) Nec item Sibyllae (si quae verae fuerint prophetides) intellexerunt quae de Christo Iesu prophetasse dicuntur. 3.° ex August. (*k*) potest Deus cujuspiam mentem instinctu occultissimo movere ad ea proferendum, quae nescit, quo casu loquens mere passive, ut ajunt, se habeat; eo maxime quod Deus per prophetiam intendit praecipue audientium utilitatem, non prophetae. Et plurium quidem opinio est (*l*) sacros Vates saepenumero non intellexisse quae praedixerunt, quod liquet prae primis ex Jonae vaticinio, ex Jon. 3. 4. Heinc August. idem concludit (*m*) *Propheta nihil aliud est, nisi enuntiator verborum Dei hominibus, qui Deum vel non possunt, vel non merentur audire*.

109 ℟. N. *Ads*. Nomen *Prophetia* & *Propheta* varie usurpatum est apud gentes, immo apud sacras paginas. E. c. pro doctrina & hortatione ad pietatem ex 1. *Cor.* 14. 29. sqq: pro concentu divinarum laudum insolentiore ex 1. *Reg.* 19. 24. & 1. *Paral.* 25. 1: pro operatione miraculorum ex *Eccli* 48. 14. & *Luc.* 7. 16: pro loquutione de-

(*h*) Conf. *Tho.* 2. 2. q. 171. a. 3. ubi notionem nobis datam & heic explicatam propugnat.

(*i*) Hom. 65. alias 64. in Joan. n. 1.

(*k*) De Gen. ad lit. l. 2. c. 17.

(*l*) Cum *Alap.* prooem. in prophetas §. *Regibus*.

(*m*) L. 2. in Exod. q. 17.

delira & insana ex adflatu pravi genii ex 1. *Reg.* 18. 10: pro certa futuri eventus praedictione absque ulla ejusdem praescientia ex *Joan.* 11. 51. *Dan.* 6. 17. *Jon.* 3. 4. &c. Jam vero prophetia in ejusmodi adceptionibus vel in sensu vulgari, minus proprio, minusque nobili usurpatur, vel per catachresim aut antiphrasim, quoniam propriissima juxta ac nobilissima ratio prophetiae, saltem quod prophetantem spectat, praescientiam una cum praedictione futuri eventus sibi vendicat.

110 Quia enim prophetia Hebraeis vocatur *chason*, hoc est visio, & Prophetae *chosim*, hoc est videntes, *quoniam* ex *Basil.* (*n*) *futura tanquam praesentia conspiciunt*: heinc apud omnes ferme Prophetarum libros loco prophetiae legitur *visio*, non autem enuntiatio; sic etenim Isaiae 1. *visio Isaiae filii Amos*, sic Abdiae 1. *visio Abdiae* &c. Quod si sacri iidem Vates futurorum, quae nuntiabant, scientiam non habere deprehensi fuissent, quinam fieri poterat, ut in tantam opinionem apud Hebraeos devenirent? (*o*) Porro apud *Augustin.* (*p*) ille *maxime Propheta est, qui utroque praecellit, ut & videat spiritu corporalium rerum similitudines significativas, & eas vivacitate mentis intelligat*. Maxima ergo, propriissima, & ceteris praeclarior prophetia est, quae perspectam futuri praenuntiationem exhibet (*q*). Heinc.

111 Ad 1. probe dicitur cadaver Elisei prophetasse, hoc est patrasse miraculum, quoniam ad ejus conspectum mortuus ad vitam revocatus est; quo quidem eventu confirmavit Eliseus prophetiam suam, id est praedicationem de vero Dei cultu adversum idololatras. Ossa Josephi prophetarunt, quatenus prophetiam, quam Joseph vivens ediderat de exitu Hebraeorum ex Aegypto cum ossibus suis, hanc ossa ejus confirmarunt post annos 144.; totidem quippe fluxere a morte Joseph ad exitum usque Hebraeorum ex Aegypto (*qq*).

112 Ad 3. & 4: propterea Caiphas, Sibyllae, ac Prophetae vaticinia sua non intelligentes, Prophetae proprie dici nequeunt, quoniam prophetias ex certa scientia non ediderunt, sed duntaxat ceu mera instrumenta insensilia, quibus usus est Deus ad enuntianda hominibus placita sua; ad eum plane modum quo Deus haec enuntiaret per bruta animantia, e. g. per equum aut asinum; ii nempe licet tunc vaticinia ederent, Deo operante, vates autem aut prophetae non nisi valde improprie nuncupari possent. Porro finis aut scopus Dei, qui in publicam utilitatem tendat, perinde obtinetur si quis vaticinium sciens, aut nesciens edat, adeoque ejusmodi vaticinium, quod Deum spectat, proprie prophetia erit, non ita vero quod ejus prolatorem, si edat nesciens. Augustinus demum loquitur de prophe-

ta

(*n*) Praefat. in Isai.

(*o*) Ita ferme *Orig.* cont. Cels. l. 1.

(*p*) De Gen. ad lit. l. 12. c. 9.

(*q*) Nobiscum sentiunt *Tho* 2. 2. q. 171. a. 1. ubi tuetur prophetiam primo, & principaliter consistere in cognitione, tum pari jure ii omnes, qui cum *Cassiodoro* mox cit. methodo dialecticae adstricti definiunt prophetiam per duo praescientiae ac praedictionis adtributa, *Delr.* cit. l. 4. c. 1. q. 1. §. *Dixi tertio. Bened.* XIV. cit. c 45 n. 1.

(*qq*) Si qua fides *Corn. a Lap.* in eum loc.

ta ſumto in ſenſu vulgari, & ſecundum id quod prophetia relate ad Deum praefert, ut liquet ex eodem *Auguſt.* deinceps nobis laudato.

113 QUAESTIO II. Quaenam prophetiae authoritas? ADSERO. Summa eſt, nempe divina, ab uno utique Deo authore, a quo immitti poſſit, ſuborta (r). Docent *Sacri Codices*. E. c. *Deut.* 18. 20. ſqq. & 3. *Reg.* 8. 39. & 2. *Paral.* 6. 30 *Iſai.* 4. 6. & 24. & c. 25. 21. & c. 41. 33. & *Jerem.* 17. 9. & c. 28. 9. & 1. *Cor.* 12. 9. & *Act.* 1. 7. & 1. *Petri* 1. 21. Adde *Prophetas* paſſim teſtantes a Deo coelitus adſpirante vaticinia excepiſſe. Tum *PP.* (s) Quid? quod futurorum contingentium, & ſecretorum cordium praenotio, certa Deitatis nota eſt & caracter (t). Eam igitur cuiquam Angelo vel homini adſcribere nefas eſto. Ad haec, vel etiam apud Ethnicos qui ſe futura praedicere profitebantur, a diis inſpiratos eſſe plerumque ſimulabant; cenſentes utique non niſi a diis proficiſci poſſe vaticinia, ſeu divinationes. Quod quidem & illi Aruſpices Babylonii ultro falſi ſunt ex *Daniele* 2. 11. (u).

114 Porro experientia conſtanti compertum eſt unum quempiam certo neſcire quid is idem olim acturus ſit: quo igitur potiori jure certo vaticinabitur quae aliis agenda ſunt? Conſtat inſuper apud omnes, creatae menti naturaliter id praeſens eſſe non poſſe, quod in nulla cauſſa ullam ſui determinationem, aut conjecturam habet; ſi quae enim nonnunquam futura conjiciendo longe proſpicimus, ea in ſuis cauſſis aliquo modo nobis exhibentur praeſentia: nequit ergo mens creata ſuo conſilio relicta quidquam prophetice praevidere (x).

OBJECTIONES.

115 Obj. *primo*. Creatura mente praedita vi naturali poteſt futura contingentia certo praeſagire. Nam 1.° ita praeſagire poteſt homo vividiore imaginatione inſtructus, quippe quae etiam ea quae in praeſentia non ſunt, repraeſentat. Haec Spinoſa (y) Santevremondus (z) aliique Deiſtae. 2.° futura manifeſtari poſſunt homini, ſi paſſionibus vehementioribus agatur, & gloriae deſiderio ſummo incitetur; Themiſtocles enim praelium Salaminae geſtum praevidit; & Scipio praevidit omnia, quae ſi Carthago everteretur, eventura erant. Sic Helvetius (a). 3.° prophetia pendet a diſpoſitione aliqua natu-

(r) Haec una Anti-deiſtarum & catholicorum omnium ſapientium vox.

(s) Cum *Tertull.* in apol. c. 20. *Orig.* l. 6 cont. Celſ. n. 10. *Hilar.* de Trinit. l. 9. *Hieron.* in Hierem. 17. 9. *Pſeudo-Juſtin.* in reſp. ad q. 146. *Chryſoſt.* hom. 18. in Joan. *Athanaſ.* vulgatus quaeſt. 27. ad Antioch. *Auguſtin.* de diverſis qq. ad Simplician. l. 2. n. 1. & alias, quibus mihi equidem praeiviſſe videtur *Tullius* l. 1. de divinat. ſub fin. quem conſulas.

(t) Id quod fuſe probatum eſt *ſupra* Tom. III. p. 95. n. 81. ſqq.

(u) Vide ſis *Hieron.* in eum loc.

(x) Conf. *Valleſ.* de ſacra philoſ. a p. m. 738. edit. 1587. *Huet.* cit. l. 2. diſſ. praev. ubi de authorit. prophetiae, *Bened.* XIV. cit. l. 3. c. 46. n. 4. *Carbon.* cit. theol. rev. l. 1. q. 2. art. 1.

(y) Tract. theol.-pol. c. 2.

(z) In examine Relig. c. 7. n. 10.

(a) In ſuo Spiritu diſc. 3. c. 7.

naturali, e. c. ab hominis indole, humoribus, ingenio, studio, variisque exterioribus rerum caussis; quod plerique Rabbinorum tenuerunt (*b*) atqui haec omnia vi naturae adtemperari tandem possunt in ordine ad edendum certum de re futura vaticinium.

116 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* temere excogitatum. Quippe imaginatio vividior pleraque saepenumero confingit, & quae plane repugnant, repraesentat; verum ut ea, seorsim ab auxilio superno intercedente, certo dignoscantur, quae pendent a caussis liberis, nec ullam habent determinationem, nullus uspiam adsequutus est. Porro futura pleraque per visionem imaginariam sacri Vates edocti sunt; at Deo tamen superne agente. Neque vero prophetia sita est in visione imaginaria, sed in certa mentis cognitione (*c*). Ad 2. *N. A.* Quae de Themistocle & Scipione feruntur ad eas pertinent meras conjecturas & divinationes fortuitas, quae hominibus sollertissimis, & in rebus humanis exercitatissimis saepe merito adtribuuntur (*d*) Ad 3. *N. Ma.* Quod ex uno arbitrio Dei donantis pendet, nullam in recipiente dispositionem, quam donator supplere potest, praeexigit (*e*). Rabbinos illos enormiter errasse, exinde conjice, quod ea ratione persuasi Danielem ac Davidem e numero Prophetarum subduxerint (*f*).

117 Obj. *secundo*. Rursum mens creata potest suapte natura certo praedicere futura contingentia. Nam 1.° ex *Greg.* (*g*) *ipsa aliquando animarum vis subtilitate sua aliquid praevidet*, ac prae primis in hora mortis; adduxitque illico exempla plurium, qui morti proximi futura praedixerunt. Et *Augustin.* quidem censuit (*h*) quod animis humanis secundum quod a sensibus abstrahitur, competit futura praevidere. Id ipsum quantum ad jamjam morituros docuerant primum *Plato* (*i*) & *Tullius* (*k*) 2.° quaedam bruta animantia praecognoscunt certo futura ad se pertinentia instinctu quodam naturali ex Jerem. 8. 7; at hominibus tanto praestantioribus natura noverca non est: ergo. 3.° daemones olim apud Ethnicos futura passim praedixerunt in Oraculis, quae postea confirmavit eventus, puta in statua, vel Oraculo Delphico, Dodonaeo, Jovis Hammonii, Aesculapii, Mercurii, aliisque propemodum innumeris.

118 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob: Gregor. & August. loquuti sunt de praesensione aut praedictione per conjecturas, quae connexionem aliquam habet cum caussis naturalibus. Si autem morituri certo praenoscunt quae per naturam resciri nequeunt, haec divinitus praesagiant oportet. Quod si contra ii SS. Doctores intelligendi veniant, Augustino opponimus Augustinum proxime laudatum pro Adserto nostro,

(*b*) Ap. *Calm.* praefat. in prophetas art. 3. ex Majemon. & Grot.

(*c*) Conf. *Thom.* in disput. q. 12. art. 7. & 2. 2. q. 173. a. 2.

(*d*) Lege *Thom.* 2. 2. q. 182. a. 1.

(*e*) Id ipsum pluribus persequitur cit. *Tho.* in disp. art. 4.

(*f*) Ap. laudat. Calmet.

(*g*) L. 4. dialog. c. 26.

(*h*) Sup. Genes. ad lit. c. 13.

(*i*) In Apolog. pro Socrate.

(*k*) L. 1. de divinat. c. 30.

ſtro, atque Gregorio ceteros Patres ibidem adductos. Platonem vero ac Tullium, utpote paganos ſuperſtitioſos non curamus. Ad 2. N. *Con.* Bruta animantia inſtinctu praenoſcunt futura ex ſuis cauſſis, illorum phantaſiam moventibus; homines vero ratione longe nobilius & uberius futura, quae in cauſſis latere conjiciunt, praeſagire poſſunt (*l*).

119 Ad 3: ejuſmodi famoſa Oracula in reſponſis quantum ad futura contigentia, quae nullam in ſeſe determinationem habuerint, aut fortuito rem adtigerunt, aut falſa deprehenſa ſunt. Heinc qui oracula reddebant, ne caperentur in ſermone, reſponſa ut plurimum obſcuris latebris ambiguitatis obtegere conſueverunt (*ʃ*).

120 QUAESTIO III. Ecquis, divino adflante Spiritu, edere poſſit prophetiam, hoc eſt certam & infallibilem praedictionem futuri cujuſpiam contingentis? ADSERO. Poſſunt utique Angeli cum boni, tum pravi; tum homines quicumque juſti & peccatores, viri, feminae, pueri; heterodoxi & ethnici (*m*). Quippe prophetia nec cum caritate, nec cum diſpoſitione naturali proxima connexionem importat, ſed ab una pendet inſpirantis Dei voluntate; quae propterea iis omnibus tanquam inſtrumentis uti poteſt prophetiis edendis, non ſecus ac patrandis miraculis ex *nuper* adſertis. Prophetias autem a ſingulis ferme perſonis cujuſque claſſis ex iis, quas Adſertum praefert,

(*l*) Conf. *Tho.* 2.2.q.172.a.1. & *Raph. de la Torre* in 2.2.q.95.ar.1.diſp.2. in reſp.ad 3.

OBSERVATIO.

(*ʃ*) ADſerti hujus teſtes illico produci poſſunt *Tullius* de divin. l. 2. c. 54. *Tertull.* in apolog. c. 22. *Euſeb.* pr. ev. l. 5. c. 10. Quin etiam illud in negotio de oraculis profanarum gentium haud paucis commonſtrare liceret, quod ea nempe, quae apud Hiſtoricos vulgo circumferuntur, minime a pravis geniis, ſed a fraudibus duntaxat, technis, cavillis eorundem Myſtarum profanorum architectata fuerint. Id quod perdocte atque erudite oſtendit *Anton. Van Dale* Medicus Batavus duabus diff. de oracolis ethnicorum edit. Amſtelod. 1683. auctioribuſque ibidem recuſit 1700.

Quum autem quaeſtio haec illam aliam ſibi adnexam ferat celeberrimam de ſilentio eorundem oraculorum ſub ipſum Servatoris noſtri adventum, ideo utramque heinc a Vandalio, illeinc a *Jo. Franc. Baltho* Soc. J. olim acriter agitatam, *infra* tanquam in ſede propria ſerio excutiendam duximus, Deo auſpice, ad Tom. VII. ubi de Nativitate Chriſti Domini ſermo erit.

Porro de profanis ejuſmodi oraculis, non modo Graecorum, ſed etiam Hebraeorum, Romanorum, ac omnium fere gentium ethnicarum, quum olim polytheiſmum colerent, multa multi, cum veteres, tum recentiores, quos conſulere interea poſſis, cum *Heſiodo* l. de orac. *Tull.* in libr. de divinat. *Plutarch.* de orac. defectu, *Lact.* inſt. l. 2. c. 6. 17. & alias, *Euſeb.* pr. ev. l. 6. c. 4. & ſaepius, *Auguſt.* l. de divinat. daemon. *Horozco* de vera & falſa prophet. l. 1. c. 14. *Villalpand* in Ezech. t. 1. par. 1. c. 2. & ſaepius, *Torreblanca* in epitome delict. l. 1. c. 12. *Delr.* cit. l. 4. c. 2. q. 2. *Jo. Opſopoeo* in tr. adpendice de oraculis metricis Jovis, Apollinis, aliorumque deorum ac vatum, gr. lat. libris VIII. ſibyllinis adjecto, *Van Dalio* & *Baltho* citt. *Jac. Pignatellio* in noviſſ. conſultat. can. t. 1. conſult. 81. a p. m. 300. edit. coſmop. 1711. *Bened.* XIV. cit. l. 3. c. 46. num. 7. *Calm.* in dict. bibl. art. *Oraculum*.

(*m*) Conſentiunt vulgo TT. cum *Tho.* in qq. diſp. q. 12. a. 5. *Laurue.* cit. diſp. 19. ar. 9. §. 3. *Suar.* de fide diſp. 8. ſect. 7. *Gotti* de vera relig. t. 3. cap. 11. §. 2. *Bened.* XIV. cit. l. 3. c. 45. n. 8.

fert, editas plurimi (*n*) collegerunt ex sacris literis & SS. Patribus. Sed omnium celebratissimae quidem sunt prophetiae illae, quae Sibyllis professione paganis adscribuntur. At de iis tamen ex instituto agemus tanquam in sede propria ad Tom. VII. ubi de Messia divino a Sibyllis praenuntiato.

121 QUAESTIO IV. Quid de vaticiniis comparate ad Religionem supernaturalem? ADSERO I. Eorum copia praestantissima cunctis temporibus decorata & communita enituit haec Religio. Porro quae ad legem naturalem & scriptam adtinent, paginis antiqui foederis continentur, novi autem quae spectant evangelicam, quae reliquum denique temporum ecclesiasticorum fluxum historiis adcuratioribus, actisque in caussis servorum Dei pro beatificatione & canonizatione ipsorum (*o*).

122 II. Sunt caracter conspicuus ejus divinitatis, veritatis & unitatis. Quippe necessario sit, oportet, divina, vera & una prae ceteris quibusque Religio illa, quae tot gaudet vaticiniis ab uno sacro Numine divinitus agente profectis, a viris & feminis sanctissimis simpliciter ac sine dolo praenuntiatis, atque ipso eventu pene ad evidentiam confirmatis. At enim ejusmodi sunt religionis supernae vaticinia relate ad potissima ejus mysteria, signanter ad redemtionem generis humani, & Ecclesiam a Servatore nostro constitutam (*p*).

123 III. Caracter hic vaticiniis sacris coelitus insculptus argumentum est praeclarissimum juxta ac efficacissimum pro veritate Religionis supernae. Nequit enim is hominem sinistri cujuspiam praejudicii expertem, eumque diligenter perscrutantem non rapere vehementer ad dignoscendum, profitendumque veritatem; quod nimirum unice vera sit, Deo grata, & hominibus salutaris, ea religio, quae hujusmodi vaticiniis instructa sit & confirmata. Neque vero vaticiniis probe cognitis, quum eventibus comprobantur, minor inest vis percellendi, persuadendique homini, quam insit miraculis: immo vaticinia quo sensu a Deo superne agente procedunt, miracula dixeris. Idcirco vaticiniis ceu fundamento firmissimo Religio superna innititur.

(*n*) Una cum *Scriptoribus* proxime laudatis.

(*o*) Utriusque foederis Vaticinia, prae primis quae Christum D. spectant, vindicant *sacri Interpretes*: cum partim, vel ex integro *Anti-Deistae* cum *Huet* dem.ev.prop. 6.7.sqq *Hook*.t.2. ubi de lege judaica & christ. sparsim, *Valsech*. l. 2.c. 17. *Cerbo*. theol. rev. l.2. q. 1. art. 3. *Anony*.tr. de verit. rel. chr. de an. 1689. sect. 4. c. 5. sqq. *Diroys* in probat. & praejud. pro relig. chr par. 2.libri 5.*L.F.*in probat. pro verit. relig. Christi sect. 1. c. 1. sqq. *Ponsbriand* de ver. rel. chr. c. 12. sqq.

De ceteris autem in Christianismo hominum, feminarumque vatum prophetiis varii pluribus disserunt cum *Bes.* de sign. Eccl. lib. 6. c. 2. *Bagatta* de admir. orb. christ. lib. 4. cap. 2. §. 1. cit. *Bened.* XIV. l. 3. c. 47.

(*p*) Id ipsum pluribus exponere, & confirmare pergunt mox citt. Polemici *Antideistae*, quos adi sis.

OBJECTIONES.

124 Obj. *primo* contra 11. Ass. Vaticinia quae legimus in sacris literis, divinitatem non praeseferunt. Nam 1.° illae nihil aliud sunt quam merae adlegoriae, quas utique unusquisque pro ingenio suo de Christo interpretatur. Haec *Episcopius*, *Collinus*, ahii ejusdem furfuris. 2.° eorum pleraque flexiloqua sunt, valde obscura & ambigua, generalia & indeterminata: quo quidem nomine oracula quae olim ethnicorum vates ac prophetides edidisse feruntur, ceu falsa merito repudiantur. 3.° quae ex illis magis perspicua sunt ac plane determinata, nihil continent, quod sagacitas humana non potuerit facile praevidere; cujusmodi sunt e. c. oracula illa de captivitate futura decem tribuum ac deinceps Judaeorum. 4.° in vaticiniis Prophetarum, si ea accuratius introspexeris, nihil aliud videris, ac vivacitatem imaginationis, quam vel ipsis ethnicorum pseudo-vatibus nemo abjudicat; tum effecta eorumdem Prophetarum praejudiciorum, educationis, temperamenti: ergo nihil in eis divini elucet. Sic argutatur cit. *Spinosa*.

125 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* Plura quidem ex antiquo foedere adlegorica sunt, vel typica. Quid tum vero? Nulli notum non est, antiquum foedus novi ferme ex integro typum esse, ac perplurium ex iis typis non nisi Christum Dominum una cum ejus Mysteriis antitypum eluxisse. Non itaque pro cujusque arbitrio, sed ex gravissimis fundamentis eas adlegoricas prophetias ceu indubie tendentes in Christum jure interpretamur (q). Ad 2: ejusmodi plane fuerunt omnia Paganorum oracula, atque adeo tametsi alia deessent, jure repudianda; verum a sanctis Prophetis pleraque perspicue ac determinate praedicta sunt, ut de Christi adventu, gestisque nihil dixerim: e. c. fata omnia cum gentis judaicae, tum imperiorum exterorum; nec non eventa quaedam particularia cum singulis quibusque locorum & personarum adjunctis (r).

126 Ad 3: nulla mens creata sibi relicta potis est ad certo & infallibiliter praenuntiandum futurum quidquam contingens, quo pacto sanctis prophetis complura praedicta sunt & opere completa. Heinc Ad 4. *N. A.* inscitia & impietate plenum. Quid quaeso ea omnia conferant ad vaticinandum vel ne unum quidem ex iis propemodum innumeris, quae SS. Prophetis praedicta novimus & eventu comprobata? Apage perridiculas nugas (s).

127 Obj. *secundo*. Rursum vaticinia sacrae paginae divinitatem non praeseferunt. Nam 1.° fatendum est cum Spinosa, pleraque eorum tanta obscuritate obvoluta esse, ut omnem creatae mentis captum praetervolent, atque adeo vaticinantis dolo aut imaginationi tribuenda; tum etiam cum Porphyrio plura ita esse perspicua, ut non nisi post eventum conscripta viro cordato credenda sint. 2.° Pro-

(q) Recole *Huet.* cit. prop. 7. & 8. ubi de lege judaica a p.m. 100. edit. Ven. 1763.

(r) Exempla congessit cit. *Hook* c. 8.

(s) Lege cit. *Valsech.* l. 2. c. 17. §. 21.

Prophetae sacri quandoque sibi mutuo contradicunt: sic enim e. c. *Exod.* 34. 7. pugnat cum *Ezech.* 18. 4. & 1. *Reg.* 15. 28. cum *Hierem.* 18. 6: addi possent permultae antilogiae e sacris libris excerptae ab Interpretibus, ut puta ab *August. Richar* mon. Cluniac. *Zeraphino Cumirano*, *Trino*, qui circ. 1450. antilogias ex sacris libris collegit (*t*) aliis. 3.° etiam apud Israëlitas pseudo-prophetarum numerus plus nimio excrevit ex *D ut.* 43. 5: perpetua itaque manet suspicio, annon ex iis profecta sint quae feruntur vaticinia, sive a veris prophetis.

128 ℞. *N. Ads* Ad 1. prob: placuit Deo pleraque eorum prophetis nitidissime suggerere, quo Spinosam audacem deterreret; alia vero subobscure, quo Porphyrium incredulum confunderet: ecquis Domino legem & modum posuit in revelandis sapientiae suae arcanis? (*u*) Ad 2 *D. A.* sibi re ipsa contradicunt, *N*; in speciem vel adparenter, *C.* Iidem, qui laudantur, Interpretes, immo & reliqui omnes ubi occurrunt objecta loca, immo & cetera secum in speciem pugnantia, pugnam quimlibet solidis commentariis e medio tollunt. Eos conferas. Ad 3. *N. Con.* Quippe ex constanti Judaeorum & Christianae Ecclesiae traditione certo novimus, quos tradunt sacri codices, inter sanctos & veros prophetas esse recensendos (*x*).

129 Obj. *tertio.* Contra III. Ass. Vaticinia, quae feruntur apud historias ecclesiasticas non sunt argumentum efficax pro veritate ac unitate Religionis supernae. Nam 1.° unaquaeque religio prophetas suos jactitat & prophetias, ut liquet ex oraculis apud sibyllas, aliosque vates paganorum, ex oraculis apud Priscillam & Maximillam in secta Montanistarum &c. 2.° subdifficilis est ac vel homini sagacissimo impervia verae prophetiae cognitio; quia enim propheta ille est qui certo praedicit rem, quae intra caussas naturales non latet; at perquam difficile est intelligere quidquid latet aut non latet intra caussas naturales: ergo posita qualibet prophetia, prudens suspicio superest, anne illa vera prophetia sit, aut falsa. 3.° ipsi veri prophetae haud stabili cursu, sed ex tempore vaticinantur, ac spiritu proprio quandoque loquuntur: quis ergo certo intelligere possit illos prophetias, quae pro veris habentur non fuisse loquutos spiritu proprio, sed Dei, quin dubitet illas fortuito eventu confirmatas esse? 4.° etiam apud historias ecclesiasticas percensentur prophetiae, quas Critici ad apocryphas amandant; e. c. quae tribuuntur S. Malachiae, Abbati Joachimo, Authori cujusdam codicis, adservati olim ap. Patres Cittercienses monasterii Populetani in Catalonia (*y*) &c. ℞. *N.*

(*t*) In sacr. Script. t. ult. indice 4.

(*u*) Plura de hacce perspicuitate, ac obscuritate disserenda supersunt ubi de Scriptura sacra: interea vide sis *Theodoret.* in Isai. 29. 11. & *Calmetum* praefat. in Prophetas art. 5.

(*x*) Consule *Huet.* dem. ev. prop. 9.d. 171. §. 1. sqq. *Hook* cit. t. 2. dis. de prophet. ubi de claritate ac obscuritate prophet. praememoratum *Calm.* art. 4. & 5. *Auctorem* de probationib. relig. Christi t. 2. c. praesim art. 2.

(*y*) Ap. *Feijoum* in theat. univ. t. 2. disc. 4. §. 7.

130 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob: id ipsum argumento est, veram prophetiam ex communi hominum consensione religionis verae caracterem esse. At quae tamen objiciuntur, dicendae sunt pseudoprophetiae, pseudoprophetis editae. Ad 2: non desunt canones, quibus viri scientia & prudentia praediti eam difficultatem adcurata rei meditatione superent, habita subinde morali quadam de veritate prophetiae certitudine. Ad 3: sunt quoque canones, quibus aliqua certitudine haberi possit, prophetam non suomet spiritu, sed divinitus agitatum verba, quum prophetavit, fudisse; atque adeo eventu certo, non fortuito vaticinium comprobari. Ad 4: argumenta, quae hujusmodi prophetiarum falsitatem conficiunt apud Criticos, evincunt pariter veritatem plurium, quae sub facie & adjunctis toto coelo diversis sub oculos objiciunt Historiographi nostrates (*b*).

131 Nec deerunt quidem illustrando sancto dogmati de Vaticiniis supernis testimonia e sacra Vetustate depromta. Ea jamjam subjicimus.

OBSERVATIO.

(*b*) DE signis verae ac falsae prophetiae multa disputant Authores, & quibus veram a falsa discernas, varios excogitarunt canones, sed qui tamen fermе omnes exceptiones patiuntur suas. Id quidem negotii subdifficile est, laboris & periculi plenum. Multa etenim praedicuntur, & eventu gaudent, quae in casum sine dubio refunduntur; nec pauca sane, quae in caussis naturalibus latent, ac ope rei magicae, divinatoriae, veneficae, praedici valent, magistro daemone, cum eventu, quae subinde doctoribus etiam sagacissimis vaticinia videri possint divina; qui enim probe noverit quousque sagacissimus quisque ingenio suo, aut ope daemonis in caussas naturales penetrare valeat, seu nequeat, rarus erit. Quid autem si prophetia sit quidem divina, in se se tamen latentem imbibat conditionem?

Ergo ut duces habeas quum tibi veritas aut falsitas cujusquam vaticinii definienda occurrat, consule sis praelaudatos *H rozeum Huet. Hook, Bona, Calm,* tum *Suar.* de fide d. 8. sect. 4. sqq. *Feijoum* cit. t. 2 disc. 8.4. *Scacchum* tr. de notis & sign. sanctit. sect. 8. c. 2. *Bened.* XIV. cit. l. 3. c. 47. quibus addi potest e Protestantibus *Van Daline* in diss. de falsis prophetis ac falsa prophetia.

CLASSIS IV.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Vaticiniis supernis.

E RE MARTYROLOGICA.

1 *De virtute Domini nostri Jesu Christi, ejusque miraculis, deque mysterio Incarnationis ejus multa quidem tam Prophetae quam viri spirituales* praedixerunt .. *De Incarnatione vero ipsius adcurate* scripserunt Prophetae, *deque morte & passione ipsius, ac resurrectione a mortuis, quorum testes Chaldaei ac Magi*...

S. THEO-

S. Theodotus M. uti *supra* p. 64.

De hujuscemodi Vaticiniis re splendide comprobatis fusiorem orationem paullo post instituimus. Quos autem, inquies, designare intendat Martyr per *τὸ viri spirituales*? At mea quidem sententia, eos intelligit, qui quum in numero Prophetarum recenseri non consueverint, praelaudatos tamen eventus ceu veri Prophetae praedixerunt, ut puta e. c. Moses ex *Genes.* 49. 10. & alias, David in *Psalmis* saepe numero, Zacharias Praecursoris Domini parens ex *Luc.* 1. 68.

2 Propheta *clamat interminans*, non est qui faciat bonum, *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (*) *Ideo purgare te non potes*.

(*) Ex *Psal.* 13. 3. & 52. 6.

S. Achatius M. objurgans Martianum Judicem, quod innocentes suppliciis addiceret (ex *Act.* Sancti n. 3. Vide sis cit. Adpend. p. IV.)

Davidem Prophetam, ejusque vaticinium ceu quid supernum venerabundus laudat heic Achatius.

3 *Ubinam terrarum Filius hominis postquam venerit, fidem poterit invenire?* (*) *Audio enim quod unusquisque socium suum prodat, ut compleatur quod dictum est* (**), frater fratrem tradet ad mortem.

(*) Ex Luca 18. 8.
(**) Prophetice per Matthaeum 10. 21.

S. Pionius M. cum lacrymis verba fundens ad quosdam lapsos detentos carcere, qui *per vim tracti fuerant ad immolandum & magnum fletum excitabant*, uti habent Acta Sancti Bollandiana n. 12. (ex Act. citt. in Adpend. p. 111.)

En tibi duo haec Vaticinia e sacro Codice petita ostendit palam Pionius indubitanter credere ac profiteri.

4 *Tu quidem Juliane, malis cruciatibus* in lecto tuo morieris: *nam tyrannus tuus* (*) *qui sperat in paganos victoriam facere*, non poterit vincere; *sed ita occidetur, ut ne quis cognoscat a quo fuerit interfectus, & nec in terram Romanorum revertetur*.

(*) Julianus Augustus

S. Theodoritus M. hoc effudit supernum oraculum adloquens Julianum Comitem (ex Act. Sancti citt. in Adp. p. XV.)

Haec quidem publica Martyris Prophetia in utroque Juliano mirum in modum impleta est, eisdem *Actis* referentibus n. 4. & 5. Quod

Romae in Museo Kircheriano ap. cimelium monumentorum christianorum.

Titulus hic fingnlaris (cujus aetatem voluit ante-nicaenam *Lupius*, qui eum exscripsit, vertitque ubi de Epit. Severae p. 191.) Christum Dominum Deum exprimit, in quo nempe confirmata sunt pleraque Vaticinia e veteri praesertim Testamento, quae diserte praenuntiarunt quemdam fore venturum Redemtorem mundi, hebraico nomine *Messiam*, graeco χριστὸν, latino *Unctum*, qui homo & Deus esset. (Conf. *Galatin.* de arcan. l. 3. c. 2.) Quod autem Messias hic jamdiu venerit, idemque ille sit Christus Jesus, quem cernui colimus een Hominem-Deum, Vaticinia praeclarissima testata sunt. Ea prae primis ex *Genes.* 49. 10. ex *Dan.* 9. 34. sqq. ex *Aggaeo* 8. 9. Haec pluribus tempore illustrabimus. Interea conferat qui volet Theologos ubi agunt de adventu Messiae contra Judaeos.

Quantum vero ad Divinitatem Messiae nostri Christi Jesu, eam saepenumero vaticinatus est Deus per Scriptores canonicos sacri Codicis. Liquet nimirum ex *Genesi* 22. 18. *Deut.* 18. 15. adjecto *Act.* 3. 12. ex *Ps.* 2. 7. adjecto *Act.* 13. 33. & *Hebr.* 1. 5. & 5. 5. ex *Ps.* 44. 7. & 109. 1. adjecto *Matth.* 22. 43. sqq. ex *Isa.* 35. 4. & alias, ex *Jerem.* 23. 6. & 26. 16. ex *Baruch* 3. 36. sqq. ex *Mich.* 5. 2. ex *Luca* demum 1. 31. Haec autem, pluraque divini codicis loca de Divinitare Christi praenuntiata sapienter exponunt sacri Interpretes, quibus merito addendi *Suar.* in 3. p. r. 1. d. 2. s. 2. & *Athanasius* in comment. de Divinit. Chr. par. 1. l. 1. fere per tot. ac deinceps.

Scio equidem flocci haec omnia facturos Deistas, rejicientes utique pervicaciter quidquid supernam rem subolet; hoc tamen capite ethnicis obcaecatissimis & iidem adcentendi: quid autem a jaculis ethnicorum pertimescendum supernae fidei, quam universa religio christiana amplectitur & pro aris & focis tutatur? Unitarii vero seu Sociniani, qui rerum supernarum ordinem profitentur, ne cogantur iisce Vaticiniis Divinitatem, quam impii denegant, Christo Domino adjudicare, millenis illa interpretationibus, tricis, cavillis obscurare atque eludere pergunt, ubi a Polemicis nostris invicte perstringuntur eum *Athanasio* proxime laud. c. 17. quem vide sis.

6 ✠ BEATA . DI . GENETRIX . SEMP . VIRGO . MARIA
DE . TVA . TIVI . DONA . LEO . INDIGNVS . EPC *&c.* *A. C.* 871.

In civitate Castellana sub atrio sacrae aedis Episcopalis prope fontem baptismi ap. Fontanin. in disco chr. c. 12. p. 33. ex Buonarrota.

Sacra Mariae Dei Matris Virginitas, quam exprimit Saxum, ille fuit eventus mirabilis, qui praeclare confirmavit Vaticinium Isaiae, sic loquuti *Isai.* 6. 14. sqq. *Dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel,*

nuel, butyrum & mel comedet ut sciat reprobare malum & eligere bonum. Idemque Vaticinium uti iam impletum laudatur *Matth.* 1. 22. sq. Consule sis sacros Interpretes in haec duo loca.

7 TVA DE TVIS TIBI OFFERI
MVS . . CHRISTE . . . .
EA PROPITIVS ADCIPE FILI
ET VERBVM DEI QVI CAR
NEM ADSVMSISTI ET CRVCI ADFIXVS FVISTI
NOSTRI CAVSSA . . . .

Constantinopoli, uti supra p. 87.

Crucifixio Christi Domini, quam praeter alia mysteria Lapis commemorat, eventus est funestissimus juxta ac universo generi humano saluberrimus, quem praenuntiavit Zacharias 12. 10. ac 13. 6. Tum ipsum eventum idem qui cruci adfigendus erat Christus praedixit Apostolis ex *Matth.* 20. 19. Et decebat quidem cruci humillime suffigendi majestatem supplicium adeo ignominiosum praemissa vaticinii divini gloria decorare. De praejactis Zachariae praedictionibus plura sacri Interpretes in ea loca cum cit. *Athanas.* l. 1. par. 1. c. 16. §. 5. Literata Saxa id genus complurima brevitatis ergo missa facimus.

E RE LITURGICA.

8 *Vere dignum. Quoniam merito huic* (S. Joanni Baptistae) *inter hominum filios nemo praelatus est, quem ab exordio sui usque in finem tot bonorum insignibus, tot charismatum splendoribus consecrasti; decebat enim ut ineffabile Domini Sacramentum, quod Prophetica voce praedixerat, visibiliter etiam monstraturus, ceteris ejus Nuntiis eminentior appareret. Unde cum Angelis* &c.

E Sacrament. vulgo Leoniano in Natali S. Joan. Baptistae, Missa III. in praefat. (ap. cit. *Murat.* t. 1. col. 325.)

Effert ad sidera Joannem Praefatio haec ceu Prophetarum omnium Prophetam summum & principem. Et jure quidem optimo; quia enim & Messiam Deum venturum esse coelitus praedixit verbis illis ex *Joa.* 1. 27. *ipse est* (Christus) *qui post me venturus est, qui ante me factus est... ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans*, & Messiam praedictum digito jam praesentem demonstravit, sic divine loquutus, *& ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei... ecce Agnus Dei*. Quid autem iis praecla-

clarius dici aut fingi potest? Merito itaque Ss. Domini Praecursor ceteris quibusque praeferendus prophetis.

Heinc vero decuit & oportuit Prophetam tantum ab aliis Prophetis minoribus praenuntiari. Sic enim ex *Malachia* 3. 1. *Ecce ego mitto angelum meum & praeparabit viam ante faciem meam*, videlicet Joannem, Christo eodem Interprete ex *Matth.* 11. 10. Sic itidem ex *Luc.* 1. 76. Sic denique, quod caput est, ex *Matt.* 11. 9. Christus Dominus in divina panegyri ad turbas habita de Joanne, *sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam Prophetam*; videlicet Prophetam, quod Messiam venturum ceu Praecursor ejus praedixerit; & plusquam Prophetam, quod ipsum digito jam praesentem ostenderit: subinde Dominus panegyrim celebratissima illa peroratione absolvit, *amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista*.

Ex iis autem satis mirari non possum eorum insolentiam veterum Protestantium, qui Evangelium Christi tenentes ac propugnantes, tot nihil ominus confictis naeuiis Prophetae tanti dignitati, virtutibus, laudibus detrahere ausi sunt. Et vero, praeterquam quod eos plurimi cum *Canisio* Soc. J. invicte revinxerunt, Ecclesia universa orthodoxa Joannem meum eximie vindicat, eum praecipuis honoribus concelebrans. Plura id genus Documenta alias.

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

Hoc demum Capite documentis effigiatis comuniendi & illustrandi veniunt plerique sacrorum eventuum, quibus complura veterum Prophetarum vaticinia divinitus completa sunt. Dum vero eventus proponimus, de veritate vaticiniorum, in eos directa facie tendentium quis mente sanus ambigere queat? Iis adde quae sub initium hujusce Classis praemonuimus.

9

S 2 Re-

Romae ap. Museum sacrum Vatic. Benedictinum, a Benedicto P. XIV. conditum.

Vides in perpulcro documento ex jaspide antiquo, quod primum fortasse edidit Cl. *Paciaud.* praefixitque in fronte commentarii antiquitat. christ. de cultu S. Joan. Baptistae, Divum Praecursorem Domini, qualem divinitus praenuntiarunt e coelo *Gabriel*, e terris vero *Malachias* & Joannis pater *Zacharias* Sacerdos, quorum quidem vaticinia nuper descripsimus.

Huic adde iconem aliam Praecursoris ex Carneola antiqua, editam ex Museo suo ab eruditissimo *Victorio* meo in commentario de nummo aereo veterum Christianorum par. 2. c. 9. edit. Rom. 1757. quae sub eadem pene forma ob oculos Sanctum objicit.

Jam vero, ut cetera mittam, adparet heic Baptista poenitens & austerissimus vir, seminudus, pilisque hirsutis & horridis camelorum tectus, zonaque aspera pellicea cinctus ad lumbos. Egregie quidem secundum prototypum. Qualis nempe describitur *Matt.* 3. 4. & 11. 18. atque ex *Luc.* 1. 15. sqq. divinitus praenuntiatus est ab Angelo.

Non me latet multam Protestantium turbam cum *Jo. Chremitio*, diss. de amictu Joan. Baptistae & *Paul. Rubeo* in thesau. novo diss. Theolog. Protestant. t. 2. post *Magdeburg. Melanchthon. Chytrae. Schindler. Frantz.* in ea perstitisse sententia, quod Ss. Praecursor amictum lineum, purum, nitidumque, immo mollem & elegantem induisset; quod ex voce *καμήλος camelus*, quam lectio graeca praefert, eruere conantur criminosis ludificationibus. Sed ita tamen contra votum omnium bene sapientum ineptieures nec audire juvat. Eos acriter revincendos adlegamus ad *Canis.* de curruptel. Verbi Dei l. 1. c. 4. & cit. *Paciaud.* diss. 5. c. 3.

10

Pistis in vetustissimo benedictioni: cerei paschalis volumine, praecitato p. 98.

Ponit rursum ob oculos haec tabella Ss. Eucharistiae Mysterium summum, quod oracula propemodum innumera praenuntiarunt.

E. c.

B. c. ex *Ps.* 4. 8. & *Ps.* 22. 5. & *Ps.* 110. 4. ex *Proverb.* 9. 1. sq. Tum ex libro *Canticor.* 5. 1. ex *Zachar.* 9. 17. ex *Malach.* 1. 11. Ex *Joan.* demum 6. 56. Institutor idem futurus Mysterii Christus illud praenuntiavit Oraculum, *Caro mea vere est cibus & Sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in illo.* Haec, aliaque plura dilucide interpretantur & illustrant sacri *Interpretes*, quos adire possis.

12

Romae olim in cryptis subterraneis ap. earum Interpretes cum Bottar. t. 3. tab. 92.

Christi Jesu Crucifixionem, quam tabula picta perverus repraesentat, vivae vocis oraculo idem Dominus, quod mox innuimus, praenuntiavit ex *Matth.* 20. 18. sq. *Et filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte; & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum &* CRUCIFIGENDUM; ac rursum ex *Joan.* 3. 14. & 12. 32. sq.

Multa quidem heic, si ad graviora non festinaret oratio, disseri abunde possent ad conspectum singularis hujusce Imaginis in titulum inscriptum cruci; in quatuor clavos quibus pendentis Ss. Redemtoris manus ac pedes terebrantur; in tunicam oblongam absque manicis, qua sacrum corpus honestissime contegitur; in subpedaneum, cui pedes corporis innituntur. Alias de iis omnibus pertractabitur. Interea qui erudiri voles, adeas *Lipsium* in libris de cruce, *Vossium* harm. evang. l. 2. c. 7. *Jacob. Bosium* tr. de cruce, *Bonarrot.* in observar. ubi de diptycho rambonensi, *Curtum* l. de clavis dominic. *Gorium* in symbol. t. 3. dec. 1. ubi de mitrato capite Jesu Chr. crucifixi, *Angel. Roccam* t. 1. de cruc. partic. *Gretser.* de cru-

cruce l. 2. ferme per tot. *Ayalam* in pictore christiano erudito l. 3. c. 17. sq.

Quid autem, inquies, de aetate nostrae tabulae? Nos quidem, omnibus longa meditatione perpensis, eam ad Seculum VI. aut VII. revocandam duximus. Licet enim quae in cryptis romanis monimenta reperta sunt, antiquissima vulgo reputentur, haec tamen pictura, sicut & reliquae ejusdem conclavis, Authore *Bottar.* cit. t. 3. p. 170., ceteris, quae heinc inde adparent in cryptis, recentior videtur. At ipsa fortasse prima omnium est, quae ad latera Crucifixi Virginem Matrem & Joannem Evangelistam stantes, tum superne solem heinc, inde lunam repraesentat; quae nempe ceteris complurimis, quae deinceps & usque modo cum eis adjunctis elaboratae sunt, formam dederit & exemplum. Haec de Imagine singulari modo innuisse sufficiat. Documenta uberiora pro indicata opinione in ejus aetatem ceu veri plane simillimam, Deo propitio, inferius dabimus ad Tom. VII. ubi de Christo cruci suffixo.

Ex Tabulis Romae subterraneae, ex Diptychis Gorianis, & aliunde plura liceret huc loci congerere documenta, Vaticiniis clarissimis illustrandis oppido insignia. Et vero iis, aliisque alias proferendis modo praetermissis, Deistae, si quidem non omnino caecutiat, perstringendo dicta sint satis.

CAPUT QUINTUM

de Revelationibus supernis.

RURSUM QQ. DOGM. SCHOL. 132 QUAESTIO I. Quae notio, & quae partitiones ejusmodi revelationis? ADSERO 1. Revelatio est *loquutio superna Dei cum creatura rationali veritatem aliquam manifestans*. Haec quidem revelatio, seu loquutio jure dicitur superna, vel quia veritas, quae per illam ostenditur, est quid supernum e. c. Trinitatis, vel Eucharistiae mysterium, vel quia modo superno revelatur, e. c. cognitione divinitus & praeter omnem rei naturam infusa. Quum Deus sic loquitur, audientem plerumque quod Deus sit qui loquitur omnino certum reddit. Ab hac frequentissima Dei cum hominibus nostris sanctis adloquutione Ecclesia Christi *religio revelata* vulgo audit, iis videlicet revelationibus potissimum innixa (1) quibus utique propter infallibilem Dei, qui nec falli, nec fallere potest, revelantis authoritatem, fidem certissimam praestare tenemur.

133 II. Multiplex est. Nimirum ex parte Dei revelantis est revelatio *enuntians*, quae aliquid simpliciter adserit, *praecipiens* quae legem aut praeceptum injungit, *promittens* quae praemia pollicetur, *comminans*, quae supplicia comminatur &c. ex parte rei revelatae est

(1) Ex *Thom.* 1. p. q. 1, a. 8. ad 2.

est quae adnuntiat praeterita, quae praesentia, quae futura; tum veritates duplicis generis, nempe naturales, quae legem naturae constituunt, nec ex se ipsis rationis humanae lumen superant, & supernaturales, ut puta mysteria singula quae omnem naturae captum praetervolant: ex parte fidei, quae Deo loquenti debetur alia est publica seu catholica, quam uni acceptam omnibus credendam proponit Ecclesia; alia vero privata, cui solummodo qui audiit fidem praestare cogitur: ex parte denique modi, quo Deus loquitur est revelatio perspicua quae rem nitidissime adnuntiat, & aenigmatica, quae sub obscuris aenigmatum, parabolarum, similitudinum involucris; tum interna quae fit per nudam animi intellectionem aut imaginationem, & externa quae per vocem aut per aliud signum sensile; quae demum ad hominem dormientem in somno loquitur, & quae ad vigilantem. Exempla de hisce singulis luculentissima suppeditant passim sacri codices.

134 QUAESTIO II. Quid generatim de necessitate atque exsistentia supernae revelationis? ADSERO 1. Necessaria simpliciter est quantum ad ea, quae veram religionem spectant lumini naturali prorsus impervia. Nec enim aliunde lux ulla adfulgere potest, qua homini mysteria verae religionis adsequi liceat. Quid? quod ad finem supernum, qui proportionem quamlibet naturalis facultatis humanae superat, quum conditus homo sit (*a*) necessum omnino fuit ut supra legem naturalem humanam lege divinitus adcepta in finem suum dirigeretur (*b*) at vero sublata penitus revelatione superna, qua tandem ratione hominis mentem & voluntatem in Deum uti authorem supernum tendere finxeris? Quis cultum, quo Deus revereri amat, diserte noverit? Quis actiones, quibus pro peccatis placandus Deus? Quis modum, quo animi passiones moderandae sint, tum quid sensibus indulgendum sit, aut contra? Quis demum aeterna, quae probos manent praemia, & quae improbos supplicia? Ergo (*c*).

135 II. Esto in alia rerum providentia, ut puta in religione quadam mere naturali, quam statum purae naturae dicunt, posset homo legibus a Deo revelatione naturali praescriptis ad finem suum naturalem dirigi; at in eo tamen, qui nunc est, naturae lapsae statu misero (*d*) superna revelatio necessaria est saltem moraliter ad omnia legis naturalis praecepta rite cognoscenda (*e*). Quia enim fieri pene nequit ut quis ope solius humanae rationis, tot tantisque offusae tenebris in hoc statu, perveniat ad cognitionem omnium

(*a*) Quod *superius* probatum est Tom. IV. p. 18. num. 28. & alias.

(*b*) Conf. *Thom.* 1. 2. q. 91. a. 4.

(*c*) Pluribus haec persequuntur *Amdeissae* cum *Valsech. Cerb. Casapdi*, *Gazzam.* ubi de necess. rel. rev.

(*d*) Eum descripsimus & illustravimus *supra* in Tom. III p. 372. sqq.

(*e*) Adcinunt *Orig.* l. 1. contra Cels. *Lactant.* inst. l. 3. c. 27. *Thom.* l. 1. contra gent. c. 4. & 1. 2. q. 2. a. 4.

nium naturae officiorum erga Deum, proximos, & se ipsum, quae ad rectam vivendi rationem pertinent. Hinc siquidem & apud veteres sapientiores philosophos, & apud integras Paganismi gentes revelatione destitutas, tot, tamque iniquos in hoc genere contra ipsam naturam errores deprehendimus obtinuisse (f).

136 Porro magna est naturae vis humanae menti sibi relictae ad cognoscendum verum (g) itidemque humanae voluntatis arbitrio ad amplectendum bonum (h). Et vero in natura peccato originis vulnerata, ea est mentis & voluntatis debilitas, eaque passim emergunt incommoda, quae & cognitionem veri, & boni operationem impediunt, ut cordato cuiquam sit moraliter impossibile omnes in eo statu veritates naturam spectantes intelligere, omnesque virtutes amplecti absque praesidio superno gratiae auxiliantis ac divinae revelationis. Ergo. Huc advocanda quae *superius* Cap. I. urgebamus pro necessitate ordinis supernaturalis.

137 III. Re ipsa exstitit revelatio superna, qua Deus O. M. cum hominibus saepenumero loquutus est. Quod porro luculentissime constat ex sacris libris cum antiqui foederis, tum novi, quod cum antiquo conjunctum omnino est. Quod autem ii libri coelitus revelati sint, atque adeo authoritate divina gaudeant, ea certitudine vel evidentia morali tenendum est, quae inter morales quantum ad res historicas summum obtinet locum. (Loquimur cum Deista, qui revelationem quamlibet prorsus rejicit) Notum vero est historiam aliquando tantam sibi vendicare certitudinem, ut illi, quae suboritur ex demonstrationibus geometricis & mathematicis aequiparari valeat; quae siquidem propositio geometrica tibi certior erit, quam fuisse e. c. Caesarem Augustum, qui commentarios concinnavit? (i)

138 Jam quod ii libri, qui saltem *protocanonici* audiunt, genuini sint, ac divinitus revelati scriptoribus fide undequaque dignissimis, qui divino adflati Numine illos literis consignarunt, praemaxime liquet ex antiquissima, constantique traditione, qua iidem pro talibus habiti sunt; videlicet a tota Hebraeorum gente qui vetus testamentum spectant, qui vero novum ab Ecclesia Christi universa. Si autem testium id genus, quorum erat rem istam ceu propriam serio discutere, atque adcuratissime librare, judicio standum non est, cuinam quaeso credendum historiae, tametsi alias praeclaris testimoniis confirmatae?

139 Liquet deinde librorum divinitas ex miraculis & vaticiniis opere completis ibi passim occurrentibus (k). Insuper ex doctrina do-

(f) Eos longa oratione percensent citt. *Anti-deistae*, quos consulere licet, ne actum agamus.

(g) Quod pluribus *infra* persequemur ubi de necessitate gratiae auxiliantis pro cognitione veri.

(h) Quod etiam *supra* in Tom. III. a p. 197. fuse confirmatum reliquimus.

(i) Hoc argumentum pluribus *Anti-deistae* persequuntur, duce *Huet.* dem. ev. sub init. postulato 1. & 2.

(k) De divina horum ratione mox egimus Capp. III. & IV.

dogmatica, quae utroque Testamento continetur, videlicet & theoretica quae de Deo ejusque mysteriis & operibus agit, & practica iis intenta, quae homo agere debeat ut fit beatus. Quid enim hujusmodi doctrinis verius, augustius, purius, pietati rationique consentaneum magis, Deoque dignius, iis praecipue quibus enitet novum foedus? Eas cujusque sinistri praejudicii expertes percurrant Deistae, ac dextras proculdubio jungent.

140 His proinde doctrinis evangelicis imbuta Christi Ecclesia, celeritate incredibili per orbem universum propagata est, ac vi pene divina novam religionem, & alii dominanti, & sensui vitae, que eorum qui tunc agebant, ex diametro oppositam eisdem mirifice persuasit, videlicet non modo plebaeis rudibusque viris ac femellis, sed etiam optimatibus, Principibus, & permultis sapientissimis ex ethnicismo philosophis, alumnos denique propemodum innumeros enutrivit, qui & cruciatuum ferocissimorum perpessione, & proprii effusione sanguinis easdem propugnaverunt doctrinas. Haec autem omnia, ut plura mittam, manifestissima divinae sacrorum codicum revelationis argumenta esse quis prudens deneget? (*l*)

OBJECTIONES.

141 Obj. *primo* contra 1. Ads. Superna revelatio ad profitendum veram religionem, qualem sapientes plurimi naturalem esse consentiunt, non est simpliciter necessaria. Nam 1.° pagani philosophi religionis naturalis professores plura eorum cognoverunt quae mysteria revelata vocamus: quod & nos abunde satis fatemur in CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS, quam passim inculcamus: constat praeterea. in plurium sententia nonnullos philosophos, ac prae primis Platonem, ejusque discipulorum recentiorum plerosque arcanum Ss. Triados intellexisse, ac literis mandasse; tum perplures philosophorum veterum non valde abfuisse a vera idea Verbi divini, quam a Joanne sub initium evangelii traditam suspicimus. 2.° quod Deo placando pro commisso crimine satis sit animi displicentia, cum satisfactione congrua, & voluntate non peccandi de cetero, facile ex iis intelligi potest, quae apud homines usuvenire solent. Sic Tyndalius & Lokius. 3.° quae revelatione innotescunt obscuriora iis sunt, quae ratio naturalis deprehendere potest: ergo nullum est revelationis praesidium, quo nempe ceu nova luce defectui luminis naturalis suppleatur ad veritates cognoscendas. Sic Rousseaus.

142 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* Nequit sola ratione clare percipi quod omnem rationem superat; quocirca philosophi veteres, revelatione seposita, non nisi per umbram leviorem, aut per obscuram quamdam delineationem potuerunt quidquam ominari de oraculis divinitus fusis: hinc apud nos *concordia fidei & rationis* cir-

(*l*) Multis haec pro instituto suo urgent *Antideistae*, nec paucis nos in *Theol. polem fundam.* ubi de canone & authorit. S. Script. quibus nonnulla supersunt adjicienda *inferius* Tom. VI. ubi de regulis fidei.

ea ea plerumque versatur, quae lumine naturae quoquo modo internosci possunt, qualia dixeris Dei exsistentiam, unitatem, providentiam, aeterna proborum praemia, & iniquorum supplicia, cet; quin tamen consentiamus Cl. *Valsecbio*, nescio quo panico timore, hanc nostram disserendi rationem immerito rejicienti (*m*) & postmodum tempore confutando (*n*). In cognitionem philosophorum veterum, ac prae primis Platonis, ejusque sectatorum de Ss. Triade recolenda *superius* dicta (*o*). Quod denique de idea Verbi divini apud veteres paganos obtrudunt nobis Deistae, nullo perspicuo documento confirmatum hucusque videre licuit.

143 Ad 2: ex modo agendi invicem inter homines nequit rite subinferri modus agendi Dei cum hominibus, quum injuriae Deo irrogatae pene infinitum superent in malitia hominum injurias: nec ubi proportio nullatenus adfulget, ulla potest institui comparatio. Quid? quod crimina semper ab humanis legibus absque ulla remissione puniuntur, ita ut iis expiandis nulla poenitentia par sit. Immo & ethnici minime freti poenitentia placandis Diis pro peccato commisso, sexcenta sacrificia expiatoria, quae *februa* vocarunt (*p*) instituerunt. Quis ergo solo naturae ductu, certo modum subinferat, quo Deus peccatori reconcilietur? Ad 3. *N. Con.* Ope revelationis suppletur quidem defectui luminis naturalis ad certo & infallibiliter cognoscendas veritates, cum supernas, quae alias percipi nequeunt, tum naturales, quoniam revelatio naturam perficit & illustrat.

144 Obj. *secundo* contra 11. Ads. Revelatio superna non est eo pacto moraliter necessaria. Nam 1.° naturae corruptio, quae hanc necessitatem invexit, evanida est, utpote historiae de peccato originis subnixa, historiae inquam, quae, aliis praetermissis, eo praeprimis nomine commentitia est, quod incredibile, immo absurdissimum ac divinae aequitati summopere repugnans videatur, Adami delictum, esto verum sit, omnem posterorum naturam infecisse. 2.° vulgata est apud Theologos nostros cum Thoma opinio, ethnicum in silvis enutritum, qui legem universam naturalem impleverit, praesidio tandem superno, quo salvus fiat, communiendum divinitus fore: credunt ergo sine dubio, posse ethnicum propriis viribus legem universam naturalem implere. 3.° in statu naturae, quam dicimus corruptam, revelatio divina tam in lege naturali, quam in scripta & evangelica perpaucis innotuit, perplurimis denegata est; abhorret autem magnopere a bonitate & caritate Conditoris quod ad salutem moraliter necessarium est, non manifestare ubique cunctis ad beatitatem conditis: ergo revelatio non est moraliter necessaria.

℟. *N. Ads.*

(*m*) De fund. rel. l. 2. c. 2. §. 5. sqq.
(*n*) Ad Tom. VI. Prolus. de Erronib. sqq. in fidem superna.
(*o*) In Tom. II. a p. 368. n. 653.
(*p*) Ap. *Ovid.* fast. 2.

145 ℟. N. Adf. Ad 1. prob. N. A. cum prob. Propagatio peccati originis est quidem mysterium abditissimum, incredulis prorsus incognitum, credentibus vero manifestatum Ss. Scripturarum revelatione (q). Arcanum adposite, quantum fas est, exponunt, vindicantque Polemici nostrates, Augustino duce (r). Ad 2. D. Con. credunt posse physice adimplere universam legem, C. posse moraliter, hoc est absque summa difficultate, N. Ex hac itaque difficultate, quae a corruptione naturae provenit, necessitas moralis revelationis apte colligitur.

146 Ad 3: cuicumque facienti quod in se est, exfacta scilicet legis naturalis observatione, manifestavit ubique Conditor supernam revelationem, qua beatitatem sibi praestitutam adsequi simpliciter possset, ad eum plane modum, quo de silvicola cum Theologis mox fassi sumus. Inde vero *innumeros filios occultos* Religioni revelatae, seu verae Ecclesiae *supra* adseruimus (s). Quod si reliquis uspiam adultis revelatio necessaria non innotuit, id in culpam ipsorum, minime Conditoris aequissimi actutum referas.

147 Obj. *tertio*. contra III. Adf. Non exsistit superna revelatio, prout describitur in libris sacri codicis, qui propterea divini non sunt. Nam 1.° plura continent Deo indigna; e.c. quod Deus tanquam iners sex dierum spatio mundum condiderit, ac die septimo fatigatus requieverit; quod Deum dolore cordis tactum, hominem fecisse poenituerit; quod Deus gaudeat sacrificiis animalium, nidoremque suavissimum combustorum vitulorum odoretur; quod levibus de caussis irascatur & placetur &c. 2.° inverisimilia & incredibilia narrant: e.c. quod femina de costa Adae facta sit; quod serpens erecto corpore steterit, loquutus sit, & Protoparentes deceperit; quod uno navigio noëtico universa animantium ciborumque genera collecta sint; quod diluvium totam inundaverit terram contra chronologiam Aegyptiorum, Chaldaeorum, Sinensium &c. 3.° Moses in tota lege Pentateuchu contenta vitam aeternam memorasse non repetitur, sed promissiones duntaxat temporarias. 4.° multa in eis legas, quae non modo divinae mentis nihil sapiunt, verum ita sunt humilia & plebeja, ut vix digna sint homine sapiente, ut puta quae percensentur de cauda canis Tobiae., de Jona recubante sub hedera &c. 5.° illorum, qui vetus Testamentum spectant e. c., plerique sunt deuterocanonici, hoc est non recepti ceu divini, videlicet a veteri Judaeorum synagoga.

148 ℟. N. Adf. Ad 1. prob. N. A. Porro Scriptores sacri linguam hominum loquuti sunt, non linguam Dei; si enim Deus lingua aeternitatis per eos adloqueretur nos, quis eum capere posset? Stilus ergo Scripturarum perpetuus est divinas res ex ideis rerum humanarum exponere, quoniam ex *Rom.* 15. 4. *quaecumque scripta sunt*,

(q) Recole Tom. III. p.372. a n.630. & alias saepissime.
(r) De nupt. & concup. l. 1. c. 19.
(s) Ad Tom. II. p. 542. n.635. sqq.

sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; quocirca nobiscum se gerit Deus, non secus ac sapientes cum idiotis, qui non lingua sapientium ut intelligantur, loquuntur, sed idiotarum lingua. Hinc itaque quae objiciuntur, humanum in morem dicta sunt & captui idiotarum adcommodata, atque adeo rite intellecta secundum vulgarem sacrorum Interpretum expositionem, Deum summe decent.

149 Ad 2. *N. A.* ni fidem, qua Deo loquenti credendum est, perstringere audeas. Plane virago de costa Adae eo modo, quo summo Conditori placuit, miraculo quidem intercedente praeter omnem naturae ordinem producta est (*t*): serpens non vi propria, sed diaboli loquutus intelligitur, qui nempe eo tanquam organo sonis quibusdam in modum vocis efformatis usus est: plerique Critici geometrice demonstrarunt ad ea omnia continenda parem fuisse arcam noëticam, admissa & adcurate perspecta Mosis descriptione ejusdem arcae: diluvii demum memoria, contra fabulosas paganorum chronologias, apud omnes fere gentes adservata dignoscitur (*u*).

150 Ad 3: sub symbolo promissionum earum omnibus aeternas esse intelligendas par erat, ajente Apostolo 1. *Cor.* 10. 11. *omnia in figura contingebant illis*. Quid? quod fortasse Moses supervacaneum duxit Hebraeis proponere dogma illud de vita aeterna, quod apud omnes commune ac firmissimum est, utpote a primoribus parentibus traditione constanti proculdubio adceptum.

151 Ad 4: haec & alia, quae male feriatis atque infidelibus hominibus pro stultitiis habentur, sancte credentibus Deo suggerenti aut inspiranti mysteria sunt. Quia ideo tamen non credamus cum *Huet.* (*x*) menda quaedam levicula in aliquos Scripturae sacrae codices irrepsisse. Ad 5: tangitur heic gravissima difficultas super canone sacrorum codicum, quam pluribus nostri Interpretes elucidare nituntur cum cit. *Huet.* (*y*) Nobis autem in praesentia res verbo expeditur. Synodus nempe Tridentina canonem librorum sacrorum omnibus notum constituit ceu fide certa tenendum: unde nam vero fas illi deducere libros singulos a Deo esse dictatos, nisi ex constanti traditione Judaicae ecclesiae, illos ita plane dictatos esse profitentis? Novit itaque documenta id genus omnia, e quibus prudenter, certoque subintulit singulorum librorum divinitatem, quam subinde certa fide tenendam proposuit. Neque vero minori digna fide Synodus haec sapientissimis constans judicibus, quam universus Deistarum obcaecatorum grex (§). QUAE-

(*t*) Consule *superius* scripta Tom. III. p. 50. a n. 55.

(*u*) Conf. *Huet.* qq. aln. l. 2. c. 12. §. 1. & *Grot.* de ver. rel. chr. l. 1. §. 16.

(*x*) Dem. ev. prop. 4. c. 14. §. 19.

(*y*) Prop. 4. c. 14. ubi de canone librorum sacrorum §. 1. sqq.

O B S E R V A T I O.

(§) ME dies profecto deficiet, si ceteras quasque hostium veritatis objectiones persequi velim. Sane quum nostrum Adsertum vel unicum ferme sit, vel inter reliqua praecipuum pro re supernaturali, vel quod eodem recidit, pro

152 QUAESTIO III. Qoid de revelationibus privatis ? Adsero 1. Donum. privatae revelationis a tempore, quo foedus novum conscriptom est, usque modo in vera Christi religione floruit. Haec noa vox est inter Sapientes ecclesiasticos, & Myst c s, & Adsceticos, & Scholasticos, & Hagiographos, & qooslibet ferme ceteros orthodoxos (z). Jam vero Adserti veritas liquet apertissime ex documeotis, qnae propemodum innumera peti possiot ex historiis ecclesiasticis, & veteribus, & medii aevi, & recentioribus; quas plane qoantum ad haoc rem, nisi nullis onqoam literis esse credendnm statuas, mediaque alia obliteraoda, quorum tamen testis est historia gentiom, iu dubium vertere uefas est; eas prae primis quae viris prudentia & doctrina longe couspicois post maturum examen ceu divinae probatae sunt (a). Faveut hac in re plurimum Veteres *PP.* (*b*) mul-

pro religione divinitus revelata argumentum, nullum Deistae non inovent lapidem, nullum non Intorquent jaculum, nullum non effutiunt sophisina, ut hocce argumentom, quo misere confodiuntur, irrideant, arietent, penitusque subruant.

Heinc vero sus deque omnia veriont, & nihil Intentatum relinquunt, quo sacris quibusque codieibus divinam authoritatem abjudicent. Subinde quidquid divinitatis iisdem continetur, canino dente adrodere pergunt, ut puta mysteria, miracula, vaticinia, historias, dogmata, Christum Messiam, Apostolos. Quin etiam nodum in scirpo sine hne quaerentes, singulorum pene codicum authores genuinos io dubium vertunt, versiones quarlibet flocci faciunt, stilum incusant, antilogias seu apertas contradictiones ebuccinant, obscuritatem exaggerant, inutilia & perridicula legere occlamant.

Haec itaque omoia, pluraqec haud absimilia ut quis rite convellat, quanta quaeso instructur sit oportet, & ingenii vi, & doctrinae sublimioris praestantia, & disciplinae biblicae Intelligentia, & sacrae profanaeque eruditionis copia?

Ergo dum haec omoia, quae Deistae, argumentis undecunque cioendicatis, cavillantur, in commentario quodam absoluto rite digesta atque soluta desiderantur, adeundi sunt *Authores* nostri, qui de hoc rerum genere vel perpetuo, vel subcessivo labore fusius & praeclarius disputarunt. Cujusmodi sunt sacri Interpretes & Scriptores, qui singulorum Scripturae codicum authentiam vindicant cum *Sixto Senensi*, *Frassen*, *Gravesson*, *Anti-deistae* demum, quibus & nos, si Deus faverit, symbolam feremus io nostra Theol. polem. fund. in coorov. de Script. sacra, nec pauca supersunt nobis in hanc rem *inferius* differeoda ad Tom. VI. ubi de regul. fidei,

(z) Contra plerosque Protestantium, qui cum *Magdeburg.* io singulis ferme centuriis, *Melancth.* in Calend. Manlii ad 23. April. *Jo Kellio* l. de vet. superst. *Marbachio* l. de mirac. hoc genus revelationum extra sacrum canonem ceu fabulas penitus eliminant; e nostratibus vero *Henric. de Hassia* & *Sibylleeus* dec. 1. c. 8. q. 6. displicent Theoph. Raynaudo in heterocl. sect. 2. pun. 5. n. 26. quod de revelationib. Ss. Brigittae & Cathar. Senensis licentius loquantur: quin etiam plurimi seculis proxime elapsis omnibus quae tum temporis circumferrentur revelationibus novis valedicebant ap. *Nyderum* praefat. ad formicar. c. 1. & *Leandr.* Granat. In luce mirabilium disc. 1. §. 5.

(a) *Domin. Gravina* in lapide lydio l. 1. c. 2. a p. 29. seriem chronologicam revelationum contexuit sub singula secula christiana ad usque XVII. in qua tamen oonnihil critices quis jure desideret.

(*b*) Ex. c. *Justin.* dial. cum Tryph. *Iren.* l. 2. c. 27. *Orig.* l. 1. cont. Cels. *Cypr.* epist. l. 3. ep. 14. & l. 4. ep. 5. & alias, *Athanas.* in vita S. Antonii, ubi de ejus visionibus, *Chrysost.* in Matth. hom. 8. *August.* civ. l. 22. c. 8. 9. & confess. c. 7. ac saepius.

multisque id ipsum Doctores nostri confirmant (*c*).

153 II. Revelatio privata quantumvis a Sede Apostolica probetur, uti usuvenire solet in apotheosibus Sanctorum, non ideo proponitur, ut fide certa teneatur, sed ut recipiatur tanquam probabilis ex solidis argumentis; esto hujusmodi adprobatio haud levi authoritate gaudeat. Quippe ex *Ephes.* 2. 20. *superaedificati sumus super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*, quocirca (*d*) revelationi iis infusae nostra innititur fides, non autem revelationi, si qua fuerint alii Doctores donati (*e*). III. Si audienti revelationem de ea certa quadam evidentia constiterit, eidem fide divina adsentiri tenetur; Deus enim abscondita sapientiae suae pandens, summa veritas est, & fallere & falli nescia, quae subinde est ratio propria & proxima, qua Deus adsensum audientis sibi vindicat (*f*).

154 IV. Canones complurimi adferri solent pro discernendis revelationibus veris a falsis; quos tamen hoc loci particulatim recensere nihil adtinet. Eos plena manu dabunt alii (*g*).

OBJECTIONES.

155 Obj. contra I. Ads. Donum revelationis divinae extra sacrum canonem minime obtinuit apud Ecclesiam Christi. Nam 1.° ex Job 33. *semel loquitur Deus & secundo id ipsum non repetit*: ubi Glossa interl. „ Deus singulis privata voce non respondet, sed eloquium condidit, quod omnibus satisfacit „ 2.° nulla pene inter ethnicos religio fuit, quae sibi revelationes divinas non vendicarit: immo & in Ecclesia primitiva in vulgus spargebantur revelationes sub nomine Paulli, Thomae, Stephani &c. quin etiam plures haeretici tanquam sibi immissas evulgarunt; e. c. Cerinthus, Montanus ejusque prophetis, Lutherus, Carostadius, Munzerus, Anabaptistarum

(*c*) Ut puta *Gerson* tr. de discret. revelat. *Turrecr.* in adprobat. revelat. S. Brigittae, *Lansperg.* epist. apolog. revelationibus S. Gertrudis praefixa, *Blosius* prefat. ad monile spirituale, *Catharin.* l. 4 contra Cajet. §. *Secundam*. *Ribera* in vita S. Teresiae l. 1. c. 1. *Bellarm.* de not. Eccl. l. 4. c. 15. *Boz.* de sign. Eccl. l. 8. sign. 19. c. 2. & l. 22. c. 8. sig. 93. *Aegid.* de Concept. B. V. l. 3. q 6. art. 4. §. 1. *Consulo.* *Durantus* in tr. de visionib. revel. adparit. c. 9. §. *Aliud.* sub fin. sq. *Jo. Nyder* in formicario l. 2. c. 1. *Grav.* cit. l. 1. c. 9. *Languet* praefat. in vitam Marg. Mar. de Alacoque §. 21.

(*d*) Ex *Tho.* 1. p. q. 1. a. 8. ad 2. & q. 2. de virtutib. a. 1. 13. ad 6.

(*e*) Consentiunt *Sot.* de nat. & grat. l. 3. c. 11. *Valent.* t. 3 q. 1 pun. 1. diffic. 8. *Bona* de discr. spir. c. 20 § 1. *Grav.* cit. l. 1. c. 3. contra Vegam, Salmer. Catharin, alios. Consulendus omnino cit. *Bened.* XIV. l. 3. c. ult. n. 15. ubi plura de revelat. a Sede Apost. probatis.

(*f*) Lege *Scot.* in 3. d. 23. q. un. *Cathar.* in apol. de certit. grat. contra Sotum c. ult. *Suar.* de fide d. 3. l. 10. n. 5. *De Lugo* de fid. d. 1. s. 11. n. 229. qui plures pro Adserto primum recensuerat, *Gottum* tr. de fide q. 1. dub. 3. §. 2.

(*g*) Videlicet *Gerson.* tr. de distinct. verar. & fals. vision. *Turrecr.* & *Durant.* cit. in tractatib. revelationib. S. Brigittae praefigi solitis, *Nyder* cit. in formicar. l. 2. 3. *Suar.* de fide d. 8. s. 7. n. 7. *Heroze.* cit. l. 1. c. 21. sqq. *Grav.* in lap. lyd. par. 2. *Bona* cit. de discr. spir. c. 20. §. 3. sqq. *Bened.* XIV. cit. cap. ult. a n. 4. *Amort* de revelat. privatis par. 2. ubi regulas complures ex S. Teresia & aliis sollertissime collegit; ceteri plerumque *Scriptores Mystici*, ubi agunt de donis rem mysticam intime spectantibus.

rum plerique (*b*) . Nec minus quidem non repugnat Deum loqui cum impio, ac non repugnet per eum miracula patrare, ac vaticinia fundere. Nihilo tamen fecius eas omnes apocryphas jure dicimus: ergo & apocryphae dicendae reliquae. 3.° si qua vera esset extra canonem, providentiam Dei spectaret, ut ei non minor authoritas publice deferretur, quam quae positis in canone defertur, nec enim illa minus esset vox Dei, ac istae sint; at nulli alii extra canonem ea authoritas adscribitur. 4.° quum tanti sit plena periculi discretio verae revelationis a falsa, revelatio quaelibet in aedificationem Ecclesiae supervacanea est.

156 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob: nec illa verba sunt Jobi, sed Heliu injuste illum persequentis, nec Glossa inficiatur secretam quamlibet Dei loquutionem, aut istam inter sacra carismata donorum Altissimi reponendam ex 1. *Cor.* 12. 7. sqq. Ad 2. *N. Con.* Quia illae omnes ex certis indiciis ad apocryphas amandandae sunt; plures autem ex iis, quae feruntur a viris & feminis orthodoxis adceptae, perspicuis insignitae caracteribus veritatis enitent. Licet autem possit cum impio Deus colloqui, at perraro loquutus deprehenditur: frequentissime quidem cum sanctis loquitur, immo personae sanctimonia inter eas refertur notas, quae veritatem revelationis ostendunt: id quod exemplis e sacro canone petitis satis superque confirmatur.

157 Ad 3: cogimur quidem generatim omnes a providentissimo rerum Conditore fide divina credere sacri codicis revelationes, pro quarum utpote veritate perinsignes credibilitatis notae suppetunt; non autem posteriores extra codicem, quarum nempe veritas divina non ita perspicue refulget. Iis plane vicissitudinibus Ecclesiam suam regi omnisciae Providentiae placuit: illas voluit nostrae fidei scopum esse atque materiam, non istas. Quid tum vero? *Quis enim* (cum Paullo loquimur *Rom.* 11. 34.) *cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Ad 4. *N. A.* Pro iis saltem, qui veris collustrantur revelationibus, istae magno sunt pro comparandis virtutibus emolumento. Sunt deinde inter revelationes Sanctorum plurimae tot, tantisque veritatis suae notis communitae, ut vel a prudentioribus & cautioribus adsensum extorqueant, quibus proinde & eaedem magnopere utiles esse possint (*i*).

158 QUAESTIO IV. ADPENDIX. Num esse possit Dei O. M. loquutio & revelatio, quae supernaturalis non sit, sed naturalis, aut ordini naturae consentanea? ADSERO 1. Generatim esse potest (*k*). Natu-

(*h*) Prolixum revelationum, quas ejusmodi monstra venditabant, catalogum contexuit cit *Gravina* par. 1. l. 1. c. 6.

(*i*) Conf. cit *Nyder*, ejusque exscriptor *Grav.* cit par. 1. l. 1. c. 9. a 6. *Ad rationes.*

(*k*) Ita quidem *Ripalda*, quo nemo, me judice, luculentius, acrius & ingeniosius de indole & adtributis rei naturalis & supernaturalis disseruit, de ente supernat. t. 1. disp. 11. sect. 8. n. 44. & t. 2. d. ult. s. 27. & t. 3. adpend. d. 21. n. 66. & al as, *Arriaga* tr. de fide d. 14. sect. 7. per tot. *Pallavicin.* de fide l. 3. c. 3. *Jo. Moravvski* in qq. select. q. 1. prop. 2. sq. a p. 6 edit. 1681. contra Vazq. in 1. 2. d. 195. c. . . . *Suar.* de fide d. 2. s. 2. n. 7. Esparz. l. 5. q. 19. ad 4. & q. 26. art. 7. Ant. Perez in tractatib. variis tr. 4. d. 1. c. 3. a n. 5. alios.

Natura siquidem rationalis non exigit Authorem suum & Principem mutum ac truncum, sed verbiloquum. Ad eum quippe qua talem spectat creaturis rationalibus mandata imponere, minis consulere, & a vitiis deterrere, interna consilia quae exsequantur aperire, secreta naturalia enunciare, eas denique propositis praemiis ad officia virtutum provocare. Haec autem, quae boni cujusque Principis providentiam decent, absque externa conceptuum manifestatione, quae verbis aut alia ratione demonstretur atque evidenti naturae notione percipiatur, aegre intelligi possunt. Et hoc quidem pacto dubio procul se se Deus gessisset in statu purae naturae, quem condidisset, uti potuit; quidquid *Suar.* mox cit., nescio quo consilio, contra sentiat, in eo statu si quae fuissent revelationes Dei, non nisi supernaturales futuras (*l*).

159 Deinde quod possit Deus naturaliter loqui, respondere, creaturis quae velit praecipere, videtur a natura mentibus insitum; quippe pagani gentium omnium, quae Deitatem aliquam agnoverunt, etsi nihil penitus de rebus supernaturalibus cogitarint, pro certo sibi statuerunt, posse Deos suos responsa eloqui; quocirca eos consulere ac palam interrogare consuevere. Deus insuper in natura pura (cum iis loquimur, quibus ea possibilis est) lethalem culpam indulgentia aliqua naturali condonaturus intelligitur, ne pro ullo eventu confingatur inexorabilis (*m*) ergo & loquuturus naturali quapiam revelatione, ne tum pro principe muto haberetur, ac minus aequo providenti. Tandem ex *Job* 1. 7. sqq. saepe Deus satanam loquutus est; at haec loquutio non fuit supernaturalis, ceteroqui ut ei cognitae adquiesceret Satanas, omnis gratiae donis exutus, auxilio superno indiguisset: naturalis itaque fuit.

160 II. In hac rerum hypothesi potissimum videtur possibilis, immo futura in statu naturae purae divina revelatio naturalis de re naturali, quae sit naturae captui obvia & consentanea; e. c. de aliquo praecepto novo, de nova objurgatione, de historia, quae alias posset naturaliter addisci. Iis enim nihil communi hominum sensui conformius adparet. Quid enim naturis rerum magis consonum, ac naturae Conditorem colloquia cum Angelis & hominibus instituere verbis & cognitionibus prorsus naturalibus, ejusdemque conditionis cum iis, quas cum creaturis aliis colloquutio parit, quippe quae eorum captui maxime connaturales sunt ac proportionatae? Anne pariter de re supernaturali, e. c. de mysterio Ss. Triados, revelatio naturalis exsistimanda possibilis? Doctiores viderint, *Arriaga* consulto (*n*).

OBJECTIONES.

161 Obj. contra 1. Adf. Nulla esse potest revelatio naturalis Dei. Nam 1.° alias nihil esset, quod non posset naturaliter intelligi, quum

(*l*) Consultius nobiscum sentiunt *plerique Doctorum*, quos pro Adserto laudavimus.

(*m*) Pro virili positionem hanc promovet cit. *Ripal.* t. 2 l. 6. d. ult. s. 27. a n. 382.

(*n*) In cit. tr. de fide d. 14. s. 7. a n. 74.

quum Deus possit omnia revelare. At vero ex PP. (o) illud est supernaturale, quod solum ex revelatione divina intelligere licet: ergo. 2.° Dei loquentis hoc esse debet maxime proprium, quod quando vult & prout vult, loquatur: nulla itaque loquutio Dei est naturae debita; atque adeo nulla naturalis. 3.° loquutio Dei est actus socialis donans jus ad secreta divina: debet igitur esse supra exigentiam omnium creatorum; nequit enim Deus esse naturaliter socius societate hujusmodi jus donante. 4.° si loquutio Dei posset naturaliter haberi, & amicitia quoque naturalis cum Deo consistere posset; hanc autem admittere absurdum est. 5.° magnitudinem Principis praemaxime spectat, ut ejus loquutio vires audientis excedat. 6.° ad finem naturalem supervacaneum est ulterius Dei praeceptum; quum lex naturalis quidquid praecepta Dei spectat, satis expositum repraesentet. 7.° admitti homines ad miscenda cum Deo colloquia est maxima gratia: ergo supernaturalis. Haec cit. Pereaius, ob profunditatem & acumen ingenii Theologus *mirabilis* dictus. 8.° si Deus posset naturaliter loqui, quum apud sacros codices plura sint historias naturales spectantia, haud temere quis suspicabitur ea Deum naturaliter revelasse aut suggessisse Scriptoribus canonicis; quae subinde credenda non sint fide supernaturali.

162 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* In data hypothesi Deus quatenus Authòr naturae est, solum intelligitur potens revelare quae intra ordinem naturae sunt. Ex PP. vero, qui nec meminerunt quidem loquutionis naturalis Dei, illud habetur supernaturale quod solùm ex revelatione divina, non qualicumque, sed supernaturali constare potest. Ad 2. *N. Con.* Quia productio quoque coeli & terrae fuit a Deo prout voluit & quando voluit, quin tamen per actionem maxime naturalem effecta non sit. Quid autem, quum Deus in sese non minus sit substantia naturalis, aut natura quam homo, loquutio procedens ab homine prout vult & quando vult, sit nude naturalis, quae tamen similiter a Deo procedit, supernaturalis habenda est? Adde quod loquutio Dei naturalis in natura pura e.c. deberi posset naturae aut ejus Authori, quatenus hunc maxime deceret novis praeceptis, objurgationibus, minis &c. homines ad majorem finis naturalis excellentiam perducere.

163 Ad 3: ejusmodi juris ex actu sociali donationem ignoravit hucusque Theologia. Loquutio autem nihil morale proprie importat, sed manifestationem duntaxat physicam cognitionis tuae. At esto, donarit loquutio Dei ius illud ad secreta divina naturalia, quae videlicet Deo prout est Author naturae competunt, quid inde tamen pro supernaturalitate ejusdem loquutionis? Ad 4. *N. A.* Quia amicitia in adloquutione non consistit, sed alia multa importat. Quis dixerit Regem contraxisse cum carnifice amicitiam, quum eum verbis objurgavit? Quid? quod apud plerosque Theologos non repu-

(o) Quos laudatos reperies ap. *Ruizium* de Trinit. d. 41. f. 3.

gnat in natura pura Dei cum hominibus amicitia naturalis.

164 Ad 5. *N. A.* Quid juverit magnitudinem Principis ita loqui, ut audiens nequeat illum percipere? Deus ergo ut naturae Author aliter loqui dicendus cum creaturis, ac loquatur ut Author supernaturae seu gratiae supernae. Ad 6. *D. A.* ad finem naturalem utcumque obtinendum, *Esto*, Quippe ad ejusmodi adsequutionem finis sufficientes & commodas praescripsit natura leges; obtinendum facilius aut majori cum merito naturali, *N.* Quia majorem hanc naturae perfectionem intendere posset ejusdem naturae Author, novum praeceptum aut quid aliud naturae consonum revelans.

165 Ad 7. *D. A.* est maxima gratia naturalis quum Deus naturaliter colloquitur, & maxima gratia supernaturalis quum colloquitur supernaturaliter, *Esto*; secus, *N. A.* & *Con.* Ad 8: vulgatissima Theologorum sententia constitutum videtur, Deum in statu naturae ad supernam beatitatem elevatae, ex decreto providentiae ordinariae non nisi supernaturaliter adloqui cum creaturis; adeo ut quamvis possit simpliciter in eodem statu loqui naturaliter, non tamen sic loquutus possit intelligi absque fundamento urgentissimo, quod quidem nullum est ad probandum unam quampiam sacri codicis veritatem fuisse a Deo naturaliter loquente vel inspirante revelatam aut suggestam Scriptoribus: quocirca omnes omnino veritates sacri codicis fide superna credantur oportet (*p*) (§).

suffra-

(p) Conf. cit. *Arria.* a n. 64. *Ripal.* proxime cit. ac t. 1. d. 11. f. 8. a n. 44. *Pallav.* cit. a n. 38. *Moravv.* cit. a p. 13.

O B S E R V A T I O.

(§) Quae profecto hac quaestione consulto dispusavimus, haud parum lucis iis adfundere possunt, quae pro statu possibili naturae purae, hac tempestate tanta animorum contentione adversum Bajum, Jansenium & Doctores Augustinenses cum Bertio, plerisque admisso & propugnato; adjectis praesertim quae de secunda liberi arbitrii libertate ad actus eliciendos *supra* disseruimus Tom. III. a pag. 97. Ex iis quippe omnibus tanquam certis rite praejactis facile consurgit naturae purae status in genere suo numeris omnibus absolutus, ac Deo O. M. naturae Conditori decentissimus.

Ceterum non deerit, temur, qui nobis subcenseat quod adsertis praejactis arma ministraverimus Deistis, & validissima quidem. Quippe qui Nostratum argumentis multa fidenter reponere possent. Nimirum si Deus possit naturaliter loqui, nec necessaria nec utilis esset humano generi loquutio seu revelatio supernaturalis.

Posset etenim adloquutionibus suis naturalibus quidquid ad ordinem, summamque religionis naturalis perfectionem spectaret dictare, revelando videlicet cultum, quo venerari amet, modum quo peccator cum Authore naturae reconciliandus sit, rationem qua virtutes omnes morales adquirantur, & impedimenta quaelibet eis obstantia superentur: verbo, posset Deus revelare naturae quidquid dicitur supernaturaliter revelasse in ordine ad naturam, seu potius ad religionem naturalem.

Fac itaque ea, ut potuit, summeque decuit Authorem naturae, revelasse Deum; porro quod spectat religionem naturalem, ceteras, quae supervenerint, loquutiones supernas nec necessarias, nec utiles, immo potius omnino supervacaneas unusquisque sapiens & prudens existimaverit.

Addiderint fortasse, vehementi suspicioni locum esse, quod revelationes universae de rebus naturalibus, sacris codicibus recitatae, naturales fuerint; quum enim

166 Suffragatur quammaxime veneranda Antiqnitas monimentis eximiis ad illustrationem dogmatis de revelationibus supernis .. Ea mox exponimus.

enim fateamus hujusmodi esse potuisse, frustra nobis supernaturales decantantur: eadem quippe est Dei authoritas ut credatur, sive naturaliter, sive supernaturaliter loquatur.

Verum enim vero nec hilum his proficerent Deistae impii. Primum siquidem nos loquimur de statu naturae purae mere possibili, quem illi re ipsa existentem nequiter confingunt. Acriter deinde pugnamus pro statibus naturae corruptae ac elevatae, quos iidem infideliter rejiciunt. Quidquid ergo subdolis ac certo falsis hisce fundamentis innixi effutiunt, suis conatibus stramineum nullumque argumentum fi. oportet.

Nullo deinde pacto, quod ipsi magnopere litem victuri optarent, permitti potest, nempe in natura pura modo existente ea Deum naturaliter revelasse, quae ejus potentiae naturali adtribuimus comparate ad statum nude possibilem. Quia enim, uti adposite ajebant majores nostri, a potentia ad actum argumentum non valet. Alias quippe ex proposita hypothesi de revelatione naturali apte concluderent, ad perfectionem religionis naturalis in praesentia revelationes supernas omnino inanes futuras.

Verum apage nugas. Satis autem superque & nostris argumentis, & constanti experientia novimus praesentem naturam oppido quantum ad mentes ac voluntates hominum corruptam esse ac depravatam; atque adeo ut verum rationis ductum adsequatur in spectantibus religionem naturalem illustrationibus supernaturalibus indigere.

Plane Deus quomodocumque loquatur summa gaudet authoritate apud audientem, cui de loquutione certo constet. Nihilo secius quod nuspiam sit naturaliter loquutus, locum omnem ambigendi tollit idem quo fruimur, & adversarii impudentissime diffitentur, naturae ad beatitatem supernam evectae status, quod mox praemonuimus. Ex nostris itaque Adsertis pro infelici Deistarum caussa praesidium nullum.

MONUMENTA ANTIQUITATIS *pro Revelationibus supernis.* **CLASSIS V.**

E RE MARTYROLOGICA.

1 *Martianus ait, nomen ejus* (*) *mihi enuntia. Achatius dixit, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Martianus ait, deorum ista sunt nomina? Achatius respondit, non isti, sed* qui loquutus est istis, *ille est* Deus verus.

(*) Dei, quem colis.

S. Achatius M. quaesitis Martiani Praesidis dogmatice respondens (ex *Act.* Sancti citt. in Adp. p. IV.)

Quod autem cum Patriarchis Achatio laudatis saepe numero loquutus sit Deus verus, ex sacro Geneseos libro satis abunde innotescit: immo putaverim, frequentes, familiares, & mysteriis plenos Dei veri cum iis sanctis sermones haud minimam esse caussam, ob quam Dominus eo saepe donetur cognomine. *Deus Abraham* &c. Ergo Deus loquutus est.

2 *Praestat quippe tolerantiam fortitudinis* (*)

 qui

qui *fuis* in Evangelio loquitur *nolite timere eos qui occidunt corpus, animae autem non habent quid faciant* (**).

(*) Christus Dominus
(**) Ex Matth. 10. 28.

S. VINCENTIUS M. urgens generosissime Dacianum Praesidem, ut corpus suum acerbioribus, quae posset excogitare tormentis pro Christo cruciandum juberet (ex *Act.* saepe citt n. 6.)

Vincentio subjiciendi complurimi, qui etiam in tormentis permulta sacrorum Bibliorum loca diserte ac fideliter excerpta laudarunt, ceu verba inerrantia, quae Deus proloquutus est. Instar plurium paucos adcipe, prout menti occurrant ex *Actis* eorumdem Martyrum. Videlicet divina laudarunt Oracula ex Deuteronomio & Psalmis Davidis PETRUS BALSAMUS, GORDIUS, PATRICIUS, QUIRINUS: ex Isaia CARPUS Episc. Thyatirae, MAURA in Thebaide: ex Zacharia BARACHIUS monachus Persa, PHILIPPUS Episc: ex Matthaeo, & Joanne, & epist 1. ad Col. PATRICIUS idem: ex epist. ad Romau. iidem GORDIUS & PHILIPPUS: ex epist. ad Philippens. ARCADIUS: ex Actis Apost. FERREOLUS: ex Evangelio Joannis & Matthaei AFRA: ex libro Exodi PHILEAS: ex Matthaeo QUIRINUS idem, IRENAEUS, EUPLIUS, PHILIPPUS, & JONAS. Haec itaque, ut valde plura mittamus, gloriosa & veneranda nobis superest traditio pro supernis revelationibus, & pro auctoritate sacrorum codicum, quibus illae continentur, quidquid impia Deistarum turba contra nitatur.

3 *Deus, gratias tibi. Quinquaginta & sex annos habeo in hoc seculo. Virginitatem custodivi,* Evangelia servavi, *fidem & veritatem praedicavi...*

S. FELIX Episc. Africanus civitatis nondum Eruditis exploratae, M. Deum orans, jamjam gladio interficiendus, apud Venusium, quae est civitas Apuliae in Italia, an. 303. (ex *Act.* Sancti, quae Ruin. e codd. mss. ac edit. vulgavit p. 376. n. 6.) Eum celebrant Graecorum Menaea d. 16. Apr. at Martyr. Rom. 24. Oct.

Primus hic Felix ex Africa dicitur pro defensione divinorum codicum subiisse martyrium adversus edictum Diocletianeum. Jure quidem optimo dixit Sanctus, *Evangelia servavi*. Quippe, ut eadem Acta ferunt, rogatus primum a Magniliano Curatore, *da libros, vel membranas quascumque habes*, respondit Felix, *habeo, sed non do*. Rursum Curatori praecipienti, *da libros, ut possint igni aduri*, Felix, *melius est me igne aduri, quam Scripturas deificas*.

Proconsuli deinceps Anulino ab eo e vinculis educto quaerenti

ti bis, *quare Scripturas supervacuas non reddis?* respondit primum Felix, *habeo, sed non dabo*, ac deinde, *non sum eas daturus*. Vonusii demum sciscitanti Praefecto, *quare Scripturas Dominicas non dat, aut forsitan non habes?* impavide & sancti propositi tenacissimus Felix, *habeo quidem, sed non do*. Quam unam ob caussam extemplo jussu Praesidis gladio interemtus Felix, praeclarus Ecclesiae percolitur Martyr.

Nec immerito quidem, si animum intenderis in egregium facinus. Quid enim pro fide christiana illustrius, quam eo conatu pro sanctis codicibus, seu tabulis legis suae, digito, vel potius verbo Dei inscriptis pugnasse? Quis subinde laureae & honorum Martyrii eo dignior, qui ne porcis margaritas projiceret, & pro incolumitate divinorum ejusmodi codicum se flammis ultro permittit, gladio supponit caput, vitam cum sanguine profundit? Dixerim, Sanctum eo facto non unum aut alterum a Deo revelatum dogma professum esse, sed & virtute cuncta, quae sacrae paginae complectuntur; qui enim ut istae integrae penitus & illibatae sint, martyrium subit, & omnia plane, quae continent, dogmata ceu revelata credit, fatetur, adorat, ac propria vita & sanguine esse singula pretiosiora existimat & virtute depraedicat.

Eximium hunc Protomartyrem ex Africa pro divinis revelationibus in sacra pagina conscriptis imitati sunt plurimi, qui & Adloqutionibus, & exanthlatis suppliciis, & morte interdum crudeliter obita pro incolumitate sacrorum codicum decertarunt, referentibus eorum *Actis*. Sic enim Carthagine SATURNINUS cum numerosa utriusque sexus, & cujusque aetatis cohorte: sic EUPLIUS Catanae: sic PHILIPPUS Episc. Heracleae: sic plures alibi. Recole scripta in cit. Adp. p. VII. Et adde, ex Actis Felicis nostri, quae *supra* adlegavimus ad p. 23, primum, reor, innotuisse ferale Diocletiani edictum sub an. 303. de tradendis divinis codicibus: quod multos quidem peperit Ecclesiae Martyres, praecipue in Africa, ubi hac occasione christiani plurimi, apud quos illi violenta manu reperti sunt, mortem subinde pro confessione Christi pertulerunt.

4 *Dum enim adpensus patibulo intolerabilibus cruciarer angustiis, misericordem Dominum supplicibus lacrymis invocavi. Et ecce protinus illum video, gloriosum nostrae redemtionis signum in manu ferentem & dicentem mihi, pax tibi Victor, ne timeas*, Ego enim sum Jesus, qui in Sanctis meis injurias & tormenta substineo. *Ad cujus vocem &c.*

S. VICTOR M. adhortans Socios ad perferendum viriliter tormen-

menta cum spe in Christum Dominum, qui ipsis non deerit, proponens eis in semetipso exemplum fidele (ex Act. Sancti, de quibus in cit. Adp. p. XXXII.)

Ecquis autem tanto Martyri haec loquuto insolenti ausu integram deneget fidem? Deus itaque praeter verba divini codicis, alia deinceps sanctis viris dignatus est loqui. Nec uni quidem Victori, sed & plerisque Martyrum, ut iidem de semet ipsis revelationibus ejusmodi dignatis testantur: e. c. apud Acta S. Cypriani, tum SS. Perpetuae, Felicitatis & Socc. item SS. Pionii & Socc. nec non SS. Jacobi & Mariani; SS. itidem Maximi, Quintiliani, Dadae, & apud alia complurima. At ea tamen omnia pro sancto dogmate veneranda testimonia brevitatis studio inviti missa facimus.

E RE LAPIDARIA.

5 LEO PRIMUS EP. CREDO RESURGERE

Nolae, ut supra in. Tom. IV. p. 295. n. 14.

En tibi Revelationem supernam de resurrectione communi aut explicate, aut tacite saltem expressam in confirmationem sancti dogmatis. Quid enim τὸ CREDO RESURGERE aliud est in viro catholico, ac adtentior Deo, qui superne loquutus est, mihique dixit per Christum, Prophetas, & Paullum, universum genus humanum fore aliquando resurrecturum a mortuis? Adseverat itaque perspicue Deum revelasse coelitus resurrectionem communem catholicus vir, quum ait CREDO RESURGERE. Plane si quem palam aut in Marmore olim dixisse finxeris *non credo resurgere*, hoc ipso sub eisdem verbis divinam de resurrectione communi loquutionem apud quosque probe sapientes explicate denegasset; quis enim, nisi penitus desipiat, credat ac fateatur, Deum fallere ac falli nescium quidquam revelasse, quin ei ceu verum indubitanter loquuto protinus adquiescat? Pariter ergo ex opposito qui adseruit *credo resurgere*, sub eodem adserto divinam loquutionem de resurrectione exserte protestatur.

6 HIC REQVIESCIT ....
AGELPERGA ...
....
CREDO DEVM PATREM CREDO
DM FILIVM CREDO DM SPIRITV
SANCTO * CREDO Q NOBISSIMO
DIB RESVRGAM

* *Spiritum Sanctum.*

Capuae, ut supra ad Tom. II. p. 285. n. 1. & p. 372. n. 1.

Egregia in Marmore praenitet fides etiam atque etiam expressa erga divinas loquutiones, hoc est erga veritates coelitus revelatas de Ss. Triade, ac de Resurrectione communi in die novissimo. Neque vero mysteria haec altissima, & ab humanis sensibus nimium remota poterat alias Agelperga adsensu firmissimo credere, nisi ea Altis-

Altissimos Dominus dignatos esset revelare. Itaque sub τὸ CREDO toties geminato & Agelpergae fidem catholicam, & veritates divinitus revelatas, quas ejus fides explicare respicit, Deista intelligat & suspiciat oportet, ex *nuper* praeadsertis ad num. 1.

Iis, admisso systemate nostro, sobnecti jore possent cetera quaeque Marmora pro fide theologica *inferius* tempore praestanda; quidquid enim hanc fidem probat aut explicat, & divinam revelationem, quam directa facie respicit fides, & probet & explicet necessum est; adeo ut qui exsistentiam fidei theologicae fatearis, & exsistentiam revelationis divinae necessaria consequutione convincaris esse professurum. Sed pauca tamen, quae modo praestitimus & illustravimus, ad rem nostram suffecerint.

E RE LITURGICA

7 Interr. *Credis etiam novi & veteris Testamenti, legis, & Prophetarum & Apostolorum unum esse authorem Deum & Dominum omnipotentem?* Resp. *Credo*.

Haec tibi fides augeatur a Domino ad veram & aeternam beatitudinem....

E Codice antiquissimo Rituali Biblioth. Vaticanae in Examinatione ad ordinationem Episcopi (ap. *Morin.* de sacr. ordinat. par. 2. p. 224. col. 2.)

Haec totidem verbis habes in *Ord. rom.* Hittorp. ubi de examine Episcopis ordinandis secondum Gallorum institutiones subenodo, sub titolo *Item interrogatio de credulitate* p. 99. col. 1., tum in *Pontificali* ecclesiae Noviomensis annorum circ. 900. ap. cit. *Marten.* l. 1. c. 8. art. 11. ord. 6. p. 387. & in aliis pariter. Nimirum ex veteri disciplina periculum subire tenebantur electi Episcopi ante consecrationem, ut specimen de fide eorum catholica propalam ederent, congruis responsis datis ad quaesita super praecipuis sanctae fidei capitibus. Fusius hanc in rem liturgicam ad Tom. VIII. ubi de Ordine sacro. Conf. interea, si lubet, *Marten.* de ant. eccl. rit. l. 1. c. 8. ar. 10. & 11.

Tempus autem hujus examinis varium fuit, secundum variam uniuscujusque ecclesiae consuetudinem. Vulgo tamen ipsa consecrationis die fieri consuevit, quae singulis temporibus, uti conjicio ex codicibus liturgicis, dies Dominica fuit: & quidem vel post introitum Missae sollemnis, vel ante Evangelium, vel ante orationem secretam, vel ad praefationem quamdam prolixam illius liturgiae propriam, in qua formam ordinationis constituit cit. *Marten.* §. 14. quem unum de argumento, quod exponimus, ex instituto agentem hucusque reperi. Consimilem fidei professionem emittebant olim ad Episcopatum promoti apud Coptitas, Syros, Jacobitas, Melchitas, Nesto-

Nostorianos, Alexandrinos, Authore *Renaud.* t. 1. p. 277. & 407. necnon apud Graecos, uti liquet ex Euchologiis Allatianis, adlatis a *Goario* in euchol. a p. 306. Hodieque nostrates Romae eliciunt proxime post examen de scientia coram Sanctissimo longe ante diem ordinationis.

Iam vero in Interrogatione atque Responso apud Monimentum nostrum praescriptas habemus compendio revelationes omnes supernas divini Numinis, singulis quibusque partibus & libris sacri codicis contentas, & ab orthodoxa Religione ceu Verbum Dei ab ore Altissimi profectum constantissima fide creditas & cultas. Ita quidem docet ac profitetur veneranda Traditio ab ipsis Ecclesiae cunabulis ad nos usque transmissa, quidquid contra iniquissime frendeat Deista, ex professore olim hu us fidei in adversarium legis, prophetarum & evangelii, instar monstri, conversus. Ergo ne unquam & uspiam cum hominibus Deus loquutus est?

8 Antiphona ad introitum.

Populus Sion, ecce Dominus veniet ad salvandas gentes, & auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ in lætitia cordis vestri. (Populus Sion).

Tom. VIII. oia euouae.

Ps. 19. *Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ovem Joseph.*

(Populus Sion)

(Gloria. Populus Sion) &c.

Ex Antiphonario ordinato a S. Gregorio M. (ut ferunt ex *Amalar.* l. 4. de eccl. offic. c. 30. & *Bernone* de Missa c. 4) per circulum anni in Missa ad Dominicam ii. de Adventu Domini (ap. *Teomasium* t. 5. edit. Vezzosianae p. 4.)

Haec sollemni cantu proferenda & geminanda exhibet Antiphona nostra, ex Verbo Dei scripto & revelato fideliter, pissimeque excerpta. Nimirum moris est apud orthodoxam Ecclesiam suas ad Deum laudes, precesque fundere, verbis, quae a Deo revelata credit, quo ad ejus fieri possit, studiose insertas. Nec sibi quidem verius, elegantius, castiusque loqui videtur, quam quum verba divina e sacro Codice depromta loquitur. Id ipsum porro ad oculum demonstrant Codices liturgici, ut puta Sacramentaria, Missalia, Breviaria, Antiphonaria, & id genus reliqua; in quibus nempe & ex veteri & ex novo Foedere a Deo revelatis lectio passim occurrit. Adposite plane quis dixerit, Codices liturgicos sacerrimam esse texturam, quam ex thesauris Scripturarum divinarum majores no-

nostri ordiri sunt. Quid autem ejusmodi codicibus tanta antiquitate atque authoritate praeditis magis aptum & idoneum revincendo Deistae divinam quamlibet revelationem nequiter inficianti? Ex tot itaque ac propemodum innumeris testimoniis, quae e codicibus liturgicis repetere liceret, sit haec Deistae instar plurium Antiphona prima ad Introitum Missae proposita, ex iis, aliisque sacrae Scripturae locis excerpta. De Antiphona, aliisque consimilibus ritibus liturgicis alias, Deo propitio, plura.

E RE ANTIQUARIA VARII GENERIS.

9

Romae olim exstabat haec tabula depicta in conclavi secundo coemeterii S. Callisti P. & aliorum SS. Martyrum via Appia & Ardeatina ap. Bottar. cit. t. 2. tab. 59. n. 2.

Cum Noë Patriarcha viro sanctissimo loquutus est Deus. Haec etenim Arca, seu navis maxima de lignis laevigatis, in qua Noë columbam olivae ramum vireutibus foliis ore deferentem excipit, expresso Dei jussu quantum ad singulas ejus partes & particulas fabrefacta est a Patriarcha centum annorum spatio, ut se, suamque familiam, & singula cunctorum animantium genera in adluvione immensa incolumia redderet. Ita quidem rem magnam discas ex *Genes.* 6. 12. sqq. & 7. 1. sqq. & 8. 15. ubi geminatas Altissimi loquutiones animadverteris. Ecquis autem rationis compos sacerrimo huic documento ausit obsistere?

At obstitit tamen ethnicus ille Celsus impudente oratione, quam recitat & perstringit *Orig.* l. 4. contra Cels. n. 41. in haec verba „ nobis obtrudunt (*Christiani*) diluvium quoddam & ridiculam arcam ubi omnia inclusa fuerant, tum columba & cornicula nuntiorum munere fungentes. Qua in re nihil agunt quam interpola-

„ re ac depravare Deucalionis historiam. Neque enim putabant, „ opinor, haec in lucem esse proditura, sed inepta illa figmenta „ pueris narrabant. „ Haec insanus nebulo, quem continuo perstringit cit. *Orig.* Quin & eadem Pagani alii obtrudebant Christianis ceu fingentibus, aut fidem temere praestantibus historiae de Arca & diluvio Noëticis: at idcirco fortasse, quod scite observat laud. *Bottar.*, nostrates historiae imaginem & depingendam, & scalpendam saepe curabant, ut fidem suam erga Verbum Dei scriptum etiam atque etiam testatam redderent. Sed & alia ratione ethnicos sequuti sunt Apostatae Deistae, quos alias, si Deus faverit, confutabimus. Lege interim qui plura voles *Kircher.* de arca Noë l. 2. *Jo. Pelletierium* de arca N. a c. 26. & 31. *Calmetum* in Genes. c. 7. & in dict. bibl. art. *Arca Noë*, ac *Diluvium*, & *Fasson.* diss. de mirac. a §. 32.

10

11.

Romae in arcu triumphali Titi Vespasiani ad radices montis Palatini, ad dextram progredientis e Capitolio in Amphitheatrum.

Figura haec praenobilis marmoreo anaglyphico opere caelata, quam in arcu hodieque perspicimus inter alias, quibus S. P. Q. R. triumpho Judaico Titi plaudit, illud repraesentat auraum Hebraeis celebratissimum Candelabrum, quod Deus magnifice atque ornatissime construendum Mosi praecepit *Exod.* 25. 1. & 31. sqq. in haec verba, *loquutusque est Dominus ad Moysen, dicens ... facies & Candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus & calamos* &c. Ergo, velit nolit, rideat, obganniat Deista impius, Deus loquutus est. Candelabri nostri prae ceteris id genus figuris vetustissimi, meminit *Baron.* ad an. 73. n. 2. idemque adfabre delineatum aerique incisum, una cum reliquis arcus ornamentis triumphalibus a *J. P. Bellorio*, in vulgus primum edidit *J. Jac. de* Ru-

Rubeis Romae 1690. tum ipſum praeſtitit *Lamyus* tr. de tabernac. Moſaico in altera ex tabulis ſub fin. tomi repoſitis. Ea vero prae primis ratione imago haec, a Quiritibus lauro redimitis delata, in pompa triumphali eminet, quoniam Titus Auguſtus ipſum templi Hieroſolymitani Candelabrum aureum inter alia Judaeae ſpolia ſecum in Urbem detulit, *Fl. Joſepho* teſte de bel. jud. l. 7. c. 5. n. 5. ſub fin. p. 415. in t. 2. oper. ex edit. Sigeb. Havercampi.

Pergit inde fuſior noſtra in Candelabrum diſſertatio; at eam tamen abrumpere brevitatis ratio cogit & alio continuandam differre.

11

Romae, at ſupra in Tom. II. p. 44. n. 4.

Exprimit rurſum tabella haec perantiqua muſivo opere Deum O. M. loquentem cum Jacob, paſcente greges ſuos, eique injungentem mandatum ex *Geneſis* 31. 3. Videlicet, *maxime dicente ſibi Domino, revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.*

Plura ſatis varii generis documenta pro ſupernis revelationibus ſacro codice contentis, dogmati facile adcommodanda toto commentariorum decurſu ſparſim dabimus; ubi praeſertim de authoritate Scripturae ſacrae, ac de Chriſto Domino ſermo erit.

COROLLARIUM

pro concordia fidei & rationis.

167 Anne vero, inquies (ne quid alicujus momenti noſtrum inſtitutum ſpectans praeteriiſſe videamur) deſideratur nobis CONCOR-

DIA FIDEI ET RATIONIS pro praecipuis, quae in praesentiarum commentati fuimus, Theologiae ac Religionis revelatae capitibus aut dogmatis? Porro de hisce singulis plures saltem umbras, & incultas imagines, plura incondita rudera atque vestigia habemus apud veterum mores gentium, ipsarumque Sapientum apophtegmata; quae plane si ratio fidei expers ceu vera crediderit, apertum sibi stravit iter, quo fidei dogmata ceu illis satis consona tandem amplectatur. Nec illis quidem gentibus sua defuerunt mysteria, miracula, vaticinia, revelationes. Quocirca religionem suam vanam & absurdam, iis tamen adparentibus praesidiis & ornamentis instructam ceu veram tenuerunt & vindicarunt: quod plane testatissimum reddunt tot Christianorum, quod eam ceu falsam despexerint, martyria.

168 Principio autem Mysteria quod spectat, complura *Aegyptii* habuerunt in dogmatis, festisque rituum cultibus celebrarunt, nec pauca *Graeci*, ad quos illa defluxerunt. (q) *Theologi Graecorum mythyci* multos ex diis suis humanam induisse naturam confinxerunt, subindeque urbes obambulasse, hominum lustrasse facta, cum hominibus persaepe conversatos esse, quae plane qui inficiarentur, legibus, poenisque coërcebantur. (r) Quidni ergo credere detrectent Dominicae Incarnationis Mysterium? Quin etiam & *Gymnosophistae* Indorum Buddam suum (s) & *Tartari* veteres Praecopenses Ulanum primum eorum Regem ortos ex virgine absque consortio viri commenti sunt (t). En tibi umbram divae Virginis. Mitto mysteria, quae adfectabant sua comprehendere sacrificia, e. c. Taurobolium, & Criobolium, de quibus *infra* (u).

169 Deinde miranda portenta gentis suae alumnis adscribunt Scriptores ethnici. E. c. Claudia Quintia Romana navim, qua simulacrum matris Phrygiae vehebatur, quum loco moveri nullis viribus posset, zona adligata in testimonium pudicitiae suae illibatae movit, traxitque. Sic *Tullius* (x) *Livius* (y) *Suetonius* (z) *Silius Italicus* (a) *Herodianus* (b) *Plinius* (c) *Fenestella* (d) Tuccia item Virgo Vestalis, de cujus corruptione quaerebatur, aqua tiberina impleto cribro, neque perfluente, pro innocentia controversiam diremit. Sic *Plinius* (e) *Dionys. Halicarnassaeus* (f) *Valerius Maximus* (g) Ut plura mittam, ab eisdem, alisque nonnullis profanis Auctoribus tributa prodigia, seu miracula Vespasiano, Adriano, Servio Tullio

(q) Lege *Jamblich.* de Myster. Aegyptior. sect. 2. c. 11.

(r) Conf. *Platon.* in Timaeo, *Tulli.* in libb. de nat. deor. sparsim, *Euseb.* praep. ev. l. 1. c. 10. & l. 2 in prooem.

(s) De eo disseruimus *sup.* Tom. IV. p. 3. sq.

(t) Si *Huetium* audias in qq alnet. l. 2. c. 15.

(u) Plura id genus Mysteriorum divinorum audia simulacra *inferius* ad Tom. VII. & VIII.

(x) Orat. de respons. Harusp.

(y) Hist. l. 29. c. 14.

(z) In Tiberio c. 2.

(a) L. 17.

(b) L. 1.

(c) Hist. nat. l. 7. c. 35.

(d) De Sacerdotiis Romanor. c. 13.

(e) L. 28. hist. c. 2.

(f) L. 2.

(g) L. 8. c. 1. n. 5.

lio Romanorum Imperatoribus, Lucio Marcio, Aesculapio, Attio Navio Auguri, aliisque permultis Gentilismi numinibus & professoribus. (*h*)

170 Praeterea prophetias, aut vaticinia de rebus futuris contingentibus complura suis adtribuerunt Oraculis Sapientes ethnici. Ex iis numerosae instar cohortis adpellari possunt *Hesiodus* (*i*) *Tullius* (*k*) *Plutarchus* (*l*) *Strabo* (*m*) *Lucanus* (*n*) *Porphyrius* (*o*) *Platonici* vulgo, *Pithagorei*, *Stoici* (*p*). Permulta itidem famosis illis Sibyllis, quas ut sacras prophetides suspiciebat Romana gens, ethnici pariter Scriptores vindicarunt. Ut puta e. c. *Varro* (*q*) *Servius* (*r*) *Tullius* (*s*) *Gellius* (*t*) *Finestella* (*u*) *Aelius Spartianus* (*x*) *Rutilius Claud. Numatianus* (*y*) *Julius Capitolinus* (*z*) adsentientibus universe profanis quibusque gentibus (*a*).

171 Postremo quod saepe dii hominibus adparuerint, eisque adloquutione sua vel praecepta dederint, vel futura, seu arcana alia revelarint, vulgo tenuerunt non modo Mithyei Vates cum *Homero* (*b*) *Euripide* (*c*) *Catullo* (*d*) *Virgilio* (*e*) verum etiam & Historici cum *Tacito* (*f*) ac *Strabone* (*g*) & Philosophi severiores cum *Tullio* (*hh*) *Dion. Halicarnasseo* (*ii*) *Jamblicho* (*kk*) His protinus adjiciendi Auctores eorum Lapidum votivorum, quos certis consecrarunt diis, aut numinibus, ceu adstricti eorum monitis, jussibus, aut praeceptis in somno aut per quietem opinione sua indubitanter adceptis. E. c. *Vibius*, *T. Flavius Aristion*, *Mustius* (*ll*). Subnectendae rursum *Sibyllae*, quas utique persuasum omnibus fuit, non nisi diis intrinsecus agentibus atque dictantibus oracula fundere.

172 En itaque dum profanae gentes in haec, quae proposuimus, dogmatum suorum capita vulgo conspirant, & rudiora confingunt, adoptantque simulacra verae fidei dogmatum, quae subinde, si ratione se duci sinant & urgeri, probanda potissimum esse atque tenenda fatendum ipsis est.

CA-

(*h*) Lege *Maluend.* de Antichr. l. 8. c. 23. & *Gazzanig.* de fide diss. 1. in notis sub n. 125.

(*i*) L. de oraculis.

(*k*) L. 1. de divinat. c. 2.

(*l*) L. de oraculorum defectu.

(*m*) L. 7.

(*n*) L. 5.

(*o*) In philosophia ex oraculis petita.

(*p*) Conf *Eusib.* praeparat. ev. l. 4. c. 2. sub fin.

(*q*) In lib. rerum divinar.

(*r*) In Aeneid. 3. Virgilii.

(*s*) De respons. Aruip.

(*t*) L. 1. c. 19. alias.

(*u*) In l. de xv. viris.

(*x*) In Adriano.

(*y*) In itinerario 2. alias.

(*z*) In Adriano.

(*a*) Hanc in rem pulcre ac erudite *Huet.* in qq. alnet. l. 2. c. 32. §. 2.

(*b*) Odyss. 3.

(*c*) In Hippol.

(*d*) In Argon. de nupt. Per. & Thet.

(*e*) In Aeneid. passim.

(*f*) Hist. l. 5 c. 13.

(*g*) L. 26.

(*hh*) De nat. deor. l. 1. & 2.

(*ii*) L. 2.

(*kk*) De myster. sect. 3.

(*ll*) Hos aliosque plures dabimus *infra* ad Tom. VI. ubi de fide theologica.

CAPUT SEXTUM

de Gratiis, quas vulgo dicunt gratis datas.

RURSUM QQ. DOGM. SCHOL.

173 QUAESTIO I. Quid de iis generatim? ADSERO I. Gratia gratis data prout in praesentiarum sumitur ad sensum *Paulli* mox laudandi, est donum Dei supernaturale sine meritis datum homini primario in aedificationem atque utilitatem Ecclesiae, oatumqoe manifestare signo aliquo externo, qood Spiritus Domiai per illud operetur. Et heinc quidem celebris illa Gratiae partitio, quae primum ab *Alex. Alensi* (m) profluxisse reor ac ceteris deinceps Scholasticis adcepta & usurpata, in Gratiam gratum facientem, seu justificantem, quae in bonum recipientis, eum eum Deo proxime conjungens datur, & in Gratiam gratis datam, quae primario recipienti conceditur io bonum Ecclesiae, homines remote perducens in finem supernum (n). En tibi perspicuam ejusmodi gratiarum notionem ac supernaturalitatem.

174 II. Id geous gratias novem nomeravit, exposuitque Apostolus 1. *Cor.* 12. 4. in haec verba, *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus; & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae; alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; alii operatio virtutum; alii prophetia; alii discretio spirituum; alii genera linguarum; alii interpretatio sermonum.* Haec Apostolus, quibus subciouot ab eodem scripta *Rom.* 12. 6. & *Ephes.* 4. 7. sqq. Vides jam & nostram descriptionem cum doctrina Paullina conformari, & exsistentiam qualemcumque hujusmodi gratiarum dogmaticam esse, fide certa reoendam (o).

175 III. Dooa haec Deus dispeosare consuevit, non permanenter, qoasi a nuto reeipientis illa pendeant, sed transeunter, ut ajunt, quum scilicet adcommoda ex Dei beneplacito occurrunt tempora, in quibus ope divioi Spiritus operatiooes superoae prodeant. Quemadmodum *superius* innuimus de donis miraculorum & prophetiae. Quis enim haec dona potius in actiooe, quam io habitu sita esse videtur. Et hoc etiam pacto clarius elucet operatiooem supernam a Deo fluere (p).

176 IV. Dona eadem justis & peccatoribus, si Deo lubeat, communia sunt, non secus ac nuper disseruimus de donis miraculorum & pro-

(m) Par. 3. q. 61. ar. 5. sub init.
(n) Conf. *Pseudo-Clem.* l. 8. constit. c. 1. *Thom.* 1. 2. q. 111. a. 1.
(o) Consulendi sacri *Interpretes* in 1. Cor. 12. 4. sqq. praeprimis *Chrysost. Theodoret. Salmer. Alap. Calm.* necnon *Scholastici* in 1. 2 q. 111. a. 1. 4. 5. & in 2. 2. q. 76. a. 1.
(p) Adcinit *Laurea* cit. qui disp. 19. ar. 3. quantum ad singula haec dona in id ipsum argumenta profert.

& propheriae (*q*). Operationes siquidem haec carismata spectantes a gratia justificante non pendent, adeoque ab illa separari possunt & a peccatoribus elici. Indubium vero est a Christo Domino, Apostolis, aliisque sanctis viris eleitas fuisse. v. iis gratiarum carismatis praeditata est Ecclesia Christi a 1. Seculo (*r*) subcessione ferme indesinente usque ad nostra tempora (*s*). Quibus nempe ceu indiciis, notisque veritatis ad evidentiam manifestis convicti ex omni gente homines Religionis supernae fidem, mysteria, sacra, mores amplexi sunt atque professi (*t*). Huc adplicanda quae de miraculis comparate ad religionem revelatam mox differuimus; quid enim aliud sunt haec carismata, quam divina miracula, certis donata nominibus? Nec minus quidem illa oderunt Deistae, quam miracula.

OBJECTIONES.

177 Obj. contra 2. Ads. Non omnis gratia gratis data est donum supernum; quum plerique a natura, & nonnulli quoque jure quasi rio heredita aliqua gratia gratis data insigniti conspiciantur. Nam 1.° Salutatores, quos vocant in Hispania, gaudent gratia permanente sanandi hydrophobos, hoc est morsus graviter a canibus rabiosis, sarpentibus venenosis &c. 2.° Eadem gaudent Reges Galliae per subcessionem in laborantes strumis aut scrofulis.

178 ℞. *N. Ads.* Et *D.* adjunctam rationem: id habent a natura, hoc est ex vi naturae, *N.* hoc est naturae a Deo gratis & supernaturaliter congenitum, *C.* Heinc ad 1. & 2 prob. dic similiter. Porro de hac curationum gratia idem sentiendum ac de immortalitate, quam, statu innocentiae perdurante, in generatione ac per traduceem obtinuisset humanum genus, non proinde quidem naturalem, sed aliunde supernam. Haec autem dicta sint pro eventu, quo sanationes objectae reapsa naturam superent; alias enim essent gratiae naturales modo insolito datae ab Authore naturae, non autem gratiae ad sensum Apostoli. Ceterum apud viros Criticos & Salutatorum Hispanorum, & Regum Galliae sanandi, quae venditatur, virtuti aut nulla, aut valde dubia praestanda fides (*u*).

179 QUAESTIO II. Quid speciatim de hisce gratiis? ADSERO 1. *Sermo sapientiae* est externus sermo, quo quis absque humano labore ac studio de mysteriis divinis ita differit, ut audienti certo adpareat, Spiritum S. in eo loqui; adeo ut & nemo valeat illi resistere, & virtute sua incredulos convertat ad fidem, credentes in fide confirmet, peccatores in bonam frugem reducat. Erni videtur ex

(*q*) Consentiunt *August.* l. 83. quaest. q. 79. *Gregor.* hom. 17. in Ezech. sub fin. *Anast. Sinai.* in Hexaëm. l. 6. sub fin. *Tho.* 2. 2. q. 172. a. 4. ad 1. *Alens.* cit. par. 3. q. 62. memb. 1. *Suar.* de grat. t. 1. proleg. 3. c. 4. n. 8. sqq.

(*r*) Id comprobant aperte praeter testimonia ab Apostolo mox petita, historia sacra Evangelii & Act. Apostol.

(*s*) Hoc itidem conficitur ex historiis fide dignissimis propemodum infinitis, ubi agunt de miraculis Servorum Dei.

(*t*) Rem pulcre illustrat cit. *Laurea* d. 19. ar. 2. n. 4.

(*u*) Lege *Laur.* proxime cit. & *Feijoum* in theatro crit. t. 3. disc. 4.

ex *sacro Codice* (*x*). Adciunntque *PP.* (*y*).

180 II. *Sermo Scientiae* est sermo externus omnino similis de rebus moralibus ad salutem pertinentibus, & cum simili erga audientes virtute. Id ipsum comprobare videntur eadem, quae pro sermone sapientiae indicavimus testimonia ex *sacro Codice* & PP. (*z*).

181 III. *Fides* est eximia in Deum O. M. fiducia ad impetrandum supernaturale quod petitur atque obtinetur. Et en virtutem patrandi haud haesitanter miracula in nomine Domini. Depromitur ex *Luc.* 17. 6.

182 IV. *Gratia Sanitatum* est facultas, qua quis absque remedio naturali morbos corporis ante oculos statim curat. Ejusdemque facultatis depellendi statim morbos a vexatis corporibus plura exhibeit exempla Christus Dominus, e. c. *Matth.* 8. 3. *Luc.* 18. 43. *Marc.* 7. 35. *Joan.* 5. 9.

183 V. *Operatio virtutum* est virtus operandi insignia quaedam & rariora miracula, quae sanationes corporum non spectant; e. c. suscitandi mortuos, ejiciendi daemones e corporibus, solem in coelo sistendi, hostes Dei plagis, caecitate, morte puniendi &c. Quod autem nomine *virtutum* veniant plerumque miracula praestantissima extra curationes corporum, subintelligi potest ex phrasi sacro codici satis frequenti, e. c. *Matth.* 7. 22. *Marc.* 6. 2. *Act.* 8. 13. & 2. *Cor.* 12. 12. *Galat.* 3. 5. *Hebr.* 2. 4. (*a*). De *Prophetia* vero late *superius* (*b*).

184 VI. *Discretio spirituum* est judicium Deo illustrante adceptum & signo aliquo exteriori comprobatum, quo quis tam in materia doctrinae dogmaticae, quam morum, sine discursu discernit eos qui S. Spiritu adflati sunt, ab iis qui non item. Haec in re plerique omnes, si excipias *signum externum*, quod video eos omnes praeteriisse. Sed eo tamen deficiente gratia haec non erit proprie gratis data ad sensum Apostoli (ex definitione quam primo loco proposuimus) quem omnes heic interpretari satagimus. Pro discretione spirituum, quae humano labore & industria adquiri possit, plures adferuntur praeindicatis Doctoribus Canones, qui huc non spectant.

185 VII. Gratia de *Generibus linguarum* est facultas divinitus adcepta, qua quis, nulla intercedente humana industria, una lingua vel pluribus, quas non noverat, loquitur in utilitatem audientium, qui illas capiunt ac possident. Et ejusmodi quidem loquutio est proprie gratia gratis data; ad quam propterea referri possunt portentosae Apostolorum loquutiones ex *Act.* 2. 4. sqq. & 1. *Cor.* 14. 18. quemadmo-

(x) E. c. ex *Matth.* 10. 17. *Luc.* 21. 14. *Act.* 6. 10. & 1. *Cor.* 2. 1. sqq.

(y) Cum *Hieron.* ac *Theodoret.* in 1. Cor. 12. in τὸ *sermo sapientiae*, & *Origine* l. 6. cont. Cels. super eadem Apostoli verba.

(z) Conf. *Salmer.* *Vatab.* *Est.* *Tirinus*, *Calm.* in citt. *Pauli* loca.

(a) In hanc gratiam plura *Suar.* t. 1. de grat. proleg. 3. c. 5. a n. 17.

(b) Quibus addi possunt quae in rem praesentem de eadem selecta tradit cit. *Suar.* n. 21. sqq.

modum interpretari videntur *PP.* (*c*). Quibus adcinunt *Doctores* (*d*).
186 VIII. *Interpretatio sermonum* est facultas declarandi divinitus mysteria, vel reconditos sensus, in sermone aliquo, Scriptura sacra, visione, seu revelatione obscura contentos; dato signo aliquo externo, veritatem interpretationis certo moraliter indicante. Exempla varia hujus gratiae suppeditant ap. *Danielem* in ejus prophetia cap. 2. sqq. tum apud sacros *Evangelistas* ubi saepe numero loca obscura veteris Testamenti recitant, exponuntque. Adserto favere videntur Doctores (*e*). Et haec quidem satis pro nostro instituto de hisce mirabilibus gratiis (*f*).

Quod spectat Monumenta Antiquitatis pro definitis hoc Capite, satis erit huc revocare quae pro miraculis supernis mox exposita sunt; quae plane eodem redeunt.

CAPUT SEPTIMUM
de Donis supernis finem beatum per se se respicientibus.

187 QUAESTIO I. Quid generatim de Donis hujusmodi? ADSERO I. Haec eorum notio: sunt dona per sese pertinentia ad felicitatem naturae, hoc est ad beatitatem aeternam, quae unice vera & propria felicitas est (*g*). Adcinere vulgo dixerim *SS. Patres*, quippe quibus nihil frequentius, quam ut ejusmodi donorum indolem & excellentiam ex respectu ad vitam aeternam habito subinferrent & explicarent (*h*). Horum itaque supercoelestium donorum series naturalem ordinem divinitus promovet, elevat, perficit intrinsecus ad supernum finem comparandum aut retinendum; media quippe fini, ad quem ordinantur, adfinia sint oportet.

188 II. Hae ipsorum partitiones. In binas distinguuntur classes, quarum prima continet quae permanentia sunt, e. c. gratiam sanctificantem, lumen gloriae, habitus aut virtutes cum theologicas tum morales, animis a Deo per se se infusas, eisdemque inhaerentes; altera vero quae sunt transeuntia & ab animis eliciuntur, nempe gratiam auxiliatricem, & actus virtutum, quos merita theologica nuncupamus. Ad species istas, reor, universa id genus dona, definitione nostra tacite adtacta revocari possunt, & illa scilicet qui-

 bus

(*c*) Cum *Pseudo-Cypr.* in exposit. Symboli, *Nazianz.* orat. in die Pentec. *Hieron.* apol. adv. Rufin. *Aug.* tr. 32. in Joan. *Ambrosiast.* in Rom. 5. 5. *Basil. Seleuc.* in serm. de Innocent.

(*d*) Cum *Tho.* 2. 2. q. 176. a. 1. *Anselm.* in 1. Cor. 12. *Cajet.* in Act. 2. *Viguer.* Inst. c. 9. §. 1. vers. 8. *Suar.* cit. proleg. 3. c. 5. a n. 50.

(*e*) E. c. *Tertull.* l. 5. adv. Marcion. §. 8. *Theodor.* & *Glossa ordin.* in 1. cor. 12. ubi da hac gratia, *Hieronymiaster* in 1. cor. 14. 13.

(*f*) Qui copiosius erudiri volet, sacros adeat Interpretas in citata Paulli loca, tum Scriptores alios hoc capite praelaudatos; ac prae primis *Suarezium* in cit. proleg. 3. & tr. de fide disp. 8. sect. 2. & *Lauream*.

(*g*) Id quod *sup.* monuimus Tom. IV. ubi de beatitudine formali.

(*h*) Conf. *Arandam* in comment de act. hum. l. 11. de supernaturalit. actuum disput. 40. n. 121.

bus animi in terris degentes in patriam supernam contendunt; & illa quibus coelicolae beatitatem obtentam perpetuo cursu retinent.

189 III. Dicuntur vulgo (*i*) dona haec esse *ordinis divini*. Quatenus nempe sunt de ordine Divinitatis sublimius participatae. Quia enim per haec dona vel longius, vel propius efficimur *divinae consortes naturae* ex 1. *Petri* 4. consortio videlicet ac participatione, quae animos cum summo Conditore divinitus conjungit. Et ex iis quidem sublimioribus Deitatis participationibus constituitur ex integro praeclarissimus hic *ordo divinus* ex frequenti Patrum loquutione. Infer, supernaturalitatem hisce donis eximio quodam jure competere (*k*).

190 QUAESTIO II. Quid singillatim de habitibus seu Virtutibus permanentibus? ASSERO I. Ejusmodi Virtutes ex munere suo perficiunt & complent potentiam vitalem, eamque inclinant, *hoc* est disponunt, inducunt, promtam reddunt ad actus supernos *eliciendos*. Hinc vero gratia sanctificans, quae donum ejusdem generis est, vita animi metaphorice tantum dicitur, non secus ac peccatum lethale mors animae (*l*).

191 II. Ex iis aliae in mente resident, atque in adsequendum verum incumbunt, & aliae in voluntate ad prosequutionem boni destinatae. Quin etiam in earundem censum referuntur theologicae, quae Deum tanquam objectum formale proxime respiciunt, & morales, quas cardinales & adnexas vocant, quae creaturas pari modo respiciunt. Aliae demum diversis insignitae nominibus, v. c. dona Spiritus sancti septem, & multo plures ad praedictas facile revocantur.

192 Quod autem ex iis virtutibus non modo tres theologicae (*m*) verum etiam morales admittendae sint, fere certum est, aut saltem valde probabile. Earum quippe exsistentia satis colligi potest ex probatis documentis (*n*). Censemus ergo gratiam justificantem esse quasi naturam exigentem connaturaliter has & illas virtutes, quibus nempe actus superni eliciantur connaturaliter, hoc est cum nativa proportione & consonantia, secundum congruam, suavemque Dei pro-

(*i*) Ap. & cum *Suar.* de Incernat. d. 9. s. 2. & *Munies.* tr. de Deo, in adpend. de ente supernat. d. 13. n. 62.

(*k*) Lege *Ripal.* de ente super. d. 2. n. 24.

(*l*) Conf. *Suar.* in 1. 2. tr. 3. d. 3. s. 2. n. 4. *Vazq.* in 1. 2. d. 84. c. 2. *Ovied.* in 1. 2. tr. 3. controv. 2. pun. 2.

(*m*) Eas cum vulgatissimo TT. sententie probates habes ap. *Ripal.* d. 120. n. 26. ex Script. CC. PP. contre Magistr. in 1. dist. 17. negantem habitum caritatis.

(*n*) Ut puta ex cap. *Majores*. de baptismo, ex *Clement.* de summ. Trin. & s. cath. ex *Trident.* sess. 6. c. 7. tum ex *PP.* qui de iisdem loquuti videntur, ut puta *Hieron.* praefat. in Hierem. lament. *Aug.* de lib. arb. l. 2. c. 19. & de Trin. l. 6. c. 4. *Prosp.* de vita contempl. l. 3. c. 16. *Greg.* hom. in Ezech. Ut mittam *Scholasticorum* chorum fere innumerabilem nobis adstipulantium cum *Tho.* 1. 2. q. 63. a. 3. 4. & alias, *Suar.* t. 1. in 3. p. d. 19. s. 2. sub init. *Vazq.* 1. 2. d. 86. c. 6. *Coninck* de ente supern. d. 6. n. 44. contra alios cum *Scoto* in 3. dist. 33. q. un. a. 3. *Durando* in 3. dist. 33. q. 6. *Bacon.* &c. quorum tamen opinio absit ut jure aliqua inuretur censura: dici ut summum potest minus probabilis ex citt. *Suar. Vaz. Con.*

providentiam; esto possent simpliciter elici absque ejusmodi conpriacipiis.

193 III. Virtutes cum gratia sanctificante connectuntur. Quatenus videlicet infusa gratia, & illae ceu comites perpetuae cum in parvulis, tum in adultis, pro actuum, quos vel remote, vel proxime elicere possint, exsercitatione, pariter infunduntur; tum gratia crescente, ex illo *Prosperi*, quod omnibus certum est, *Semper enim sanctis superest quo crescere possint*, & illae adcrescunt; gratia item ad quorumcumque peccatorum venialium praesentiam perdurante, perdurant & illae; gratia demum pereunte, & virtutes pereunt omnes, si fidem & spem theologicas demas, quae, ex peculiari Dei lege, Scripturis, CC. PP. communique Theologorum & fidelium consensione comprobata, amissa etiam gratia, in peccatore subsistunt, donec per infidelitatem ac desperationem abeant (*o*).

194 Jam vero gratia suapte natura facultates permanentes exigit, quibus agentibus elucescat per actus supernos Deitatis participatio una cum ceteris excellentiis, quibus justificatos insignit: tum virtutes omnes & invicem connexae sunt (*p*) & una simul tempore in animo consistere incipiunt (*q*) & consistere pergunt propter solam exigentiam gratiae, quae alias nulla venialium mole diminui aut exsufflari potest (*r*). Virtutes ergo gratiae quantum ad praedicta capita comites individuae sunt.

195 IV. Influunt virtutes probabiliter in actus in idem objectum tendentes, aut eos indeliberatos dixeris, qui sunt gratia auxiliatrix, aut deliberatos, qui sunt meritum theologicum. Quoniam actus utriusque generis continentur sub sphaera potentiae agentis virtutum; istae vero per modum potentiae ad suos actus quum dentur, caussae sunt longe proportionatae actuum, qui in idem objectum feruntur. Quid autem eas quum actus producuntur, otiosas effinxeris? (*s*)

196 V. Nulla ratione opponuntur proxime cum vitiis. Quia enim vitium est propensio seu facilitas ad peccatum, virtus autem minime ad suos actus propensio seu facilitas est: possunt ergo simul in eodem animo consistere (*t*). Remote vero opponuntur cum lethali quolibet e vitiis exsorto, quatenus connectuntur cum gratia, quae nullo cum lethali sociari potest. Solum ergo moraliter inter virtutes & actus vitiosos proxima intercedit oppositio, scilicet ratione malitiae actuum, quae cum gratia pugnat.

OBJECTIONES.

197 Obj. contra II. Ass. Admittendae non sunt virtutes mora-

les

(*o*) Legito *Tho.* 1. 2. q. 65. a. 4. & 2. 2. q. 4. a. 4. & q. 18. a. 4. ejusque Interpretes in citata loca.

(*p*) Ex *Aug.* & *Hier.* proxime citt.

(*q*) Ex *Tho.* p. 3. q. 89. a. 6. O. & in 3. dist. 23. q 2. a. 1. O.

(*r*) Ex sententia Theologorum, quos recitavit *Rip.* d. 30. n. 2.

(*s*) *Augustinum*, *Tho. Molinam* nobis consentientes dedit *Rip.* d. 122. n. 4. Ipsum consule sis.

(*t*) Favet *Tho.* 1. 2. q. 63. & alias cum copiosa Theologorum cohorte.

les infusae. Nam 1.° non sunt in substantia supernae, sed adquisitae, quae infundi non solent. 2.° non infunduntur simul cum gratia ad hujus exigentiam; plures quippe virtutes ei repugnant, cui gratia infunditur, e. c. temperantia Angelo, fides obscura Christo. 3.° peccator elicit plures virtutum actus absque virtutibus infusis, ac ubi convertitur, manet cum habitibus vitiosis qui olim inerant: ergo ad nihil deservient postmodum virtutes infusae. 4.° in justificatione impii non nisi virtutes obtinendae saluti necessariae infunduntur, cujusmodi morales non sunt. 5.° virtutes infusae non sunt aequales numero & varietate naturalibus adquisitis, quae innumerae propemodum sunt: ergo saltem haud infunduntur illae, per se se adquisitis respondentes.

193 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* Eodem modo illae supernae sunt, quo superni sunt eorum actus & virtutes theologicae. *Ad 2. N. A.* Gratia diversas exigit virtutes pro diversa naturae *rationalis*, cui inhaeret, capacitate. Ad. 3. *N. Con.* Peccator non elicit connaturaliter actus supernos connaturalitate quae propria est *naturae elevatae* atque participis summae Deitatis per gratiam, *quemadmodum* eos elicit justus mediis virtutibus simul cum gratia infusis. Neque vero infusae virtutes habent expugnare vitia, sed solum prodere connaturaliter actus, non secus ac virtutes theologicae.

194 Ad 4. *N. A.* Infunduntur quae ad augmentum gloriae perutiles ac forte neccessariae sunt, & modo quidem consentaneo naturae Deitatis consorti: neque vero virtutes theologicae, quae certo infunduntur, simpliciter neccessariae sunt ad salutem in qualibet rerum providentia. Ad 5. *N. A.* Nec porro Deus parcior est in ordine superno quam in naturali; nec gratia minus fecunda quam natura; nec praeterea actus superni certo alicui objectorum generi adstricti sunt (*u*).

195 QUAESTIO III. Quid singillatim de actibus liberis, quos salutares dicunt, e. c. de actu fidei, religionis, justitiae, ac similibus? ADSERO 1. Singuli procul dubio sunt entitate, ut ajunt, vel in substantia supernaturales. Ejusmodi quippe sunt & virtutes infusae, quas nuper exposuimus, & actus imperfectiores, qui sunt gratia auxilians, de qua *inferius* Libro II: ergo potiori jure actus salutares, quorum duntaxat gratia & virtutes, & auxilia animis donantur. Nec ea quidem edendis actibus in substantia naturalibus aut neccessaria essent, aut maxime opportuna (*x*).

196 II. Actus salutares ex se se nati sunt adtingere proxime pro ratione formali rem supernam. Quod quidem ex notione ac *indole* ipsorum actuum cunctis exploratissimum est. Nihil adtamen obstat

(*u*) Conferendi *Vasq. Con.* proxime citt. *Rip.* d. 120. s. 3. & 7.

(*x*) Consentiunt TT. cum veteres, tum recentiores, quorum catalogum persequit fideliter *Rip.* d. 44. a n. 1. adversum pauciores ex veteribus, quorum opinio male audit ap. *Canum*, *Sot. Zumel*, *Medinam* ibid.

flat, quominus possint, immo interdnm adtingant rem naturalem, quemadmodum & actus naturales respicere possunt objectum formale supernum. Principio enim Christus Dominus scientia infusa cognoscebat etiam proxime naturalia in se ipsis, quae nempe nec in Verbo noverat, nec in alio medio prius cognito. Deinde potest actus ordinis superioris specie differre ab actu ordinis inferioris solum ex modo tendendi in idem objectum formale, actui ordinis inferioris proportionatum. Cur non ita? Sic enim in eandem feruntur albedinem visio exterior, sensatio interior, mens humana, angelica & divina: ergo. Quid demum prohibet, quominus bonitas Dei, qua naturae author est, quae amore naturali diligitur, movere possit actum caritatis supernum?

197 Quod praeterea actus naturales respicere possint pro objecto formali quid supernum, exinde conficitur, quod potest quis amore naturali sanctum virum diligere propter dona superna, quibus enitescit; tum fide naturali adsentiri mysterio superno propter testimonium Dei, quod reponatur evidenter credibile. Heinc adposite *Synodus Arausic.* adseruit contra Pelagium, gratiam supernam oppido necessariam esse ad eliciendos actus, *prout oportet ad salutem*; quo plane additamento innuit, me judice, posse absque gratia superna effici actus motivum supernum adtingentes, non autem salutares, sed ad salutem tamen inutiles (y).

198 III. Actus supernus ad mentem pertinens, ut puta cognitio, nequit ullo pacto esse falsa. Quippe potissima cognitionis perfectio veritas est, non secus ac falsitas imperfectio summa; quid autem hanc adscribas operi, cujus Author & artifex supernus Deus est? Quod si actus fidei divinae e. c. possit quoquo modo falli, haud certus eris omnia fidei dogmata vera esse: quin immo de multis sacri Codicis adsertis jure ambigere posses, num fuerint errores scriptoribus sacris infusi. Fides demum divina mentem suapte natura elevat ut suum adsequatur finem, qui verum est: nequit itaque ullatenus in falsum ferri; ne ulterius effingamus, mentiri Deum posse (z).

199 IV. Actus supernus de linea voluntatis nequit vitiari, quatenus nempe ab actu pravo imperetur, seu fiat ex turpi fine. Quoniam de ratione hujusmodi actus est specialissimo titulo a Deo esse tanquam Authore, per omnia placere Altissimo, a prudentia dirigi; at enim competere ista nequeunt actui, inducto ab imperio criminoso, aut corrupto a pravo fine, ne Deum dicamus actus improbi specialissimum Authorem. Idcirco actionibus externis etiam sanctissimis potest quis ad fines turpes abuti, nequaquam vero actibus supernis intus latentibus. Subcinit jure *August.* inquiens (a) *gratia quid*

(y) In utramque Adserti partem ex *TT. CC. PP.* plura congessit *Rip.* d. 45. a n. 5. & 21.

(z) Adeas *Trident.* sess. 6. c. 9. *Suar.* in 2. 2. d. 3. s. 1. & d. 6. s. 5. *Con.* cit. d. 10. dub. 4.

(a) L. de gest. Pelag. c. 3.

quid mali agere non potest, hoc est nequit ad actum malum concurrere; alias ad ruinam animi gratia infundi posset. Tum *Prosp.* (*b*) *in malis voluntas intelligenda sine gratia*. Nec non *Damasc.* (*c*) *impossibile est ex malo bonum habere ortum*. Ut *Scholasticos* praeteream (*d*). Ex quibus sane plura excidunt consectanea, quae Rip. subinsert ex opposito placito.

OBJECTIONES.

200 Obj. *primo* contra 1. Ads Permulti sunt actus liberi salutares quoad modum duntaxat supernaturales, non in substantia. Nam 1.° ita docuerunt veterum Theologorum plerique; quibus utique modus ille vel est actio qua producitur actus, vel facilitas qua elicitur, vel ejusdem intensio, vel ratio sui meriti. Quibus ademit Tho. inquiens (*e*) bonum naturale & supernum non differre secundum substantiam actus, sed secundum modum agendi. 2.° in prima rerum conditione actus salutares Angeli & Adami fuerunt superni tantum quo ad modum; quippe qui tum summe faciles ad bonum, non eguerunt gratia superna in substantia. 3.° CC. & PP. contra Pelagium decernunt necessitatem gratiae auxiliantis ad actus, *non* utcumque eliciendos, sed *prout oportet ad salutem*; qua quidem adjectione denotatur ejus necessitas, non ad substantiam, sed ad modum actus.

201 ℞. *N. Ads.* Est porro natura nimium imbecilla & impotens ad actum quemlibet salutarem, qui propterea nequit esse in substantia naturalis. Ad 1. prob; alii quoque veterum contra sen erunt. Neque vero totuplex illa modi explicatio satis est ad supernaturalitatem absolutam actus salutaris. Videlicet nec actio producens actum, quum gratia auxilians non provideatur naturae rationali propter actionem, sed propter actum; nec facilitas qua actus elicitur, ad quam nempe habitus naturales adquisiti satis essent; nec intensio, quum hac absente supernus actus consistere potis sit; nec ratio demum meriti, hoc etenim rem in substantia supernam sibi identicam postulat. Thomas autem ut sibi constans dicatur, conciliandus videtur cum iis, quae alias pro Adserto nostro perscripsit (*f*).

203 Ad 2. *N. A.* & prob. Ille quippe status antecedentem naturae impotentiam non immutavit, atque adeo nec auxilii in substantia superni exigentiam ad operandum salutariter (*g*). Ad 3: CC. & PP. additamento illo solum ostendunt, eos tum verba facere de actibus simpliciter supernis, non autem de aliis nude naturalibus, pro quibus etiamsi idem objectum formale respiciant, frustra exigas gratiae supernae auxilium (*h*). Obj.

(*b*) Ep. ad Gallos c. 6.

(*c*) L. 4. de fide c. 21.

(*d*) Cum *Suar.* de fid. d. 6. s. 7. n. 14. & alias, *Bannez.* in 2. 2. q. 4. ar. 5. dub. 2. *Vasq.* in l. 1. 2. d. 33. c. 4. & alibi, *Valent.* in 1. 2. d. 5. q. 1. pun. 2. contra alios ap. & cum *Rip.* d. 50. n. 3. sqq.

(*e*) De verit. q. 24. a. 14. O.

(*f*) P. 2. 2. q. 24. a. 2 & 1. 2. q. 109. a. 3. O & ad 1. & 3.

(*g*) Conf. *Aug* l. de corrept. & grat. c. 11. 12. & civ. l. 12. c. 2. 9. tum proscriptas a *Pio* V. & *Greg.* XIII. Baii theses 24. 25. & 27.

(*h*) Recolendi citt. *Con.* d. 4. dub. 3. & *Rip.* d. 44. s. 2. & 8.

204 Obj. *secundo* contra tv. Adf. Actus supernus de linea voluntatis vitiari potest. Nam 1.° PP. saepe, graviterque declamant ne eliciamus actus caritatis, misericordiae &c. ex aliquo pravo fine, e. c. vanitatis aut proprii commodi temporanei: putant ergo actus ab eo sinistro fine posse prodire ac saltem extrinsece deturpari. 2.° actus misericordiae e. c. ac intentio inanis gloriae objecta contradictoria non habent; immo intentio haec conducere potest ad illum actum, quem proinde potest voluntas emittere, divino adflata auxilio. 3.° potest quis ex vanitate veniali se disponere per adtritionem supernam ad absolutionem sacramentalem, quam dubio procul excipiet.

205 ℞. *N. Adf.* Ad 1. prob: declamant PP. adversum eos actus, quod ex pravo fine improbi sint; quin nipiam innuant esse aliunde supernos. Ad 2: objecta misericordiae atque inanis gloriae componi simul nequeunt comparate ad eundem actum supernum, ad quem subinde repugnat parari a Deo supernum auxilium. Ad 3. *N. A.* Potest quis elicere adtritionem supernam ex imperio, non quidem intentionis pravae, sed alterius actus subsequuti moraliter boni, independenter omnino ab improba intentione. Ut summum si haec intentio perseveraret, comitaretur plane adtritionem supernam, non autem in eamdem influeret (*i*) (§). L I-

(*i*) Consulendus *Vazq.* in 1. a. t. 1. d. 53. c. 4.

O B S E R V A T I O.

(§) Ergo iis pro instituto nostro expedita nobis sunt pos ssi ne generatim capita disciplinam de re supernaturali spectentia, quorum nempe captu, intelligentie, tractatione nihil, me judice, dignius, utilius, opportunius, immo & magis necessarium Theologo; quippe qui disciplinam excolit, quae ex munere suo primerio de Deo Auctore soperno est, ac de rebus ceteris quibusque supernis, quae in quaestionem congruam cadere possunt. Idcirco mihi plane audiendus esset qui Dissertationem hanc prooemii loco praefixam ceteris, quae ad usque finem Operis acturae sigillatim sunt de materiis supernis, alterius Prolegomeni loco, Theologiae universae praemittendam duceret.

Nequis enim non videat priores quoque tractatus omnes, quos huculque interpretati sumus, passim eventilare quaestiones, aut de divinis mysteriis, e. c. de Trinitate ac peccato originis; aut de miraculis, & vaticiniis olim complendis, e. c. de Judicio publico, & resurrectione communi; aut de revelationibus Prophetarum & Apostolorum e. c. circa praemia vel supplicia aeterna; aut de sacris actibus interioribus, e. c. de beatitudine formali; aut de aliis rebus supernis id genus? Haec autem omnia porro aegre intelligas ac vindices absque scitis prooemialibus, quae Dissertatio haec praestat, de exsistentia, notione, dotibus rei supernaturalis cum generatim, tum particulatim usurpatae.

Jam vero priora hujusce Libri capita non modo dogmatice, ut alias ferme ubique, ac partim scholastice, sed etiam polemice pertractavimus, ea quippe pro re nata occurrerunt, viro cuiquam Theologo vindicenda, quae hac tempestate misere Deistis, aliisque male feriatis hominibus per summam audaciem & impudentiam in controversiam revocantur. Quis autem religioni non duxerit eos hostes non modo iniquos demonstrare, sed etiam inermes?

Postremum vero Caput, ceteris quidem subtilius ac difficilius, intentum utique explicandis generatim interioribus animi virtutibus & actibus, qui se se nusquam foras exserunt, scholastice more nostro digessimus, duce ut plurimum *Ripalda*, viro summo, et de iis Scriptore praestantissimo; et consulto seligentes, quae hac in materia Theologiae studioso utiliora putavimus, et pene necessaria. Scholasticis et vero, e. c. Magistro, Alensi, Bonaventurae, Thomae debet orthodoxa religio adcuratiorem, illustrioremque intelligentiam atque eruditionem super hac omnium nobilissime supernarum rerum serie.

LIBER SECUNDUS

de utraque Gratia.

206 Videlicet de Auxiliante & Sanctificante sub initium Libri praeindicatis. De utraque heic, praetermissis aliis de voce *Gratia* adceptionibus minus necessariis (*k*) itemque bene multis, quae de gratia praesertim auxiliante Theologi de Schola ardenter olim disputabant; quae nempe hodieque non memorantur ac ferme obsoleta jacent.

CAPUT PRIMUM

de Gratia Auxiliante.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Gratiam Auxiliantem.

HISTORIA POLEMICA.

207 Permultis plane, variisque modis in dogmata sacrosancta de Gratia Auxiliante homines vel ignoratione, vel pervicacia insipientes peccarunt. Nimirum, ut mittamus veteres illos Philosophos, qui luce fidei orbati (*l*) hominem ad optima quaeque capessenda sibi sufficere, laudemque ex ingenita virtute partam totam hominis esse, nec a diis suis ullatenus derivari (quo sane posterioribus Erronibus quadantenus praelusisse dixeris) contenderunt,

Ex variis hominum classibus

I. *Gentiles* quidam Romani nimis praefidenter jactarunt, gentibus deberi justitiam & salutem, non autem propter gratiam Christi, immo potius propter philosophiam suam, virtutesque morales.

II. *Judaei* quidam itidem Romani contra venditarunt, salutem ipsis deberi propter opera legis, & quod essent Abrahae posteri, queis nempe Messias una cum salute promissus erat; adeo ut si eam gentes obtinere vellent, circumcidi deberent, & constitui Judaei proselyti.

III. *Judaei alii* ad fidem christianam conversi Neophytos Galatas ad Judaismum perducere conabantur, eis falso obtendentes Christi gratiam absque observatione legis Mosaicae ad salutem imparem esse (*).

IV. *Prae-*

(*k*) Eas vide sis ap. *Suar.* de grat. l. 1. proleg. 3. & *Ripald.* de ente sup. l. 5. d. 101.

(*l*) Ap. *Tulli.* l. 3. de nat. deor.

ADNOTATIO.

(*) Constant porro errores hucusque producti ex *Act.* 15. 1. sqq. & 21. 20. sqq. ex epist. ad *Rom.* 2. 13. sqq. & saepius, ex epist. ad *Galat.* 2. 4. & alias. Eorum meminerunt *Tertull.* l. contra Judae. sub init. *Hieron.* in praefat. in epist. ad Galat. *August.* epist. olim 95. & serm. 13. de verb. Apost. c. 4. & in expositione inchoata epistolae ad Rom. sub init. Errones autem quos tertio loco posuimus, *Cerintho* omnium duce, *superius* jam notavimus ad T. III. p. 209.

Hos et vero strenue revinxit *Paullus* in ga-

IV. *Praeformatores Pelagianismi*, uti vulgo feruntur: nimirum *Origenes*, Pelagiani erroris princeps dictus (*m*) incusatur quod nimio plus tribuerit legi naturae, & quae superno Dei auxilio debentur in generale transcripserit auxilium: tum quod docuerit, quidquid gratiae nobis largitur Deus, id totum nostrae libertatis arbitrio adceptum esse referendum; praeterea quod nullam excitantem, aut gratis datam admittat gratiam; quin immo illam unam quandoque agnoscat gratiam, quae sit humanae voluntatis pedissequa, & ad ejusdem nutum composita, nec non pro meritis a Deo in nos erogata (*).

Nonnulli deinde in censum Origenistarum relati ab cit. *Hieron.* ut puta *Evagrius* Ponticus Iberita (*n*). *Ammonius*, *Eusebius*, *Or*, *Euthimius*, *Isidorus*; qui nempe docuerunt (*o*) ἀπάθειαν ϗ ἀναμαρτησίαν, impassibilitatem & impeccantiam; hoc est hominem solis naturae viribus efficere posse, ut sine peccato sit. Et iis quidem adnectitur *Jovinianus*, alias notatus (*p*) quatenus effutiit, *eos qui fuerint*

eadem epist. ad Galat. obi nempe praeter alia probat ex instituto, nos minime ex operibus legis justificari, sed ex fide & gratia Christi; quoniam ceteroqui Christus legem abolens esset peccati minister: tum quia lex ipsa se in Christo desinere profitetur: denuum quia alias mortem gratis obiisset Christus.

Ceteros praeterea Errores primum adductos *Paulus* idem edocet, acriterque confutat in cit. epist. ad Roman. ubi demonstrat, praesertim ad quinque priora capita, singulis quibusque tam Judaeis, quam Gentilibus gratiam supernam necessariam esse, atque a Domino dispensari, hancque gratiam per Messiam gratis promissum collatam plane gratuitam esse, nullisque praecedentibus meritis erogari; nec enim alio pacto gratia esset aut dici posset.

Hoc quidem argumentum in adversarios gratiae Christi edisserit Paull. & convincit in hac polemico-ethica epistola; idemque retractat in alia ad Galatas missa; quin immo in hac eadem epitomen epistolae ad Roman. concinnasse visus est.

Nec inscite quidem plerique putarunt, & ex notatis erroribus ceteros, qui postmodum inventi sunt, ortum duxisse, & eos pariter quoslibet sufficienter confutari ea iis epistolis, quae primam Apostolo occasionem obtulerunt ad gratiam Dei praedicandam. Conf. *Suar.* t. 1. de grat. proleg. 5. c. 1. *Scip.* Maffej. hist. theolog. de grat. l. 2, 3. sacri *Interpretes* in utramque Paulli epistolam.

(*m*) Ap. *Hieron.* epist. 133. ad Ctesiph. advers. Pelag.

ADNOTATIO.

(*) HAec quidem plerisque colligi videntur ea ejusdem Orig philocal. c. 2. tr. de princip. l. 3. c. 2. comment. in epist. ad Rom. & ex aliis locis. Hinc itaque reum volunt Origenem *Thom.* contra gent. l. 3. c. 89. *Jansen. Iprens.* de haer. pelag. l. 6 c. 13. sqq. *Noris.* haer. pel. l. 1. c. 1. alias, *Nat. Alex.* ad sec. t. 3. diss. 16. ar. 3. *Berti* l. 14 c. 1. ac in dissertationib. in sec. v. diss. 1. c 2. sqq. Nihilo secius Adamantium defendunt alii cum *Halloixio* in Orig. defenso, *Raynau.* in apol. pro Valeriano Cemeliensi c. 9. *Bossuete* in defens. tradit. PP. l. 8. c. 28. & l. 11. c. 19. sq. & l. 12. c. 27. sq.

Consulendi vero hanc in caussam *Garner.* diss 8. in Mar. Mercat. c. 6 *Huet.* in Origenian. l. 2. q. 7. §. 10. ac 12. sqq *Ceillier* de AA. eccl. t. 2. c. 38. n. 13 *Ballerin.* observat. in l. 1. hist. pelag. Card. Norisii c. 1.

(*n*) Hic *Vallarsio* in ejus edit. oper. S. Hieron. *Iberitalita* dicitur.

(*o*) Ap. cit. *Hieron.* consentiuntque nuperi Historiographi Pelagianismi cum *L. Ger. Vossio* l. 1, c. 3. p. m. 7.

(*p*) Ab *Hieron.* praefat. in dial. advers. Pelag.

rint baptizati a diabolo non posse subverti. (q) (*) Prae-

(q) Errorem hunc enarrat & convellit idem *Hieron*. l. 2. adverf. Jovinianum.

A D N O T A T I O.

(*) EN tibi famosum illud placitum, quod *Hieron*. Authore in cit. epist ad Cteliph. n. 1. & in *Hierem*. l. 4. in praefat., Pythagoras & Zeno primum invexerant, atque deinceps innovarunt Origenes, Origenistae, ac Pelagiani. Et illud quidem tenuisse Zenonem cum Schola sua Stoica, certum omnino est, si cudiantur ajue de philosophia morali scita ap. *Epictet*. enchir. c. 1. sq. & *Arrian*. l. 1. diss. 1. & l. 3. diss. 24. Quod autem Pythagorei idem probaverit, non ita ex ullis indubiis mihi documentis liquet. Nec mirum quidem; perpauca nemqua nostra aetate restent de rebus & doctrina Pythagorae testimonia: quod & doluisse video Cl. V. *Brucker*. hist. crit. Phil. t. 1. p. 1039. §. 16.

De Origene deinceps plerisqua ejusdem defensorum aut negatur, aut in dubium vertitur. At de Origenistis tamen & Pelagianis, quorum placita strenuissimo eorum mastygi Hieronymo procul dubio exploratissime arent, unum hujus testimonium dubitare non sinit. Quin etiam, quod Pelagianos spectet, ex eorum doctrina Hieronymo consentit *August*. l. de nat. & grat. n. 77. & contra Julian. l. 2. n. 23. & l. 6. n. 40. & saepius.

Docuerunt itaque praefati Origenistae Stoicorum impeccantiam & impassibilitatem, quod videlicet ea sit libero arbitrio vis, ut meditatione & assidua exercitatione virtutum concupiscentiam, omnesqua passiones exstirpare funditus de mente possit, adeo ut homo deinceps nulli usquam vitio aut crimini sit obnoxius.

Quoniam, ajebant Stoici, igniculi Divinitatis in homine sunt, immò pars aliqua Dei animus est. Quae plane fundamentalis eorum sententia satis superque constare cuiquam potest ex *Tullio* disput. Tuscul. l. 1. *Laert*. vit. Philos. in Zenone, *Seneca* ep. 31. *Macrob*. in som. Scip. l. 2. *Horat*. l 2. sat. 2. Nec alia quidem Pelagianis, aut saltem Coelestio sententia fuit ex *August*. l. de gest. Palag. n. 42. Vide istorum haereseos fontes.

Quid tum vero? inquies: & nos eandem apathian admisimus, pluribusqua *supra* comprobavimus in Tom. III. c. IV. a p. 197. ubi de fecunda liberi arbitrii facultate ad actos aliciendos disputavimus, huic utique vim adserentes ad actus quoslibet moraliter honestos, quomodocumque difficiles & heroicos eliciendos; haec autem absque praedicta apathia consistere posse quis dixerit?

Ceterum quantum solis ortus ab occasu distet, haud minus sententia nostra ab ea Origenistarum, & Pelagianorum discrepat apathia. Hanc quippe isti ea animo, seorsim a superno quovis auxilio, insistentem volunt, tantoque meriti fulgore praeditam, ut se sola natura satis sit ad salutem, vitamque beatam obtinendam: quocirca eos in eodem Tomo p. 18. inter *Adulatores* liberi arbitrii, Augustini authoritate freti, merito recensuimus.

Illam nos tamen facultatem libero arbitrio adscripsimus ceu physica duntaxat possibilem, moraliter vero, si divinae gratiae adjutorium absit, plane impossibilem. Quin etiam vim eandem mere naturalem libero arbitrio nobis tributam nihil omnino ad salutem conferre ibidem adfatim duplici constituimus p. 201. sqq idemque aliis vocibus hoc in Tomo confirmavimus ad p. 70. Nulla ergo conventio lucis nostrae cum Balial Pelagianorum. Conf. cit. *Maffei*. l. 7

Heinc itaque nec hilum quidem me movent inconditi clamores illi de perpetuo atque palmari *Palagianismo* Romanensium Scholasticorum, ac prae primis Jesuitarum, quos voce & calamo passim ebuccinant Protestantes cum *Voss*. in hist. Pelag. *VValch*. misc. sacr. de Pelagianismo ante Pelagium, *Buddee* in comment. hist. theolog. de Pelagianismo in ecclesia Romana triumphante, ac in instit. theol. dogm. l. 1. c. 1. §. 53. p. 70. & alibi saepius.

Ii siquidem vel sua hallucinantur in expositione doctrinae nostrorum Scholasticorum, quae nihil porro, Pelagianorum more, soli naturae tribuit, quod conferat ad salutem, vel ad ordinem rerum supernaturalium, aut spiritualium (ut illi loquuntur) pertineat; aut potius doctrinam nostram probe intelligentes, fucum temere faciunt imperitis, quo nobis ceu Pelagianis invidiam conflent, ipsisique tutior aperiatur via ad propugnandum immane illud paradoxon de extinctione liberi arbitrii ad actiones *spirituales* Deo gratas post lapsum Adae; quod plane haud nimium abludit ab scitis *Manichaeorum*, Priscillianistarum, aliarumque id genus pestium. At haec missa faciamus modo, ne in pugnam acriorem cum hostibus alias satis urbanis descendamus.

Praeterea *Theodorus* ille Mopsuestenus Antistes, alias notatus, vir ceteroqui literatissimus, ac dum in vivis esset bonae famae apud viros etiam sanctissimos, docuisse perhibetur quod potis sit homo solis naturae viribus supernaturalem quamlibet dignitatem comparare. fertur enim jactasse blasphemum illud paradoxon, *Non invideo Christo, quod factus est Deus, quoniam & ego, si volo, possum fieri secundum illum* (r). Illis autem temporibus τὸ *ego, si volo, possum* idem omnino sonabat, ac *fieri posse liberi arbitrii viribus* (s).

Primus denique Pelagii magister ac seductor *Rufinus* (t) placitis pelagianis Gratiae auxiliatricis necessitati adversis praelusisse colligitur ex ejus in libr. Periarchon Origenis commentariis, ubi haud semel quidem, origenianis etiam textibus quandoque interpolatis, de supernis Gratiae auxiliis minus digne differere deprehenditur. Sane Rufinum hujusce antidogmatis reum voluit *Hieron.* (u) cui & recentiores eruditi vulgo consentiunt (x).

V. *Pelagiani*, quorum Author famosus vulgo declamatur *Pelagius*, in scenam saepe productus, ac praecipui adseclae, & propugnatores *Coelestius* monachus, *Julianus* Episcopus Eclanensis, *Annianus* Celedensis diaconus apud Italos, amanuensis Pelagii (y). Eo naturae vires extulerunt, ut Gratiae auxiliantis ad opera salutaria necessitatem prorsus everterint: nec ipsi quidquam adscripserint, ac aliquam quomodolibet congruitatem. Annon pestilentissime inimica Christi gratiae monstra id genus jure dixeris? (*)

Z 2 Por-

(r) Objectum illud est in *C. Chalcedon.* act 10.

(s) Adeundus *Garner.* cit. diss. 1. de primis auth. & defens. haer. Pelag. c. 2.

(t) Is ille Rufinus est, quem supra memoravimus ad Tom. III. p. 312. ibi dicta recolere ne pigeat.

(u) In epist. cit. ad Ctes. & comment. sup. Hierem. in praefat. ad l. 4.

(x) Cum laud. *Garner.* diss. 7. c. 6. §. 1. *Huet.* in Origenian. l. 2. q. 7. n 10 & 14. *Bertio* l. 14. Theol. c. 1. quos consula sis.

(y) Horum natales, patrias, & pleraque fata adcurate, more suo persequitur ex probatis documentis *Alticotius* S. J. in sum. Augustin. par. 4. in praefat. a n. 1. Nonnihil & nos de iisdem indicavimus *supra* ad Tom. III. a p. 331. ubi de Protoparentibus Pelagianismi quod culpam originis spectat.

ADNOTATIO.

(*) Porro sub IV. priora secula ut impium de Fato placitum, apud ethnicos Fatalistas, Pharisaeos, ac plerosque Haereticorum commune Patres nostri disjicerent, & libertatem hominis sartam tectam demonstrarent, argumenta minime petebant a divina revelatione, seu gratia Christi superna, sed iis omnino praetermissis, ad eas provocabant dotes, quibus pollet & potis est natura humana ad quodlibet vitium & crimen fugiendum aut subjugandum.

Quum vero Catechumeni aut Fideles in rebus sacris instituendi essent, tum ore aperto disserebant de notis christianae religionis, de Scripturis divinis, de magna humanae naturae miseria, peccato originis vulnerata, de necessitate gratiae Christi ad agendum supernaturaliter, de superna reconciliatione cum Deo ad veniam pro commisso crimine impetrandam. Haec liquido constant ex iisdem, qui supersunt, commentariis Patrum, & polemicis, & biblicis, & moralibus, & catecheticis. Copiosa ex iis testimonia mox laudabimus ubi de existentia gratiae auxiliantis.

Licet autem Patres & homini libertatem integram, & necessitatem gratiae ad actus salutares adseruerint, nequit tamen negari

Porro errores alios Pelagianismi gratiam auxiliantem spectantes, & eos quidem certos ac indubios, ex hoc paradoxo tanquam ex fonte putidissimo sponte sua profluentes *supra* percurrimus (z) ubi egimus ex instituto de *Adulatoribus* liberi arbitrii, quos lepide, meritoque dixit *August.* (a) *non defensores, sed inflatores & praecipitatores liberi arbitrii*. Eos recole & adde Animadversiones, quas explicationis aliquanto uberioris gratia subnectimus (*).

VI. Sc.

gari nos ita quandoque dissetuissa, ut haic totum libero arbitrio, seclusa gratia, & totum illaic grattea victrici, quelibac liberi erbitrii faculkata explosa, tribuare v isi fint: pree primis Graeci ubi aut fatum Manichaaorum, Ethnicorumque consotabant, aut maa imam neturae paccato corruptae imbecillitaiam ad bonum cotam populo promovebant.

Jam vero Seculo v. ineunte *Pelagius* primus omnium aperto, & pervicaci marta, vi neturae, quam incorroptam jactitabat, ultra modum commendata, necessitatem gratiae tepudiavit: sibi utiqua blanditus, Rufino duca, hujusmodi paradoxon ea scriptis graacorum Pattum liquido, sancteque depromsissa.

Ardantis plane ingenii & indolis vir, modumqoa vitium inter & virtutem tanere nesciens, vitae austarioris & perfectissimaa, quam palam profitebatur, adseclas perfrequantibus ac vehemantissimis adhortetionibus quaeritabat. Passim tamen ajus auditores propositam perfectionis suaa imitationem negligebant & ardenter excusabant; obtendentes utique manifestissimam neturaa corruptionem & imbecillitatem ad perfequendum bonum; tum quod douum coelaste illius quam urgebat, imitationis a Deo bonorum omnium authore ipsis non asset datum.

Heinc animarum zelo, non secundum scientiam ardens Palagius, in aam descendit sententiam sibi mordicus propugnandam, ut rejectis Scripturis, & diviuis Ecclesiae tradirionibus, ostenderet, naturam adamitica labe infectam non asse, immo tantae illam ingenitaa facultatis asse, ut nullius interventu superni auxilii, summam in humanis perfectionem, immo & beatitatem supernam pertingara possit.

Haec prima mali labes. Hoc barathrum quod homunculum hunc sibi relictum, obstinateque preafidentem submergere par arat. Haac, pluraqua discas ex Palagiano-Mastyge *August.* da peccat. mer. l. a. c. 16. & ep. 89. & sparsim in libr. de nat. & grat. ac de lib. arb. & alias ubi Pelagium nominatim insectatur.

Quod eutem sanctum de necessitate gratiae auxiliatricis dogma, in Epistolis ad Romen. & Galat. ab Apostolo definitum & axpositum, ente Palegium sine lita obtinuerit in Ecclesia, heec plane testatissimum faciunt. Quia nempa primum Partes a singulis quibusque Seculis mox producendi illud ceu vulgo certum atqua indubitatum literis tradiderunt. Deinde nullum sub illis aetatibus reperias haeraticum gratiae inimicum, & Petrem qui eam polamice vindicaverit nullum. Via denique Pelagius propalam adversus gratiam insurreait, aum Ecclesie universa tanquam scelestum haereticum proscripsit.

Palagius itaque (qui huic Adnotationi scopus est) primus omnium fuit haereticus publicus, impiusque Gratiae auxiliantis hostis.

(z) Ad Tom. III. p. 181.

(a) L. de grat. & lib. arb. c. 14.

ADNOTATIONES.

(*) I. Potissima haec fuerunt Palagianismi fundementa. 1.° Non est liberum arbitrium, si indiget auxilio Dai, quoniem propriam volnotatam habet unusquisqua facara aliquid aut non facera. 2.° gratia Dei secundum marita nostra datur, propterea & ipsa gratia in hominis ast posita voluntata, siva dignus fiet, sivo indignus. 3.° Dei gratie & adjotorium non ad singulos actus datur, sed in libero arbitrio est, & in lega atque doctrina exteriori. 4.° victoria nostra aa Dai adjutorio non ast, sed ax libaro arbitrio. 5.° ex illo quod ait Patrus, *nos divinaa esse consortes naturae*, consequans fit, ut ita possit esse anima sina peccato, quemadmodum Deus. 6.° non datur poenitantibus venia secundum gratiam & misericordiem Dei, sed secundum meritum & laboram aorum, qui per poenitentiam digni fuerint misericordia,

Haec

VI. *Semipelagiani*, sic dicti quod nonnihil de Pelagianismo inculpate retinerent, reliqua sancte rejicerent, sub an. circ. 424. in Afri-

Haec quidem omnia docuit Pelagius sub exordio suae haereseos, eisque ne anathemate confoderetur, subdole anathema dixit in Synodo Diospolitana Palaestinae (Errores una cum proscriptione Patrum & revocatione Pelagii habemus in Actis Synodi Diospolit. & in lib. August. de gestis Pelag. contra adversar. gratiae Christi, qui diu latuerat, & fertur inventus an. 1629. in biblioth. Abbatiae S. Barthol. Canonicor. Regul. in dioecesi Fesulana: eum ea apographo singulari integrum tradidit, notisque illustravit *Suarez* de grat. t. 1. proleg. 6. post cap. 7.) deinceps vero mordicus substinenda resumsit. Nec ab eis quidem plurimum desciverunt eius adseclae, *Coelestio* duce, tametsi ab Hieronymo & Augustino valide confutati & ab Ecclesia severissime proscripti. Ea iis autem satis obvia cuique sunt immania, quae adversus gratiam in negotio salutis exurgunt paradoxa. Consulendus cit. *Suar.* proleg. 5. c. 2. n. 4. sqq. ac *Th. Lemos* in panopl. grat. t. 1. isag. tr. 1. c. 3. & 6.

II. Pelagius, ejusque sectatores inter ardentes, quibus a Catholicis exagitabantur pugnas primum gratiam aliquam adoptarunt at fuco tamen, & cavillis nomine gratiae abutentes; eo nimirum intelligentes naturale donum libertatis absque praecedentibus meritis homini datum, ex *August.* de haeres. c. 88. & saepe alibi, & ex *Hieron.* epist. olim 139. tum Legem divinam revelatam, quae est veluti lucerna viam ostendens; nec raro Christi doctrinam & exempla, quibus ad bene agendum summopere permovemur; & quandoque itidem remissionem peccatorum. Haec eruimus ex *Aug* de grat. Chr. capp. 2. 7. 10. 11. 37. & epist. olim 94. sq. ac l. 4. ad Bonif. c. 5. tum ex *C. Milev.* can. 3.

Sed enim iidem veritatis hostes disputationum decursu aliquam veri nominis gratiam admittere visi sunt, qua nempe mens ad bonum perficiendum illustratur, ac torpens infirmaque voluntas excitatur atque succenditur, nec ulterius gratiam mere sufficientem posthac abnuisse reperiuntur. Ita quidem plerique Scholasticorum contendunt, effatis aliquot Augustini freti, post cit. *Lessium* tr. 1. c. 6. 9. & alias, ac *Didac. Alvarez* in summa operis de aux. div. grat. l. 1. c. 1. aliis autem non minus Augustino fretis acerrime refragantibus, post *Lessium* lib. de effic. grat. c. 17. *Suar.* cit. proleg 5. c. 3. a n. 7. *Bellarm.* in recognit. l. 1. c. 13. de grat. & lib. arb. Ut ut vero sit de lite scholastica, quae historiam nostram polemicam minime spectat, omnibus tamen exploratum est, *Augustino* teste de haeres. c. 88. in l. de grat. Chr. capp. 26. 27. 29. 31. & l. de grat. & lib. arb. c. 14. quam libet gratiam tum subdolis Pelagianis probatam, apud eos gratuitam non esse, sed naturae meritis retribui; nec illam insuper homini conferri ut necessariam, sed ut modo utilem ac superabundantem ad exsequutionem operis salutaris. Quo quidem palam ostenderunt a potissimis inventae haereseos fundamentis descivisse nusquam.

III. Disputatur ardenter inter Theologos, quaenam illa fuerit gratia, de qua inter Augustinum Ecclesiae partes agentem & Pelagianos tam diuturna exarsit contentio? *Jansen.* Iprensis (ut alia Theologorum de Schola sensa consulto praeteream) Hist. de haer. pelag. & semip. l. 5. c. 11. 14. & alias passim pertendit, gratiam illam Pelagianis repudiatam, & Augustino defensam, esse voluntatis & actionis gratiam, hoc est efficacem, quae nempe invicta, insuperabili atque indeclinabili virtute sua voluntatem ad agendum cogit, quam utique necessario applicat atque determinat, hoc est necessitat, quin ei voluntas possit resistere. Et haec quidem universi systematis Janseniani basis est, & commentarii, quem Iprensis praenotavit *Augustinus*, unicus veluti scopus & finis.

Haec autem opinio non nisi putida & intolerenda haeresis est, & basis inaedificando systemati haeretico janseniano excogitata summoque (sed evanido) studio perpolita. Vide hominis audaciam & insolentiam, qui veritus non sit & Augustino, & Ecclesiae universae tantam adpingere calumniam. Adversus hoc immane paradoxon plura *Tournel.* proxime cit.

Thomassinus insuper in comment. de gratia, quem laudavit *Tournel.* de grat. Chr. q. 3. ubi hoc argumentum pertractat, censuit multisque probare adgressus est, potissimam Augustino cum Pelagianis litem exarsisse super gratia sanctificante ac permanente, non autem super auxiliatrice ac transeunte.

Sed vulgo tamen rejicitur ceu nimium a vero abludens, ut satis superque produnt dis-

Africa & Galliis exorti, pro virili defendebant, initium salutis a nobis esse, videlicet fidem & bonam voluntatem salutariter operandi ex natura sola provenire, operationem vero salutarem, ejusque progressum & perfectionem ex gratia auxiliante (*b*). *Tichonius* quidam Donatista primus est, ni fallor, inter Africanos author hujusce placiti, quo summa sensuum factionis continetur (*c*) (*).

VII. *Prae-*

disputationes utrinque Pelagianos inter, & Orthodoxos agitatae, quas hodieque literis mandatas habemus. Claro Authori pauci adhaeserunt cum *Du Hamelio* tr. de grat. Salvat. l. 2. c. 2. concl. 2. Eumque sigillatim confutarunt praecitati *Tournel* & *Gazzan*.

IV. Caute nobis hac in materia procedendum. Quippe haud erroneum vel haereticum censendum est quidquid Pelagiani aut scribendo aut disputando adfirmarunt: nec enim singula haereticorum effata sunt haeretica, quod interdum monuimus; quin immo cunctis haereticis notum est falsa miscere veris, miscendoque perturbare omnia, quo quidem securius incautis virus quasi melle circumlitum propinent. Augustino crede ajenti l. 2. qq. evang. q. 40 *nulla falsa doctrina est, quae non aliqua vera intermisceat*.

Nec deinde quidquid Hieronymus, Augustinus, Marius Mercator, aliique Patres veteres adversum eosdem Novatores scriptis signatum reliquerunt, fide divina sanctum est, adeo ut oppositum sit haereticum aut erroneum. Patres etenim haud raro privatis suis opinionibus, momentis duntaxat probabilibus, atque humanis interdum rationibus, necnon quibusque mediis quae oppugnando errori conferre arbitrabantur, usi sunt.

Quin etiam iidem non semel generatim Patres ad extremum alterum errori quem perstringebant oppositum nonnihil inclinantes deflexisse visi sunt, quemadmodum de ipsis universim pronunciavit *Tarasius* in Synodo Nic. II. act. 6. ac de plerisque nominatim nos sparsim ostendimus in Prolusionibus. Ex iis igitur, quae Augustinus, ceterique Patres adversum Pelagianos, aliosve Acatholicos disputarunt, ea duntaxat in censum dogmatum fidei referenda sunt tanquam illorum erroribus opposita, quae ab Ecclesia universa qua talia recipi constat. Vide sis *Suar.* proxime cit. n. 13. & nuperum *Genovesium* in elem. Theol. chr. l. 6. c. 4. §. 17.

V. Caussam famosam Pelagianismi ne latius persequamur, nobis ad graviora festinantibus ocium fecerunt plurimi recentiores, qui ex scriptis veterum historiam hujus haereseos accuratius consignarunt: ut puta *Jo. Ger. Vossius* hist. de controversiis, quas Pelagius ejusque reliquiae moverunt, *Usserius* in antiquitat. eccles. britannicar. *Petav.* dogm. theol. hist. Pelag. *Garner.* proxime cit. par. 1. *Noris* hist. pelag. in t. 2. oper. edit. Veron. *Nat. Alex.* ad sec. v. ubi de Pelagianismo, *Massui* hist. theolog. dogmat. & opinion. ex italico latine versa a Frider. Reiffembergio S. J. l. 7 *Auctor.* binum augustin. c. 4. in praefat. de Pelagianis rebus & personis: ut taceam Theologos recentiores pene omnes in tractatib. de grat. auxil., quibus primus omnium facem praetulit *Suarezius* cit. t. 2. de grat. prolegom. 6.

(*b*) Hunc aliosque sectae errores ex testimoniis *Hilarii* & *Prosperi* jam praemisimus ad Tom. III. p. 181. sq.

(*c*) Sic enim de eo *August.* de doctr. chr. l. 3. n. 46. „ Laboravit in ea (haeresi pelagiana) solvenda Tichonius bene, sed non plene. Disputans enim de fide & operibus, opera dixit nobis a Deo dari merito fidei, ipsam vero fidem sic esse in nobis, ut nobis non sit a Deo. „

A D N O T A T I O.

(*) Adfirmavit *Jansenius* in hist. Pelag. l. 8. c. 6. & saepe alias, Semipelagianos gratiam duntaxat efficacem & physice praevenientem ab initio fidei & bonae voluntatis excludisse, non autem necessitatem gratiae sufficientis, & moraliter tantum praevenientis atque excitantis: quod nempe putarent, primam libertati nocere, & inutilem reddere correptionem, non item alteram. Consentiunt *Macedo* in opusc. sup. v. propos. Jans. art. 5. *Contenson* theol. l. 8. diss. hist. 2. & alii, quos suppresso nomine laudavit *Nat. Alexander* ad sec. v. c. 3. art. 8. n. 1.

Alii vero plerique omnes facto agmine contendunt cum *Tournel.* de grat. Chr. q. 3. ubi de errore Semipel., primaevos omnes, germanosque Semipelagianos internae prae-

ve-

VII. *Praeformatores* , aut *Sectatores Semipelagianismi* quantum ad caput praecipuum de initio salutis a natura suborto, complurimi inculpate disputantes referri solent , sanctimonia & doctrina illustres Viri. E. c. ex Patribus graecis *Clemens* Alex. *Gregorius* Naz. *Cyrillus* Alex. *Chrysostomus* , *Marcus* Adiceta, *Damascenus*: ex latinis *Hilarius*, *Hieronymus* , *Ambrosius* , *Augustinus* olim , *Optatus* Ep. Milev. *Adrumetini monachi* , *Cassianus* una cum suis *Coenobitis* & reliquis universe *Doctoribus Massiliensibus* , *Monachi Lerinenses* , *Severus Sulpitius* &c: tum ex Theologis de Schola *Thomas* , *Scotus* , *Gabriel* , *Durandus*, *Ricardus*, alii; quatenus nempe docuerint , dispositionem, seu praeparationem aliquam ad justificationem ex libero hominis arbitrio pendere (*).

VIII. *Praedestinatiani* vulgati , praeter alia tenuisse feruntur; ita gratiam antecedere liberum arbitrium, ut ante adcipiat homo quam petat, ante inveniat quam quaerat , ante ei aperiatur quam pulset: tum ad fidem Christi nullum adcedere, quin fuerit invitus a Patre tractus (*d*).

IX. *Ano-*

venientis gratiae necessitatem ad initium fidei constantissime pernagaissa. Quibus & nos lubenter subicribimus , freti utique prae primis *Augustini* testimoniis ex l. de praedest. Ss. c. 5. n. 10. & l. de dono persever. passim , quos nempe vulgavit S. Doctor contra praecipuum Semipelagianorum errorem, internam quamlibet gratiam ad initium salutis inficiantem.

At minima tamen argumento movemur , quod vulgo iidem potissimum urgere consueverunt , petitum nempe a prop. IV. Jansenii falsitatis & haereseos damnata, quae sic habet . „ Semipelagiani admittebant gratiae interioris praevenientis necessitatem ad singulos actus , etiam ad initium fidei : & in hoc erant haeretici , quod vellent eam gratiam talem esse , cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare „ .

Quid inde tamen? Censura pontificie , me judice, primum thesis membrum non ferit , sed alterum duntaxat. Primum quippe ad nudam pertinet quaestionem facti, de quo plane aut verum sit, aut commenticium parum aut nihil commodi negotio fidei adcedit. Et complexa quidem quum sit ac bimembris thesis haec , ut falsa sit ac haeretica , satis est alterum falsitatis, haeresique sordere membrum. Pontifex item in proscriptione thesium , Doctorum opiniona , id in eis profligare intendit, quod turpius est & adparet . Quid ? quod ex reg. Juris in 6. id in obscuris eligi debet , quod minus est . Nec Semipelagiani denique haeretici essent , immo vero catholici , si ad initium fidei gratiam internam necessariam vellent . Jansenius ergo fide pessima utrumque posuit membrum , quo manifestius adcusaret haereseos quemlibet audentem admittere gratiam sufficientem aut inefficacem , cui resistendae par esset voluntas.

ADNOTATIO.

(*) Ex hisce Doctoribus pene singuli strenuos nacti sunt patronos , & vindices ; ac jure quidem optimo ; quidquid contra reclament alii , eosque plerumque in pravum sensum interpretantes cum cit. *Vossio* de haer pelag. & *VValchio* de Pelagianismo ante Pelagium . Abundant quidem ejusmodi vindiciis nostrates Scriptores, cum historici & polemici , tum Scholastici ubi de erroribus Semipelagianorum sermonem instituunt .

Haec, pluraque caussam Semipelagianismi spectantia , ex instituto alias , Deo propitio , discutienda atque libranda , modo praetermittimus . Conferri interea possunt *Petavius* & *Norisius* in hist. Pelag. *Suar.* de grat. t. 1. proleg. 5. c. 5. & 6. *Vazq.* in 1. p. d. 91. c. 8. 9. *Garner.* in Mar. Mercat. ubi de Semipelag. *Neusser* in prodromo velitati contra Norisium , *J. Bapt. Gusnayus* S. J. in Cassiano illustrato l. 1. c. 61. *Massjus* hist. theolog. l. 8. *Alticotius* S. J. in summa augustin. par. 5. in praefat.

(*d*) Conf. *Sirmond.* in Praedestinato l. 1. haer. 90 *Lucid.* in libello ad Gallicanos Antistites , *Porter* in systema decretorum dogm. ad sec. V. c. 3.

IX. *Anonymi Britanni* ad an. 1368. haec in dioecesi Oxoniensi praeprimis apud imperitum vulgus disseminabant. 1.° gratia juxta communiter ponentes est truffa, eo quod non est possibile aliquem talem esse. 2.° potest aliquis ex puris naturalibus vitam aeternam promereri (*e*). His item in hoc altero errore consentientes habes *Zvinglium* & *Melchiorem Hofmannum* (*f*) neque multum distasse putaveris *Socinianos* (*g*). Hoc illi systemate necessitatem gratiae funditus subruere satagebant.

X. *Lutherus* haec statuebat in ordine ad Gratiam auxiliantem. 1.° „ homo sine gratia Dei necessario elicit actum difformem & malum (*h*). „ Hinc 2.° „ omne opus legis sine gratia Dei foris adparet bonum, sed intus est peccatum (*i*). „ 3.° „ nulla est distinctio inter auxilium efficax & inefficax aut sufficiens: quid enim est vis inefficax, quae auxilio sufficienti adscribitur, nisi plane nulla vis? Unice ergo est gratia efficax, cui a voluntate resisti nequit: & iis quidem omnibus auxilium sufficiens ad salutem deficit, qui non sunt a massa perditionis divina praedestinatione discreti (*k*). „ Adde in sententia Lutheri, voluntatem erga auxilium, quo excitatur, mere passive se habere recipiendo auxilium, minime active agendo & illi cooperando (*l*). 4.° „ Judaeis minime concessa est gratia sufficiens ut lex observaretur, adeoque illius observantia impossibilis fuit: quin immo Dei scopus in lege condenda fuit, non ut vitarentur peccata, sed ut multiplicarentur, eorumque multitudine retunderetur hominum superbia, magisque agnoscerent Redemtionis necessitatem, quam propterea ardentius expeterent (*m*). „

XI. *Melanchthonici*, alias *Confessionistae* tenuisse dicuntur ex sententia Melanchthonis, posse hominem solius naturae viribus se se ad gratiam recipiendam disponere (*n*) (*).

XII. *Cal.*

(*e*) Lege *Wilkinsum* in CC. magnae Britanniae & Hibern. t. 3. ad eum an. p. m. 76. & *D' Aggentr.* in collect. nov. judic. ad ipsum an.

(*f*) Ex dictis in Tom. III. p. 182.

(*g*) Racole istorum hanc in rem opiniones ap. *Calovium* in scriptis anti-socinianis parte 2. tomi 1 sect. 4 art. 8. controv. 7. sqq.

(*h*) Haec est prop. VI. ex iis quae publicatae sunt an. 1517. a M. Francisco Gunthero defendendae, Praeside Martino Luthero.

(*i*) Est ibidem prop. LXXVII.

(*k*) Ita saepe philosophatur in l. de servo arbitrio, quam an. 1525. contra Erasmum vulgavit.

(*l*) Eam explosit *C. Senon.* decr. 15. & *Trident.* sess. 6. c. 5.

(*m*) Immania haec paradoxa interdum ingeminat in cap. 3. epist. ad Galat. ac praefat. in libros V. T.

(*n*) Passim *Haeresiologi* cum *Genlt.* ad sec. XVI. in collat. error. c. 10. err. 4.

ADNOTATIO.

(*) Porro in percelebri Confessione Augustana, quam Melanchthon adornavit, in XVIII. ex articulis fidei praecipuis haec lego „ esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneum in his, quae ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere „.

Enim vero quum Melanchthon idem in suis adeo varios, sibique parum constans fuerit opinionibus, uti pluribus post *Coccium* in thes. cath. l. 8. art. 7. §. 2. a p. 1054. & alios demonstrat *Florim. Remundus* in hist. de orto haer. l. 2. c. 9. quumque insuper Con-

fessio

XII. *Calvinus* praememorata Lutheri paradoxa de gratia ambabus ulnis amplexus est. Nimirum 1.° gratiam efficacem, quae arbitrium hominis irresistibiliter cogat, admittit; inefficacem aut nude sufficientem explodit (o) ac suo deinde authori adnuit *Synodus Dordracbena* (p) nec dissensit *Carolus Molinaeus* (q) nec posteri deinceps Haeresiarchae adsectatores cum *Jo. Piscatore* Argentinensi, *Sibrando Luberto*, *Claudio Jurio*, *Jac. Picenino* &c. (r). 2.° judaicam legem omni destitutam gratia dolet, atque adeo observatu impossibilem (s). 3.°. ob defectum gratiae etiam in lege Christi putat in hac carne impossibile legis implementum (t). 4.° opinatur, omnia fidelium opera, seclusa gratia, esse peccata mortifera (u). Ita vero dum gratiae necessitatem amat ultra modum extollere, Conditori humanae libertatis nimium injurios deprehendisor.

XIII. *Mich. Bajus* haec adseruisse fertur. 1.° *non datur gratia nisi reluctanti* (x). 2.° *liberum arbitrium sine gratiae Dei adjutorio non nisi ad peccandum valet* (y). Quid simile ferunt ex eadem Bulla Propositiones XXIX. XXXVII. LXV. (*).

fessio eadem toties retractata sit, correcta, deformata, adeo ut ex ipsa Confessiones aliae Provinciales XXXII. & amplius exortae sint; nullus dubito, quin expositum errorem aut Melanchthon suis aliquando scriptis consignet, aut aliqua ex indicatis Confessionibus ediderit: quid certi demum in hac re, nondum mihi compertum. Earum Confessionum nomina indicavit post alios *Sianda* in lex. pol. art. *Confessionistae*. §. 16.

(o) Inst. l. 2. c. 2. sect. 6 & c. 3. sect. 10. et in antid. Trid. ad sess. 6. sub init.

(p) Sub p. 745.

(q) In epist. quae habetur in actis ejusdem Synodi p. 395.

(r) Quantum vero ad irresistibilitatem refragentur acriter ex hodiernis scholis ceteris *Arminiani* cum *Limborchio* in Theol. chr. l. 4. c. 13. sqq. & *Lutherani* cum *Buddeo* in Theol. dogm. l. 4. c. 2. §. 43. & alias.

(s) Inst. l. 2. c. 7. fere per tot.

(t) Ibid. sect. 5.

(u) Inst. l. 3. c. 14. sect. 9. sqq.

(x) Prop. hanc ceu haereticam proscripsit Fac. theolog. Paris. an. 1560. 27. Jun. ex Bajanis editis a Gerberonio 1696. in censura ejusdem facultatis ad prop. 14. p. 6.

(y) Est prop. XXVIII. ex damnatis in Piena Bulla.

ADNOTATIO.

(*) Vindicem sui, uti alias, hoc loci habemus Bajum. Hic enim in adnotatione ad censuram Sorbonae in thesim primo loco recitatam, ex citt. *Bajanis* p. 24., sic eam explicat, ut quam sane intelligi possit adserta contra Pelagium, cujus sententia fuit, quod gratia auxilians bonum uniuscujusque propositum adjuveret, non autem reluctanti studium virtutis immitteret, ex *August.* l. 2. cont. duas epist. Pelagianor. cap. 8.

Bene est. Et vero thesis ulterius progredi videtur, & excludere quamcumque aliam gratiae inspirationem excepto illo eventu primae inspirationis in reluctante, quum tamen illa ad quodvis opus salutare etiam in adnuente post primam conversionem necessario exigatur. Quandoquidem vero aliunde hanc necessitatem non inficietur Bajus, sed supra modum efferat, putaverim, eam thesim solitarie acceptam, sub sensum, quem hic Author exposuit, sustineri posse absque censura.

Reliquae indicatae positiones, postreme dumta, excerptae vulgo feruntur ex opusculis Baji. Nimirum XXVIII. ex lib. 2. de virtutibus impiorum c. 8. immo est huic capiti praefixus titulus: ex. e. quae sit „pelagianus est error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum „(scilicet absque gratia), ex eodem c. 8. ep. *Ripald.* contra doctrin. Baji in prooem. disp.

XIV. *Bajani*, duce, ut fertur, *Jacobo Jansonio* Lovaniensi Professore, dogmata a Bajo magistro humillime revocata retractare ac pro virili defendere insolenter ausi, gratiam omnem sufficientem post hominis lapsum repudiarunt, & unam efficacem, eamque penitus irresistibilem admiserunt; nec istam ad aliud voluerunt necessariam post lapsum hominis, quam ad actum caritatis, quo Deum diligimus; pro statu vero naturae integrae ad merita quidem necessariam putabant, sed ipsi tamen naturae secundum se debitam. Tum pleraque paradoxa iis prorsus adfinia, & consectaria ex eisdem liquido enata temere fabulati sunt (z).

XIV. *Jansenius* Iprensis Ep: ita de gratia differuit, ut Lutheri, Calvini, Baji se se comitem praebuisse videatur. Id quod, etiam nul-

disp. 1. sect. 11. c. 8. xxxvii. quae sic habet „ eum Pelagio sapit qui boni aliquid naturalis, hoc est quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoicit „ ex lib. de caritate c. 5. adtribuendae itaque Bajo universae, postrema excepta, quam in ejus libris non reperiri adfirmat cit. Ripelde.

Ad haec tamen plura reponit *Bajus* in Apolog. ad Pium v. ex Bajanis p. 95. sqq. Videlicet ad prop. xxviii. provocat ad plures Doctores veteres, recentesque, qui ipsissimam vel expresse, vel virtute sententiam scriptis consignerunt; prima *August.* l. 3. contra duas epist. Pelagianor. c. 8. & de sp. & lit. c. 3. *Bernar.* serm. 1. de Advent. *Roffens.* art. 37. cont. Luther. jubetque insuper relegi pro eadem sententie adductos in ipso c. 8. nempe *Prosper. Coelestin.* P. cum *CC Carthag.* & *Milevit.* & *Augustin* saepissime.

Ceterum satius esset Bajo thesim eo sano sensu intelligere atque exponere, quo Patres ab eo adducti intellexisse possunt interpretari; nempe, ut alias mittam expositiones, intenderunt, opus seorsim ab superno gratiae auxilio factum, dici peccatum, non quia veram malitiem moralem habet, sed quia nihil prodest ad vitam aeternam, quo multum a bonitate christiana deficit, & propter hunc defectum large vocatur peccatum, cui nempe in hoc aequiparatur. Lege *Suarez.* de grat. l. 1. c. 21.

At vero ex doctrina Baji eum thesis praefert sensum, ut in natura lapsa per peccatum Adae penitus exstinctum sit liberum arbitrium ad bene agendum; adeo ut quandocumque agat homo sibi relictus, necessitate antecedente teneatur malum operari. Inde vero tot, tantaque in fausta dogmata consequuntur absurda, quae nemo vere catholicus devorare audit. Conf. *Ripald.* cit. l. 2. disp. 13. sect. 3. p. 234. a n. 20.

Porro inter veteres de Schola theologos, quos in tutum suae causae patrocinium identidem advocat *Bertier* in apolog. adversus Bajanismum redivivum, gravissima exarsit contentio super germano sensu, quo haec thesis, & aliae pleraeque ex subtilioribus Piano in diplomate confixae sunt. Qui vero nobis in rem praesentem innuitur, fortasse satis verisimilis & expeditus cuiquam videatur.

Ad xxix. ait eam non haberi in cit. c. 8. sui libelli de virtut impior. At licet non ad verbum, quoad sensum vero manifeste haberi videtur, sic enim ibidem lego „ Pe-„ lagianorum vox est, potestatem voluntatis aliquantulum ad non peccandum vale-„ re, quod sine dubio dicunt qui virtutes „ steriles illi tribuunt: christianorum vero „ professio est, sine adjutorio gratiae ad „ non peccandum nihil valere voluntatis ar-„ bitrium „.

Ad xxxvii. regerit in collectorem istarum thesium malam fidem, qua ipsam collegisse simulavit ex cit. cap. 5. de carit. ubi tantum de amore Dei differitur. Et in eo quidem, quantum legendo & perlegendo capere potui, & quoad verbum, & quoad sensum prorsus desideratur.

Ad lxv. quae talis est „ non nisi pelagiano errore admitti potest usus aliquis bonus liberi arbitrii, sive non malus, & gratiae Dei injuriam facit qui ita sentit & docet „ eam prout jacet acceptam ceu aperte haereticam merito rejicit in cit. apol. p. 116.

(z) Ea fideliter retulit, acriterque confutavit *Ripalda* in comment. contra Bajum & Bajanos disp. 3. prooem. sect. 3. & l. 1. d. 7. sect. 2.

nullo docente, satis superque commonstrant tres illae notissimae ex quinque famosis ejusdem propositionibus toties Vaticano fulmine profligatis, videlicet I. II. IV. In iis etenim virus undique spirantibus habemus profecto Deum impossibilia quandoque ferentem praecepta, quippe qui gratiam, qua possibilia fierent, justis volentibus & conantibus observantiam, denegat: tum exterminatam penitus post Adae lapsum gratiam quamlibet sufficientem aut inefficacem, & admissam duntaxat per sese efficacem, & omnino irresistibilem. Et haec quidem summa est doctrinae de gratia, quam Author toto pene commentario sui *Augustini* defendendam, illustrandam, vindicandam suscepit (*a*).

XV. *Janseniani*, ita vulgo cognominati, quod Magistri sui Jansenii *Augustinum* (ab eodem olim sedis Apostolicae judicio semel iterumque submissum) & partes omnes ardentioribus animis per fas nefasque, interpositis cavillis, dolis, subterfugiis, tergiversationibus, intrepide tuerentur, etiam contra decreta & definitiones reclamantis Ecclesiae: ii, inquam, ducibus & coriphaeis *Zinn chio*, *Ludov. de Sancto amore*, *Anton Arnaldo*, *Nicolio*, *Gabr. Gerberonio*, *Saubovio*, *Paul. Irenaeo*, *Dionys. Raymundo*, aliis tum antiquis, tum recentibus (*b*) hanc fove aut sententiam & palam vulgabant, *gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est; sic ut proinde merito possimus petere, a gratia sufficiente libera nos Domine* (*c*).

XVI. *Michaël Molinosius*, hispanus Presb. Aragonensis, in oppido Munnoz Caesaraugustanae dioecesis an. 1627 genere haud ignobili natus, famosus in theologia mystica & animorum directione spirituali magister, astutissimus hypocrita; obtentu perfectionis eximiae, sublimioris contemplationis atque unionis intimae cum Deo, sermonibus & scriptis Hispaniam, Italiam, Romam duorum supra viginti annorum magisterio ad exsecrandos Gnosticorum mores perfidus ac spurcissimus Haeresiarcha perduxit Seculo XVII. jam vergente.

Nefandum ejus doctrinae systema in theses LXVIII. distributum Innocentius P. XI. damnavit sollemni decreto 1687 XII. Kal Dec. lato, ceu praeferens theses respective haereticas, blasphemas &c. Jam ex hisce damnatis propositionibus, quae in varia impingunt christianae fidei & pietatis dogmata, gratiam auxiliatricem haec videntur impetere,

1.° „ Velle operari active est Deum offendere, qui vult esse ipse

(*a*) Idem conferendus speciatim de haer. pelag. l. 8. c. 6. tum de grat. Christi Salvat. l. 2. c. 4. 15. 24. 25. & l. 3. c. 13. ac de statu nat. lapsae l. 4. c. 24. 25. = Recola Tom. II. ad p. 332. sq. ac Tom. III. ad p. 379. in Adnotat. col. 2.

(*b*) Illos quaerenti abunde dabit celeberrima *Caussa Quesnelliana*; istos vero *Bibliotheca Jansenistica*, in qua tamen haud parum aequae crisiees interdum desideratur,

(*c*) Est prop VI. ex damnatis ab *Alexandro* P. VIII. d. 8. Dec. 1690. in decreto, quo potissimum errores Jansenianorum profligavit. Et ipsam quidem totidem verbis effutiit *Jo. Zunnichius* in thesi de an. 1649. 16. Oct. qui eam sine dubio a suo depromsit *Jansenio* ubi de grat. Salv. l. 3. c. 2 sub fin. & c. 3. ab initio tituli. Cons. hujusce proscriptae thesis Interpretes oppugnatores, prae primis *Vivam* in trutina.

ipse solus agens, & ideo opus est se ipsum in Deo totum & totaliter derelinquere & postea permanere velut corpus exanime „ *(d)* 2.° „ Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes & veram perfectionem, quia Deus operari vult in nobis sine nobis „ *(e)* 3.° „ Nihil operando anima se annihilat & ad suum principium redit „ &c. *(f)*. Iis animadvertis, reos, Haeresiarcham adeo efferre gratiam, ut illi totum adtribuat opus salutare, atque homini duntaxat gratiam pati, at minime cum illa agere. Quo plane tendit prima basis falsi illius Quietismi, quem homo versutissimus innovavit *(g)*.

XVII. *Paschas. Quesnellus* & ipse Jansenianorum primipilus, Abbas & Prior *(h)* praecipuum Jansenii sui systema de gratia auxiliante, videlicet de omni gratia per se se efficaci & irresistibili, ac de nulla sufficiente vel inefficaci multis, mirisque modis recoxit, ejusque nefandum virus, uti cetera, poculis aureis propinavit; tanta nimirum formularum vafritie, tamque fucata & dolosa pietatis specie, ut vel etiam cautiores in suum quandoque traxerit sensum (*).

XVIII. *Ri-*

(d) Est prop. 11. ex cit. decreto Innocentiano.

(e) Est ibid. prop. xv.

(f) Est prop. v.

(g) De hoc quietismo, ac de caussa celeberrima Molinosi fusius alias, si superi faveant.

(h) Quod una cum pluribus factionis actis & factis lepidissimis nos condocet *Caussa Quesnelliana* Mechliniensis.

ADNOTATIO.

(*) Ita quidem in famosis observationibus moralibus in N.T. quas una cum 101. propositionibus ex iis fideliter collectis damnavit sollemniter *Clemens* P.xi. Const. *Unigenitus*. edita 1713. 10. Sept. In iis vero proscriptis thesibus, si eas sedulo recolas, quae pene omnes a numero 2. adusque 42. perstringit Constitutio, heterodoxum Quesnelli, quod innuimus, systema, vel latens, vel se se palam prodens, jam iis, jam illis adornatum phrasibus repereris.

Ut autem in thesibus indicatis fucum capias, & latens aut manifestum in gratiam auxiliantem virus absque ambiguitate perspiciat, suam praeferent *Antiquesnelliani* earum thesium Interpretes Oppugnatores, e quibus nonnullos primae notae *supra* praemisimus ad Tom. II. p. 153. nota *e*. quibus addi possunt *Pius Vandendick & Aloys. Andruzzi*.

Porro Quesnellus cum factione sua ut eas prae primis theses, ac ceteres deinde ab aequissima proscriptione vindicarent, nullum non moverunt lapidem. Nimirum pro adsertis suis breviora vulgarunt Hexapla sub an. 1715. & alia deinceps ampliora. Tum ut symbolam conferrent, advocati sunt (si mea me non fallit suspicio) ex schola lutheranica Doctores.

Siquidem commentariis editis an. 1714 pro adsertis quesnellianis pugnarunt *Joan. Frickius* Ulmensis theologus in inclementia Clementis examinata; *Jo. Wolfg. Jaegeri* Tubingensis in bulla novitie Clementis P. xi. *Gottlob Fridericus Jenichen* Lipsiensis in historia & examine bullae Clementis P. xi. Et iis quidem injucundum minime fuerit, & contra decreta Romani Pontificis, & pro gratia irresistibili libertatem hominis subprimente totis lacertis debellare.

Quid autem, precipue urgebant vulgo adversarii, damnantur in Quesnello, quae in Augustino, aliisque vetustis Patribus cum laude dicta feruntur ac tenentur? Ceterum esto nonnullae ex confixis thesibus solitarie sumtae, ac nitidis verbis expositae e vero non exorbitent, possintque facile in partem bonam traduci, illae nihilominus universae simul adceptae, respectu habito ad erronea Authoris senta, quae in observat. moralib. passim se se produnt; tum solerter evolutis verborum involucris, quibus deprehensus idem est imperitis & incautis fucum facere, porro illae omnes ut minimum falsae sunt & damnationi jure subjacent. Conferendus Cl. *Desirantius* in S. Augustino vindicato l. 2. a cap. 5.

XVIII. *Ricardus Simonius* alias notatus, Semipelagianismi acriter incusatur. Quia enim, missis aliis, in quaestione super hac haeresi a doctrina & placitis S. Augustini, quem tanquam praecipuum gratiae Doctorem & vindicem ecclesia universa probat & suspicit, obtentu altioris Patrum antiquitatis, mirum quantum ex instituto recedit (*i*). Nimirum Grotium & Arminium semipelagianismi apud Protestantes instauratorem sequutus, ea ceu Patribus vetustioribus plus consona, majorique acumine & adcuratione adserta probat placita, quae S. Doctor junior primum minus caute animo foverat; minime opposita, quae idem deinde Augustinus senior & doctior, illis tanquam *damnabili sententia* revocatis (*k*) adversum Semipelagianos saepius diserte tutatus est (*l*). Jure quidem dixeris de Simonio quae de Massiliensibus Semi-pelagianis scripsit *Prosper* ad Augustinum (*m*) *obstinationem suam vetustate defendunt*.

Idem praeterea Simonius (*n*) probat & impense laudat Jacobum Cardin. Sadoletum, quatenus (*o*) in Semipelagianismum diserte propendere videtur, ubi nempe quum oppugnare amat Lutherum & Calvinum, Augustini doctrina abutentes, S. Doctorem deserit, ipsique praefert adversam opinionem antiquiorum Patrum Graecorum & Latinorum, qui sic nobis aliquid tamen relinquunt in negotio salutis, ut totum quod habemus virtutis & meriti ad Dei gratiam nihiluminus referant: quo videlicet medium teneat locum inter severam Augustini sententiam, & alteram Pelagii haereticam, quae gratiam Dei prorsus evertit (*). De

(*i*) In hist. crit. novi testam. c. 20. partis 3. & alias.

(k) L. 2. retractat. c. 66. ac de praedest. SS. c. 3. n. 7.

(*l*) E. c. de praed. SS. c. 17. n. 42. & 47. de grat. & lib. arb. c. 4. sqq. & alias.

(*m*) Epist. inter Augustinian. 225. edit. noviss. n. 3.

(*n*) *lo cit.* comment. c. 58.

(*o*) Commentar. in epist. ad Roman. c. 8. 29. 2 p. m. 129. edit. Lugdunensi, die an. 1536.

A D N O T A T I O N E S.

(*) I. CLariss. *Bossuetius* primus, opinor, est qui vera ejusmodi adcusatione Ricardum ardenter urgebat, & reum Semi-pelagianismi palam demonstrabat in defens. posthuma tradit. SS. PP. l. 6. c. 6. sqq. Et jure quidem optimo: quod & res ipsa loquitur, & nullus qui Ricardum & Bossuetium citatos conferat, ambigere possit. Quid enim vero melius, & ad normam sanioris Theologiae magis exactum cuiquam licet exspectare a viro critico summopere intemperante, ac leviore Theologo, qualem *supra* Ricardum descripsimus ad Tom. III. p. 560. Adnot. 2?

II. Quod deinde spectat Sadoletum, virum quidem pium & ingeniosum, simulque rhetorem eloquentissimum, non ita vero profundum Theologum, vita functum 1547. is profecto in cit. comment. ubi de praedestinatione ad gratiam prae primis prolixe, eloquenter, & satis acute disserit, ad pag. 130. sqq. spartim iis videtur graecis & latinis Patribus, nec non Scholasticis nuper indicatis adhaerere, qui aliquod salutis initium naturae tribuunt. Quid vero mirum, Sadoletum cum illis a quibusque etiam subtilissimis doctrinae Semipelagianae fucis & cavillis incaute sibi non cavisse, adcepta nondum luce increante a *Tridentino*, quod eam opinionem ex instituto verbis adeo disertis confodit, damnavitque sess. 6. c. 5. 6. & can. 1? Mirandum potius, Simonium ipsum eam post Tridentinum aperte substinere; quamobrem acerbiore ferula castigandus venit: quod item cit. *Bossuet.* l. 10. c. 2. scite observat.

Sed

De erroribus hactenus. Ad veritates, tutasque opiniones circa gratiam auxiliantem enucleandas, tenendasque stilum dogmatico scholasticum resumimus.

Sed & laudatus Cardinalis excusari posse videtur ex iis, quae postmodum disputat. Haec enim profert ad p. 136. „ Quis „ erit tam injustus rerum aestimator, qui „ aliquid nos omnino posse, aut etiam pla„ ne velle quod bonum sit, hoc est quod ad „ verum bonum potiundum, qui Deus est, „ pertineat, sine ope Dei, & quidem sine „ magna ope ac peculiari Spiritus Sancti do„ no audeat affirmare? Non possumus quid„ quam per nos, quod ex eo genere bonorum „ sit, quorum est fructus in coelesti & sempi„ terna vita requirendus. „

Tum ad p. 137. „ demus nos omnipotenti „ Dei nomini debitam gloriam ac subjicia„ mus illi corda nostra, totosque nos aptos „ ex eo pendere intelligamus, ut vitia „ quidem nostra sint, omne autem bonum, „ & omnis virtus, & omnis apta ad prome„ rendum actio ex illo tota sit, nullamque „ nostram partem in se te habeat; quidquid „ autem libera voluntate cogitamus atque „ suscipimus, id solum ita nostrum, ut „ magnas ejus quoque partes Deo attribua„ mus, ut aut ab eo, aut non sine eo omnia „ nobis bona, etiam bonorum initia con„ stare sit necesse. „ Haec ille, sapienter quidem & catholice, quibus plane quae primum minus caute conscripserat, revocare videtur.

---

§. I.

Prooemialia de Statibus naturae humanae in ordine ad Gratiam.

QUAESTIONES DOGM. SCHOL. 208 QUAESTIO I. Quid generatim de hujusmodi Statibus? Assero. Status in praesentia usurpatur pro conditione ac modo stabili, quo natura humana ethice, seu moraliter sumta se habet relate ad suum ultimum finem, subindeque relate ad gratiam auxiliantem, qua plus minusve indigeat ad eum finem seu remote, seu proxime obtinendum. Multiplex autem naturae status ab Schola recentiore vulgo consideratur.

209 Nimirum dicitur Status I. *naturae purae*, qui si exsisteret, nec gratiam, nec peccatum, nec ordinem ullum ad rem supernam importaret, sed ea duntaxat, quae homini ex intrinseca sui conditione naturaliter debentur: quocirca tum homo morti, aliisque infirmitatibus, quibus nunc premitur, obnoxius esset. Status hic est veluti ceterorum fundamentum. II. *naturae integrae* addit insuper in homine subordinationem & concordiam passionum & adpetituum inferiorum erga superiores, ita ut adpetitus sentiens nunquam motibus inordinatis rationem praeveniat ac perturbet; subinde nec concupiscentiae, nec fomiti atque libidini ad peccatum urgenti sit locus. III. *naturae innocentis* eum justitia originali, qui ulterius alias dotes & praerogativas supra ordinem totius naturae excurrentes complectitur.

210 IV. *naturae lapsae* vel corruptae, qui peccatum lethale importat, vel nude personale, vel originale, ratione cujus homo spoliatur cunctis privilegiis supernis naturae integrae ac innocenti a summo Conditore liberaliter erogatis. V. *naturae reparatae*, qui comprehendit in se se restaurationem gratiae deperditae, saltem in po-

potentia, ut ajunt, illaque intercedente redemtionem a peccato, jus ad gloriam, potestatem expeditam ad opera salutaria; retentis et vero cunctis naturae purae, quibus modo cruciamur, miseriis. VI. *naturae justificatae*, qui praefert veram gratiae justificantis recuperationem, sive per Sacramenta, sive per merita, virtute adcepta a Redemtore. VII. *naturae beatae* (*p*).

211 Jam vero de natura integra & innocente *supra* nos egimus (*q*) ac de natura lapsa (*r*) tum de natura beata (*s*). De natura vero reparata & justificata sermo erit *inferius* (*t*) praeter ea, quae in praesentiarum de utraque gratia & merito theologico differenda supersunt. Quin etiam de necessitate gratiae auxiliatricis comparate ad finem supernum in nonnullis, qui enumerati sunt, statibus hoc Capite tempore disputabimus. Restant insuper dubia nonnulla ad statum naturae purae pertinentia, quae heic tanquam in sede propria ventilantur, nobis illico decidenda. Sit igitur

212 QUAESTIO II. Quid speciatim de statu naturae purae? ADSERO I. Hic re unquam exstitit (*u*). Quia enim summus gratiae ac naturae Author ordinem gratiae simul cum ordine naturae instituit, condiditque. Quippe Angeli omnes (*x*) & Protoparentes nostri (*y*) conditi sunt gratia sanctificante insigniti; ac reliqui deinceps eorum posteri peccato originis immundi concepti & enati sunt, & subinde nascentur omnes (*z*). Adserendo itaque ceu re uspiam existenti statui naturae purae nullus est locus (§).

II. Sta-

(*p*) De hisce statibus agunt ex instituto TT. cum *Suar.* de grat. l. 1. proleg. 4. *Habert* in tr. de gratia ex PP. graecis l. 1. c. 6. & ceteri vulgo recentiores ubi de grat. auxil. disputant.

(*q*) In Tom. III ap. 160.

(*r*) In eodem Tomo p. 194. sqq. 365. & 372. sqq.

(*s*) Ad Tom. IV. p. 60. sqq.

(*t*) In Tomo VII. ubi de Christo, & in VIII. ubi de Sacramentis.

(*u*) Haec vox inter TT. cum veteres, tum recentiores, ceu placitum vulgo certum proferentes, in nostri schola vulgatissima, adversum pauciores contra docentes.

(*x*) Ex Tomo III. p. 110.

(*y*) Ex eodem Tomo p. 161.

(*z*) Ex adsertis itidem in eodem Tomo a pag. 372.

OBSERVATIO.

(§) FRud. *Gazzaniga* in tr. de gr. Chr. diss. 3. c. 1. n. 2. absque ulla haesitatione adfirmat, quod „ fides catholi- „ ca nos certissime docet, statum naturae „ purae nonquam exstitisse „ ac statim n. 3. ingeminat, quod hominem in statu purae naturae „ nec esse, nec unquam fuisse certum „ de fide est. „ Optarem vero, adserto in hoc suum argumentis firmissimis comprobasset Author ubi nulla illud confirmatione munivit.

Principio enim rarus erit Theologus, quem sui opinamenti suffragatorem adsciscere sibi possit hic Author, si Jansenium ipsum excipias, hoc in puncto ceteris vulgo Doctoribus vel expresse; vel tacite improbatum, quod jam praenotavimus in Tom. III. p. 151.

Quod si veterum scripta recolas, nonnullos repereris & primores, & primi subsellii Theologos, docentes, aut Angelos, aut Protoparentes, aut eos omnes absque peccato & gratia primum re conditos fuisse, quod perinde est ac extitisse aliquando statum purae naturae. Ita quidem *Hugo Victorin.* l. 1. de sacram. par. 6. c. 17. & par 5. c. 19. *Magister* sent. l. 2. dist. 3. & 25. *Rupert.* l. 13. in Matth. & alias, *Alens.* par. 2. q. 96. memb.

213 11. Status hic possibilis est, quatenus nempe potest simpliciter Deus creaturam rationalem ad finem naturalem condere, & gra-

memb. c. *Bonav.* in 2. dist. 29. ar. 2. addens, opinionem istam esse tum communem simul & probabiliorem; eique rursum adhaeserunt *Aegidius* Roman. in 2. dist. 4. q. 1. ar. 4 & dist. 29. q. 1. art. 2. dub. 4 sqq. *Marsil. Antisiodorens. Scot. Richar. Gabriel*, alii.

Quis enim vero magnos hosce viros in fide errasse dixerit? Non ita plane perplurimi Scriptores, qui eos ita sentientes in medium protulerunt, ut puta *Estius* in 2. dist. 3. §. 7 & dist. 25 §. 1. Seriyat disp. 2. de nat. innoc. praelect. 1. alii. Nec ita *Angelicus* in 2. dist. 29. q. 1. ar. 2. ubi relatis hanc in rem tribus comparate ad creationem Protoparentum placitis, haec demum subjicit „ Quae tamen harum opinionum verior „ sit, multum efficaci ratione probari non „ potest... hoc tamen probabilius est, ut „ quum homo creatus fuerit in naturalibus „ integris, quae otiosa esse non poterant, „ quod in primo instanti creationis ad Deum „ conversus gratiam consequutus sit; & ideo „ hanc opinionem sustinendo dicendum „ est. „ Thomae itaque haec, quam amplectitur sententia non modo fide sancta non est, at neque certa, sed *opinio* duntaxat *probabilior*.

Nec ita denique perdoctus, quem modo laudavi, *Estius* in 2. dist. 15. ubi haec, quae lubentes adoptamur, scripta reliquit „ 1. „ Nihil esse temeritatis, aut periculi „ in ea sententia, quae tradit primum hominem non fuisse creatum in gratia, dum „ tamen non negetur quin eam... saltem „ ante lapsum habuerit. Ratio est, quia „ haec sententia multis placuit viris doctis „ & gravibus.... neque est contra expressum aliquod testimonium Scripturae; neque Doctores qui in diversa sunt sententia, hanc tanquam errorem aut temeritatem rejiciunt, sed potius ab ea tanquam „ probabiliter ab aliis asserta cum modestia „ recedunt. „

Concludit denique continenter „ Denique contra eam nulla exstat Ecclesiae definitio. Nam quod C. Trident. sess. 5. can. 1. „ definit, primum hominem per peccatum „ amisisse sanctitatem & justitiam, in qua „ constitutus fuerat, non per hoc definire „ voluit eum in sanctitate & justitia creatum „ fuisse. Siquidem aliud est creatum esse in „ sanctitate & justitia, aliud in ea constitutum esse. Constitui enim in ea potuit post „ creationem. Nam & in paradiso constitutus, id est positus fuit primus homo „ Gen. 2. non tamen in eo creatus. Unde „ satis liquet, Patres Conc. Trident. dum „ ita circumspecte loquuti sunt, ut constitutum dicerent, non creatum, aut conditum, studio voluisse abstinere a definienda quaestione inter catholicos disputata, an homo fuerit creatus in gratia. „ Si qui autem in ea, one pro *constitutus* legunt *creatus*, ii vel parum considerate verba canonis inspexerunt, vel usi sunt vitioso exemplari. „ Haec ille, & peregregie quidem.

Sed en tibi *Fulgent. Bellellum* sententiae singulari Gazzanigae suppetias ferentem in diss. de mente Augustini de statu creaturae rationalis ante peccatum l. 1. c. 1. sub fin. ubi pro eadem sententia sic effatur. „ Scimus nos Augustinum nostrum, quem reliqui post ipsum Doctores amplecti, praecipueque Scholastici religioni & pietati sibi ducere debuissent, in contraria omnino, eaque adfirmante esse sententia „ quod nempe fide sanctum sit & Angelos & primum hominem cum gratia sanctificante fuisse conditos.

Ex mentem quidem Augustini ex eo perperam [illegible] S. Doctoris effato ad l. 2. de lib. arb. c. 11. sub fin „ Quanquam credamus hominem tam perfecte conditum a „ Deo & in beata vita constitutum, *ut ad* „ aerumnas mortalis vitae ipse inde propria „ voluntate delapsus sit, tamen hoc quum „ firmissima fide teneam, intelligentia nondum adsequutus sum. „

Ceterum in Bellellus immerito carpit S. Thomam, Aegidium Augustinensem, Bertium, aliosque Augustini discipulos, immo & ceteros quosque de Schola Theologos ab ea, quam Augustino tribuit, sententia deficientes; quippe qui vel eam non animadverterint desides, vel non intellexerint, vel potius studiose repudiarint. Quasi vero haec Augustini positio, seorsim a certa Ecclesiae definitione, regula sit infallibilis fidei, cui non nisi spreta religione possit quispiam dissentiri. Et vero S. Doctoris sententiae tametsi magno in pretio habendae, canonicae tamen non sunt.

Quid? quod & Augustinum alias in oppo-

gratiae & peccati expertem (*a*). Quia enim nec comparate ad Deum, nec comparate ad hominem status hic repugnare deprehenditur. Nimirum non comparate ad Deum. Quoniam elevatio creaturae rationalis ad finem supernum est donum omnino gratuitum, creaturae indebitum: potuit ergo Deus naturam condere absque illo dono. Heic non obscure facit proscriptio thesium, quae Bajanae dicuntur, videlicet 21. 23. 24. 27. 53. 78. 79. Deinde non adparet undenam summam Dei bonitatem, justitiam, omnipotentiam, aut aequitatem dedeceat naturam humanam condere ac ordinare in finem naturalem ei omnimodis contentaneum, quin eam adficiat gratis ordinatione valde insigniore, quae supra illam est. Heinc apud *Aug* (*b*) immortalitas, aliaque dona Adamo collata ex gratia fuerunt, & sine illis Adamum condere potuit. Unde & *Angelicus* incunctanter adferebat rursum (*c*) *possibile fuit Deo ut hominem faceret in puris naturalibus*.

214 Nec insuper comparate ad hominem. Quippe elevatio in finem supernum nequit esse naturae debita absque jure ad eam proportionato; at in natura nec praecedit jus physicum exigentiae ad illam, alias peraeque debita esset ei gratia cum jure ad gloriam, ac potentia progrediendi e. c; nec praeterea jus morale meriti, quum praedicta elevatio quodcumque meritum praecedat: ergo prorsus indebita est. Haec quidem certa apud DD. catholicos adversum scholas Baii & Jansenii. Quid autem repugnantiae sit in natura eo privari dono, quod nec exigit, nec ullo jure debetur sibi, plane non video contra Doctores nostros (*d*).

215 III. Tum possibilis hic status est quatenus potuit Deus hominem condere in natura pura non integra. Quoniam naturae inte-

posita fuisse sententia, sibi nuspiam revocata, perspicue videtur cui ex ejus l. 2 de Gen. contra Manich c 8 ubi in primo homine priorem fuisse vult creationem naturae animalis, posteriorem vero adceptionem gratiae spiritalis. Ut mittam l. qq. novi & vet. testam. ex quo id ipsum depromebat cit. *Aegid*; quoniam ille apud Eruditos una cum *PP. Maurinis* t. 3. oper. S. Aug. in adpend. S. Doctori suppositus est.

Recte demum interpretari posset Augustinus. Quod nempe τὸ *tamen hoc quam firmissima fide teneam* referatur non ad creationem hominis cum gratia, sed ad ejus propria voluntate lapsum ab eo beatae vitae gradu, in quo constitutus est a Domino, ad aerumnas mortalis vitae. Conf. *Bertius* l. 10. c 7. prop. 2. & l. 12. c. 7. prop. 3

(*a*) Consentiunt plerique omnes veteres ac recentiorum pars maxima cum *Th.* in 2. sent. dist. 31. q. 1. a. 2 ad 3. *Scot.* in 2. sent. dist. 27. q. un. 9. *Ad quaestionem*. item *Suar.* de grat. proleg. 4. c. 1. n. 16 *Bellarm.* de grat. primi hom. c. 7. *Rip.* de ente sup. t. 3. d. 8. sparsim, *Viennens.* in Gallia *Archiep.* in Bajanismo rediv. *Schola Sorbonica* ap. & cum *Haberto* de grat. ex PP. graecis l. 1. c. 6. §. 1. At refragatur post Bajum, & Jansenium, diversis tamen ducta rationibus, *Schola* junior *Augustinensis* cum suis *Lupo*, *Norisio*, *Lefosse*, *Gevardo*, *Riccio* ap. & cum *Fulgent. Bellello* proxime cit. l. 3. sub init. aliisque ap. & fere cum *Bert.* in a ld t. ad l. 12. c. 3. ejusdemque Berti epitomatore *Hieron. M. Buzio* t. 1. l. 12 diss 3. adpend ad c. 2. p. m. 535. sqq. quibus mihi ex animo adhaerere videtur, etsi rem dissimulet, *Gazzanig.* de grat. diss. 3. c. 1.

(*b*) Civ. l. 12. c. 9. & Confess. lib. 9. c. 5. & alias.

(*c*) Quodl. 1. ar. 4.

(*d*) Recole dicta ad Tom. IV. p. 15. n. 16. & pag. 16. n. 22. & pag. 48. a n. 35.

gritas, qualem mox descripsimus ubi de statu naturae integrae, est donum altioris ordinis naturae indebitum contra Bajanam thesim 27. *integritas primi hominis non fuit indebita naturae humanae exaltatio, sed naturalis ejus conditio*. Adcinunt vulgo nostrates cum *Aug.* ajente (*e*) „ gratia Dei magna ibi erat, ubi animale corpus libidinem „ non habebat: qui ergo vestitus gratia non habebat in nudo cor- „ pore quod puderet, spoliatus gratia sensit quod operire deberet „ & cum *Th.* (*ee*) haec clarius disserente „ poterat Deus a principio quod „ hominem condidit etiam alium hominem ex limo terrae forma- „ re, quem in conditione suae naturae relinqueret, ut scilicet mor- „ talis & passibilis esset, & pugnam concupiscientiae ad rationem „ sentiens: in quo nihil humanae naturae derogaretur, quia hoc ex „ naturae principiis consequitur „

216 Insuper in homine suapte natura sensationes rationis actus praecedunt; at sensationes nullo expectato voluntatis consensu, adpetitum in delectabilia naturaliter excitant: quod igitur adpetitus rationem praeveniat, nec ei resistat, non est quid naturae debitum. Accedit quod si ea integritas esset naturae congenita, etiam post peccatum perdurasset & in homine, non secus ac in Angelo naturalia quaelibet, seu naturae angelicae debita perdurarunt integra etiam post lapsum, uti ex *Dionys.* testis est *Th.* (*f*). Jam vero si haec integritas sit homini indebita, utpote supra ejus naturam, potuit homo sine illa creari ab Authore naturae.

OBJECTIONES.

217 Obj. *primo* contra 11. Ads. Ejusmodi status repugnat comparate ad Deum. Nam 1.° tum Deus nullum posset homini peccatum lethale condonare; ea quippe condonatio est theologice supernaturalis. Hoc autem nimiam saperet severitatem, Dei bonitati & aequitati adversam. 2.° si hominem conderet Deus absque ordine ad aeternam beatitatem, & illum citra omnem ipsius culpam privaret fine ultimo, quem suapte natura exigit, & aeternae addiceret miseriae: at haec clementiam infinitam dedecent. 3.° Augustinus (*g*) contra Pelagium peccatum originis denegantem subinfert „ Deum injuste denegaturum gloriam parvulis decedentibus sine ba- „ ptismo, si peccatum non contraxissent „ Putavit ergo S. Doctor, gloriam naturae humanae deberi hoc praecise quod labe infecta non sit; atque adeo illam injuste Deum negaturum homini penitus illibato.

218 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob: tum condonaret Deus indulgentia aliqua naturali, quemadmodum & loquutione naturali ceu Author naturae leges illi statui consonas hominibus praescriberet (*h*). Ad 2: privaret Deus hominem ultimo fine superno, non autem naturali.

(*e*) L. 5. contr. Julian. c. 16.

(*ee*) Proxime citando, ni fallor.

(*f*) In 2. dist. 30. q. 1. & par. 1. q. 8. artic. 1. O.

(*g*) Serm. 14. de verb. Apost. c. 3.

(*h*) Quod & *supra* statuimus, ubi de revelatione naturali Dei. Lege *Ripald.* cıtato sup. t. 2. l. 6. d. ult. s. 27. a n. 382.

rali, quem duntaxat ille suapte natura exigit, ipsumque addiceret miseriae negativae, quae supernae beatitatis privationem importat, minime vere positivae cuipiam. Quid autem clementiam Dei dedeceat relinquere naturam in statu sibi connaturali ac proportionato, a quo nullo jure teneatur Deus illam eruere? Ad 3. arguit August. pro certo habito quod Deus naturam humanam re ordinarit ad gloriam, eamque homini penitus illibato promiserit: hoc enim pacto gloriam, tametsi naturae indebitam, non nisi propter peccatum negare Deus posset.

219 Obj. *secundo*. Repugnat etiam comparate ad hominem. Nam 1.° status a quo absit omnis gratia superna, adjunctam habet impotentiam exercendi virtutes & obtinendi rectitudinem ac justitiam; quoniam teste August. (*i*) nequit absque gratia sanctificante quidquam verae rectitudinis, virtutis & justitiae haberi: atqui ejusmodi esset homini status naturae purae: ergo. 2.° qui in eo statu diu viveret, cogeretur moraliter ad peccandum lethaliter; quia etiam nunc sine gratia superna ad idem cogimur (*ii*) at haec necessitas libertati naturae rationalis oppido repugnat.

220 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *D. Ma.* impotentiam exercendi virtutes supernas &c. *C.* naturales illi statui consonas, *N.* Immo tum liberum arbitrium peccato non sauciatum expeditius elicere posset virtutes illas naturales, de quibus egimus in Tom. III. (*k*). Augustinus autem loquitur de justitia & virtutibus supernis ad salutem conferentibus, non de honestis naturalibus; ipse siquidem alias ajebat (*l*), „ quaedam facta vel novimus vel audimus, quae secundum justitiae „ regulam non solum vituperare non possumus, verum & merito lau„ damus (*m*). „ Ad 2. *N. Ma.* Tunc enim haud deficeret naturae sufficientia quaedam sibi connaturalis & constituens facultatem moralem honeste operandi; atque adeo & peccato semper resistendi. Tridentinum vero nobis minime adversatur; in eo quippe statu a praesenti naturae lapsae plurimum dissimili, nec natura peccato saucia esset, nec ita ut nunc in malum prona, nec tot pericula occurrerent, nec ita vehementer urgeret concupiscentia, esto illum adficeret statum (*n*).

221 Obj. *tertio* contra 111. *Ass.* Status naturae purae absque integritate vel subjectione carnis ad spiritum esset potiori jure cum peccato connexus, & per sese peccatum inducens: nequit ergo Deus hominem in eo condere, ne jure dicatur author ejusmodi status, atque adeo peccati ab eo statu inducti. ℟. *N. A.* Quippe tunc etiam concederetur naturae peccato non corruptae sufficientia constituens libertatem aut facultatem moralem peccato ubivis resistendi. Neque

(*i*) L. 1. retr. c. 9.

(*ii*) Ex Trident. sess. 6. c. 22.

(*k*) Ubi de secunda liberi arbitrii facultate ad actus naturales honestos eliciendos a p. 197.

(*l*) L. de spir. & lit. c. 27.

(*m*) Recole Tom. III. cit.

(*n*) Lege *Maniesf.* de grat. act. d. 1. a n. 5. *Viv.* in cursu theol. t. 3. par. 3. d. 5. q. 1. *Suar.* proxime cit.

vero tum ardens vigeret concupiscentia, qualem natura lapsa pati consuevit. Quid? quod conjectura haud improbabili nonnulli putant, non fuisse tum defutura ordinis mere naturalis auxilia, quibus homo, si vellet, concupiscentiam in officio facile continere posset (o).

§. II.

Gratiae Auxiliantis exsistentia, notio, indoles.

222 QUAESTIO I. Quid de ejus exsistentia? ADSERO. Est fide certa. *Scripturae* commonstrant cum *Ps.* 26. 9. *Ps.* 117. 13. *Joan.* 6. 44. & 12. 36. *Gal.* 2. 22. *Philip.* 1. 29. & 1. *Cor.* 4. 7. & 2. *Cor.* 3. 5 & 2. *Tim.* 2. 9. *Concilia* itidem (p). Tum *Patres* e quatuor primis Seculis (q) quibus addito e Seculo V. egregios divinae Gratiae auxiliatricis adsertores ac vindices (r). Ut plura mittam testimonia toto hoc Capite laudanda. Tantae quippe molis erat integra conspirare Secula in commendationem ejusmodi superni doni, quod humanis cordibus coelitus immissum, ex sacra pagina, constantique veterum Patrum traditione, *aeternae vitae semen* est.

223 Praeterea quantum ad CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS pro gratia auxiliante suffragantur Paganorum plerique, qui novisse feruntur, virtutem non minus quam alia dona nobis a diis auxiliantibus tribui. Sic enim *Crito* & *Euryphamus* Pythagorei (s) *Marc. Aurelius* Imp. (t) *Hierocles* (u) *Plato* (x) *Seneca* (y) *Homerus* (z) *Aeschylus* (a) *Philemon* & *Menander* (b) *Euripides* (c). Plura in hanc concordiam nonnulli ex schola Protestantium Doctores, quos lau- . da-

(o) Conf. *Lemosius* in panopl. t. 1. p. 2. tr. 1. c. 4.

Plura in alios status mox descriptos huc loci disputant *Lemos*, *Suar.* alii, quos, si vacat, consulere possis.

(p) Cum *Diospol.* can. 11. *Carthag.* vulgo II. in epist. synod. ad Innocent. P. I. *Milev.* can. 4. 9. alias, *Arausic.* II. cap. 14. & cann. 7. 8. 10. alias, *Trident.* sess. 6. c. 5. & cann. 1. 2. 3. alias.

(q) Cum *Iren.* l. 2. c. 17. & l. 4. c. 21. *Clem.* Al. strom. l. 5. c. 13. alias, *Tertull.* adv. Hermog. c. 5. *Orig.* in philoc. c. 20. & de princip. l. 3. c. 1. *Cypr.* epist. ad Magnum & in orat. Dominic. *Euseb.* in expositione priorum L. Psalmorum ap. collectionem novam t. 1. p. 257. sqq. & 720. *Athanas.* orat de idol. n. 30. & in vita S. Antonii nn. 5. 7 *Hilar.* in Ps. 116. lit. 1. n 12. &c. *Cyril.* Hier. catech. 10 n. 3. sq. *Ephraem* Syro in hymno de fide ap. Sim. Asseman. bibl. or. 1. 1. p. 104. *Basil.* in constit. monast. capp. 15. 17. & in Ps. 33. n. 2. alias, *Nysseno* orat. catechet. capp. 21. 30. *Nazianz.* orat. 31. *Chrysost.* in epist. ad Rom. hom. 2. n. 3. saepissime *Ambros.* in Ps. 43. & l. de Josapho c. 11.

(r) Ut pura *Innoc.* I. epist. ad PP. Conc. Carthag. tumqua Milevit. *Zosim.* P. epist. ad universos orbis Episc. *Coelest.* P. epist. ad Episcopos Galliae c. 9. *Leo* P I. epist. 86. *Hieron.* l. 2. contra Pelagian. *Aug.* l. de grat. Chr. c. 25. & 30. ac saepissime. *Prosp.* in responsis ad dubia Ganuensium & alias, *Fulgent.* l. de Incarnat. & grat. Chr. c. 20. saepius.

(s) Ap. *Stob.* in eccl. eth. & in seor. serm. 1.

(t) L. 7. §. 53. & l. 8. §. 29. & l. 12. §. 11. & saepius.

(u) De fato & provid. & alias.

(x) L. 2. de rep. sub fin.

(y) De vita beata c. 16. 20. & epist. 41. 32.

(z) Interpreta ac vindice Plutarcho in Coriolano.

(a) In Pers. v. 744.

(b) Ap. *Stobae.* in eccl. ath.

(c) Suppli. v. 596. sqq.

davit *Walchius* (*d*). Consuli in hanc rem possunt *Plato* (*e*) *August.* (*f*) *Frideric. Rappoldus* (*g*) *Huet.* (*h*).

224 QUAESTIO II. Quae ejus notio? ADSERO I. Est donum supernum transiens, animum elevans ad agendum supernaturaliter; videlicet ad credendum, sperandum, amandum, vivendum prout oportet ad aeternam salutem obtinendam. Haec illa quidem proprie ac theologice adceptio gratiae, de qua *Joan.* I. 17. dicitur *lex per Mosem data est, gratia & veritas per Jesum Christum*. Unde *Aug.* (*i*) scribebat „ illam gratiam, qua creati sumus homines, etiamsi ita „ adpellandam non immerito intelligimus, mirum est tamen si ita „ adpellatam in ullis legitimis propheticis, evangelicis, apostolicis- „ que literis legimus. Hanc apostolica doctrina gratiam isto nomine „ adpellat, qua salvamur & justificamur. „

225 II. In actibus mentis & voluntatis sita est (*k*). Quippe non aliter nobis innotescit haec Gratia, quam per *Scripturas*, *CC. PP.* & *Traditiones*; at in iis nunquam fit ejus Gratiae mentio nisi sub nomine actus vitalis, scilicet *cognitionis*, *inspirationis*, *piae adfectionis* &c. quod constat ex *Trid.* (*l*) *Araus.* II. (*m*) *Cyril.* (*n*) *Aug.* (*o*) *Prosp.* vulgato (*p*) *Greg.* (*q*) *Hier.* (*r*) *Ans.* (*s*) *Bern.* (*t*) adjunctis *Scripturis* passim, cum 2. *Tim.* 2. 9. & *Rom.* 8. 30. Nullam itaque jure admiseris gratiam auxiliantem, quae sit (ut ajebant Thomistae veteres) qualitas mortua.

226 III. Gratia quae vocatur illustratio ad triplicem mentis operationem spectat (*u*). Nullum quippe est supernae cognitionis genus, quae hominem juvare nequeat ad actum salutarem: nullum itaque est intellectionis genus, in quo rationem divinae illustrationis non reperias. IV. Gratia quae dicitur inspiratio saepe sita est *primum* in adfectu indeliberato & simplici voluntatis: *deinde* in adfectu deliberato intrinsece inefficaci: *demum* in adfectione deliberata intrinsece efficaci (*x*).

227 Constat prima Adserti pars: quoniam PP. tribuunt gratiae inspiranti delectationem, suavitatem, dulcedinem, qua movemur & quasi trahimur ad Deum, quod plane proprie competit adfectioni simplici, indeliberatae & inefficaci. Adde quod pia adfectio indelibera-

(*d*) In miscell. sacr. l. 3. exercit. 2. de Pelagianismo ante Pelagium §. 5.
(*e*) In Menone.
(*f*) Civ. l. 11. c. 23.
(*g*) Comment. in Horat. p. 809.
(*h*) In alnet. qq. l. 2. c. 10.
(*i*) Epist. olim 177.
(*k*) Communior haec vox apud TT. recentiores de schola cum *Ripalda* Jesuita de ente sup. l. 3. d. 102. sqq. *Gazzan.* tr. de gr. par. 1. in prooem.
(*l*) Sess. 6. c. 5.
(*m*) Can. 7.
(*n*) L. 4. in Joan. c. 5.
(*o*) De praedest. SS. c. 2. & q. 2. ad Simplic. & l. de spir. & lit. c. 34. & alibi.
(*p*) De vocat. gent. c. 26.
(*q*) Mor. l. 16. c. 10.
(*r*) Dial. 3. contra Pelag.
(*s*) In 1. Cor. 15.
(*t*) Opusc. de grat. & lib. arbi. & l. de inter. domo c. 68. admonition.
(*u*) Ap. cit. *Ripal.* d. 102. cum *Suar.* *Granad. Mun.* &c.
(*x*) *Rip.* cit. d. 103. a n. 7. cum *Bellarm.* *Valent. Mol. Suar.*

berata voluntatis ad gratiam auxiliantem pertinet. Constat secunda; quippe actus deliberati virtutum a gratia operante suborti, superni sunt, moventque non raro, nec parum juvant voluntatem ad ulteriores actus salutares: ergo veram rationem gratiae auxiliantis induunt (y). Heine vero *Prosper* (z) docet, *fidem ad hoc donari, ut principium esse possit meritorum*. Constat tertia, quia nonnunquam actus liberi superni sunt efficax imperium relate ad actus subsequutos, e. c. actus caritatis inducens per modum imperii aliarum virtutum actus: ergo & illis est vera ratio gratiae auxiliantis. Et en tibi suavem & rationabilem praedeterminationem, quae quum tota sit ex imperio ac determinatione voluntatis, nihilo ejus libertati officit.

OBJECTIONES.

228 Obj. contra 11. Ads. Non omnis Gratia auxilians est actus vitalis animae. Nam 1.° ex Rom. 8. *quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*, ubi Aug. (a) *plus est agi quam regi*; sed regi est moveri illustrationibus, & inspirationibus vitalibus: ergo agi est aliter moveri, scilicet per qualitatem emortuam. 2.° Joan. 6. *Gratia* excitante trahimur per Patrem ad Christum; sed trahi indicat impulsum, ei qui trahitur, impressum, ante omnem ipsius concursum, nam ex Aug. (b) *quis trahitur, si jam volebat?* 3.° ex Apoc. 3. *ecce sto ad ostium, & pulso*, idest per gratiam excitantem; atqui pulsatio solum fit physice a pulsante; ad eum enim, qui pulsatur solum audire spectat, & respondere. 4.° ex CC. & PP. gratia praeveniens fit in nobis sine nobis: unde Araus. II. (c) *multa in homine bona fiunt, quae non facit homo*, quod potissimum dictum est de gratia praeveniente; & (d) *confitemur, quod in omni opere bono nos non incipimus*; sed enim actus intellectus & voluntatis, utpote quos vitaliter elicimus, non fiunt a nobis sine nobis: immo si in ipsis consisteret gratia, salutis initium a nobis esset. Haec ferme Schola vetus Thomistica.

229 ℟. N. Ads. Ad 1. prob. *N. Mi.* in sensu Augustini, qui ibi contra Pelagii dictum, solum comparat *agi* a Deo per auxilium supernum, cum *regi* a se ipso per solas naturae vires. Ad 2. *N. Mi.* Ipse *Aug.* dixerat (e) homines *trahi a Deo voluntate, amore, voluptate*; ita scilicet *ut volentes ex nolentibus fiant*, nempe per gratiae auxilium, quo suaviter trahuntur, ex illo Ose. 11. *in funiculis Adam traham eos, in vinculis caritatis*. Ita Aug. adductus contra Pelag. dicentem, voluntatem credendi praehaberi ex suis viribus a natura sine gratia praeveniente.

230 Ad 3. *D. Mi.* pulsatio externa, & pure physica, *C.* interna, & intentionalis, *N.* Hanc vitalem Dei pulsationem audire nos di-

(y) Idem *Rip.* n. 29. cum *Mag. Th. Alberto, Duran. Cajet. Suar. Ruiz.*
(z) L. 1. de vocat. gent. c. 23. sq.
(a) De grat. contra Pelag. c. 8.
(b) L. 1. contra duas ep. Pelag. c. 19.
(c) Can. 20.
(d) Can. 25.
(e) Tr. 23. in Joan.

dicimur, vel quatenus illuminatio, aut inspiratio, nobis a Deo immissa, & in nobis vitaliter recepta, est perceptio & auditio; vel quatenus libere consentimus, & vocationi obedimus, quo cordis ostium pulsanti Deo aperitur. Prima auditio est indistincta a Dei pulsatione; secunda vero distincta, scilicet consensus liber.

231 Ad 4. *D. Ma.* sine nobis concurrentibus moraliter imputatione ac merito per actus deliberatos, *C:* sine nobis concurrentibus pure physice per actus indeliberatos *N.* Hoc sensu loquitur Conc.; nam ibidem subjungit, Deus *nobis, nullis praecedentibus meritis, & fidem, & amorem sui prius inspirat*. Et plane ad istam inspirationem nos physice concurrimus. Et *D.* resp. *Mi.* Et *N. Con.* PP. solum volunt contra Semipelagianos initium salutis non esse a nobis, imputatione ac merito superno agentibus (*f*).

232 QUAESTIO III. Quae ejus indoles? ADSERO I. Ex se se illustrat divinitus mentem & voluntatem pulsat, praevenit, movet, adheit, juvat, elevat ad elicieendum actus salutares; sed ei tamen voluntas non unquam potest non resistere. Constat dilucide haec veritas ex nuper dictis, & constabit manifestius, uberiusque ex postmodum disputandis. II. Ejusdem est indolis ac rationis intrinsecae atque essentialis in statu hoc naturae lapsae, ac fuerit olim in statu naturae integrae & innocentis. Ita raptim praestatuimus *supra* (*g*). Et *Patres* quidem suffragantur egregie (*h*) tum vulgo *Theologi* (*i*). Unus pro cunctis audiatur *Fulgentius* (*k*). *Non alia* (gratia) *stantem Angelum a ruina potuit custodire, nisi ipsa quae lapsum hominem post ruinam potuit reparare. Una est gratia in utroque operata; in hoc ut surgeret, in illo ne caderet.* Quid clarius & splendidius?

233 Et ratio quidem potissima est. Quoniam gratiae auxilia eodem modo sunt in utrolibet statu necessaria ad elicendos actus supernos, non secus ae in alio statu quolibet; quocirca & in Patria coelicolis dispensantur, & ipsi Christi Domini viatoris humanitati tributa sunt: tum in utroque pariter statu vel efficaeia sunt, vel inef-

(*f*) Plura alii objiciunt pro qualitate mortua physicae praemotionis Bannezianae, quae abunde ac nervose confutant *Rip.* cit. d. 104. l. 7. *Aran.* Schol. scien. Med. l. 10. d. 51. a n. 95. & 100. *Mun.* heic d. 2. a n. 6. & 16. *Uvir.* heic tr. 7. cont. 1. pu. 4. *Suar.* de grat. t. 2. l. 3. c. 3. a n. 6. *Vaz.* in 1. 2. d. 185. c. 3. & 9.

(*g*) Ad Tom. III. p. 165. n. 230. Recole ibidem scripta & huc revoca.

(*h*) Ut puta *Aug.* de grat. & lib. arb. c. 33. civ. l. 12. c. 9. & l. 14 c. 13. & alias. *Greg.* M. hom. 14 in Ezech. *Anselm* de casu diab. c. 1. *Tho.* 1. 2. q. 109. 2. 2. O. contra Calvin. in antid. ad Trid. sess. 6. c. 6. & inst. l. 1. c. 5. sect. 10. Bezam in l. contra Castellionem, Petr. Martyr. in loc. commun. ubi de lib. arb. Jansen. de grat. Chr. l. 2. c. 1. & l. 4. c. 4. & saepissime, Doctores plurimos Lovanienses cum Gummaro Huygens in thesibus 2. 3. 4. 5. propugnatis an. 1683. 14. Jan. & ex junioribus Bertium cum Schola sua Augustinensi, Tournel. alios.

(*i*) Nimirum e. c. *Pighius* l. 5. de lib. arb. *Hurant.* de loc. th. l. 1. c. 55. §. 3. *Salmantic.* in 1. 2. tr. 14. d. 6. dub. 1. §. 5. *Rip.* de ente sup. d. 111. n. 61. *Est.* in 2. dist. 41. §. 14. *Petav.* de lib. arb. l. 1. c. 30. & l. 2. c. 4. ac in tr. singulari de adjutorio sine quo non, & adjutorio quo, *Dechamps* de haer. jansf. l. 3. d. 3. c. 25. *Aguirre* in theol. S. Ans. d. 132. f. 2. &c

(*k*) Advers. Thrasym. l. 2. c. 3e

inefficacia seu nude sufficientia, atque ubilibet cum libero creatae libertatis consensu ac dissensu apta conjungi: non itaque differunt essentia sua; ergo differant ex accidenti, e. g. ex adjunctis ab accidentali eorum statuum diversitate provenientibus; ut puta quatenus auxilia homini innocenti fuerunt praeservantia, quibus nempe in adepta gratia perseveraret; ac lapso sanantia, seu medicinalia, quibus ab aegritudine peccato contracta sanetur &c. (*l*).

OBJECTIONES.

234 Obj. *primo* contra 11. Ass. Hoc pugnat aperte cum D. Aug. Nam hic 1.° (*m*) docet, gratiam Adae fuisse disparem nostrae, quia non habuit, uti nos aliam legem in membris suis. 2.° docet (*n*), quod Gratia in secundo Adam, idest data per Christum Redemtorem, est potentior quam gratia primi Adae, quoniam illa dat posse, & velle, idest efficax est, ista vero tantum posse, idest mere sufficiens est. 3.° docet (*o*) quod auxilium in natura innocente fuit *adjutorium, sine quo non*, idest indifferens, & relinquens arbitrio Adae perseverantiam in bono; at in natura lapsa est *adjutorium quo*, idest intrinsece efficax, quo nempe infirmitas voluntatis humanae a gratia agitur *indeclinabiliter*, & *insuperabiliter*, ita ut *invictissime*, & bonum faciat homo lapsus ejusmodi gratia adjutus, & in bono perseveret; dum ea gratia concessa est *fortissimo*, idest innocenti Adae, qui *permissus est facere quod vellet*. Discriminat ergo Aug. essentia utramque gratiam ex eo quod gratia innocentis fuerit intrinsece indifferens, & gratia hominis lapsi intrinsece efficax.

235 ℞. N. *Ass.* Aug. adductus non comparat gratiam in *utroque* statu, sed gratiam Sanctorum perseverantium cum gratia Adae non perseverantis; etenim (*p*) agnoscit in Angelis *sanctis* in statu Innocentiea auxilium, *quo* perseverarunt, alias aeque cecidissent ac pravi; & similiter in Adam ad merita peccatum praecedentia, alioqui prius cecidisset. Ad 1. prob: disparitas illa accidentalis est, quatenus respicit statuum disparitatem; quia enim ut idem actus temperantiae e. g. posset fieri urgente, & non urgente tentatione intemperantiae, ita sub eodem auxilio potest is actus fieri cum victoria intemperantiae, ac sine illa.

236 Ad 2: docet, gratiam in statu lapso esse potentiorem, non quoad efficaciam intrinsecam, quae repugnat, sed quoad virtutem intrinsecam intensionis gradualis, vel quoad majorem auxiliorum copiam, quae lapsis confertur per Christum Redemtorem; quatenus iis indigent lapsi ad concupiscentiam, effrenes passiones, vehementesque suggestiones vincendas; plura enim, ac intensiora auxilia plus adliciunt, ac roborant.

237 Ad 3: docet duntaxat, auxilium Adae concessum ad perseverandum in gratia fuisse mere sufficiens; uti & concessum Angelis, qui

(*l*) Pluribus rem nostram promovent Scriptores praelaudati, quos consule tis.
(*m*) L. de corrept. & grat. c. 11.
(*n*) Ibid.
(*o*) Ibid. c. 12.
(*p*) Sub libro eodem c. 9.

qui peccarunt; dispensatum vero lapsis, qui perseverant, esse efficax, uti fuit in Angelis sanctis, scilicet ab extrinseco, ipsis cum merito consentientibus. Tò *indeclinabiliter*, *insuperabiliter*, *invictissime* retulit Aug. ad infallibilitatem, & certitudinem creati consensus per illud supernae vocationis adjutorium, sub quo praescivit Deus consensum fore; alioqui dixeris (quod absit) ad sensum Augustini voluntatem gratiae efficaci non posse resistere (*q*).

238 Obj. *secundo*. Auxilia status innocentis, & lapsi differunt essentia sua. Nam 1.° Angeli in statu innocente, uti Adam, fuerunt donis instructissimi, & robustissimi, quibus facillime quodvis peccatum vitarent: quare ad perseverantiam speciali auxilio non indiguerunt, ex Mag. (*r*) cererisque Scholasticis: at homo in statu lapso utpote magnopere debilis, aeger, ac sepe moraliter impotens, eo indiget ad perseverandum: ergo Angeli tum perseverantes, tum deficientes, itemque Adam, solam habuerunt gratiam parvam, & indifferentem; homines vero lapsi ad quemcumque supernum foetum gratiam adcipiunt per se se victricem, magnam, & intrinsece efficacem, ab illa diversam (*s*). 2°. Angeli in statu innocente, rumque Adam ad bonos actus primum subsequentes solam habuerunt gratiam illustrationis, non vero gratiam inspirationis; quia ista non eguerunt, uti nos egemus in statu lapso. Siquidem Aug. in tot controversiis de gratia medicinali contra Pelagianos, ubi differit de gratia Angelis, & Adae concessa, nec semel adducit nomen ullum ex iis, quibus solitus est explicare gratiam inspirationis, qualia sunt *bona voluntas*, *suavitas*, *delectatio* &c. Ac insuper ex ipso Aug. gratia inspirationis proxime delectans, & pelliciens hominem lapsum, huic necessaria est ad vincendos concupiscentiae motus, a prosequutione boni avertentes: quod non militat pro statu innocente. At haec tamen satis sunt ut constituant discrimen essentiale auxiliorum in utroque statu.

239 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *C. A.* Quia illae sunt conditiones utriusque status. At TT. negant Adae necessarium auxilium speciale ad posse simpliciter, non vero ad posse efficaciter; itemque illud speciale, quod nobis ad victoriam tentationum, & difficultatum occurrentium est necessarium. Et *N. Con.* Sicut illa statuum diversitas non infert diversitatem specificam in utriusque status gratia habituali, ita nec in gratia actuali, quae ubique in substantia eadem est, & solum extrinsece diversa penes consensum, aut dissensum, cui adjungitur ex liberi arbitrii determinatione. Cetera ergo adjuncta adcidentaliter eidem specie gratiae supervenerunt.

240 Ad 2. *N. Ads.* contra Tournel. (*s*) & alios. Non est, cur ex indeliberata illustratione mentis sequatur necessario connaturaliter inspi-

(*q*) Conf. *Rip.* cit. d. 111. f. 7. a n. 63. & t. 3. d. 7. f. 13. & 16. & *Aguir.* cit. d. 132. f. 7.

(*r*) In 2. dis. 24. 25.

(*s*) Sic eam duplicem gratiam adpellant Juniores cum Tourn. & Berti.

(*t*) L. singul. de grat. par. dogmat. q. 1. a. 3. concl. 4. & 5.

ratio, seu motio voluntatis in statu lapso, non autem in statu innocente: quod si in isto non ita eveniat, contra rerum naturam intra ordinem supernum, non est cur ita eveniat in illo. Quare eodem pacto, quo innocens eget ad actum supernum illustratione, & inspiratione eget, naturaliter subsequuta, scilicet ratione principii, quod exigit ipsa actuum excellentia. Unde Aug. ubicumque adferat, aut probet necessitatem gratiae illustrantis in homine innocente, eodem pacto probat tacite necessitatem inspirantis, quin opus sit ullum ex illis verbis explicare. Quid? quod Aug. (u) in eo ponit discrimen inter gratiam sanantem naturae integrae, & medicinalem lapsae, quod haec sit illa *major*, & *potentior*: adeoque supponit, utramque non nisi secundum majus, & minus distingui, & consequenter ad voluntatem pertinere. Tandem in statu lapso confert gratia inspirationis indifferenter, tum ad pugnam contra concupiscentiam, tum ad operandum sine pugna: unde hujus pugnae adcessio non infert in illa distinctionem specificam ab *inspiratione*, quae subsistit in statu innocente, licet in eo nulla sit concupiscentia, quemadmodum & subsistit in ipso illustratio, tametsi nullus sit error (x).

COROLLARIA.

241 I. Adsertum nostro oppositum, licet ab haereticis alieni forsan descendere videatur, quatenus confert ad suum finem, ut nimirum in statu lapso omnem denegent gratiam sufficientem, & solam admittant per se efficacem, & quidem necessitantem arbitrium; nihilo tamen secius catholice, & probabiliter defenditur, secundum se spectata, rejectaque duplici consectaria haereticorum sententia. Et ipsa quidem patronis gratiae suapte natura indifferentis haud parum favet, quatenus illius adsertores Augustinenses cum *Berti* (y) *Tourn.* (z) aliisque *RR.* rejiciunt acerrime pro statu naturae integrae quodcumque auxilium per se se praedeterminans, quippe quod admittunt in statu lapso, solo titulo infirmitatis naturae: subindeque consequenter amplectuntur pro statu innocente Scientiam Mediam quoad substantiam, quoniam per istam praeintelligenda Deo sunt futura status illius, a quo abest quodcumque decretum praedeterminans, in quo praevideantur (a).

242 II. Si palmare quodpiam adcidentale discrimen gratiae medicinalis in natura corrupta a gratia sanitatis in natura innocenre, ut Scholis hodiernis morem geramus, nobis figendum sit; exinde illud repetendum ducimus, quod medicinalis contra ignorantiam & concupiscentiam per peccatum originis inductam vividior sit, uberior & gradibus robustior. Quippe ejusmodi gratia indigere videtur na-

(u) L. de correp. & grat. c. 11.
(x) Conf. *Rip.* cit. *Suar.* cit. l. 2. l. 3. c. 9. & l. 5. c. 3. a n. 6. *Aran.* cit. l. 10. d. 50. a n. 7d.
(y) T. 1. l. 4. c. 8. n. 4. & c. 2. l. 12. c. 8. n. 7.
(z) Proxime cit.
(a) Ita *Bert.* cit l. 4. c. 10. n. 3.

natura adeo mente obcaecata, & concupiscientia effrenis, & suggestionibus contra rectitudinem pugnantibus perculsa extrinsecus; non item natura innocens. Id ipsum vel explicare, vel virtute mox statuebamus inter confutandum objectiones.

243 Nec aliud quidem intendisse mihi videtur *August.* ubi primo loco nobis objiciebatur (*b*). Eum audi & expende „ Quid ergo? Adam non habuit gratiam? Immo vero habuit magnam, sed disparem. Ille in bonis erat, quae de bonitate suae conditionis acceperat.. sancti vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis haec gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum, libera nos a malo.. ille non opus habebat illo adjutorio, quod implorant isti quum dicunt, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae.. quoniam in eis caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. „ Haec ille de disparitate utriusque gratiae ab adcidentali utriusque status disparitate petita; atque adeo statui utrique potissimum adcommodae.

§. III.

Gratiae auxiliantis Partitio & Distributio multiplex.

244 QUAESTIO I. Quid de partitione? ADSERO. Multiplex est. Partitur 1.° Gratia in *praevenientem*, *comitantem*, *subsequentem*. 1. praecedit omnes omnino actus salutares. 2. adjuvat, simulque cum libero arbitrio in actum influit. 3. supponit quidem aliam gratiam, vel aliquem actum liberum, ex gratia elicitum. Partitur 2.° in *excitantem*, & *adjuvantem*. 1. hominem non adtendentem, aut quasi dormientem a somno excitat, mentem illuminando, aut cor tangendo. 2. infirmae voluntati praestat vires ad conatum requisitum;

245 Partitur 3.° in *operantem*, & *cooperantem*. 1. est, qua solus Deus absque libera hominis cooperatione in homine operatur, cujusmodi est initium fidei, quo quis ad alios actus ad fidem subsequutos disponitur. 2. est, quae cum libero arbitrio simul operatur. Partitur singularius 4° ex *Aug.* (*c*) in *sufficientem*, seu adjutorium *sine quo non*, quae dat solum posse facere, & *efficacem*, seu adjutorium *quo*, quae dat tum posse, tum actu facere. Ex iis, ut vides, eadem identice gratia secundum diversos respectus dici potest *excitans*, *praeveniens* &c. uti & aliis nominibus, praeservans, reparans, locupletans, coronans &c. (*d*).

246 Porro prae ceteris hisce partitionibus; quae fit in gratiam *sufficientem*, & *efficacem* sollemnior est, ac momentis pluribus aperte comprobatur. Nam primum pro sufficiente stant *Scripturae*, cum *Prov* 1. 24. *Isai.* 5. 3. & 65. 2. *Matth.* 11. 21. & 23. 37. *Act.* 7. 51. *Joan.* 1. 9. *Rom.* 2. 5. & 1. *Thessal.* 5. 19. & 1. *Cor.* 12. 9. & 2.

(*b*) Ex l. de corrept. & grat. c. 11. & saepe alias.
(*c*) L. de correp. & grat. c. 11. & 12. (*d*) Lege *Rip.* d. 112. sect. 6.

Cor. 6. 1. & 12. 9. *Apoc.* 3. 20. Item CC. cum *Valentin.* (e) *Senon.* (f) *Arauf.* II. (g) *Colon.* (h) *Trid.* (i). Tum PP. cum *Leon. P. I.* (k) *Chryf.* (l) *Ambr.* (m) *Hiero.* (n) *Aug.* (o) *Profp.* (p) *Fulg.* (q): adjuncta profcriptione Thefium I. ac II. Janfenii, perpluriumque Quefnelli.

247 Stant deinde pro efficaci *Scripturae* cum *Pf.* 118. 32. *Prov.* 19. 21. & 21. 1. *Ifai.* 45. 13. *Ezech.* 36. 27. *Joan.* 6. 45. & 10. 28. *Phil.* 2. 13. *Rom.* 9. 15. & 1. *Cor.* 4. 7. & 15. 10. *Sap.* 11. 22. *Efth.* 3. 9. *Ifai.* 14. 27. Tum CC. cum *Arauf.* II. (r) *Trid.* (s) Necnon PP. cum *Athan.* (t) *Cyril. Alex.* (u) vulgato *Dion.* (x) *Bafil.* (y) *Damafc.* (z) *Nazian.* (a) *Ambr.* (b) *Hier.* (c) *Aug.* (d) *Profp.* (ee) *Fulgen.* (ff) *Iren.* (gg).

OBJECTIONES.

248 Obj. *primo*. Ex Pf. 87. 14. & Pf 118. 147. oratio noftra Deum praevenit: ergo non eft gratia, praeveniens orationem. *Secundo*. Gratia praeveniens idem eft ac excitans, & operans; uti comitans idem eft ac adjuvans, & cooperans: ergo datae partitiones nullae funt. *Tertio*. Gratia fubfequens non movet ratione fui ad ulteriorem actum: ergo non participat propriam rationem gratiae auxiliantis.

249 ℟. ad *primum*: ibi folum denotatur acceleratio orationis, non quod haec praeceſſerit merito, aut cauſſalitate Dei gratiam. Ad *fecundum D. A.* & explicantur diverfis terminis, & conceptibus relate ad diverfos refpectus, *C.* fecus, *N. A.* & *Con.* Ad *tertium*. *N. A.* Quia non dicitur fubfequens refpectu habito ad actum, ad quem movet, qui propterea ipfam gratiam fubfequitur. Hinc *Aug.* ex quo praeadfertae partitiones a Th. ceterifque TT. defumtae funt (hh), *nolentem praevenit, ut velit; volentem fubfequitur, ne fruftra velit*. Eique confonat *Fulgent.* (ii) *praevenit impium, ut fiat juftus; fubfequitur juftum, ne fiat impius* (kk).

250 Obj. *quarto*. Gratia excitans, & adjuvans invicem diftinguun-

(e) Cap. 2.
(f) Par. 1. decr. fidei. c. 25.
(g) Can. 25.
(h) P. 7. c. 32.
(i) Seff. 6. c. 5. & 11. & can. 4.
(k) Serm. 2. de Epiph.
(l) Hom. 5. in Joan.
(m) Serm. 8 in Pf. 118.
(n) In Pf. 140.
(o) L. de nat. & grat. c. 63. & ep. 54. ad Macedon. & l. de fp. & lit. c. 4. & 33. & l. 1. ad Simpl. q. 2. & alibi.
(p) De vocat. gent. l. 2. c. 26.
(q) De Incarn. & grat. Chr. c. 17.
(r) Cap. 6.
(s) Seff. 6. c. 1. & 5. & can. 4.
(t) Sup. cap. 2. Ephef.
(u) L. de ador. & cult.
(x) De divin. nomin. c. 5.
(y) Orat. facri Altaris.
(z) Ser. 1. de facr. imagin.
(a) Orat. 31.
(b) L. 10. in Luc.
(c) L. 3. contra Pelag.
(d) L. de grat. & lib. arb. c. 16. & l. de fp. & lit. c. 34. & l. 2. de pecc. mer. c. 27. & faepe alibi.
(ee) Ep. ad Rufin. & l. 2. de vocat. gent. c. 26.
(ff) L. 1. ad Monim. c. 8. & 14. & l. de Incarn. & grat. Chrif. c. 8.
(gg) L. 4. contra Valentin. c. 76.
(hh) Enchir. c. 32.
(ii) L. de Incarn. & grat. Chr. c. 11.
(kk) Conf. *Suar.* cit. l. 3. a c. 20. ad 24. Rip. cit. *Val.* hic t. 2. d. 8. q. 3. pu. 3.

guuntur; uti pariter operans, & cooperans. Nam 1.° ex Trid. (l) homo disponitur ad justificationem per *excitantem*, atque *adjuvantem* gratiam; itemque (m) nequit homo agere *prout ad salutem oportet sine Spiritus S. inspiratione, atque adjutorio*. Ubi distinguit Conc. re utramque gratiam, & inspirationem ab adjutorio. Immo ex Actis ejusdem Conc. (n) *duo facit Deus, primo hominem excitat, suadendo, & invitando; deinde fortius auxilium dat, quo hominem convertit*. Eique consonat C. Colon. (o) *duplex est Gratia, una, qua Deus praevenit peccatorem, ut surgat; altera vero, qua peccator praevenienti Deo adsentiens, resurgit*. 2.° gratia excitans, & operans movent ad actum indeliberatum; adjuvans vero, & cooperans ad deliberatum: ergo re ipsa distinguuntur. 3.° saepe ejusmodi gratiae separantur, e. g. quum in ethnici conversione post auxilium excitans, & operans advenit adjuvans, & cooperans.

251 R. N. *Ads.* Gratiae istae solum connotant quasdam prioris, & posterioris habitudines, per quas illae differunt, & ratione quarum diversis nominibus explicantur; quaelibet enim gratia auxilians ex se est intrinsece indifferens, vel ut praecise excitet, vel ut cooperetur; vel ut sit efficax, vel ut sit inefficax: quare ejusmodi denominationes non nisi ab extrinseco cuicumque gratiae superveniunt.

252 Ad 1. prob: testimonia Trid. ejusque Actorum, necnon Coloniensis solum probant extrinsecam quamdam auxiliorum differentiam quoad praedictas habitudines; sic enim eo pacto differunt, quo homo indutus veste candida differt ab homine induto veste nigra: eadem quippe gratia, quae excitat, & non cooperatur, e. g. poterat cooperari tantum, & non excitare. Quid? quod ex ipso Trid. (p) eadem omnino est gratia excitans, & cooperans; quum homines ad conversionem *eidem gratiae libere assentiendo, & cooperando disponantur*. Quin etiam *Aug.* saepe conversionem tribuit vocationi, quae plane gratia excitans est, simulque adjuvans.

253 Ad 2. *N. A.* adceptum in sensu thomistico. Priores actus indeliberati sunt ipsa prior gratia, a Deo infusa; haec autem, uti prior est, poterat secundum se esse posterior in salutis negotio: atque adeo perinde gratia, quae dicitur excitans, & operans, movere potest ad actus deliberatos, ac ea, quae dicitur adjuvans, & cooperans. Ad 3: id probat, quod tunc auxilia sunt numerice distincta, non autem quod re excitans, ac operans nequeat esse adjuvans, & cooperans; contra id ipsum quod in hac quaestione (in qua multa de voce) nos intendimus (q).

254 QUAESTIO II. Quid de distributione? ADSERO. Multiplex est. Quippe nulli usquam beatitudinis gloriae capaci denegat Deus op-

(l) Sess. 6. c. 5. 6.
(m) Ex can. 3.
(n) Ap. Lemos l. 4. tr. 7. c. 22.
(o) Tr. de poenit.
(p) Sess. 6. cap. 5.
(q) Adi sis *Suar* cit. c. 23. *Rip.* cit. *Rhod.* heic d. 1. q. 1. §. 2. §. 4. 5.

opportuna gratiae auxilia pro tempore & loco unicuique statui proportionata (r). Quia alioqui deficeret a sua providentia supernaturali, quum velit omnes salvos fieri. Nullus itaque hominum status ab ea distributione arcendus merito reputatur, nec pagani videlicet, nec catholici rei non obdurati, nec haeretici, nec hebraei, nec peccatores quipiam summa etiam excaecatione obdurati. Alioqui fas non esset ejusmodi hominibus adimplere praecepta superna, quibus adimplendis simpliciter requiritur gratiae auxilium, e. c. ad amandum & poenitendum supernaturaliter. Nec sane vel eadem obdurationis ratio ex se se postulat omnimodam superni auxilii subtractionem.

OBJECTIONES.

255 Obj. *primo*. Haereticis, & Paganis non dispensantur auxilia gratiae. Nam 1.° ex Act. 16. 6. Paullus & Timotheus *vetantur a Spiritu S. loqui verbum Dei in Asia*; & ex Matt. 12. Tyrii, & Sidonii poenitentiam non egerunt, quia destituti sunt virtutibus, aut auxiliis, quae Judaeis exhibita fuerunt. 2.° ex Aug. (s) salus nostrae Religionis defuit gentilibus ex sola Dei voluntate: deinde (t) gratia auxilians est Christianorum propria, & pertinens ad fidem: tum (u) nullum est inter infideles bonum opus supernum ad felicitatem perducens: ergo & nullum est auxilium, quod solum ad opera salutaria confertur: item (x) denegat Deus infidelibus auxilium ad credendum, & diligendum Deum, in poenam noxae originalis. 3.° fides est omnium gratiarum prima, ante quam, & sine qua nullae aliae dispensantur; at infideles saltem, quibus Evangelium adnuntiatum non est, fidem non habent, ex Rom. 10. 14.: ergo nec ullam gratiam. 4.° si detur infideli gratia sufficiens, qua ad fidem adduci possit, si illa bene uti voluerit, nulla ei erit ignorantia invincibilis, qua possit a culpa excusari: immo illa fidei ignorantia, consequuta ex peccatis, quae post dissensum ad gratiam sufficientem ipse commisit, erit ei voluntaria; qui enim vult caussam, censetur & effectum velle: ergo nec ipse, nec ullus alter erit infidelis negative, ut ajunt, sed positive, quatenus nempe omnes respuunt auxilium, eis datum ad fidem de Deo, qua Author & Remunerator supernus est, saltem in prima rationis aurora, contra id, quod cum D. Th. (y) vulgo docent TT.

256 R. N. *Ass.* Ad 1. prob: quod illae gratiae fuerint denegatae Asiaticis, Tyriis, & Sidoniis, non evincit, quod ipsis plures aliae, saltem inefficaces elargitae non fuerint. Ad 2: *Aug.* stat pro nobis (z) ipsique consonant *PP.* (a). Et vero Aug. in primo textu ad-

(r) *Amic.* t. 3. de grat. d. 28. a n. 72. cum *Alen. Bonav. Suar. Veg. Mol.* &c.

(s) L. de praedest. SS. l. 10.

(t) L. de grat. & lib. arbi. c. 13.

(u) L. 4 contra Julian. c. 3 & alibi.

(x) L. de correp. & grat. c. 11.

(y) P. 2. 2. q. 10. a. 1.

(z) L. 1. de grat. Chris. c. 24. ubi Assuero Gentili gratiam concedit, sicuti Gentili Polemoni epist. 130.

(a) Ut puta *Prosp.* l. 2. de vocat. g. c. 4. & alibi. *Oros.* in apolog. de libert. ante med. *Fulgent.* de Incarn. & grat. c. 17. & 27. *Hieron.* in epist. ad Gal. c. 1. *Nyssen.* orat. cat ech. c. 30.

adducto differit de auxiliis efficacibus ad fidem, non de sufficientibus ad salutem, cum quibus componi possunt auxilia efficacia ad plures virtutum moralium actus. In 2.° loquitur de gratia, qua fidei rebus assentimur, quam enim gratiam Dei propriam Christianorum vocat, disputat cum Pelagianis de actu credendi per fidem. In 3.° sentit, quod communiter etiam honesta gentilium opera per aliquod adjunctum vitientur: unde ad supernaturalitatem non accedunt. Hinc vero non concluditur, non donari gentiles multis auxiliis sufficientibus ad actus, quibus disponantur ad fidem perfectam. In 4.° loquitur de auxilio conferente potestatem proximam ad fidem perfectam, quod Deus aliquibus juste denegat in poenam praecedentis aut saltem originalis peccati, non de conferente potestatem remotam; hoc siquidem universe admisso, manifeste concipitur, quod Verbum sit *lux vera, quae illuminat omnem hominem*.

257 Ad 3. *D. Ma.* fides inchoata, initialis, disponens per suos gradus ad fidem perfectam, *C*; ejusmodi est propriae infirmitatis conscientia, desiderium liberatoris, aut aeterni gaudii, pia adfectio credendi &c. quas *Aug.* vocat inchoationes fidei; haec autem simpliciter est prima gratia, prima fides, donum Dei, directe, & proxime conducens ad salutem, idest ad fidem perfectam, justificationem, & gloriam: fides perfecta, & explicata, qualis requiritur proxime ad justificationem, & gloriam, *N*; haec sub isto sensu dicitur a *Trid.* (*b*) salutis initium, fundamentum & radix justificationis; quippe sine qua impossibile est placere Deo, ex *Hebr.* 11. 6. possunt ergo fidem illam praecedere opera superna, quae auxilium efficax praerequirunt: & constat quidem praecessisse in Cornelio, ex *Act.* 10; sic etiam in sua infidelitate placuerunt Deo Obstetrices Aegyptiae, Rahab, Cyrus, Darius, Assuerus, ex Scripturis: hinc definitum est contra prop. Quesnellianam XXVII. *quod fides non est prima gratia*. Et *D. Mi.* plerumque non habeot fidem perfectam, aut auxilium proximum ad ipsam habendam, *C*; id enim ex communi providentia praedicantis ministerio illigatum est; at vero ex Jobi, qui Israëlita non fuit, exemplo, infert *Aug.* (*c*) multos alios e barbaris gentibus ad fidem perfectam devenisse per proximam Dei illustrationem, aut revelationem: non habent fidem inchoatam, aut auxilium sufficiens ad illam habendam, *N*.

258 Ad 4: ignorantia illa etiam in poenam dissensus habita, invincibilis est, ac excusabilis, quoniam dissentiens nec cognoscit, nec moraliter cognoscere potest, se illa laborare ob dissensum. Nec ipsa ignorantia voluntaria est; qui enim vult caussam, solum convincitur velle effectum, si effectus necessario sequatur ex caussa, & hanc consequentiam ipse cognoscat. Praemisso tandem cum *D. Th.* quod omnes homines in primo rationis usu, ut adimpleant praeceptum suae conversionis ad Deum, habeant auxilium ad id sufficiens, erit istud

(*b*) Sess. 6. c. 8.

(*c*) Civ. l. 18. c. 47.

istud respuant, non sunt exinde positive infideles, tum quia ejusmodi auxilium non est proximum, sed remotum ad credendum Deum tanquam Authorem, finemque supernum; tum quia auxilium non proponit explicate veritates credendas, & qua revelatae sunt a Deo; tum quia ejusmodi auxilium secundum praesentem providentiam, solum dictat, & movet ad credendas primas veritates conditionate, seu dependenter ab externa illarum propositione. Et vero repugnat positiva infidelitas ubi non resistitur Deo testificanti, quatenus nihil qua tale propositum est. Ii quidem Pagani continentur in voluntate Dei antecedente secundaria salvandi omnes (*d*), quia enim ejusmodi auxilium, licet sit medium remotum ad perfectam fidem, & justificationem, est tamen remedium proximum ad inchoatam, & initialem salutem, scilicet ad actum supernum, qui intrinsece ad salutem confert (*e*).

259 Obj. *secundo*. Obdurati, & excaecati omni penitus privantur gratiae sufficientis auxilio. Nam 1.° ex Eccle. 7. 14 Prov. 8. 13. Jos. 11. 20. Rom. 9. 18 Joan. 12. 39. &c impossibilis est obduratorum fides, poenitentia, & salus. 2.° idem disertis verbis adserunt PP. (*f*) 3.° obdurati privantur omnino Angelorum custodia (*g*). Et patet exemplis Constantini Copronymi, Udonis Archiepiscopi Magdeburgensis, Juliani Apostatae, Lutheri, Calvini, quibus in hora mortis omnino defuit Angelorum tutela; quippe qua sua obduratione sese indignos praebuerunt: ergo pariter &c. 4.° ad statum obdurationis non sufficit subtractio auxiliorum efficacium; haec enim multis reprobis non obduratis infligitur: ergo etiam subtractio sufficientium necessaria est. 5.° confirmati in bono sunt simpliciter impotentes peccare: ergo obdurati in malo sunt simpliciter impotentes operari salutariter.

260 Tum 6.° obduratis imputantur scelera, quae committunt, tametsi eis nulla praefulgeat sufficientis auxilii illustratio: tum quia ipsorum culpa est, quod in poenam praeteritorum scelerum ea priventur gratia sibi necessaria, illaque laborent actualis peccati incogitantia, seu ignorantia, quae propterea voluntaria est, adeoque impotentia eorum consequens est, & libera, non antecedens, & necessaria: tum quia possunt obdurati physice non peccare, uti damnati in inferno, scilicet conando virtute, ac libertate, qua gaudent, naturali, non positionem actus, vel simplicem actus suspensionem: ergo nihil obstat quominus tam horribili statui omnis gratia sufficiens denegetur.

℟: *N.*

(*d*) De hac voluntate Dei *supra* ad Tom. II. p. 140.

(*e*) Conf. *Suar.* cit. de grat. l. 4. c. 11. *Rip.* t. 1. d. 20. l. 17 & 12. *Aguir.* cit. d. 127. l. 4. & d. 128. s. 1. *Journ.* cit. q. 8. a. 3. *Graves.* ep. 10. circa med.

(*f*) Ut puta *Isidor.* l. 2. de summo bono c. 15. *Aug.* de nat. & grat. c. 67. *Ambr.* In epist. ad Rom. c. 11. &c.

(*g*) Ita *Origen.* in Hierem. 51. 9. & *Basil.* in Ps. 33. 8.

261 ℟. *N. Adf.* (*h*) Ad 1. prob: illi textus non denotant impossibilitatem absolutam, sed conditionatam, persistente scilicet in obduratis animo perseverandi in malo; vel etiam propter summam difficultatem moralem parendi divinis auxiliis in eo statu. Quod autem sint illa obduratis absolute possibilia eruitur ex *Ezech.* 18. *Eccles.* 33. *Isai.* 1. 18. *Rom.* 2. 4. Ad 2: etiam PP. praelaudati loquuti sunt de sola impotentia conditionata, seu morali. In quocomque enim statu esse absolute viatoribus poenitentiae locum diserte ferunt tum *CC.* nimirum *Lateran.* IV. (*i*) & *Trid.* (*k*); tum *PP.* nimirum *Aug.* (*l*) *Prosp.* (*m*) *Fulgen.* (*n*) *Paullin.* (*o*) *D. Th.* (*p*) &c. quibus *TT.* communissime adhaerent cum *Bann. Ledesma, Alvar.* &c. (*q*) ut nempe consulant tum divinae Clementiae, tum creatae libertati.

262 Ad 3. *N. A.* cum *D. Th.* (*r*) Illis etiam obduratis praesto fuit, opinor, in hora mortis auxilium sufficiens, a tutelaribus Angelis immissum, uti praesto fuit Pharaoni, Nabucodonosori, Manasseo, Judae, Christicidis; & cui videlicet poterant illi obtemperare, uti simili auxilio obtemperarunt haud dissimiles obdurati, nimirum Saulus, Abaelardus haeresiarcha, Francus a Sena, aliique (*s*). Ad 4: status obdurationis importat ordinariam subtractionem auxiliorum efficacium, collationem sufficientium, & moralem iis consentiendi impotentiam, ortam ex consuetudine omnibus dissentiendi. Haec autem adjuncta non comprehendit status reprobi non obdurati, qui propterea saepe auxilio efficaci potitur. Ad 5. *N. A.* Illi tantum sunt moraliter, & consequenter impotentes peccare (*t*), uti & obdurati sunt impotentes non peccare, etiam auxiliis sufficientibus instructi. Quid? quod de ratione viatoris non est, ut possit viam cadendo declinare, sed ut possit in via gressus in terminum promoventes efficere.

263 Ad 6. *N. Adf.* de peccatis, quae praerequirunt libertatem proximam, constitutam per auxilium sufficiens, uti esset violatio praecepti de elicienda superna poenitentia. Ad primam prob. adj: obduratus, & quilibet alter meretur ob quodvis peccatum grave auxiliorum omnium subtractionem; at constat, poenam istam ex generali Dei lege minime fuisse inflictam. Nec exinde voluntaria, & proxime libera, & in se dici posset intenta subtractio in obdurati actionibus, quae propterea criminosae sint, ac obdurato in se ipsis imputentur: alioqui si quis ob peccatum incidat in amentiam, in

(*h*) Contra Jansen. l. 3. de grat. Chr. c. 13. & Gravesonium epistolar. t. 3. epist. 20. cum Majore, Cather. Abul. &c.

(*i*) Cap. *Firmiter.*

(*k*) Sess. 14. de sacr. poenit.

(*l*) In Ps. 6. & l. 2. de serm. Dom. c. 15. & in Ps. 102. 8.

(*m*) Object. vincent. resp. 25.

(*n*) Ep. 7. ad Venant. c. 8.

(*o*) Ep. 1. ad Aprum, alias 27.

(*p*) In 1. dis. 48. q. 1. a. 3. ad 2. & 3. p. q. 86. a. 1.

(*q*) Ap. & cum *Tourn.* mox citando.

(*r*) P. 1. q. 113. a. 6.

(*s*) Conferenda quae de pravis Angelis & sanctorum custodia *supra* diximus ad Tom. III. p. 100. & 117.

(*t*) Ex adferendis ubi de gratia sanctificante.

in somnum turpem, in privationem libertatis, peccabit per pravas actiones in cunctis hisce statibus; quippe qui voluntarii sibi essent, eo quod in eos per peccatum voluntarium inciderit. Immo motus primi concupiscentiae, suborti in poenam peccati Adae, quod nobis aliquomodo imputatur, essent nobis voluntarii, & vera peccata. Quae omnia absurda sunt, & Jansenismum redolent, quidquid contra contendat Gravesón (*u*). Quid? quod apud omnes definitio voluntarii est, *quod est intrinsecus cum cognitione*. Ad secundam prob: non ita se gerit Deus cum obduratis, utpote viatoribus, ac cum damnatis. Deinde viatoris libertas exigit posse flecti ad extrema contraria. Demum quidquid sit de aliis eventibus, dum tamen urget praeceptum, nequit obduratus illud libere infringere, quin liber sit per auxilium praevium ad ipsum salutariter implendum (*x*).

264 Insistis 1.° si obdurato non imputaretur peccatum ob defectum auxilii, fieret, quod gratia esset necessaria ad peccandum, & ad imputandum peccatum: unde consultius esset homini non habere, quam habere gratiam; illa enim praesente peccat, & punitur, non ita tamen illa absente. 2.° obdurati non sentiunt, nec in se experiuntur mentis illustrationem, & cordis adfectionem, in quibus gratia sita est; obstat enim illi experientiae mentis excaecatio, & cordis ab effrenibus passionibus perturbatio: ergo vel illam non habent gratiam, vel si habeant, frustra omnino habent.

265 ℟. Ad 1. *D. A.* quod gratia esset necessaria ad peccandum, tanquam caussa influens ad peccatum *N.*; quia ad peccandum solus homo sibi sufficit; ac plane in statu purae naturae peccare posset homo absque ulla gratia: tanquam caussa constituens libertatem ad extremum peccato oppositum, scilicet ad salutarem superni praecepti adimpletionem, in cujus positiva carentia consistit peccatum, *C.* Sed hoc tamen pacto multo plus expedit homini ditari gratia, quam ea privari; uti plus expedit donari libero arbitrio, quo potest peccare, quam illo privari, sine quo peccare nequit. Ad 2. *N. A.* & prob. Ex *Rom.* 2. ℣. 14. & 15. nemo est tam perditus, quem malefacti conscientia non remordeat interdum, ac exstimulet, etsi ut plurimum cum remorsum non animadvertat, nec a Deo esse percipiat.

§. IV.

Gratia Efficax.

PRAENOTA:

266 Mirabile sane Mysterium; *profunda, & nimis abdita quaestio* de Gratia efficaci, ut loquitur *Aug.* (*y*), adeo ut in ejus definitione idem ferme haereat (*z*). Quid enim mirabilius, quam consistere consensum liberum cum gratia efficaci, seu infallibiliter connexa cum

(*u*) Proxime adlegatus.

(*x*) Consule ss Suar. proxime cit. *Rip.* cit. sect. 4. *Aguir.* cit. t. 3. disp. 125. *Tour.* *col.* cit. quaest. 8. art. 4.

(*y*) L. de spirit. & lit. c. 7.

(*z*) L. de pecc. merit. c. 18.

cum eodem consensu, uti credimus fide certum? Idcirco Quaestio haec prae ceteris totius Theologiae toto orbe literario agitatissima est, tum celeberrimis illis controversiis de auxiliis (a) tum postea duobus ferme procedentibus seculis; tum etiam hac nostra tempestate. Ut mysterium DD. Catholici adtingerent, in varias abierunt sententias.

267 Nimirum e. c. Dominicani plerique veteres cum Albelda, Araüjo, Caramnele, aliis (b) sistebant efficaciam gratiae in praedeterminatione morali reddente infallibilem consensum, orta scilicet ex coaptatione divinae omnipotentiae ad indolem & genium hominis, qui vocatur & movetur. At vero ea praemotio non est connexa physice cum consensu, & potest dissensu repudiari; atque adeo nequit ab ipsa repeti infallibilitas consensus.

268 Deinde Augustinenses veteres, nec pauci quidem e DD. Sorbonicis (c) efficacem gratiam dicebant delectationem absolute victricem, hoc est ex vi propria, a decreto absoluto praedeterminante suborta. Sed haec tamen adsertio eadem est cum praemotione Banneziana mox explodenda.

269 Scotistica vero Schola efficaciam gratiae a decreto suo condeterminante (d) repetit. Ceterum, ut alia praeteream, ejusmodi decretum inevitabile & inadquiribile a voluntate hominis quum sit, utpote soli Deo liberum & ex se, nullo alias respectu habito ad consensum, cum isto connexum, difficile cum libertate consentientis conciliari posse videtur. Quo circa (e) *Cavellus* & *Faber* ejusdem scholae magna nomina, ne decretum suum libertati humanae insidietur, scientiam mediam suo inseruerunt systemati.

270 Recentius Thomassinus (f) docuit efficaciam gratiae esse intrinsecam, & sitam in multitudine, varietate, consonantia, conspiratione auxiliorum, quorum singula divisim repudiari possunt, non vero euncta simul, quo quidem pacto dependenter unice ab Omnipotentia & absoluta scientia Dei inducunt infallibiliter, ineluctabiliter & insuperabiliter voluntatem ad consensum. Adderem ego, ad consensum necessarium, non liberum. Quis hoc non videat? Tum inde nullum singulare auxilium esset efficax, quod incredibile videtur ex repentina plurium conversione.

271 Tournelyus insuper (g) tribuit gratiae efficaciam intrinsecam, sitam plerumque in delectatione quadam ex se & absolute victrice; proveniente utique ex speciali aptatione seu congruitate, convenientia & contemperatione auxilii cum voluntate hominis vocati. Eam-

(a) Eas supra praenarravimus Tom. I. a p. 32.

(b) Ap. *Philip. Aranda* in schola scientiae mediae l. 3. n. 14.

(c) Auctore *Tournel.* de grat. c. 17. & alias.

(d) De hoc ac de Authoribus ipsum propugnantibus *supra* ad Tom. II. p. 249. quibus adde nuperrimum *Ferrarum* in theol. t. 1. tr. 3. d. 1. q. 7. a p. 546.

(e) Si qua fides *Platelio* c. 6. §. 5. de efficac. grat.

(f) In tom. 3. dogmat. theol. tr. 4. c. 18.

(g) In tr. singulari de grat. parte dogmatica q. 5. art. 3. §. 6.

que congruitatem repetit ex divina Omnipotentia & ex ipsa ratione ac virtute auxilii. Verum congruitas illa & contemperatio gratiae, quae dependet necessario ab extrinsecis adjunctis, & ab indole recipientis auxilium, porro extrinseca gratiae est, nec ipsam cum consensu intrinsece ac necessario connectit.

272 Tum Edmundus Simmonetus S. I. (*b*) ponit intrinsecam gratiae efficaciam in cumulo auxiliorum cogente moraliter voluntatem ad consensum, praevisum per scientiam mediam, ac praecise dependentem ab auxilio ex eo cumulo auxiliorum omnium selecto. Ceterum hoc auxilium selectum est ipsa gratia efficax; gratia vero non dependet a se ipsa quoad efficaciam, immo potius a consensu, qui adseritur praevisus a scientia media: ergo efficacia est auxilio prorsus extrinseca.

273 Praeterea Paullus Gabriel Antoine S. I. (*i*) fert gratiam esse efficacem ex se se, virtute propria, non absolute quidem, sed relate ad scientiam mediam, decretumque divinum illam conferendi; siquidem prout iis substans, & non aliter est gratia congrua vel efficax. Enim vero *gratia per se efficax* in schola scientiae mediae inaudita est. Quid? quod gratia sic, & non aliter, substans scientiae ac decreto sit efficax, invicte probat, quod non sit efficax ex se se ac virtute propria, sed accidentaliter & extrinsece; nimirum ex scientia & decreto: sic enim Paullus non aliter albus quam ut substans albedini, ex ista accidentaliter & non ex se, aut intrinsece albus est.

274 His jam vero systematis brevitatis studio leviter praelibatis, rejectisque, ad ea, quae nunc temporis celebriora sunt, aliquanto fusius expendenda progredimur.

275 QUAESTIO I. Quid de systemate I. nunc vigente? ADSERO. Est Scholae Thomisticae, auctore olim *Domin. Bannezio* (*k*). Ac docet, efficaciam esse prorsus intrinsecam auxilio, quatenus hoc praemovet, ac praedeterminat physice inevitabiliter voluntatem ad consensum, & quidem absque laesione libertatis, quam potius perficit, ut operetur consensum liberum; est enim actus secundus libertatis, seu actus primi adplicatio: unde hac stante praemotione, ad quemcumque salutarem actum simpliciter necessaria, non potest voluntas ponere dissensum in *sensu composito*, quatenus nequit tunc conjungere actum cum non actu, idest consensum cum dissensu; potest vero in *sensu diviso*, quatenus potest tunc conjungere actum cum potentia ad actum oppositum, idest consensum cum potentia ad dissensum; potentia enim consentiens sub judicio indifferenti ad utrumque extremum, etiam dum unum eligit, manet ad utrumque potens. Ita novissime Graveson (*l*). Hanc profecto opinionem Thomistae ali-

qui

(*h*) In theol. instit. tract. 6. de grat. d. 3. art. 9.

(*i*) In theol. dogmat. speculat. tr. de grat. c. 5. art. 4.

(*k*) Recole dicta ad Tom. I. p. 33. sq.

(*l*) In epist. 6. 1. ep. 5.

qoi multimodis lenire teotarnut (*m*). Frustra tamen, quum etiam praecipuo illorom opinionis fundamento innitantor.

276 Igitur contra est 1.°; quia ejusmodi gratiae efficacia, utpote principium antecedens, inadqoiribile, & inevitabile a potentia, esset hoic necessitas antecedens ad agendum, adeoqoe ejus libertatem evertens. 2.°; quia potentia prorsus libera illa est, quae positis omnibus praereqoisitis ad aliqoid, potest aliquid, & ejos oppositum, scilicet in sensu composito, & sub iisdem praerequisitis (*n*): ergo si in sensu composito praemotionis, necessario praerequisitae ad opus bonum nequeat potentia aut non edere opus bonum, aut edere opus contrarium, non est ad otrumque opus prorsus libera.

277 3.°; Quia potentia dissentiendi cum praemotione in *sensu diviso*, ut expooitor, est poteotia remotissima; & solum in radiee, quatenus nempe voluntas est potentia ex se libera ad dissentiendum qnandocomque fit instructa principiis, ad dissensum necessariis; ad eum modum, quo Beatus cum beatitodine est potens peccare in *sensu diviso*; at haec Beati potentia non tollit, qoominus Beatus sit qua talis absolute impotens peccare: ergo pariter (*o*).

278 4°.; Nequit imputari peccatum cui nequit imputari defectus praemotionis necessariae ad non peccandum; atqui Angelis apostatis, Adae, ceterisque primo peccantibus nequit imputari defectus praemotionis, qnum istum nullo peccato praemeroeriot: ergo nequit ipsis imputari primum peccatom. 5.°; quia quum Deus etiam praedetermioet ad peccatum, apud plores Thomistas, est Author peccati ipsum efficaciter volens; qnod plane religiooi nimis absonom est.

OBJECTIONES.

279 Obj. *primo*. Gratia ex se efficax thomistica consentiens est sacris Scripturis, & CC. Nam 1.° ex Ezech. 36. 26. Job 12. 24. Philip. 2. 12. Rom. 9. 16. & 1. Cor. 4. 7. Deus facit, ut homo in praeceptis suis ambolet; hominis cor immotat, flectir, indurat; operatur in homine ipsum salutariter velle, & perficere; discernit per suam gratiam beoe operantem a male operante. Ad haec tamen & similia auxiliom praedeterminans reqoiritor. 2.° ex Conc. Araus. II. (*p*) Deus volontatem non exspectat, ut a peccato purgetur, aut purgari velit; sed in ipsa operatur velle, & perficere, & facit in ipsa, ut legi obediat. Ex Cooc. Milevit. idem expresse definitur (*q*). Ex Conc. Trid. (*r*) gratia adjuvans, quae est de linea actus secundi, est etiam praeveniens, adeoqoe antecedens. Adde qnod non sit unde homo sibi glorietur in opere salutari: hoc igitur ab auxilio aotecedenti omnino est. ℟. *N.*

(*m*) Ap. *Aran.* in schol. scien. med. l. 3. d. 11. s. 2.

(*n*) Ex adsertis ad Tom. III. ubi de libertate p. 185. & 187. sq.

(*o*) *Genevesius* in theol. l. 6. c. 4. §. 14. sub fin. haec scribebat „ Respondere nos esse liberos in sensu diviso, non in sensu composito, aut est jactare vocabula sine sensu, aut dicere, mentem dum a gratia movetur nullam habere libertatem, qui est sensus compositus; quod est fateri, non evadere absurdum. „

(*p*) Can. 4. 9. 16. 20.

(*q*) Can. 4.

(*r*) Sess. 6. cap. 5. & rursum 16. & can. 3. & 4.

280 ℟. *N. Ads.* Gratia ejusmodi dissentanea profecto est cunctis scripturis, conciliis, & rationibus, quibus est consentiens Scientia Media dirigens collationem gratiae efficacis congruae, ac intrinsece indifferentis (*s*). Tum cunctis scripturis, conciliis, & rationibus, quibus invicte probatur & hominis plena libertas ad observandum Dei praecepta, & seria Dei voluntas ad omnes salvandos; quae tamen cohaerere nequeunt cum praemotione; tum quia est principium essentiale, antecedens, inadquiribile, inevitabile a creatura ad opus salutare; tum quia Deus illam ex quocumque motivo denegans, arguitur non velle serio opus salutare, cui principium essentiale denegat; uti argueretur non velle serio actum liberum, si ex quocumque motivo liberum arbitrium everteret.

281 Ad 1. prob: illi textus & similes designant gratiae necessitatem, & coefficientiam actus salutaris, simulque moralem suis impulsibus, & illustrationibus praemotionem, constituentem creaturae libertatem, adeoque minime praedeterminantem. Ex *Aug.* (*t*) Deus indurat, & excaecat corda, quae non vult emollire, & illustrare, scilicet per auxilium praevisum efficax. Ex ipso *Aug.* (*u*) gratia efficax illa singularis vocatio est, quae *sic agit sensum, ut adcomodet adsensum*, scilicet prout hic infallibiliter praevisus est per scientiam mediam, ac praefinitus per decretum posterius. Consentiens a dissentiente discernitur passive, ut loquuntur, per consensum, active per gratiam congruam, ut explicat *Aug.* (*x*) *etsi quisquam sibi tribuat quod vocatus veniat* (en discretionem passivam) *non potest sibi tribuere, quod vocatus sit* (en activam). Ipseque dixerat (*y*) *ut velimus suum esse voluit, & nostrum; suum vocando, & nostrum sequendo*. Ita enim Deus consentienti suum dat velle, & discerni a dissentiente: quocirca poterit de sua discretione in Domino gloriari, ei ipsam principaliter adtribuendo (*z*).

282 Ad 2: C. Arauf. vult, Deum non exspectare voluntatem hominis non vocati, ut illum vocet; motus scilicet ejus meritis pure naturalibus, contra Semipelagianos, eo can. 4. perculsos, at non negat, exspectare voluntatem hominis jam vocati, ut ex propria determinatione consentiat: quo pacto ex *Isai.* 5. *exspectavi, ut faceret uvas, fecit autem labruscas*. Id autem non est proprie Deum exspectare, sed potius creaturae adtemperari. Ipsum similiter cum *Milev.* vult, Deum nobis dare actum salutarem, sub sensu mox exposito eum *Aug.*; dixerat enim *Araus* (*a*) *Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur*. Trid. aperte pugnat cum gratia efficaci thomistica irresistibili, & minime repudiabili apud ejus Inventorem Bannezium (*b*) quippe differens (*c*) de gratia efficaci, qua sci-

(*s*) De quibus *sup.* ubi de scient. med. ad Tom. II.

(*t*) L. de praedes. & grat. c. ..

(*u*) Epist. 107.

(*x*) L. 83. qq. q. 68.

(*y*) Lib. ad Simplic. q. 2.

(*z*) Cons. *Suar.* de grat. t. 2. l. 5. a c. 30. ad. 36. & opusc. de auxil. l. 3. c. 15.

(*a*) Can. 3.

(*b*) In 1. p. q. 14. a. 13. & q. 23. ab. a. 5. ad 7. & in 2. 2. q. 1. a. 1. docum. 3.

(*c*) Sess. 6. c. 5.

ſcilicet peccator re convertitur, definit, *quippe qui illam & abjicere poteſt*; utique conſentiens *Conc. Senonen.*, quod (*d*) adſeruerat, *neque tamen eſt tale Dei trahentis auxilium, cui reſiſti non poſſit*.

283 Obj. *ſecundo*. Gratia efficax thomiſtica conſentiens eſt Patribus. Quoniam ex Aug. (*e*) gratia efficax eſt efficaciſſima voluntas, & poteſtas. Et (*f*) ideo ipſi tribuitur, ut durities cordis primitus auferatur. Et (*g*) agit hominem indeclinabiliter, & inſuperabiliter, quoniam eſt efficaciſſima, & omnipotentiſſima, datque ipſum velle, de nolentibus volentes faciens. Similia paſſim repetit eximius gratiae Doctor. Ex Tertul. (*h*) gratia ſibi ſubjicit liberi arbitrii poteſtatem. Ex Baſil. (*i*) auxilium gratiae per imperium ſuae potentiae operatur in nobis; & (*k*) gratia eſt inſuperabilis potentiae. Ex Proſp. (*l*) gratia quibuſlibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat. Et ex D. Th. (*m*) Deus movet, & adplicat cauſſas ſecundas ad operandum, ipſiſque dat non ſolum poſſe, ſed etiam agere. Quin etiam ſaepe plura docet per verba, *Deus determinat, praedeterminat*, & ſimilia (§).

℟. N.

(*d*) Decr. 15.
(*e*) Contra duas epiſt. Palag. c. 20.
(*f*) De praadeſt. SS. c. 8.
(*g*) De correp. & grat. c. 12.
(*h*) L. de anima c. 21.
(*i*) L. de Spir. S. c. 8.
(*k*) Serm. de lib. arb.
(*l*) Epiſt. ad Rufin.
(*m*) P. 1. q. 2. a. 8. & q. 105. a. 3. O & in 2. diſt 37. q. 1. a. 2.

OBSERVATIO.

(§) Renat. *Billuart* in Theol. t. 1. diſſ 8. de praedefinitionib. ar. 2. (quem vel exſcripſit, vel imitatus eſt *Thom. Madalena* conſodalis in examina thomiſtico, a *Quadros* in Caduceo operoſe confutato) laudatia pro phyſica praedeterminatione Patribus ducem fecit *Dionyſ.* Areop. ajentem l. de div. nom. a. 5. §. 9. „ Exemplaria vero in Deo dicimus rationes ſubſtantificas rerum . . . quaa ſermo divinus vocat praedefinitiones, & bonas voluntates exſiſtentium *praedeterminativas*„ Tum quaſi ſua haec interpretatio totius Latii, Graeciaeque ſuffragio probaretur, triumphum agit, & continenter ſubjungit „ ubi obiter adverte quam inconſulto Moliniſtae affucant nomen praedeterminationis eſſe inventum Bannelii. „

Ceterum principio famoſua hic Author Pſeudo-Dionyſium heic intrudit (qualem & nos *ſupra* Tom. IV. in Praemonitione p. 2. §. 111. cum frequentiſſimo Eruditorum recentium choro deſcivimus) qui quam coluerit religionem, & qua aetate floruerit, nondum ſatis exploratum. Quid ergo eum Billuartius ſanctorum Patrum choro ita confidenter adſcribit?

Deinde quo jure hic idem adſirmet, graecum Pſeudo-Dionyſii teatum pro vara, & adcurata interpretationa latina vocem *praedeterminativas* expoſceret? Rem tantiſper diſcutiamus. Et primo omnium loco graeca vulgati Dionyſii verba in madium proterimus ex typis Philippi Juntae de an. 1516. ad cap. 5. §. 13.

Παραδείγματα δ' φαμὲν, εἶναι τὰς ἐν Θεῷ τῶν ὄντων οὐσιοποιοὺς, καὶ ἑνιαίως προϋφεστῶτας λόγους, οὓς ἡ θεολογία προορισμοὺς καλεῖ, καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θελήματα τῶν ὄντων ἀφοριστικὰ, καὶ ποιητικὰ, καθ' οὓς ὁ ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα καὶ προώρισε, καὶ παρήγαγε.

Hunc jam vero textum ſicut & reliquos ejuſdem libri complures viri doctiſſimi latine cum laude verterunt. En illorum cenſum. Joan. Scotus, Marſil. Ficinus, Aubas vulgo Vercellenſis, Ambroſ. Camaldulenſis, Joachim. Perionius, Balthaſ. Corderius S. I. Neque vero pluras nominat Cl. *De Rubeis* in diſſ. praefixa editioni racentiſſimae vanetae operum vulgati Dionyſii apud Anton. Zattam an. 1755.

Quatuor priorum, quos recitavimus, Interpretum exemplaria proſtant ordine apud

284 ℞. *N. Adf.* Ad 1. prob: ftant contra praemotionem thomifticam innumeri PP. graeci, & latini, quatenus ferunt, laedi libertatem per qnamlibet neceffitatem antecedentem; aut in noftra poteftate effe, uti, vel non uti gratia praeveniente, contra id quod importat thomiftica praemotio (*n*). Nec minus aperte contra ipfam ftat *Aug.* tum in locis faepe adlegatis, tum in aliis, quibus fiftit auxilium efficax praeveniens in vocatione congruae, non praedeterminante, fed modo accomodato inducente hominem infallibiliter ex praefcientia Dei (*o*), quos omnes recte expendit *Suar.* (*p*). Quae ex Aug. opponuntur, ita debent concipi ab eo dicta, ut cohaereant cum libertate creata, quam tamen temerat thomiftica praemotio, cujus quidem nec ullo verbo, aut figno meminit Aug.

285 Ex aliis tribus PP. adlegatis, vult Tertul. quod gratia fibi fubjicit liberi arbitrii poteftatem, non fubjectione ferrea praedeterminante, fed fuavi, moraliter fcilicet praemovente cum illuftrationibus, & infpirationibus, quibus indiget liberum arbitrium ad actum falutarem, & quibus proinde fubjicitur. Bafil. & Fulgent. idem omnino volunt; nec enim illam velle poffunt antecedentem potentis gratiae infuperabilitatem, & inclinationem, quae penitus libertatem evertat. Stat itidem D. Th. contra praemotionem thomifticam, tum in locis fupra laudatis (*q*), tum in aliis (*r*); tum in multis itidem, quibus expreffe denegat Dei praedeterminationem ad peccatum (*s*), ac in aliis (*t*). Porro loca ex D. Th. objecta non favent praedeterminationi ad fenfum Bannezianorum; etenim fine ifta praemovet Deus cauffas fecundas, ipfifque dat agere, quatenus dat ipfum fuum concurfum per actionem fimultaneam, qua conftituuntur

apud editionem Colonien. de an. 1556. ex Officina Jaan. Quentel; videlicet p. 532. 544. 547. 818. 903. exemplar infuper Perionii apud editionem Lovanien. de an. 1566. typiet Hieron. VVellaei, vel, ut alibi legitur, Joan. Bogardi; Cordetii demum verfio cum obfervationibus apud Biblioth. PP. Lugdun. de an. 1677. t. 2. p. 295.

Legat itaque & animo intentus perlegat Billuartius, quemadmodum perlegimus & nos, fingulorum, quot indicavimus, verfiones, paraphrafes, obfervationes, & ne vel in una quidem aut τὸ *praedeterminativas*, aut quidpiam aliud gratiam per fe efficacem concernens reperiet. Undenam ergo & cujus authoritate *fulfultus* hic Author, interpretationem fpeciofam fuam hue evocavit? Voluit ne imperitis aut incautis fucum facere in commendationem gratiae fuae praedeterminantis? Non credo haec de viro probo & fapienti.

Ceterum utut fit de menta atque peritia in utraque lingua graeca & latina hujufce nuperi interpretis, donec verfionem fuam probatis fulfultam documentis palam oftendat, fileat oportet, nec aegere ferat interea, confulto Moliniftas ejus voculae & confimilium inventorem declamare Bannezium.

(*n*) Longum eorum cenfum dat *Suar.* cit. c. 44. & 48. & tr. de aux. l. 3. c. 13. an. 5.

(*o*) L. 1. ad Simp. q 2. & 1. de dono perfever. c. 14. &c.

(*p*) Fot omnes locnlenter enucleat *Suar.* praeland. cit. l. 5. c. 46. & tr. de aux. l. 3 a. 13. n. 19.

(*q*) Ad Tom. II. ubi pro fcient. med. & cognitione contingentium in fe ipfis.

(*r*) E. c. q. 3. de malo a. 3. ad 5. & 2. dif 23. q. 1. a. 2 O. & dif. 28. q. 1. a. 1. O.

(*s*) Heic q. 80. a. 1. ad 3. & in 2. dif. 37. q. 2. a. 1. ad 1. & l. 3. contra gent. c. 162. quot exponit *Pltel.* p. 2. c. 3. a n. 198.

(*t*) Videlicet quodl. 7. a. 1. ad 2. de verit. q. 22. a. 9. ad 8. & 1. p. q. 62. a. 3. ad 2. quos una cum aliis adcurate expendit *Suar.* cit. l. 5. c. 49. n. 2. & a n. 14.

tur re ipsa agentes, non quidem a se, sed dependenter a primo agente, a quo esse, & posse accipiunt; nimirum caussae necessariae a Deo determinatae, liberae vero Deum determinantes. Nec alium porro sensum habent in phrasi D. Th. *τὸ praemovet, praedeterminat*, & similia (*u*).

286 Obj. *tertio*. Gratia haec multimodis rationi consentiens est. Nam 1.° Deus est primum liberum: ergo & primum determinans, seu praedeterminans. 2.° si sola creatura se determinet ad actum salutarem, sola efficit novum ens, seu novam entis formalitatem, sitam in sua determinatione: unde potest sola efficere alia nova entia sine fine, contra entis primi, & universalis rationem, quae Deo inest. 3.° efficax Dei voluntas est irresistibilis, & inimpedibilis; potest enim in bonum convertere *malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit* (*x*), quoniam *Deus magis habet in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi suas* (*y*). Alioqui Deus non esset antecedenter proxime liber ad praefiniendum consensum liberum: ergo & est praedeterminans. 4.° dum orat Ecclesia pro conversione peccatoris, petit auxilium praedeterminans; non vero ipsam conversionem in actu secundo, siquidem ex Aug. (*z*) *quid stultius, quam orare, ut facias quod in potestate habes*.

287 R. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. Con.* Deus dicitur primum liberum, quia habet in se perfectissimam libertatem, qua se determinet ad producendum, & conservandum libertatem, & dominium electionis in creaturis ratione praeditis, quae proinde vocantur secundum liberum, sicut & secunda caussa: unde quoque Deus se determinat ad ipsas non praedeterminandas. Ad 2. *N. A.* Creaturae determinatio fit a Deo in genere caussae nude effectricis, & a creatura in genere caussae eligentis ac determinantis. Quemadmodum & Deus efficit meum amorem, quin per illum amet.

288 Ad 3. *D. A.* irresistibilis, & inimpedibilis resistentia, & impeditione posteriore quoad effectum divinae voluntatis efficacis, re ipsa existentis, *C.* sic enim quaelibet efficax Dei voluntas necessario impletur: resistentia, & impeditione antecedenti quoad existentiam ejusdem voluntatis efficacis, *N.* Huic enim existentiae obstare potest voluntas creata, utpote directa a scientia media, pendente a consensu libero. Hoc pacto est efficax Dei voluntas, scilicet sese attemperando voluntati creatae modo congruo, per scientiam mediam praeviso; nec enim addidit Aug. *quomodocumque voluerit*, quippe nequit Deus convertere hominem auxilio praeviso inefficaci. Recurrit tamen ad omnipotentiam, quia haec infinita habet media ad quem-

(*u*) Conf. *Suar.* & *Platel.* proxime citt. *Thyrs. Gonzalez* in select. c. 1. & 4. *Sherlog.* de scien. med. *De Cerf* controv. de mente D. Th. *Quadr.* caduc. t. 1. p. 1. p. 12. §. 1. 2. 3. *Daniel a S. Jos.* t. 1. d. 24.

(*x*) Ex Aug. enchir. c. 98.

(*y*) Ex eodem l. de correp. & grat. c. 14.

(*z*) L. de nat. & grat. c. 18.

quemlibet convertendum, si velit. Hoc sensu dixerat idem (a) *velle, & nolle ita est in potestate hominis, ut divinam voluntatem non impediat, neque superet potestatem*. Ad 4. *N. A.* Petit Ecclesia peccatori libertatem congruam, & auxilium congruum, quae pro infallibili actuali conversione, quae exposcitur, sunt necessaria, & quae non sunt in potestate peccatoris, esto possit utcumque converti (b) (§).

289 QUAESTIO II. Quid de systemate II? Adsero. Est in Scho-

(a) De correp. & grat. c. 14.

(b) Pluribus hoc systema oppugnavit operose olim Schola Jesuitica cum *Suar.* cit. de grat. l. 5. a c. 19. *Henue* in scient. media propugnata &c. tum alii DD. cum *J. f. de Vita* Dominicano in tr. de primo movente, *Tourn.* de grat. q. 9. art. 1. sub fin. *Genovesio* cit. &c. nec pauca nos praelibavimus in ipsum ad Tom. II. ubi de scient. media.

OBSERVATIO.

(§) Cordate mihi differere videtur Cl. Gazzaniga ubi ad tract. de grat. Christi diss. 6. c. 5. n. 167. ingenue fatetur summam conciliandi libertatem creatam cum divina gratia efficaci difficultatem, Augustinum nempe imitatus, qui hanc quaerens conciliationem l. de grat. Chr. c. 47. haec ajebat „ iste quaestio ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur „ liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem adseritur Dei gra„ tia, liberum arbitrium putetur auferri. „ Quare illam laudatus Author inter mysteria & arcana numerat.

Pergit illico „ habemus, ut alia occa„ sione dicebat Bossuetus duas unius catenae „ extremitates, manuque firmas tenemus, „ (*nempe hinc gratiam per se efficacem, & inde libertatem*), sed annulos interme„ dios, quibus colligantur, non videmus. „ Et vero lepide quidem, reponent adversarii quique gratiae per se efficacis; quidni enim non videas anulos intermedios, quibus colligantur ejusmodi extremitates, videlicet libertatem, quae determinationem quamlibet alienam sibi impositam exhorret, & gratiam per se efficacem, quae multis nominibus inimica libertatis probatur? quo enim modo, inquient, aut quibus anulis haec duo ita secum pugnantia colligari possint? Facilius & clarius porro in quovis alio systemate gratiam per se efficacem abnuente, gratia efficax cum libertate colligatur.

Ibidem praeterea ad n. 202. gloriatur Author „ thomistico systemate veluti radi„ cem duplicis pestiferae haeresis Pelagia„ nae, & Praedestinatianae funditus convel„ li. Utreque enim, quanquam e diame„ tro sibi opposita, huic tamen principio „ veluti communi fundamento innitebatur „ *gratia efficax, quae voluntatem vi sua in„ clinat ac determinat, inimica est libertatis*. „ Ex eo autem ita inferebat Pelagianus: „ *est in nobis libertas: ergo rejicienda est „ gratia efficax*. Contra vero Praedestina„ tianus, *est gratia efficax: ergo nulla su„ perest libertas*. Quid Thomistae ad haec? „ negent fatale illud principium, *gratia ef„ ficax* &c. ostendantque gratiae efficaciam „ in hoc sitam esse, ut voluntatem moveat, „ incliner & determinet non solum quantum „ ad substantiam, verum etiam quantum ad „ modum liberum actus, & ita radice „ evulsa, duae immanes haereses funditus „ corruunt. „ Haec ille.

Verum in primis egregium hoc paradoxon videtur; quoniam osores omnes catholici gratiae per se efficacis easdem positiones firmissime adserunt; illam nempe, *gratia efficax, quae voluntatem vi sua inclinat ac determinat, inimica est libertatis*, ex qua subinde reliquas pariter, recteque inferunt, videlicet, *est in nobis libertas: ergo rejicienda est gratia ejusmodi efficax*: tum aliam, *est gratia ejusmodi efficax: ergo nulla superest libertas*. At exinde nec Pelagiani, nec Praedestinatiani jure reputantur: igitur nec positio illa prima fatale principium est, sed verisimili argumento certum, nec consequenter binae reliquae ex illa liquido subortae possunt haereseos merito insimulari. Quonam ergo jure gloriaris, thomistico systemate radicem utriusque immanis haereseos funditus convelli?

Quod si ponas praefatos haereticos priori illi positioni seu principio ac veluti communi fundamento innixos fuisse, addendum illi est, *& voluntatem necessitat*; sed hoc

Schola hodierna Augustiniana commune cum Berti (*c*). Et subſtinet, gratiam efficacem in ſtatu naturae lapſae eſſe delectationem relative victricem, ſeu caritatem, quae, ſua intenſione gradunm ſuperat contrariam cupiditatis delectationem; gratia enim, qua ita trahimur, & movemur, ut eam nunqnam reſpuamus, ut efficax ſit, eam debet inſpirare delectationem coeleſtem, quae vincat perpetuo in cunctis lapſi hominis actibus pugnantem, & contranitentem cupiditatem, aut terrenam delectationem (*d*).

290 Sed contra eſt 1.° quia hoc ſyſtema nimis mechanice gratiae oeconomiam exponit, adpendens veluti in bilance, in voluntate duarum delectationum pondera, uti Janſenianum de gratia ſyſtema, prout exponitur a Janſenio (*e*), & cum quo illud omnino convenit, ſi excipias, una cum gratia ſufficiente in ſtatu naturae lapſae, libertatem indifferentiae, quam in conſenſu cujuſcumque delectationis vincentis, & victae negat Janſenius, & propugnant catholice Auguſtinenſes, at nimis difficulter, & inconſequenter; tum quia non minus illa delectatio victrix coeleſtis pugnat cum libertate indifferentiae, quam thomiſtica praemotio, utraque enim a decreto abſolute praemovente profluit ac inſuperabilis eſt; tum quia gratia ex ſola virium graduali ſuperioritate efficax, nequit non eſſe neceſſitans; ſupponit enim voluntatem deſtitutam vera potentia reſiſtendi, utpote non habentem ad reſiſtendum niſi vires inferiores; quippe unius potentiae ſuperioritas dicit eſſentialem ordinem ad potentiae

Ee 2

hoc tamen pacto haereſis eſt, quam non modo Schola thomiſtica, ſed & reliquae catholicae ardenter confutarunt.

Deinde quod Pelagianos ſpectat, ii (ut Authores ſunt TT. graviſſimi cum *Suar* de grat proleg. 5. c. 3. n. 10. ſqq. *Ripal.* de ente ſup. d 105. ſec. 12. ſq. *Henao* in ſcient. med. theologice propugn. t. 2. ſect. 282. a 84. a 50. *Quadros* in caduc. t. 2 parergo a. ar. 9. qui ex ſcriptis Auguſtini rem operoſe promovent pene ad evidentiam contra Lemos, Alvarez, Gonet, Billuart &c.) nunquam cum Auguſtino diſputarunt de efficacia gratiae, aut de modo, quo gratia efficax juvet ſeu laedat libertatem; ſed duntaxat de neceſſitate gratiae ad opera ſalutaria: ſuit itaque ex hac opinione, rationibus quidem magni momenti communita, principium illud quod noſter Author haereſi Pelagianorum adſcribit.

Si demum eorum, qui vulgo Praedeſtinatiani audiunt, dogmata avolvas, de gratia efficaci nihil plane reperias. Hoc unum illis maxime familiare, quod nempe Dei praedeſtinatio ac reprobatio electum, reprobumque neceſſitant; tum illud, quod nemo ad fidem Chriſti accedit, quin fuerit invitus a Patre tractus, hoc eſt neceſſitatus. (Recole dicta Tom. II. p. 305. ſq & Tom. III p. 173. art. 3. & Tom. V. in proluſ. proxima, ubi de Praedeſtinatianis). Quid autem haec neceſſitas, quam ii Errones vel Dei decreto tribuerint, vel gratiae, in rem Gazzanigae? Nulla itaque Author iſte ratione ſolida cauſſam a ſe inventam protegere dicendus.

(*c*) T. 3. l. 14. c. 8. n. 8. & 12. & in ſyſtemate Auguſtiniano gratiae vindicato part. 1. in praefat. & par. 2. diſſert. 4. a cap. 1.

(*d*) Hanc ſententiam adoptarunt jam Thomiſtae, ut video; ſic enim *Gazzan.* d. 6. de grat. eff. n. 70. de Theologis ſcholae thomiſticae & Auguſtinenſis „ infinitis tamen paraſangis utrique a Janſenio diſtamus in eo quod, quacumque abſoluta neceſſitate procul ablegata, *ſub gratia relative ſuperiori ac victrice* ſartam tectamque ſervari arbitrii libertatem, adeoque & diſſentiendi potentiam confiteamur „ Quin & in eum ſenſum clarius thomiſticam praemotionem expoſuerat idem Author n. 68.

(*e*) L. 3. de grat. Chriſti, & operoſius l. 4. a c. 1. ad 12.

potentiae oppositae inferioritatem : at vero omnino repugnat, ut vires superiores, quae agunt ut superiores, vincantur ab inferioribus.

291 Heinc acerrimi defensores Jansenii (*f*) de hoc uno principio fuere soliciti, videlicet voluntatem majori semper delectationi obsequi; ex quo siquidem & quinque famosae propositiones, & universa Jansenii doctrina sponte fluit, teste *Bossuetio* (*g*). Porro exclusio gratiae cujuslibet inefficacis, & libertatis a necessitate in homine lapso consectaria sunt ex systemate Jansenii legitime secundum regulas optimae dialectices subillata : ergo non nisi per summam violentiam contra regulas dialecticas qui illud admittit & promovet, consectaria negat: hic autem ut bonus catholicus sit, malum dialecticum se se probat. Adde (*h*) quod multi Jansenistarum commentarii; ut puta Arnaldi, Vendrochii, Paulli Irenaei &c. eadem negarunt consectaria, uti negant TT. catholici; illi tamen proscripti sunt, non alia quidem de caussa, nisi quod systema delectationis Jansenianae, quae ejusmodi consectaria suo confovet sno, continerent (*i*).

292 Tum 2.° quia *Aug.* de se scribit, quum secum ipse luctabatur in sua conversione (*k*) *non faciebam quod incomparabili adfectu mihi placebat amplius*: ergo delectationem superiorem sentiebat, quin gratiam efficacem haberet. 3.° quia ex ipso *Aug.* (*l*) Deus ad se hominem vocat, & trahit *miris, & ineffabilibus; diversis, & innumerabilibus modis*, scilicet timore, fide &c. ut definit *Trid.* (*m*) ergo non per solam dulcedinem, aut delectationem coelestem, 4°. quia saepe viri sanctissimi actus eximios exserceut absque ulla oppositae cupidinis lucta, & quandoque in statu summae ariditatis horrendas cupiditates superant, quin ullam coelestem suavitatem, aut delectationem in se ipsis persentiant.

OBJECTIONES.

293 Obj. *primo*. Haec delectatio relative victrix admittitur saepe, & exponitur ab Aug. Nam 1.° ex ipso (*n*) *quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur, necesse est*. 2.° (*o*) *bonum fit, quum id, quod male libet, vincente bona delectatione non fit*. 3.° (*p*) *inspirata gratiae suavitate per Spiritum S. facit* (Deus) *plus delectare quod praecipit, quam delectet quod impedit*. 4.° (*q*) fierent a nobis bona, *si ea sic delectarent animum, ut quidquid aliud voluptatis dolorisve impedit, delectatio illa* (coelestis) *superaret*. His ergo, multisque id genus aliis reponit aperte S. Doctor gratiae efficaciam in coelesti delectatione, prout vincit penes superiorem gradunm nu-

(*f*) Cum de Bourzeis collat. 3. c. 30.
(*g*) Ap. & cum *Tourn.* cit. par. 1. hist. d. 8. a. 3. §. 1. concl. 1. 2. & deinceps ex ipso Jans. de grat. Chr. l. 7. c. 6.
(*h*) Si qua fides *Tourn.* cit. ac rursum t. 2. de grat. q. 9. ar. 2. concl. un.
(*i*) Lege *Graves.* epist. 2. epist. 6. a n. 3.
(*k*) L. 8. conf. c. 8.
(*l*) L. 1. ad Simpl. c. 19.
(*m*) Sess. 6. c. 6.
(*n*) In exposit. epist. ad Galat.
(*o*) De contin. c. 8.
(*p*) L. de sp. & lit. c. 29. n. 51.
(*q*) Ibid. c. 35. n. 63.

numerum quamlibet contrariam carnis concupiscentiam.
294 ℞. *N. Adf.* Saepe in locis objectis loquitur Aug. de gratia habituali, ac interdum de delectatione deliberata, quae a gratia actuali differt. Nec tamen uspiam innuit repetere efficaciam gratiae ex uno graduum numero superiore erga terrenam delectationem. Heinc ad 1. prob: non loquitur de delectatione indeliberata; alioqui nimis probaret, nempe gratiam necessitare antecedenter cum dispendio libertatis, sed de deliberata orta a voluntatis determinatione, qua necesse est ut operemur, necessitate scilicet consequente, & supposita voluntatis determinatione: opus quippe externum, a voluntate imperatum, de quo ibi Aug; ipsum libertatis usum demonstrat. Opinantur nonnulli, Aug. dum haec scriberet, versari in errore Semipelagianorum, quem usque ad suum Episcopatum retinuit, ipso teste (r).
295 Ad 2: ibi loquitur de gratia habituali, ut patet legenti contextum. Quod si loquatur de actuali, non ejus tamen victoriam refert ad majorem graduum copiam. Ad 3: loquitur de delectatione deliberata, qua firmius adhaerescit voluntas Deo praecipienti, quam concupiscentiae reluctanti. Ad 4: loquitur etiam de delectatione deliberata, ad quam saepe idem Aug. nos hortatur, e. c. quum ait, *justitia sic te delectet, ut vincat etiam licitas delectationes* (s) & alias.
296 Obj. *secundo*. Haec delectatio relative victrix, seu comparate ad pauciores concupiscentiae gradus, est valde rationi consona. Nam 1.° ex Aug. (t) *omnia peccata non exoriuntur nisi ex illicita delectatione*: ergo & omnia, quae ad salutem conferunt, non procedunt nisi ex majore Spiritus S. delectatione. 2.° si gratia eadem pro gravi & levi tentatione sufficiat, eo quod haberet efficaciam absolutam, non esset necessarium addere gratiam, quantumcumque tentatio cresceret; immo Martyres ad tot, tantaque devincenda tormenta non intensiore gratia indiguissent, quam ea, quae necessaria est ad levem tentationem superandam: quae absona videntur. 3.° omnis difficultas operis conducentis ad finem, vincenda est per amorem finis: ergo quo maior est operis difficultas, eo major esse debet amor finis, quo vincitur: quocirca amor, seu nostrum velle habet gradus, atque sponte sua refertur ad personam, & ad operis faciendi difficultatem. 4.° sancta delectatio absolute victrix, si admittatur, non officit libertati creatae: ergo nec relative victrix 5.° omnis actio humana est ab amore boni, tanquam a caussa, & principio; sed amor semper includit delectationem: ergo delectatio unicum est pondus, seu principium nostrarum actionum: unde ex Aug. (u) *nisi delectet non suscipitur*, idest nihil ab homine fit, nisi delectet: ergo.
297 ℞. *N. Adf.* Ad 1. prob. *N. Con.* Gratia quaelibet infusa sufficit

(r) L. de praedest. SS. c. 3.
(s) Serm. 159. alias 17. de verb. Apost.
(t) Ser. 6. alias 153. de verb. Ap. c. 1.
(u) In c. 5. epist. ad Galat.

ficit ad quaslibet oppositas delectationes fubsternendas. Immo etiam permissa energia victrice gratiae, plurimum haec deprimitur, dum ei sola adscribitur potestas vincendi hostem, sibi viribus imparem. Ad 2: sola gratia congrua, quantumcumque remissa fingatur, sufficit, & requiritur ad vincendam quamlibet tentationem, & quodlibet Martyrium: saepe tamen intensior est, ut intensius illustrata, & inflammata voluntas, hostes facilius & alacrius vincat.

298 Ad 3. *D. Conf.* eo gradibus major esse debet amor indeliberatus finis, situs in gratia inspirante, *N.* ex dictis: amor deliberatus, Esto. Unde solus hic, & non ille gradus, respectusque intentos habere debet. Ad 4. *N. Con.* quia delectatio superior ideo praecise victrix est, quia superior; adeoque oppositam delectationem inferiorem, indeque in ipsa voluntate virium inaequalitatem ad resistendum supponit; quare necessitat antecedenter voluntatem ad non resistendum: non ita est in delectatione absolute victrici, quam permittere modo lubeat. Ad 5. *D. Conf.* est pondus, sen principium determinans necessitate antecedenti actiones humanas, *N.* istas relinquens humanitus liberas, *C.* (x).

299 QUAESTIO III. Quid de systemate IIII? ADSERO. Hoc recentissime sistit gratiam intrinsece efficacem in principio rationis sufficientis, hoc est rationis praevalentis, infallibilis, antecedentis, ac determinantis voluntatem ad eligendum bonum superuum (y). Contra tamen 1.° Sententia haec magna ex parte coincidit cum illa de judicio ultimo practico voluntatem determinante, nobis confutata *superius* (z) pariter ergo rejicienda; ajente nimirum, praeter alios, *Anselmo* (a) *sola tamen voluntas determinat quid teneat* (b).

300 Tum 2.° ex ea plane consequitur quod gratia efficax sita penitus sit in illustratione mentis, minime vero in adfectione voluntatis, contra unanimem Scripturarum & Patrum doctrinam: tum quod voluntas sub ratione sufficiente infallibiliter determinata necessitetur ad agendum, quocirca mere passive se habeat, nequaquam active (ut loquitur Schola) in productione effectus superni a gratia sortiti: unde illa ratio potius dicenda erit *necessaria* & *necessitans* ultra modum, quam *sufficiens*. 3.° peraeque resistit ea ratio sufficiens libero arbitrio ac physica praemotio thomistica & delectatio victrix augustiniana; quidquid enim contra alterutram pugnat, & contra hanc rationem sufficientem procul dubio pugnat. 4.° sub ea sententia aegre possis explicare quae pertinent ad statum gratiae Angelorum & innocentiae Protoparentum, admisso de iis statibus cum eodem Autho-

(x) Plura cit. *Tourn.* & *Gravef.* cum *Josephus Carpani* S.I. in disput. de delectationibus coelesti ac terrena edit. Romae 1756.

(y) Ita *P. Graffi* e Congr. Missioner. S. Vincentii a Paullo, in suo Collegio Placentino Theologiae olim Professor, in diss. de concordia principii rationis sufficientis cum libertate edit. Venet. 1760. & in propositionib. theologico criticis dogmaticis edit. Placentiae 1769 §. 13 sq & alias.

(z) Ad Tom. III. pag. 191. n. 272. sqq.

(a) L. de concord. lib. arb. sub fin. c. 2.

(b) Recole sis *Raynaud.* in theol. nat. dist. 8. q. 5. art. 5. n. 368.

thore Augustinensium systemare : tum quae spectant gratiam sufficientem , quae porro apud ipsum Authorem rationem sufficientem non importat : ergo (c) (§).

QUAE-

(c) Pluribus hanc nuperem opinionem convellit *P. Mansuetus a S. Felice* mox laudand.

OBSERVATIONES.

(§) I. PRofecto controversiam de principio rationis sufficientis apud Philosophos hodiernos famosam reddidit Clariss. *Leibnitius* quum illud principium, in harmonia praestabilita sibi excogitata fundatum, statuit & palam edisseruit in praeclara sua Theodicaea par. 1. n. 44. & saepe alias; ex quo subinde intulit optimismum erga Deum, adeo hac tempestate controversum. Recole dicta *superius* ad Tom. II. p. 239. sq. in Observat. ubi & rationis sufficientis Leibnitianae notionem relata ad electiones cum divinas, tum humanas paucis explicuimus.

At universe quidem rationis sufficientis nomina venit id, unde colligitur cur aliquid sit. Quo sensu *Jacquierus*, alias principii Leibnitiani adversarius, in Metaph. par. 1. c. 1. adseruit nihil esse in mundo materiali absque ratione sufficiente cur potius sic quam non sit: tum eddidit par. 2. c. 3. concl. 2. animam se se ad volendum vel nolendum determinare absque ratione sufficiente Leibnitiana, non autem absque motivo aliquo: sic enim etiam quum voluntas quidquam eligit hoc praecise quia vult, sive, ut vulgo ajunt, est pro ratione voluntas, tunc illud ipsum est motivum, seu ratio sufficiens qua ducta voluntas eligit.

Eo pariter sensu principium rationis sufficientis novisse, aut eo usi fuisse dici possunt Archimedes quum principia staica stabiliret, & Confucius disserans de veritatibus moralibus ex *VVolf.* in ontolog. par. 1. sect. 1. c. 2. §. 71. Euclides ex *Jordano Bruno* tr. de minimis p. 53. Plato, Aristoteles, Augustinus ex cit. *Leibnit.* n. 45. Seneca ap. 65. Cartesius in meditationib. de Deo, omnes veteres ex cit. *Leibnit.* hoc est, ut eum explicat *Brucker.* in hist. phil. t. 5. p. 409. & alias, omnis aetatis & gentis Philosophi: Scholastici demum complurimi ex *Conimbricensib.* in philos. t. 2. ni fallor.

Non ita quidem sub sensu, quem Laibnit. nobis tenendum proposuit. Hunc porro ex Philosophis junioribus plerique probarunt & amplexi videntur cum cit. *VVolf.* & *Bruck.* Canzie de usu philosophiae Leibnitianae et VVolfianae in Theologia passim, aliisque. Alii tamen ex recentioribus, & multo fortasse plures urgentioribus rationum momentis abrepti dato opere oppugnarunt cum *Phil. Limborchio*, Arminianorum primipilo in theol. christ. l. 2. c. 23. e §. 12. p. m. 131. edit. Amstal. 1730. *Voltecio*, *Samuele Clarkio*, *Paschali Magli*, qui tamen postremus in dissert. italicis adversus principium Leibnitianum edit. Neapoli 1759. (inconsulto fortasse ac ultra modum) ejus patronos ceu juratos libertatis eversores Fatalistis, Spinosistis, Luthericis, Calvinicolis, Bajanis, Jansenistis adcensere passim non dubitat.

Jam vero Leibnitius suam, quod determinationem humanae voluntatis spectat, opinionem minime primus invenit, immo potius jamdiu Theologis scholasticis inventam in bono lumine collocatam, opportune excultam, & utrinque agitatam cum *Bellarm.* *Pennote*, *Raynaudo* (non secus ac illud de optimismo Dei systema) novis vocibus, quo novitatis amatores exciteret, exornatam proposuit. Quid enim aliud Leibnitiana ratio sufficians est ac sonat, quam ratio, seu judicium ultimum practicum vi sua voluntatem determinans ad electionem?

Hoc autem judicium determinans (de quo nos disputavimus in Tomo III. mox adlegato) plures Scholastici adfirmant, & plures negant. Multos ex utraque classe pugnantes habes ap. *Pennot.* in propugn. hum. libert. l. 5. c. 23. sqq. & *Raynaud* t. 1. oper. discipl. moral. dist. 2. q. 3. art. 4. p. 329. sqq. Hactenus de quaestione rationis sufficientis, philosophiam naturalem spectante, cui nempe laudatus *Grassius* suam de ratione sufficiente supernaturali sententiam nove ac ingeniose quidem substruxit.

Hanc itaque Cl. Author (quam ex *Campo* mox cit. facile eruere potuit) primum, arbitror, publici juris fecit an. 1756. in dissert. sive in thesibus theologicis historico-critico-dogmaticis, quas sub ejus patrocinio propugnarunt Alumni Collegii S. Lazari extra muros Placentiae. Eamdem rursum novis documentis auctam & communitam pervulgavit an. 1757. & 1760. sub titulo de con-

con-

301 QUAESTIO IV. Quid de systemate IV? Adsero. Efficaciam gratiae repetit ex arcana quadam adtemperatione auxilii cum voluntate humana, quae subsit scientiae mediae ac decreto consensum praefinienti (*d*).

302 Haec autem adtemperatio respicit indolem, ingenium, temperamentum recipientis auxilium, una cum adjunctis omnibus, sub quibus consensum liberum obtinendum fore praevidit omniscius Deus. Gratia itaque & voluntas mutuo in ordine ad consensum adtemperatae hunc efficiunt, gratia nempe per se se suadens, ac voluntas per se se determinans. Ab utraque igitur sub ea adtemperatio-

cordia principii rationis sufficientis cum libertate; tum uberius exornatam an. 1769. perductam denique ad postremam voci sui metam paullo ante obitum, ut audio, sub ann. 1771.

Haud pauca quidem in hisce vulgatis opusculis Author disputat. Novam ibi definitionem libertatis dat, exponitque. Leibnitiana de ratione sufficiente ac de optimismo systemata adoptat, & propugnat. Rationem sufficientem, quam relate ad ordinem supernaturalem primus, reor, excogitavit & in vulgus edidit, *antecedentem*, *praevalentem*, *infallibilem* saepe numero adpellitat, nulli iam vero aut re aut virtute (quod Doctorem catholicum decuit) necessitantem.

Eniae insuper nititur conciliare rationem sufficientem luculenter in sensu expositam suo, cum libertate hominis ac Dei, nec non cum aliis adtributis divinis. Quod item systema suum de gratia efficaci, sita in ratione sufficiente, non modo rationi luminis naturalis, verum etiam doctrinis Sanctorum Augustini ac Thomae quam maxime consentiat, multis probare pergit documentis ab utroque S. Doctore petitis.

Ad haec physicam praemotionem adoptat, independentem tamen ab omni decreto divino; tum delectationem victricem, non autem, ni fallor, relative victricem, hoc est superantem gradibus delectationem terrenam.

Proponit demum gloriabundus, suo de gratia efficaci systemate Theologis admisso, nullam deinceps (si superis placet) futuram inter scholas sententiarum discordiam circa scientiam conditionatorum, atque explicationem gratiae efficacis. Haec summatim de doctrina nostri Authoris, quippe quae quum singularia sint & nuperrima, minusque lectoribus obvia, cursim indicanda duximus.

Jam de satis expositae sententiae de gratia efficaci, prae inopia documentorum pauca eloqui licet nobis. *Anonymus* quidam data opera videtur propugnare partim idem principium rationis sufficientis in par. 2. dissertationis (cujus unam aut alteram paginam olim raptim legisse memini) super libertate humana ac necessitate motivorum in suis determinationibus cum naturalibus, tum supernaturalibus, editae Lucae 1763.

At eamdem sententiam enixis viribus recentissime oppugnat ex instituto R. P. *Mansuetus a S. Felice* Congregat. Eremitar. excalceator. S. Augustini Italiae ac Germaniae, tum quum edebantur opinamenta Grassii, Placentiae sapientissimus Theologiae Praelector apud Patres Olivetanos: dissertatione videlicet de discordia principii rationis sufficientis cum libertate, qua didactice, permodeste, fuse, nervose Grassii opiniones confutat documentis a ratione, & authoritate copiosissima Sanctorum Augustini ac Thomae petitis. Perdoctam hanc dissertationem ms. in partes quinque tributam perlubenter quidem, at cursim legimus. Ipsam, audio, auctiorem & correctiorem e typis Cremonensibus recentissime in volgus emissam esse. Nec de iis plura.

II. Objectiones huc loci solvendae non aliae occurrunt, quam illae ferme alias depulsae pro physica praemotione, delectatione relative victrice, ultimo judicio practico determinante. Quae vero cumulat Grassius ex Augustino ac Thoma, aut nihil in rem suam plane probant, aut tanti non sunt ponderis, ni fallor, ut nullo negotio ab unoquoque mediocris ingenii Lectore Theologo solvi nequeant.

(*d*) De notione, dotibus & munere scientiae mediae ac decreti praefinientis plura *superius* ad Tom. II. p. 179. sqq. & a p. 246.

ratione exoritur consensus liber, a gratia scilicet quatenus ad illud divinitus juvat, & a voluntate quatenus sub eo juvamine ipsum eligit.

303 Exponitur ulterius systema in plura capita distributum. Nimirum I. Auxilium, quod nuncupatur efficax, est per se se ac intrinsece efficax quoad moralem praemotionem ad consensum liberum: est quandoque per sese efficax quoad moralem consensus determinationem: est semper per se se indifferens, hoc est inconnexum cum utrolibet libertatis extremo, quoad physicam consensus determinationem, ortam videlicet ex potentia physica ad consensum liberum etiam sub auxilio, quod adpellatur efficax.

304 Ratio partis primae; quoniam auxilium efficax, immissum utique a Deo ex intentione efficaci consensus, *multis, miris, & ineffabilibus modis* (e) praemovet, excitat, iuvitat, corroborat, trahit ex nativa sui energia voluntatem ad consensum liberum; quippe quem quammaxime intendit. Ratio secundae; quoniam tanta interdum est auxiliorum vis, tantumque pondus, ut non nisi summe difficulter potis sit ei resistere voluntas, cui tamen integra manet libertas physica indifferentiae ad resistendum: id quod satis notum est ex mirandis conversionibus Paulli, Magdalenae &c. Ejusmodi auxilium vocatur moraliter connexum cum consensu (f). Et in damnatis quidem vi tormentorum, nec raro itidem in viatoribus vi suggestionis urgentissimae est proculdubio moralis necessitas ad dissensum cum physica ad consensum facultate: quid ergo repugnet vice versa in proposito casu? (g) Neque vero major propensio, quam ea moralis determinatio parit, dogmaticum tollit libertatis aequilibrium, necessarium ad actum simpliciter liberum; illud enim vires duntaxat importat resistendo pares, aut facultatem physicam utrimque simpliciter sufficientem; quae porro tum animo non deest. (h)

305 Ratio tertiae; quoniam auxilium quodlibet est per sese inconnexum cum altero libertatis extremo, atque adeo physice cum utrolibet sociabile per adplicationem voluntatis; quippe cui est integrum jus & dominium ad physicam sui determinationem, a qua propterea pendet physica efficacia auxilii, huic contingens & extrinseca.

306 II. Auxilium, quod sua praemotione consensum parit, est infallibiliter efficax. Sed haec tamen infallibilitas repetenda est a scientia media de consensu conditionate futuro sub ejusmodi auxilio ratione adtemperationis praemissae, una cum decreto eundem consensum praefiniente. His quippe praehabitis, & non aliter, auxilium alias per sese indifferens ad utrumlibet libertatis extremum, est physice antecedens consensum, cum isto infallibiliter connexum, &

(e) Ex *Aug.* contra duas epist. Pelag. c. 2. ac de corrept. & grat. c. 5.

(f) Ap. *Suar.* cit. l. 5. c. 1. n. 10.

(g) Adeas *Ripal.* cit. t. 2. d. 169. 2 n. 9. & *Arand.* heic d. 59. n. 26.

(h) Plura de hoc aequilibrio *Quadr.* cit. p. 2. qu. 4. §. 5.

ab arbitrio libero consequenter impotens repudiari. Sic enim peraeque impossibile est auxilium non parere consensum, vel a dissensu repudiari, quam sit impossibile Dei scientiam falli, aut decretum efficax frustrari. Ex hac itaque scientia & ex isto decreto adsciscit auxilium quamdam infallibilitatis habitudinem ad consensum, sibi propterea extrinsecam & adventitiam. Hinc

307 III. Auxilium qua efficax, est ac jure dicitur *congruum* ex celebri *Aug.* effato (*i*) *quamvis multi uno modo vocati sint, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequuntur vocationem, qui ei capiendae reperiuntur idonei* ... subinde misericors Deus *cujus miseretur sic eum vocat, quomodo scit ei congruere ut vocantem non respuat*; & rursum ex illo (*k*) *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis, qui sequuti sunt vocationem*; tum ex *Chrysost.* scribente (*l*) Matthaeum a Domino tum vocatum esse, quum vidit Christus eum non repudiaturum vocationem; idemque penitus de vocatis ad vineam (*m*). Et sub eodem quidem sensu audit *vocatio congrua*; animo videlicet immissa coelitus sub iis loci, temporis &c. adjunctis congruis & opportunis, ac sub ea vocationis adtemperatione cum voluntate, in quibus vocatio praevidetur scientia media, & praefinitione decernitur sortitura boni operis fructum.

308 IV. Auxilium efficax coëfficit physice & proxime cum voluntate consensum in genere caussae effectricis (*n*). Quoniam gratia contra Pelagium definita, est effectrix & cooperatrix in humanis cordibus bonae voluntatis ex *Aug.* (*o*) & ex *CC. Arausf. Milev. Trid.* saepe laudatis, vires animo subministrat ad consensum, ejusque imbecillitatem juvat ut recte agere possit, & re ipsa agat. Viden' ejus vim, energiam, efficaciam?

309 V. Et vero ratio potissima, quam formalem dicunt, cur consensum efficiat, in electione ac determinatione voluntatis consentientis ex integro sita est. Ac eo quidem collimant ac tandem redeunt cetera, quae praemisimus. Constat manifeste positio haec. Quia enim auxilium per id potissimum aut formaliter fit efficax, per quod formaliter fit reddens fructum boni operis; at hujusmodi fit per determinationem, aut consensum voluntatis, ajente, praeter alios, *Aug.* (*p*) *misericordia praevenit nos, consentire autem voluntati Dei, aut ab ea dissentire, propriae voluntatis est*.

310 Id ipsum mihi haud obscure indicasse videtur Paullus quum haec scriberet ad Corinthios ex 2. *Cor.* 7. *exhortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*, gratiam scilicet praevenientem, de qua est

(*i*) L. 1. ad Simplic. q. 2.

(*k*) De praedest. SS. c. 17.

(*l*) Homil. 31. in Matth. & in comment. sup. c. 9 epist. ad Rom.

(*m*) Hom. 59. in Matth.

(*n*) Consentiunt Doctores plerique, ut puta *Rip.* cit. d. 110. n. 5. *Eip.* ubi de gr. aux. ar. 2. *Marin* t. 1. tr. 8. d. 1. n. 32. cum *Bellarm. Valent.* aliis.

(*o*) De grat. Chr. c. 24.

(*p*) De sp. & lit. c. 34.

est quaestio, uti heic interpres est *Tho.* cum *Aug.* & communi. Jam vero gratiam manere vacuam, est frustrari effectu boni operis, atque adeo inefficacem; e contrario tamen non manere vacuam est sortiri effectum boni operis, atque adeo esse efficacem. Dum itaque Apostolus hortatur Corinthios ne gratiam reddant vacuam, aut inefficacem, immo potius fructiferam, aut efficacem, pro certo habet, ac virtute saltem adserit, quod efficacia gratiae huic formaliter adcedat ex consensu Corinthiorum.

311 Suffragatur perspicue *Angelicus* (q) qui quum dixisset „ praedestinatos trahi per internam vocationem, quae nihil est aliud „ quam quidam mentis instinctus, quo cor hominis movetur a Deo „ ad adsentiendum in iis quae sunt fidei & virtutis „ subjungit illico, *& haec vocatio in praedestinatis est efficax, quia ejusmodi vocationi adsentiuntur*. Interpretatione locus non indiget.

312 Hoc merito revocare licet perpetuam ejusdem *S. Doctoris* doctrinam, quod nempe voluntas se se determinet, sitque actuum suorum domina & electrix, quam porro frequentissime inculcat (r) sequutus utique vulgatissimum olim *Patrum Graecorum* placitum, cui adhaerens *Anselm.* (s) inclamat, *sola voluntas determinat sibi quid sentiat, nec aliquid facit vis necessitatis ubi operatur electio sola voluntatis*. Exinde vero planum fit, efficaciam potissimum aut formaliter non esse intrinsecam gratiae, sed adventitiam, & a determinatione voluntatis consentientis adceptam. = En itaque, singula quae hucusque disputavimus brevi complectens, adposita gratiae efficacis descriptio, *divinum auxilium per sese praemovens, per adcidens congruum*.

COROLLARIA.

313 I. Systema hoc, nobis prae ceteris quibusque unice veri quidem similius, vel partim, vel ex integro praeformatum habes, nec raro quidem ratione, sive auctoritate communitum *superius* (t). Et ipsum quidem in illud tandem recidit Molinianum, quod viginti ferme annos acriter oppugnatum, ab aculeis demum adversariorum in tuto positum est ac declaratum irreprehensibile; atque adeo (u) ut ipsum Theologiae Professores possint publice substinere copiam jure fecerunt Summi Pontifices Clem. VIII. an. 1598. Paull. V. 1606. Innoc. X. 1654. Alex. VII. 1656.

314 II. Habes in exposito systemate universam & mirabilem Dei oeconomiam in arcano mysterio de gratia efficaci, seu in dispensatione gratiae, quae vi sua liberum voluntatis consensum efficit, ac infallibiliter obtinet, libertate voluntatis illaesa penitus. Facile itaque

(q) In c. 8. epist. ad Rom. lect. 6.

(r) E. c. p. 1. q. 82. a. 1. ad 3. & 1. 2. q. 1. a. 2. O & q. 9. a. 3. ad 1. & a. 6. ad 3. de potent. q. 1. a. 4. ad 3. & 2. sent. dist. 25. q. 1. a. 1. O &c.

(s) L. de concord, praesc. & gr. c. 1.

(t) Ad Tom. I. p. 34. sqq. ad Tom. II. p. 182. & 188. sq. & 317. sq. ad Tom. III. p. 163. & 184. sqq. & 203. sq.

(u) Si *Jos. Carpanum* audias in diss. 2. de delect. coelesti ac terrena sect. 3. §. 24. p. 250.

que & sponte sua inde concluditur optatissima omnium votis concordia efficaciae auxiliorum cum libertate hominis iis potenter excitati: ac summa quidem cum laude & commendatione omnipotentis Dei, qui ea vi ac suavitate auxilii sui efficaciam libertati creatae adtemperaverit (*x*).

315 111. Praelaudat. *Gazzan.* (*y*) haec scribit „ intrinsecam gratiae efficaciam primus, ni fallor, aperto marte Molina impugnavit„ Fallitur tamen, si qua fides historica Calvino, haec differenti (*z*) Deus„ voluntatem movet, non qualiter multis seculis traditum & creditum, ut nostrae postea sit electionis motioni aut obtemperare, aut refragari (en efficaciam gratiae extrinsecam *multis* retro seculis traditam & creditam) sed illam efficaciter adficiendo „ nempe gratia intrinsece aut vi sua efficaci, qualem nempe pseudoreformator Haeresiarcha nove cudere videri voluit, atque amplecti. Ut mittam, eundem nominis *gratiae per se & ab intrinseco efficacis* primum nonnullis inventorem credi: quod mihi nondum exploratum.

OBJECTIONES.

316 Obj. *primo*. Auxilium, quod est efficax, non est per se se indifferens modo exposito. Nam 1.° admissis cunctis omnino auxiliis per sese indifferentibus, posset creatura aliqua cunctis dissentire; adeoque posset esse impraedestinabilis per merita: quod repugnat Omnipotentiae, in cujus thesauro sunt modi innumeri, nobis ignoti, quibus fortiter, & suaviter faciat creaturam libere consentire suis praedeterminationibus. 2.° auxilium per se indifferens est gratia *versatilis*, illi similis, quam struxit Pelagius, & opugnavit Aug. itemque *pedissequa* liberi arbitrii, ipsique *subjecta*, a quo quippe pendet efficacia gratiae, quo nihil absurdum magis. 3.° heinc fieret, quod gratia efficax non esset entitate diversa ab inefficaci, seu pure sufficienti: quod falsum est; nam efficax per se spectata est intrinsece potentior, quam inefficax; Deus enim per efficacem dat homini vires efficacissimas ad faciendum, ipsumque facere, & velle, ex D. Aug. (*a*), non ita vero per inefficacem.

317 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: creatura, quae praevideretur cunctis auxiliis possibilibus dissensura, solum esset impraedestinanda (*b*). Non omnes quidem novimus modos, quibus Deus trahere potest creaturam ad consensum liberum, uti novimus modum praedeterminationis thomisticae cum libertate pugnantem. Ad 2. *N. A.* in sensu hostium verae gratiae, a quibus, ut ipsam impugnarent, illi invidiosi termini nuper conficti sunt, ac deinceps Gravesonio, Serryo, Madalenae, aliis adoptati ad conflandam invidiam systemati de gratia per se se indifferen-

(*x*) Conferri possunt *Moli.* in concor. q. 14. art. 13. d. 40. *Suar.* de grat. l. 5. c. 25. 28. 31. 52. sq. & opusc. de auxil. l. 3. c. 14 *Less.* opusc. de grat. efficac c. 10. *Arau.* in schola sc. med. l. 13. disp. 64. sect. 3. §. 1.

(*y*) Diss. 6. c. 2. n. 71.

(*z*) Inst. l. 2. c. 3. sect. 10.

(*a*) De correp. & grat. c. 11. 12. 13. 14. & alibi.

(*b*) Recole Tom. II. p. 317. a n. 557.

ferenti (c) Gratia non est per se *versatilis*, quia id sonat, versari, & flecti posse in partes oppositas, in bonum & malum, in rem & rei carentiam; quum tamen gratia de se sit solum virtus ad bonum. Nusquam Pelagius impugnatus est ab Aug. quod admiserit gratiam per se indifferentem, sed quod gratiae necessitatem ad opera salutaria denegarit. Nec unquam inter eos pugna fuit circa gratiam efficacem, sed modo circa sufficientem.

318 Non est insuper *pedissequa* liberi arbitrii, quia id sonat, gratiam supponere actum aliquem ex solis naturae viribus productum, ut docebant Semipelagiani; quum tamen voluntas sit pedissequa gratiae, quippe quae ad omnem actum salutarem illi necessario praeit in genere caussae efficientis & moralis. Non est demum *subjecta* libero arbitrio; quia id sonat eam adesse, & abesse ad nutum arbitrii, quum tamen adsit modo, & absit ad nutum Dei etiam dum efficax est, nec enim talis esset independenter a libertate homini a Deo concessa, & a Dei praefinitione de ejusmodi efficacia. Ad 3: gratia efficax, & inefficax solum differunt penes obliquum, aut connotatum, uti excitans, & cooperans; quatenus nempe una conjungitur cum effectu, non alia: eadem utrique inest virtus intrinseca praemovendi moraliter, neutri physice praedeterminandi (d).

319 Obj. *secundo*. Consensus liber non constituit gratiam efficacem. Nam 1.° consensus oritur ex gratia re ipsa efficaci; at non oritur a se ipso: ergo. 2.° gratia efficax in eo differt a sufficiente, quod per illam Deus dat solum posse, ac per illam dat ulterius ipsum agere; at si ejus efficacia sita sit in cooperatione consensus, hoc agere non nobis daretur a Deo potius per gratiam efficacem, quam per sufficientem, eo quod ex efficacia, & determinatione nostra poneretur. 3.° nequit creatura resistere efficaci Dei proposito, seu decreto, a quo procedit auxilium efficax: ergo nequit facere, quod istud non sit efficax. 4°. in homine initium fidei, conversio, finalis perseverantia non sunt ab homine, sed a Deo; in cujus propterea voluntatem debent ultimo resolvi, non in voluntatem creatam; at non ita, si efficacia auxiliorum pro iis actibus consistat in solo creaturae consensu.

320 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. Ma.* a gratia efficaci qua tali & secundum totum, quod dicit in concreto, *N.* a gratia secundum se sumta, & secundum rectum ejus concreti, ad eum modum, quo actio dicitur oriri a caussa re ipsa efficiente & caussante, *C.* &c. Ad 2. *N. Mi.* Agere ponitur ex determinatione voluntatis, ut adjutae per gratiam praeeuntem, praevisam congruam, quae propterea dat ipsum agere, quatenus ad istud juvat, & concurrit in genere caussae efficientis, quod non praestat gratia mere sufficiens.

321 Ad 3: potest creatura resistere efficaci Dei decreto, quatenus

(c) Lege *Quadr.* in caduc. t. 1. par. 1. pu. 4. n. 26.

(d) Conf. *Suar.* cit. l. 5. c. 18. & 21. a n. 15. *Les.* cit. c. 10. *Quadr.* cit. p. 2. pu. 9. a n. 240.

nus potuit antecedenter illud impedire per dissensum: potest item resistere auxilio efficaci secundum se accepto, non qua tali; sic enim jam importat consensum, aut saltem connexionem aliquam posteriorem cum consensu. Ad 4.: collatio auxilii congrui qua talis pro illis actibus est a Deo, actuum determinatio est ab homine cum adjutorio Dei, conferentis libertatem, & concursum ad eam determinationem, quae propterea ex hoc titulo etiam a Deo est, cui subinde duntaxat prima illorum actuum radix, & ultima resolutio adtribuenda est; siquidem ideo homo actus illos liberos determinat, quia congrue vocatur a Deo, ajente Aug. (e) *& si quis sibi tribuat quod vocatus veniat, non tamen quod vocatus sit.*

322 Obj. *tertio*. Ex doctrina nostri systematis multa deducuntur absurda. Nam fieret exinde 1.° quod si Deus conferat auxilium efficax, quia tale praevisum est, verae sint istae caussales, *quia homo operatur, Deus operatur: quia homo vult consentire, Deus auxiliatur: quia homo vult converti, gratia excitans transit in cooperantem*: & falsa haec: *quia Deus dat auxilium efficax, homo consentit*; unde & Dei concursus est postdeterminatio, & consensus est pro priori natura ad gratiam, & ipse consensus partim a gratia, partim a creatura profluit: quae Semipelagianismum redolent. 2.° quod potissimum in nostra cooperatione possimus aeternae vitae spem collocare: quod & derogat dignitati gratiae, & superbiam nostram nimis confovet. 3.° quod quum ponatur Deus perfectissimus cognitor earum hypothesium, in quibus fit bene usura nostra voluntas, rogandus erit, ut tamquam *sagacissimus* & *industrius* nobis opportune provideat, non vero ut tamquam *Omnipotens Dominus*, *& Author gratiae* nostras rebelles voluntates devincat; contra id, quod tamquam a PP. commendatum, rogant cum Ecclesia sui filii. 4.° quod dum nimium libero arbitrio concedimus, & nimium gratiae viribus detrahimus.

323 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: si tres priores caussales solum insinuent conditionem nostri consensus & libertatis, verae sunt; falsae, si designent veram praecessionem nostrae caussalitatis ad divinam, quum eadem sit actio indivisibilis Dei, gratiae, & voluntatis. Quarta caussalis vera est, quia gratia efficax collata cum praescientia, & praefinitione congruitatis, caussat consensum, ad eum excitans, pulsans, inclinans. Quid autem sententiae catholicae magis consonum? Ubinam divini concursus *postdeterminatio* ab Alvarez conficta?

324 Ad 2: possumus spem reponere in nostris meritis ex gratia factis (f) at potissimum reponere debemus in gratia congrua, quae consensum pariat infallibiliter ex divina dispensatione; perpetuo subtimentes, ne illa desit, & nostra corruat imbecillitas. Ad 3: utroque modo rogandus est Deus, ex mente PP., & Ecclesiae, *ut nobis* scilicet potenter & sapienter provideat, illis nimirum mediis, qui-

(e) L. 83. qq. quaest. 68.

(f) Ex disputandis ubi de merito theol.

quibus non destruat ipse quod fecerat, videlicet hominis libertatem cum merito theologico.

325 Ad 4: plurimum consulit hoc systema libero arbitrio, plurimumque praedeterminans auxilio efficaci. At in tanta Mysterii obscuritate, dummodo perspicue non innotescit modus ille mirabilis, quo gratia per se efficax independenter a libero arbitrio, consensum liberum praedeterminat, clarius, & facilius videtur hoc systema conciliare liberum arbitrium cum dignitate gratiae per se indifferentis, quam conciliet praedeterminans, & quodcumque aliud connectens intrinsece antecedenter gratiam cum consensu libero, dignitatem gratiae per se efficacis cum libero arbitrio (*g*).

326 Adposite heic *Anton. Genuensis*, & cordatissime quidem in haec verba (*h*) „ Utrum vero gratia divina sit intima infinite efficax, an vero denominetur efficax ex effectu, id in controversia positum est. Qui adfirmant & qui negant, utrique ab Ecclesia tolerantur. Nobis posterior placuit doctrina, quod credamus, eam conformiorem esse divinis Scripturis, & oeconomiae Dei cum hominibus; conformiorem quoque naturae nostrae. Sed contra sentientibus nihil derogatum volumus: dissentimus ab illis, non tanquam ab hostibus, sed tanquam a fratribus. Utrique ejusdem matris Ecclesiae filii sumus: indignum autem est Ecclesiae catholicae filios cum ira & odio disputare. „ Haec ille nuperrime, nobiscum sentiens; haec & nos.

§. V.

Gratia Sufficiens aut inefficax.

327 QUAESTIO I. Quid generatim illa sit, & quotuplex? ADSERO I. Describi potest, *divinum auxilium per se praemovens, & per accidens incongruum*. Sumitur enim heic pro vera gratia auxiliante, attamen mere sufficienti, seu inefficaci, aut inconnexa cum opere salutari, ad quod praemovet, & quidem quantum in se est, efficaciter, ac bonum opus intendens (*i*). Differt ergo ab efficaci praecise quoad obliquum, seu quoad incongruitatem, aut privationem effectus, ad quem sufficiens vi sua praemovet voluntatem, quin eum obtineat.

328 II. Partiri solet in proxime, & remote sufficientem. Illa confert potentiam proximam, & expeditam ad observandum praeceptum re ipsa obligans: ista ad hoc observandum dat potentiam remotam, quatenus dat potentiam proximam ad actum aliquem, e. g. ad pium desiderium, orationem &c. quo adquiratur auxilium pro-

(*g*) Adi sis *Suar.* cit. l. 5. c. 27. *Aran.* cit. l. 13. d. 64. a n. 130. *Quadr.* cit. p. 2. pu. 9. §. 2. *Los.* cit. c. 10. *Cyspedum* tr. de grat. l. 2.

(*h*) In theol. chr. l. 6. c. 4. §. 27. sub fin.

(*i*) Vulgo TT. cum *Suar.* de grat. t. 2. l. 4. c. 1.

proxime sufficiens. Infertur ex *Trid.*(k) ajente, *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat, ut possis*; itemque ex proscriptione prop. 1. Jansenii. Et vero auxilio remote sufficienti congruit adserta descripio, si privetur effectu, ad quem proxime praemovet; si illum vero obtineat, efficax est, & quidem cum habitudine ad ulterius auxilium, vel proxime sufficiens, vel efficax relate ad observationem praecepti urgentis.

329 121. His addi potest auxilium remotissime sufficiens, quod scilicet ex parte Dei homini offertur, & praeparatur sub aliquo modo, vel conditiona, priusquam ab homine per aliquod supernum auxilium inchoatum sit opus salutare; quod nimirum homo adquirere potest, si velit, ad comparandam perfectam libertatem, qua praeceptum Dei observet, aut ne tentationi ingruenti succumbat. Hujus generis est concursus simultaneus, quem Deus homini offert, si se determinet ad consensum (*l*).

330 QUAESTIO II. Quae singularis, & perfecta notio gratiae sufficientis? ADSERO. Est auxilium, quod effectu, ad quem datur, caret ex culpa, aut imperfectione voluntatis, & ad quem ponendum dat veram, & completam potentiam, saltem remotam, etiam relate ad praesentem difficultatem, tentationem, & concupiscientiae motum. Dixi 1.° *ex culpa, aut imperfectione voluntatis*, quia quod voluntas resistat auxilio, collato ad exsequendum Dei consilium, vel opus aliquod supererogationis, ei solum ad imperfectionem imputatur. Dixi 2.° *etiam relate* &c., quia gratia sufficiens non modo dat potentiam absolutam, seu quasi genericam, secundum se spectata, ad salutariter operandum, quod omnes catholici tenent; sed etiam relativam, seu relate ad vincendam tentationem, seu terrenam delectationem viribus superiorem, in praesentia titillantem; quod quidem Jansenii discipuli (simulantes alioqui in cunctis cum catholicis convenire) ardenter negant, & oppugnant.

331 Adsertum nonnullis est fide sanctum (*m*). Illud saltem constat in primis ex *Scripturis*, quibus objurgantur peccatores, quod interiori vocationi, & voluntati antecedenti, qua Deus vult omnes salvos fieri, restiterint, e. c. *Prov.* 11. 24. *Isa.* 65. 12. *Matth.* 23. 37. *Joan.* 15. 22. *Act.* 7. 51. &c. Sed enim gratiae duntaxat sufficienti resisti potest, & non nisi ipsa instructus potest homo salutare opus, sibi injunctum, exsequi. Deinde ex *CC.* quae idem dogma vel statuunt, vel ut certum praemittunt (*n*) Insuper ex Ecclesiae definitionibus contra Propositiones Jansenii (*o*) damnatas in sensu Jan-

(k) Sess. 6. cap. 11.

(*l*) Cons. *Suar.* cit. ac insuper c. 2. n. 3. & 11.

(*m*) Ita quidem *Suar.* cit. *Bellar.* l. 2. de grat. *Rhod.* de grat. d. 2. q. 2. s. 1. *Aguir.* t. 3. d. 133. & 134. *Dechamps* l. 2. d. 8. a. c. p. *Mun.* de grat. d. 22. n. 3. *Jowrn.* tr. de grat. q. 4. a. 1 & 2. *Ferrer* t. 3 tr. 3. d. 2. dub. 4. num. 132. *Antoine* t. 4. cap. 4. ar. 1. §. 2.

(*n*) Ut puta *Trid.* proxime cit. ses. 6. c. 1. *Arausic.* II. can. 250. *Senon.* p. 1. in decr. fid. cap. 15.

(*o*) Videlicet contra I. II. IV.

Jansenii, qui plane in gratia sufficiente, quam parvam & invalidam vocat, ultro fatetur potentiam absolutam ad observandum praecepta, Deoque adjuvante, diffitetur vero relativam. Item ex PP. in idem dogma conspirantibus (p). Et ratio quidem id ipsum convincit; quia alioqui nec nobis esset potentia ad obtinendam salutem absque gratia efficaci; nec nobis imputari posset ad culpam violatio praeceptorum, utpote observatu impossibilium (q).

OBJECTIONES.

332 Obj. *primo* cum Jansenio & ejus adseclis. Gratia sufficiens nullam dat potentiam relativam, seu in ordine ad vincendam delectationem terrenam intensiorem, in praesentia prementem. Nam 1.° nonnulla Scripturae loca militant pro sola gratia efficaci, e. g. Philip. 2. 13. Rom. 9. 19. & 16. 2.° nihil frequentius in Aug. doctrina, quam quod omnis, qui habet internam Christi gratiam, hoc ipso bene operetur (r). 3.° ex Coelestino (s) *lex supplicandi statuit legem credendi*; at Ecclesia non orat pro impetranda gratia sufficiente, sed efficaci: ergo. 4.° ex Aug. (t) *qui vult facere Dei mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam, & invalidam; poterit autem quum magnam habuerit, & robustam.*

333 R. *N. Adj.* Ad 1. prob: illa loca, & similia solum probant exsistentiam gratiae efficacis, uti multo plura probant exsistentiam sufficientis. Ad 2: quoties Aug. gratiam effectui conjungit, agit de gratia efficaci; de illa scilicet quae per excellentiam sola fere gratiae nomen obtinuit, quia est gratia electorum propria, apud ipsum *Aug.* (u). Sed alibi idem gratiam sufficientem admittit (x). Ad 3: Ecclesia orat pro impetranda gratia, quae in ratione beneficii est majus donum; at non proinde respuit minus donum, quale est gratia sufficiens. Ad 4: Aug. ibi solum intendit, non semper adesse ex gratia ad opus bonum potentiam proximam, etsi semper adsit gratia orationis, quae confert vires, relative quidem, sed remote tantum pares ad opus. Istam ergo gratiam sufficientem remotam vocat merito voluntatem *parvam, & invalidam*; sufficientem vero proximam, *magnam & robustam*, quoniam haec per sese est aeque potens, ac gratia efficax, non item illa.

334 Obj. *secundo*. Si gratia sufficiens det vires relative pares, ac proportionatas concupiscentiae, ne destruatur aequilibrium libertatis, necessarium ad meritum; eo major, ac perfectior debet esse gra-

(p) V. c. *Aug.* l. 83. qq q 68. & l. 1 ad Simpl. q. 2. & l. 1. de Genes. contra Manich. c. 3. & l. 2. de peccat. merit. c. 17. &c. vulgatus *Prosp.* l. 2. de vocat. gent. c. 5. *Fulgen* epis. 7. ad Venantiam c. 8. *Hieron.* epis. ad Cyprian. *Chrysost.* hom. 7. in Joan. & serm. 19. in Rom. 12. *Greg.* l. 17. moral. c. 9. &c. *D. Th.* 1. p. q. 49. a. 2 & 1. 2. q. 106. a. 2 ad 2 &c.

(q) Recole *AA.* citt. & *Rip.* t. 3. d. 23. fere per tot.

(r) Ser. 42. de verb. Dom. & l. 2. ad Bonifac. c. 9 & l. de praedest. SS. c. 8. & l. de grat. Chr. c. 13. & 14.

(s) Ep. ad Episc. Galliae.

(t) Lib. de gratia & liber. arbit. cap. 17.

(u) L. de grat. Chris. c. 13. & l. de bono persev. c. 23.

(x) Ex disputatis ubi de grat. efficaci.

gratia, quo magis animus erit obduratus; & vice versa eo minor ac debilior, quo sanctior ille erit: quod quis sanae mentis admiserit? *Tertio*. Etsi gratia sufficiens non conferat vires relativas, ipsi tamen proprie resistitur, quoniam concupiscentia semper gratiae repugnat, licet absque victoria, eique resistit, sicut rupes tormento bellico, aut homo cordatus levi rationi. *Quarto*. Haec gratia pure conferens potentiam relativam, monstrosa est, quia nunquam habuit, aut habebit effectum; ac inutilis, quia solum servit, ut possis peccare, ac citra invidiam damnari; tum implicans contradictionem, quia non est sufficiens, nisi quia est insufficiens; illi enim ut pure sufficienti nequeo cooperari, nam alioqui jam esset efficax. *Quinto*. Haec gratia est illud *adjutorium possibilitatis*, a Pelagianis, eorumque reliquiis adsertum, quod veluti Scripturis adversum, rejecit Aug. (y). *Sexto*. Saepe Scripturae, CC. PP. docent, sine gratia efficaci non posse hominem venire ad Christum, eredere, converti &c.: ergo nequit illud *posse* tribuere gratia sufficiens, aut si tribuat, erit efficax; adeoque nulla omnino erit gratia sufficiens, sed omnis gratia efficax erit. *Septimo*. Voces *potentiae absolutae*, & *relativae*, utpote novae & antiquis Scholae magistris incognitae, repudiandae sunt.

335 ℞. Ad *secundum*. N. *Ass.* Solum admittimus aequilibrium *potentiae*, *indifferentiae*, & *electionis*, quo nempe voluntas sub motione gratiae, vel concupiscentiae sufficientem retinet indifferentiam, per quam immunis a necessitate etiam simplici, & relativa, ad quam libuerit partem sese flectere potest. Huic aequilibrio nec intensior, nec remissior gratia, aut concupiscentia nocet. Ad *tertium*. N. *Ass.* Id non sufficit ad resistentiam proprie dictam, alioqui etiam gratiae efficacissimae resisteretur, quia saepe etiam contraria concupiscentia oppugnatur. Jansenius, ad cujus mentem suae quinque propositiones confixae sunt, non negavit hoc sensu resistentiam gratiae. Rupes, quae nec tantillum ab impetu tormenti bellici commoveri potest, huic proprie non resistit, quia cum eo non congreditur, sed duntaxat ab eo inflectitur. Neque vero valet comparatio inter physica, & moralia. Homo cordatus non dicitur resistere rationi, quae eum nequeat prudenter movere; sed potius illam despicere, & floccifacere. Demum Ecclesia non aliter intelligir, gratiae interiori resisti, quam quod eo privatur effectu, quem relative ad praesentem concupiscentiam inimicam ex Dei ordinatione potest habere.

336 Ad *quartum*. N. *Ass.* quoad omnes partes. Gratia sufficiens suapte natura optima est, intendit, & inducit effectum, dispensatur in ordine ad obtinendam salutem, ad quam ex se potens, & plene sufficiens est: unde quod effectu semper privetur, creaturae vitio, & resistentiae tribui debet. Ad *quintum*. N. *A.* Adjutorium possibilita-

(y) L. de grat. Chris. per tot.

litatis ad sensum Pelagii non dabat posse simpliciter, sed solum posse facilius, & situm erat in lege ac doctrina & exemplis Christi, exterius, vel etiam interius propositis. Quod si Pelagius verum possibilitatis auxilium, seu veram gratiam sufficientem, dantem facultatem, seu possibilitatem completam ad actum aliquando admisit, teste *Aug.* (z), illud adprobat S. Doctor. (a)

337 Ad *sextum*. *D. A.* sine gratia efficaci non posse hominem converti &c. scilicet conjungendo infallibiliter potentiam cum actu conversionis, *C.* non ita conjungendo, sed unice praestando completam potentiam ad actum conversionis, *N. A.* & *Con.* Ad *septimum*: illis vocibus uti debent Orthodoxi post exortam haeresim Jansenianam; hujus quippe Sectatores hac unica utriusque potentiae aequivocatione sese involventes, censuras Ecclesiae eludunt, ac quinque propositiones verbo tenus damnant, re ipsa tuentur. Nec aliter ipsi substinere possunt gratiam *parvam* sui Jansenii, quae, licet operetur quantum potest, praestans potentiam absolutam ad aliquos actus imperfectos, nullam tamen praestat relativam, seu ad vincendam intensiorem concupiscentiam sibi inimicam (b).

338 QUAESTIO III. Num gratia, ut sit ex integro sufficiens obtinendo consensui, egeat fortiore gratia, e. g. moraliter, aut physice praedeterminante? NEGO. Quia ex terminis insufficiens est in ratione gratiae ad actum aliquem id, propter quod requiritur alia gratia, sine qua actus impossibilis est: quae autem sufficientia illa est in ordine gratiae, quae ulteriorem exposcit gratiam, ut sufficiat proxime, expedite, complete ad actum? quae non complectitur omne id, quod requiritur ex parte principii, ut actus ponatur, quum praedeterminatio sit ad istum simpliciter necessaria? quae non sufficit ad hoc, ut quis observet praeceptum, cujus actus a Deo injungitur, non vero potentia ad actum?

339 Deinde ex *Trid.* (c), & *Aug.* (d) hominis culpa est, quod privetur gratia efficaci ad agendum necessaria: at non ita esset in systemate thomistico; quia enim primo peccans lethaliter post baptismum cum gratia sufficienti, non privaretur ob culpam aliquam gratia efficaci thomistica, necessaria ad declinandum peccatum; quod propterea nequiret illi imputari. Quod si resistens gratiae sufficienti, hoc ipso privetur praedeterminatione; haec jam erit impedibilis, & conferibilis, dependenter a creaturae consensu erga gratiam sufficientem: quod thomistico systemati plane adversatur. (e)

OBJECTIONES.

340 Obj. Gratia sufficiens illa est, quae ab alia efficaci praede-

 ter-

(z) De gestis Pelag. c. 14.

(a) Praesertim l. de grat. Chris. c. 47.

(b) Kacole cit. *Rip.* d. 23. s. 13. 18. & a s. 25. ad 27. ceterosque pro adserto nostro mox laudatos.

(c) Ses. 6. cap. 13.

(d) L. de pec mer. & rem. c 17. n. 26.

(e) Conf. *Suar.* cit. l. 4. c. 6. *Tourn.* t. 2. de grat. Christ. q. 7. a. 4. concl. 3. *Quad.* in caduc. p. 2. pu. 6. §. 1. & 2.

terminante sejungitur. Nam 1.° sufficiens est gratia possibilitatis, non actionis, & e converso efficax. 2.° gratia sufficiens deficiente efficaci, eo praecise caret effectu secundario, scilicet opere salutari: at non est propterea arida, & omnino sterilis, quia gaudet suo effectu primario, scilicet excitandi, licet debiliter, & semi-inclinandi ad opus: ergo recte intelligitur sufficiens, hoc ipso quod ab efficaci sejungatur. 3.° sufficiens ex parte potentiae, seu principii habet quidquid opus est, ut homo possit agere, licet indigeat efficaci, ut actu agat: non secus ac potentia videndi est sufficiens principium ad videndum, etsi actualis visio nunquam fiat, nisi adcedente lumine. 4.° hoc ipso, quod justus gratiae sufficienti non obtemperat, merito privatur efficaci, ac permanet cum mere sufficienti; quemadmodum in systemate opposito de gratia per se se indifferenti, qui gratiae excitanti non adsentitur, privatur adjuvante, necessaria ad actum. 5.° gratia sufficiens dat potentiam antecedentem ad actum, efficax vero potentiam consequentem: quo rite concipitur notio gratiae sufficientis ex solo efficacis defectu. 6.° hoc systema longius distat a Janseniano, cum quo oppositum omnino convenit, saltem pro statu innocentiae.

341 R. N. *Ass.* Ad 1. prob: sufficiens est gratia possibilitatis proximae, & prorsus expeditae, quae thomisticae sufficienti minime convenit. Ad 2: gratia sufficiens hoc ipso effectu secundario caret, quod ei voluntas resistat. Quod excitet, ac semi inclinet, tollit ab ea ariditatem, sed non ei confert plenitudinem virtutis, & expeditionis, ad veram libertatem proximam requisitam. Ad 3. *N. A* & paritatem; quia ex *D. Aug.* (*f*) potentia videndi, seu oculus *ad videndum lumine suo sibi non sufficit*, (scilicet proxime) *nisi illi extrinsecus adjutorium clari luminis praebeatur*.

342 Ad 4. *N. A.* Ipse dissensus gratiae sufficienti est defectus, aut privatio gratiae efficacis, quia est ratio, qua sufficiens redditur inefficax: unde consequenter in nostro systemate dissensum gratiae excitanti subsequitur gratiae adjuvantis privatio. Alioqui quum ad consensum gratiae sufficientis praerequiratur efficax thomistica, uti praerequiritur apud Adversarios ad reliquos actus salutares, dissentiens sufficienti, absente efficaci, consentire non posset, ac necessario dissentiret.

343 Ad 5. *N. Ass.* Imperceptibile est, quo pacto adpelles potentiam consequentem illam, quae est a gratia per se efficaci, & se debet habere cum vera prioritate ad actum. Ad 6: nullus tanquam in fide errantem oppugnavit Jansenismum, eo quod admittat gratiam intrinsece indifferentem pro statu innocente. Et vero ipsa gratia *parva* Janseniana potius videtur habere rationem gratiae sufficientis, quam thomistica sufficiens; haec enim habet ex suis intrinse-

(*f*) L. de gest. Pelag. c. 3. n. 7.

fecis, quod se sola nequeat effectum ponere, illa vero in se ipsa gradatim crescens usque ad excessum concupiscentiae, illum proderet (*g*).

344 QUAESTIO IV. Num gratia sit per se sufficiens, seu potius ab extrinseco? ADSERO Est ab extrinseco ratione dissensus; qui porro subest Dei praescientiae ac permissioni ejusdem dissensus (*h*). Ratio primae partis; quia auxilium ex se aeque indifferens est ad inefficaciam, ac fit ad efficaciam; fit autem efficax per consensum: ergo & inefficax per dissensum. Deinde nequit auxilium per se inducere ad sui inefficaciam, sitam in dissensu; alioqui hic in Deum refunderetur, tanquam in primam radicem; nec potest ad ipsum ulla creatura voluntatem cogere: ergo a sola voluntate oritur auxilii inefficacia, seu nuda sufficientia, quam sitam ex integro dixeris in dissensu, quippe qui est metaphysica sui connexio cum auxilio, qua inefficaci. Hinc *Aug.* (*i*) *dum non facit quisquis quod debet, nulla culpa est Conditoris*. Insuper si auxilium sit per se, & ex natura sua inefficax, nullus poterit in eo salutis spem reponere, nullus enim potest prudenter finem aliquem sperare a medio per se inefficaci. Ratio secundae partis, quia physice antecedenter ad inefficaciam, haec per scientiam mediam, & decretum permittens dissensum, fit consequenter infallibilis, & infrustrabilis, evitabiliter tamen a creatura, quae, uti dissentit, consentire posset: ad eum plane modum, quo diximus de efficacia. (*k*)

OBJECTIONES.

345 Obj. *primo*. Auxilii inefficacia provenit ab intrinseca ejusdem auxilii limitatione. Nam 1.° hoc auxilium ex se, & ut condistinctum ab efficaci, dat solum posse, non agere. 2.° tam invalidum est, ut nullus hucusque eo adjutus bene egerit, aut salutem obtinuerit, nec in posterum aget, aut obtinebit; at caussa, quae nunquam infallibiliter adsequitur effectum, merito censetur ad talem effectum ab intrinseco insufficiens. 3.° auxilium sufficiens, nisi aliunde adcipiat efficaciam, hanc non adsequitur: ergo ex se inefficax est.

346 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* Dat solum posse, non agere, non ex natura intrinseca auxilii sufficientis, sed ex libertate voluntatis, cui datur auxilium sufficiens, quod propterea non ex se, sed solum ex adcidenti inefficax est. Ad 2: auxilium quodlibet secundum se sumtum est indifferens ad efficaciam, & inefficaciam; qua vero inefficax, tale est, quatenus est in homine, qui illi resistit: unde sola hominis fragilitas est caussa libera inefficaciae, seu perpetui defectus actionis, & salutis sub eo auxilio. Et hic quidem defectus jam supponitur quoad nos confuse in iis, quae frequenter adcidunt, & quoad Deum clare in sua praescientia, & permissione.

At

(*g*) Plura cit. *Suar. Tourn. Quadr.*

(*h*) Ita *Suar.* cit. l. 4. c. 6. a n. 5.

(*i*) L. 3. de lib. arb. c. 16.

(*k*) *Supra* §. IV. q. IV. V. *Suar. Quad.* citt.

At quisnam quaeso jure mirabitur ex caussis liberis, & fragilissimis perpetuos suboriri dissensus vocanti Deo? Ad 3. *D. Cons.* inefficax est negative, idest non est efficax ex se *C.* positive, idest ex se connexum est cum inefficacia, *N.* quia istam haurit omnino a dissensu.

347 Obj. *secundo*. Inefficacia auxilii provenit a Deo, in quem subinde refunditur. Nam 1.° eodem modo caussat Deus ex sola sua voluntate auxilium congruum, seu efficax, ac incongruum, seu inefficax, scilicet antecedenter ad voluntatem hominis; hic enim nequit esse in caussa, quod auxilio congruo, vel incongruo vocetur; at Deus est caussa principalis independenter a creatura auxilii congrui qua talis: ergo & incongrui. 2.° Deus confert auxilium inefficax, potens efficax conferre, quod inefficaciam praeverteret: ergo est caussa hujus inefficaciae. 3.° ex Aug. (*l*) *ad alios autem vocatio quidem pervenit, sed quia talis fuit, qua moveri non possent, ut eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt, sed non electi* &c: ergo inefficacia ex Deo est. 4.° ex eodem (*m*) *cur non omnes docet, ut veniant ad Christum, nisi quia omnes, quos docet, misericordia docet, quos autem non docet, judicio non docet, quoniam cujus vult miseretur, & quem vult indurat*: ergo inefficacia habetur ex Deo, negante auxilium internum. 5.° ex ipso (*n*) *relicti sunt* (utique Tyrii, & Sydonii in massa corruptionis) *qui etiam credere potuissent, si mira illa Christi signa vidissent; sed quoniam ut crederent non erat eis datum, etiam unde crederent erat negatum*: ergo ex Deo provenit, quod in non electis vocatio sit inefficax.

348 ℞. *N. Ass.* quod minime quidem cohaeret cum divina voluntate antecedente omnes salvandi, quodque facit Deum peccati anthorem; cnum tamen ex Ose. 13. *perditio tua Israël: tantummodo in me auxilium tuum*. Ad 1. prob. *N. Maj.* Deus confert auxilium congruum qua tale, illud volens, & intendens; incongruum vero qua tale illud modo permittens quoad incongruitatem. Porro licet non sit in manu hominis vocari auxilio praeviso congruo, aut incongruo, at in sua potestate est, ut quodcumque auxilium, quo vocetur, sit, aut praevideatur congruum; aut incongruum. Quod autem Deus conferat auxilia non obstante eorum incongruitate praevisa, & permissa, solum arguit in Deo libertatem, justitiam, & providentiam in auxiliorum distributione ad suos fines (*o*).

349 Heinc ad 2. *N. Con.* Sunt auxilia necessaria ad liberum usum voluntatis, & ne salutis defectus imputetur Deo, qui propterea non tenetur illa eis denegare, quos praevidet fore abusuros auxiliis. Ad 3: loquitur Aug. de vocatione incongrua, qua praejacta, & ut a Deo praecognita, vocatus impotentia consequente nequit moveri ut eam reddat congruam, ipsi cooperando; tametsi spectata intrinse-

(*l*) L. 1. ad Simpl. q. 2.
(*m*) De praedest. SS. c. 8.
(*n*) L. de bono. persev. c. 14.
(*o*) Recole superius dicta ad Tom. II. p. 300. seq.

ſeca virtute, ac potentia tum auxilii, tum voluntatis, potuiſſet ſimpliciter vocatus, ſeorſim ab iis adjunctis, illam efficere congruam.

350 Ad 4: ſenſus eſt, quod licet Deus ita omnes doceat, aut vocet per auxilia ſufficientia, ut poſſint omnes ad Chriſtum venire, non ita tamen vocat omnes per efficacia, ut actu veniant. Cur vero multi per inefficacia vocentur, quum aeque poſſint per efficacia vocari, myſterium eſt ad ſola Dei judicia revocandum. Ad 5: eſt ſenſus, quod Tyrios, & Sydonios nec ad ſalutem elegit, nec dedit eis, unde crederent, ſeu auxilium, quo actu crederent; ſcilicet non quod eis negarit potentiam credendi, aut aliquid, ratione cujus non ſint uſi ejuſmodi potentia, nec actu crediderint, ſed eo quod noluerit eis conferre vocationem congruam, qua praeſciebat, eos actu fore credituros (*p*).

COROLLARIA.

351 I. Haec auxilia vel remote, vel proxime ſufficientia diſtribuit Deus creaturis (*q*). Inaequaliter quidem, & prout vult, aliis ſcilicet raro, nimirum quo tempore neceſſaria eſt gratia ad obſervandum praeceptum, ſeu ad tentationem vicendam; aliis vero frequentius, & uberius. Haec autem inaequalitas a Dei voluntate tanquam a prima radice ſemper oritur (*r*); quaelibet enim cujuslibet auxilii diſpenſatio, teſte *Aug.* (*s*) *profundae ordinationis eſt*. Neque ullum liberi arbitrii meritum dici poteſt ejuſmodi diſpenſationis tam variae & inaequalis, ratio proxima & unica, uti cenſent PP. & DD. contra Semipelagianos.

352 II. De Juſtis, fide certum eſt, eis diſpenſari gratiam, qua poſſint praecepta adimplere; non ita de aliis, e. g. de obduratis, infidelibus &c. quia ſolum de Juſtis id definitur in confixione I. Prop. Janſenii (*t*). III. Si quis ob demerita privetur auxilio, ad non peccandum neceſſario, non peccat actu, nec nova actio, auxilio deſtituta ei ad novam culpam imputatur, tametſi peccaſſet in cauſſa; ſiquidem ubi deficit plena libertas per auxilii defectum, reliqua neceſſario fiunt. Quocirca quandocumque actio ad novam culpam imputatur, adeſt gratia, ad vitandam actu culpam neceſſaria. Quo plane conciliatur arbitrii libertas ad non peccandum cum auxilii neceſſitate ad vitandum peccatum (*u*).

§. VI.

Neceſſitas Gratiae Auxiliantis ad actus ſalutares.

353 QUAESTIO I. Num ad ſingulos actus ſalutares neceſſaria ſit

(*p*) Hanc in rem ſatis difficilem & arcanam plura ſolide ac erudite *Suar.* cit. c.6. a n. 10.

(*q*) Ex adſertis *ſupra* §. III. a p. 205.

(*r*) *Suar.* cit. c. 19. per tot.

(*s*) L. 83. qq. q.68.

(*t*) *Tourn. Maſſuliè* &c. ap. & cum *Berti* heic l.18. c.8. prop. 2.

(*u*) Conſulendi *Suar.* cit. c. 20. a n. 4 & *Bellarm.* de grat. & lib. arbitr. l.2. c.7.

sit gratia auxilians? Adsero i. Est generatim ad singulos necessaria (x). Quia ex Araus. II. (y) ad omne, quod sit pertinens ad vitae aeternae salutem, necessaria est illustratio, & inspiratio Spiritus S., quae est ipsa gratia auxilians. Unde Aug. (z) *sine Deo excitante, & adjuvante nihil possumus* (a) ii. Est necessaria, etiam quum voluntas habitibus infusis instructa est (b). Quia nequit per eos habitus suppleri praecipuum gratiae auxiliantis munus, quod est praestare formaliter, ut potentia adtendat, vigilet, & sancte adficiatur: unde adppellatur tactus cordis, & vocatio. iii. Id aeque intelligitur pro statu naturae integrae, ac lapsae. Quod jam indicavimus *supra* (c). Quia enim haec gratiae necessitas non est quasi per adcidens propter naturae corruptionem, sed per se propter ejus imbecillitatem, actuumque supernorum excellentiam (d).

OBJECTIONES.

354 Obj. *primo* contra i. *Ads.* Gratia auxilians non est generatim necessaria ad omnes actus supernos. Nam i. ex Aug. (e) *visorum suasionibus agit Deus ut velimus, & credamus; sive extrinsecus per evangelicas exhortationes, sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem*: ergo extrinseca adhortatio ad fidem sufficit. 2.° peccator fidelis potest per habitum fidei sufficienter moveri ad actus necessario conversioni praevios, dicente Trid. (f) *disponuntur autem ad ipsam justificationem, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum*. 3.° in nostra potestate est in Deum pro libito converti; atqui non est in nostra potestate gratia excitans: ergo haec non est necessaria ad conversionem.

355 R. *N. Ads.* Ad i. prob. *N. Cn.* Hinc solum colligitur, quod salutaris objecti propositio excitatur in nobis a Deo, aliquando sumta occasione ex concione evangelica, & rerum aeternarum occursu; & aliquando pure interne. Ad 2. *N. A.* Qualitas emortua potius excitanda est, quam excitet ad actus vitales. Fides actualis excitare potest ad multos actus, ipsam fidem subsequutos; at quum ipsa sit ex pia adfectione, praesupponit ad illam sanctas illustrationes. Idque satis indicat adductum Trid.

356 Ad 3. *N. Mi.* Quandocumque obligat actu conversio, offertur, paratur, & adest gratia ad eam necessaria, quippe quae *semper in promtu est* ex *C. Senon.* (g), ne dicamus, per Deum abesse, ne fiat conversio a Deo praecepta. Hoc sensu est gratia in hominis potestate, uti & sua conversio. Obj.

(x) *Suar.* de grat. l. 2. per tot. & l. 3. c. 8. & l. 5. c. n. & *Rip.* l 5. d 106. per tot. Mun. d. 6. n. 40. & 45. cum communiss.

(y) Can. 7.

(z) De peccat. merit. l. 2. c. 18.

(a) Recole quae in hanc rem dispugavimus in Tomo III. p. 201 n 316. sqq.

(b) *Suar.* cit. l. 3. c. 8. *Rip.* cit. a n. 18. cum *D. Th. Mag. Con. Alv.* &c. contra Molinam.

(c) Ad p. 199.

(d) Legito cit. *Suar.* c. 9.

(e) L. de sp. & lit. c. 34.

(f) Sess. 6. cap. 6.

(g) Cap. 15.

357 Obj. *secundo* contra 11. Adf. Gratia auxilians non eft neceffaria ad actus fupernos, qui a jufto fiunt in praefentiam gratiae habitualis, & aliorum habituum, qui ei adnexi funt: Nam 1.° in fupernis jufti habitibus eft virtus, qua & juvetur creata imbecillitas, & hujus actus fiant fupernaturales, & inclinetur animus ad fuperne operandum, & oriatur actus ex habitu, tanquam ex fonte, & principio efficiente: ergo ejufmodi habitus gaudent ratione gratiae praevenientis. 2.° peccator ex femine bonae infpirationis, bonum converfionis producit: ergo potius juftus ex femine gratiae habitualis profert juftitiae fructum. 3.° potentia naturalis cum folo Dei concurfu poteft fuum actum elicere: ergo & potentia fuperna, qualis eft habitus infufus, poteft cum folo concurfu generali gratiae fuum proferre actum.

358 ℟. *N. Adf.* Scripturae, PP. CC. & vulgo TT. requirunt gratiam auxiliantem indifcriminatim ad omnes actus fupernos juxta illud antiquis pervulgatum carmen,

Quidquid habes meriti, praeventrix gratia donat.

359 Ad 1. prob. *N. A.* Nequit habitus praeftare formaliter munus auxilii; nec enim habitus dat illum modum actualis, & vitalis inclinationis, quem dat excitatio; nec aliquid efficere poteft, nifi ipfe excitetur. Ad 2. *N. Con.* Quia ad 1. datur proportio, non ad 2. Adeo univerfim vera eft *Auguftini* fententia, quod nempe *praeparat Deus voluntatem adjuvandam, & adjuvat praeparatam.* Ad 3. *N. Con.* ob fimilem rationem. (*h*)

360 Obj. *tertio* contra 111. Adf. Ex Aug. (*i*) homo majori quodam auxilio, fcilicet excitante, indiget in ftatu naturae lapfae quam in ftatu integrae; utpote in illo magis neceffario popter infirmitatem naturae: ergo natura integra excitante gratia non indiguit. ℟. Etiam ex *Aug.* (*k*) *fane habuit gratiam primus homo, in qua fi perfeverare vellet, nunquam effet malus, & fine qua etiam cum libero arbitrio bonus effe non poffet.* Idem docuit de Angelis (*l*) Et (*m*) tenet, in ftatu integro indiguiffe hominem divino adjutorio ad fructificandum in operibus juftitiae. Quare ut fibi conftans fit & videatur S. Doctor, dicendus eft in locis objectis loqui de dono perfeverantiae, lapfo homini longe difficiliori, quam innocenti.

361 QUAESTIO II. Num ea neceffitas fit auxiliorum, non folum gratiae illuminantis ex parte mentis, quod pro certò habetur, verum etiam infpirantis ex parte voluntatis? ADSERO. Ut plurimum requiritur quoque voluntatis adfectio: non ita vero haec fimpliciter neceffaria videtur uti mentis illuftratio. (*n*) Ratio 1. par-

(*h*) Conf. *Suar.* cit. a n. 34. *Rip.* cit. a n. 29. *Ovied.* heic tr. 7. contr. 6. pu. 7. *Rhod.* heic d. 2. q. 1. f. 2 §. 2.

(*i*) L. de correp. & grat. c. 11. & 12. & l. de bono perfev. c. 7.

(*k*) L. de correp. & grat. c. 11.

(*l*) L. 12. de civ. c. 9.

(*m*) L. 14. de civ. c. 27. & l. de nat. & grat. c. 26.

(*n*) Favet Suar. cit. c. 7. cont. Rip. n. 41.

tis, quia CC. & PP. videntur loqui indiscriminatim de necessitate utriusque auxilii, idest regulariter loquendo. Ratio 2. quia in naturalibus non ita necessarius est ad deliberatos actus voluntatis praevius motus indeliberatus illius voluntatis, ac praevia mentis cognitio; quum sine ista sint penitus impossibiles, quoniam ignoti nulla cupido; secus vero sine illo: ergo similiter in ordine supernaturali.

OBJECTIONES.

362 Obj. Inspiratio ex parte voluntatis est simpliciter necessaria ad quemlibet actum salutarem. Nam 1.° Scripturae, CC. & PP. peraeque requirunt ad actum salutarem gratiam inspirationis, ac illustrationis contra Pelagium: quocirca Aug. gratiam vocat (o) *luminosissimam caritatem*, seu adfectionem. 2.° ex Aug. (p) *quis animo complectitur aliquid, quod eum non delectat? voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit, quod delectet, aut invitet animum, moveri nullo modo potest.* 3.° ex quavis necessarii boni propositione excitatur necessario adfectio aliqua ipsius, quam arbitrii libertas cohibere nequit. 4.° ad primam fidem, & ad conversionem est simpliciter necessaria gratia inspirationis, quae cor inclinet, ac emolliat: ergo & ad reliquos actus salutares.

363 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob; contra Pelagium, sistentem gratiam in doctrina externa, quatenus naturali modo potest mentem excitare, ac instruere, sistimus catholice gratiam in auxilio interno, tum illustrante, tum inspirante; scilicet illustrante simpliciter, ac inspirante ut plurimum secundum praesentem statum naturae lapsae, ac rebellis, quae propterea novo indiget adfectionum illicio, ut ad bonum trahatur. Sub hac differentia debent adcommode intelligi Scrip. CC. & PP.

364 Ad 2: Aug. loquitur secundum id, quod ut plurimum adcidit. Ad 3. *N. A.* quod nullo nititur fundamento. Immo multi cum *Tourn.* pro statu naturae integrae solum admittunt necessarium Angelo, & homini auxilium illustrans, minime inspirans. Nec dissentit *Platel.* (q) Ad 4. *N. A.* Non est cur non possit simpliciter voluntas deliberare, credere & converti, posita cognitione clara, & copiosa, seorsim a quavis socia adfectione indeliberata.

365 QUAESTIO III. Quanta sit haec gratiae auxiliantis necessitas ad salutariter operandum? ADSERO. Est metaphysica, ita ut nullatenus possit suppleri concursus formalis auxilii ad actum salutarem (r). Alioqui siquidem effectus supernus posset fieri ex motione cognitionis, vel adfectionis naturalis, quod simpliciter repugnat. Nec insuper esset ita necessaria gratia ad actus salutares, uti depraedicant CC. & PP. contra Pelagium: unde posset initium salutis esse a nobis, posset quis cum pia adfectione naturali supernam fidem eli-

ce-

(o) De grat Christ. c. 3.
(p) L. 1. ad Simpl. q. 2.
(q) Heic p. 2. c. 6. n. 321.

(r) Nobiscum sunt *Cont.* *P. Hurt. Al. var. Alvel. Paul. a Concep.* t. 3. tr. 13. d. 1. n. 116. contra Rip. Con. Mun.

cere &c. Quod si haec possint simpliciter fieri, Patrum & CC. erat ostendere claram, non ambiguam Dei legem, statuentem res aliter fieri, quam tamen nuspiam deprehenduntur ostendisse.

OBJECTIONES.

366 Obj. Actus naturalis potest simpliciter juvare, & movere ad actus supernos; ad quos propterea necessitas divini auxilii metaphysica non est. Nam 1.° satis est cognitio naturalis objecti, ne voluntas in incognitum feratur; itemque adfectio naturalis, ut voluntas in objectum propendeat: ergo si aliunde adsit in justo habitualis gratia, nihil reliquum est quominus voluntas in actum supernum non erumpat. 2.° ut cognitio sit sufficiens ad illuminandum, & movendum, non est tam adtendenda proportio cum adfectu, ad quem mover, quam cum voluntate, quam movet & cui reddit objectum praesens; at cognitio naturalis est summe proportionata cum voluntate, eique reddit objectum praesens, non minus quam supernaturalis: ergo.

367 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* de cognitione, & adfectione, ex quibus prodire valeat actus supernus; illa enim media, seu principia huic producendo sunt essentia sua improportionata, tum quia repugnat essentia sua naturae elevare voluntatem ad ordinem supernum; tum quia natura est essentia sua infaec unda gratiae, adeoque impotens producere actionem essentia sua Deo gratam. Et *N. Con.* quia gratia habitualis sine actuali nihil potest in actum supernum (*s*). Ad 2. *N. Ma.* Cognitionis proportio metienda praecipue est cum adfectu, ad quem faecundat potentiam, sicuti proportio mediorum cum fine, ad quem ea conferunt. (*t*) (§).

(*s*) Ex dictis *supra* n. 358.

(*t*) Plura cit. *Aran.* l. 11. d. 54. n. 61.

OBSERVATIO.

(§) INstitui vulgo solet heic Quaestio de necessitate gratiae auxiliantis ad dignoscendas veritates aliquas naturales magnopere cognitu difficiles, & ad exercenda opera quaedam naturalia moraliter honesta valde ardua. Sed haec tamen alterius indaginis esse videtur, & secondum rectam methodum exsorbitans a materia hujus capitis, quae de re superna, ejusque dotibus & muniis tota est. Constat autem inter AA. qui hanc agitant Quaestionem, ferme duce Th. 1. 2. q. 109. a. 1. O, nihil esse re ipsa naturale, quod per media naturalia a Conditore naturae praestari nequeat, nec ullum reperiri finem naturalem, cui obtinendo superni ordinis media requirantur.

Inde vero apud eosdem AA. ut praeindictae difficultates vincantur satis est gratia, quam *philosophicam* dixerunt, sita in peculiari Conditoris naturae qua talis providentia seu protectione, communi caussarum naturalium cursui pro casu aliquo singulari indebita, consentanea tamen exigentiae totius naturae, quatenus haec suum quoque Authorem continet singulari concursu quandoque agentem, prout ipsum atque universam naturam satis superque condecet. Et hanc quidem doctrinam veri plane similem adoptare non abnuimus pro vincendis arduis difficultatibus in heroico exercitio illarum actionum, quibus naturam parem physice adseruimus, imparem vero moraliter, ad Tom. III. p. 198. sqq.

Hanc in rem plura quaerenti dabunt *Suar.* cit. de grat. l. 1. c. 1. & saepius, *Aguirre* cit. t. 3. d. 118. *Platel.* theol. par. 2. n. 259. *Tournel.* de grat. t. 2. q. 4. art. 1. *Gotti* theol. t. 2. tr. 6. q. 1. dub. 3. reliqui vulgo de Schola *Theologi* ubi pertractant de necessitate gratiae auxiliatricis ad actus naturales subdifficiles.

368 His jam vero, qua dogmatice, qua scholastice disputatis subcedant denique pro instituto nostro e penu sacrae vetustatis monimenta in ulteriorem sanctorum, quae expendimus, dogmatum confirmationem.

CLASSIS VI.

MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Gratia Auxiliante.
E RE MARTYROLOGICA.

1 *Domine* Jesu *Christe, quia te toto corde confiteor & a te* auxilium *contra inimicum veritatis expeto, in ista hac die suscipe spiritum meum.*

S. Andeolus Subdiac. M. Christum orans super ripam Rhodani fluminis, quum post varia tormenta imminentem sibi exspectaret mortem jussu Severi Imp., in territorio Galliae Vivariensi, an. 207. (ex *Act.* Sancti n. 14. ap. Bolland. ad d. 1. Maii, eidem sacrum.)

2 *Christianus ego sum,* Deo ipso adjuvante. = *Servus quidem Caesaris sum, sed Christianus a Christo ipso libertate donatus, & illius* beneficio *atque* gratia, *ejusdem spei, cujus & isti* (*) *sunt, quos vides, particeps factus.*

(*) Chariton & Charitana, qui se christianos mox confessi sunt,

SS. Chariton & Evelpistus MM. Rustico Praefecto ab eis quaerenti num essent christiani, respondentes, Romae (ex *Act.* S. Justini & Socc. de quib. in cit. Adp. p. 11.)

3 *Tibi ago gratias Domine Jesu Christe, qui mihi hanc* tolerantiam dare dignatus es *ad vincendum nequissimum tyrannum.*

S. Petrus M. ad Christum Dominum; quoniam in tormentis atrocissimis, quae jussu Proconsulis Optimi subire debuit, non defecit; adeo ut quo vehementius torqueretur, eo fortior adpareret, adspectu constans, & Judicis stultitiam ridens. Lampsaci sub Decio Imp. (ex *Act.* Sancti, quae a Sur. & Bolland. edita ad 12. Mai. Petro sacrum ap. Latinos, emendata exhibere inquit Ruin. in admon. praevia ad Acta p. 146.)

4 *Ego enim Deum coeli .. colo, qui me de hoc*

er

errore (*) *quo tu detineris infelix, ad legis suae notitiam* gratuita bonitate *perduxit* = *per quem* (**) *non verens tuae jungar iniquitati, sed Dei justitiae, cujus* gratia praeveniente *participare commerui*.

(*) circa Polytheismum, quem tecum profitebar.
(**) Christum Dominum

S. ALEXANDER M. Thebanae Legionis Miles Maximianum Imp. adloquens, an. circ. 286. Plotacii non procul a Bergamo (ex *Act.* Sancti n. 5. ap. Bolland. ad d. 26. Aug. illi sacrum, p. 804.) Nonnihil sane difficultatis in hisce occurrit Actis super eorum sinceritate, quod tamen citt. Bollandiani expedite dissolvunt. Eos consule sis.

Rursum ibidem pro gratia auxiliante perspicue faciunt Martyris Adloquntiones sub eundem num. 5. & 8. quos, si vacat, percurras.

5 Ille *nobis* donavit *qui & Sancto Paullo, qui quum esset ecclesiarum persequutor, postea* ejus gratia *factus est Praedicator*.

S. MARCIANUS M. ex Mago praedicator Christi, respondens Sabino Proconsuli, eum interroganti, *quis vobis persuasit, ut relinquentes venerandos & veros deos, a quibus multa estis consequuti.. ad mortuum & crucifixum vos transferretis, qui nec se ipsum salvum facere potuit?* (Ex *Act.* SS. Luciani & Marciani, de quibus Adp. p. XLIII.)

6 *Domine* Jesu *Christe ... gratias tibi ago, quia* donasti *mihi draconem vincere & caput ejus conterere*.

S. THEODOTUS M. ad Christum Dominum, multis jam superatis suppliciis, morti proximus (ex *Act.* Sancti & Soec. indicatis Adp. p. XXVIII.)

7 *Age impie quidquid volueris, habens tecum adversariae potestatis duces. Nihil enim in me proficies, neque tu, neque consiliarii tui, quoniam habeo* Christum adjuvantem *me*.

S. BASILIUS Ancyran. Presb. M. ad Proconsulem, vix iste vehementer subiratus Sanctum *adpensum jussit fortiter per nervos extendi, donec, inquit, poenam non sufferens, persuasus fuerit sacrificare* (ex *Act.* laudd. Adp. p. XVIII.)

Jam

Jam vero quam perspicue, palere, ac luculenter documenta haec singula sanctum dogma portendant, illustrantque! Auxiliantis porro gratiae notionem & effecta mirabilia manifesto respiciunt & explicant ejusmodi sacrosanctae Adloquutiones; adeo ut theologus vir, qui illa reperire in istis amet, nullo indigeat commentario. Quid enim aliud est, si quae innuimus vera non sint, expetere a Domino *auxilium* contra inimicum veritatis; Christianismum profiteri *adjuvante Deo*, ipsiusque *beneficio & gratia* spei de vita aeterna participem fieri? Rursum *dedisse* Christum Jesum *tolerantiam* ad vincendum tyrannum saevissime torquentem; *donare* Deum Luciano & Marciano *conversionem*, illi similem, quam donavit & Paullo; tum Theodoto de Satana, una cum exquisitis tormentis victoriam? Basilium denique habere *Christum adjuvantem* se adversum omnia quae crudelis vir excogitare posset supplicia?

Sed & id genus Adloquutionibus abundant Acta Martyrum; quibus nempe Sancti vel gratiae, qua perfundebantur intrinsecus, illustrationes, inspirationes, vim, suavitatem, energiam, efficaciam ore pandebant; vel ea gratiae dona sibi immittenda martyrio sancte subeundo exspectabant a Domino. Et mea quidem sententia, gratia invinctae patientiae ac perseverantiae in fide Christi concessa ex alto Martyribus, fuit ut plurimum per se se moraliter efficax; ea nempe replens fortitudine, ceterarumque virtutum cumulo, ac saepe saepius inenarrabili dulcedine corda Martyrum, ut iis longe difficilius esset ejusmodi gratiae intrinsecus illustranti ac suavissime compellenti resistere, quam externis suppliciis, etiam atrocissimis, quae in ipsorum Actis admirabundi passim legimus.

Ecquis autem prudens dubitet, Martyres, adeo coelesti lumine perfusos, ac doctrina Ecclesiae dogmatica probe institutos, ubi eos adloquentes audivimus, de gratia auxiliante superna ex intimo conscientiae sensu sermonem fecisse? Praeclare hanc in rem Gelasius P. quum in C. Romano 70. Episcoporum sub an. 493. Asterio & Praesidio Coss. coacto, varia recensens SS. Patrum opuscula, quae post sacros Codices & suscipi & in ecclesia legi permittit, haec inter alia subjicit „ Item gesta SS. Martyrum, qui multiplicibus tor„ mentorum cruciatibus & mirabilibus confessionum triumphis ir„ radiant. Quis ita esse catholicorum dubitet, & majora eos in ago„ nibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei & adju„ torio tolerasse? „ &c.

Quod si mutire contra haec Deista gestiat ex doctrina nostra ad Tom. III. p. 198. sq., eum revocamus ad dicta *superius* in hoc Tomo p. 120. ubi ejusmodi cavillationem satis revinximus.

E RE LITURGICA.

8. *Vere dignum. Quia cum omne opus bonum a te inchoari constet, & perfici hanc ipsam, quam* no-

nobis tribuis perseverantiam supplicandi, certi sumus impetrare nos posse quae poscimus. Per.

E CODICE VULGO LEONIANO IN PRAEFATIONE MISSAE XXII. PRO MENSE JULIO (ap. *Jos. Blanchin.* t. 4. de Anast. Bibl. in prolegomen. p. XXX.)

9 .... *Qui fragilitatem nostram miseratus intendens, & mentem nobis tribuis deprecandi, & tua supplicibus dona largiris. Per.*

EX EODEM CODICE IN PRAEFATIONE MISSAE SUBSEQUENTIS XXIII. (ap. laud. *Blanchin.*)

Perspicue quidem hac in bina Praefatione se se prodit pervetusta Ecclesiae in auxilia divinae gratiae praevenientis, cooperantis, subsequentis doctrina. Quid vero? Heinc porro, nullo animadvertente, discimus, apud priscos Patres olim certo constare, quodlibet opus bonum aeternam salutem spectans, ab uno Deo tanquam Authore initium ducere, progressum & complementum: tum nobis ipsum Authorem ingerere divinitus mentem seu cogitationem eundem depreeandi, adeo ut vel eadem prima nostra ad Deum deprecatio superna non nisi a superno Deo repetere originem dicenda sit: item eundem Authorem suo auxilio perficere perseverantem in deprecando voluntatem; qua tandem posita, idoneos nos esse, utpote coelitus instructos, qui coelestia quae poscimus impetremus a Domino. En tibi systema de divina gratia, signanter prima, seu praeveniente, iidemque de ipsius ad quodvis salutare opus necessitate, quod quidem Liturgici Codices, praesertim latini, passim ingeminant adversum Semipelagianismum.

10 *Superant omnem sermonis facultatem & omnem vim mentis divitiae munerum tuorum, Domine .... mitte nobis gratiam Spiritus tui sancti & dignos effice salutandi invicem in osculo sancto, ut non incedentes in judicium, percipiamus donum tuum immortale & coeleste ....*

E LITURGIA COPTICA S. BASILII IN ORATIONE ALIA OSCULI PACIS ANTE ANAPHORAM (ap. laud. *Renaud.* ejusdem Liturgiae latinum Interpretem, t. 1. p. 12. 13.)

Sermonem heic habes de supernis generatim gratiae donis, scilicet & auxiliantis & sanctificantis; dona siquidem utriusque gratiae, & ab utraque itidem profecta, superna porro sunt, & a sancto Spiritu nobis infusa. Iis quidem, nec secus, instructi, digni efficimur, ut judicium vitemus damnationis, ac uberrimas ex Eucharistica

ea Synaxi fructus percipiamus. En tibi utriusque gratiae ad superna opera necessitatem.

Rursum, ut vides, in praesentiarum occurrit Osculum pacis, de quo *supra* nonnihil praelibavimus in Tom. IV. Classe IX. p. 465. ubi de re liturgica, adnotatis priscis Patribus, qui ejus meminerunt, ac Liturgiographis nonnullis, qui de eodem pertractarunt. Quod autem osculum ori impressum olim vulgo etiam apud ethnicas gentes signum fuerit benevolentiae, caritatis symbolum, ac tessera reconciliationis, pluribus ostendi potest ex *Petronio* in Satyrico, *Plauto* in paenulo act. 1. sec. 2. v. 192. *Tacito* l. 15. Annal. *Plutarcho* in vita L. Corn. Syllae, *Ammiano Marcell.* l. 29. hist. Lege *Martin. Kempium* in eruditissimo comment. polyhistorico de osculis, diss. 17. §. 3. sqq. Et sub hoc quidem sensu & mystico significatu sacra oscula intra Missarum sollemnia instituta sunt apud Majores nostros jam ab aevo Apostolico, ad sinceram videlicet fraternitatem, qua nihil saepius, ardentiusque praeceptum, Deoque acceptius, contestandam. Conf. *Cyrill.* catech. myst. 5. & *Chrysost.* hom. 30. in 2. Cor. c. 13.

En tibi *Osculum pacis*, quod olim in sacris conventibus, illa adjuncta *Pax tecum* salutatione, adhiberi consuevit, quod nulla pene Liturgia praeterit, quod heic Coptica commemorat, subcineutibus ex ea gente *Ebuassalo*, *Abulbircato*, *Gabriele* Patriarcha, aliisque rituum interpretibus ap. laud. *Renaud.* in comment. ad eam liturg. p. 222. Varius quidem apud Ecclesias exstitit usus sacri osculi, quod *reconciliatorium* dixit, pluribusque confirmavit laud. *Kempius*. Graecis etenim moris fuit illud celebrare statim post lotionem manuum, & ante confectionem Mysteriorum, quod & Coptitis in hacce Liturgia observatum cernimus; rumque Armenis, ut Author est *Cassander* ap. *Goar* in Euchоlog. in notis ad Missam S. Joan. Chrysost. num. 117. p. 134. quemadmodum a primoribus graecanicae gentis Doctoribus eos didicisse nullus dubitet, qui legat vulgatum *Dionys.* de eccl. hier. c. 3. *Pseudo Clem.* l. 8. const. c. 15. *Cyril.* Hieros. catech. myst. 5. *Basil.* & *Chrysost.* in liturgiis, *Athanas.* epist. ad Eustachium. De liturgicis Graecorum salutationibus per verba εἰρήνη πᾶσι. *pax omnibus*, seu *pax vobis*, consulendus *Isaac Habertus* in lib. pontificali ecclesiae graecae, observat. 5. p. 330. sq. Item de sacro osculo, quo Graeci cum presbyteri, tum laici invicem sub Andronico se donabant in die Paschatis, videatur *Pachymeres* in hist. t. 2. l. 1. alias 7. cap. 5. sub. fin.

Verum inter Latinos in communionis usque instantem horam, uti hodieque observamus, plerumque osculi pacis thessera remittebatur: quod liquido eruere mihi videor ex *Tertull.* l. de orat. sub fin. *August.* serm. 83. de diversis, *Liturgia Ambrosiana* ap Pamelium in Liturgic. *Innocent.* P. I. epist. ad Decentium c. 2. *Missali Gothico* & *Gallicano veteri*, *Missa Gregoriana*, *Ordine Romano*. Dixi *plerumque*, nam alius erat

etat pervetuftus Hifpaniae ufus, ut notum eft ex laud. *Ifid.* l. 1. de uff. eccl. c. 15. ubi habemus, quartam pro ofculo pacis orationem dici, quam excipit quinta, quae ex illius textu eft oblatio & Praefatio Canonis; idemque videre eft in Miffali Moz-arabico in Dominica 1. adventus Domini ap. *Lesleum* t. 1. p. 4.

Heic vero, ne quid diffimulem, adnotandum, orationem, quam relate ad pacis ofculum hodierno ritu recitamus poft fractionem S. Hoftiae, *Domine Jesu Chrifte, qui dixifti Apoftolis tuis, pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* &c. ferius, recentiufque romanae liturgiae illatam effe, uti & binas reliquas ipfam fubfequutas; nullam enim ex his repertam fcimus ab oculatis Authoribus apud Codices vetuftiores, fi exceperis Miffam ab Illyrico editam, ac Trevirenfe Sacramentarium, fpectantia Seculum X. in quibus legitur prima illa oratio pro pace ap. *Lebrun* t. 1. par. 5. art. 7. p. 583. qui idem obfervat poft *Scortiam* de Sacrif. Miffae l. 4. c. 26. fub init. Ejus adtamen precationis tanquam fuis ufitatae Seculis nec Amalarius meminit, nec Strabo, nec Micrologus, nec Durandus. Quid tum vero? Sicut penes Ecclefiam eft tractu temporis novas in Liturgia rubricas addere, ita & preces ejus dignitati confentaneas.

Is denique ofculorum pacis ufus fenfim in Ecclefia latina refriguit, immo in Miffis privatis penitus abrogatus; in follemnibus vero alius ei fubftitutus eft: videlicet dum Presbyter celebrans haec profert, *pax Domini fit femper vobifcum*, Diaconus aut alius minifter altaris inftrumentum cum adfixa Jefu Chrifti imagine adftantibus clericis & plebi nonnullis abinde Seculis ofculandum porrigit; quod nempe ap. laud. *Cangium* ex variis fynodis, aliifque Scriptoribus adpellatum repereris *Pacem*, *Afferem*, *Tabulam pacis*, *Ofculatorium*, *Marmor*, *Lapidem pacis*. Plura de hoc facro ofculo praeter hucufque diligenter adnotatos, differunt *Baron.* an. 45. n. XXIV. fqq. *Menard.* in adpend. ad l. Sacram. S. Greg. nota 984. in codicem Ratoldi, *Lebrun* cit. s. 2. p. 587. fqq. cit. *Kempius* diff. 8.

11 *Perfice, Domine, benignus in nobis obfervantiae fanctae fubfidium: ut quae te authore facienda cognovimus, te operante impleamus. Per.*

E Sacrament. Gelasiano in orat. ad Missam a Quinquag. usque Quadrages. sub num. xvii. (ap. laud. *Murat.* t. 1. col. 505. fq.)

En tibi gratiam praevenientem, fitam in cognitione nobis ab Authore fuperno coelitus immiffam; tum efficacem, quae divino auxilio cooperanti, una cum operatione libertatis creatae adfcribenda eft.

Quinquagefimam vero hoc loci occurrentem quod fpectat, haec in fenfu liturgico eft dies, quae decurrit ufque in diem fanctum Pafchae, inquit *Ordo Romanus* ap. Hittorp. p. 18. fub init. exordium vero fumit a fequenti hebdomada poft Sexagefimam & finitur di-

fancto Paschae, ut prosequitur *Pseudo-Alcuin.* de div. offic. ap. Hittorp. p. 39. eaque singulari quodam ritu tanquam indice luctus & poenitentiae (quemadmodum & Septuagesima, atque Sexagesima) in Missa & officio dudum colitur ab Ecclesia, ut videre est in nostro documento, quod Missam ejus sollemnitatis occupat. De institutione hujus Dominicae apud Latinos, ac de ratione nominis, quo adpellatur, non nisi obscura omnia; iis praetermissis, quae investigatores rituum ecclesiasticorum mystico sub sensu ei adtribuunt.

Sunt qui institutionem S. Telesphoro Papae adscribunt, immo qui cum *Petro Blesensi* serm. 13. eam adserunt antiquiorem Telesphoro, vita functo sub an. 136. at nullo tamen ducti argumento satis firmo. Revocant alii ad tempora Ambrosio vetustiora; quippe qui serm. 23. & 7. de Quadragesima eam nominat, ubi invehitur graviter contra nonnullos, qui *praetermissa devotione Quadragesimae... Quinquagesimam se facere mentiuntur*. Verum hic sermo apud Eruditos cum Maurinis editoribus operum hujus Sancti Doctoris tom. 2. col. 420. ad supposititios amandatur, ejusque author Ambrosio recentior habetur. Porro *Concilium Aurelianense* I. an. 511. coactum can. 24. *Quinquagesimam* nominavit, abususque cum ea introductos acriter reprehendit. Jam tum itaque eam quispiam authoritate fungens instituerat. Anne hic Gelasius P. cui noster codex, missam pro *Quinquagesima* exhibens, vulgo adscribitur? Haud nimis abnuo: sed nec definire ausim. Maneat ergo, ejus institutionis Authorem antiquum quidem esse, dubium tamen adhuc latere ac inexploratum.

Venio jam ad etymon nominis; & haec statuam, oportet. Principio Quinquagesima, sicut & Sexagesima ac Septuagesima nihil aliud sunt ex sua institutione, quam praeludia quaedam, praeliminaria & praeparationes ad magnum Quadragesimae jejunium. Ad hoc autem eximia cum pietate ac poenitentia peragendum, Ecclesia (si rem ex hodiernis moribus, ritibusque colligere liceat) fideles admonere voluit ut animos quibuscumque editis primordialis poenitentiae signis pararent in bina hebdomada, Quadragesimam praecedente. Hinc deinde ut aliquem fortasse innueret ordinem inter eas Dominicas & Quadragesimam, seu quia alia in promtu non subcurrerunt nomina, arbitrariis illas vocabulis adpellavit Quinquagesimam, Sexagesimam, Septuagesimam. Nec aliud quidem mihi, rem haud segniter discutienti, verisimilius occurrit, quidquid se se torqueant Authores varii in reperiendo ac divinando ejusmodi verborum etymo. Legito *Thomassin.* de jejunio par. 2. cap. 1. ac de fest. l. 2. c. 13. tum, qui eum defloravit, *Bailletum* de Sanctis t. 4. col. 3. & 16. sqq.

Quid vero, reponat quispiam, si etymon exinde repetamus, quod ab hac Dominica usque ad sanctum Pascha spatium 50. dierum intercurrat, quum haec Dominica dies sit ante Pascha quinquagesima: sicuti e converso, sub eodem tamen ordine, dies Pentecostes

fies nuncupatur apud *Liturgicos* cum *Cassiano* collat. 21. c. 8. *Quinquagesima*, hoc est dies quinquagesima post festum Paschatis; immo ea notione admissa, *Quinquagesima Paschalis* dicitur *Rabano* de instit. cleric. l. 2. c. 41. & *Honor.* Augustod. l. 3. c. 148. ad discrimen videlicet nostrae Quinquagesimae, quae Sexagesimam excipit? Verum ut ut speciosa haec sint, nihil me movent. Nam, esto nostra Quinquagesima posset eo pacto ad sanctum Pascha referri, at neutiquam tamen ad idem relatas dixeris Sexagesimam & Septuagesimam, quae simul cum Quinquagesima sub eisdem ordine, methodo ac fine instituta esse videntur. Corruit ergo objectio, nonnisi adparenti conjectura falso promicans. Ac de iis satis pro nostro instituto.

Pro dogmate atque doctrina de divina gratia auxiliante innumera propemodum offerunt Liturgici Codices, praesertim Missales, documenta.

E RE DIPLOMATICA.

12 *Cum petitionibus Sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus & eas cum Dei adjutorio ad effectum perducimus, superna nos gratia muniri non diffidimus....*

Ludovicus Pius Francorum Rex in exordio Chartae IX. seu Placiti pro immunitate concessa cuidam Sedi Episcopali, in honorem Ss. Praecursoris Christi constructae (ap. laud. alias *Carpentier.* qui in suo alphabeto notis tironianis reddidit p. 26. ex autographo bibliothecae regiae fol. 78. v.° lin. 17.)

13 *Cum petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, & eas cum Dei adjutorio ad effectum perducimus, ad futuram beatitudinem adipiscendam superni muneris donum nobis a Domino pro hac vicissitudine impertiri confidimus.*

Idem Ludovicus in Charta alia XVIII. seu Praecepto pro immunitate coenobii Glonnensis, vel sancti Florentii veteris ad Ligerim positi apud Pictones in dioecesi Andegavensi ex Ord. Bened. (ap. eundem *Carpent.* qui Praeceptum notis etiam tironianis ibid. exhibuit p. 40. ex autographo fol. 72. v.° lin. 21.)

Hoc quidem praeceptum ad preces Arnulfi Abbatis concessum, si fides chartae, prout eam e notis tironianis exscripsit interpres *Carpentierius*, innuisse videtur parens benedictinorum annalium *Mabillon.* t. 2. annal. l. 27. §. 67. ad an. 808. p. m. 384. ibi quippe postquam retulit, Carolum Magnum coenobium illud, Albaldo Abbate,

te, multis locupletasse donariis, concesso etiam toto pago Medalgico, subnectit, *quem postea Ludovicus ejus filius Arnulfo abbati confirmavit*. Hinc aetas Praecepti transgressa non est annum 825. quo ad plures abiit Arnulfus, uti ex brevi chronico Glonnensi testatur ibidem *Mabillon.* l. 29. §. 74. ad an. 825. p. 426.

Jam vero quod istae Praeceptorum periodi penitiora dogmatis arcana contingant, clarius est quam ut ulla egeat interpretatione. Quin & alias idem piissimus Ludovicus in Chartis a *Carpentierio* editis ac illustratis sanctum dogma commemoravit e. c. in Charta x. ad p. 28. & Charta xxi. ad pag. 46. De hac vero Carpentieriana editione plura superius in Tom. II. p. 101. sqq.

Iis fortasse quispiam subnectendas duxerit Diplomaticas & Sigillares illas formulas, quarum censum praestitimus supra in Tom. II. p. 29. sqq. nempe *Dei gratia*, *divina repropitiante gratia*, *ordinante divinae Majestatis gratia* & similes: quippe quibus videntur Majores nostri intellexisse & commendasse supernam gratiam, qua Deus O. M. rebus cunctis & negotiis mortalium hominum ex alto prospicit, auxiliatur & favet. Ceterum mihi nondum compertum est, illos in votis habuisse invocare hujusmodi phrasibus gratiam Dei supernam saluti aeternae unice conferentem, aut immo potius mere naturalem, qua Deus naturae consulit, ipsamque indesinente cura saepe etiam singulariter benevola, moderatur. Idcirco argumenta ex hoc capite, nec plane invitus, praetereo.

CAPUT SECUNDUM

de Gratia Sanctificante.

369 Haec profecto fide certa est. Constat ex *sacro Codice* e. c. ex *Ps.* 83. 12. *Rom.* 1. 5. 17. *Gal.* 2. 21. Tum ex *PP.* (u) quibus adde *Trident.* (x) Et ipsa quidem donum quoddam creatum vulgo adseritur, animo perpetuo inhaerens per modum habitus, etiam quum nihil operatur: in quem plane sensum eam laudato *Tridentino* definiri satis veri simile nonnullis est Doctoribus (y) Donum ipsam dixeris praestantissimum inter ea, quae *maxima & pretiosa nobis promissa donavit* (Deus) *ut per haec efficiamini divinae consortes naturae*, ex 2. *Petri* 1. Priusquam vero de tanto dono Dissertationem adgredimur, errores in ipsum pro instituto nostro audiamus.

PRO-

(u) Ut puta ex *Basil.* l. 1. de bapt. c. 2. *Nyss.* tr. de perfecta hominis forma, *Nazianz.* orat. 40. *Cyr.* Alex. l. 2. thesauri c. 3. & 5. *Aug.* l. de sp. & lit. c. 9. & tr. 26. in *Jo.* & alias, *Greg.* M. l. 18. moral. c. 33. *Leone* I. epist. 91. c. 1. *Bernard.* serm. 4. de dedic. eccl. & saepius.

(x) Sess. 6. cap. 7. & can. 11. sqq.

(y) Conf *Suar.* de grat. l. 6. c. 3. & *Rip.* de ente sup. d. ult. n. 26.

PROLUSIO POLEMICA

HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Gratiam, qua justos, qua impios Sanctificantem.

370 EOS huc turmatim complectimur, qui quocumque nomine aut titulo Gratiae homini inhaerentis, ipsamque sanctificantis notionem, indolem, adtributa, vel inscite, vel pervicaciter impetere ausi sunt, ne de ejusmodi Erronibus argumentum in plura necessum sit membra distrahere. Itaque HISTORIA POLEMICA.

Ex variis hominum Classibus

I. *Origenes Adamantius* (a) in eam visus est sententiam concessisse, ut si gratia inhaerens peccato semel amittatur, nequeat rursum per quamlibet poenitentiam recuperari. In eandem ivere sententiam Haeresiarchae illi *Montanus* & *Novatus*. (a) (*)

II. *Jovinianus* monachus Romanus, quem *Hieronymus* (b) jure dixit *Epicurum christianorum*, adserere contra non dubitavit, gratiam in sacro Baptismate semel receptam non posse postmodum amitti. (c) Haeresiarcham, ejusque conamina pro sua caussa ex 1. *Joan.* 3. 9. & 5. 18. deducta egregie diluit, contrivitque, a Romanis Sapientibus rogatus in arenam descendere, laudat. *Hieronymus* (d) Ipsamque insuper Joviniani haeresim pluribus confutavit praeclarus ille Tridentinus Theologus *Andr. Vega*. (e) Hoc duce, tenuerunt postea, remissionis gratiam semel adceptam non posse amplius amitti *Uncti Anglicani*, authore quodam *Writo* ad Sec. XVI. (f) & *Sibrandus Lubbertus* ad Sec. XVII. (g).

III. *Judaei Rabbini* circa Justificationem impii quid senserint, nonnulli satis dubitant, alii vero expedite definiunt. Porro Hebraei divi-

(a) Tom. 35. in Matth.

(a) Ap. *Hieron.* l. 2. adversus Joviniaum non longe ab initio.

ADNOTATIO.

(*) NEc Alloixium, nec Huetium, nec alium ullum video ex defensoribus Adamantii, qui ei naevum hunc abjudicare adgrediatur. Origenem procul dubio compulit, quemadmodum & ceteros ejusdem erroris sectatores, paullinum illud effatum *Hebraeor.* 6.4. sqq. „impossibile est eos „ qui semel sunt illuminati, gustaverunt „ etiam donum coeleste & participes facti „ sunt Spiritus sancti . . . & prolapsi sunt, „ rursus renovari ad poenitentiam „ qua scilicet denuo justificantis gratiae donum animo inhaereat.

Ceterum quantum haec distent ab impio sensu eis adficto a memoratis Novatoribus, invicte diu comprobarunt sacri in eum locum Interpretes, cum veteres, cum recentiores. Consuli praeterea in hanc rem cum fructu possunt *Philastr.* de haeres. c. 82. *Eulog.* ap. Phot. cod. 280. *Sixt. Sen.* bibl. sanc. l. 7. haeresi 8. in dilutione objector. *Joan. Forbes.* instruct. hist. theol. p. 666. & 710. sqq.

(b) L. 1. advers. Jovinian. sub init.

(c) Ap. *Augustin.* de haeres. c. 82. quem, reor, unum sequuti sunt *Guido* Carmel. advers. haeres. c. 60. *Prateol.* art. *Joviniani*, caeterique vulgo *Haeresiologi*.

(d) L. 2. adv. Jovin.

(e) In comment. de Justificat. l. 12, c. 7. sqq.

(f) Ap. *Sand.* haer. 230.

(g) Ap. *Gault.* ad ipsum sec. in collat. error. c. 7.

divina lege perfrequentibus expiabantur lustrationibus. (*h*) Eisque processu temporis iidem perplurimas nimium superstitiosas adjecerunt in suo Talmude, aliisque Legalibus libris. (*i*) Ejusmodi sane lustrationes nudae ceremoniae externae fuerunt (saltem quas summus Legislator praescripsit) quibus contractae maculae legales expiabantur. (*)

IX. *Pe-*

(*h*) Referuntur in libris *Exodi*, *Levit. Numeror.*

(*i*) Eas complectitur Legum Mischnicarum liber, inscriptus *Ordo puritatum*, quem cum commentariis integris Majemonidis & Bartenorae clarissimorum Rabbinorum, latinitate donatum, notisque illustratum edidit *Guiliel. Surenhusius* Amstelodami an. 1703.

ADNOTATIO.

(*) ANne vero eisdem dogmatice adtribuerint Hebraei justificationem e quavis peccati labe, quemadmodum certa fides erat apud Paganos, qui propterea ut ad sacra deorum digne adcederent frequentissimis expiabantur lotionibus?

Sic autem quantum ad vulgatissimum Paganorum morem perdiscimus ex *Homero* Iliad. 6. v. 266. *Persio* sat. 2. *Eurip.* in Alcestide v. 157. sqq. *Virg.* Aen. 2. & 9. *Ovid.* fast. l. 5. *Apul.* de aur. asino l. 11. sub init. *Sen.* in Herc. furente act. 4. sce. 1. quibus adde pervetustum illum Poëtam quem *Clem.* Alex. adducit in protrept. p. 46. & Strom. l. 2. p. 355. ac l. 4. p. 531.

Jam vero super proposita quaestione adfirmat *Hydeus* in notis ad Bobovii litorgiam Turcarum pag. 1. ap. *Hadr. Relando* de relig. Mohammedica l. 2. §. 11. p. 179. eandem Judaeis ac Mahumedanis adscribens fidem in haec verba „ Lotio fit (apud Mahu„ medanos) ea lustratorio vase, quod est „ gutturnium lustrale seu aqualis rostratus, „ ex quo membris adfunditur lustralis aqua. „ Hoc creditur conferre ad animam purifi„ cationem ab omni immunditia spiritali, „ uti olim apud Judaeos „ Hoc autem praemisso, quis abnuat in censum errorum quos describimus Judaeos esse referendos?

At Hydeus tamen comparate ad Judaeos sine teste loquitur, nec plane hucusque aliquem sibi suffragantem testem reperire licuit. Scio equidem, *Gonzalezium* in manuduct. ad convers. Mahumedan. par. 2. l. 5. c. 36 vehementer exprobrare Mahumedanis lotiones in Alcorano praescriptas *ceu desumtas ex vanis & superstitiosis perfidorum Judaeorum purificationibus*, olim a Christo Domino perstrictis *Matth.* 15. 19. quod autem censuerint Judaei, suis purificationibus spiritales animi maculas emundari, minime adseruit *Gonzalezius*.

Jam si credas *Augusto Pfeiffero* in principiis sublestis Theologiae Judaicae, in epist. noncupat. n. 6. justificationem hominis coram Deo operibus Judaei generatim adscribunt. Kabbalistae ap. *Berger.* in Kabbalismo detecto c. 3. p. 112. sqq. reponunt perfectam hominis justificationem, vel purgationem a peccatis seu potius media ad eam impetrandam a Domino, in studio bonorum operum, exacta divinae legis meditatione, atque absoluta adimpletione legis: addit *Jac. Basnag.* in hist. Judaeor. t. 2. l. 2. c. 10. n. 18. p. m. 501. in voluntariis adflictationibus corporis, quas dicunt opera supererogatoria. Judaei Karaitae, seu Karaei putarunt vera poenitentia quemvis tolli reatum ap. *Brucker.* hist. phil. t. 2. p. 743. n. 11. qui & dogma ipsum Pharisaeis adtribuit in eodem tomo p. 750. a n. 2. & p. 899 n 62.

Haec adserunt in suis commentariis de rebus judaicis eruditi Protestantium Doctores. Nec ipsi quidem fallunt. Constant quippe singula ex scriptis celebriorum Rabbinorum: puta ex *R. Moscheh Kordusro* in tr. de anima c. 10. ubi de corruptione animae & excellentia poenitentium, *R. Jizchak Loriensi* Kabbalista eximio tr. de revolutione animarum c. 11. §. 12. ubi de mediis purgativis animae & alias, *R. Aaron. Ben Eliahu* ap. *Schupart.* de secta Karaeor. diss. 1. c. 4. §. 21. & ex aliis pluribus, quos passim, adductis eorum sententiis laudant Judaicarum sectarum, dogmatumque interpretes cum *Serario*, *Drusio*, *Triglando*, *VVolfio*, *Lentio*, *Eisenmengero*, *Henr. Moro*.

In eo tamen egregie falluntur Eruditi viri, quod vitio, immanique errori vertant Judaeis dogma de impetratione justificatio-

nis

IV. *Pelagiani* enormia haec paradoxa cooptarunt. 1.° Protoparens Adam ante lapsum nulla ornatus est sanctificante gratia ... 2.° est quidem instituta pro filiis Adae peccatorum remissio; nulla tamen justitiae, seu gratiae permanentis infusio ... 3.° poenitentibus venia non datur secundum gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum & laborem iis, qui per poenitentiam digni fuerunt misericordia. (*)

V. *Ma-*

nis per veram poenitentiam, bonorum operum interventu. Quid enim certius, ac rationi magis consonum, quam ut Deus peccato graviter offensus exigat ad veniam, congruam & veram de offensione poenitentiam, quam non nisi bona opera constituere possint? Et vero meriti bonorum operum osores, perpetuique post suum Lutherum in dogma istud Errones, eos consequanter omnes Erronibus perperam adcensent, qui humanis operibus divino auxilio suffultis, quod suum est justa adtribuunt. De quo suo postmodum redibit sermo.

Hunc, quem elati Scriptores vulgo immanem errorem vocant, inquit laud. *Brucker.* t. 2 p. 750. 0.4. sequi ex viribus liberi arbitrii, quas naturali hominis conditioni Pharisaei & Rabbanistae tribuunt, nempe ad exactam legis observantiam & ad praestanda opera supererogatoria justitiam legis superantia, eo quod ab ista non adigantur, quo freti dogmate suam justitiam superbissima efferebant & crepabant Pharisaei, propterea non semel objurgati a Christo Domino, & ab Apostolo in epistolis ad Romanos & Galatas invicte perstricti.

Quid tum vero? Plane si veteres illi Pharisaei ac Rabbanitae ita insanierint, ut justificationem impii, quae, superna quum sit, est praecipuum Dei opus, ea integrae naturae viribus adjudicarint, errarunt vehementer, atque hujus capitis Erronibus statim adnumerandi. Vereor tamen ne *Brucker.* cum sociis subdole aut plus aequo hunc errorem exaggerent, ut inde catholicam de libero arbitrio, ac merito bonorum operum doctrinam ardentius exagitent tanquam pharisaicam, stultam & impiam. Ac esto, a vero sic aberrarint Pharisaei veteres. Sed non inde consequitur posteriores reliquas Judaeorum sectas, puta Pharisaeos, Thalmudicos, Kabbalistas, Karaaos in eundem hucusque impegisse errorem. Nec eum quis ea certis documentis ausit eisdem omnino sectis adfricare.

Conjectaverim denique ex citatis posteriorum Habraeorum plecitis & doctrinis, eos recte sensisse quoad veram poenitentiam pro justificatione impii necessariam; plerumque tamen ignorasse notionem ejus poenitentiae, quod nempe in superna praesertim animi contritione sita sit; tum modum justificationis, quam nempe Deus interventu gratiae sanctificantis mirabiliter operetur. Haec autem potius ad inscitiam quam ad errorem referenda dixeris.

ADNOTATIONES.

(*) I. SAne primus ex notatis erroribus inhaerenti gratiae injuriis Pelagianus est, & liquido fluit ex eo dogmate, quod Pelagius in Synodo Palaestina revocare simulavit ex *August.* de gestis Pelagianor. c. 11. & 33. nempe „ infantes nuper nati in illo statu sunt, in „ quo Adam fuit ante praevaricationem „, in iis vero infantibus nullam ipsi profecto inhaerentem gratiam confinxerunt. Idipsum *supra* innuimus ex *August.* Tomo III. p. 127.

Hinc Pelagianus ille *Author Anonymus* qq. vet. & novi testam. par. 1. q. 123. t. 3. oper. S. Aug. edit. Maur. in adpend. col. 132. amare queritur de nonnullis e suo grege, qui inscite ac quidem valde inconsequenter donum illud Adamo ante lapsum adtererent, in haec verba „ comperi quosdam ex fratribus nostris non plena discussisse Scripturas, sed simplicitate animi adseverare, quod Adam factus sanctum accepit Spiritum, quem peccans amisit, „ sicut nunc datur credentibus „.

II. Secundum, quem descripsimus, errorem Pelagianis haud pauci cum *Suar.* de grat. l. 7. c. 6. n. 1. *Petav.* de haeres. pelag. & semip. cap. 5. n. 4. *Muniessa* tr. de grat. habit. disp. 13. sect. 1. n. 3. *Thomassino* in memoires sur la grace, adjudicarunt, tanquam communi eorum doctrinae valde consonum; quum enim dona quaeque superna-

tura-

V. *Mahumedani* saepe alias in scenam producti, paternorum morum tenacissimi, perfrequentibus ac valde superstitiosis utuntur lo-

muralia sustulerint, consequens est & istud pariter gratiae donum, quod illorum omnium radix est, repudiarint.

Id quod peremtorio comprobant *Augustini* testimonio, haec ajentis lib. 1. de grat. Chr. c. 30. n. 31. „ istam quippe gratiam, qua justificamur, id est qua gratia „ Dei diffunditur in cordibus nostris per „ Spiritum sanctum, qui datus est nobis, in „ Pelagii & Coelestii scriptis, quaecumque „ legere potui, nusquam eos inveni quemadmodum confitenda est, confiteri „

Tum ibidem c. 33. n. 36. redarguens effata aliqua, quibus Pelagiani eum duce suo fucum incautis facere intendebant, haec eis regerit „ nos autem illam gratiam in eorum confessione requirimus, de qua dicit „ Apostulus 2. Timot. 1. 7. non enim dedit „ nobis Deus Spiritum timoris, sed virtutis & caritatis & continentiae „ Eam itaque gratiam justificantem, & hunc spiritum, qui eam praefert, primaevi illi Pelagianorum duces non noverunt; esto ipsam deinceps, mutata sententia, receperint posteriores Sectae surculi ex modo adlegato testimonio *Authoris Anonymi*.

Addi potest ex eodem *August.* l. de haeres. c. 88. Pelagianos sui temporis infensissimos fuisse inimicos „ Dei gratiae, qua „ praedestinati sumus in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, & „ qua eruimur de potestate tenebrarum ut „ in eum credamus, atque in regnum ipsius „ transferamur ... & qua diffunditur caritas „ in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur „ Tum quod *S. Doctor* addit in cit. l. 1. de grat. c. 2. n. 2. quod videlicet Pelagius „ gratiam Dei, qua Christus venit in mundum peccatores salvos „ facere, in sola peccatorum remissione „ constituit „ At gratia tamen nostra non modo peccata remittit, sed & hominem reddit adoptivum Dei filium & gloriae heredem.

Alii vero frequentius cum *Jansen.* juniore de haer. pelag. l. 5. c. 22. sqq & *Nat. Alex.* ad Sec. V. c. 3. art. 3 § 7. tenent, Pelagianos gratiam sanctificantem divinitus infusam agnovisse & praedicasse; nec spernendis quidem quo ad speciem documentis suffulti. Omnia siquidem effecta tribui ab ipsis videntur gratiae Christi, quam in gratiam sanctificantem revocamus, ex eorundem scriptis aut effatis.

Nimirum 1.° remissio peccatorum ex *Pelag.* cap. 5. Rom. 36. 2.° naturae renovatio seu instauratio ex eodem *Pelag.* epist. ad Demedriad. 3.° adoptio ex *Juliano* l. 1. operis imp. 4.° sanctificatio ex *Pelag.* ap. August. l. 3. de peccat. mer. c. 6. 5.° justificatio ex *Juliano* ap. Aug. l. 2 op. imp. 6.° jus hereditarium, quo nempe justus fit heres regni Coelestis ex *Pelagianis* ap. Aug. de peccat. mer. l. 1. c. 20 7.° regeneratio ex *Juliano* ap. Aug. l. 6. cont. Julian. c. 10.

Sed ad haec tamen aliaque paria testimonia multo glossematum adparatu recitata a Jansenio, & postmodum exscripta a Nat. Alex. facile responderi potest, quod si ejusmodi dotes gratiae & effecta in sensu proprio, qualem intendit Ecclesia, ab Pelagianis intellecta sint, non sibi consistit eorum doctrina, ab Augustino superius demonstrata, ut vulgo moris est in systematis haereticorum; immo idem Augustinus si haec ab illis in recto, sanoque sensu dicta & capta esse noverit, miserrime hallucinatus esset ac falsus ubi nihilominus eos acriter carpit, cen gratiae vere sanctificantis ignaros & inimicos: quod quidem non puto aequo animo tulerit Iprensis Praesul.

Restat ergo ut Pelagius & Julianus in posterioribus testimoniis ea latissime acceperint dona adoptionis, sanctificationis, justificationis, regenerationis; concessa videlicet homini ut summum intuitu accepti baptismatis per quandam extrinsecam imputationem; ad eum nempe sensum, quo dixit *Calvin.* in antid. C. Trid. sess. 6. c. 7. „ falsum esse contendo, ullam justitiae partem „ in qualitate sitam esse vel habitu, qui in „ nobis resideat, sed gratuita acceptione „ nos esse justos „ Conf. cit. *Petav.* c. 4 n. 3.

Desinat ergo *Jansenius* l. 5. hist. pelag. c. 27 & *Una.* petulanter obgannire ac insultare *Suarezio*, aliisque hac in re sibi merito adversantibus, ceu hallucinatis, ac penitiora Pelagianismi primaevi dogmata nescientibus; vel in omnium primipilum hallucinatorum suum adnumeret Augustinum.

III. Error 3.° loco descriptus, a Synodo Diospolitana conflatus an. 415. a Pelagio seu ex animo, seu simulate revocatus est in eadem Synodo. At certum est ejus nepotes oppositam tenuisse sententiam, ajente *August.* „ dicunt Pelagiani hanc esse solam

a non

lotionibus, rati utique ita se justificationem adsequi, cunctasque animi sordes & peccata absque ulla dubitatione quam cito, penitusque extergere. (*)

„ non secundum merita nostra gratiam, qua „ homini peccata diminuuntur, illam vero, „ quae datur in fine, idest aeternam vitam „ meritis nostris praecedentibus reddi„ Haec ille in l. de grat. & lib. arb. c.6.n.15 sub init.

Sed & iidem vel alii Pelagiani cum suo parente rursus ipsum errorem innovarunt, tenueruntque, ut author idem *August.* est haer. 83. in haec verba „ contendunt (Pelagii adseclae) gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius in Episcopali judicio Palaestino damnari metuens, damnare compulsus est, sed in posterioribus suis scriptis hoc invenitur „ docere „ quo nempe hoc etiam de remissione negotium suo redderet universali consonum dogmati, *gratia secundum merita datur*, in quo haereticos Pelagianae caput & summa consistebat.

Ac inde viderit obiter Jansenius, cujus fuerit indolis ea gratia justificans, seu peccatorum remissio a Pelagianis praedicata; quam nempe naturae vires adquirerent, nullo auxiliantis gratiae praesidio subsultae. Haec videlicet ea gratia habitualis fuit, *cujus proprietatem destruebant Pelagiani eam meritis liberi arbitrii adscribendo*. ut idem inquit *Jansen.* in Indice ad Tom. 2. art. *Gratie.* fere sub fin.

ADNOTATIONES.

(*) I. HAec tradiderunt *Polid. Vergil.* de invent. rer. l. 7. c. 8. ferme sub med. *Barthol. Edessenus* in confutat. Hagaren. *Gabriel Sionita* tr. de urbib. & moribus orientalib. adjecto geographiae Nubiensi cap. 15. *Du Ryer* in compend. relig. Turcicae praemisso gallicae Alcorani versioni, *De St Oon* in descript. Imperii Maroccani p. m. 48. edit. Amstelodam. 1695. *Hydeus* proxime cit. quibus addendus laud. *Gonzal.* l. 5. c. 35. p. 556.

Hos tamen Authores perstringit Mahumedanorum patronus proxime laudat. *Relandus* l. 2. § 12. in haec verba. „ Non eo „ usque insaniunt Mohammedani, sed a „ Deo solo ejusque gratia animae suae pu„ rificationem & deletionem peccatorum „ petunt. Hinc illae preces, quas jubentur inter ea, quae ex Sonna sunt observanda ad Deum facere postquam totius corporis lotionem, sive *Gusl* perfecerunt (quod „ omnino notandum) *o Deus munda me & munda animam meam* & quae plures passim in scriptis eorum obviae. Si persuasum iis esset lotione corporis animum purgari, frustra loto corpore a Deo peterent, „ velis animum mundare. „

Profert deinde ex MS. quodam mahomedanico apud se adservato verba haec „ purificatio cordis sive animae est quasi inimi nuclei: & haec quidem animi purificatio a sordibus motuum pravorum est omnium praecipua „.

Notandum denique jubet pro coronide vindiciarum, jam olim gentes idem dixisse de baptismo Christianorum, credere illos peccata & morbos animi aqua tolli, ut videre est in objectionibus Juliani Augusti ap. Cyrill. contra Julian. l. 7. p. 245. 199. Ita *Reland.*

Et fatendum quidem in primis, haud raro male describi religiones, ipsisque vel Scriptorum malo dolo, vel imperitia, vel incauta credulitate naevos imponi, quod in aliis Prolusionibus haud semel palam fecimus; & cujus rei prae ceteris luculentissimum praestat exemplum Christiana religio nostra, tot olim falsorum dogmatum calumniis a Paganis impetita, quot literas prodiderunt *Justin.* & *Athenagoras* in apologg. *Tertull.* de praescr. haeres. & alias, *Arnob.* in lib. contra gent. *Clem. Alex.* in Stromat. *Augustin.* in libris XXII. de civ. Dei.

Ultro deinde concedenda Relando quae scite persequitur. Nam saepissime in Alcorano vel inducitur Deus tanquam unicus author indulgentiae, qui possit peccata remittere, vel jubentur Mahumedani eam veniam ab uno sperare ac exposcere Deo, e. g. in Sura 3. num. 133. 135 147. ap. *Marrac.* in refut. Alcorani p. 129. sq Sura 61 n. 12. ap. *Pfeiffer.* in theol. mahomed. adpend. 2. p. 385. &c. Ac insuper documentum e MS. depromptum codice satis ostendit apud illos Mahumedanos multo pretiosiorem fuisse internam animi munditiem a peccato prae externa corporis ab omni labe lenibi.

In comperto denique est ex adductis Julia-

VI. *Anonymus Parisiensis* an. circ. 1240. haec adseruit „ qui „ habet meliora naturalia de necessitate habebit majorem gratiam „ & glo·

liani objectionibus, gentes eam edpinxisse christianis stolidem fidem de purgatione sordium animi per solum aquee contactum, cujus nempe vis, ut irridens loquitur *Julianus* e Cyrillo inductus, *abstergendi ac purgandi ad animam usque penetrat*. Nescivis enim, aut potius nescire subdole dissimulavir Augustus Apostata, non nudae aquae vim illam adrribuere Christianos, sed Spiritui Dei, qui adiumte aque ceu instrumento salutem operatur in renatis ex aqua & Spiritu. Hoc eutem exemplo adposite videtur conjectasse Relandus, fieri potuisse ut Aothores illi Mahumedanorum ignari rituum crediderint, illos edtribuisse lotionibus corporis purgarionem ab sordibus animi, quam contre uni Deo misericorditer indulgenti refetebant edceptam.

Adde, laudatos *Marraccium* & *Pfeifferum*, necnon *Nat. Alex.* hist. sec. VII. cap. 2. ert. e. *Cusanum* in cribratione *Alcorani* libris tribus, *Th. a Jesu* de convers. omnium gent. procur. l. 10. & alios nonnullos, cum fere cunctis Heereseologis, *Prateol. Gault. Malvas. Siand.* &c. qui detegendis absurdis Mahumedicae religionis naevis serio incubuerunt, hunc de quo differimur, errorem (si mee non fallit memoria) omnino praeteriisse. Rursum & ipsum desiderari apud librum de Purificatione Mahumedane, omnie secundum illorum ritus lotionum genera complexum, quem *Aly Ben Mohammed* exaravis an. Hegirae 1090. Christi 1577. ep. *Marracc.* in prodromo par. 4. p. 10. sqq. Haec pro sententia Relandiana.

Ceterum utcumque dicta sint satis verisimilia, nihilosecius reponi possit, quod Relandus loquutus sit de vetustioribus Mahumedanis, alii vero Authores de recentioribus, vel de sectis, diversam ab antiqua fidem profitentibus: notum quippe est, tum apud infideles, tum apud haereticos, sectas in plura membra sub eodem institutoris nomine distributas non modo disciplinae ritus in dies mutere, sed & primaeve fidei dogmeta.

Et ii quidem Scriptores de Mahumedanis suorum temporum egisse videntur. Nec facile credi potest, ut de aliis sileam, citatum *de St. Olon*, legatum regis Galliarum ad Imperatorem Maroccanum, & in ejusdem imperio commorentem, eccipientemque perpetua observatione euribus & oculis fidem ac ritus Mahumedanorum, de iis tamen sinistre institutum haec scripsisse, *Caput, pedes, manusque saepius abluunt, & contendunt se hoc modo ab omnibus peccatis mundari*. Idemque omnino dicero de laudato *Gonzalezio*, qui dum seculo XVII. jam exeunte in Boetica & Madriti cum Mahumedanis versabatur, eisque ad veram fidem traducendis operam dabat, haec scripsit, differens de superstitiosis eorum lotionibus & lavacris, *diabolusque miseros Mahumedanos decipit dum eis persuadet, eis ablutionibus animam lavari a maculis peccatorum, quum tamen ad hoc nullam virtutem habeant*.

Praeterea quantumvis antiquiores illi Mahumedani, de quibus videri potest loquutus Relandus, ut morem gererent Alcorano, tenerent ab uno Deo sperari atque expeti posse munditiem animi, tanto pretiosiorem, quam sit corporis puritas; at credi potest, ipsos pariter vulgo tenuisse, Deum illam spiritalem munditiem eis ablutionibus illigasse, quemadmodum illigavit Christiano baptismati, quod & ipsorum primores Magistri quamoptime rescire poterant.

Immo id ipsum effingentem, suosque monentem mihi audire videor *Pseudo-Prophetam* ed Suram 5. n. 7. ap. Marrac. p. 193. ubi praescribens lotionum ritus, haec fatur, & *si neque inveniatis aquam, accipite ad purificationem pulverem bonum & confricate facies vestras & manus vestras illo. Non vult Deus imponere vobis ullam difficultatem; sed vult purificare vos, & perficere gratiam suam super vos, ut vos gratias illi agatis*.

Disertissime itaque ad sensum impostoris vult Deus spiritaliter purificare utentes praescriptis lotionibus, et super eus perficere gratiam suam. Vim ergo continet indiscrete Deo eis lavacris ad quaslibet animi sordes emundandas. Inaudierat proculdubio vaferrimus vir a Severo aliisque primis institutoribus suis mirabilem lavacro christiani baptismatis vim adnexam remittendi peccate, & finiam fecit, novum perpetuumque baptisma suae ingerens sectae. Id ille docuit, idque deinceps sub notione lotionum intelligendum, credendumque ad suos universim sectarios traditione vulgati transmissum est.

Hinc plane tante Mahumedanorum religio erga suas lotiones, quas *sacras Purificationes* vocant, adductae Surae verbis locuti & quas Moslemi, ut auctor est *Marracc.* in prodr. par. 4. c. 4. p. 10. praecipuam

„ & gloriam „ Quasi teneatur Deus cum concessis a natura dotibus superna sanctificantis gratiae & gloriae dona commensurare. Hunc tamen stultum errorem eodem anno profligavit Guillielmus Episcopus Parisiensis, & adserendum praescripsit „ secundum quod prae„ ordinatum est & praedestinatum a Deo dabitur gratia & glo„ ria „. (k)

VII. *Guillelmus* quidam, postmodum Constantiensis Episcopus, Parisiis apud aedes FF. Minorum, in concione habita de S. Joanne Baptista in pervigilio SS. Petri & Paulli disertis verbis adfirmavit „ quod qui damnatur nunquam fuit in gratia, sed semper Is„ maël aut Judas fuit, & nunquam Joannes „. Quasi ille olim suscepto baptismate, ac vera de commissis peccatis poenitentia peracta, sanctificante gratia ornatus non fuerit, contra communem & verum Ecclesiae sensum. De hoc vero inaudito paradoxo Guillelmus „ reprehensus publice, in sequenti die Apostolorum Petri & „ Paulli publice retractavit „ (*)

puam religionis suae partem esse contendunt; & optimo quidem jure, eorum sententia, quum illis levectis peccatorum omnium remissionem obtineant.

Maneat igitur & Mahumedem & ejus generatim sectarios in exposito adversus Justificationem impii errore misere versari, quin deperditae caussae ab aliis auctoribus sapienter pervulgatae quidquam solide suffragetur *Relandi* patrocinium.

II. Errorem alium in rem praesentem Alcorano adpingit cit. *Pfeiffer.* in praefat. n. 6. & in exercit. 6. thesi 22. p. 295. quod nempe in Sura 99. operibus aut propriis meritis adscribatur Justificatio in haec verba, „ Die illa (Judicii universalis) procedent „ homines turmatim ut videant opera sua. „ Porro qui fecerit quantum est pondus u„ nius formiculae bonum, videbit illud. „ Qui vero fecerit quantum est pondus unius „ formiculae malum, videbit illud. „

Quid autem heic de Justificatione nudis operibus adscripta? Hallucinatus est, immo potius suum errorem prodidit Luthericus homo, qui nempe cum suo grege nullum agnoscit in humanis operibus meritum praemiendum, aut puniendum demeritum; nec ullam insuper congruam dispositionem ad supernam Justificationem obtinendam. Haec autem si naturae lumine noverit Alcorani author, Pfeiffero hac in re oculatior fuit.

(k) Lege *Bibl. PP. Lugdun.* t. 25. p. 329. & *Bulaeum* hist. univ. Paris. t. 3. p. 178.

ADNOTATIONES.

(*) I. Ita rem ferunt cit. *Bibl. PP. Lugd.* t. 25. p. 329. col. 2. *Bulae.* cit. t. 3. p. 180. *D' argentr.* In collect. judic. de nov. error. t. 1. p. 173. col. 2. ex Codicib. MSS. Sorbonicis 395. & 591. *Parisienses Articuli*, editi olim ad calcem libri IV. Sententiarum fol. m. 222. col. 2. edit. Venetae 1514.

Occurrit tamen difficultas super anno, quo res contigit. Nam in citatis *Articulis* & *Bibl.* ita casus enarratur. „ Item eodem „ anno, quo cantabatur *laetare Jerusalem*, „ millesimo ducentesimo septuagesimo, „ Guillelmus, postmodum Constantiensis „ Episcopus „ &c. & concluditur. „ Pax „ & gratia omnibus adserentibus hanc veri„ tatem. Data fuit haec sententia Parisius „ an. Domini millesimo ducentesimo qua„ dragesimo, in Octavis Epiphaniae „ Vides nullo monente rationem dubitandi.

At facile nodum solveris, si dixeris, rem quidem contigisse an. 1270. sub Stephano Parisiensi Episcopo: eam vero extremam clausulam „ Pax & gratia „ &c perperam narrationi adsutam fuisse; quippe quae pertinet ad finem proxime antecedentem Adsertionum oppositarum decem erroribus, quos damnaverat proxime laudatus Guillielmus Episcopus. Ita fere *D' argentr.* cui lubenter adsentior. Et miror quidem haec non animadvertisse Biblioth. Lugdun. Editores.

Neque vero audiendum putamus *Bu-lae-*

VIII. *Beguardi* sic adserebant „ Tam parvulis , quam adultis in „ Baptismo non conferuntur informans gratia & virtutes„ ( )

IX. *Lutherus* hanc de gratia justificante doctrinam tradidit. 1.° novae legis Sacramenta minime gratiam conferunt iis qui non po-nunt

Iseum , ubi videtur , nullo tamen documento suffultus , factum istud ad annum 1243. revocare.

II. Item *Bulaeus* omnium primus , ut suspicor , Guilielmum illum dixit Minoritam . Optarem vero aliquod pro adserto suo adtulisset documentum ; ejus quippe , ni fallor , nulla habetur mentio apud Annales Minoritarum , praesertim apud castigationes *Wadinghi* , quos adcurate locupletavit *Jos. Mar. Fonseca ab Ebora* .

Optarem insuper documentum pro Episcopatu Constantiensi in Gallia,ut credi fas est , sub Archiepiscopatu Rotomagensi , quo Guilielmus, quem in serie Episcoporum illius ecclesiae reperio, nobilis Normannus est Roberto II. subjectus an. 1315. & fato functus 1347. ap. Galliam sacr. *PP. Maurinorum* l. a. ubi de eccl. Constant. (etsi perperam , reor , heic dicatur *Guilielmus II.* quoniam alium *primum* in tota praecedenti serie non repereris) . Nec ibi Minorita , seu concionator indicatur.

Sed & alii numerantur , aut olim numerati sunt Episcopatus Constantienses, puta in Germania ad Rhenum , in Thracia , in Numidia , in provincia Calabriae , uti discere licet ex *Carolo a S. Paullo , Miraeo , Jo. Alb. Fabricio* & aliis,qui generales orbis christiani Episcopatuum syllabos contexuere . Anne Guilielmus noster in aliquo ex iis sederit ? Eruditionis studiosis , quibus otium sit , discutiendum relinquimus .

ADNOTATIO.

(*) Hanc Sectae opinionem , quam *Eymericus* in direct.inquil.par. 2. q. 7. p. 249. inter haereses liberaliter reposuit , reprobasse videtur Synodus Viennensis , relata in *Clementina* 1. de fide catholica , in haec verba . „ Quia quantum ad „ effectum baptismi in parvulis reperiuntur „ Doctores quidam Theologi opiniones „ contrarias habuisse : quibusdam ex ipsis „ dicentibus per virtutem baptismi parvulis „ quidem culpam remitti , sed gratiam non „ conferri ; aliis e contra adserentibus , „ quod & culpa eisdem in baptismo remittitur , & virtutes ac informans gratia in„ funduntur quoad habitum , etsi non pro „ illo tempore quoad usum. Nos autem ad„ tendentes generalem efficaciam mortis „ Christi (quae per baptisma adplicatur pa„ riter omnibus baptizatis) opinionem se„ cundam , quae dicit tam parvulis quam „ adultis conferri in baptismo informantem „ gratiam & virtutes , tanquam probabi„ liorem & dictis Sanctorum ac Doctorum „ modernorum Theologiae magis conso„ nam & concordem , sacro adprobante „ Concilio , duximus eligendam „ Haec suo & Concilii nomine *Clemens* P. v.

Inde vero ad mentem Concilii , Beguardorum opinio , negans gratiam informantem seu justificantem in Baptismo conferri , falsa non erat , nec improbabilis, sed duntaxat prae opposita minus probabilia aut verisimilis . Undenam ergo Eymerico citato *quinta haeres.* fuit ? Hunc authorem in eodem judicio sequutus est *Guido* Perpinian. qui ipsam opinionem Petro Joanni ejusque sequacibus adtributam haereseos nota inurit ubi de Petro Joanne in tr.de haeres.c.1.p. m. 175. poster. edit. Colon. 1631. itemque nuper *Perrimez.* in tr. de baptismo t.6. diss.334. p. 294. col. 2.

Quid vero nobis modo statuendum circa praefatam opinionem ? Verbo dixerim . Quoad infusionem virtutum in baptismo nihil ulterius video hucusque definitum ab Ecclesia ; quoad infusionem vero gratiae (quod in praesentia nostrum institutum spectat) fide certa adpares constituta a *Tridentino* , sjenere circa omnia generatim sacramenta in sess. 7. can. 7. 9. si quis dixerit non dari gratiam „ per hujusmodi Sacramenta semper & om„ nibus quantum est ex parte Dei ... ana„ thema sit „ & can 8. „ Si quis dixerit „ per ipsa novae legis Sacramenta ex opere „ operato non conferri gratiam ... anathema „ sit „ . Quod ergo probabilius dixit Viennense, nova adhibita in Scripturas & Patrum traditionem inquisitione,statuit Tridentinum esse fide sanctum , seu divinitus revelatum . Conf. et *Guidonem* & *Castr.* de haeres. art. *Baptismus.* sub init. atque thesim illam Beguardorum , quod spectat gratiae collationem , certo haereticam dicito .

nunt obicem. (*l*) Eundem errorem docuit *Zvinglius*, teste *Nat. Alex.* (*m*) ... 2.° peccata non foot ulli remissa, nisi remittente Sacerdote, credat, sibi remitti. (*n*) ... 3.° nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, *quodcumque solveris* &c. (*o*) ... 4.° si per impossibile confessus non esset contritus, aut Sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolotus, seu justificatus. (*p*)

Tum 5.° sicut Adam uno peccato omnes ex se natos facit eodem suo peccato proprio, illis jam alieno, reos, & dat quod habet; ita Christus sua justitia omnes ex se natos facit eadem sua justitia, illis aliena & immerita, justos & salvos. (*q*) Videlicet non alia est nostra gratia, seu justitia, quam Christi justitia nobis imputata... 6.° per fidem in Christum fit justitia Christi nostra justitia (r) Et haec fides in sensu lotherico est fides justificans.. 7.° qui operatur exsistens in stato gratiae debet certo ac infallibiliter credere, se Deo placere; alioqui perdit vitam suam totam, quia non ex fide, neque in fide agit (*s*) ... 8.° justificatur quidem homo fide coram Deo (*t*) ... 9.° sola fides justificat sine operibus nostris, ac fide propter Christum nos justi reputamur (*u*)... 10.° vel ne quidem heroicae virtutes quidquam valent in religione seu justificatione coram Deo (*x*)... 11.° opera gratiae sunt, quae ex fide fiunt, Spiritu S. movente & regenerante voluntatem hominis. (*y*)

Haec saepe saepius alias ingeminat & fusius exponit *Germanicus propheta*, qualem dixerunt Lutherum *Magdeburgenses* (*z*) & *electum organum Dei*, qualem ipsum nuncupavit *Nicol. Amsdorfius*. (*a*) Et hoc quidem de Justificatione systema unum est ex praecipuis suae doctrinae capitibus, quod Haeresiarches in christianum orbem primus invexit. Sistit nimirum justificationem impii in ipsa Christi justitia vel sanctitate impio extrinseca & aliena, sed imputata, quasi suamet esset, interventu certae fidei seu fiduciae in Christum de remissione peccati, & seorsim a qualibet hominis dispositione, qua ullo pacto donum illud mereatur: inde vero aperte subintulit justificationem prorsus gratuitam, & omnia eliminavit justitiae ac bonorum operum merita ratione obtinendae justificationis ac vitae aeternae; quum nullus justus sit nisi per solam peccatorum remissionem & imputatam Christi justitiam, propter quam reputat Deus pec-

(*l*) Ex *Leone* P. x. in Bulla contra errores Martini Lutheri & sequacium, quae incipit *Exsurge Domine*. §. 1.

(*m*) Ad sec. xvi. cap. 2. art. 10. ubi de errorib. Zvinglii.

(*n*) Ex cit. *Leone* § 10.

(*o*) In eadem Bulla §. 11.

(*p*) *Ibidem* §. 12.

(*q*) *Luther.* in t. 1. oper. edit. Jenen. 1612. concione de triplici justitia fol. 151. art. *Quinto*.

(*r*) *Idem* ibid in conc. de duplici justitia sub init. p. 152.

(*s*) *Ibidem* in conc. de triplici justitia fol. verso 151.

(*t*) *Ibidem* in disput. 3. de justificat. hominis n. 4. fol. 449.

(*u*) *Ibidem* nn. 29. 31.

(*x*) *Ibid.* in disput. de operib. legis & gratiae n. 6. fol. verso 450.

(*y*) *Ibid.* n. 8.

(*z*) Centur. 2. in praefat. prope fin.

(*a*) Praefat. in cit. tom. 1. Lutheri §. *Omitto*.

peccatores ceu justos, quamvis in se ipsis justi non sint; ac Deus non nisi propter istam imputationem, minime intuitu cujusquam boni operis aeternam conferat vitam. Quo quidem & Evangelio & hucusque continuatae traditioni quid adversum magis? (*b*)

Expositum Magistri systema quoad imputatam Christi justitiam, seorsim a quolibet boni operis merito, amplexa est, tenuitque constanter, ut video, schola Lutherana universa. (*c*) *Justificationem*, ajebat an. 1749. *Canzius* (*d*) *quae sola fide*, *Christi sanguine nixa*, *continetur*, *praeclarissimum religionis protestantium palladium esse*, *toto corde profitemur omnes*. Quanta vero in explicando ac defendendo Patroni systemate fuerit discipulorum dissensio, nequit paucis exponi. Eam indicavit jam inter primaevos Lutheranos satis cognitam *Salmeronius* (*e*) necnon *Petrus Canisius*. (*f*) Immo & idem *Osiander*. (*g*) Sed ejus tamen doctrinae summam ceu erroneam, sacrisque orthodoxae dogmatis fidei adversam pluribus profligarunt *Tridentini Patres* (*h*) quos turmatim postmodum *Polemici Tecologi* ab perpetuis Lutheranorum hostium ictibus egregie vindicarunt, cum *Driedone*, *Latomo*, *Roffensi*, *Tappero*, *Turriano*, *Vega*, *Valentia*, *Bellarm*, *Walenburch*. *Pichlero* &c. (*)

X. *Zuin-*

(*b*) Conf. *VVeleeburchii* fratres de controver. fidei tom. 2. tr. de justificat. cap. 2. & 3.

(*c*) Cum *Authoribus* Confessionis Augustanae in articulis fidei praecipuis art. 4. & 20. *Magdeburgens.* centur. 2. hist. eccles. c. 4. de doctrina justificationis, ubi illud contendunt jam erui ex Patribus II Seculi, col. m. 46. cum cent. 3. & 4. ubique c. 4. *Melancthoe* in propositionibus editis 1543. prop. 17. 21. & alias, *Chemnit.* in exam. decret. C. Trident. de justificat. *Gerhard.* in confes. l. 2. par. 2. fol. 685. *Buddeo* instit. theol. dogmat. l. 4. c. 4. per tot. &c.

(*d*) De usu Philos. Leibnitianae & VVolfianae in Theologie cap. 11. §. 1157. p. 914.

(*e*) Tom. 15. in epist. ad Galat. *disp.* 5. sub init. p. m. 11.

(*f*) In praefat. ad comment. Andreae Vega de Justificat.

(*g*) In confut. Melancth.

(*h*) Sess. 6. in percelebri decreto de Justificat.

ADNOTATIO.

(*) Studiosissime quidem edlaborerunt Patres Tridentini ut doctrinam dogmaticam de Justificatione quamadcuratissime limatam traderent ac definirent. Et Synodi porro Praesides, & reliqui Patres, & Theologi universi nihil intentatum reliquerunt, ut materiam hujusce dogmatis digererent, excuterent, disputarent, controverterent, quo rem ad umbilicum felicissime pro votis perducerent.

Eo maxime, quod haec prime omnium Synodorum hanc sibi provinciam suscipiendam crederet, ita exigentibus intherici ejus Seculi haeresibus, quibus praeferim debellandis coactam se Synodus agnoscebat, nec semel professa est; tum quod perrara in hanc rem Patrum, & veterum Scholasticorum traditio documenta ministraret. Heinc perplurimis, prolixisque hebitis conventibus, cum privatis Theologorum, cum generalibus Patrum summe cura res agitata est; depromti ex scriptis recentium Heterodoxorum 25. articuli, qui prae ceteris censuram exigere videbantur, in praesentia discutiendi; resolvendae theses utrinque acerrime controversae; proposita quae tradende essent decreta, expensa, mutate, correcta, ex amussim limatissima; donec post habita ferme perpetua examina toto octo mensium fluxu, in sessione 6. die 13. Januarii 1547. *universaliter ab omnibus Patribus nec consensu* (uti pronuntavit in eadem sessione primus Praeses Cardinalis de Monte, ex mss. *Massarelli*, Synodi a secretis ap. *Rainald* an. 1547. n. 19. adseruitque eadem Synodus proxime in sess. 7. sub init.) decretum

X. *Zuingliani* Scriptores aliqui haec inter alia de gratia sanctificante literis commendarunt. 1.° soli electi & praedestinati vere justi-

tum de Justificatione una cum canonibus 33. ax integro promulgatum est, adprobatum, ac fide certa tenendum, definitum. Lege *Pallavicin.* hist. C. Trid. t. t. l. 8. c. 2. sqq. *Rainald.* an. 1546. a §. 118. & an. 1547. a §. 5. ad 19. *Fleury* an. 1546. a §. 42. ad tom. 29. l. 143. & an. 1547. a §. 76. sub fin. *Nat. Alex.* ad Secul. xvi. diss. 12. art. 4. & si licet, *Paull. Sarpi* hist. C. Trid. ad an. 1546. a §. 73.

Hoc itaque decreto dogmatico, tot, tantarumque discussionum laboribus, prae ceteris quibusque a Synodo elicitis sanctionibus, adcuratissime parto & e sacris literis saniore sensu intellectis feliciter depromto, praecipua lutheranae haereseos capita funditus everterunt Patres; eequis enim sanae mentis sapientissimi Senatus hac in re judicium unius Lutheri apostatae opinioni mille nominibus praeferendum non duxerit?

Illud nihilo secius acerbissime carpere non dubitarunt *Calvinus* in acta Synodi Trid. cum antidoto, in sessionem 6. & *Chemnit.* in exam. C. Trid. ad sess. 6. &, quod mireris, *Paull. Sarpius* aliorum nomine in hist. C. Trid. ad an. 1547. §. 83. post med. & sparsim etiam in reliqua historia sessionis 6. in editione gallica Courayeri 1736. t. 1. Eximium tamen Concilii decretum ab iis aliisque hostibus satis superque vindicarunt plurimi cum cit. *Pallav.* l. 8. c. 19.

Quid vero, inquis, de *Courayera*? nonne eum suo Sarpio consentit penitus? At minimè gentium. Immo potius in suis notis ad citatum locum Sarpii, hunc frequenter deserit, ac Pallavicini responsis plaudit. Vellem tamen hujus adtendisset solutionem ad objactam a Sarpio nimiam Concilii definitionum multitudinem, quas idem 135. numerat, contra moram omnium praeteritarum Synodorum. Huic quippe, ut optime purpuratus Author, caussam dedit multitudo haeresum, qua grandiorem, immanioremque in perniciem Christiani populi e praeteritis Seculis nullum viderat.

Eidem porro *Courayera* in capita & canones Tridentini decreti suos adjicere commentarios placuit. Nullum quidem mordere audet aut oppugnare, tantum tamen eos cum dogmatis Protestantium pugnare contendit; haec quippe mirum in modum emollit, ac perbenigne interpretatur, ut inde liquido subinferre valeat, non re sed in modo loquendi, ac usurpandi verborum significatum a Tridentinis canonibus discrepare.

Haec vero, me judice, savere possunt posterioribus quibusdam Protestantium placitis, quae citt. *VValenburchii* in tr. de justif. sparsim commemorant, aut aliorum recentiorum, quos *Courayerus* idem audierit, minime placitis Lutheri, aut primaevorum ejus comitum, quae unica configere ac exterminare intendit Tridentinum. Quod enim ii omnes suas in sensu haeretico effutierint theses, e diametro illis oppositas, quas definiit Concilium certa fide tenendas, clarius liquet eorumdem commentarios conferenti, quam ut ulla egeat probatione. (Vide, si liceat, opera Lutheri, Confessionis Augustanae, Melanchthonis, Magdeburgensium, quae simul cum scriptis aliquot Zvvinglianorum, pluriumque illius aevi haereticorum evolvere ac discutere licuit Tridentinis Patribus ante diem definitionis decreti.)

Notam subinde inurit Synodo, quod profiteatur nullam velle percellere orthodoxae Scholae opinionem, sed eas duntaxat, quas haereticos tradidisse constet. Quid autem, reponit, si utrobique eadem sint erroris principia, vel idem quoque error, v. g. quod in opere salutari homo mere patiens est, minime agens, quod & haeretici docuerunt cum Luthero, & Schola quoque Thomistice una cum Jansenistica adoptavit?

Ceterum & a vero, & a mente Concilii nimium hete turpiter aberrat Courayeri observatio. Abs re quidem Synodi erat in examen adducere Scholae orthodoxae opiniones, de quibus nulla ratione constabat, aut dubitari poterat cum sentra fide pugnare, quemadmodum ad evidentiam constabat de pluribus, quas Lutherus, sibique similes tum temporis cum scandalo Christiani orbis prodiderant.

Neque vero licuit aut decuit ea praesertim quae apud Scholas vulgo obtinebant placita tanquam a fide aliena vellicare, quum satis notum esset Patribus, nullum unquam id genus placitum eas fovisse, aut tolerasse; quippe quae ex quo antiquiores Patres abierunt, sacrae traditionis depositum Ecclesiae illibatum servare intelliguntur, uti observavimus *supra* in Tom. I. p. 49. sq.

Porro si oculatissimi Censores Tridentini eadem apud nostras & haereticorum scho-

justificati sunt & dicuntur.. 2.° qui justificati sunt, certa fide credere tenentur, se Praedestinatorum numero adcenseri, ac nunquam amissuros gratiam, vel si eam amiserint, certo recuperaturos .. 3.° qui praedestinati non sunt, gratiam nunquam receperunt. (*)

XI. *Joan. Calvinus* propositum systema luthericum de justificatione prorsus gratuita per imputatam nobis fide adprehensam Christi justitiam, seclusis quibusque bonorum operum meritis, ambabus ulnis amplexus est. Ex virulentissimo Concilii Tridentini antidoto ad sessionem VI. ubi omni vituperio major ille histrio venerandos Synodi Patres ac Theologos sparsim adpellitare non dubitat *nebulones, porcos, asinos cornutos, crassulos & deliros monachos*; ex eo inquam impudentissimo schediasmate satis adparet, ipsum fere omnes profiteri errores, quos in canonibus proscripsit Synodus ad eam ses-

scholas vidisset errorum principia, vel eosdem errores, utrasque proculdubio ceu pariter a fide desciscentes profligassent: at nullam tamen in Schola sententiam novis erroribus consonam, quam pari fulmine feriret, animadverterant. Nec illam iidem Protestantes animadverterunt; alias enim in sui patrocinium regerere non dubitassent adversus Concilium.

Quod vero Schola Thomistica praefatum adoptarit errorem, mera calumnia est, ut palam constat ex ejus dogmatis, scriptisque ejusdem Interpretum; quidquid fuerit de Janseniana, quam non curamus.

Carpit praeterea Patres, quod in capite 7. decreti ad res fidei explicandas ac definiendas usi fuerint notionibus ab Schola petitis, proponendo caussas illas quinque justificationis. Haec, ait, abhorrent a more antiquorum Conciliorum, & Aristotelicam philosophiam, plusquam Scripturae ac Patrum Theologiam sapiunt; nulla denique fidelibus utilitas ex istiusce arbitrariis caussarum divisionibus ad intelligendum, credendumque Justificationis articulum.

Sed ludit hic cum suo Sarpio *Courayerus*. Notum quippe omnibus est, Ephesinum & Chalcedonense Concilia in decretis usurpasse loquendi formulas e Philosophia petitas, quibus substantiae, naturae, hypostasis, personae discrimen satis subtiliter explicarunt. Plane Theologiae & fidei Philosophia qualibet famulatur. Utilis demum est ea caussarum divisio, quoniam & totam fere rei materiam quasi compendio proponit, & articulo explicando, addiscendoque perspicuitatem adfert non modicam.

ADNOTATIO.

(*) HOs articulos tanquam exceptos cum perpaucis aliis e commentariis Zuinglianorum, tum excussos & proscriptos per Patres Tridentinos in capitibus & canonibus laudati decreti de Justificatione, proponit nobis in sua hist. proxime cit. *Sarpius* in edit. Couray. t. 1. p. 376. Eosdem quo ceu Zuinglianorum dogmata in suam retulit historiam *Fleur.* l. 143. ad ann. 1546. n. 70.

Optarem tamen, unus vel alter documentum adferret; hanc quippe historiae particulam ceteri, quos viderim, de hac Tridentini sessione agentes, omnino praetereunt; puta *Raynald. Spondan. Nat. Alex. Pallavic.*

Nec illi deinde articuli Zuinglii doctrinam sapiunt, sed VVicleffi, ejusque discipulorum. Et quidem inter Haeresiologos nunquam illi adtribuuntur Zuinglio vel ejus sectatoribus. Nos, duce *Th. Valdens.* fere omnes adscripsimus VVicleffo, ejusque adseclis *supra* in Tom. II. ubi de Deo praevidente p. 311. & clarus ille Tridentinus Theologus *Andreas de Vega* in comment. de Justific. l. 12. c. 14. & alias eosdem Joviniano, & VVicleffo adpingit, quin Zuinglium aut ullum ejus sectatorem commemoret.

Putaverim ergo, Patres excerpsisse errores in praedestinationem & gratiam e commentariis Hieronymi adversus Jovinianum, & Valdensis contra VVicleffum; subinde errasse Sarpium & Fleuryum ubi eos enarrant a Patribus depromptos ex operibus Zuinglianorum, quippe quae erroribus in Praedestinationem, quos Patres excutere, ac propter connexionem rerum, confodere adgrediebantur, pluribus scatebant.

fessionem ; omnes quippe canones (si excipias 1. 2. 3. 19. quibus ridicule adjecto *Amen* adstipulari denotat hic rabula) post oppugnata fere singula decreti capita, tanquam errores foedissimos propudiosa ferula corripit, ac discerpit. Non ita quidem inciviliter, ac inverecunde Patres exagitavit Lutheranus *Chemnitius* in exam. decret. C. Trid. de justificat., etsi praefervide contra ipsos suam egerit caussam. Quin etiam eandem pestiferam doctrinam, a sana fide toto coelo aberrantem pluribus praeterea illustrare, seu potius obscurare nititur in suis Institutionibus, praesertim lib. 3. cap. 3. 4. 9. sqq. tum in suo Catechismo Genevensi, ubi de fide, ad illum symboli articulum *credo remissionem peccatorum*. (*i*)

Quantum vero & quam frequenter Calvinus in suis adsertis de hac materia a se ipso distet ac discordet, satis superque nostrates ostenderunt cum *Romaeo* (*k*) & *Gaultero* (*l*) ut mittam *Polemicos* tanto plures, qui inverecundi, impiique hominis theses ac impudentias data opera perstrinxerunt.

Sed & Haersiarchae vestigiis quoad indicatum systema de imputata Christi justitia, scelusis operibus, satis avide, constanterque vulgo institit universus Calvinisticus grex. (*m*) Id ipsum sentire sollemniter professae olim sunt complures cum e Lutheranis, tum e Calvinisticis partibus ecclesiae, seu synagogae, vel conciliabula in suis editis *Confessionibus fidei*. (*) Quibus & ex aliis sectis subscripsisse

Tom. V. L 1

(*i*) Extat inter opera Calvini t. 8. a p. m. 12. edit. 1667.

(*k*) In effigie Calvini, discordia 5. de Justificat. a p. 331. & in Calvinismo sibi discolore *ἀσύστατο* 3. 4. 6. a p. 649. & in confessione Calvini in equuleo, art. 16. a p. 745. & alias.

(*l*) In anatome Calvinismi sparsim.

(*m*) Cum *Theod. Beza* in volumine tractation. theologicar. in quadam confessione fidei cap. 4. §. 8. p. 7. & in abstersione calumniarum Tilemanni Heshusii, ad calumniam quintam p. 331. sq. *Amesio* contra Bellarmin. ad tract. de Justificat. *Turretino* in institutione Theol. elencticae pat. 2. loco 16. q. 2. sqq. a p. 695. *Sam. Maresio* in systhem. theol. loco 11. a §. 46. p. m. 633. sqq. *Jacobo Picenino* in apologetico pro praetensis Reformatoribus, praetensaque religione reformata cap. 16. art. 6.

ADNOTATIO.

(*) Ejusmodi decantatas *Confessiones* exhibet corpus & syntagma quoddam confessionum fidei, denuo Genevae typis editum 1654. Earum notitia ad polemicam historiam plurimum confert, uti probe observat *Matth. Pfaffius* in instit. hist. eccl. ad Secul. XVII. cap. 3. Ergo in gratiam studiosorum eruditionis polemicae paucis eas damus, adnotatis locis, in quibus expositum Lutheri & Calvini systema ceu dogma fidei admittitur.

Itaque dogma istud amplexa & professa est *generalis quaedam Confessio & expositio simplex orthoxae fidei* cap. 15. Edita est Tiguri 2651. Ei concorditer subscripsisse dicuntur „ Ecclesiae Christi ministri, qui sunt „ in Helvetia, Tiguri, Bernae, Glaro„ nae, Basileae, Scaphusi, Abbatiscel„ lae, Sangalli, Curiae Rhaetorum, & „ apud Confoederatos, Mylusii item & „ Biennae ; quibus adjunxerunt se Gene„ venses, & Neocomensis Ecclesiae Mini„ stri, una cum aliis Evangelii praeconi„ bus in Polonia, Hungaria, Scotia. „

Confessio Helvetica summaria & generalis §. 13. Composita est Basileae 1536. latine excusa 1581.

Confessio Basiliensis vel *Mylhusiana* §. 9. scripta germanice 1532. latine 1561. & 1581.

Con-

fisse feruntur *Semi-Osiandrini* (n) & *Spangebergici*. (o)

XII *Michaël Servetus*, alias notatus „ de peccato ac justifica- „ tio-

(n) Ap. Prateol. in Semi-Osiandrinis.

(o) Ap. *Deturre* in Spangebergicis.

Confessio Gallica Gallicarum Ecclesiarum § 18. Ab suo authore *Theod. Beza* tradita est Carolo IX. Francorum Regi an. 1561. Latio donata 1566. Eam acriter confutavit etiam singillatim quoad hunc §. 18. *Fev Ardentius* in theomachia Calvinistica l. 15. a n. 118. p. 220. sq.

Confessio Anglicana § *Quamvis*. Edita est 1562. Exstare dicitur in apologia ecclesiae gallicanae inter opera Joan. Ivelli Episc. Sarisburiensis.

Confessio altera *Anglicana* §. 11. Pervulgata in Synodo Londinensi 1562. „ ad tollendam opinionum dissensionem & ad consensum in vera religione firmandum „ Ac praeponitur „ de quibus articulis inter Archiepiscopos & Episcopos utriusque provinciae, & Clerum universum „. Confirmati dicuntur articuli, adsensu, & consensu serenissimae Reginae Elizabethae, in Convocatione 1571. Haec in nostro Syntagmate. Paullo tamen aliter, fusiusque rem enarrat *VVilkius* in CC. Magnae Britann. t. 4. ad ann. 1562. p. 236. sqq.

Confessio Scotica §. 15. Edita dicitur ab Ordinibus Regni Scotiae, omnibusque in illo Regno profitentibus Jesum Christum, sanctumque ejus Evangelium.

Confessio alia *Scotice generalis* paullo post initium. Dicitur facta „ secundum Dei „ verbum & acta nostrorum Parlamentorum, cui regia Majestas, ejusque familia, „ aliique varii ad Dei gloriam, bonumque „ omnium exemplum subscripserunt apud „ Edimburgum 28. Januar. 1581. annoque „ regni Majestatis regiae 14. „

Confessio Belgica art. 22. Recognita dicitur & adprobata a vulgatissima Calviniana Synodo nationali Dordrechtana.

Confessio Argentinensis cap. 3. Exhibita est Carolo V. in Comitiis Augustae 1530. per Legatos civitatum Argentorati, Constantiae, Memmingae, Lindaviae. Excusa Argentorati 1531. mense Septemb.

Confessio Augustana Lutheranica in articulis praecipuis fidei, art. 5. 6. & insuper ubi de fide, Authore *Melanchthone*. In eisdem Comitiis tradita est per Lutheranos ipsi Caesari. Excusa Vitebergae 1540. ac Lipsiae 1565. Eadem recognita rursum exhibita Ferdinando Caesari in Comitiis Imperii 1558. & 1561. Sed & ejusdem Confessionis Apologiam edidit idem *Melanchthon* diligenter recognitam 1541. pluribusque inter alia de Justificatione placita erronea confirmare contendit a p. m. 67. De hac Confessione institutum habes perdoctum ac eruditum examen polemicum a *Pichlere* in adpend. ad theol. polem.

Confessio Saxonica in cap. de remissione peccatorum & justificatione. Scripta est in Synodo Vitebergae, ubi Saxonicarum & Misnicarum ecclesiarum Pastores & Academiarum Doctores convenerant. Eam ipsi probarunt, tum Principes Brandeburgici, Comites a Mansfelt, Argentinenses Ministri, Doctores ecclesiarum Pomeraniae, ecclesiae Poloniciae. Tridentinae Synodo oblata est 1551. Haec Syntagma nostrum.

Confessio VVirtembergica in cap. de justificatione. Excusa Francofurti 1561. ac nomine Principis Christophori, Ducis VVirtembergensis Synodo Tridentinae proposita 1552. 24. Januar. per *Legatos ejus*.

Observandum vero, quod utraque haec Confessio eodem die 24. Jan. 1552. tradita sit a Legatis Synodo, haec nempe matutino tempore, illa vespertino. At merito neutra exandita est. In hanc rem consulendi *Rainaud* an. 1552. a num. 11. ad 18. *Sarpius* in hist. C. Trid. l. 4. an. 1552. n. 36. sq. & n. 40. cum notis Courayeri, *Pallavic.* hist. C. Trid. l. 12. c. 15. *Fleury* an. 1552. l. 148. §. 25. sqq.

Confessio Palatini Comitis Friderici, sacri J. Electoris §. *Ac quoniam*. Ubi adserit se profiteri articulos Confessionis Augustanae Carolo V. exhibitae; in illa vero adfirmatur idem de Justificatione lutheticus articulus. Typis excusa est, & ex germanico in latinum sermonem translata 1577. 25. Febr. Deiumta est de verbo ad verbum ex testamento ipsius Electoris, fato perfuncti Bavariae 1576. 26. Oct.

Confessio Bohemica art. 6. Oblata dicitur nomine Baronum ac nobilium Regni Bohemiae Romanorum, Bohemiae &c. Regi Ferdinando Viennae Austriae sub an. 1535. Typis edita 1558. Nuncupatur itidem *VValdensium Confessio*, ex confessionibus longe vetusti-

„ tione non nisi philosophice ac pharisaice loquebatur „ (*)

XIII. *Andreas Osiander* in Marchionatu Brandeburgico natus, qui

L l 2

stioribus conflata. Eam adprobarunt Lutherus & Melanchthon 1532. ac dein Academia VVirtembergensis.

Confessio Polonica, alias *Poloniae consensus* in Toruniensi Synodo generali 1595. mense Augusto, §. *Dein.* ubi inter alia amplectitur tres fidei Confessiones, Augustanam, Bohemicam & Helveticam in primariis doctrinae capitibus de justificatione per Christum.

Confessio Basileensis art. 9. Propugnata est ejus orthodoxia in schola theologica Academiae Basileensis, praesidibus Theod. Zvingero, Seball. Beckio, Joan. Buxtorfio 1647.

Confessio Dordrechtanae Synodi cap. 5. art. 21. Habita est haec Synodus nationalis reformatarum ecclesiarum Belgicarum Dordrechti 1618. & 1619.

Confessio Orientalis Ecclesiae a Cyrillo I. Lucaris Patr. Constantinopolitano descripta 1631., cap. 13.

Sed haec tamen Confessio, quidquid frustra obganniant ac deblaterent Calviniani gregales cum *Hottingero* ac *Henr. Hilaria*, minime Orientalis, seu Constantinopolitanae, seu Graecae fuit ecclesiae, sed illius duntaxat perfidi Cyrilli, qui suae ecclesiae catholicam fidem prodere non erubuit; quod pluribus confirmare liceret ex *Synodo Hierosolymit.* de an. 1672. ap. *Harduin.* t. 11. a col. 171. *Allat.* de consens. l. 3. c. 3. & 11. *Spond.* ad an. 1627. n. 9. *De Moni* in hist. crit. de relig. & mor. Oriental. a p. 52. *Bolland.* t. 1. August. in hist. Patr. Constantinopolit. p. 239. sqq. *De Cruce* de statu hodierno gentium & ecclesiar. graecarum &c. l. 1. c. 6.

Confessio alia *generalis Polonica* ecclesiarum reformatarum in eo regno, magno Ducatu Lithuaniae, adnexisque Regni provinciis, proposita in Conventu Thoruniensi 1645., in sess. 3. §. *Ceterum*, ubi admittuntur generatim articuli fidei, definiti olim in Confessionibus Augustana & Bohemica, complectentibus erronea de Justificationa capita. Acta hujus conventus typis excusa sunt 1646.

Confessio generalis, seu *Orthodoxus consensus* artic. 5. & in corollario de certitudine remissionis peccatorum, quod insequenti articulo 6. subnectitur.

Hic *Orthodoxus consensus*, qui perpetuo cursu permultis sacrae paginae ac SS. Patrum testimoniis probari intenditur, nullam habet in Syntagmate Protestanticam ecclesiam, ad quam pertineat. Ominari liceat, hoc opusculum ad calcem Syntagmatis rejectum esse in demonstrationem consensus praefatarum omnium ecclesiarum in eadem dogmata, tot documentis (in speciem) comprobata: quo evincant ipsorum dogmatum orthodoxiam. Verum misere falluntur ii homines, nullus enim ille consensus est, qui a sensu dogmatico & catholico Romanae Ecclesiae, quae *sola* Christi vera Ecclesia & Sponsa est, a diametro exorbitat.

Confessio Calviniana §. *Interim.* iis addenda; quam videlicet edidit Calvinus in eorum gratiam, qui religionis Christianae compendium in promtu habere cuperent. Extat inter opera Calvini t. 8. a p. m. 90. edit. Amstelodam. 1667. Habes ergo in Confessionibus indicatis certa (ut opinor) documenta, unde errores verus, minime suppositios utriusque sectae Luthericae & Calvinisticae possis elicere, una cum errore, de quo heic agimus, in dogma de Justificatione.

ADNOTATIO.

(*) HAec Haereseologus *Gaulterus* ad sec. xvi. in collat. error. cap. 18. n. 4. post *Praetol.* in Servetianis n. 2. Haud equidem dubito, quominus hic impius Haeresiarcha, in Lutheri Schola primum educatus, Magistri adversus justificationem placita biberit ac eructaverit. Optarem tamen, ii Scriptores nobis indicassent documenta, quae particulatim philosophicas ac pharisaicas illas a Serveto adsertas theses ostenderent. Nec eas quidem ceteri, quot viderim, Haereseologi ubi errores Serveti memorant vel leviuscule innuunt.

Porro cum dixerit philosophice loqui de Justificatione, qui ad sensum philosophorum ethnicorum emundationem a peccatis ex lotionibus, aliisve similibus viribus superstitiosis repeteret; cum vero pharisaice, qui ad palatum superbissimorum Pharisaeorum, propriis naturae viribus integram, supernamque a culpis purgationem adscriberet, ex iis, quae nuper de utroque Errorum genere disseruimus. Enim vero nullum iis dalliis consonum reperio in syllabo errorum Serveti, quem a commentariis Servetanis excerptum tradidit *Calvinus* nomine Ministro-

qui audiri coepit an. 1551. postquam Lutheranum aliquamdiu egit, in eam adreptus est sententiam, ut doceret, justificari hominem, non per fidem, ut suus ajebat Lutherus, sed per essentialem Dei justitiam; formalemque nostrae justificationis caussam esse illam ipsam justitiam, qua Deus essentia sua justus est. (p) Palmarem hunc errorem praeter alios confutarunt e nostris *Hosius* Cardin. (q) & *Sianda* (r) ex heterodoxis vero *Calvinus* (s) & *Schlusselburgius* (t) De Osiandro plura *Chytraeus*. (u) Osiandri paradoxon sequuti sunt *Schvvenkfeldiani*, duce *Gaspare Schvvenkfeldio*. (x)

XIV. *Jo. Henric. Bullingerus*, Tigurinae ecclesiae, ut ipse vocat, Minister sub an. 1556. (y) suae ecclesiae fidem circa justificationem ad sensum luthericum explicat in haec verba „ Retinemus „ autem doctrinam illam de justificatione veterem, quam habuimus „ ab initio, ac didicimus ex sanctis Christi Domini Apostolis, & „ ex continuo tenore doctrinae ecclesiasticae, ab Antichristo ali„ quamdiu interpolatae atque interruptae. Docemus autem simpli„ citer, hominem peccatorem gratia Dei justificari in Christo Jesu „ per solam fidem, ex qua deinceps consequantur opera justitiae, ad „ quae praeparavit nos Deus ut in eis ambularemus. Quum autem „ dicimus gratia Dei nos justificari, excludimus merita hominis, „ justificationemque referimus ad solum Deum ejusque misericor„ diam & benevolentiam „

Si excipias insolentiam hominis, Romanum Pontificem Antichristi doctrinae ecclesiasticae interpolatoris, interruptorisque nomine donantis, hoc idem anti dogma rursum alias, ac sub eisdem ferme verbis professus est *Bullingerus*. (z) XV. *Fanatrorum ecclesiae Genevensis* ap. ipsum *Calvin.* in refutat. errorum Serveti, inter ejus opera edit. 1667. tom. 8. a p. m. 523. nec in altero persimili deincept excuso a *P. Athanasio* in hist. Socinianismi par. 2. c. 3. a p. eat.

Fortassis tanquam ethnicus & pharisaeus de justificatione disseruit impiissimus vir in suis commentariis *de fide & justitia Regis Christi, legis justitiam superantis & de caritate*, ubi praeter alia agit de natura fidei, de justificatione & Regno Christi, de justitia fidei; aut in libro de mysteriis regenerationis, praesertim in lib. 4. de regeneratione, ubi paradoxa plura haec excipiunt verba, „ regenitos aliam habere animam „ quam ante propter substantiam innova„ tam, & novam Deitatem adjunctam. „

Caeterum quum ad haec respondit idem *Servetus* ep. cit. Calvin. p. 568. nihil adversum justificationem adseruit. Itaque quum ejusmodi commentarii ad manus non pervenerint nostras, rem inexploratam & dubiam relinquamus oportet.

(p) Haec Beza in abstersione calumniarum Tilemani Heshusii, ad quietam calumniam, in qua disseritur de errore Osiandri p. m. 330. sq. *Bullingerus* in epistola ad Polonos missa mense Januario 1556. §. 6. ap. Fueslinum in epistolis reformatarum, centur. 1. epist. 82. p. 372. & vulgo *Haeresiologi* ubi de Osiandro.

(q) De haeresib. nostri temporis lib. 1.

(r) In lex. pol. in Osiandrinis.

(s) Ap. Heshusium, referente *Beza* proxime cit.

(t) In tr. contra Osiand. ubi ejus argumenta copiose convellit.

(u) In sua Saxonia ad ann. 1551. l. 17.

(x) Conf. *Prateol.* in Schvvenkfeldianis, *Florim* l. 2. c. 16. n. 8. *Sander.* haer. 191. & 216.

(y) In epistola praememorata ad Polonos.

(z) In epistola ad suos comprotestantes persequutionem sustinentes in Italia, sub an. 1561. 6. Januar. conscripta, §. 4. ep. cit. *Fueslin.* epist. 94. p. 452.

XV. *Faustus Socinus*, in scenam erronum saepe productus, circa justificationem impii haec edocuit. 1.° „ Justificatio nostra coram Deo, ut uno verbo dicam, nihil aliud est, quam a Deo pro justis haberi „ (a)... 2.° virtute justificationis peccatum amovetur & amici Dei constituimur. Duplici autem ratione amovetur peccatum: vel quia non imputatur, & perinde habetur ac si nunquam fuisset; vel quia peccatum ipsum re ipsa aufertur, nec amplius peccatur. Utraque haec amovendi peccati ratio in justificatione coram Deo nostra conspicitur (b)... 3.° „ Deus ex pura sua gratia & misericordia nos justificat, id est justos pronuntiat, & peccatorum remissione, vitaque aeterna donat. Prius tamen quam haec reipsa fiant, omnino a nobis requirit, ut credamus in Jesum Christum, hoc est illi confidamus atque obediamus... quae obedientia sunt illa opera, ex quibus nos justificari Jacobus Apostolus adfirmat „. (c)

Tum 4.° „ fides qua justificamur, venit ex promissionibus, quas adeo veras esse credimus, ut nullo modo ea quae a Domino Jesu praecepta sunt facere dubitemus, ad obtinendum peccatorum veniam, Spiritum sanctum & vitam aeternam „ (d)... 5.° „ fiducia in ipso Deo collocanda justificamur „ (e) ... 6.° „ certum enim esse debet, quod sive sub vetere, sive sub novo Testamento, illi omnes justificati fuerunt & justificantur, qui in ipsum Deum credunt; & sic statuendum est, quod adtinet ad rei substantiam, nihil differre modum, quo justificati sunt veteres illi ab eo, quo nos justificamur; utrobique enim per fidem in Deum contingit justificatio „ (f) ... 7.° „ fides qua veteres Judaei justificabantur non continebat in se fidem in Christum, quum eis haec fides nusquam praecepta fuerit, immo nec indicata. (g)

Item 8.° „ in justificationis suae ratione eatenus non differunt veteres illi a nobis, quatenus & nos non aliter quam per fidem in ipsum Deum justificamur 1. Petr. 1. 21. per Christum enim in Deum creditur, & qui in Christum credit, non in ipsum Christum credit, sed in eum qui illum misit, id est in Deum Joan. 12. 44. „ (h)... 9.° „ Evangelici (Calviniani, qui se Evangelicos dicunt) adversus Pontificios recte disputarunt ac concluserunt, sola in Christum fide nos justificari, ac praeterea merito contra eorundem Pontificiorum sententiam statuerunt, fidem illam esse fiduciam, non autem, ut plerique illorum existimant, „ ipsum

(a) Sic idem *Faustus* in synopsi alterae justificationis nostrae coram Deo ap. Biblioth. fratrum Polonorum, Irenopoli editam post an. 1656. tom. 1. p. 602. col. 2.

(b) Ibidem p. 603. col. 1.

(c) In thesibus de justificatione ibid. p. 603. col. 2.

(d) In dialogo de justificat. ibid. p. 605. col. 1.

(e) In notis in ipsum dialogum n. 16. p. 610. col. 2.

(f) In fragmentis de justificat. ibid. p. 619. col. 2.

(g) Ibidem. p. 620. col. 1.

(h) In fragmento Catechismi prioris ejusdem Fausti, qui periit, ibid. p. 677. col. 1.

„ ipsum credere, seu quae dicuntur, vera esse adsentiri; atque interim quae & qualis sit ista in Christum fiducia non noverunt„ (*i*) (*)

XVI. *Michaël Bajus*, ut vulgo fertur, suum de justificante gratia sensum in haec verba declarat. 1.° „ justitia qua justificatur per „ fidem impius consistit formaliter in obedientia mandatorum, quae „ est operum justitia, non autem in gratia aliqua animae infusa, „ qua adoptatur homo in filium Dei, & secundum hominem interiorem renovatur, ac divinae naturae consors efficitur, ut sic per „ Spiritum sanctum renovatus deinceps bene vivere & mandatis Dei „ obedire possit„ (*k*)... 2.° „ justificatio impii fit formaliter per „ legis obedientiam, non autem per occultam communicationem „ & in-

(*i*) In apologia contra Evangelicos regni Poloniae & magni Ducatus Lithuaniae cap. 2. §. *Explicandus*. in eodem tom. p. 696. col. 1. ubi & gravissime invehitur, & merito quidem, in totum de justificatione systema.

ADNOTATIO.

(*) Haec infaustus Haeresiarcha, quae & in locis citatis, & alias interdum pluribus explicare ac suadere contendit. Hinc autem mirari subit, *Nat. Alexandrum* ad Sec. XVI. cap. 2. art. 13. §. 4. n. 19. ejusque exscriptorem *Athanasium* in hist. Socinian. par. 2. c. 33. p. 389. in recensione errorum Fausti adversus Justificationem unius meminerint erroris, nobis septimo loco positi, eum nempe incusantes, quod docuerit „ justos veteris Testamenti fide in „ Christum non fuisse justificatos „ ecquid autem palmares alios nuper descriptos praeterierint? Ut mittam tralatitios & vulgares illos Haereseologos, qui Errorum placita raro ex propriis eorundem scriptis depromserunt.

Porro graviore nota nostratibus inurenda erant haec placita Socini, quorum pleraque sensum de Justificatione dogma fetis graviter impetunt; tota enim haec doctrina, esto nonnullis intermixta veris, eo collineat, ut impii justificationem in fiducia peccatoris in Deum misericordem fere omnino sistat. Ut taceam tanquam alio spectantem impiissimum illum errorem, in postremis, quos adnotavimus, e Fausto articulis latentem, quod nempe Christus Dominus vere Deus non sit, quamobrem nec veteres Judaei, nec nos item justi efficiamur per fidem aut fiduciam in Christum, sed in Deum, a Christo re ipsa diversum. Quo plane praecipuum justificationis fundamentum in merito ac satisfactione Hominis-Dei situm omnino subvertit.

Iis porro Faustus pessimos Laelii patrui conatus ad amussim promovit. Hic nimirum haud satis impias ducens Protestantium sui temporis religiones, quod eorum Auctores nonnulla adhuc confoventes praejudicia a Romana religione non satis discesserint, enorme illud systema edere moliebatur, quod uno ictu Sanctae Triados, Divinitatis Christi Domini, peccati originis, ac divinae gratiae Mysteria penitus exterminaret.

Latet me quidem an monstrosus hic foetus Laelii nomine in lucem aliquam prodierit in suis commentariis pervulgatis ante obitum, qui ei 37. annos nato obtigit 1562. exploratum tamen omnibus est, Faustum nepotem Laelii scriptorum & doctrinae haeredem institutum esse. Ex editis autem a Fausto nimium liquet, eum patrui votis satis superque fecisse. Legito ipsum *Faust. Socin.* in diss. contra Eutropium c. 4. *Rich. Simon.* hist. crit. vet. test. l. 3 c. 16. p. m. 449 cit. *Athanas.* hist. Socinianis. par. 2. c. 5. ubi de Lael. Socino.

Num vero praefata Fausti doctrina de justificatione vulgo deinceps accepta fuerit in Schola Sociniana, quemadmodum illa perniciosissima, Sanctae Triadi, Deitatis Christi Jesu, peccato originis, & auxilianti gratiae, adfirmare non ausim. Immo potius in partem negantem feror. Quandoquidem laudatus *Athanas.* ubi Socinianorum errores singillatim recitat, nulli eorum, ni fallor, eum, de quo heic quaeritur, adpingit.

(*k*) Est Propositio XLIX. ex damnatis a Pio P. V.

„ & inspirationem gratiae, quae per eam justificatos faciat implere „ legem „ (l)... 3.° „ in hominibus poenitentibus ante sacramentum absolutionis, & in catechumenis ante baptismum est vera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum „ (m)

Tum 4.° „ operibus plerisque quae a fidelibus fiunt ut mandatis Dei pareant; cujusmodi sunt obedire parentibus, depositum „ reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere; justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientiae & verae legis „ justitiae, non tamen iis obtinent incrementa virtutum „ (n) ... 5.° „ illa distinctio duplicis justitiae, alterius quae fit per spiritum caritatis inhabitantem, alterius quae fit ex inspiratione quidem Spiritus sancti cor ad poenitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo caritatem diffundentis, qua divinae legis justificatio impleatur, odiosissima rejicitur „ (o)

Item 6.°, „ illa etiam distinctio duplicis vivificationis; alterius „ qua vivificatur peccator, dum ei poenitentia & vitae novae propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius qua vivificatur qui vere justificatur & palmes vivus in vite Christo „ efficitur, commentitia judicatur & Scripturis minime congruens „ (p) ... 7.° Potest homo justificari absque respectu ullo ad „ merita Christi Domini. (q)... 8.° non datur gratia nisi reluctanti, proinde nec prima justificatio, quia justificatio est fides, fides „ enim est qua ex impio quis fit justus „ (r) (*)

XVII. Ba-

(l) Est Prop. lxix.
(m) Est Prop. xliii.
(n) Est Prop. xliv.
(o) Est Prop. lxiii.
(p) Est Prop. lxiv.
(q) In apologia, quam pro suis opinionibus misit *Bajus* ad Gregorium P. XIII. ap. *Duchesn.* in hist. Bajanismi l. 2. §. 52. ad an. 1582. p. 169.
(r) Est Prop. xiv. quam Paris. Academia profligavit ex Bajanis p. 6.

ADNOTATIONES.

(*) I. Anti-bajanus *Ripalda* in comment. adversus istos articulos disp. 1. sect. 9. cap. 8. quinque priores ex recitatis positionibus Bajo incunctanter adpingit, statuitque excerptas esse xlii. ex ejus lib. de justitia c. 5; lxix. ex eodem capite; xliii. ex eodem lib. c. 7.; xliv. ex ipso lib. c. 5; lxiii. ex lib. de caritate c. 7. quantum ad sensum. Denique de lxiv. fatetur non haberi in ejus libris. Et primum quidem ipse animadverterat sect. 10. sub fin. apud se exstare Baji opuscula Lovanii edita partim 1563. & partim 1566. ap. Joan. Bogardum.

Verum si conferae apologiam Baji ad Pium v. in Bajanis e p. 80. ipsiusque Baji citatos a Ripalda libros ex eisdem typis Jo. Bogardi an. 1566., aliter tantisper rem se habere forsan deprehenderis. Siquidem principio in cit. l. de justitia ad c. 5. & 7. nulla vel quoad verba, vel quoad proprium sensum exstat ex adductis positionibus, uti ea capita legenti ad evidentiam constabit. Et Bajus quidem in apol. p. 102. sqq. jure queritur, prop. xlii. injuria sibi adpingi, & xliii. male collectam & adulteratam fuisse ex iis quae dissecrit in c. 7. ejus libri & in cap. 7. libri de caritate. Prop. autem xliv. fertur, non in l. de justitia, sed de justificatione cap. 3. p. ini. 98. queritur vero Bajus p. 103. eam quoad sensum haud sincere fuisse Pontifici propositam. Demum prop. lxiii. in citato cap. 7. de caritate plane desideratur, & nusquam illam, sicut nec lxiv. protulisse adserit Bajus p. 115.

Ex iis vero id saltem, quod alias adnotavimus, porro conficitur, videlicet non omnes quae in Bulla Piana damnantur theses in

XVII. *Bajani*, doctrinae Michaëlis Baji defensores acerrimi duce *Jacobo Jansonio*, in Lovaniensi Academia Theologiae Doctore nec incelebri Professore, suoque Praeceptori Bajo quamaddictissimo etiam post Lutheranismum profligatum, adserere non dubitarunt, „ dolorem, quo quis de peccatis ex timore poenarum infernalium „ dolet, eaque detestatur, sufficientem non esse dispositionem ad „ justificationem in sacramento Poenitentiae recipiendam „ (*s*)

XVIII. *Ar-*

in doctrina & adsertis Baji damnatas esse.

II. Positionem 7.° loco ejectam una cum aliis octo Bajo adscriptam gravissimis inusserunt censuris celebriores tum Hispanae Academiae *Complutensis* & *Salmanticensis* ex *Bajanis* p. 40. 45. 48. curante *Jodoco Ravesteyn*, uti perspicere est ap. ejus epistolam ad Laurent. Villavincent. conscriptam, ibid. p. 37. sq.

Caeterum Bajanorum collector & interpres *Gerberonius* ibi p. 37. & 216. eos IX. articulos perperam Bajo ab adversariis esse suppositos edieverat. Et hic quidem nostat articulus ordine VI. falso dicitur in eodem articulo & ap. *Duchesn.* proxime cit. adsertus a Bajo in apologie Gregorio XIII. oblata, quum haec nulla fuerit, nec uspiam adpareat: id quod, miror, non animadvertisse Duchesnium, in lectione Bajanorum versatissimum.

Quod si is, qui exaravit articulum memoria lapsus pro apologia Gregorio oblata veram aliam intellexerit Pio V. scriptam, edicere ab eodem cuperem ubinam haec praefatum errorem praeferet: mihi enim illum in prolixo satis opusculo eubeorem reperire nondum licuit.

III. Thesim 8.° loco relatam, num. XIV. inter octodecim delatas a Petro de Querco, & Aegidio de Querceto Guardianis Minoritis ad Facultatem Theologicam Parisiensem, censuram subituras, sic censuit, confixitque ea Facultas an. 1560. 27. Jun. „ hu„ jus propositionis duae partes sunt haereti„ cae & tertia est falsa. „

Sed hanc itidem thesim, sicut & alias XVII. delatas perperam Bajo adtributas inclamitat *Gerberon.* in Bajanis p. 3. in titulo ejusdem omnium articulorum censurae. At de vera istorum adtributione Bajo dubitare non videntur alii qui rem enarrant, puta *Pallavic.* hist. Trid. l. 15. c. 7. ubi addit, eam censuram in MS. codice Seripandi reperiri, *Dupin.* ed sec. XVI. in Bajo p. m. 482. cit. *Duchesn.* l. 1. c. 16. *Rainald.* an. 1561. n. 4.

sub fin. inquiens Bajum & Hesselium a Theologis Parisiensibus damnatos esse, *Dechamps* de haeresi Jansen. l. 2. disp. 1. cap. 4. *Petav.* de opif. sex dier. l. 5. c. 13. qui hunc fert titulum „ censurae in propositiones „ quasdam Joannis de Lovanio, alias Hes„ sels, & Michaëlis Baji „ praenotatque, ipsum censurae integrae, quam recitat, nactum fuisse apographum, postea quem cum actis, quae in ejusdem Parisiensis Facultatis tabulario servabantur, diligenter contulisset.

E quibus porro ii setem revincuntur e junioribus Jansenistis, qui ejusmodi censuram suppositionis, subreptionisque temere incusant ap. cit. *Duchesn.* Quin immo ex *Petaviano* testimonio liquido subinfertur, Bajum & Hesselium earum propositionem auctores incusatos fuisse. Anne vero iis, aut Bajo adscripti articuli? Negat cit. Gerberon, at sine ratione aut documento. Consentire videntur ceteri, at sine examine.

Porro plerique ex illis articulis, ii praesertim, qui liberum hominis arbitrium concernunt, cum doctrine vere Bajana nimium cohaerent, eosque Bajus in sua apologie ap. citata *Bajana* p. 10. sqq. a Parisiensi censura plerumque satis ardenter vindicare nititur. Inde vero quis eos esse suos aut suae factionis haud temere non suspicetur!

Quod vero nostram spectat thesim; quantum ad primam justificationem non nisi reluctanti datam, ut manifeste erroneam Bajus p. 24. rejicit, sibique vel suae doctrinae systemati a delatoribus calomniose imputatam pronunciat: ac forte esse vere; nec enim video, eam positionis partem cum aliqua ex damnatis in Bajo thesibus consentire.

IV. Consulto heic mittimus quae in eadem Bulla merito confixa sunt de gratia justificante primo homini in statu naturae integrae dabita; haec enim in disputatione de homine innocente tamquam in sede propria adlata jam sunt.

(*s*) Adsertum istud ex editis Bajanorum scriptis excerpsit eorum Malleus *Ripalda* proxime cit. disput. 3. sect. 4. num. XXII. pag. 29.

XVIII. *Arminiani* apud & cum *Philip. Limborchio* sectae primipilo, vita functo 1711. 30. April. aetat. 78; Justificationem impii sic explicant. 1.° Non importat infusionem gratiae habitualis animo inhaerentis, est quippe actus Dei judicialis. Nimirum misericors & gratiosa actio Dei, quae peccatorem vere resipiscentem & credentem per & propter Jesum Christum vera fide adprehensum plene ab omni reatu absolvit, sive gratis peccata propter fidem in Jesum Christum remittit, ipsamque fidem in justitiam imputat. Verbo: Deum justificare impium nihil aliud est quam eum pronuntiare justum, seu absolvere, atque ut justum tractare. Heinc 2.° Justificationis caussa formalis nulla est, quippe quae est actus mentis divinae purus putus, quo Deus nos habet pro justis. (*t*)

XIX. *Paschasius Quesnellus* ubi de gratia sanctificante disserit, haec sibi statuenda duxit. 1.° „ prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio „ (*u*)... 2.° „ differentia essentialis „ inter gratiam Adami & statum innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, „ ista vero non recipitur nisi in persona Jesu Christi resuscitati, „ cui nos uniti sumus „ (*x*)... 3.° „ gratia Adami sanctificando illum in se met ipso erat illi proportionata: gratia christiana nos „ sanctificando in Jesu Christo est omnipotens & digna filio „ Dei „ (*y*) (*) Hisce thesibus Errorum agmen claudit Quesnellus, pa-

(*t*) Totidem fere verbis *Limborchius* in theol. christ. l. 6. c. 4. §. 3. a p 701. & §. 6. & 31. edit. Amstelod. 1730.

(*u*) Est Prop. xxvIII. inter quesnellianas, proscriptas a Clemente xI. in Const. *Unigenitus*, ex animadversionib. Quesnel. in Marc. 11. 25. ad tom. 1. p. 529. edit. Paris 1693. excerpta. Eam cum suis agnoscit & propugnat Quesnell. in Hexaplis tom. 4. par. 9. a p. m. 308.

(*x*) Est Prop. xxxv. ex observat. in epist. ad Roman. 7. 4. ad tom. 3. p. 327 ejusdem edit. 1694. Eam quoque *Quesnell.* ut suam recipit in Hexapl. tom. 3. par. 8. a p. m. 672.

(*y*) Est Prop. xxxvI. ex observat. in epist. ad Ephes. 1. 6. ad tom. 4. p. 3. Et ipsam quoque ut suam cognoscit, defenditque cum suo grege *Quesnell.* in Hexapl. loc. cit. a p. m. 704.

ADNOTATIONES.

(*) I. QUod spectat quesnellianum articulum 1.° loco descriptum, eum tanquam nihil absurdi & heterodoxi sensus continentem adprobare visus est *Joan. Fridius* Lutheranus Ulmensis in sua inclementia Clementis examinata. Pluribus tamen confutavit oculatissimus *Lafontenius* ceu adversum Scripturis sacris, Conciliis, summorum Pontificum definitionibus, traditioni Patrum, saniorique Theologiae; quibus deinceps nonnulla documenta adjecit *Bissyus* in eandem rem.

Porro eum, ni fallor, *Quesnellus* vel ne leviter quidem commemoravit in sua protestatione de ann. 1718. illum tamen ut certum & Scripturis, Patribusque consentaneum propugnandum suscepit primum in Hexaplis brevioribus de an. 1715. fusiusque in amplioribus de an. 1721. mox cit. Sed actutum Hexapla refellerunt praelaudati *Lafont.* & *Bissyus* una cum strenuo & adcuratissimo Pugile *Desirantio*.

Proeo serius interpellavit, pugnavitque *Serryus* in Theologia supplici coram Clemente P. xII. cap. 9. §. 1. p. 153. edit. Colon. 1736. Sed eum tamen illico convellit consodalis alter *Pius Vandendyck* in Theologia supplici refutata cap. 6. §. 2. a p. 255. edit. Rom. 1738. Et hic idem ferme exercitationum cursus adseri atque intelligi potest circa reliquas propositiones, quas Constitutio complectitur.

Jam

patronos nactus gregales suos, ac Protestantes duos parum notos; hostes vero e Catholicis Doctores, reor, omnes; si unum, de fuligine quesnelliana satis suspectum exceperis. Haec

Jam vero Theologi *Interpretes Oppugnatores* ejusmodi thesium articulum nostrum prout jacet plerumque carpunt & damnant tanquam *turpiter discordantem* a proxima Quesnelii thesi XXVII. *Fides est prima gratia & fons omnium aliarum*. Et discordantia quidem, si opportunissimus non accedat commentarius, obvia est, ac nimis aperte se prodit. Nisi fortasse majori absurdo intellexerit utriusque theseos author, fidem esse ipsam peccatorum remissionem.

Tanquam *falsum*; quippe in negotio justificationis, fides, spes, & aliae ad ipsam praeviae dispositiones gratiae quidem sunt, seu superna dona peccatori a Deo erogata, quae criminis remissionem praecedunt.

Tanquam *erroneum* in sensu Quesnelli; qui nempe, uti constat ex ejus doctrina, tenet, remissionem culpae, fidem, caeterasque gratias supernas absque caritate dominante haudquaquam posse consistere, immo nec illas ab ipsa caritate ullo pacto sejungi.

Tanquam *haereticum*; pugnat siquidem aperte cum *Trident.* docente sess. 6. fide certe tenendum esse, plures dispositiones supernas ad remissionem peccatorum praerequiri.

Reponat aliquis cum *Quesnello* in utrisque Hexaplis mox memoratis; non heic intelligi remissionem gratiam simpliciter primam, quoniam & author saepe numero in suis observationibus alias gratias supernas remissionem praecedentes ab Tridantino descriptas ultro admittit, atque identidem inculcat, e. c. in Marc. 10. 47. in Luc. 7. 10. in Joan. 4. 55. sed intelligi tamen primam in ordine peculiari ad praesentem justificationem attinente: quemadmodum contra ipse fidem dixit primam gratiam in ordine generali ejusdem justificationis.

Caeterum utut sit de iis interpretationibus, quae alium quemvis probatae orthodoxiae Scriptorem erroris penitus excusarent; Quesnellus vero tot haeresum, tricarum, cavillorum reus, haud facile exauditur; immo dum ejus effata duplicem valent substinere sensum, bonum aut pravum; in istum saepius inclinat animus, ab homine fraudulento fucum, dolumque suspicatus. Et merito quidem.

Norunt quippe eruditi viri in observationibus, aliisque Quesnelli commentatiunculis versati, in iis sparsim ab eo artifice subdole propinari errores, jam olim in VVicleffo, Husso, Bajo, Jansenio, Sancyrano, Richerio, aliisque novatoribus dirie anathematis proscriptos. Quidni ergo Quesnello sub ambiguo sensu loquenti pravum illico adtribuas, nec ei deinceps pro se agenti ullatenus adquiescas? Huc advoca perpetuas *S. Augustini* suspiciones adversum sententias quoad speciem sinceriores Pelagii & Coelestii, quas idem passim prodit in lib. de grat. Chr. cont. Pelag. & Coelest.

II. Articulus alter gratiam sanctificantem respicit, eodem interprete Quesnello in cit. observat. & in Hexaplis brevior. a p. 368. ibi siquidem sermonem instituit de renovatione veteris Adami in novum hominem, ac de intima nostri unione cum Christo: quae plene proprie effecta sunt justificantis gratiae, minime auxiliatricis.

Sententiam hanc in sensum catholicum exponit Author in protest. p. 174. sq & pluribus intorquere pergit in utrisque Hexaplis, scilicet in brevioribus loco mox cit. & in posterioribus tom. 3. par. 2. a p. 672. Quin etiam damnati rei constans patronus *Serryus* in Theol. suppl. a p. 158. heic eum benignissime interpretari connititur.

Merito tamen *genuini quesnellianae anti-theologiae Interpretes* cum *Lafeatra. Desirant. Viva*, *Sellerio*, *Vanden dyckio*, *Andruzzio*, *Brunit*, *Bissyo*, *Anonymo* gallo, aliisque in articulo prout jacet innovatum intendunt errorem XIII. inter vulgo bajanos proscriptum, & protestanticam de gratia per meram imputationem justis adceptam. Quod & alias nobis visum innuimus ubi de gratia Adami ad Tom. III. p. 137.

Subinde eum prout jacet, & quatenus aliis quesnellianis erratis mire consonat, a facto agmine ex Scripturis, Patribus, saniorique Theologia reprobent, convelluntque ceu *falsum*, *temerarium*, *erroneum*, *haereticum*. Conf. cit. *AA.* in hanc thesim.

III. Postremus e descriptis articulis perobscurus est, eo quippe confuse sermonem instituit Author de utraque gratia, & sanctificante & auxiliatrice; uti perspicue idem explicat *Quesnell.* in protest. §. 8. de grat. Adami a p. 175. & in Hexapl. brev. p. 375. sqq. ac in amplior. t. 3. par. 2. a p. 704.

In omnibus hisce locis thesim conatur author exponere seu detorquere in sensum verum, aut saltem non acatholicum, pro se advocatis Athanasio & Augustino. Ipsique

Haec de erroribus omnino exsecrandis & fugiendis. Ad discutienda sanae Theologiae placita jam progredimur.

que suppetias ferunt ejus vindices e Protestantibus *Joan. Frickius* & *Gottlob Frider. Jewichius* ap. Desirantium in hanc prop. ac e nostratibus cit. *Serrym* c. 11. §. 3. p. 161. sq.

Et vero nec Quesnello, authorem agenti sui met interpretem, vel alicui ex suis vindicibus adquiescunt Anti Quesnellistae nostri, sed penitus refragantur, jureque productum articulum prout jacet eisdem explodunt censuris, quibus praecedentem confixerant. Ex iis, si vacat, prae ceteris consulendi *Lafont.* & *Desirant.*

---

§. I.

Gratiae Sanctificantis notio, indoles, dotes.

371 QUAESTIO I. Quenam ejus notio & indoles? ADSERO I. Ea est donum supernum permanens pene divinum, quod animum, cui inhaeret, reddit intrinsecus divinae consortem naturae, hoc est mire deificat. (z) Est quidem donum *permanens*, quod manifesto cruas ex *Scripturis*, ubi habetur eam esse *semen Dei* ex 1. Jo. 3. *pignus hereditatis* ex Ephes. 1. *signaculum Spiritus sancti* ex Ephes. 4. quibus adde illud ex Joan. 14. *ad eum veniemus & mansionem apud ipsum faciemus*: tum ex *Patribus* docentibus (a) eos esse perfectos, qui Spiritum in se perseverantem habent. RURSUM QQ. DOGM. SCHOL.

372 II. Est in ordine supernaturali quasi natura vel radix cujusque supernaturalitatis, seu origo & fundamentum habituum, actuumque supernorum. Est quippe quid eximium, suapte praestantia sibi innectens & vendicans omnia supernaturalia; adeo, ut ea absente, nullum sit meritum aeternae vitae condignum. Haec autem quatenus primum peccatori coelitus confertur, est prima gratia, & venit nomine justificationis, regenerationis, renovationis, absolutionis, remissionis peccati: quatenus deinceps fluxu temporis subsistit in justo, vel augetur, est gratia secunda, venitque nomine augmenti, seu incrementi gratiae: utraque praeterea sub nomine gratiae sanctificantis univoce comprehenditur, ac vulgo innotescit. (b)

373 QUAESTIO II. Quae ejus dotes? ADSERO. En tibi ex pene innumeris praecipuas. I. Est physica naturae divinae participatio. (c) Quippe ex mox disputatis est *semen Dei*; at semen est participatio non modo ethica, sed physica naturae generantis. Deinde justus per gratiam elevatur physice supra naturam suam ad actus aeternae vitae condignos, quemadmodum ferrum ignitum elevatur ad producendos ignis effectus; hoc autem non ita elevatur, nisi quatenus physice ac re participat ignis naturam: pariter ergo. Justus insuper ordinatur per eam ad Deum beate videndum & amandum; quod

(z) Haec *superius* p. 250. n. 369. innuimus ex *Script. PP. C. Trid.* & pluribus illustrant *TT.* cum *Rip.* cit. d. ult. n. 26. *Rhod.* de grat. d. 3. q. 1. *Mun.* cit. d. 19. *Paul. a Concept.* tr. 13. d. 2. a n. 2.

(a) Cum *Iren.* l. 5. c. 6. & *Basil.* l. de Sp. S. c. 26.

(b) Lege *Rip.* cit. n. 78. & *Vivem* in theol. d. 4. q. 1. n. 2.

(c) Favet cit. *Viva* q. 2. n. 2. cum pluribus, teste *Gazzan.* qui idem sentit in diss. 1. de grat. hab. c. 1. n. 8.

quod quidem soli naturae divinae connaturaliter convenit : ergo. Fere dixerim, hanc gratiam esse radium Divinitatis, ex eo fonte luminum animo immissum.

374 II. Est sanctitas, aut puritas cujusque peccati lethalis expers, atque remissio peccati; quocum nempe haudquaquam consistere potest, (*d*) Quae siquidem esse potest lucis cum tenebris, justitiae cum iniquitate participatio? Quo pacto idem sit homo simul justus & injustus, mundus & immundus, Spiritus sancti templum & Satanae membrum, filius Dei & filius Belial, amicus & hostis Dei? In hoc quidem sensu dictum est. 1. *Joan.* 3. 9. *qui natus est* (per gratiam sanctificantem) *ex Deo* .. *nec potest peccare*, hoc est nullatenus potest, conjungendo videlicet gratiam cum peccato gravi, quo filii sumus diaboli ex *Joan.* 8. 44.

375 III. Est rectitudo, seu justitia universalis, hoc est in omni virtutum genere. Hanc etenim permanenter exsequitur per infusos singularum virtutum habitus; quorum nempe singuli peculiarem virtutis suae rectitudinem respiciunt, & a gratia tanquam a capite universali originem ducunt suam. (*e*) IV. Est amicitia justi permanens cum Deo; quatenus, justitia universalis quum sit, est amor permanens erga Deum, & cum dignitate ut redametur a Deo; propter dotes videlicet eximias, quibus caritas, sibi comes individua, praefulget. Siquidem ex *Ps.* 145. *Dominus diligit justos*, & ex laud. *Trid.* (*f*) *homo per gratiam de inimico fit amicus Dei*,

376 V. Est filietas Dei adoptatitia, non per aliquam profecto denominationem extrinsecam & favorem Dei, quemadmodum in humanis adoptio extranei fieri consuevit; sed per ineffabilem quamdam, intimam, & substantialem adsistentiam & unionem Personae Spiritus sancti, interventu gratiae, quae sit rudis quaedam imitatio luminis gloriae, quo se se Deus beato communicat, & unionis hypostaticae, qua Verbum naturae humanae Christi mire conjungitur. Quia enim Spiritus sanctus justo re ipsa donatur per gratiam, seu caritatem ex *Rom.* 5. 5. eum signat ex *Ephes.* 1. 13. atque regenerat ex *Joan.* 3. 5.

377 Ex iis autem, pluribusque luculentis id genus e sacro Codice testimoniis praeclare in rem nostram disseruerunt PP. Sic enim *Cyrill.* (*g*) *Spiritus S. per se ipsum in nobis operatur, vere sanctificans & uniens nos sibimet ipsi, dum nos secum copulat, ac divinae naturae participes reddens*. Sic item *Athanas.* (*h*) *Spiritus unguentum & sigillum est, qua ungit omnia, signatque Verbum* ... *hunc in modum signati divinae naturae participes efficimur*. Sic praeterea *August.* (*i*) ait: ibi, S. Spiritum in justis habitare, *non per gratiam visitationis & operationis, sed per ipsam praesentiam Majestatis*. Nec absimiliter quidem alii

(*d*) Adstipulantur plurimi cum *Vazq.* & *Paul.* a *Concept.* tr. 14. d. 1. n. 58. contra Suar. Rip. alios.

(*e*) Adeundus cit. *Man.* d. 16. n. 6.

(*f*) Sess. 6 c. 7.

(*g*) L. 14. thesauri.

(*h*) Epist. ad Serapion.

(*i*) Serm. 1. in fer. 2. Pentec.

alii loquuti sunt. (*k*) Idemque, me judice, intendisse putandi sunt illi plures, qui gratiam dixerunt animi Deificationem. (*l*)

378 VI. Est hereditas, vel jus ad gloriam, quatenus est connexio metaphysica cum gloria, qua hereditas est, conferenda scilicet vi gratiae, titulo filietatis adoptatitiae. (*m*) Quippe gratia est per se se velut ipsa Dei promissio de conferenda beatitate decedenti cum ornamento gratiae, immo divinum sigillum aut signaculum beatitatis conferendae; at repugnat simpliciter, ejusmodi sigillum a Deo insculptum animo fallere aut falli, non secus ac idem repugnat cuiliber actui nostro superno: ergo. Quocirca voluntas Dei conferendi gratiam est quoque voluntas remittendi peccatum, simulque ordinandi hominem justum ad beatitudinem, aliquando media gratia jure suo obtinendam.

OBJECTIONES.

379 Obj. *primo* contra I. Ads. Gratia est participatio duntaxat ethica naturae divinae. Nam 1.° ex 2. Petri I. 4. haec gratiae participatio solum refertur ad mores hominis justi, ad quos Petrus nos hortatur in imitationem morum divinae naturae, cujus consortes nos esse dixerat per gratiam. Eique consentiunt vulgo PP. (*n*) 2.° gratia solum participat naturam divinam qua libera est & moralis; quatenus nempe expedit ut homo per gratiam renovetur, reformetur, & in eum redeat moralem dignitatis statum, quem deturpavit peccatum. 3.° justus viator non imitatur, aut participat naturam Dei quantum ad visionem & dilectionem beatam, quae Deo connaturales sunt: ergo.

380. R. *N. Ads.* Ad I. prob: dum Petrus, aliique PP. studiose promovent in justo participationem, seu imitationem Dei quantum ad virtutes, quam & nos fatemur, non negant participationem physicam, cui nempe illa innititur; quod & idem Petrus innuisse videtur per priora verba, *ut efficiamini divinae consortes naturae*; cui praeterea subcinere dixeris *Joan.* epist. I. c. 3. 12. ajentem, *omnis qui natus est ex Deo* (per gratiam) *peccatum non facit, quoniam semen ipsius* (in gratia situm) *in eo manet*; ubi quidem agnoscit in praemissa gratia virtutem resistendi peccato, & exercendi bona opera ad imitationem Dei.

381 Ad 2. *N. Ads.* & prob. adj. Haec autem nihilo premit saltem quantum ad gratiam sanctificantem, qua olim dotati sunt Angeli, Protoparentes, Deipara immaculata, Christus Dominus. Per utramque igitur gratiae participationem evehitur justus ad dignitatem

(k) Ut puta *Basil.* l. 3. contra Eunom. *Epiph.* haer. 74. *Hieron.* in c. 4. ad Ephes. *Cyparissota* decade 7. c. 2. sq.

(l) Perspicue Adserto favent nostro *Lessius* de summo bono l. 2. c. 1. n. 4. *Petav.* de Trin. l. 8. c. 4. sq. *Rhodes* de grat. hab. d. 3. L. 4. §. 3.

(m) Consentit *Haunold* ap. & cum *Mun.* d. 13 n. 5 9 contra alios cum Rip.

(n) L. c. vulgat. *Dionys.* de eccl. hier. c. 3 *Ambr.* de dignit. hom. c. 3. *Aug.* epist. olim 59. ad Macedon. quibus adde *Thom.* 1. 2. q. 110. a. 2. ad 2. & alias.

tem participationis utrique respondentem. Ad 3: justo in via est jus & exigentia ad visionem & dilectionem beatam, complenda in patria, ubi ex 1. *Joan.* 3. 2. *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est*. Hanc itaque similitudinem, aut participationem naturae divinae physice sumtae, quae ratione gratiae consummatur in patria, importat in viatore gratia ceu principium, radix, jus, exigentia connaturalis illius postremae consummationis. Hoc enim jure ad naturam divinam propius accedit, sublimiusque ceteras quasque naturas creatas exsuperat. (*o*)

382 Obj. *secundo* contra II. Ads. Potest gratia cum peccato gravi consistere. Nam 1.° ex Trid. (*p*) justificatio non est sola peccati remissio, sed etiam sanctificatio interioris hominis; neque gratia est solum favor extrinsecus: ergo & remissio vel depositio peccati est favor distinctus, etsi non unicus, ab interiore sanctificatione per gratiam. 2.° Scripturae nonnullae (*q*) & PP. varii (*r*) loquuntur de remissione peccati & sanctificatione animi ceu de beneficiis re diversis. 3.° expulsio gratiae est poena peccati; atque adeo liberum Deo judici est eam infligere: ergo si eam Deus non infligat, consistet gratia cum peccato.

383 R. N. *Ads.* Ad 1. prob: definit heic Trid. contra Novatores, justificationem esse insimul remissionem peccati & sanctificationem inhaerentem. At ne innuit quidem haec duo in gratia justificante re distingui. Per eandem itaque gratiam *tanquam per unicam caussam formalem* justificationis, ex ipso Concilio (*s*) & per mutationem re unicam, tametsi sub morali consideratione duplicem, peccatum expellitur, & animus renovatur. Ille praeterea favor extrinsecus ad justificationem requisitus est voluntas Dei infusionem gratiae, & peccati remissionem intendens ceu unum ac individuum scopum.

384 Ad 2: Scripturae & PP. adducti designant tantum, ea gratiae munia, quae re unum sunt, duo esse virtute, seu in morali aestimatione: quia nempe poterat peccatori mere extrinsece condonari culpa absque ulla gratia intrinsecus sanctificante. Ad 3: depulsio gratiae est poena concomitans, seu a jure, non autem inflicta, sive arbitraria judici: atque adeo licet illa sit antecedenter Deo libera, quatenus liberum ei est peccatum impedire, at hoc tamen commisso, necessaria est propter patentem & immortalem gratiae cum peccato inimicitiam. (*t*)

385 Obj. *tertio* contra V. Ads. Filietas Dei adoptatitia non sit in

(*o*) Conf. *Suar.* de grat. t. 3. l. 7. c. 1, n. 10. & c. 2. n. 5. tum *Gotti* de grat. hab. tr. 6. q. 3. dub. 3. §. 2. sq.

(*p*) Sess. 6. c. 7. & can. 11.

(*q*) E. c. *Rom.* 4. 25. *Colos.* 1. 13. & 1. *Petri* 2. 24.

(*r*) Ut puta *Chrysost.* in 1. Ephes. 2. *Ambr.* lib. 6. in Luc. *Aug.* enchir. c. 52. & alias.

(*s*) Sess. 6. c. 4. & 7.

(*t*) Plura dabunt soluta *Suar.* cit. l. 7. c. 12. a n. 15. *Vazq.* 1. 2. d. 206. c. 1. & 4. *Arria.* de grat. hab. d. 45. a n. 13.

in justo per unionem Spiritus sancti in substantia praesentis, interventu gratiae. Nam 1.° tota Trinitas habitat in justo per gratiam, quin uniatur eo modo ineffabili. 2.° ex opposito aperte concluditur, quod filietas adoptatitia praecipue sita sit in forma externa, nempe in Spiritu S., gratia vero sit tantummodo vinculum & adplicatio ejus formae extrinsecae & adoptatitiae filietatis. His autem repugnat Trid. definiens (u) unicam & eandem formam intrinsecam, gratiam videlicet, & hominem justificare & transferre ab statu filii Adae ad statum filii adoptionis Dei.

586 ℟. N. *Adf.* Ille quidem ex *Scripturis* filius Dei est, cui Spiritus Dei communicatur: filius enim quis constituitur, non ex collatione cujuspiam doni, sed ex communione naturae ejusdem ab altero adceptae. Sicut ergo divinum Verbum, quia divinam naturam per generationem aeternam a Patre adcepit; ac homo deinde, qui dicitur Christus, est Dei filius, quoniam adcepit naturam divinam per unionem hypostaticam, ita & justus dicitur filius, quia eandem Spiritus sancti naturam & personam adcepit per gratiam, vices unionis gerentem.

387 Ad 1. prob: tota Trinitas habitat in justo efficienter & concomitanter; formaliter autem & proxime solus unitur ineffabiliter Spiritus, quippe cui ceu proprietas personalis convenit esse donum Dei, & hominis sanctificationem. Ad 2. N. *Adf.* Forma siquidem unica filietatis adoptatitiae in justo intrinseca est, nempe gratia; Spiritus vero solum est filietatis terminus, qui per gratiam justo adplicatur & communicatur; eodem fere modo (saltem imitatione) quo beato communicatur natura divina per lumen gloriae, & Christo filietas Dei per unionem hypostaticam. Praemissis itaque ut certis eo termino, eaque adplicatione, consurgit vera quaedam participatio naturae divinae, quae justum deificat, redditque subinde ineffabiliter Dei filium. Iis autem summopere commendari videris praestantiam gratiae, & nihil omnino repugnare Tridentinum adductum.

388 Obj. *quarto* contra VI. Adf. Gratia non est per se se jus connexionis metaphysicae ad gloriam, quam subinde nequeat omnino Deus decedenti in statu gratiae denegare. Nam 1.° Heinc dominio Dei in distributione donorum derogatur; quippe vel ne seorsim quidem a promissione, liber esset ad tribuendam, seu negandam beatitatem justo decedenti cum gratia. 2.° justus merens non ita sit condignus gloriae, ut non egeat pacto divino extrinseco ad illam condigne merendam in actu secundo: ergo nec justus per gratiam ita jus adquirit ad gloriam, ut seorsim a promissione nequeat illi denegari.

389 ℟. N. *Adf.* Sic enim eximie commendatur gratiae dignitas, tot Scripturarum & Patrum praeconiis stabilita & illustrata. Ad 1. prob.

(u) Sess. 6. c. 4.

prob. *N. Adſ.* cum prob. adj. Neceſſitas conferendi gloriam decedenti cum gratia eſt Deo conſequens ad liberum ejus decretum infundendi gratiam. Ad 2. *C. A.* ex dicendis ubi de merito theologico. Et *N. Con.* Quia enim gratia eſt per ſe ſe ſigillum, ac tacita, ſeu practica promiſſio gloriae filio, quem conſtituit, conferendae; non ita meritum, quod filium non conſtituit, ſed conſtitutum praemittit. Quin etiam meriti condignitas in juſto penſanda eſt ex morali exaequatione cum gloria. Haec autem exaequatio nulla eſt, ſi Deus, uti poteſt, exigeret a juſto meritum ex aliis titulis, quibus ipſi debetur, quo circa favor extrinſecus accedat oportet, ut cum gloria coaequetur. Nihil vero ex iis militat pro gratia, quae morale jus meriti ad gloriam non eſt, ſed phyſicum in alio genere.

390 QUAESTIO III. Num gratia ſit re diſtincta ab habitu caritatis? ADFIRMO. (*x*) Quoniam licet ſit quaſi natura & radix virtutum, ac earum omnium chorum exigat, at re tamen ipſa unum eſt & ſimplex donum; ajente *Trid.* (*y*) hominem juſtificari *per voluntariam ſuſceptionem gratiae & donorum*. Haec deinde gratiae a caritate diſtinctio colligi poteſt ex ſacro Codice, e. c. ex *Epheſ.* 6. 24. & 1. *Tim.* 1. 14. tum ex *C. Trid.* (*z*) & *Magnut.* (*a*) nec non ex vulgato *Dion.* Areop. (*b*) & *Aug.* (*c*). Et conſtat quidem aperte ex manifeſto diſcrimine inter munia gratiae nuper indicata, & munia caritatis, tempore poſtmodum expendenda.

OBJECTIONES.

391 Obj. Gratia eſt idem re caritatis habitus: qui nempe quatenus reddit nos potentes Deum amare, eſt virtus; quatenus vero reddit Deo amabiles eſt gratia ſanctificans. Nam 1.° Scripturae tribuunt caritati munera, quae ſunt propria gratiae: quod patet ex *Joan.* 14. 21. & 1. *Cor.* 13. 4. ſqq. 1. *Petri* 4. 8. & 1. *Jo.* 3. 14. ac 17. & 4. 6. Adeinuntque PP., videlicet apud Aug. (*d*) caritas eſt perfectiſſima juſtitia, cunctiſque Dei donis praeſtantius; & apud Leon. (*e*) eſt omnium ſumma virtutum, totiuſque juſtitiae plenitudo. 2.° gratia a caritate diſtincta, eſſet otioſa: nec illa quippe requiritur titulo operationis, ad quam ſatis elevant habitus alii, uti patet in peccatore, fidei & ſpei habitus retinente; nec titulo alicujus effecti formalis, quae ſiquidem nobis adjudicantur gratiae, ſatis per caritatem praeſtantur.

392 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob: adjectae Scripturae ea adſcribunt caritati munera non ratione ſui, ſed gratiae, quam indeſinenter comitatur: quo quidem pacto intelligendae veniunt complurimae loqu-

(*x*) Adſtipulantur *Tho.* 1. 2. q. 110. a. 2. *Suar.* de grat. lib. 6. cap. 11. & 13. alii contra Alenſ. Scot. Gandav. Bellarm. Leſſ. alios cum Schola hodierna Auguſtinenſi.
(*y*) Seſſ. 6. c. 7.
(*z*) Seſſ. 6. c. 7. & alibi.

(*a*) Cap. 7. de juſtif.
(*b*) De coel. hier. p. 1. c. 2.
(*c*) Lib. de ſp. & lit. c. 32.
(*d*) Tr. 5. in 1. Joan. & l. 15. de Trin. c. 12.
(*e*) Serm. de S. Laurent.

quotiones similes erga fidem ; quod nempe sit remissio peccati, justificatio, amicitia cum Deo &c. ex *Joa.* 1. 7. *Act.* 10. 43. & 13. 39. ac 1. *Joa.* 5. 1. *Jacobi* 2. 23., quae tamen, uti fide sanctum est, ei duntaxat competunt tanquam fundamento & radici, seu cum gratia sacrificante insimul adceptae. Patres insuper saepe indiscriminatim sumunt τὸ *caritas* pro caritate habituali & pro gratia, quum χάρις, vel χαρίτωμα graece idem latine sit atque *caritas*. Augustinus demum alias noster, & Leo, aliique similiter loquuti, intelligi possunt verba facere de caritate in genere actuum, non vero habituum. Ad 2. *N. Ads.* cum adjj. probb. Gratia quippe cooperatur efficienter ceu radix & principium universale ad quoslibet virtutum actus. Nec ullo praeterea jure caritati competit reddere hominem justum, sanctum, Deo amicitiae reciproco titulo amabilem ; quippe ratione sui dispositio duntaxat est, qua Deum homo diligat. (*f*)

393 QUAESTIO IV. Num gratia ex meritis Christi aliquam vim, aut dignitatem majorem sibi adsciscat ad constituendum hominem Deo gratum? ADSERO. Habet majorem dignitatem, non physicam, sed moralem. Porro non physicam ; quia intrinseca gratiae adtributa nullatenus augeri possunt per habitudinem ad extrinsecam gratiam, vel Christi merita. Moralem quidem ; quia gratia prout in Christo, ejusque meritis fundatur, est principium merendi, ac satisfaciendi perfectiore modo, atque impetrandi per orationem efficaciorem, quam si daretur nullo habito respectu ad Christum ; qui proinde nobis fuit necessarius, non modo qua Redemtor, sed etiam qua Sanctificator. Quippe qui respectu habito ad ejus dignitatem omnibus numeris absolutam, reddit gratiam nobiliorem, & gratiorem, scilicet non in ordine ad suam substantiam, sed ad aliquot effecta secundaria, & adcidentaria. (*g*)

§. II.

Adulti impii Justificatio per gratiam sanctificantem.

394 QUAESTIO I. Quid sit haec Justificatio? ADSERO. Est transitus in homine ab statu injusti per peccatum mortale personale, ad statum justi per gratiam, quae est justitia universalis. Ex *Trid.* (*h*). Eruiturque ex *Scripturis*, e. g. *Isa.* 44. 12. *Ps.* 50. 9. *Hebr.* 1. 3. *Act.* 22. 16. & 1. *Cor.* 6. 11. Tum ex *PP.* cum *Ambr.* (*i*) & *Hier.* (*k*). Dixi *personale*, quo distinguitur a justificatione parvuli impii sola originis culpa maculati. Quod autem in hoc mirando divinae clementiae opere unum idemque sit justitiae infusio & peccati remissio, nuper adsertum nobis est, pluribusque confirmarat *Vasq.* (*l*).

(*f*) Adeundus cit. *Rip.* de ente sup. d. ult. s. 3. a n. 54.

(*g*) Pulcre quidem, pie, ac solide hanc in rem cit. *Suar.* l. 7. c. 8.

(*h*) Sess. 6. c. 4.

(*i*) L. 6. in Luc. c. 6.

(*k*) L. 3. contra Pelag. longe a fine.

(*l*) In 1. 2. d. 204. c. 3. sq. consentiens *Aureolo*, *Capreolo*, *Ruardo*, *Scoto*, contra Suar. & alios.

395 QUAESTIO II. Num necessario praerequirantur aliquae dispositiones ad Justificationem? ADSERO. Requiruntur ex lege Dei dispositiones morales, idest actus superni liberi, quibus peccator ad justificationem accedat. Haec nos condocent dogmata *Tridentino* praescripta (m). Dixi autem *ex lege Dei*; quia in alia rerum providentia posset fieri Justificatio absque ulla previa dispositione, etiam absque voluntaria peccati retractatione (n). Quippe si possit homo offensam sibi irrogatam remittere, quin ullatenus eam offendens retractet, cur non Deus? Tum si peccatum remittit Deus parvulo non retractanti saltem in capite, cur nequeat remittere adulto, non retractanti in se ipso? At vero in praesenti rerum ordine sunt simpliciter necessarii peccatoris actus; quibus nempe dicitur se se justificare, idest non viribus suis, vel merens de condigno, ut ajunt, sed viribus gratiae auxiliantis, & merens de congruo.

396 II. Has porro dispositiones edocuit *Trid.* (o), ubi enumerantur fides, spes, caritas, timor, dolor, propositum non peccandi de cetero. Ex iis vero sunt quae requiruntur formaliter, ut fides & dolor; & quae virtute, ut caritas & propositum, quae includuntur in dolore: aliae semper, ut fides; aliae plerumque, ut spes & timor; nonnullae remote, ut fides & adtritio extra Sacramentum; aliae proxime, ut perfecta contritio (p).

OBJECTIONES.

397 Obj. In nulla providentia potest fieri justificatio adulti absque voluntaria peccati retractatione praevia. Nam 1.° peccatum habituale consistit saltem ex parte in non retractatione peccati actualis; hoc enim tamdiu manet per modum habitus, quamdiu peccati actio non libere retractatur per conversionem ad Deum: ad eum modum, quo in humanis contractibus prior voluntas contrahendi manet per modum habitus, quamdiu alia libera voluntate non retractatur; at nequit ullatenus Justificatio, aut infusio gratiae cum peccato habituali consistere. 2.° ex Divo Th. (q) impossibile est, ut alicui remittatur peccatum sine virtute poenitentiae. 3.° divina condonatio nequit homini reddere involuntarium illud objectum, quod semel adprobarat, & nunquam reprobavit: ergo ut sit involuntarium, & omnino pereat, necessaria est ejusdem hominis retractatio. 4.° peccatum habituale includit conversionem inordinatam ad creaturam; at conversio ad aliquem terminum tolli nequit, nisi per aversionem ab ipso, quae est unica forma sibi contraria. 5.° homo habitualiter volens nequit reddi non habitualiter volens per alienam voluntatem. 6.° actus bonus praeteritus reddit hominem habitualiter bonum, dum non retractatur: ergo & malus malum. 7.° heinc fieret, quod divina voluntas non condonandi esset ratio, cur homo perseveret in peccato habituali: quod quidem pias offendit aures. R. N.

(m) Sess. 6. ubi de justif. impii.

(n) Favent *Suar.* l. 7. c. 21. & *Vazq.* heic d. 207. c. 3. quibus adhaeret *Mun.* d. 20. n. 83. cum *Del. Rip. Ovie. Esp. Gran.*

(o) Ses. 6. c. 6. & can. 7. & 9.

(p) Egregiam de iis doctrinam ediscere possis ex cit. *Suar.* l. 8. c. 6.

(q) P. 3. q. 86. a. 2.

398 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob. *N. Ma.* . Dici poteſt , quod infuſio gratiae reddit hominem virtute , & moraliter retractantem culpam praeteritam , quatenus pugnat cum hujus morali perſeverantia, qua homo erat Dei inimicus; nequit enim talis exſiſtimari, aut haberi diſpoſitus ad volendam culpam praeteritam, qui informatur gratia. Voluntates humanorum contractuum nihil aliud habent oppoſitum, quo retractentur, niſi contrariam voluntatem; at maculae peccati non modo opponitur contraria voluntas , ſed etiam infuſa gratia , aut quoque condonatio divina mere extrinſeca . Ad 2: Thomas loquitur de potentia ordinaria.

399 Ad 3. *D. A.* nequit homini reddere formaliter involuntarium &c. *C.*; quia ad hoc requiritur formalis retractatio : virtute involuntarium , *N.* ; quia ad hoc ſufficit gratia , quae eſt tacita quaedam reprobatio cujuſcumque lethalis. Poſita gratia , hoc ipſo perit illud quid morale peccati praeteriti , ſeu ejus permanentia pure exſiſtimata ; nullus enim prudenter exſiſtimare poteſt , hominem gratia informatum perdurare maculatum (*r*).

400 Ad 4. *N. Mi.* Etiam gratia eſt forma ob ſuam virtutem oppoſita illi inordinatae converſioni. Sicut autem actualis converſio ad creaturam tollitur phyſice eo praeciſe quod deſinat , ſic & habitualis ; uti evenit in homine habitualiter inimico , cui neſcienti remittitur offenſa . Ad 5. *D. A.* nequit reddi formaliter non volens, *C.* virtute non volens , *N.* Quid ? quod moralis perſeverantia peccati praeteriti pendet a jure Dei offenſi , quo jure ſi Deus remittens uti nolit , ejuſmodi perſeverantia deſinit , etſi homo non retractet.

401 Ad 6. *N. Con.* Poteſt homo offenſus cedens juri ſuo , tollere per remiſſionem injuriam ſibi illatam , non ita obſequium : ita & Deus relate ad peccatum , & ad actum bonum , e. g. actum ſpei; quoniam circa malitiam moralem , quia contra ipſum eſt , ineſt Deo duplex poteſtas , ſcilicet & vindicandi , & remittendi , ſeu quovis modo delendi ; at circa bonitatem moralem , quia juxta ipſum eſt , unica ineſt poteſtas , nimirum remunerandi , neutiquam deſtruendi. Ad 7. *D. Adf.* eſſet ratio per modum inducentis ad peccatum , *N* ; quia haec ratio tota eſt ab homine , qui peccans ſe te reddidit Deo inimicum , & peccato actuali , & habituali , quamdiu a Deo non condonetur : per modum non auferentis , aut condonantis peccatum , *C.* ſed ad iſtam condonationem minime Deus tenetur (*s*).

402 QUAESTIO III. Quid de fide actuali formali , neceſſaria ad Juſtificationem ? ADSERO 1. Eſt fides propria , qua creditur ex divino teſtimonio , vera eſſe , quae Deus revelavit , & ſigillatim Deum eſſe , & Remuneratorem eſſe. Quia ex *Hebr.* 11. *accedentem ad Deum* &c. 11. Haec fides , quae eſt juſtificationis initium , eſt neceſſaria

 ad

(*r*) Recolendi *Suar*, & *Vazq.* proxime laudati.

(*s*) Conf. *Suar.* & *Vazq.* proxime citt.

ad justificationem impii, tum fidelis, tum infidelis. Quia Paul. loquitur indiscriminatim, & quoque Trid. III. Non opus est ut extra Sacramentum coëxsistat physice actuali justificationi; sed satis est ut coëxsistat virtute, e. g. in memoria supernaturali de ipsa. Quia ad justificationem intra Sacramentum sufficit dolor virtuate: ergo & extra Sacramentum fides virtute (t).

403 QUAESTIO IV. Quid de spe veniae, ac timore divinae vindictae formalibus? ADSERO. Non sunt simpliciter necessariae. Quia potest quis moveri ad peccati detestationem ex perfecta contritione, vel perfecta dilectione Dei; tunc autem nec est formaliter spes, nec timor. Quid? quod non sunt multiplicandae difficultates ad justificationem, absque urgenti fundamento. Sunt vero moraliter necessariae; quia plerumque praecedunt, ut patet experientia; illis enim saepius, & connaturalius fragilitas nostra juvatur. Idem esto judicium de proposito; quippe quod imbibitur virtute in perfecta contritione, aut dilectione (u).

404 QUAESTIO V. Quid de amore Dei, & odio peccati? ADSERO. Sufficit ad justificationem formalis Dei dilectio absque formali contritione peccati, & vicissim contritio formalis peccati absque distincta dilectione Dei. Quia uterque actus alterum virtute includit. Insuper uterque ex his actibus est ex lege Dei proxima, & ultima dispositio ad justificationem. Quod cunctis catholicis in comperto est contra Bajum. At ex natura rei solum habet uterlibet specialem conducentiam moralem, ut utriuslibet intuitu infundat Deus gratiam justificantem. Scripturae quippe & PP. depraedicant justificationem tamquam beneficium moraliter distinctum a suis dispositionibus: ergo cum istis non connectitur ex natura rei. Idem dicito de adtritione intra Sacramentum (x).

405 QUAESTIO VI. Quo tandem pacto in adulto jam disposito fiat justificatio? ADSERO contra Novatores I. Non fit per justitiam Dei, quae in Deo est, nec per imputationem justitiae Christi; qua nempe intercedente peccata tegantur & non imputentur, adeo ut peccator maneat re injustus ac impius, & solum habeatur pro justo & mundo propter alienam justitiam sibi imputatam. II. Nec item fit per fidem; qua quemadmodum pauper manu adprehendit eleemosynam, ita peccator fide adprehendit justitiam Christi, qua subinde indutus coram Deo justus adparet.

406 III. Non fit per specialem aliquam fidem promissionum Dei. Quin immo fides, quae initium justificationis est, ea censeri debet, qua credimus vera esse quaecumque revelaverit Deus, seu historiae sint, seu miracula, seu promissiones.

IV. Fit

(t) Recole Suar. l. 7. c. 16. sq.
(u) Lege cit. Rip. n. 476, 48.
(x) Conf. Manief. cit. d. 20. n. 46.

407 IV. Fit formaliter per justitiam Christi in peccatorem derivatam, sibique inhaerentem, hoc est per gratiam, de qua disputamus. Per eam autem lethalia impii crimina ita remittuntur, ut penitus deleantur & auferantur, nec quidquam reliquum sit, quod culpae lethalis rationem habeat. Haec quidem dogmatica de justificatione capita desumsimus ex *Trid.* (y). Ea fusius exponunt & vindicant Polemici.

408 QUAESTIO VII. Num remissio peccati venialis spectet ad formalem gratiae justificantis effectum, uti spectat remissio omnium mortalium, quae sint in peccatore? ADSERO I. Non spectat. Quia veniale nullatenus opponitur cum gratia habituali, cum qua potest omnino consistere. II. Nunquam remittitur nisi habenti gratiam, & illud retractanti; etsi possit in alia providentia absque ullo peccatoris actu remitti, uti & lethale. III. Reapse remittitur formaliter per condonationem pure extrinsecam. Quia nihil est intrinsecum veniali oppositum, per quod formaliter remittatur. Dispositiones vero proximae, quibus haec remissio verisimiliter adnectitur, sunt contritio, & adtritio, etiam extra Sacramentum, actus heroici, devota Eucharistiae communio, actus venialibus oppositi; congruum quippe est, ut iis adliciatur Deus ad venialium remissionem (z).

OBJECTIONES.

409 Obj. contra III. Ads. Venialis culpae remissio fit per intrinsecam gratiae condonationem. Nam 1.° vel fit per gratiam cum adtritione intra Sacramentum, aut per contritionem extra Sacramentum; sic enim connaturaliter deletur aliqualis illa aversio a Deo, quam importat veniale. 2.° vel fit per gratiam non utcumque, sed ut collatam virtute Sacramenti, scilicet ut reconciliantem; atque adeo ex intentione remittendi veniale. 3.° vel fit per gratiam, quatenus haec habet gradus aliquos oppositos cum morali perseverantia venialium, virtute Sacramenti productos. 4.° vel fit per gratiam, ex ejusmodi intentione in Sacramento collatam & productam vi specialis actionis, intrinsece venialibus oppositae.

410 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* Nec adtritio, nec contritio intra, aut extra Sacramentum pugnant intrinsece cum peccato veniali; uti nec gratia, earum intuitu collata. Deinde per istos actus tolluntur peccata mortalia; at vero ex *Trid.* (a) *venialia multis aliis modis tolli possunt*. Ad 2. *N. A.* In tota illa complexione unice pugnat cum veniali divina intentio remittendi illud, quae quidem est peccatori extrinseca, ipsaque Dei condonatio. Ad 3. *N. A.* Hinc enim fieret, quod habenti mortalia, & venialia, ut ista quoque delerentur, conferretur virtute Sacramenti gratia perfectior, & purior quam habenti solum mortalia: quod videtur absurdum. Ad 4. *N. A.* Sic

(y) Sess. 6. c. 7. sqq. & in canonib. sparsim.

(z) Conf. cit. *Suar.* l. 7. c. 24. sq.

(a) Sess. 14. cap. 5.

Sic enim gratiae productioni gratis tribuitur perfectior effectus formalis, scilicet remissio, non modo mortalium, sed etiam venialium, quam ipsi gratiae tribuatur (*b*).

411 QUAESTIO VIII. Num ex alia Dei lege in statu naturae lapsae fieri possit justificatio, seu nuda peccati gravis remissio per condonationem pure extrinsecam? AFFIRMO. (*c*) Quia enim potest homo condonare suam offensam ex mero libito suae voluntatis: ergo & potest Deus, sic nimirum cedendo juri quod habet ad justam aversionem, poenamque peccatori infligendam propter peccatum praeteritum; quo scilicet homo maneat Deo non inimicus, esto non maneat revera amicus. Deinde potest Deus in statu naturae purae remittere peccatum sine infusione gratiae, quae tunc abesset, per condonationem pure extrinsecam (*d*) alioqui vel peccatum esset tunc irremissibile, vel Deus, non remittens, nimis rigidus, & inexorabilis: ergo & potest in statu naturae lapsae. Spectat autem ad clementiam, & potentiam principis posse aliquod condonare delictum, quin propterea ex delinquente faciat sibi amicum. Id tandem evincitur ex praesenti condonatione culpae venialis.

412 Hinc vero potest hoc pacto Deus unum lethale condonare, alio non remisso. Quia potest titulo unius peccati non indignari, & taliter adfici erga peccatorem, quamvis maneret inimicabiliter indignatus titulo alterius. Sic enim (ut vulgari inter homines exemplo rem explicem) constrictus ad jejunium ratione praecepti & voti, potest, remanente praecepti vinculo, remissionem a vinculo voti obtinere (*e*)

OBJECTIONES.

413 Obj. *primo*. Culpa gravis habitualis nequit ullatenus remitti per condonationem extrinsecam. Nam 1.° ex D. Th. (*f*) *non potest intelligi remissio culpae, si non sit infusio gratiae*. Et alibi docet, requiri gratiam ad tollendum peccatum, sicut visus ad tollendam caecitatem; haec autem nullatenus tolli potest absque positione suae formae contradictoriae, nempe visus. 2.° peccatum habituale est privatio gratiae; at privatio tolli nequit nisi per formam, qua privatur. 3.° nequit homo per formam pure extrinsecam transire de bono in non bonum: ergo neque de malo in non malum. Siquidem contrariorum eadem est ratio. 4.° nequit intelligi Deus pacatus, & reconciliatus per condonationem cum peccatore, quin illum redintegret in bonum praecipuum, quo illum privaverat per culpam, scilicet in sui amicitiam, quae recuperari nequit absque gratia. 5.° implicat contradictionem, quod duo homines sint aequales

(*b*) Plura cit *Rip.* d. ult. sect. 21. n. 276.

(*c*) Consentiunt *Suar.* l. 7. c. 22. & 23. cum *Bonav. Caur. Scot.* &c. *Rip.* cit. n. 274. cum *Bellarm. Zum. Gran. Plat.* cit n. 630. *Gvin.* tr. 8. cont. 4. pu. 4. n. 77. cum *Alen. Tan.* &c. *Mun.* d. 13. n. 69. cum *Compt.* &c. contra Vaz Val. Amic. Gon. &c.

(*d*) Ex assertis *supra* ad p. 194. n. 218.

(*e*) Favet *Mun.* cit. d. 13. n. 125.

(*f*) Heic q. 113. a. 2. O.

les in bonis, aut malis intrinsecis, & quod amentur inaequaliter a Deo; sed enim hoc eveniret, si Deus pure extrinsece condonaret uni peccatum, non alteri.

414 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: D. Th. utrobique loquitur vel de remissione ad perfectam Dei amicitiam evehente, vel de lege ordinaria. Neque vero ita proxime opponuntur gratia & peccatum, ac caecitas, & visio; haec enim nequeunt simul deficere in subjecto capaci, secus illa. Ad 2. *N. Ma.* Est duntaxat ipsum actuale peccatum moraliter perseverans. In pura natura esset peccatum habituale, quin esset privatio gratiae debitae: nec item a Deo est peccatum habituale, a quo est privatio gratiae. Ut summum peccatum habituale, prout in praesenti rerum providentia, connotat gratiae privationem.

415 Ad 3. *N. A.* Si Deus in alia providentia auferret ab homine gratiam, absque ejus culpa, transiret a bono in non bonum per formam pure extrinsecam, scilicet per decretum Dei excludens bonitatem, aut gratiam. Nec valent haec adagia quoad denominationes morales; nam quis per extrinsecam voti dispensationem transit ab obligato in non obligatum, idemque patet ex sexcentis aliis. Ad 4. *N. A.* Satis Deus ejusmodi intelligitur per depositionem, aut cessionem odii inimicabilis erga peccatorem; uti satis intelligeretur erga peccantem in pura natura, absque infusione gratiae. Ad 5. *N. Mi.* si loquaris de morali aequalitate. Homo cui peccatum non condonetur, est moraliter intrinsece malus, non autem homo, cui condonetur. Neque vero voluntas condonans debet esse amor, sed depositio odii, vel cessio juris ad odium.

416 Obj. *secundo* Rursum repugnat praeadserta condonatio. Nam 1.° Deus ante infusionem gratiae habet profecto voluntatem condonandi peccatum, & cedendi juri ad indignationem contra peccatorem; at haec voluntas sufficit ad condonationem extrinsecam: ergo nec in praesenti lege requiritur gratia intrinseca. Unde opinio nostra satis superque haereticis favet. 2.° per condonationem fit transitus ab uno contradictorio in aliud; nam Deus transit ab habente ad non habentem odio peccatorem, & hic transit de digno in non dignum odii: ergo fit cum aliqua mutatione; non autem in Deo, qui immutabilis est: ergo in homine per gratiae infusionem. 3.° quousque homo caret gratia ob suam culpam, est infectus peccati macula, & reus odii divini; at quousque gratia ipsi non restituitur, caret gratia ob suam culpam: ergo. 4.° nequit Deus sola sua voluntate tollere maculam peccati habitualis: tum quia transacta physice actione criminosa, homo manet maculatus ex sua peccati natura, & non ex sola voluntate Dei imputantis illud: tum quia peccatum habituale non pendet ab influxu Dei.

417 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: nunc habet Deus voluntatem condonandi, & cedendi juri formaliter per gratiam; at pro casu condona-

donationis extrinsecae haberet voluntatem condonandi, & cedendi juri formaliter per suam duntaxat voluntatem. Quid haec cum haereticis, negantibus intrinsecam gratiae formam in praesenti lege? illae haereses de re existente solum, nostra opinio de possibili decernit. Ad 2: ad illum transitum sufficit mutatio moralis, orta ex speciali modo tendendi in decreto, quo Deus vellet odisse peccatorem pro tempore determinato, non vero hoc tempore elapso; id quod evenit in relaxatione voti, & in praecepto quolibet, obligante pro tempore determinato.

418 Ad 3. *D. Ma.* ob suam culpam moraliter perseverantem, aut non remissam, *C.* ob suam culpam non moraliter perseverantem, sed remissam, *N.* Et *D. resp. Mi.* Et *N. Con.* Ad 4. *N. Ass.* Ad primam prob: macula est culpa praeterita, non utcumque sed ut moraliter perseverans, eo quod condonata non sit: unde per condonationem tolli potest; hac enim posita, definit homo denominari peccator habitualis. Ad secundam: peccatum habituale non pendet ab infusione Dei, saltem per se, quoad actionem criminosam; secus quoad carentiam condonationis, quam potest Deus tollere per oppositam condonandi voluntatem.

419 Obj. *tertio*. Divina voluntas condonans in nulla providentia potest aliud habere objectum, quam gratiae infusionem. Nam 1.° non est ejus objectum ipsa voluntas condonans; sic enim se ipsam respiceret, & faceret hunc sensum nugatorium, *volo me ipsam*. 2.° non est ipsa voluntas prout est remissio peccati, & cessio juris contra peccatorem; quia sic se solam adtingeret: at vero quaelibet alia divina voluntas se ipsam adtingit, quin sit condonatio peccati. 3.° non est ipsa voluntas, quae extinguat in Deo jus, ac in homine debitum ad odium inimicabile; quia postquam homo peccavit, potest Deus erga illum habere aliquem benevolum adfectum, & simul nolle contra eum indignari inimicabiliter, aut sibi jus, & in homine debitum ad indignationem relinquendo: ad eum modum, quo potest creditor suum debitorem diligere, & ab ipso nunquam repetere debitum, retinendo tamen in se jus repetendi, ac in debitore obligationem solvendi. 4.° nec est peccatum praeteritum, quatenus illud Deus nolit; quoniam Deus semper non vult peccatum, quin illud semper condonet. Ergo unice est gratiae infusio.

420 ℟. *N. Ass.* Haec difficultas ab omnibus superanda est in adsignando objecto condonationis extrinsecae apud homines. Itaque divina voluntas condonans ita tenderet: *volo remittere jus meum, quo gaudeo, ad habendum odio inimicabili peccatorem*. Haec autem plura adtingit: nempe peccatum, illud eliminando; peccatorem, eum benevole prosequendo; odium praeteritum, illud deponendo vi peculiaris decreti: & hoc quidem decretum esset in ejusmodi systemate juris divini remissio, & peccati hominis condonatio. Ad 1. prob. *N. Ass.* Nec repugnat, quod divina voluntas se se respiciat, nec quod

quod se ipsam velit: at vellet tunc se ipsam, non utcumque, sed prout adtingentem odium, quod re ipsa deponit, jusque ad odium, quod remittit pariter. Ad 2. *N. Adf.* Sic se adtingeret, non utcumque, sed ut condonantem, nempe propter specialem, propriumque tendendi modum, quo haec voluntas ab aliis divinis voluntatibus secerneretur.

421 Ad 3. *N. Adf.* cum adj. prob. Nec tenet paritas; quia voluntas humana ratione suae limitationis, etiam dubio procul praemisso jure ad repetitionem debiti, ad hoc repetendum non cogitur; at voluntas divina ratione suae infinitae perfectionis cogitur ad exigendum debitum ad odium inimicabile, quandocumque praemittitur, debitum in peccato praeterito fundatum exsistere. Hinc ex quo nolit Deus indignari inimicabiliter contra hominem, tacite remittit peccatum, simulque sibi jus, & homini debitum ad indignationem. Ad 4. *N. Adf.* Condonatio ex suo modo tendendi est tale decretum nolens peccatum, qualis non est ulla alia divina voluntas, quae peccatum utcumque nolit, seu odio habeat, istud tamen non condonando. (*g*)

§. III.

Reliqua gratiam sanctificantem spectantia.

422 QUAESTIO I. Quae ejus Caussa? Adsero. Multiplex adsignatur. Nimirum finalis est Dei gloria & vita aeterna: efficiens Altissimus Dominus: merens Christus Servator: instrumentalis Sacramenta, prae primis Baptismus. Haec dogmatice *Tridentini PP.* (*h*) Quae in hasce caussarum partitiones mutire olim ausus est *Courayerus*, diluimus *superius*. (*i*)

423 QUAESTIO II. Num & quo pacto augetur vel intenditur gratia? Adsero. Augetur re ipsa. Quoniam justificati, cooperante fide bonis operibus, crescunt & magis justificantur. Fide sanctum ex *Trid.* (*k*) Nec desunt quidem e sacro Codice testimonia pro sancto dogmate. Sic enim habemus ex *Prov.* 4. *justorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem*: ex 2. *Cor.* 9. *augebit incrementa frugum justitiae vestrae*: ex *Apoc.* 22. *qui justus est, justificetur adhuc; & qui sanctus est, sanctificetur adhuc*. E quibus merito concludas cum *August.* (*l*) *justificati sumus, sed ipsa justitia dum proficimus, crescit*. Ac rursum exinde contra Doctores Lutheranos, docentes per virtutes minime augeri justitiam, quod una eademque Christi justitia per fidem adprehensa, & a Deo imputata omnes aeque justificet, liquido subinferas cum eodem *Aug.* (*m*) *induti sunt sancti justitia, alius magis, alius minus*; itemque (*n*) *ipsi*

(*g*) Plura Authores pro Adserto nostro proxime laudati.

(*h*) Sess. 6. c. 7.

(*i*) Ad p. 264. in Adnotat.

(*k*) Sess. 6. cap. 10. can. 24.

(*l*) Serm. 16. de verb. Apost.

(*m*) Epist. 172. alias 29.

(*n*) Tract. 6. in Joan.

spiritales sancti in Ecclesia sunt alii aliis sanctiores. (*o*)

424 QUAESTIO III. Num amitti possit gratia, & reviviscere? Adfirmo utrumque. *Primum* videlicet tanquam fide certum ex *Trident.* (*p*) Et eruitur quidem apertissime ex *sacris Literis*, e. c. ex *Prov.* 4. 11. *Ezech.* 18. 21. & 24. *Matth.* 26. 41. & 1. *Cor.* 6. 15. & 10. 12. Quibus adcinunt *PP.* cum *Hieron.* confutante errorem oppositum Joviniani (*q*) & cum *Cypr. Chrys. Ambr.* propugnantibus contra Novatianos, peccata post baptismum commissa Sacramento poenitentiae deleri. Adde *Aug.* pro dogmate differentem. (*r*) Mitto absurda rationi satis obvia comparate ad plenam morum subversionem, quae consequuntur ex calviniano errore dogmati adverso. *Secundum* insuper. Gratia quippe semel amissa restauratur sine dubio divinitus cum in Sacramento poenitentiae, tum seorsim ab ipso quandocumque peccator se se prout oportet, disponit. Constat ex reviviscentia meriti theologici postmodum definienda. (*s*)

OBJECTIONES.

425 Obj. *primo* contra 1. Ads. Gratia est inamissibilis ex sacris Literis. Nam 1.° ex Prov. 17. *omni tempore diligit qui amicus est*. 2.° ex Ps. 36. justus *cum ceciderit, non collidetur*. 3.° ex Joan. 4. *qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum*, ubi Dominus nomine aquae gratiam & caritatem intelligit. 4.° ex 1. Cor. 13. *caritas nunquam excidit*. 5.° ex Matth. 8. *non potest arbor bona malos fructus facere*. 6.° ex Joan. 5. *scimus quia omnis, qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio Dei conservat eum & malignus non tangit eum.*

426 ℞. N. *Ads.* Ad 1. prob: ibi solum innuitur, veram amicitiam futuram esse perpetuam, nec infortuniis ingruentibus dissolvendam. Ad 2: est sermo de tribulationibus hujus vitae, quibus justi animus non frangitur; subjungitur enim, *Dominus supponit manum suam*. Ad 3: ea intelligenda sunt sub conditione, si nempe justus fontem aquae vivae non deserat, quia enim ex *Ierem.* 17. *dereliquerunt fontem aquarum viventium*. Ad 4: ex contextu abunde colligitur esse sermonem de caritate, quae in patria permanebit, quantumvis dona fidei & spei non perdurent. Ad 5. & 6: iis duntaxat intelligi datur, justos non prolabi in peccatum in sensu composito, hoc est quandocumque in statu gratiae, quae cum statu peccati omnino pugnat, perseverant. Alioqui siquidem, uti jure ajebat *Hieron.* (*t*) *si omnis, qui natus est ex Deo non peccat, & a diabolo tentari non potest, quomodo praecepit* (Christus) *ut caveant ne tententur?*

Obj.

(*o*) Recole quae *supra* indicavimus ad p. 171 n. 193.

(*p*) Sess. 6. cap. 15. & can. 23.

(*q*) L. 2. adv. Jovinianum.

(*r*) Civ. l. 21. c. 25. & l. de corrept. & grat. cap. 6. & 13. ac de dono persever. cap. 9.

(*s*) Conferre interea juverit *Suar.* cit. l. 11. c. 1. sqq.

(*t*) L. 2. adv. Jovinianum.

427 Obj. *secundo*. Inamissibilis est quoque gratia ex Patribus. Nam 1.° ex Aug. (u) *radicata caritas est, securus esto, nihil mali procedere potest.* 2.° ex Hieron. (x) *amicitia, quae desinere potest, vera nunquam fuit.* 3.° ex Greg. M. (y) *qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere; sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt*: sanctificantem itaque gratiam amittere nequeunt qui sunt vere justi. 4.° ex Bern. (z) *Petrus quum peccavit, caritatem non amisit ... sic & David quum peccavit, caritatem non perdidit.*

428 ℟. N. *Ass.* Ad 1. prob: loquitur Aug. de fructibus verae caritatis, qui nunquam pravi sunt, quemadmodum qui tanquam ex radice vitiata, a falsa caritate procedunt. Alias quo pacto dixeris sibi constare Augustinum toties pro dogmate loquutum, uti mox indicavimus? Ad 2: oratorio more loquitur Hieron. quasi intendens, amicitiam veram futuram esse sempiternam. Quis autem dixerit, nullam ex amicitiis inter homines violatis veram fuisse? Ad 3: de iis verba facit Greg. qui apud homines, quum injusti sint, justi videntur, quin tamen diserte ferat, non posse justos a gratia deficere. Ad 4: Bernardum in bonum sensum utcumque interpretari adgressus est Thom. (a) alii vero locum illum ex libro supposititio depromtum esse arbitrantur. Plura Polemici.

429 QUAESTIO IV. Num gratia generatim influat efficienter physice in actus quoslibet virtutum infusarum, qui nempe ad praesentiam gratiae animo inhaerentis a singulis emittuntur virtutibus? Adfirmo. Sic enim illa clarius & dignius concipitur & praedicatur justitia universalis. Neque vero influxus gratiae superfluit ubi agit virtutum influxus. (b) Immo potius quam maxime congruum est, ut concausae plurimae principio universaliori, digniorique subserviant ad peculiares operationum species.

430 QUAESTIO V. Anne speciatim influit pariter in actum eliciendum, quum urget in praesentia adimpletio praecepti, illaesa animi libertate? Magna olim animorum contentione Quaestio haec agitata est, utpote concernens intima creatae libertatis principia, tot hucusque, tantisque disputationibus apud Scholas controversa. Ajebant nonnulli (c) quoniam si gratia in alios actus influat, quum maxima urget necessitas, cur non influat? Eo praesertim quod gratia sic influens non est principium constituens libertatem, tametsi principium sit cum actu connexum ex determinatione voluntatis,

O o 2 cete-

(u) Tr. 8. in Joan.
(x) Epist. ad Rufinum.
(y) Mor. l. 34. c. 13.
(z) L. 2. de amore Dei c. 6.
(a) P. 2. 2. q. 24. a. 12. ad 2.
(b) Eum cum *Tho.* & copiosa Doctorum cohorte jure adprobavimus *supra* ad p. 271. num. 195.
(c) Cum cit. *Muniessa* d. 18. qui tamen immerito adlegat pro se *Ripaldam* ad d. 123. hic enim ibi n. 22. & 28 aperte negat influxum gratiae, quae sit principium non indifferens sed repugnans omissioni actus praecepti.

ceteroqui per alia principia liberrimae : quocirca ejusdem influxus proximus & connexio eum actu praecepto & cum non omissione ejusdem actus evertere nequit voluntatis libertatem, quae alias omnino constituta praemittitur, & quae gratiae influxum in actum praeceptum determinat. Haec illi.

431 Alii vero mordicus negabant. (d) Quia enim quidquid influit proxime in actum liberum, constituit libertatem, seu, quod eodem recidit, facultatem completam & proximam ad actum liberum; atqui repugnat ita constitui libertatem a principio, quod alias sit proxime per se antecedens actum bonum, cum eo metaphysice connexum, & essentia sua inconjungibile cum omissione actus: exploratissimum quippe omnibus est, libertatem esse integram & essentialem animi indifferentiam ad utrumque extremum: repugnat ergo gratia ista influens; quippe quae esset ejusmodi principium libertatis chimaericum.

432 Deinde facultas proxime libera illa est, quae sub conprincipiis proxime influentibus in actum liberum, vel, ut ajunt, in sensu composito conprincipiorum, hunc elicere potest, aut non elicere. (e) At vero tum justus, urgente praecepto, & gratia proxime influente, nequit non elicere actum bonum, praecepto obediens, quum peccare nequeat; quippe praemittitur gratiam per se se cum peccato pugnare: ergo. His jam vero pro utraque parte leviter indicatis, neganti subscribimus ceu verisimiliori, & potissimum consonae principiis creatae libertatis, nobis jamdiu in cit. Commentatio praejactis.

OBJECTIONES.

433 Obj. *primo* pro parte adfirmante. Non repugnat, gratiam per se influere in actum liberum quum potissimum urget praeceptum. Nam 1.° influit in alios actus non praeceptos: ergo potius in praeceptum. 2.° non omne principium influens proxime in actum liberum, constituit libertatem ad eum; si enim illud sit adquiribile, solum constituit libertatem ad eum in jure, seu potentia adquirendi ejusmodi influens, non autem in re, seu proxime in se: quod quidem evincitur ex sententia admittente scientiam mediam de consensu, atque decretum praefiniens consensum; haec enim ideo non in re, sed in jure adquirendi ipsa, constituunt libertatem ad consensum, quoniam sunt adquiribilia. 3.° actus tunc a justo elicitus est condigne merens gratiam, & gloriam; atqui ut ejusmodi sit, procedere debet a gratia influente in actum liberum.

434 ℞. N. Adf. Ad 1. prob. C. A. quia illi actus ita fiunt, ut possint non fieri absque peccato, essentia sua inconjungibili cum gratia. Et N. Con. ob contrariam rationem. Et vero pro actu tum praecepto suppletur defectus influentis gratiae sanctificantia per influxum divini Auxilii. Ad 2. N. Adf. cum prob. chimaerica.

(d) Cum *Oviedo* tr. 9. controv. 2. pun. 7. n. 93. sqq.

(e) Ex doctrina nobis praejacta ubi de libertate ad Tom. III. p. 185. n. 250.

ca. Etenim repugnat proxime influens, & solum adquiribile; quia si proxime influat, jam adquiritur; constituit enim integram potentiam proximam ad sui adquisitionem. Quod si principium sit influens, eo quod sit adquiribile; constituet tantummodo potentiam integram proxime non in re, sed in jure, erit que tunc homini solum completum jus in re, & solum completa libertas in jure, nullatenus vero perfecta libertas in re. Insuper scientia media, & decretum praefiniens influunt in consensum solum remote, scilicet media libertate creata. Et de solis quidem principiis remotis verum est, quod adquiribilia sint. Quocirca importune huc advocantur.

435 Ad 3. *N. Mi.* Ut talis sit, satis est, ut procedat a gratia, in eum utcumque influente. Tunc justus habet condignitatem ad suum meritum ex sola gratia condignificante; libertatem vero non habet secundum formam, vel gratiam, quia est cum ista in sua libertate connexus, sed solum secundum materiam, vel rem ipsam actus merentis. Neque vero debet gratia praecedere natura actum, ut eum condignificet, sed sufficit, quod ambo sint simul. Quod si quatenus condignificans actum praecedat, quum sit aliunde inconjungibilis cum omissione actus praecepti, istum determinabit, & necessarium constituet.

436 Obj. *secundo*. Rursum non repugnat ejusmodi gratiae influxus. Nam 1.° eadem est essentia & virtus gratiae, voluntatis, & actus ab ipsa eliciti in casu urgentis praecepti, & in casu non urgentis: ergo. 2.° quotiescumque voluntas se determinat ad actum amoris e. g. determinat pariter, & adplicat necessario conprincipia praecontinentia autorem, seu ad istum influentia; atqui gratia praecontinet actum amoris, ad quem influere potest. 3.° principium ex voluntatis determinatione connexum cum actu, & antecedens physice actum non officit libertati actus, uti patet in actu imperante, connexo cum imperato; at gratia in casu quaestionis esset connexa cum actu, istumque physice antecederet ex voluntatis determinatione.

437 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* In casu non urgentis praecepti est gratiae virtus, & voluntati per gratiam, seu cum gratia, ad eliciendum actum liberum; non vero in casu urgentis praecepti. Ad 2 *N. Mi.* Pro casu urgentis praecepti, gratia non praecontinet amorem liberum: unde nec ad istum influere potest. Quare si tunc in actum influat, in necessarium influit: & ad eum ipsa potius voluntatem determinat.

438 Ad 3. *D. Ma.* si principii connexio cum actu, & erga istum praexsistentia solummodo a voluntate pendeat, *C.* si non ita pendeat, *N.* Et vero actus imperatus solum accidentaliter est connexus cum imperante, & ab isto praeceditur; quoniam seorsim ab imperante, potest proxime elici a voluntate (*f*). Nec aliunde actus impe-

(*f*) Ap. cit. *Suar.* de grat. l. 12, c. 11. num. 8.

perans est antecedens ad omne libitum voluntatis, ex qua descendit actus imperatus. Et N. Mi.

439 Porro gratia pro quolibet eventu, & seorsim a quavis determinatione voluntatis, est, ut praemittitur, omnino incompossibilis cum peccato, adeoque cum omissione actus praecepti, in consortio gratiae urgentis: atque adeo nunquam influere potest tanquam principium proximum actus, nisi in actum necessarium, seu cum sui omissione incompossibilem. Nullam ergo patitur determinationem voluntatis, ut influat tunc in actum prorsus liberum. Quid? quod voluntatis determinatio relate ad influxum gratiae esset idem actus praeceptus sub gratia, omnino pugnante cum omissione ejusdem actus: quocirca ipsa ejusdem actus determinatio a gratia determinaretur: quo quid absurdum magis? (g)

440 QUAESTIO VI. Num gratia ad operandum bonum necessaria sit, adeo ut ea absente omnia peccatoris opera sint peccata? Nego, fide duce. Ac erui quidem videtur ex *sacris Scripturis*, cum *Ezech.* 18. 30. *Matth.* 3. 7. *Luc.* 18. 13. *Act.* 10. 2. Tum ex *PP.* prae primis ex *Aug.* (h) & *To.* (i) Quibus adde *C. Constant.* (k) *Trident.* (l) & varias proscriptiones pontificias plurium thesium (m). Ecquis autem sanae mentis effutiat, peccare impium dum largitor eleemosynam, parcit inimico, adimplet praeceptum Ecclesiae, castitatem servat, Christum sub Eucharistia latentem vera fide ac sincero cultu adorat? At de iis postmodum fusius ubi de peccato personali sermo erit. Interea consuli possunt DD. Polemici de gratia pertractantes.

441 QUAESTIO VII. Quid veniat nomine Perseverantiae in gratia? Adsero. Donum, quo homo reperitur justus in extremo vitae curriculi momento; atque adeo gratia praefulgens decedit, certo subinde inter beatos coelites referendos. En tibi unum, & felicissimum providentiae divinae praedestinantis effectum (n). Profecto mirabile donum istud, una cum decreto praedestinanti, omnia complectitur auxilia, quae praevisa sunt efficacia, ut quis sub eis gratia ornatus decedat. (o)

442 QUAESTIO VIII. Quid rei sit Confirmatio in gratia? Adsero. Est donum, quod ultra aliud mox expositum perseverantiae, quam finalem dicunt, electis quibuslibet communem, addit complu-

(g) Plura de quaestione, subtilissima quidem, at oppido tamen nihil pro disquirenda & comparanda indole libertatis creatae, dabunt *Munies.* & *Oviedo* proxime laudd.

(h) De sp. & lit. c. 28. ac de praedest. SS. c. 7.

(i) P. 2. 2. q. 10. a. 4. ad 3. & q. 23. a. 7. ad 1. & in 4. distin. 15. quaest. 1. a. 3. sol. 4.

(k) Sess. 15. in proscriptione prop. 16. Hussi.

(l) Sess. 6. can. 7.

(m) Videlicet propp. 35 & 38. inter vulgo Bajanas, 11. ex decreto Alexandri VIII. 44. ex Constit. Clementis XI. *Unigenitus*.

(n) Recole *superius* adserta ad Tom. II. p. 324. n. 585.

(o) Plura cit. *Suar.* l. 10. c. 5.

plura auxilia congrua & uberrima, ita, Deo peculiariter protegente, per longum vitae curriculum continuata, ut nulla in posterum noxa lethali contaminetur justus. Ejusmodi quidem auxilia, quibus justus mire subfultus, currit suavissime in lege Dei, ac tentationes & pericula quaelibet facillime superat, haud raro constituunt moralem quamdam delinquendi lethaliter impotentiam, cum facultate physica conjunctam: ac eam porro nonnulli Divae Matri ratione dignitatis adtribuunt; alii vero liberalius Confirmatis omnibus: quo nempe donum istud mirabile, ac sane perrarum, a dono perseverantiae valde frequenti, penitus, ut par est, nobiliusque secernant. (*p*)

443 QUAESTIO IX. Num & quo pacto justus de justitia sua certus esse possit? ADSERO I. Nequit certitudine fidei, seu prorsus infallibili, citra revelationem divinam. Fide sanctum, & *Tridentino* (*q*) definitum contra opinionem vulgatissimam Theologorum Protestantium, atque Calvinistarum (*r*). Docent quidem sacri *Codices*; e. c. *Eccli* 5. 5. *Eccles.* 9. 1. *Prov.* 20. 9. & 1. *Cor.* 4. 4. *Philip.* 2. 12. Tum *PP.* e. c. *Basil.* (*s*) *Hieron.* (*t*) *Aug.* (*u*) *Bernard.* (*x*).

444 Et ratio quidem manifeste suffragatur. Quid enim adeo certum est, ut falso nullatenus subesse possit, nisi quod ex verbo Dei revelato aperte constat? Licet autem exinde palam sit, cuicumque recte disposito culpam infusa, animoque inhaerente gratia condonare Deum; undenam vero, seorsim a revelatione, exploratissimum tibi est, in nullo tuam defecisse dispositionem, cui propterea infusio gratiae & culpae remissio infallibiliter subcesserit? Superest itaque prudens timor, anne nihilominus Dei amore vel odio dignus sis. Heinc

445 II. Nequit esse certus certitudine theologica, quae nempe exigit praemissam unam revelatam & alteram saltem moraliter evidentem, ita scilicet excludentem quamlibet de opposito formidinem, ut ei falsum subesse nequeat. Eadem quippe heic militat ratio. (*y*) III. Certus esse potest certitudine quadam morali (practicam dicunt) qua justi prudenti judicio vulgo exsistimant, nihilo interius conscientia remordente, se gratia ornatos esse ut digne accedant ad Sacramenta. Alioqui siquidem haec, uti saepe tenentur, non frequentarent (*z*).

IV. Cer-

(*p*) Conf. cit. *Suar.* c. 8. & cit. *Muniess.* d. 22. n. 9. sqq. Et recole *superius* disputata de gratia auxiliante per se se moraliter efficaci ad p. 225. n. 303. sq.

(*q*) Sess. 6. cap. 9. can. 13. & 14.

(*r*) Hos quidem excusare contendit *Ludov. Le Blanc* nobis alias merito laudatus & commendatus ad Tom. IV. p. 350. in Adnot., in suis thesib. ubi de justificat. *Arnaldus* vero in comment. contra justificationem Calvinisticam ad l. 10. c. 5. permultis e primipilis sectae testimoniis nullam Le Blanchii excusationem demonstrasse videtur.

(*s*) In constit. monast. c. 2.

(*t*) Dial. 2. contra Pelagian.

(*u*) De perfect. justit. cap. 5. & in Psal. 41.

(*x*) Ser. de conversat. ad clericos c. 6.

(*y*) Adstipulatur vulgatissima Doctorum sententia cum cit. *Suar.* l. 9. c. 11. & *Paulo a Concept.* tr. 13. d. 2. n. 105.

(*z*) Adeundus *Suar.* proxime cit.

446 IV. Certitudinem moralem, hac longe firmiorem adsequi possunt sanctiores homines, qui Domino perfectissime famulantur, & cum eo perquam familiariter versari consueverunt. Quia enim ubi exstant effectus moraliter certi justitiae, consequens est ut ibi absque ulla formidine & anxietate prudenti certum sit esse justitiam. Hujusce vero justitiae effectus procul dubio sunt abstinentia a crimine, ardens Deo placendi desiderium, bona opera, caritatis prae primis & poenitentiae (*a*).

OBJECTIONES.

447 Obj. *primo* contra 1 Ads. Hoc pugnat cum sacris paginis. Nam 1.° ex Rom. 8. 16. *ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. 2.° Ex 1. Cor. 2. *nos non Spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis*. 3.° ex 2. Cor. 1. *gloriatio nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in gratia Dei conversati sumus*. 4.° ex 2. Cor. 13. *an non cognoscitis vos met ipsos, quia Christus Jesus in vobis est, nisi forte reprobi estis?* 5.° ex 1. Joan. 3. 5. *qui servat mandata ejus in illo manet & ipse in eo, & in hoc scimus, quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis* Et c. 5. 19. *scimus quoniam ex Deo sumus*. At haec & plura iis consimilia aperte probant, posse justum certo infallibiliter credere, se gratia ornatum esse.

448 ℟. *N. Ads.* Adducti textus percommode exponi possunt de certitudine duntaxat morali, quam certis hominum classibus nuper adserebamus, ne ex iis, aliisque pro Adserto productis admittere cogaris, sibi non constare sacras Paginas. Ad 1. prob. testimonium hoc plerumque situm est in eo quod vulgo dicitur *bonae conscientiae testimonium*, quum nempe justi, nullo agitati remorsu interiore, tranquille ac suaviter in via Domini procedunt. Ad 2: per idem bonae conscientiae testimonium, permanentem in nobis prudenter putamus possidere gratiam, qua donati a Deo sumus. Ad 3: idem dicito. Ad 4. & 5: eodem plane recidunt quae Paullus & Joannes differunt. Nec sane puto ipsis adfingere possis, dixisse uspiam, quod possit justus citra revelationem cognoscere infallibiliter, se per gratiam ex Deo esse, ac Christum & Spiritum Dei sibi socios retinere.

449 Obj. *secundo*. Pugnat cum nonnullis Patribus. Nam 1.° ex Chrysost. (*b*) *quum Spiritus sanctus testatur, quae tandem est ambiguitas?* 2.° ex Bernar. (*c*) *hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus sanctus, dicens, dimissa sunt tibi peccata*. ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: apud Chrysost. nulla debet esse credendi ambiguitas quum certum infallibiliter est testimonium Spiritus sancti; quod istud vero ita certum sit, seorsim a revelatione superna, ne vel innuit quidem. Ad 2: dic similiter ad sensum Bernardi, de testimonio justis interius

(*a*) Consulendus cit. *Suar.* qui ex Scripturis & Patrum traditione Adsertum, more suo, perdocte & piissime illustrat.

(*b*) Hom. 13. in ep. ad Rom. 8. 16.

(*c*) Serm. 1. de Adnunt.

rius proposito ab Spiritu sancto, interventu suavium aliquot cognitionum mentis & cordis adfectionum, citra expressam revelationem.
450 Obj. *tertio*. Pugnat cum ratione. Nam 1.° potest homo certo cognoscere se peccato foedatum esse; ergo & esse gratia insignitum. 2.° non minus fides & scientia sunt Dei dona, quam sit gratia; illa vero certo cognoscuntur: ergo & gratia. 3.° hoc Adsertum perpetuo anxios, trepidosque reddit homines justos, abnuente paullino effato Rom. 5. 1. *justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum*.
451 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *C. A.* quia potest homo per intimam mentis conscientiam cognoscere factum, quod ipse sua voluntate peperit. Et *N. Con.* quia nequit cognoscere, quod re ipsa habuerit dispositiones supernas, quibus Deus gratiae infusionem illigatam voluit. Ad 2. *D. Mi.* cognoscuntur certitudine fidei citra revelationem, *N.* alia certitudine morali, experientia duce, *C. Mi.* & *Con.* sub hoc sensu. Nec enim aliter interni doni superni exsistentia certa percipi potest. Ad 3. *D. A.* sancte ac tranquille trepidos reddit justos, *C.* ita vero eos metuere jubent sacri Codices mox laudati ex *Eccli.* 5. 5. *Philip.* 2. 12. &c. quibus adde ex *Prov.* 27. 14. ubi legitur, *beatus homo, qui semper est pavidus*: secus *N.* Nec contra urgent adlata verba; quibus nempe fideles hortatur Paullus, ut pacem conservent cum Domino, perpetuo ejus gratiam animis confoveutes. Latius hanc in rem Polemici (*d*).

452 Quid vero, ad extremum inquies, de CONCORDIA FIDEI, ET RATIONIS, qua nos absque ulla ferme intercapedine sancta dogmata illustrare satagimus, comparate ad gratiam sanctificantem? Profecto nos ibi perpetuo hujusmodi Concordiam omnino praeterimus, ubi pro ea statuenda documentum opportunum suppetit nullum. Quid enim vim inferamus naturis rerum, ubi praesertim sacrosancta dogmatis veritas splendore suo se prodit, nec ullo indiget adminiculo, ut triumphet de falso?
453 Jam quod gratiam spectat, si eam consideres ceu donum supernum animo inhaerens, eumque mire deificans, eam nullo documento, quod sciam, quantumvis subobscuro & aenigmatico pagana antiquitas adumbravit: nimium plane sensibus, mentisque naturae impervium hoc donum est. Quatenus vero est, nobisque creditur peccatorum ablutio atque remissio, videri potest haud paucis delineata umbris, a moribus ritibusque Gentilium petitis.
454 Videlicet persuasum ipsis vulgo erat, frequentissimis quibusdam lotionibus peccatorum maculas abstergi, penitusque evanescere. Nec alio, reor, sensu eas commemorarunt lotiones, quas nonnulli *purificatorias* dixerunt, *Homerus*, *Persius*, *Euripides*, *Vir-*

(*d*) Cum Bellarm. & VVaiceaburg. ubi de justificat.

gilius, *Ovidius*; *Apulejus*, *Seneca*, cum alio Vate *Anonymo* (e). Ipsis deinde profanis gentibus in usu, ritnque fuerunt Vota, Supplicationes, Sacrificia, e. c. Taurobolium & alia propemodum innumera *expiatoria* dicta; quorum nempe interventu pro certo habebant suos placari deos, & ad veniam commissorum populi criminum pene compelli. Horum quidem exempla occurrunt passim apud Saxa literata, aliaque monimenta profana. At haec tamen alias explicanda latius, huc loci pro exoptata CONCORDIA innuisse sufficiat.

455 Commentati hucusque sumus qua dogmatice, qua biblice, qua scholastice, qua polemice praeclara gratiae sanctificantis adtributa, pluraque ex iis consectaria. Venio jam ad sacra vetustatis documenta, quibus illa egregie illustrantur.

(e) Recole *superius* dicta ad p. 254. in Adnot. sub init. ubi de hisce lotionibus verba fecimus, adnotatis horum, quos rursum producimus, Scriptorum profanorum dictis.

CLASSIS VII.

MONUMENTA ANTIQUITATIS
pro Gratia Sanctificante.
E RE MARTYROLOGICA.

1 *Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quia non me dereliquisti, sed connumerasti cum sanctis tuis* (*) *Obsecro te, Domine Jesu Christe, suscipe in pace animam meam, & ne patiaris a tua* gratia *separari.*

(*) Quoniam ab Angelo mox revelationem acceperat ei dicente, *ecce nomen tuum in libro Vitae coelestis adscriptum est.*

S. MARCUS Evangelista M. Christum deprecans, quum carceri propter praedicationem Christi mancipatus, ab Angelo divina revelatione communitus, se morti a gentilibus infligendae proximum praevidet, Alexandriae an. circ. 68. (ex *Act.* ejusdem Apostolatus Alexandrini & Martyrii, quae e 12. mss. codd. graecis & latinis digesta dant Bolland. ad d. 25. Apr. Evangelistae sacrum, p. 348. n. 8.)

Plane obvius hujusce Adloquutionis sensus in gratiam sanctificantem, qua Sanctus ornatissimus erat, tendit; haec enim suapte natura perpetuum in animo habitaculum ducit; nec ab ea separari Marcus poterat, nisi culpae lethalis interventu, a quo propterea in tormentis tutari Dominum virtute deprecatur.

2 *Triduo autem expleto, in nomine sanctae Trinitatis, Patris videlicet & Filii & Spiritus sancti percipietis sacrum baptisma, per quod ab* omni-

omnibus peccatorum contagiis abluti spiritali generatione, *quae per ipsum baptisma agitur*, filii Dei efficiemini.

S. MAXIMUS Presb. Ostiensis, M. adloquens XVII. custodes carceris, quo S. Censurinus detinebatur, qui viso miraculo in catenis Sancti sponte sua effractis, resipientes, Christi fidem optabant profiteri, apud Ostiam in Italia, sub persequutione Galli Imp. an. 252. (ex *Act.* SS. Censurini & Socc. ap. Bolland. n. 11. ad d. 5. Sept. ei sacrum, p. 522.)

Heic obiter adnotatum velim, in laudatis Actis e codice ms. Reginae Sueciae exscriptis, c. 1. n. 1. ad p. 520. haec narrari de Gallo Imp. *tanto quippe in Christianos furore exarsit, ut proposito Edicto penitus de terra nomen eorum deleri juberet: cujus persequutionis immanitas plurimos Romae Christo Domino Martyres procuravit*. Haec autem adprime consona iis sunt, quae de Edictis & saevissima Romae persequutione Galli *supra* tradidimus ex epistola Cornelii P. ad p. 16.

3 *Tunc Proconsul jussit eum in equuleo suspendi. Quumque torqueretur, dicebat ad eum, jam resipisce miser ab insipientia tua, & sacrifica ut animam lucreris. Maximus respondit, animam meam lucrabor, si non sacrificavero; quod si Sacrificavero, perdo eam. Mihi enim nec fustes, nec ungulae, nec ignis sentiendi dant dolorem, quia in me* manet gratia Christi, *quae me salvum faciet in aeternum...*

S. MAXIMUS M. alias saepe laudatus, in equuleo suspensus ad Optimum Proconsulem verba faciens, uti *supra* in Adp. p. XXXVIII.

Vides heic, nullo docente, traditionem veterem de permanentia gratiae sanctificantis, quae justos aeternum beat, a Sancto explicatius, & pulcerrime quidem expositam.

4 *Tunc Praefectus conversus ad Justinum dixit, audi tu, qui eloquens esse diceris, & putas te veram disciplinam tenere: si a capite per totum corpus flagellis caesus fueris, persuasum ne habes fore ut in coelum adscendas? Cui Justinus, spero, inquit, me habiturum quod habent qui Christi dogmata servaverunt, si haec ipsa, quae dicis,* per-

perpessus fuero . Scio enim omnibus qui sic vixerint (*) divinam gratiam conservari *quoad totus mundus conservetur .*

(*) Videlicet qui Christi dogmata servaverint .

S. Justinus M. Rusticum Praefectum adloquens , uti *supra* in Adp. p. XLII.

Rursum vetus & unice verum de gratia sanctificante *systema* brevi oratione exponit Sanctus . Ii nimirum duntaxat , qui servant Christi dogmata , utpote quavis noxa lethali , gratiae inimica , immunes , divina praediti gratia resplendent , haecque perpetuo in eis permanet , dummodo in ipsis perduret Christi dogmatum observatio ; quin immo , si haec duo permaneant , certo sciunt homines justi se corona coelesti beandos fore . Haec porro discimus ex laudatis Justini Adloquutionibus ; quibus porro Doctor & Martyr dogmaticus aperte statuit gratiae inhaesionem , seu permanentiam in justo , quam hoc documento , aliisque similibus subfulti certa fide tenendam definierunt Tridentini Patres ; tum coeleste donum perseverantiae in gratia , de quo nos cum Theologis disputavimus .

5 *Nec propter momentaneam,quam irrogare mihi poenam conaris* , alienus a Christi gratia , *vel communicatione Sanctorum efficiar .*

S. Alexander Miles Thebanus M. Maximianum adloquens , uti *supra* p. 245.

6 *Et conversus iniquissimus Judex* (*) *interim dixit ei , dic mihi per Deum , quem colis , si est tibi acquestus* (**) *auri & argenti dum ita praedicas? S. Andeolus respondit : divitiae nostrae non in auro atque argento , sed in* Christi gratia , *aut ejus regno consistunt .*

(*) Severus Caesar .
(**) alias *adquisitio* .

S. Andeolus M. (ex *Act.* Sancti n. 10. ap. Bolland. ad d. 1. Mai. p. 37. Recole Classem proximam p. 244. ubi de S. Andeolo .)

Hic erat veterum Christianorum sensus de pretio summo sanctificantis gratiae , quam utique Sanctus cum eodem Christi regno indubitanter comparat ; & merito quidem , ab ipsa quippe gratia tanti possessio regni tota pendet ; immo & ab hujus magnitudine beatitatis coelestis in eo regno gradus mensuram adcipiunt .

Cui

7 *Cui Praeses : num solus forte non audivisti mandata Imperatoris, jubentis ut quisquis non immolaverit diis male pereat ? Timotheus inquit :* Spiritus Jesu Christi in me habitat, *& ideo non sacrifico.*

S. TIMOTHEUS Lector M. respondens Ariano Praesidi eum sollicitanti ut mandato Imperatoris obediens, diis sacrificaret, in Thebaide an. circ. 286. (ex *Act.* Sancti & Maurae uxoris, quae Bolland. e cod. graeco Palatino produnt ad d. 3. Mai. utrique sacrum, p. 376. n. 1.)

Anne vero Spiritus ille divinus in Timotheo habitans, vel eidem inhaerens, ad sensum Martyris gratia sanctificans fuit, quae animum Justi coelitus possidet, aut potius Spiritus idem Sanctus, a Patre, Filioque procedens, quem una cum gratia re justo donari mox diximus ? Unum & alterum intellexisse Sanctum, quamobrem sibi summum nefas putaret immolare diis, Sanctum inquam doctrinis Ecclesiae probe imbutum, veri quidem simillimum mihi est.

Porro Daniel Papebrochius, vir summus, Actorum, quae mox adlegavimus, nobilis Interpres, in commentario praevio ad n. 3. fatetur ea maximi facere, quoniam *simpliciter scripta sunt, ad eum fere modum, quo ex Proconsularibus Actis habemus quaedam, & maximi facimus.*

Nimirum obtinebant in seculis remotissimis Acta quaedam Martyrum, quae quum de illis coram Judicibus quaestio institueretur, ab exceptoribus publicis Notariis excepta, inferebantur in Acta publica, & una cum aliis monumentis publicis adservabantur. Et haec quidem Acta publica vulgo *Proconsularia* audiunt, quoniam hoc nomine saepe nuncupata reperimus. Id plane genus, praeter alia, Eruditis viris habentur Acta Martyrum Carthaginensium, quos Scillitanos vocant, ut puta SS. Sperati, Narzalis & Socc., & Acta SS. Tharaci, Probi, Andronici; e quibus & nos saepe saepius, ubi de re Martyrologica sermonem instituimus, Adloquutiones dogmaticas avide depromimus.

Quo autem pacto haec Paganorum cura, & studio conscripta Acta in manus Christianorum devenerint, satis ostendunt Baron. in praefat. ad Martyr. Rom. ejusdem notis illustratum, c. 1. & alias, Bolland. in praefat. gener. suis Sanctorum Actis praemissa, §. 2. Ruinart. in praefat. ad Acta MM. sincera & selecta, §. 1. Horum autem postremus eam in rem ita disserit. „ In primis ea nonnun„ quam ab ipsis met notariis publicis quantovis pecuniarum pretio „ extorquebant. Nonnulli etiam quum Martyrum quaestiones ha„ berentur, se se cum spectantibus gentilibus intermiscebant, sicque „ ea, quae tum a praesidibus, tum ab ipsis Martyribus dicta, fa„ cta ve fuerant, diligentissime adnotantes, ex iis, quae coram po„ siti

„ ipfi viderant aut audierant, poftea Acta concinnabant, quae ab „ Epifcopis aut aliis, quibus haec cura demandata fuerat, recogni„ ta & adprobata, demum omnium fidelium manibus terebantur „. Ubi animadvertis, opinor, haec fecundi generis Acta fine dubio effe, dici atque exiftimari poffe faltem virtute Proconfularia, five iis aequivalentia.

Acta itaque Proconfularia omnino pura atque fincera vulgo reputantur, utpote abfque ullo aliquo fuco, five additamento ab iis, quae excepta fuerant a notariis, exfcripta. Hinc ea videris breviore ut plurimum ftilo conftricta; fimpliciter concinnata; colloquiis quidem referta, neglectis tamen prolixioribus; narrantia veri plerumque valde fimilia; cum hiftoria & chronologia temporum, rerumque, quas data occafione commemorant, adprime confentanea; legentium animos ad pietatem, ftudium verae religionis, piamque erga Martyres loquentes & patientes adfectionem fummopere excitantia. Ea propter Baronio, cui Scriptorum id genus pretium notiffimum erat, Scillitanorum Acta Martyrum *quovis thefauro cariora* fuerunt, uti teftatur idem in notis ad d. 18. Jul. litera *b*.

Ergo Actis id genus praelaudatis confimilia voluit difertiffimus Papebrochius Acta SS. Martyrum Timothei & Maurae conjugum. Et jure quidem optimo: quod quidem perfpicuum fiet cuicumque ea obfervanti, & conferenti cum iis, quae de notione ac dotibus Actorum Proconfularium delibavimus. Nobis quippe eam fimilitudinem in praefentiarum proponendi & vindicandi otium non eft. Satis efto nobis, iis unum indicaffe ex praecipuis capitibus, pro addifcenda difciplina rei martyrologicae magnopere opportunum.

Ex praeclaris eifdem Actis palam edifcimus facrum Lectoratus ut vocant, ordinem jam tum in Ecclefia obtinuiffe. Sic enim habent n. 1. fub init. *Ariano Praefidi adductus eft vir, nomine Timotheus, Lector ex vico Perapeorum. Dixit autem ei Praefes, quis es tu & cujus dignitatis? Refpondit Timotheus, Chriftianus fum, Lector ordinatus*. Praefulgebat itaque Sanctus dignitate Lectoris, qua utique rite ordinatus erat & vulgo habebatur. Sed de iis fufius *infra*, Deo Aufpice, ad Tom. VIII. ubi de Ordine facro.

Obfervatum denique velim, Arianum hunc, Praefidem in Thebaide a Diocletiano conftitutum, & in Chriftianos ferociffimum omnium perfequutorem, agnita denique facrofancta fidei Chrifti veritate, pro eadem illuftre fubiiffe martyrium ap. Antinoum Aegypti urbem an. circ. eodem 286. quo par nobile conjugum Timotheum & Mauram palmam reportaffe diximus. De eo plura Bolland. ad d. 8. Mart. eidem, Sociifque facrum.

8 *Paternus dixit, & quomodo poffumus baptizari qui fanguinem multorum Chriftianorum effudimus? Zenon dixit, omnia peccata in baptifma*

mo delentur. Nam ut scias hoc ita esse, ipsa fides, quae a Sacerdotibus praedicatur, docet remissionem peccatorum *& carnis resurrectionem & vitam aeternam.*

S. Zenon M. instituens Paternum Tribunum in caussa sua Judicem, de conversione ad fidem Christi cogitantem, Nicomediae sub Juliano Augusto (ex *Act.* Sancti una cum Paterno, filiis, pluribusque Sociis, quae Bolland. e eod. ms. ecclesiae Atinensis cum aliis collato in vulgus emiserunt ad d. 2. Sept. Sancto sacrum, p. 364. n. 12.)

Profecto qui peccatorum remissionem dicit, gratiam justificantem, seu peccata remittentem explicate nominat, aut saltem potissimum ejus effectum, qui summam Dei erga miseros peccatores misericordiam quam eximie demonstrat. Mirandam hanc gratiae indolem saepe numero ingeminant in Actis Sancti Martyres.

E RE LITURGICA.

9 *Oremus & pro Catechumenis nostris .... ut per lavacrum regenerationis, accepta remissione omnium peccatorum, digni inveniantur in Christo* Je*su Domino nostro.... Deus... auge fidem & intellectum Catechumenis nostris, ut renati fonte Baptismatis, adoptionis tuae filiis aggregentur Per.*

E Sacrament. Gelasiano l. 1. in Ordine de feria vi. in Parasceve seu Passione Domini, orat. pro Catechumenis (ap. laud. *Murat.* de Litur. rom. t. 1. col. 561.)

En tibi disertissime expressa & cantu publico pervulgata in sollemni, longeque peculiari officio in Parasceve, praecipua gratiae sanctificantis effecta, nempe remissionem omnium peccatorum, qua donatur animus, quem subintrat, & adoptionem seu filietatem adoptatitiam Dei, qua per eam animus insignitur, sitque subinde divinae consors naturae. Haec quidem effecta, plane mirabilia ac pene divina, una cum gratia, indivulsa eorum effectrice, precatur Deum Ecclesia pro Catechumenis, qui ex antiqua disciplina ad lavacrum regenerationis aut Baptismatis sollemnis postridie adcedere jubebantur in pervigilo sancti Paschatis.

Jam vero duo heic nobis praecipuae notae occurrunt ritus, sacri videlicet officii in Parasceve, & statuti Catechumenatus; de quibus saltem paucis heic differamus, res ipsa jubet. Et ut a primo exordiamur: sacratissima fuit in utraque ecclesia a tempore Apostolorum dies illa, in honorem passionis & mortis Domini; quae

in

in ea potissime recolitur, adeo ut ipsa dicatur antonomastice apud Codices Liturgicos *Passio Domini*, & apud Chronicon *Prosperi* ad an. 444. *dies Passionis*. Eam primaevi fideles peculiaribus sancti moeroris precibus, jejuniis, vigiliis celebrarunt. *Baillet*. de fest. t. 4. §. xvi. col. 237. ejus institutionem ad Apostolos revocat, adducto S. Augustino epist. 118. vet. edit. ad Januar. Verum S. Doctor haud ita decretorie loquitur: ipsum audi „ illa autem, quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri; sicuti quod Domini passio & resurrectio & adscensio in coelum, & adventus de coelo Spiritus sancti anniversaria sollemnitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit, quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, ecclesia. „ En tibi ex Augustini sententia, festum passionis, aut in Parasceve, institutum esse, non simpliciter ab Apostolis, sed vel ab Apostolis, vel a plenario quopiam Concilio.

Praecitatis a *Bailleto* haec idem proxime praemiserat; quod nempe ex opinione universae Ecclesiae instituerint Apostoli festa mysteriorum, quae suis iidem oculis fortunata sorte conspexerant; e quorum plane numero sunt, quae mox enarrasse vidimus Augustinum. Ergo ne instituerint quoque Apostoli festa de baptismate Christi, de suscitatione trium defunctorum, de miraculo in Cana Galileae, de confectione Ss. Eucharistiae, de reliquis demum gestis Domini, quae ob suos oculos habuerunt Apostoli, quaeque singulis ordine Dominicis concelebrat Ecclesia per anni circulum? Anne Bailletus loquitur duntaxat aut praecipue de illis clarioribus sollemnitatibus, quas nuper innuit Augustinus? Non abnuo: optarem tamen, suum effatum aut canonem, quem non amplectitur simpliciter Hipponensis Antistes, ille ulteriori documento confirmaret: alioqui non unquam non superest dubium, an Apostoli, an plenarium aliquod concilium, festum passionis, uti & cetera sollemniora, quae innuimus, instituerint.

Quod insuper ecclesiasticum festi hujus officium spectat, hoc eodem ferme ordine, quo nostris temporibus peragitur, concinnatum est in codice hoc Gelasiano, itidemque in Gregoriano, quin ibi deficiant orationes, quas elata voce recitat hodieque Sacerdos, & illa sigillatim adducta pro Catechumenis. Heae quidem preces, uti tantisper colligi videtur ex altera epistola *Coelestini* P. ad Episc. Galliae c. 8. ap. *Sirmond*. de CC. antiq. Galliae t. 1. p. 63., clarissime vero, quod Catechumenos spectat, ex *Pseudo-Clem*. const. l. 8. c. 6., pridem in universa ecclesia recitari publice consueverant: quibus enim vero diebus, qua sollemnitate, quo ordine, num omnes simul, aut adcommoda distributione sub variis diebus? Haud facile noveris. Porro codex Gregorianus easdem preces etiam ad feriam iv. majoris hebdoma-

domadae recitandas profert, non item Gelafianus; cujus fortaffe Author primus omnium eas preces collegit, ordinemque officii qui hodieque (fi pauca exceperis) unus idemque exftat, praefcripfit. Et haec, ni fallor, prima aetas noftri officii & adlegatae orationis, quam figillatim commemoratam reperio ap. *Augnft.* ep. 107. ad Vitalem, una cum oratione pro incredulis, & alia pro fidelibus, tanquam recitari folitis in Ecclefia. Quo tamen pacto, quove ordine ante Authorem Gelafiani codicis fanctum hac die officium celebraretur, lubentius difcam, quam edoceam. Plura de ritibus fefti idem *Baillet.* & *Liturgiographi* cum *Thomaff.* de feft. l. 2. c. 14. *Marten.* de antiq. difcipl. in div. offic. cap. 23. *Benedict.* P. XIV. de feft. l. 1. c. 7. a num. 140. Adnotandum denique, Miffam praefanctificatorum, hodiedum in hoc fefto ufitatam, & in codice Gelafiano defcriptam, antiquioris effe moris; quem nempe fuo jam tempore ex traditione Ecclefiae obfervatum retulit *Innocentius* P. I. in epift. ad Decent. cap. 4. Ut autem quid fimile de ceteris hujus officii ceremoniis adferam, documentum mihi fuppetit nullum.

Venio jam ad leviufculam de Catechumenatu expofitionem. Κατηχέμενοι Catechumeni ex ritu veteri certum conftituebant gradum feu ordinem Candidatorum facri Baptifmatis. Eos vocarunt latine *Auditores* antiquiffimus *Tertullianus* l. de poenit. cap. 6. *Cyprianus* epift. 13. & 24. *Ifidor.* orig. l. 7. c. 14. quoniam ecclefiaftica erudiebantur catechefi ad rite fufcipiendum Baptifma, quod ex animo depofcebant: unde & a laud. *Tertull.* iidem *Novitioli* nuncupantur; ac *tirones Dei* ab *Augnft.* de fymb. fid. ad Catechum. l. 2. c. 1. nullus etenim nifi praemiffo ejufmodi tirocinio ad facrum fontem admittebatur; adeo ut fi quis infans etiam tum baptizaretur, fponderent fufceptores fe illum olim catechefi informaturos. Hi varias in claffes, peculiaribus titulis, nominibus & officiis infignitas, diftribuebantur cum apud Graecos, tum apud Latinos; dictos enim eos reperies inter Graecos, *exforcizatos*, *adjuratos*, *albo infcriptos*, *catechizatos*, *initiatos* (Lege *C. CP.* I. can. 7. & *C. Trullan.* can. 95.) tum inter Latinos, *audientes*, *fubftratos*, *illuminandos*, *competentes*, *electos* (Lege *Aug.* ferm. 116. de tempore, *Ambrof.* epift. 33. *Ifidor.* de eccl. offic. l. 2. c. 21.); deductis videlicet iis nomenclaturis ab officiis aut muneribus, quibus unufquifque inter eas claffes fuccedentibus vicibus fungeretur (Adeundi *Eufeb.* demonftr. ev. l. 7. c. 3. *C. Illiberitan.* can. 39. *Pfeudo-Clem.* l. 7. conft. c. 39. & alias, cum notis *coteleriauis*, *Jeffe* Ambianens. Epifc. Scriptor IX. Seculi, in epift. catechiftica ap. Bibl. PP. Lugd. t. 14. a p. 67.)

Porro Catechumenis tanquam membris ab Ecclefia Chrifti adhuc alienis, intercludebatur aditus ad penitiora religionis Myfteria: & hinc apud Authores celeberrima de *difciplina arcani* pertractatio, quam plane indicant *Tertull.* apolog. c. 7. *Cyril.* Al. l. 7. cont. Julian. *Ambrof.* l. de initiandis, *Bafil.* de Spir. S. ad Amphil. c. 27.

Chryfoft. hom. 72. in Matth. & alibi, *Auguft.* in Pfal. 33. & 39. & 109. *Orthodoxus* ap. Theodoret. dial. 1. & 2. (In hanc rem plura Cardin. *Bona* rer. liturg. l. 1. c. 16. cum notis *Roberti Sala*, tum *Schelftrat.* in comment. peculiari, *Pagius*, *Mendoza*, *Gerbert*, quos fupra laudavimus in Tom. I. p. 320. quidquid contra hanc difciplinam ejufque nomenclaturam tanquam a Romanenfibus primum confictam declament Proteftantes *Albertinus*, *Dallaeus*, *Bafnagius* ap. & cum *Binghamo* de origin. ecclef. l. 8. c. 8. volum. 3. a p. 300. & l. 10. c. 5. vol. 4. a p. 120.) Ipfi itaque e Miffa, habito poft Evangelium fermone, mittebantur, juffi e foribus templi egredi voce Diaconi aut Subdiaconi vel etiam Oftiarii, fecundum varios ecclefiarum mores: haec quidem Miffae pars dicebatur Miffa Catechumenorum; verum & ab ifta *miffione* nomen *Miffa* toti demum fimpliciter auguftiffimo Sacrificio inditum effe, contendunt vulgo recentiores ap. & cum cit. *Bona* l. 1. c. 1. §. 6. adfentiente ejus illuftratore *Sala*. Quin etiam apud Graecos in aliis vefpertinis officiis ab ecclefia arcebantur Catechumeni, ut videre eft ap. *Goarium* in notis, feu in variis lectionibus orationum Lucernarii pag. 45. fub med. Cetera bene multa Catechumenos fpectantia nobis alias, fi Superi faveant, exponenda fuperfunt. Confer interea unum pro multis *Cangium* in gloff. lat. art. *Catechizare* & *Catechumenus* & *Miffa*.

10 *Deus qui renatis fonte baptifmatis delictorum indulgentiam tribuifti: praefta mifericors ut recolentibus hujus nativitatis infignia plenam adoptionis gratiam largiaris. Per.*

Ex eodem Codice in orat. et prec. de Pascha annotina num. lv. (ap. laud. *Thomaf.* t. 6. p. 83. col. 1.)

Habes iterum remiffionem peccatorum, donumque adoptionis; quibus nempe juftificans gratia medio baptifmate, renatos ex aqua & Spiritu coelitus exornat. Ubi adnotes, velim, fublimia ea encomia, quibus Patres cum *Nazianz.* orat. 40. fanctum baptifma efferunt, totidem effe gratiae juftificantis praeconia; quippe cui baptifmi latices dona omnia, quibus renatum adficere praedicantur, adcepta referunt: id quod relate ad cetera Sacramenta haud difparā jure fubinferas.

Pafcha hoc annotinum idem valet ac anniverfarium. Nempe olim in ecclefia Romana qui in priori Pafchate baptifmum fufceperant, infequenti anno ad ecclefiam conveniebant, fuaeque regenerationis anniverfarium diem cum oblationibus ad hanc Miffam follemniter celebrabant. Habetur hoc feftum *in Pafcha annotina* apud vetuftiffimum Kalendarium Vaticanum editum ab *Allatio* de conf. eccl. col. 1489. poft diem xix. Kal. Maii, in Antiphonario & Refponfali *Gregoriano*, ac in codice *Rataldi*; tum in Kalend. *Frontoniano*

poft

post diem XIV. Aprilis, ac in libro Comitis edito a *Baluz.* in adpend. post notas ad capit. col. 1327., post Dominicam II. *post Octabas Paschae*. De eo pertractant *Liturgici* cum *Microl.* c. 56. *Beletho* c. 137. *Macro* art. *annotinum Pascha*, *Menard.* in Gregor. *Marten.* de antiq. discipl. c. 26. n. 6. sq. *Durand.* l. 7. c. 1. n. 37. 38. *Honor. Augustod.* l. 3. c. 137. *Cang.* in glossar. art. *Pascha annotinum*, *Baillet.* de fest. t. 4. col. 64. *Vezzos.* & *Jos. Aloys. Assemau.* in hanc Missam codicis Gelasiani.

Valde tamen dissentiunt in adsignando proprio anniversariae huic sollemnitati die; alii quippe reponunt cum laud. *Microl.* diem, qui respondet diei anni praeteriti, completque annum integrum a die suscepti olim baptismatis; alii vero cum cit. *Menard.* adsignant Dominicam, aut diem alium proxime post praecipuum Paschatis ejusque Octavae festum, vel sabbatum, quod excipit Dominica dicta *in Albis*. Ego tamen has opiniones nihil moror, ac illico tenendum reor, hunc diem sollemnem pro varietate disciplinae, quae obtinuit apud latinas ecclesias, varie quoque celebratum fuisse, scilicet alicubi stato fixoque die, complente annum a suscepto baptismate, & alibi die mobili, aut fixo etiam intra tempus, quod Paschale dicunt; pro iis enim exempla suppetunt apud laudatos Authores, praesertim *Marten.* & *Cangium* cum novis additionibus PP. Benedictinorum, quibus adde *Thomam de Lentino* in vita ms. S. Petri Martyris n. 38. ap. *Bolland.* ad d. 29. April. p. 698. col. 2. sub init.

Anne vero Pascha hoc annotinum etiam apud Graecos obtinuit? Si consentias *Benedictinis* PP. mox laudatis, ad col. 211. §. *Ad.* adfirmabis, quoniam ad illud respexerunt *Greg. Nazianz.* orat. 40. sub init. & *Joannes* Archiep. Nicaenus, scriptor Seculi VII., in orat. de Chr. nativ. p. 308. Mihi vero utrumque Authorem sedulo perlegenti, illum scilicet in editione Billiana; istumque ap. Bibl. vet. PP. Lugd. t. 12., valde dubia sunt adlegata utriusque in hanc rem testimonia, nec unum aliud pro graeco, de quo quaerimus, ritu, hucusque illuxit. Plura, nec spernenda quidem, de latino Paschate annotino cit. *Baillet.*

II *Deus, qui renatis ex aqua & Spiritu sancto coelestis regni pandis introitum, auge super famulos tuos gratiam, quam dedisti: ut qui ab omnibus sunt purgati peccatis, nullis priventur promissis. Per.*

E LIB. SACRAMENT. S. GREGORII IN ALIA ORATIONE, QUAE EST INTER ORATIONES PASCHALES (ap. t. 3. ejus operum *edit. Mantinae* col. 83.)

 Per-

Perſpicue heic diſcimus tanquam priſcis receptum Patribus, dogma de augmento gratiae ſanctificantis; quod nempe ad eum modum exponere juvat, quo per additionem graduum intendi dicitur & augeri lux, calor, albedo &c.

Et vero dubium valde, reponit quiſpiam, adducimus pro traditione Dogmatis teſtimonium. In primis enim haud parum ambigitur inter Eruditos viros, an codex iſte ſit legitimus Gregorii foetus; ac deinde licet haud leviter ſuſpicari, num ſigillatim adducta oratio, una cum reliquis eidem titulo ſubjectis, ſit pariter, uti alia plura, in codicem aliena manu intruſa; eo potiſſime, quod in pervetuſto Vaticano Sacramentario Gregoriano, quod vulgavit *Muratorius*, eo loci nec noſtra exſtet oratio, nec alia ex laudatis paſchalibus.

Facili tamen negotio haec diluimus objecta, quo pariter oſtendamus noſtrum pro traditione documentum haud parum ſoliditatis praeſeferre. Et principio quidem conſtat apud omnes, conſcripſiſſe Gregorium unum aliquem codicem aut librum Sacramentorum, ut author eſt in ejus vita *Joan. Diaconus* l. 2. c. 17. ſic fatus, *ſed & Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemniis multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens pro exponendis evangelicis lectionibus in unius libri volumine coarctavit: quod volumen librum Sacramentorum praetitulavit*. Et is quidem liber ad eum ordinem redactus eſt, qui deinceps in eccleſia Romana ceteriſque ipſam imitantibus uſque modo obſervatus eſt, quin tamen permultis, ſed levioribus, quibus identidem auctus eſt, additamentis quidquam ei ſubſtantiae Gregoriani foetus ſubtractum fuerit. Hoc apud omnes bene ſapientes exploratiſſimum.

Illud vero prorſus incompertum, num ſcilicet idem exſtet autographus codex a Gregorio conſcriptus aut dictatus. Ceterum haud pauci reperti ſunt perantiqui codices, nomen, titulum & opus Gregoriani Sacramentarii, vel Sacramentorum libri praeferentes, quos in lucem publicam emiſerunt Viri Clariſſimi: puta *Pamelius* t. 2. liturg. illum edidit exſcriptum e codice bibliothecae Hildebaldi Epiſcopi, *Angelus Rocca* e codice bibliothecae Vaticanae, *Menardus* e codice bibliothecae S. Eligii, *Thomaſius* e codice bibliothecae Petavii Senatoris Pariſienſis, *Muratorius* e codice bibliothecae Ottobonianae. Et apud omnes quidem cordatos pro certo tenendum eſt, eos codices, ſatis ſibi ipſis invicem conſimiles, germanum Gregoriani Sacramentarii textum, ſaltem quoad rei ſubſtantiam exhibere: id quod in ſimili praemittendum ut certum eſt paſſim erga vetuſtos codices mſſ. qui deprehenduntur titulum ac textum alicujus autographi, qui jam interciderit, ſaltem quoad ſubſtantiam referre: ceteroqui nulla eſſet adhibenda fides apographis mſſ. etiam antiquiſſimis, exprimentibus textum autographorum codicum & ſacrae Scripturae, & primorum Patrum & Conciliorum, quos tamdiu periiſſe novimus; quod quidem nemo unus ſanae mentis admittendum duxe-

duxerit. Maneat ergo ex prudenti critice, editos istos, qui circumferuntur, codices legitimum Gregorii textum repraesentare; esto hic vel ille vel alter verisimilius & adcuratius: quod pro suo Ottoboniano *Muratorius* t. 1. in diss. praev. c. 6. prae ceteris evincere conatur.

Quod denique adlata precatio cum aliis paschalibus authentico Gregorii codici respondeat; exinde verosimili argumento subinferimus, quod ipsam cum aliis ad unum exhibeant omnes, quos mox laudavimus, codices, uno excepto Ottoboniano.

Ex iis autem omnibus porro liquet, documentum nostrum ex vetusto codice, nomen Gregorii praeferente, erutum satis solida probabilitate fulciri.

12 *Deus, qui hoc nobis confers gratia tua, ut justi ex impiis & beati efficiamur ex miseris: adesto tuis operibus....*

E Missali Gallicano veteri in oratione Missae post Pascha ante Ascensa (*hoc est* Adscensionem) Domini num. xxxvii. (ap. *Mabillon.* de liturg. gallic. l. 3. p. 376. col. 1.)

En tibi justificationem impii, ac speciosae beatitas sortem profectas a gratia tanquam a fonte praecipuarum virtutum & superni ordinis donorum, quibus Dei liberalitas justi mentem decorat & communit.

Istud Missale, eo nomine praenotatum, primum edidit Ven. *Thomasius* e pervetusto codice palatino bibliothecae Vaticanae, signato num. 493. uncialibus aut quadratis caracteribus. Eum reperisse monet negligentiori saepe manu conscriptum, quam multis mutilum paginis, ac refertum erroribus, videlicet amanuensis: quocirca minime verendum, ne quid foetidum aut erroneum adversus dogmaticam religionis doctrinam in eum, sive in ejus apographum irrepserit. Ipsi demum codici titulum *Missa Romana*, a manu recentiore immissum, tanquam a vero longius aberrantem sustulit, suffecitque hunc ipsum, quem nuper adtulimus. Et jure quidem optimo, nec enim Missale illud ritum romanum sequitur, sed gallicanum, ut porro liquet. Lege laud. *Thomas.* t. 6. in praefat. p. xii. sqq. & *Mabill.* cit. l. 3. in praefat. nu. 8. 9.

13 *Augeatur in vobis spes divinae beatitudinis, qua diem adventus Christi fideliter sustinetis: vestiamini quoque claritate justitiae, qua possitis ejus adventum intrepidi praestolare...*

Ex Orationali gothico-hispano in benedictione ad matutinum in die Sabbato de Adventu (ap. cit. *Jos. Blanchin.* p. 34.)

Nul-

Nullus plane dubito, quin ista ecclesiastica Deprecatio respiciat ex directo gratiam nostram per τὸ *vestiamini quoque claritate justitiae*. Est quippe gratia sanctificans, ex adsertis justitia quaedam universalis, nobilissimis praeclara dotibus. Quin etiam saepe apud sacros codices venit eadem sub nomine *justitiae*. Sic enim, ut alios mittam, ap. *Luc.* 1. 75. *Rom.* 5. 21. & 1. *Cor.* 1. 30. & 2. *Cor.* 9. 10. *Ephes.* 4. 24. *Jacobum* 3. 18. & 2. *Petri* 3. 13. Ergo ad mentem Auctoris idem omnino est vestiri claritate justitiae, ac per bona opera gratiam inhaerentem adquirere, aut pridem adquisitam servare & augere; quippe qua absente, minime quis adventum Domini dignus, aut intrepidus praestolari posset.

Jam vero *Adventus*, quod nomen in quatuor primis seculis rariusculum erat; quodque nonnunquam pro eodem Domini adventu, seu natali adceptum est, ex perantiqua ecclesiarum institutione nihil aliud vulgo est quam sollemnis quaedam ad rite praeveniendum Domini natalem praeparatio, per varias poenitentiae, pietatis, precumque exercitationes, certo cuidam temporis spatio circumscripta; illi quidem admodum similis, qua jejunio quadragesimali fideles praeparat Ecclesia ad festum Paschae rite celebrandum. (Lege *Menard.* in sacram. greg. t. 3. oper. S. Greg. edit. Maurinae a col. 445. *Thomassin.* de fest. l. 2. c. 4. *Grancolas.* comment. hist. in Brev. roman. l. 2. c. 4. *Bened.* XIV. institut. 11. *Baillet.* de sanct. ubi de fest. mobilib. t. 4. diss. de Adventu §. 1. & 2. a col. 258. *Marten.* de antiq. Eccl. disciplina in divin. celebrand. offic. cap. 10. *Merat.* in Gavantum t. 2. par. 4. tit. 1. observar. 1. *Mabil.* de liturg. gallic. l. 2. a p. 98. *Leodegar. Mayer* in explicat. ceremon. eccles. par. 3. c. 1. tum vetustiores Liturgiographos, *Amalar.* l. 3. c. 40. & l. 4. c. 30. ac l. de ordine Antiphonarii c. 8. sqq. *Bernon.* Augiens. Abbat. de quibusdam ad Missam pertinent. c. 4. *Microlog.* de ecclesi. observat. c. 30. sqq. *Rupert.* l. 3. c. 2. *Rab. Maur.* de instit. cleric. l. 2. c. 22. *Radulph. Tungrens.* de observ. canon. prop. 16. *Guil. Durand.* in rat. l. 6. c. 2. sqq.)

De origine, seu primaeva Adventus institutione varie opinantur Liturgici. Eam S. Petro vindicat cit. *Durand.* cui adcessisse videtur *Gavant.* in thesau. sacr. rit. par. 4. tit. 1. At nullo tamen suffulti documento, nullo pariter negotio vulgo rejiciuntur. Est qui contenderit ejus antiquitatem extundere e quibusdam verbis *S. Chrysost.* hom. 3. in epist. ad Ephes. Incassum vero; quum ea verba non nisi admodum violenter detorqueri possint in eum, de quo nunc differimus, Adventu, sicut optime probat cit. *Menard.* col. 446. sq. quem consulas. Censent alii institutum jam fuisse Adventum ecclesiasticum aetate SS. Ambrosii & Augustini, freti nimirum quodam hymno de Adventu Domini, qui Ambrosio tribuitur in Hymnario, Romae haud ita pridem edito; tum epistola Augustini ad Bibianum e msf. codice S. Petri Carnutensis depromta, vulgataque

que a *Mabill.* de lit. gallic. in adpend. probat. §. 3. p. 458. sqq. Ceterum nec convenit apud Eruditos de legitimitate hymni Ambrosio inscripti, nec forte unus ex ipsis est, qui adlatam, tributamque Augustino epistolam non existimet notham.

Scriptores Galli frequentissime illam in Gallia coeptam institutionem adferunt, revocantque ad Seculum v. ex Perpetuo Episcopo Turon. qui, ut author est *Gregor.* Turon. item Episc. in hist. l. 10. c. 31., injunxit suae dioecesi *a depositione Domni Martini usque ad natale Domini terna in septimana jejunia*; vel paullo serius ad Seculum vi. ex eodem *Greg. Turonen.* qui l. de vitis Patrum c. 15. commemorat quadragesimam, quae tum obtinebat a die S. Martini adusque sollemnitatem Dominici natalis, tum potissimum ex *C. Matisconen.* I. quod an. 582. can. 9. praescripsit, *ut a feria S. Martini usque ad natalem Domini secunda, quarta & sexta sabbati jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari*. Et vero iis refragatur eit. *Bened.* xiv. instit. 11. n. 7. ubi primum ejus institutionis authorem S. Gregorium M. depraedicat, fultus authoritate Martenii cit. c. 10. n. 10. Amalarii cit. l. 3. c. 40. & Bernon. cit. c. 4.

Quam vero parvi momenti sit authoritas hisce innixa Scriptoribus, exinde conjice. Quippe Martenius haud propriam ibi sententiam adserit, sed Amalarii & Bernonis: & ne Martenius quidem ipsorum authoritate adserit, vel adserere potuit, quod Gregorius fuerit simpliciter institutor Adventus, sed duntaxat Adventus, prout eum *a Dominica quarta ante Christi Domini natalem incipere solemus*; *idque* (sic ibi loquutus, pergit Marten. sub init. capitis 10.) *si Amalario & Bernoni* (ubi mox eos citavimus) *fides sit, est S. Gregorii Papae institutio. Quibus suffragatur ejusdem sancti Pontificis sacramentorum liber a Pamelio editus, tum mss. codicibus bene multis, in quibus quatuor tantum designatae leguntur Dominicae ad praeveniendam Domini nativitatem*. Haec ille. Et quidem nec aliud adfirmat uterque laudatus Author, nec aliud ad sensum Benedicti adfirmare licuit Martenio, qui & ibidem documenta mox adlata pro vetustiore Adventus institutione ipse produxit.

Accedit adversus adsertum Benedicti Pontificis, quod S. Gregorius non fuit author, sed collector libri Sacramentorum Romanae Ecclesiae, nomine S. Gregorii vulgati, qui videlicet liturgicos ejus Ecclesiae codices in certum ordinem melioremque formam redegit, vel, ut loquitur ejusdem Gregorii biographus *Joannes Diaconus* lib. 2. c. 17. *in unius libri volumine coarctavit*. Quocirca non instituit Gregorius, sed primum institutam, praescriptamque in ordine ad divina officia sollemnitatem exscripsit: atque adeo haec vetustiorem sibi authorem vendicat.

Rursum quod primum Gregorius sollemnitatem adventus quatuor constantem Dominicis, natalem Domini praecedentibus, secundum

dum hodiernum ritum instituerit, haud omnino liquet. Nam in Sacramentario Gregorii, quod vulgavit, illustravitque Menardus, quinque leguntur Dominicae ante natalem Domini, quemadmodum in Gelasiano, quod idem fortasse Gregorius in ordinem redegit, ac in plerisque vaticanis codicibus, aliisque. Et quidem, ut recte norunt Eruditi Liturgici, adhuc sub judice lis est, num Menardus, num vero Pamelius legitimum Gregorii foetum ediderit. Quin & citati Amalarius & Berno, licet innuant, ritum illum, quatuor Dominicas praescribentem, in Sacramentario, quod vocabant Gregorianum, contineri; at ne per umbram quidem indicant, scriptorem Sacramentarii fuisse hujusce ritus authorem.

Nec postremo desunt qui antiquitatem Adventus repetant ex Silverio P. denato sub an. 540. ob testimonium latum a Concilio IV. Provinc. Mediolanensi sub S. Carolo Borromaeo, ap. Acta Eccles. Mediol. par. I. p. m. 136. in haec verba „ Parochus autem tum „ ad eum frequentissimum Sacramentorum usum Parochiae suae fi- „ deles cohortetur, ut Provinciali tertio Concilio sancivimus; tum „ crebris monitis illud quod Silverius Pontifex Maximus statuit, in „ consuetudinem revocare studeat, ut qui saepius non communicant, „ singulis saltem Dominicis diebus in Quadragesima corpus Domi- „ ni sumant, ac praeterea diebus Dominicis Adventus „. Id quod S. Carolus zelo exaestuans repetit in sua IV. Synodo dioecesana decr. 10. ap. eadem Acta Eccl. Mediol. par. 2. p. m. 359. itemque in Rubricis, seu instructionibus ibid. par. 4. p. m. 512. Haec decreta retulit cit. *Thomassin.* l. 2. c. 4. n. 9. 10. nec ipse quidem eruditissimus vir quidquam adnotavit super hoc, quod ibi fertur a Silverio constitutum.

Verum enim vero nihil tale a Silverio monitum aut decretum nobis ullibi enuntiant qui vel leviter, vel accuratius ejusdem acta proferunt in pontificia, quam perbrevi ac subdifficili tempore occupavit, sede: puta vulgatus *Anastasius* in lib. pontif. *Baron.* ab an. 537. ad 540. *Bollandiani* in propyl. ad catalog. Pontif. ubi de Silverio sub peculiari diss. *Pagius* senior in crit. Baron. *Franc. Pagius* in breviar. ubi de Silverio, *Coustant* de epist. Pont. in art. de Silverio. Quapropter dubium quum sit hoc documentum, & dubia pariter illo innixa opinio sit oportet.

Porro inter istas, quas hucusque expendimus, opiniones illa sine dubio praestare videtur, quae Adventus ecclesiastici originem a laudato Concilii gallicani Matisconensis decreto repetit. Licet enim Perpetuus antiquiore illa sanctione communem aliquam instituerit poenitentiae ac jejuniorum praeparationem ad sancte praeveniendum Domini natalem; hanc tamen ecclesiastica officia, quae Adventum, de quo disserimus, potissimum constituunt, nihilo contigisse legimus; contra ac de Matisconensi statuto liquet. Quamobrem praeludium in Gallia dedit Perpetuus Adventui nostro, haud eum simpliciter praeformavit.

Sed

Sed & aliam censemus, ut nostram denique proferamus sententiam, in ecclesia romana vetustiorem Matisconensi praecepto institutionem; quam nempe praefert vetustissimus codex Sacramentorum ecclesiae Romanae, primum editus a Ven. *Jos. Thomasio*, vulgo ab Eruditis adscriptus antiquioribus Romanis Pontificibus, maximeque Gelasio I. qui sedit ab an. 492. ad 494. quapropter & idem codex vulgo, meritoque *Gelasianus* audit. Hic autem codex, pro cujus authoritate tanquam indubia; quidquid contra pugnent Protestantes, insignia porro documenta in medium proferri possent. hic inquam codex apud *Thomas.* t. 6. edit. Vezzosianae l. 2. a num. LXXX. ad LXXXIV. p. 159. sqq. quinque praescribit Missas *de Adventu Domini* in totidem Dominicis natalem Domini praecedentibus recitandas. En tibi primam, quam ex documento maxime veri simili noverimus, ecclesiasticae sollemnitatis de sacro Domini Adventu institutionem.

Ex Romana itaque ecclesia, non vero, ut Galli Scriptores cum *Bailleto* jactitant, ex Gallicana, mos ecclesiasticus celebrandi divinis officiis Adventum effluxit in latinas Ecclesias, & obtinuit usque modo; tametsi non aeque omnes ipsos prorsus Romanos ritus in ea celebratione olim amplexae sint: notum quippe est, in libro Ordinis Ambrosiani ap. *Pamelium*, & Moz-arabici ap. *Lesleum* ac *Blanchinum*, sex adsignari Missas *de Adventu Domini*; duas in Gothico ap. *Thomasium*, ac in Missali veteri ap. *Mabillonium*; tres in Bobiensi ap. eundem *Mabillonium* in Mus. ital. t. 2. a p. 284. Nec item eadem ubique fuit Cleri, populique disciplina circa ceremonias ecclesiasticas & jejunia, quibus olim celebranda praescribebatur sacri Adventus sollemnitas, ut discere est ex laudatis Liturgicis fusius hanc in rem differentibus.

Quod vero ad Graecam Ecclesiam adtinet; suum quoque instituit adventum post Seculum, ut ajunt, XII. variis abstinentiae, ac jejuniorum exercitationibus constantem; quae tamen aetate *Goarii*, ipso teste in Euchol. p. 207. ad septem dies natali Domini praevios contractae sunt. Ceterum in divinis Graecorum officiis nihil hucusque reperire licuit, quod Adventui nostro similem formam aliquam praeferat. De antiquis, prolixisque eorum jejuniis, quibus Adventum celebrabant, plura *Thomassin.* tr. de jejun. par. 2 c. 19. n. 8. *Cang.* in glossar. graeco p. 547. *Baillet.* cit. §. 2. n. 7.

14 *Deus omnipotens ... qui regenerasti famulos tuos ex aqua & Spiritu sancto ... immitte in eos Spiritum sanctum tuum Paraclitum & da eis spiritum sapientiae & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiae & pietatis ...*

Ex LIB. I. SACRAMENTOR. ROM. ECCLES. IN SABBATO S. DUM EPI-

Episcopus Sacramentum Confirmationis recens baptizatis ministrat. (ap. cit. *Thomas.* t. 6. p. 76.)

Egregiam sane de magnalibus sanctificantis gratiae doctrinam praefert haec Pontificis ad Deum omnipotentem deprecatio, sacramentum Confirmationis baptismo recens initiatis jamjam ministraturus. Quippe regenerationem hominis ex aqua & eodem Spiritu sancto per infusionem gratiae coelitus peractam tanquam certam praemittit. Ac subinde novum & sublime pro renato ejusdem gratiae incrementum exorat, quum ei adprecatur geminatam divini Spiritus immissionem, una cum Donis, quae recenset, ejusdem Spiritus; qui nempe eorum Auctor & Donator jure creditur ex *Isai.* 11. 2., videlicet in consortio gratiae, quae sicut aliarum virtutum, ita & hujusmodi Donorum radix est & origo, quae illa quasi exserit, & eisdem vicissim peculiari modo praeditatur. Haec quidem, quae vetus disciplina liturgica satis indicat, fusius *infra* ad Tom. VII. interpretabimur in consectario de Donis, Beatitudinibus, Fructibus Spiritus sancti.

Interea vero liturgicae eruditionis gratia observare juvat, quod ex contextu adlati codicis Romani, & plurium quos adferre liceret, aperte discimus morem illum usitatissimum conferendi sub una eademque ecclesiastica functione sanctum Chrisma proxime post baptismum. Hujusce ritus antiquitatem & apud varias Ecclesias durationem adusque Seculum VI. palam exhibent eorum temporum Scriptores, e. c. vulgatus *Dionys.* de eccles. hierarch. c. 4. 5. *Tertullian.* l. de bapt. c. 7. & 8. & l. de praescript. c. 36. & 40. & l. de resurrect. carnis c. 8. Pamelio interprete, *Cyprian.* epist. 70. ad Januar. & 73. ad Jubajan. *PP. Laodiceni C.* can. 48. *Cyril.* Hierof. catech. myst. 3. n. 1. *Optat.* Milev. l. 4. cont. Parmen. *Pacian.* serm. de baptis. *Pseudo-Justin.* in qq. ad orthodox. q. 137. *Pseudo-Clement* epist. 4. & l. 6. constit. apost. c. 7. & 23. *Theodoret.* ad cap. 1. Canticor. *Ambros.* l. de Myster. c. 7. *Hieron.* l. adversus Luciferian. *Augustin.* vel potius *Gennad.* l. de eccles. dogmat. cap. 52. *Cornelius* P. epist. ad Fab. ap. Eufeb. hist. eccl. l. 6. c. 35. *Amphiloch.* in vita S. Basilii cap. 5. ubi de baptismo ejusdem, *Leo* P. I. serm. 4. de nativit. *Patres C. Toletani* IV. can. 57. *Isidor.* de offic eccl. l. 2. c. 26. vulgatus *Ambros.* l. 3. de sacram. c. 2.

Heinc in eam ritus vetustatem vulgo consentiunt juniores Eruditi, tum nostrates cum *Marten.* cit. *Baluz.* not. in Rheginon. l. 1. c. 69. *P. Marca* in not. ad C. Claramontan. vulgato *Maldonato* de confirmat. q. 2; tum protestantes cum *Taylorio* & *Dallaeo* ap. & cum *Bingham.* t. 4. l. 12. c. 1. §. 2. p. m. 348. sq. quantumvis ii a nostratibus invicte rejecti, Confirmationem e numero Sacramentorum perperam excludant.

Sunt qui ritus originem ad Apostolos revocare non dubitent, a quibus nempe idem observatus fuerit, quemadmodum referri vide-

detur *Actor.* 19. 6. & *Hebraeor.* 6. 2; innuuntque *Origen.* l. 1. de princip. *Isidor.* mox citat. *Beda* in cap. 19. Act. *Walfrid.* de reb. eccle. c. 26. ac vulgo Interpretes in citata sacri codicis loca cum *Ambros. Haym. Anselmo*, quibus porro tanquam veri satis similiter rem exponentibus nostro suffragari calculo non est cur abnuamus. Omnes itaque tam infantes, quam adulti, & qui in celebrioribus Paschatis ac Pentecostes festis, & qui casu extra illa baptismo tingebantur, ut plurimum, si praesto esset Episcopus, statim ungebantur sacro Chrismate; aut si hic abesset, eum cito conveniebant baptizati, vel ad istos commonitus excurrebat Episcopus. Lege *Vicecomit.* de antiq. bapt. rit. c. 29. & 30. l. 5. ubi adposite rem exemplis confirmat, quibus plura documenta addit *Marten.* proxime laudat. cap. 2. art. 1. §. 4. & 5.

Usque dum vero ritus iste perduraverit, aut quando demum obsoletus jacuerit? Citatus *Vicecomes* cap. 32. conjectat eum post tempora Caroli Magni abrogari coepisse; *quia tunc etiam adultorum baptismus cessavit, quorum praecipue caussa Confirmatio adhibebatur*, videlicet apud latinas Ecclesias frequentissime, saltem ineunte jam Seculo XI. ut ego quidem arbitror. Nam, esto apud unam vel alteram Ecclesiam diutius ille ritus perduraverit, uti liquet ex perpaucis Ritualibus etiam recentioribus, quae debemus cit. *Martenio* l. 1. c. 2. art. 4; quod vero ritum ipsum adhuc Seculo XI commu-nem aut perfrequentem repraesentet, nullum, quod sciam, exstat.

Quod Orientales vero Ecclesias spectat, eandem pleraeque veterem consuetudinem haud ita pridem retinebant. Nimirum AEthiopes generatim, ex ordine baptismi secundum usum AEthiopum, citato per laud. *Vicecom.* cap. 32. scribentem an. 1615. Jacobitae Copti Alexandrini ap. *Jacob. M. Vanslebium* Ord. Praed. in hist. Eccl. Alexandrinae par. 2. c. 21. n. 1. p. 80. qui eam historiam digessit in Cayro an. 1672. & 1673. Russi & Graeci sub nomine catholicae & apostolicae Ecclesiae Orientalis, ex confessione fidei ejusdem Ecclesiae, par. 1. de fide, quaest. 104. fol. verso 160. sq. edit. Lips. 1695. quae quidem confessio primum probata est a C. Constantinopo sub Parthenio Patr. an. 1643. 11. Maii, secundum vero a Nectario Patr. Hierosolymit. an. 1662. 20. Novembr. uti liquet ex eodem libello confessionis sub init.

15 *Coelesti munere satiati, quaesumus Domine Deus noster, ut haec nos dona Martyrum tuorum deprecatione sanctificent. Per.*

E LIB. II. SACRAM. ROM. ECCLES. IN COLLECTA POST COMMUN. IN NATAL. MACHABAEORUM. KAL. AUGUSTAS (ap. cit. *Thomas.* t. 6. p. 343. sq.)

Supernam gratiam inhaerentem, procul dubio, nominat & commendat Deprecatio haec liturgica, quam post adcepta sacratissima

Corporis & Sanguinis Christi dona recitari jubetur Sacerdos in sollemni Natali Machabaeorum Martyrum. Quid enim aliud est, hisce donis ea suscipientem protinus sanctificari, quam eorum interventu gratia, quae suapte natura pene divina sanctum reddit hominem, exornari? Nec aliam porro vulgatissima Theologorum opinio sanctificationem novit ex Eucharistica Communione subortam, ac ipsam, quae antonomastice sanctificans est, gratiam. Ubi & obiter animadverteris hujusce doni praestantiam: quippe quum tanta sit Sacramenti divinae Eucharistiae dignitas, dignus ejusdem fructus & effectus sit gratia.

Sed eo insuper luculentissimum incomparabilis fortitudinis testimonium nobis in mentem revocat documentum, ubi Martyrum titulo & cultu septem illorum fratrum Machabaeorum, eorumque Matris spectatissimos triumphos exquisitis suppliciis partos concelebrat. Eos quidem, ne ulla unquam oblivione hominum delerentur, sacri textus historia immortalibus praeconiis diserte, lateque descriptos reliquit lib. 2. *Machabaeor.* integro cap. 7. Celebratissimi aetas Martyrii, quod Sancti Antiochiae, ex verosimiliore sententia, subierunt, merito recentiores referre consuetunt ad annum Mundi 3837. ante Christum Dominum 167.

Sacrum Martyribus festum quarto jam Seculo, vix reddita est ecclesiae pax per Constantinum, obtinuit apud Orientales plagas, praesertim in Syria & Cappadocia, indeque statim ad vicinas Asiae ac Graeciae provincias effluxit, uti perspicuo sunt argumento eloquentes homiliae in eam sollemnitatem recitatae ab *Greg. Nazianz.* hom. 22. & *Chrysost.* hom. 300. & 301. edit. Maurinae. Nec longiori post intervallo temporis idem sollemni ritu latinae ecclesiae adoptarunt, uti mihi colligendum videtur ex iis, quae tradunt *Ambros.* de Jacob & vita beata c. 11. 12. & l. 1. offic. c. 41. & epist. olim 17. l. 2. *August.* ser. 300. nov. edit. olim 109. *Gaudent.* ser. 15. de Machab. *Maximus* Taurin. nomine Eusebii Emisseni hom. de iisdem.

Anne item Romae v. saltem sub Seculum Natali Martyrum festum sollemne fuerit? Annuunt plerique omnes cum *Baron.* in not. ad diem 1. Augnst. *Quesnell.* in ser. 83. S. Leon. P. *Bolland.* t. 1. Aug. ad diem 1. p. 7. n. 11. *Bingham.* cit. l. 20. c. 7. §. 13. *Menard.* in Sacram. Gregor. ad diem 1. Aug. nota ... *Baillet.* t. 4. de sanct. vet. test. ad d. 1. Aug. col. 217. *Cacciari* in opera S. Leon. t. 1. par. 1. p. 240; qui nempe omnes uno ceu indubie legitimo ducuntur *S. Leonis* P. sermone nunc 83. de Ss. Machab. quo S. Pontifex diserte pronuntiat, hanc sollemnitatem Romae frequenti populo peragi consuevisse. Iis addo perantiquum *Polem. Silvii* laterculum, qui inter perpauca Sanctorum festa hoc designat *Kal.* (Aug.) *Martyrium Machabaeorum*. Mihi vero valde verosimile est, sacra festa ibi adsignata a Silvio, plane Romana esse, qualia sine dubio sunt profana cetera. Con-

Contra omnes tamen pugnant *Ballerinii* Fratres in t. I. oper. S. Leon. in adpend. col. 451. sqq. ac deinceps observat. in serm. 83. col. 494. sqq. sermonem illum Augustini foetum fuisse, Leoni suppositum; quoniam in antiquissimo MS. Vaticano n. 3836. ubi alii genuini Leonis sermones ejus nomine inscribuntur, hic pag. 1. Augustino tribuitur hoc titulo, *incipit sermo S. Augustini de SS. Machabaeorum Kal. Aug.* indeque vehementer confirmari videtur, quod formula *Cariſſimi*, quae sermoni vulgo Leoniano inseritur sub init. capitis 3. Augustino quidem familiaris, a consuetudine tamen Leonis alienissima sit. Addunt, quod hic sermo Machabaeorum festum diem in ea urbe, in qua habitus est, celebre indicat: at vero celebre fuit in Africa, ut liquet ex serm. 300. & 301. Augustini & ex Kalendario Carthaginensi; quod autem Romae similiter tum temporis celebre fuerit, nullo potest documento comprobari.

Praeterea ut laterculi Silvii authoritatem elevent, eum volunt Gallum hominem & in Gallia conscripsisse laterculum, & hunc quidem quoad nonnulla Romam spectantia minus perite; quoniam & XI. Kal. Febr. posuit festum Vincentii Martyris, tum Romae nondum institutum, & VIII. Kal. Mart. notavit depositionem SS. Petri & Paulli pro *Natali Petri de Cathedra*, sicuti fertur ap. Kalendar. *Bucher.* quocirca non absimiliter, inquiunt, errare potuit quum descripsit Natale Machabaeorum Kal. Aug., in errorem fortasse inductus, quod jam tum in aliqua Galliarum ecclesia festum hoc perageretur, ut indicare videtur cit. *Baillet.* t. 4. de sanct. vet. test. col. 217. sub init.

Mea tamen opinione rem suam acute promovent Ballerinii, sed non conficiunt. Siquidem principio cit. *Cacciari* sermonem hunc ceu legitimum Leonis foetum eruit ex multis codd. MSS. Vaticanis; additque diserte, in pervetusto exemplari, quo se protegunt Balleriniani conatus, n. 3836. ipsum Leoni adtribui, duos tamen alios, qui hunc excipiunt, Augustino; tum corrigit Codicem Vat. 3828. quod & primum, ceteris quibusque reclamantibus exemplaribus, simulque duos alios inscribat *anonymos*: nuspiam vero reperisse ait sermonem, de quo lis in praesentiarum, apud codicem ullum Vaticanum Augustino adjudicatum. Ipsum consule in notis p. 242. 243. 244. Ecquis autem potiorem jure non adhibeat fidem *Cacciaro*, qui Romae degens Vaticanos codices, quos laudat, prae manibus habuit, oculisque conspexit, quam Veronensibus *Ballerinii*, de citato codice ab amico fortasse minus diligente per literas instructis? Suspicari ausim, exscriptorem tituli illius ex codice 3836. a Cacciaro & Ballerinis adlegato, pro *S. Leonis* legisse per incogitantiam *S. Augustini*, subindeque erroris nescium eos fefellisse. Tota itaque Ballerinii caussa cadunt, statque firma ceterorum opinio de legitimo Leonis foetu, cui ceu constanti fulcro romanum festum sua aetate Machabaeis sacrum innititur.

Plu-

Plura brevitatis studio mitto argumenta, quibus idem sermo cum ceteris vere Leonianis collatus, ejusdem esse Authoris demonstrari posset pene ad evidentiam; ceteroqui summopere cupiam, mirum sit, nullum omnino ante Ballerinios ejus falsitatem subodoratum esse, nec ipsum Augustino, tam diverso concionanti stilo, restituisse. Nec illa insuper objectiuncula de formula *Carissimi* quidquam aliud probat, quam quod nulla suppetat adversariis in speciem saltem solida ratio, qua novissimam opinionem confirmare queant. Quid enim obstat phrasim aliquam authori cuiquam non frequenter, sed raro ac semel fortasse usui fuisse?

Quod insuper spectat Silvii laterculum, ut ut fuerit de aliis in eo notatis erroribus, minime a vero aberrat quum Kal. Aug. Natale Machabaeorum Romae adsignat; quia enim certo Leonis testimonio adcinit, ipsumque confirmat.

Roma itaque inter alias plerasque Occidentales Ecclesias, Machabaeos fratres, quantumvis & ipsi religione Judaei Christum Dominum tot annorum decades praecesserint, ceu insignes Martyres anniversario plausu jam Leonis aevo percoluit. Nec immerito quidem. Notum quippe est, apud ecclesiasticas cujusque provinciae orthodoxae tabulas perplures e Veteri Testamento Heroes atque Heroides, qua Confessorum, qua Martyrum titulo, cultuque decoratos inscribi. Sic enim e. c. apud fastos Romani Martyrologii referuntur Abraham Patriarcha die 9. Octob. David rex & Propheta 29. Dec. Hieremias Propheta Martyr 1. Mai: ap. *Menaea Graecorum* Isaias Propheta Martyr 9. Mai: ap. *Petr. de Natalib.* in catal. SS. l. 9. c. 8. Eleazar Martyr. 1. Oct: apud Kalendarium Julianum quod edidit *Sethus Calvisius* in opere chronol. in isagoge chronol. p. m. 14. Esther Regina 24. Mai; ibidemque Abel Martyr & Martyrum primicerius 2. Jan. De Sanctis denique veteris legis in album Sanctorum christianae ecclesiae relatis abunde & critice *Baillet.* t. 4. tract. integro de vitis eorum a p. 10.

Ex hoc autem ecclesiarum adsensu satis antiquo & perpetuo circa religiosum & publicum cultum sanctis hominibus antiquae legis praestitum, mihi cum primis idem legitimus, decens, pissimusque probatur. Nec enim ipsi aliam a nostra constituerunt ac decorarunt Ecclesiam: una eademque antiqui & novi foederis Ecclesia, ab Adamo ad hunc usque diem, nec unquam interrupto cursu florentissime perducta; ajente *Augusti.* ser. 4. de Jacob & Es. alias 41. de diversis, *Ecclesiam adcipite, non in iis solis, qui post Domini adventum & nativitatem esse coeperunt Sancti; sed quotquot fuerunt sancti, ad ipsam Ecclesiam pertinent*; omnium quippe unus Christus Caput est ex *Ephes.* 1. 13. *Sicut enim*, prosequitur *Aug.* epist. 102. alias 49. q. 2. *nos in eum credimus, & apud Patrem manentem & qui in carne jam venerit; sic credebant in eum antiqui & apud Patrem manentem, & in carne venturum.* Heinc eos adposite Patres cum Chry-

Chrysost. hom. de Job, *Ambr.* de Jos. Davide &c. *August.* civ. l. 20. c. 15. & ser. 300. & alias, *Greg.* hom. 19. in Evang. *Christianos ante Christum* nuncuparunt, videlicet fide ac spe in Christum enutritos, ejus sanguine redimendos, ejus Evangelii praeceptorum, consiliorumque cultores sanctissimos. Jure itaque sollemnem novae ecclesiae cultum sibi vindicant. Legito in hanc rem diss. de publico cultu S. Jobi, aliorumque SS. vet. testam. coram Congreg. rit. Romae institutа ap. *Bolland.* t. 7. Maii in Adpend. a p. 665. & cit. *Baillet.* praemonit. in vitas SS. vet. Test. col. 5. sqq.

Sed & singillatim Machabaei nostri, pluresque similes, qui pro sancta Dei religione sanguinem profuderunt, titulum, cultumque Martyrum ab christiana ecclesia sibi extorquent: licet enim ex directo pro Christo aut pro fide Christi supplicia & mortem non subierint; haec tamen Nostri viriliter perpessi sunt pro patriis legibus, quas Deus O. M. ministerio Mosis Hebraeo populo examussim observandas dictarat ex 2. *Machab.* 7. 2. & 9. & quidem in fide Christi venturi, & in ipsum tanquam in futurum Liberatorem spe reposita. Perbelle quidem nostram in rem *August.* ser. 300. in sollemnit. Machab. Martyr. c. 1. *unde extiterunt Prophetae, inde isti Martyres floruerunt: nondum quidem erat mortuus Christus; sed Martyres eos fecit moriturus Christus.* Et statim c. 2. *ne quum Martyres admiramini, putetis non fuisse christianos; christiani fuerunt, sed nomen Christianorum postea divulgatum factis antecesserunt.* Postquam denique multa in idem argumentum egregie disseruit, sic pro re nostra concludit cap. 6. *Machabaei ergo Martyres Christi sunt: ideo non incongrue neque importune, immo convenientissime dies eorum & sollemnitas eorum a christianis potius celebratur.* Pluribus eosdem Sanctos ceu vere ac dignissime Martyres profusis laudibus concelebrant *Patres* alii mox laudati.

Quid plura? Ex doctrina scholis communi calculo probatissima, Martyrium nihil aliud est quam testimonium fidei, vel cujusque supernae virtutis per voluntariam mortis aut lethalium cruciatuum tolerantiam; nostros autem proxime adlatus *August.* tanquam *testes veritatis* christianis auditoribus imitandos proposuit. Ac insuper e traditionibus ecclesiasticis satis novimus, interdum Ecclesiam Martyrum titulo cultuque donasse viros sanctimonia illustres, qui minime pro sancta fide, seu confessione nominis Christi, sed alia quavis ratione mortem, aut saevissima supplicia perpessi sunt, e. c. a latronibus aut viris impiis caesi. Sic enim in sacris Martyrum tabulis recensitos videris S. Praetextatum Episc. Rotomagensem, misso sicario a Fredegunde Francorum Regina, sui seculi Herodia & Jezabele occisum an. 586. ap. *Bolland.* ad diem 24. Febr. a p. 464: S. Gervasium, Cenomanansem Diaconum, a latronibus gratis interfectum ex antiquo legendario ap. eosdem *Bolland.* ad diem 6. Jul. p. 315. complures alios, qui parem subierunt sortem, indicatos

ap.

ap. *Cangium* in glossar. lat. art. *Martyr.* Potiori ergo jure Martyres adpellandi & percolendi ap. novam Ecclesiam Machabaei Fratres cum Matre, qui post tot, tamque acerba supplicia pro tuendis patriis legibus toto effuso sanguine cruentissima morte consumti sunt.

Sed en tibi ad extremum citati *Ballerinii* ipsum quod adduximus ceu valde antiquum documentum a praetensa antiquitate deturbare pertentant col. 452. sqq. Videlicet ut rite substineant, nec sermonem de quo nuper disputavimus, adscribendum esse Leoni, nec ullam Romae fuisse antiquitus sacram Machabaeis sollemnitatem, nullum non movent lapidem. Cum primis vero ut eludant authoritatem nostri textus, immo totius Missae de natali Machabaeorum, desumtae ex codice, qui *Gelasianus* vulgo audit, definire non dubitant, certo istum non esse *purum* Sacramentarium Gelasianum, quippe quod nonnulla posteriora additamenta recepit, inter quae recensenda sit Missa de Machabaeis, quae nempe in posteriori Gregoriano desideratur: quo circa collecta heic producta, contra existimationem nostram valde recentior sit, oportet.

At haec tamen tota machina uno mihi videtur penitus exsufflari, dissiparique verbo *Joan. Diac.* mox cit. in vita Greg. M. l. 2. c. 17. haec de Gregorio differentis, *& Gelasianum codicem de Missarum sollemniis multa subtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens, in unius libri volumine coarctavit*. Ergo fieri quam optime potuit, ut Gregorius inter concinnandum suum Sacramentarium, inter multa quae de Missarum sollemniis e Gelasiano codice *puro* subtraxit, *Missam* quoque de Machabaeis in eo prostantem subtraxerit, ejusque loco substituerit Missam de S. Petro ad Vincula, quam praefert Gregorianum *Menardi* Sacramentarium. Quid vero? Ipsum *Pamelii* Sacramentarium, quod in re liturgica versatissimus *Thomasius* plurimum Menardiano praeferebat, eisdem Kalendis Aug. post Missam de S. Petro ad Vincula, secundam adfert, etsi stilo tantisper diverso concinnatam, duplicatis etiam collectis, de Sanctis Machabaeis: ubi sedulo observandum, orationem tertiam hujus Missae Gregorianae *Ad complendum*, eandem omnino esse cum nostra Gelasiana *Post commun.* Hanc vero Liturgiam (quam vel non viderant, vel consulto, ne configerentur, tacuerunt *Ballerinii*) potuit Gregorius e codice Gelasiano mutuari, ad suum sensum vel stilum convertere, ipsique collectas adjicere. Nihil itaque acutissimi Scriptores proficere potuerunt adversus antiquissimam documenti nostri aetatem. Gelasiani codicis puri vetustatem primus, quem viderim, aperto marte oppugnavit ex schola Calvinistarum *Jac. b. Basnagius*, Samuelis nepos, in hist. eccl. l. 6. c. 10. n. 1. p. m. 946. Sed ipsam tamen jure optimo vindicarunt plurimi, ac strenue quidem, e nostratibus Liturgiographis. Recole *superius* indicata in Adpend. monum. liturg. p. IV. sq. & in Tom. IV. p. 412. sq.

Item

16 *Item ad reconciliandum Poenitentem.*

Omnipotens sempiterne Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccata relaxa, ut non &c.

E LIB. I. SACRAM. R. ECCL. AD MISSAM IN QUINTA FERIA MAJORIS HEBDOMADAE §. XXXVIII. (ap. laud. *Thomas.* t. 6. p. 54.)

Notum est ex praemissis, relaxationem, aut remissionem peccatorum, quam heic deposcit Sacerdos sacris operans, unam eandemque esse cum infusione gratiae sanctificantis. Hanc itaque in praesentia commendare licet ceu dignissimum verae, probataeque animi poenitentiae fructum & praemium; videlicet in sollemni poenitentis cum Christo Domino, & cum ecclesia Christi reconciliatione, quam, uti habemus ex hoc Monumento, variis exornatam ceremoniis peragebat romana ecclesia intra sollemnem Missam feriae v. in Coena Domini, & in ea quidem parte, quae inter orationes, aut collectas post cantum Introitus & Offertorium interjacet. Hunc festum diem ejusmodi reconciliationi consignatum fuisse apud ecclesiam romanam discimus ulterius ex *Innocentio* I. in epist. ad Decent. & ex *Ordine Romano* Hittorpii a p. 51. idemque mos vulgo obtinuit apud plerasque occidentales ecclesias, uti fidem faciunt poenitentiales libri plurimi ap. laudatos *Morin.* & *Marten.* tum permulta Patrum documenta, quae congessit *Menard.* nota 677. in facram. gregor.

Sed & apud nonnullas peragebatur reconciliatio in feria VI. Parasceves, e. c. Mediolani ex *Ambr.* epist. 20. ad Marcellinam n. 26. & l. 5. in Hexaëm. fer. ult; in Hispania ex *C. Tolet.* IV. can. 7. & 8. & ex *Missali Moz arabum* ap. Lesleum t. 1. p. 171. col. 1. & 2. & alibi ex quibusdam gallicanis *Missalibus*, quae se legisse monet cit. *Marten.* c. 6. art. 5. n. 10. sub fin. Orientales demum ritum hunc celebrare consueverunt in Sabbato Paschae post collatum catechumenis baptismum, uti ex *Gregor. Nyssen.* epist. ad Letoicum Melitines Episcop. colligere licet. Ubi vero reconciliatio, uti Romae, feria v. in Coena Domini peragebatur, ad missam plerumque poenitentes sub hac vel illa missae particula, secundum variam ecclesiarum consuetudinem, sacris altaribus restituebantur. Lege *Morin.* l. 8. c. 14. *Menard.* nota 677. in facram. gregor. *Marten.* cit. art. 5. n. 11. *Grancolas.* proxime cit.

Quod insuper spectat reconciliationis cerimonias, eas prout obtinebant apud romanam ecclesiam exhibet strictim Codex noster pag. 52. sqq. *Egrediens*, inquit, *poenitens de loco, ubi poenitentiam gessit: & in gremio praesentatur ecclesiae, prostrato omni corpore in terra: & postulat in his verbis Diaconus.* ADEST, VENERABILIS PONTIFEX, TEMPUS &c. quibus nempe exposcit a Pontifice dignam pro poe-

poenitente absolutionem. *Post hoc admonetur* (poenitens) *ab Episcopo, sive alio Sacerdote, ut quod poenitendo licet, iterando non revocet* = *Inde vero has dicit Orationes Sacerdos super eum*, ADESTO DOMINE &c. pias videlicet preces, quibus a Deo ardenter exorat plenissimam criminum indulgentiam pro poenitente. Dein pergit *Item ad reconciliandum Poenitentem*, OMNIPOTENS SEMPITERNE DEUS &c. aliae injunguntur preces pro eadem venia obtinenda a Domino. Praescribitur tandem *Oratio post reconciliationem, vel postea quam communicaverit*, DEUS QUI CONFITENTIUM &c. Iis quidem absolvitur ecclesiae romanae tum temporis reconciliatio sollemnis, cujus eosdem fere ritus pleraeque deinceps exceperunt ecclesiae, uti testantur varia perantiqua Ritualia apud citt. *Maurin.* & *Marten.*

Quod si ad posteriora tempora descendamus, ac Ordines romanos consuluerimus recentiores, alios plane videris apud romanam ecclesiam in Reconciliatione ritus, ac illum praecipue, quod penitentes ante Missarum sollemnia reconciliarentur. Recole *Ordinem romanum* Hittorpii a p. 51. ad 56. tum *Ordinem* x. Mabillonii n. 30. p. 110. & *Ord.* XIV. authore Jacobo Cajetano n. LXXXIII. p. 354. ipsumque *Mabillon.* comment. praevio in ord. rom. §. XI. p. LXX. Alios plurium ecclesiarum occidentalium ritus exhibent in poenitentialibus earum Ordinibus toties laudati *Morin. Marten. Menard.* quibus addito alios recitatos ab eodem *Marten.* de antiq. eccl. discipl. in div. cel. off. c. 22. & ritus Mozarabum ex eorum Missali ap. Lesleum proxime cit.

Apud eas vero inter frequentiores hae in re ceremonias istae merito connumerari possunt; nimirum adcedebant poenitentes humillimi, sacco & cilicio induti, & caput cinere consperfi; fundebantur a clero preces, quas in terram illi prostrati audiebant; recitabantur Psalmi septem poenitentiales; fiebat super ipsos ab Episcopo vel Presbytero impositio manuum; Episcopus ex ambone eum benedictione plenaria eos absolutione donabat; & quidem sub formula plerumque deprecante, rarius vero indicante; ad aram sacrosancta Eucharistia reficiebantur: quod postremo & maximo argumento erat, eos ita cum Christo Domino reconciliatos sancte in posterum cum ecclesia Christi communicare.

Plura in haec ferme singula disputant Authores cum *Albaspin. Morin. Menar. Sala, Marten.* quae discutere non vacat. Unum, ceteris missis, observandum monemus: quod nempe absque ulla in sacram doctrinam & antiquam disciplinam ecclesiasticam injuria subsistineri possit, olim formulam ejusmodi absolutionis poenitentium fuisse ut plurimum deprecantem, qualem exhibent plerique Codices liturgici apud citatos Scriptores, una cum nostro, quod exponimus, documento: illa quippe sacramentalis non erat, impertiens peccatorum veniam, sed nude tamen ecclesiastica, poenitentes ab inflictis censuris, aliisque poenis immunes reddens. Liberum autem ecclesiae

clesiis erat formulam seligere, quam opportuniorem judicarent ad eam reis concedendam indulgentiam. Sed de iis fusius disserendi locus erit ubi de absolutione sacramentali. Circa reconciliationem poenitentium conferendi *Authores* hoc capite laudati, quibus adde sis *Cangium* in glossar. art. *Reconciliari*, cit. *Bingham.* l. 19. c. 1. & 2. *Robert. Sala* in Bonam rer. lit. l. 1. c. 17. in t. 1. a p. 355.

17 *Pro eis qui de diversis haeresibus veniunt.*

Sancte Pater omnipotens Deus, qui famulum tuum ab errore haereseon dignatus es eruere.... immitte in eum Paraclitum Spiritum tuum sanctum septiformem, Spiritum sapientiae & intellectus, consilii & fortitudinis, scientiae & pietatis: adimple famulum tuum Spiritu timoris Dei. Per.

EX EOD. LIB. I. SACRAM. R. ECCL. IN SABBATO S. POST BENEDICTIONEM FONTIS SUB §. LXXXVI. (ap. cit. *Thomas.* t. 6. p. 105.)

Oratio haec (quae rorsum praefert infusionem gratiae remittentis peccata, una cum immisione, seu donatione vera ejusdem Personae Paracliti Spiritus) aliam omnino parem excipit in eodem codice recitandam in *Benedictione super eos, qui de Arriana ad catholicam redeunt unitatem*. Quin etiam consimilem deprecationem duplicem praescribit Gellonensis codex annorum circiter 950. ap. *Marten.* de ant. eccl. rit. l. 3. c. 6. p. 451. unam videlicet recitandam in *Benedictione super eos qui de diversis haeresibus veniunt*, alteram vero in *Reconciliatione redeuntibus a paganis*. Ipsas demum *Morin.* de sacr. poenit. l. 9. c. 10. sub fin. p. 643. excerptas ex antiquissimis mss. Petaviano, Siculo, Tolosano recitavit. Quin immo haec eadem formula ubique olim obtinebat, uti mihi videor apertissime conjicere ex epist. 1 Siricii P. ad Himer. cap. 2. ubi haec scribit „ nos cum Novatianis, aliisque haereticis, sicut est in Synodo (Nicaena I. can. 8.) constitutum, per invocationem solam SEPTIFORMIS SPIRITUS, episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens. Occidensque custodit „. Quid vero sit, quaeso, invocatio *Septiformis Spiritus*, nisi donorum septem, quorum superna infusio Spiritui sancto adtribui consuevit? Nobiscum id ipsum interpretatus est *Constant* in epist. Rom. Pont. in Stephano I. in adjecta diss. n. 19. col. 241.

Nihil profecto Ecclesiae magis optandum & promovendum, quam donis ut suis Septiformis Spiritus id genus poenitentes adfatim cumularet: quid enim iis hominibus ad vomitum pronius? quid autem contra donis illis animo inhaerentibus validius ad eos in

in sancto proposito continendos? Conf. cit. *Coustant* in praefata diss. col. 244. n. 22. sq.

Jam vero adlatae precum formulae antiquam nobis refricant disciplinam de reconciliatione haereticorum in sinum ecclesiae Christi redeuntium. Haec autem pro varia ecclesiarum consuetudine multiplex fuit; at ubique tamen lenior, quam fuerit aliorum, de quibus supra disseruimus, poenitentium disciplina, & quandoque quantum ad aliquot ritus apud plerasque omnes ecclesias ferme eadem; e. c. quoad pristinorum errorum abjurationem ac verae fidei professionem, etiam nonnunquam scriptis traditam; quoad baptismum solitis ceremoniis eo nequaquam tinctis collatum, constanter vero iis negatum, qui vel intra vel extra ecclesiam eum legitime suscepissent; quoad impositionem manuum super conversos effusis ad Deum precibus; quoad unctionem sacri chrismatis. Ii quidem ritus in receptione haereticorum frequentiores, quemadmodum discimus abunde ex *Cypr.* epist. 71. ad Quintum, *C. Nicaeno* can. 8. *Siricio* proxime cit. *Euseb.* hist. eccl. l. 7. c. 2. *C. Arelat.* I. can. 8. interprete Merlino, *Stephano* P. ap. Cypr. epist. 74. *Leone* P. I. epist. nunc 1. & 2. & aliis saepe numero, *Gregor.* M. l. 9. epist. 61. ad Quirin. & reliquos Hiberniae Episcop. & ex perpluribus, quorum censum & verba dabunt *Morin.* & *Marten.* proxime laudati; ille nempe l. 9. c. 7. sqq. a p. 627. iste vero l. 3. c. 6. per tot. e quibus insuper edoceberis alios in receptione haereticorum ritus a communibus discrepantes pro diversa personarum, aut errorum, sectarum ve rejectarum qualitate, seu conditione.

Scio equidem ex capitibus, quae vetusta haec disciplina complectitur, nonnulla emergere implexa dubia circa celeberrimam illam disputationem inter Stephanum P. & Cyprianum de modo recipiendi haereticos, tum alia quae iterationi Baptismatis & Confirmationis nimium favere videntur. At ea nos *inferius* ceu in sede propria discutiemus ubi de hoc duplici Sacramento sermonem instituerimus; interim vero Eruditis ventilanda relinquimus: ea praesertim quae in recentiorem apud Graecos ritum disputantur ab *Arcud.* de concord. l. 2. c. 18. *Goar* in euchol. a p. 886. & *Morino* l. 9. c. 9. a n. 13. qui nempe ritus, iterationem Confirmationis subolere visus, conflatus vulgo dicitur e regulis cujusdam *Methodii* Patriarchae Constantinopolitani, videlicet Methodii illius sanctissima vita functi sub ann. 847. ap. *Baron.* ad hunc an. n. 21. quem sine examine sequuntur *Goar* cit. & *Bolland. Socii* in vita S. Methodii ad 14. Jun. t. 2. p. 972. n. 19. minime vero Arcudius & Morinus, quibus nempe illa quae sub nomine Methodii circumfertur de recipiendis a fide apostatis constitutio, aut S. huic Methodio supposita est, aut maxime adulterata. Eos conferas, & judex esto.

Saepius laudati Codices sanctum dogma confirmant, illustrantque: tum alii, qui consuli possunt ap. cit. *Thomas.* t. 6. p. 84. col. 2. Co-

2. *Goar* p. 619. *Mabill.* p. 268. col. 2. *Murat.* t. 1. col. 310. n. 38. col. 319. sub fin. col. 358. n. 10. col. 365. & 382. n. 44. col. 397. n. 9. col. 482. §. *Vere*.

LIBER TERTIUS

De Merito.

456 DE Merito theologico, quod utraque parit gratia, Differtationem instituimus; de merito videlicet hominis apud Deum in ordine ad supernaturale praemium vitae aeternae: *quos enim vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit*, ex *Rom.* 8. 13. Cratia etenim quos vocando sanctos efficit, sanctificatos evehit ad coronam. Ejusmodi exsistentia meriti generatim adcepti fide sancta est ex *Scripturis*, cum *Eccl.* 16. 15. *Ps.* 61. 13. *Sap.* 3. 5. *Matth.* 5. 12. *Luc.* 6. 23. & 20. 35. & 2. *Thessal.* 1. 5. *Apoc.* 2. 10. & 3. 11. Tum ex *PP.* cum *Ignat.* (*f*) *Justin.* (*g*) *Orig.* (*h*) *Chrysost.* (*i*) *Nyss.* (*k*) *Hilar.* (*l*) *Ambr.* (*m*) *Aug.* (*n*) *Greg.* (*o*) *Bern.* (*p*). Quibus adde *Trid.* (*q*) Nec deest quidem, natura duce, verisimilis conjectura. Quippe in humanis negotiis illustrium virtutum obsequia per se se laudis & praemii mercedem sibi vindicant erga homines: id ipsum itaque jure dixeris competere supernis obsequiis erga Deum. (r). Jam vero antequam ad ulteriora progredimur, errores in ipsum Meritum effusos recensere par erit.

PROLUSIO POLEMICA

HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Meritum theologicum.

457 SUperunm boni operis Meritum, quod utraque progerminat in nobis gratia, multiplici telorum ictu cujusque fe- re aetatis homines ausi sunt imperere: quo minus quidem sapientes sibi met eximium illud denegarunt decus & lucrum, quo natura utriusque gratiae juvamine ac ornamento praeditata comparare potest, bono nempe opere, quod a supremo Remuneratore supernum exigat praemium. Ex iis vero nonnulli in rationem meriti pene generatim invecti sunt; alii autem peculiaribus quibusdam operibus piis contra sensum Ecclesiae, immo & naturae, ipsam meriti rationem adimendam esse imperite conuisi sunt. Eorum turbam magnam in scenam educimus. Itaque Ex HISTORIA POLEMICA.

(*f*) Ep. ad Rom.
(*g*) Apol. 2.
(*h*) L. 2. in epist. ad Rom.
(*i*) Hom. 4. de Lazaro.
(*k*) Orat. 1. de amandis pauper.
(*l*) In Matt. can. 6.
(*m*) L. 1. de Offic. c. 15.
(*n*) L. de morib. Eccl. c. 25.
(*o*) L. 4. mor. c. 42.
(*p*) Ser. 68. in Cant.
(*q*) Sess. 6. cap. 16. una cum can. 26. & 32.
(*r*) Conf. Suar. de grat. l. 12. c. 1. & Mon. de grat. d. 23. §. 2.

Ex variis Personarum Classibus

I. *Anonymi* quidam „ etiam temporibus Apostolorum non intel„ lectis quibusdam subobscuris sententiis apostoli Paulli, hoc eum „ arbitrati sunt dicere, *faciamus mala ut veniant bona*, quia dixe„ rat, *lex subintravit ut abundaret delictum, ubi autem abundavit de„ lictum, superabundavit gratia* (*Rom.* 3. 8.) Quod ideo verum „ est, quia legem adcipientes homines, qui de suis viribus super„ bissime praesumebant, nec divinum adjutorium vincendarum ma„ larum concupiscentiarum recta fide impetrantes, pluribus gra„ vioribusque delictis etiam lege praevaricata onerati sunt: ac sic „ magno reatu compellente confugerunt ad fidem, qua misericor„ diam indulgentiae mererentur....

„ Quum ergo dicit Apostolus *Rom.* 5. 1. arbitrari se justificari „ hominem per fidem sine operibus legis, non hoc agit ut percep„ pta ac professa fide opera justitiae contemnantur, sed ut sciat se „ quisque per fidem posse justificari, etiamsi legis opera non prae„ cesserint. Sequuntur enim justificatum, non praecedunt justifican„ dum.... Quoniam ergo haec opinio tunc fuerat exorta, aliae apo„ stolicae epistolae, Petri, Joannis, Jacobi, Judae contra eam ma„ xime dirigunt intentionem, ut vehementer adstruant fidem sine „ operibus non prodesse, sicut etiam ipse Paullus non qualemlibet „ fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque evan„ gelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt: *& fides*, „ inquit *Galat.* 5. 6. *quae per dilectionem operatur*....

Haec plane antea *Augustinus* (*t*) quibus profecto, una cum proxime insequentibus toto eo capite & palmarem errorem prodit, & opportunum tanto malo paravit antidotum, & oppositum dogma egregie comprobavit, & adsertores erroris quoslibet potentissime convellit. (*)

II. *Si-*

(*t*) In lib. de fide & operibus cap. 14. ubi & in idem argumentum se remittit ad suum prolixum librum de litera & spiritu.

ADNOTATIO.

Sanderus de visib. Monarch. eccl. haeresi a. & *Coccius* in thesauro cath. t. 2. l. 3. art. 3. p. 224. ad an. Ch. 50. hos Anonymos, quibus enarratum adscribunt errorem, adpellitant *Pseudo-Apostolos*, quasi sectam peculiarem a ceteris Heterodoxorum sectis distinctam constituentes.

Ceterum *Augustin.* nec ubi proxime laudatus est, nec in lib. de haeresib. ejusmodi sectam refert; nec eam insuper commemorant veteres Haereseologi, puta *Iren. Philastr. Epiphan. Theodoret.* quibus porro eam, si exstitisset, non innotuisse quis prudens adserat?

Itaque Pseudo-Apostoli vulgo dicebantur generatim & dici possunt quicumque doctrinam quamlibet Apostolicae contrariam profiterentur. Quo quidem sensu *Hegesippus* relatus ab *Euseb.* hist. l. 4. c. 22. & *Niceph.* l. 4. c. 7. loquutus primum de primoribus haereticorum Patriarchis Simone, Cleobio, Gortheo, Masbotheo, ac similibus, deinde adjicit:

„ Ex iis orti sunt Pseudochristi, Pseu„ doprophetae, Pseudoapostoli, qui adul„ terinam invehentes doctrinam adversus „ Deum & adversus Christum ejus unita„ tem Ecclesiae desciderunt „.

Anne vero inter eos, de quibus heic universim sermonem instituit Augustinus,

Si-

II. *Simon* Samarita Magus insania, deliriisque abreptus ajebat, liberum hominibus esse ut agerent quaecumque vellent, nec extimescendas esse legis minas, quoniam secundum gratiam ipsius, & Helenae, vel Silenes ejusdem scorti salutem adepturi erant homines, non secundum opera justa: addebat, iniquam esse servitutem, quod hominibus vacandum sit bonis, honestisque operibus. (*t*) Videlicet & se pro Jove aut Messia & Servatore mundi reputandum esse animo insolenti, vel potius amente decrevit, & Helenam suam pro Minerva, seu virtutum superarum productrice. (*)

III. *Va-*

Simon quoque Magus adnumerandus sit? Non abnuerim quidem. Et fortasse Augustinus, quod eum etiam inter illos quos perstrinxit, tacite intenderit, quum in lib. de haeres. Simonem producit, praefatam haeresim in eo reticet. Utut vero sit de mente Augustini, en illum tibi in scena errantem, seu pluribus iniquum ducem.

(*t*) Conf. *Iren.* l. 1. c. 20. *Theodoret.* haeret. fabul. l. 1. c. 1. *Nicet. Choniat.* in thesauro l. 4. c. 1. *Cozzam* in lib. S. Aug. de haeres. cap. 1. e n. 180. p. 78. sqq. ubi errorem acerrime perstringit.

ADNOTATIONES.

(*) I. Diximus jam de hoc Errone ad Tom. I. p. 324. sqq. Sed & alia pro elucidanda uberius caussa Simoniana hoc loci opportune subjicienda duximus.

Primum itaque iis profecto, multisque patibus veteratoris promissis, decretisque inceuti Samaritenorum plerique fidem praestebant; ille utique perfida usus magia, praestigiis, dolis & fallaciis, quibus species quaedem prodigiorum ineret, potestatem sibi datam esse calamitatibus quibus homines vulgo vexantur, medendi vehementer persuadebat ex *Act.* 8. 9.

Ea quippe aetate Cyri, Persae, ceterique populi Orientales autumabant, quidquid aerumnarum hominibus eveniret, e geniis severe in hoc mundo dominantibus, & felicitati humani generis invidentibus ortum ducere, quos tamen qui magi vulgo vocabantur possent certis verbis, ritibusque comprimere & ab hominibus depellere. Hinc vero non modo Simon, sed ejus pariter discipuli ex institutione tanti magistri sese magiae peritissimos praedicabant, impetusque pravorum daemonum frangere dictitabant carminibus & aliis ineptiis ex *Iren.* lib. 1. c. 23. §. 4.

Quod autem exinde scelestissimus homo habitus sit apud plurimos, sedum apud imperitum vulgus Servator mundi, qualem se ie impudentissime jactabat, ex iis quae *supra* dispuravimus ad Tom. I. p. 324. sq. plane constat ex laudibus & honoribus pene divinis, quibus adseclae, Samaritae praesertim ducem suum prosequuti sunt & civem ex *Justino* in apolog. e. & in dial. cum Tryph. tum ex *Euseb.* hist. l. 2. c. 13.

Nolim vero eos inter honores indubitanter referas statuam illam, quam Romani auctoritate Claudii Imp. & Senatus erexisse Simoni tanquam Deo dicuntur in *amne Tiberi inter duos pontes*, hoc est ad Insulam Tiberinam, hac decoratam Inscriptione.

SIMONI. SANCTO. DEO

Haec porro disertis verbis tradidit *Justin.* in apol. 2. quo cum deinde tota ferme Antiquitas consentit post *Iren.* l. 1. c. 23. & *Cyril.* Hieros. catech. 6. §. 14. edit. Touttée, quibus adhaeret numerosa recentiorum cohors cum *Tillemont.* in monum. ad hist. eccles. t. 2. par. 1. & *Styano Thirley* Anglo in notis ad opera Justini.

Et immerito quidem videtur negari posse fidem Justino sic loquenti ad Secundum II. in apologia publica, & Urbem tum incolenti ubi & ipse statuam, si palam extaret, poterat centies perspicere ac examinare, & tanquam impostor, si re ipsa non esset erecta, poterat extemplo coargui: nefas autem videtur Justinum in re tam aperta negligentiae, vel inscitiae, vel imposturae adcusare.

Nihilo tamen secius Eruditorum recentiorum complurimi cum *Anton. Vandale* in lib. singulari de statua Simonis, *Salom. Deyliegio* observat. sacrar. l. 1. observ. 33. *Blondello* de Sibylla c. 22. *Desiderio Heraldo* in

III. *Valentiniani* docebant, continentiam, aliaque bona opera non sibi, utpote spiritalibus, sed nobis ut psychicis aut carnalibus ad

in Arnob. & Tartull. *Ittigio* diss. da haeres. seculi I. a. 1. *Valesio* ad Euseb. l. a. c. 13. *Petavio*, *Ciaconio*, *Rigaltio* ap. & aum *Plucheto* hist. da haeres. ubi de Simone, *Moshemio* instit. hist. chr. maj. sec. 1. per. a. historiae sectar. c. 5. §. 1e. pro cerro habentas, varitatem omnibus Patribus & universa antiquitate mejorem & sanctiorem essa, Justino refregantur.

Eo maxime quod an. 1574. Romae eodem ipso loco quo Justinus hana viderat statuam, marmoree basis effossa ast aum haa epigraphe SEMONI. SANCO. DEO. FIDIO. SACRVM (addit cit. *Plnchet.* SEX. POMPEIVS. SP. L. COL. MVSSIANVS. QVINQVENNALIS. DECVRIO. BIDENTALIS. DONVM. DEDIT). Unde colligunt, Justinum romani idiomatis non satis peritum, deceptum esse, sibique remera persuasisse decretam Simoni Mago fuisse statnem hanc, quaa Semoni Sanco populi Sabini Deo aonsecrata atet.

Addunt, Justini sentantiam aegre aonstere cum illa perplurium cum vererum, tum recentiorum de tragica Simonis mortas quod nempe Simon Romae sub Cleudio vel Nerone promiserit populo se se per ætrem voleturum esse, quo divinae virtutis suae specimen ederet clarissimum; at precibus tamen suis Petrus effecerit ut novus ille Icatus repente praeceps delaberetur & paullo post ex adceptis vulneribus animam efflaret. Ita siquidem post *Arnob.* forte primum omnium, l. 2. adv. gentes, tenuerunt *Theodoret. Ambros. Isidor.* alii ap. *Tillemont.* in monom. ad hist. accl. t. 1. par. a. in hist. S. Petri a 34.

Verum ab ils recenriores Eruditi ferme omnes haud immerito dissentiunt cum *Beausobr.* hist. Manich. t. 1. l. a. c. 5. *Ittigio* de haeretiarch aevi apost. sect. 1. c. 2. *Plucheto* & *Moshem.* cit. exinde praecipue quod rem adeo memorabilem nec ignorassent plene, nec tacuissent primores Parres, ut puta Justinus, Irenaeus, Tertullianus, Eusebius, aliique christiani nominis Apologistae.

Jam si sententria illa de tregeedia simoniana tenenda sit, fieri neutiquem potest ut homini publice se decipienti atque decepto divinos honores Romani tribuerint, & tanquam Deo sancto statuam aonsecrarint,

Iis etvare haud levie quidem repont possunt. Principio enim quod basis Deo Fidio sacra io Tiberina insula jacuerit, minime tollit quominus alibi eadem in insula arecta pariter fuerit Simonis statua, illa quem indicavimus ritulo basi consimili edjecto insignita: quis haec jure inficias iverit? Ut ergo credam hanc itidem inter duos pontes non exstitisse, testimonio adfirmante opus est, quo Justini adserentis tastimonium invicte convellatur, quod quidem undenem extundi possit, nemo plene dieerit. Ut mitte ne difficillime aredi posse Justinum eut indiligentem, aut agregie edluainatum esse quum etiam atque etiam non perlegeret τὸ FIDIO, si io Titulo quem putabat Simoni secrum, aeslerte re ipsa: nisi forte jam tum Justini aetete stetue Simonis avanuisset, remque sanctus Doctor adcepisset ex aliis testibus.

Quod autem haec opinio aum illa de morte tragice Simonis non cohaereat, nodus est ab iis qui utramque tueri ament extriaendus. At enim nea nodus iste insolubilis cuipiam videetur. Nimirum fieri quam optime potuit ut ethnici Romani Simoni sese Deum aut virtutem *Deo proximam* praedicenti, visis ejus praestigiis portentorum pretegtandium speciem eedolentibus, ceu Deo statuem decernerent ente tragicum ajus obitum. Iis quippe nec eorum temporum chronologiem, nec aliud quodpiam caussae Simonianae edjunctum obstare video.

Anne vero post fatalem hominis trageediam erecte illi statua dicenda est? Nec item abnuo. Quippe quum perspicua satis non ferat Justinus euctoritate Claudii & Senatus decretam esse stetuam, conjectura verisimili dici potast, eestructam illem esse labore ec studio Romanorum adseclarum Simonis, qui nempe novis praestigiis vulgus fascinantes ejus consensum extorserint, ut stetua erecta (tolerante Senatu) deplorandam Magistri tregaediam vindicarent. Quod vero tot Aurhores rem adeo preealeram siluerint, ergumentum negans est, quod adfirmans ex vereri Arnobio non infringit.

Haec eutem nobis (tametsi in opinionem pro stetua Simoniana velde propendentibus) eruditioois ergo delibasse sufficiat, ut onusquisque in ta obscurissima pro arbitrio judicium ferat.

II. Quod Helenam spectat tanto commendatam honore, cunctique commendandam

ad salutem esse necessaria. (*a*) Heinc „ qui apud illos sunt perfe-
„ ctissimi quidquid divinis legibus est prohibitum sine metu perpe-
„ trant.

(*a*) Auctor est *Irenae.* l. 1. c. 1. n. 31.

dam ex adducto Simonis placito plerique sunt e recentioribus Eruditis, qui documentis veterum freti contendunt, hominem in hoc commendationum genere Philosophum agere, ac stilo uti, sensuque figurato atque poëtico, adeo, ut quum Helenam nominat, haud intelligat personam Helenae scorti sui, sed vel mentem rationalem, vel humanam rationem, vel Lunam coeli, vel divinam sapientiam, vel divinam quamdam virtutem (secundum varia Interpretum placita) in corpus ejus mulieris detrusam, quam ex dogmatibus Simonianorum Spiritum Sanctum dixit Epiphan. Hoc est excellentissimum ac pene divinum.

Heinc autem pluribus student doctrinae simonianae dogmata congerere, e quibus systema conficiant ac Simoni Philosopho adscribant de natione materiae, de creatione & gestis geniorum ac de aliis id genus, doctrinae veterum Philosophorum Orientalium maximam partem consentaneum. Quibus profecto carpunt Doctores ecclesiasticos, quod relate ad Helenam Simonem, quem non intellexerant, erroris traduxerint. Haec multis commentatur laudat. *Moshem.* §. 14.

Quid enim vero? Plane creditu facillimum est, hominem obscoenissimum meretricis Tyriae perperose sibi conjunctis ardenti amore captum, in eam directa facie conjecisse quidquid locupletarum erga Helenam, hoc expresso nomine, effinxisse dignoscitur; scimus enim ex vulgato priscorum Sapientum adagio, quod „ amare & sapere, nec „ diis ipsis conceditur. „

Fieri item potuit, ut quae potissima de sexu muliebri ferrent & dogmata Philosophorum, & Poëtarum fabulae, de Helena sua in ejusmodi ejus commendationem discipulis intelligenda proposuerit. Quod autem quandocumque in dogmatis suis verba Simon faceret Helenam nominans, philosophice ac poëtice alio mentem intendens loqueretur, mihi mera ominatio est, quam tot, tamqua diversae interpretatio recentiorum plane ominantium circa mentem Simonis conjecturae confirmant satis.

Sed enim, esto, philosophice loquutus sit, ut ajunt, ex doctrina Philosophorum Orientalium. At illa tamen doctrina quid aliud esse deprehenditur quam nugarum, commentorum, ineptiarum, errorum colluvies? Jure igitur quae homo insanus circa Helenam philosophatur, Haereseologis nostris tanquam errores intolerandi exsibilantur. Qui ejusmodi ominantium speculationibus eruditis & acutis delecteris, adeas cit. *Moshem.* §. 14.

III. Laudatus idem Cl. V. *Moshemius* §. 12. probare nititur operose, Simonem non fuisse caput & principem omnium Ecclesiae militantis Christi Domini haereticorum, qualem eum *supra* depinximus cum *Irenaeo* & Patrum veterum choro ad Tom. I. p. 324. sq., immo nec christianum, nec haereticum, seu corruptorem christianae religionis; quoniam, inquit, & fuit & omnibus habitus est adversarius Christi, cujus propterea nomen nuspiam professus legitur.

Enim vero si litem de nomine nolit vir eruditus cum priscis Patribus instituere, vulgatissimae eorum usurpationi nominis cedat oportet. Patribus autem *haereticus* simpliciter fuit qui postquam suscepto baptismate, vel alio quopiam pietatis signo Christum confessus esset, in opinionem dogmaci fidei adversam sciens prudens dilaberetur, quo videlicet nomine Patres ipsi distinguerent eorum infidelitatem, qui a recepta descivebant, ab infidelitate Judaeorum & Paganorum, qui nunquam fidei Christi nomen dederant. Recole quae hanc in rem scripsimus in cit. Tom. I. p. 355. n. 194.

Jam quod Simon & accepto baptismo & aliis pietatis signis editis Christum aliquando confessus sit, liquet ad evidentiam ex *Act.* 8. 13; quod insuper postmodum a fide ad infidelitatem prorsus exsecrandam proruerit, ostendunt satis antidogmata ab eo procusa, novae sectae conditore, & omnium quidem primo, uti antiquitas universa nos docet. Quid ergo in hoc homine desideres, ut sit & jure dicatur *haereticus* & *caput haereticorum omnium*, qui post Christum ejus Ecclesiam vexarunt?

Sed ulterius, scio, Moshemius optat, ut nempe Simon cum alumnis sectae suae nomen Christi saltem exterius profiteretur, hoc est se se christianum ostenderet & Christi dogmatum adsectatorem. At haec gratis optat, ut notionem *haeretici* pro arbitrio sibi

for-

„ trant. Nam & gentilium festa celebrant, & immolatis vescuntur, & voluptatibus serviunt, & scelera omnia indiscriminatim admittunt „. (x) En tibi quos pariat fructus immanis haec haeresis.

IV. *Eunomius* dignus Aëtii discipulus, fertur etiam usque adeo „ fuisse bonis moribus inimicus, ut adseveraret, quod nihil cuique „ obesset quorumlibet perpetratio ac perseverantia peccatorum, si „ hujus, quae ab illo docebatur fidei particeps esset „ (y) (*).

V. *Anonymi* sub IV. Seculum vigentes nobis ab *Augustino* producuntur (z) in haec verba „ Interea missa sunt mihi a quibusdam „ fratribus, laicis quidem, sed divinorum eloquiorum studiosis, scripta nonnulla, quae ita distinguerent a bonis operibus christianam „ fidem, ut sine hac non posse, sine illis autem posse perveniri „ suadeantur ad aeternam vitam „ Iis vero sic enormiter a vero aber-

fingat adversus antiquissimam nominis usurpationem.

Esto tamen, sed & optatis Fruditi Viri praesto adest *Epiphan.* haer. 21. haec sub init. docens de secta *Simonis* „ quae quidem secta „ non recte atque ordine christianum nomen usurpat „ & paucis interjectis, de Simone ipso „ is sub christiani nominis specie, „ tanquam veratro mel admiscens, sic illius „ adpellationis splendori lethale venenum „ infudit, idque iis obtulit, quos fraudulenter captatus, & impium hunc in errorem pertractos in exitium adduxit „. Haec restanti Epiphanio fidem dare recusat Moshemius, at iis tamen usus conjecturis, quae vel ne leviter quidem, me judice, Epiphani evertunt testimonium.

Postremo ex proverbio sensuque nostratum Doctorum omnium, quem ab antiquitate comparavimus, nomine *christiani* simpliciter is censetur, qui sacra baptismatis unda tinctus est; ac ille insuper *corruptor religionis christianae* simpliciter habetur, qui doctrina falsa Ecclesiae alumnos subvertere intendit. Haec autem duo quum aperte pateant in scelestissimo hominum Simone, hunc Moshemius, si nolit, insolenter abjecta tanta virorum bene sapientium auctoritate, novitias cudere notiones, confiteri tenetur & christianum, & religionis christianae corruptorem.

IV. Dicitur Simon plura contra fidem christianam pervulgasse, quae praenotavit *Contradictiones*. Nonnulla eorum fragmenta recensuit *Gravius* in spicileg. PP. p. 305. Anne vero haec plane sincera sint reputanda, viderint alii.

(x) Haec *Theodoret*. cit. l. 1. c. 7.

(y) *Augustin.* de haeres. c. 54.

ADNOTATIO.

(*) *Coccius* & *Cozza* proxime laudati *Hieronymum* adducunt adtribuentem expresse ipsam Eunomio haeresim in commentar. in Oseam lib. 1. cap. 4. Et vero ibi S. Doctor Eunomium conceptis verbis minime adpellat, sed duntaxat haereticos generatim, in impiissima Eunomii opinione usque versatos.

En *Hieronymi* effatum in illud Oseae, *secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi* &c. „ De Haereticis facilis intelligentia est . . . quum enim viderint aliquos delinquentes, ajunt, nihil aliud quaerit „ Deus nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agatis. Haec „ enim discentes in iniquitatibus eorum sublevant animas eorum, ut non solum non „ agant poenitentiam, nec humilientur, „ sed gaudeant in sceleribus suis & erecta „ cervice gradiantur. Unde & populus & „ sacerdos & hi qui docti sunt & hi qui docuerunt pari judicio constringentur „.

Haereticos quidem iterum iterumque sub eodem capite insectatur *Hieronymus*; at nullibi tamen Eunomium aperte nuncupat, esto fortasse tunc temporis Eunomiana haec haeresis misere debaccharetur. Quare perperam polemicus Doctor heic in testem adfertur.

(z) Lib. 2. Retract. cap. 38.

aberrantibus respondit *Augustinus*, ut idem proxime citatus testatur, libro illo in hanc rem celeberrimo, quem praenotavit, *de fide & operibus*.

VI. *Praedestinatiani* ad an. 415. „ dicebant, quod nec pie viventibus prosit bonorum operum labor, si a Deo ad mortem praedestinati fuerint; nec impiis obsit quod improbe vivant, si a Deo praedestinati fuerint ad vitam „ (*)

VII. *Pelagiani* eam meriti rationem commenti sunt, ut tanquam palmare factionis dogma statuerint, operationem a libero merae naturae arbitrio profectam mereri divinam electionem ad gratiam & ad gloriam. Quin immo *Augustinus*, aliique *Patres* Pelagiani summam erroris hoc perbrevi effato comprehendere consueverunt, *gratiam & regnum Dei secundum meritum hominum dari*. Hucque iidem referunt gratiae auxiliantis, remissionis peccatorum, & coelestis beatitudinis dispensationem. (**)

Tt 2 VIII. Se-

ADNOTATIO.

(*) ITa *Coccius* in loco proxime adlato, qui & Praedestinatianus in sanctum dogma Erronibus adnumerat & recitatum articulum inter alias ex dextrina eorum excerptas haereses absque contradictione recensat: fretus utique authoritate *Sigeberti* in chron. de an. 415. & *Bernardi Lutzemb.* de haeresib.

Ceterum quid, praetermisso problemate de obscura ejusmodi Praedestinatianorum secta, sentiendum doctis sit de proposito articulo, si recte exponatur, simulque qua utendum cautione quum de eodem articulo sermo inciderit, satis superque *supra* ostendimus & commonuimus in Tom. II. p. 306. sq. in Adnotationibus. Ea recole & istuc adplica.

ADNOTATIO.

(**) HAec de doctrina primaevorum saltem Pelagianorum manifesto liquant ex interpretationa in epist. ad Romanos Pelagio tributa, capitibus a Synodo Palaestina eidem Haeresiarchae objectis, commentariis SS. Augustini & Hieronymi pelagiana dogmata concernentibus, ceterisque documentis in caussam Pelagianam congestis ab Scriptoribus historiae Pelagianae saepius laudatis, ubi praesertim iis incidit sermo de erroribus Pelagianorum.

Porro secundum vulgatiora factionis dogmata, varia sunt gratiae genera, quae ipsa sibi frequentius propugnanda suscept t. In *primo* videlicet genere fuit ipsis natura & liberum arbitrium huic insitum in hominis conditione. Et hanc ajebant esse praecipuam gratiam, maximeque necessariam. Conf. *Aug.* l. de haeref. c. 88. & epist. 90. 94. 95. ac *Hieron.* epist. ad Ctesiphont.

In *secundo* peccatorum remissio ex *Aug.* l. de grat. Chr. c. 2. 37. 38. & l. de grat. & lib. arb. c. 6. 13 & l. 3. cont. Julian. c. 23. & saepe alias. In *tertio* sacratna lex, praedicatio, & exemplum Christi ad imitationem propositum. Ex *Aug.* l. 1. da grat. Chr. c. 3. 38. 41. & l. da sp. & lit. c 2.

In *quarto* interior mentis illuminatio; qua mentis oculos aperit Deus, nihil tamen in voluntate efficit, quo nempe facilius adsequatur homo quod per se alioqui difficilius obtinere sufficeret. Author est idem *Aug.* in cit. l. 1. de grat. Chr. c. 7. 10. In *quinto* regenerationis & adoptionis per baptismum dignitas. Vide ipsum *Aug.* l. 1. op. imp. c. 94. & *Prosp.* l. de ingrat. sub init.

In *sexto* demum genere eis fuit vita aeterna; videlicet beata in regno coelorum pro homine immaculato, simulque baptismate initiato, minus vero beata pro homine immuni quidem a macula peccati, nondum tamen sacri lympha lavacri regenerato. Ita nos dogma eorum exponimus, & *Augustinum* de ipso verba facientem in l. de grat. & lib. arb. c. 6.

Ex adsignatis itaque postrema quinque gratiarum genera nudaa naturae meritis ipsi aliquando adscripserunt; atsi nonnunquam in

VIII. *Semipelagiani* commentitiam aliam meriti rationem excogitarunt ac defenderunt. Nimirum principio ajebant initium aliquod justitiae & salutis esse a nobis, fidem videlicet & voluntatem quampiam salutis obtinendae, ex quarum merito ad gratiam Christi & justificationem deinceps promovemur: unde hoc iilis familiare proloquium, *meum est velle credere, Dei autem gratiae est adjuvare*. Certum praeterea confingebant meritum conditionatum, quo permotus Deus unumquemque ad beatitatem eligeret & ad justificationem; usque adeo ut etiam parvuli ob illa merita, quae si vixissent essent habituri, ad baptismum permitterentur accedere, quemadmodum & per similia demerita conditionata ab eo rejicerentur. Bina haec capita nobis alias indicata, quae caracterem Semipelagianismi constituunt, manifesto eruuntur ex Epistolis *Hilarii* & *Prosperi* ad Augustinum: & vulgo consentiunt historiae Semipelagianismi Scriptores cum *Petav. Nat. Alex.* & *Alticot*; tum ceteri Haereseologi cum *Gaultero*, *Sanda*, *Plucheto* ubi de Semipelagianis. (*)

IX. *Jo.*

in plerisque sententiam mutarint, nec raro pugnantia disseruerint, uti perfrequenter moris est apud Scholas haereticorum, quibus nec fides dux, nec vera ratio praesidium. (Recole *superius* dicta de Pelagianis p. 255. sq. in Adnot.)

Quocirca ut facilius illorum dogmata intelligantur, leviusqua a semetipsis discrepantia subjiciantur mentibus, plures cum *Nat. Alex.* ad sec. v. cap. 5. 6. 3. sqq. multos, diversosque status pelagianorum circa gratiam errorum considerandos, tenendosque optimo consilio proponunt.

ADNOTATIONES.

(*) I. PErcelebri hujus factionis caussae ex instituto, ut par est, elucidandae, ac unica tandem oratione absolvendae, nonnulla heic opportune edisserenda supersunt nobis, iis adnectenda bene multis, quae de eadem factione praemisimus ad Tom. II. pp. 153. 304. sq. & ad Tom. III. p. 181. sq. & ad Tom. hunc V. p. 281. sqq. oppido recolenda.

II. Praformatores, quantum ad errorem praecipuum, Sectae, quae ex hominibus alias plerumque literis & morum integritate conspicuis coaluit aetate Augustini jam Episcopi Hipponensis, multi feruntur, cum ex Scriptoribus graecis, tum ex Latinis.

Videlicet ex graecis *Justin.* in apol. ad Antonin. Pium Imp. & in dial cum Tryph. ac *Pseudo-Justin.* in qq. orthod. q. 9. *Iren.* l. 4. c. 4. *Clem.* Al. 7. strom. & saepe alias. *Athanas.* orat. cont. gentes, *Nazianz.* orat. 19. quae est in c. 19. Matth. *Cyril.* Al. l. 5. cont. Julian.

Chrysost. demum sic effatus in hom. 18. in Joa. alias 17. „ hinc admoneri possumus, Deum suis in nos beneficiis nostras non praevenire voluntates, sed a nobis incipiendum esse „ atque hom. 12. in ep. ad Hebr. fere sub init. „ oportet nos quippe eligere primum quae bona sunt, & tunc ipse (*Deus*) quae sua sunt introducit: non antecedit nostras voluntates, ne laedatur arbitrium; quum autem nos elegerimus, multam tunc nobis adfert auxiliationem „.

Ex latinis insuper *Optat.* Milev. Episc. l. 2. adv. Parmen. *Hilar.* Pictav. in Ps. 118. 36. *Hieron.* l. 3. adv. Pelag. sub init. *Ambros.* in epist. ad Rom. *Augustin.* ipso teste in l. 1. retract. c. 23. & de praedest. SS. c. 3. Ii vulgo Praeformatores audiunt prae primis apud Protestantes cum *Voss* in hist. Pelag. *Budd.* de Pelagianismo in ecclesia Romana triumphante, *VValch.* de Pelagianismo ante Pelagium.

Enim vero, si benignae interpretationi locus sit, quod ii Patres priscis temporibus susceperint caussam liberi arbitrii multo magis ea tempestate ab heterodoxis oppugnati, quam fuerit gratia, nulla tum adhuc disputatione perculsa, in caussa est ut videantur, majori studio (ac fortasse nimio, quod usu venire solet in ejusmodi controversiis) arbitrium, quam gratiam tuiti.

Loquutiones autem, initium salutis humano arbitrio adscribentes, quae in ore Semi-

IX. *Jovinianus* Monachus, quem *Hieronymus* ceu Epicurum christianorum duobus contrivit commentariis, docuit, jejunium nullius esse

Semipelagianorum haereticae sunt, siquendo apud eos Petres occurrunt, innocues puza; illis quippe intendebeur, io negotio satis potiorem a Deo, aliquam vero & minorem partem esse ab homine: quocirca quum multo minus sit animum adjicere ed bonum, quam id exsequi, id ipsum Deo, illud homini adscribunt; quin tameo idcirco superoum excludant concursum vel etiam ad primam fidem, voluntatem ac desiderium: quendoquidem saepe alias inculcent bonum quo dlibet a Deo provenire, pluriesque concelebrant greriam primem, quae omnium radix est, quen excitat, ac vires ad bonum supernum ministrat. Ejusmodi demum formulis loquuntur, ut doceant voluntatem haud esse principiom mere patiens; tacite vero ut certum & alias notissimum praemittunt, quod uti supernaturaliter velle quoad substentiam sit a Deo, ita & posse.

Heine eos ferme omnes ab errore semipelegiani eo jure vindicere setagunt plerigue nostretum, duce omnium, ni fallor, *Vazquezio* in 1.p. t.s. d.91. c.8. Diei *ferme*, quie enim aerior est in hanc rem de sensu Chrysostomi mox edloquuti controversie. Eum quidem benigne interpterari conantur recentiorum plerique cum *Nat. Al.* ad sec. sv. c. 6. ar. 30. n. 3. *Boucat* diss. preev. ad tr. do gret. *Scip. Maffeio* hist. theol. l. 6. *Alticot*, to sum. august. par. 5. 4. 42.

At eis tamen nec laudat. *Vazq.* adsentitur, nec ipse a me impetrare possum ut edsentiar; ejus quippe adducte verba, ut perplure similia quae ex ipsius commentariis congerere liceter, praetercam, perspicue nimis errorem produnt, quem utique, aliquorum sententie, Cassianus a Chrysostomo Megistro didicit.

Quod si & ceteris, quos praenotevimus, Patribus benignam deneges interpretationem, erroremque, de quo disputamus adfingas, eegre sanctum dogma, huic oppositum & ab Ecclesia receptum post definitionem C. Arausicani, colliges ex prisca Patrum traditione; immo heec, pro errore constenter preefulsisse diccnda erit, quum pro sancto dogmete nullum fortasse adpareat e quatuor prioribus seculis testimonium traditum.

Nisi forte dixeris, Ecclesiam Christi, quae optime interpres est Verbi Dei, ad definitionem sancti dogmaris haud consuluisse treditam a Patribus doctrinam, sed luculentissima sacri Codicis testimonia, quee & nos pro eodem dagmate *supra* indicavimus ad Tom. III. p. 201. Videlicet si non adtenderit Ecclesia ad Patres Concilii Pelestini & Africani 214. Episcoporum, quos pro sancto dogmate ibidem leodavimus pag. 206.

Humillimum denique Augustinum erroris revocati profligatorem eximium complurima ejusdem operum testimonia depraedicant.

III. Sectae Auctores & Patroni ex Africe & ex Galliis recensemur plurimi. Ex Africa quidem *Adrumetini Monachi*, S. Augustini regulee professores, si que fides Aloys. Torello in secol. augustinens. ad ann. 402. n. 2. & *Vitalis* quidam Carthaginensis, ad quem Augustinus epistolam misit, olim 107. Ex Galliis vero *Massilienses* Theologi univetse cum *Joanne Cassiano* Abbete, quamobtem Semipelagiani dicti sunt Massilienses; tum Episcopi permulti cum *Honorato* Massiliensi, *Hilario* Arelatensi, *Fausto* Rejensi, *Lerinenses* item monachi cum *Vincentio* illo percelebri commonitorii Auctore; alii demum *Doctores* cum *Severo Sulpicio*, *Gennadio* massiliensi Presbytero, *Arnobio* juniore.

Nimirum Adrumetini Africani vehementer commoti suot Augustini ep. 194. alies 105. contra Pelagianos, eorumque occultas reliquias, missa ad Sixtum Presb. postea Rom. Pontif. cum nonnullis quoad speciem duriusculis positionibus adversus libertatem humenem. Eorum dissidia & errores exponit *Norisius* hist. Pelag. l. 2. c. 13. ac ejusdem Augustinianae capita *Maffejus* hist. theol. l. 12. a n. 2.

Massiliensibus varo errandi occasionem dederunt libri Augustioi de praedest. SS. & de dono persev. male intellecti & ad sinistrum sensum detorti; quod & innuit idem August. epist. ad Hilerium & Prosperum missa, idemque Prosper epist. ad Augustinum conscripta.

Quippe putabent Doctores illi, libertatem hominis ad obtinendam salutem gravissime laedi, edmissa cum August. gratuita praedestinatione ad gloriam, finalem perseverentiam & gratiam: quocirca praeservide

essa meriti; adeo ut inter abstinentiam ciborum, & perceptionem eorum cum gratiarum actione nulla sit distantia. (a)

Coe-

(a) Tertius hic suae doctrinae error, quem recitat *Hieronymus* in l. 2. cont. Jovin. n. 3. sub fin. convellitque l. 2. n. 5. sqq. Ejusdem erroris meminit *August.* haeresi 82.

de propugnandum susceperunt, saltem initium salutis a nobis esse, hoc est primam conferri gratiam intuitu meriti a natura libera suboriti. Lege cit. Prosperi epistolam.

Ergo ne, inquies, singulis, quos praecitavimus, Doctoribus gallis naevus hic jure adpingitur? In re utrinque probabili negant vasti, qui illorum nonnullos studiose vindicarunt. Eos, brevitatis gratia, indicasse satis esto.

Primum itaque Cassianum, contra torrentem Scriptorum, eum adpellantium factionis ducem ea ejusdem collat. 13. c. 8. vindicant: *B. Jo. Dominic. de Florentia* O. P. Cardinalis, qui cl. 1419. ap. S. Antonin. par. 2. hist. tit. 10. c. 10. §. 2. *Petr. Ciaconius* Presb. Toletan. in observat. in l. Cassian. quae castam ad calcem Cassiani illustrati ab Alardo Gazaeo edit. 1642. *Jo. Maldonatus* S. J. in Luc. c. 24. *Alex. Pesantius* in 1. p. q. 23. ar. 5. d. 2. errore 3. *J. B Guesneyus* S. J. in Cassiano illustrato l. 1. c. 61. & saepius, *Bruno Neusser* Minorita recollect. in prodromo velitari contra Norisium par. 2. c. 3. a n. 9.

Et ii quidem vindices, re utrinque rite perpensa, me judice, doctrinae Cassiani propriae circa initium salutis, quam saepe procul dubio catholicam tradidit, patrocinium haud temere susceperunt.

Honoratum deinde vindicant *Nat. Alex.* proxime cit. §. 10. & cit. *Neusser* par. 2. c. 7. n. 18. Hilarium quoque idem *Neusser*, & streaue quidem par. 1. c. 9. & par. 2. c. 4. & 8. cui adhaerent *Bollandiani* in vita S. Hilarii ad d. 5. Mai. a p. 34. ubi ex eodem Auctore exscribunt „ vindicias pro S. Hi„ lario semipelagianismi calumniose insi„ mulato „.

Tum Faustum protegere conatur *Jo. Driedo* de capt. & redem. gen. hum. tr. 4. c. 2. par. 4. Sed non admodum feliciter; quod enim errorem factionis nitide docuerit, non est qui legat ejus operum l. 1. c. 17. & l. 2. c. 6. & non videat. Prostant in Bibl. PP. Lugdun. t. 8.

Monachos item Lerinenses universe *Neusser* par. 2. c. 7. & *Alticot.* in sum. august. praefat. ad par. 5. Sed ii tamen rem minime conficiunt suam ex adspectabili Lerinensium sanctimonia. Haec enim cum errore in rem nondum ab Ecclesia definitam & receptam minime pugnat; exploratum quippe est, cunctis ferme, quos praemisimus, ejusdem erroris insimulatis, Sanctorum nomina, cultus & aras decretae fuisse.

Vincentium pariter Lerinensem studiose protegunt cum cohorte Doctorum citt. *Neuss.* c. 5. & *Altic.* §. 15. sqq. nec non *Bolland.* qui, *Papebrochio* interprete, praeter alia, Neusserii pro Vincentio & Lerinensibus vindicias tradunt in vita S. Vincentii ad d. 24. Mai a p. 287. Quibus equidem lubens adsentior.

Patrocinantur itidem Severo Sulpicio *Gibertus* Abbas Gemblacensis in apol. pro eodem & *Nat. Al.* cit. §. 8. quibus me comitem volo. Ex eo siquidem adversa Baronii opinio rejicitur, quod epistola a Coelestino, seu Coelestio P. emissa contra Severum aliosque Presbyteros gallos semipelagianos (esto ab ipso re ipsa emissa fuerit) a duodecim saltem annis Sulpicium reperit vita functum. Conf. editionem *Mansianam* Baronii ad ann. 431. in notis a n. 47. p. m. 408.

Gennadium praeterea defendit *Neuss.* par. 2. c. 7. a n. 14. At ipse tamen haereo. Arnobium denique idem tuetur par. 1. c. 10. n. 5. post *Vossium* cit. l. 1. c. 11. Et vero locus in eum vulgo productus ex ejus commentario in Psalmum 90. Semipelagianismum quam nitide profert; ait enim, „ in arbitrio „ est ut credas prius, ut dum credideris, „ gratiam consequaris. „ Idcirco exinde duntaxat ab hac macula purgandus Arnobius, quod expositio in Psalmos ei adscripta, reapse fuerit supposita: id quod suspicatus est *Bellerm.* de script. eccl. in Arnob. juniore.

IV. Palmares factionis errores, quos ingruentes ac debacchantes persensit Gallia per seculum integrum & amplius, debellarunt haud pauci pugiles. Ut puta summi Hierarchae literis, rescriptis, decretis, monitis; e. g. *Coelestinus*, *Leo* I. *Gelasius*, *Hormisdas*, *Felix* IV. *Bonifacius* II; tum scriptis egregiis privati Auctores; e. g. *August.* in lib. de praed. SS. & de dono persev. *Prosper* l. contra collatorem & l. de ingratis,

& in

Coecum hunc Erronem, etiam ab Hieronymo invicte debellatum, ceu ducem plurimi fequuti funt fubfecivis temporibus: hostes nimirum jejunii, prout ab Ecclefia cum delectu ciborum praefcriptum eft. Ut puta *Waldenfes* (*b*) *Lollardi* (*c*) praemaxime plaudente illorum vindiee jurato *Walchio* (*d*) *Piggardi* (*e*) *Lutherani* cum parente *Martino* (*f*) *Calvinistas* cum *Joanne* authore fuo. (*g*)

X. *Mahumedes* dieit „ ne committatis rapinas & caedes vel per-

„ ju-

& in refponfionib. ad objectiones Vincentianas, *Fulgent.* Epifc. Rufpenfis in libris contra Fauftum ejufque Sectatores, *Anonymus* auctor de vocatione gent.

Caefarius denique Arelatenfis Epifc. tr. de grat. & lib. arb. cujus praeterea cura, & ftudio, ardentique zelo pro domo Dei, Synodus Arauficana II. coacta fub an. 529. 3. Jul. eodem Praefide, Semipelagianifmo poftremam cladem decretis fuis indixit, impetrata deinde a Bonifacio P. II. Actorum confirmatione ad an. 530. menfe Jan. Plura in hanc rem *Bolland.* ad d. 27. Aug. in vita S. Caefarii commeot. praev. §. 4.

V. Praeclari de Scholæ Theologi Semipelagianis in errore praecipuo focii adnectuntur. Et primo omnium loco *Thomas*, quod in 2. dift. 23. q. 1. a. 4. §. *Refpondeo.* totidem verbis ita differat „ non oportet ut „ actus, quibus homo fe ad gratiam haben„ dam praeparat, fint naturam humanam „ excedentes. Sicut nempe natura huma„ na fe habet in potentia materiali ad gra„ tiam, ita actus virtutum naturalium fe „ habent ut difpofitiones materiales ad ip„ fam: unde non exigitur ad hoc ut homo „ ad gratiam fe praeparet, aliquod aliud „ lumen ad gratiam praecedens „ &c. &c.

At oppofitum plane S. Doctor perfpicue tenet in 1. 2. q. 109. a. 6. quibus nempe, inquit *Cajetan.* in expofitione hujus articuli § *Ad probationem.* fententiam illam prudens revocavit Angelicus, videlicet „ dicta fua „ in fecundo fententiarum ad meliorem fen„ fum reducens. „ Aliter alii Sanctum tutantur. Conf. *Vazq.* cit. d. 91. c. 10. n. 63. fub fin. *Anton. Arnald.* praefat. ad vindicias S. Th. de grat. fuffic. *Th. Leonardi* in comment. de fententia S. Th. adv. Georg. Dorfchaeum l. 3. c. 10.

Plures deinde ad caftra Semipelagianorum adceffiffe incufantur, quod arbitrio noftro difpofitionem aliquam, vel proximam, vel remotam, qua Deus ad collationem gratiae moveatur, tribuerint. In eorum cenfum ferio adcufatos refert cit. *Vazq.* c. 10. *Scotum*, *Cajetanum*, *Ricardum*, *Gabrielem*, *Durandum*, *Fantufam*: jure ne, vel injuria? is dixerit, qui hofce Doctores a Vazquezio citatos cum eodem actore adcurate contulerit.

VI. Ubi *Gazzaniga* de grat. par. 1. c. 9. de excitatione Semipelagianifmi differit, quam multa mifcet nimium dubia. Et nonnulla quidem vehementem ingerunt fufpicionem quod intenderit notaSemipelagianifmi carpendos effe qui gratiam per fe fe efficacem explodunt, & indifferentem probant, Sed haec tamen aliis, quibus otium fit, examinanda relinquo.

Nolim tamen propterea, ei vicem rependens regeras quae olim in famofis controverfiis de Auxiliis *Ferdinandus Baftida* coram Paullo V. multis promovenda duxit, nimirum praemotionem thomifticam cum gratia irrefiftibili & neceffitante lutherica & calviniftica nimium convenire. Abfit enim a viro chriftianae caritatis & pacis profeffore diffidia id genus fovere ac innovare.

Eodem quidem & nos confilio ab examine quarundam thefium abftinemus, quas *Nat. Alex.* ad fec. v. c. 3. art. 8. ac *De Turre* de inftitut. biblic. t. 4. in tr. adceflorio de haeret. feculi v. tanquam erroneas & haereticas Semipelagianis adpingunt; quafi nempe iftorum in dogmatis focios velint Doctores multos, & graviffimos quidem ex fcholis catholicorum, qui thefes eafdem probabiliter ac tuto propugnare pergunt. Sed de cauffa femipelagianica jam fatis.

(*b*) Ap. *Guidon.* de haer. in VValdenfib. & *Aeneam Sylv.* in hift. Bohem. cap. 35.

(*c*) Ap. *Trithem.* in chon. Hirfaug. ad an. 1315.

(*d*) In mifcell. l. 3. exferc. 5. §. 18. quem tamen remittimus ad Tom. noftrum IV. p. 413. fq.

(*e*) Ap. *Joan. Schechtam* in epift. ad Erafm. referente cit. *Coccio* ad an. 1550.

(*f*) In refponfione ad Ambrof. Catherin.

(*g*) Lib. 4. inftit. c. 12. fect. 19.

„ juria, quia Deus hoc moleste fert. Quod si tamen feceritis, Deus „ benignus est & misericors, illaque condonaturus est „ (*)

XI. *Heribertus* ac *Lisojus*, genere ac scientia praestantiores in clero, apud Aurelianos Francorum sub an. 1017. novarum haeresum architecti reperti sunt, a femina quadam insanissima, ex Italia procedente corrupti. Ii vero praeter alia effutierunt „ omne chri„ stianorum opus pietatis duntaxat & justitiae, quod aestimatur pre„ tium remunerationis aeternae, laborem superfluum esse „ Impii tamen illi ac vecordes, nec disputationibus sapientum convicti, nec blanditiis adfecti, nec minis deterriti, Roberti tum Regis jussu & universae plebis adsensu vivicomburio plexi sunt. (*b*)

XII. *Bogomili* alias notati pilias quaslibet orationes praeter Domini-

ADNOTATIO.

(*) OB effatum istud, depromtum e *Joan. Cantacuzeno* in orat. 2. in Mahumedem, laudatus *Coccius* art. 3. ad an. 630. Pseudoprophetam hunc refert in censum eorum, qui bonis operibus meritum & necessitatem ad impetrandam salutem statuere, impieque denegant. Ecquis autem vel etiam oculatissimus eum in praefata sententia errorem descriptum aut adumbratum videat?

Immo potius iis aperte stabilire videtur Mahumedes, mala opera, si a Deo dimissa non sint, adcessum ad suum paradisum impiis occludere: unde consequens e contrario est ad suum sensum bona opera ejusdem paradisi praemia promereri.

Porro laudatus a Coccio *Cantacuzenus* Imperator praefatam Mahumedis sententiam, quam exscripsit p. m. 96. erroneam esse minime adserit, aut suspicatur. Neque vero inter ceteros Impostoris errores, quos idem quatuor apologiis, totidemque orationibus acerrime confutat, eum vel leviter errasse meminit adversus utilitatem & meritum bonorum operum.

Idemque putaveris de aliis, qui adcuratos de eisdem erroribus syllabos tradiderunt, e. g. *Damascen.* l. de haeres. n. 101. cum notis *Lequienii*, *Euthim.* monach. ap. Euthym. in panopl. tit. 24. a p. m. 779. *Cedren.* in compend. historiar. t. 1. n. 182. p. *Maemedus.* p. m. 421. sqq. edit. Paris. 1647. *Nat. Alex.* ad Sec. VII. cap. 2. art. 2. *Pfeifer.* in theol. Mohamedica, exercit. 6. de Alcorano.

Quin immo hic idem *Pfeiferus* in epist. dedic. ubi agit de mataeologia mahumedica & judaica, ac de utriusque invicem armonia, ad n. 6. Mahumedem, ejusque adseclas tanquam errones perstringit quod bonorum operum meritis hominis coram Deo justificationem adscribant ea Sura 99. non secus ac Judaei, quos itidem ex hoc titulo, aliisque bonorum operum merita concernentibus *Bergerus* in Cabbalismo Judaico-Christiano detecto par. 2. cap. 3. §. 24. & par. 3. §. 6. sqq. sugillat imperitissime tanquam „ homi„ nem in hac vita ad Pharisaismum, *Pa*„ pismum, Fanatismum & *Enthusiasmum* „ ac tandem ad aeternum exitium deducen„ tes „

Quod praeterea Mahumedes ipse quamsaepe ad sensum suum agnoverit in bonis operibus meritum exigens a Deo supercoeleste praemium, abunde liquet ea conscriptis in Alcorani Suris, aut capitibus, e. g. ex Sura 11. 23. 28. 54. 57. 62. 65; sicut & pravis operibus demeritum exigens aeternum supplicium ex Sura 29. 66.

Adde, frequenter ipsum commendare tanquam merito plenum orationis studium in Sura 3. & 5; eleemosynarum in Sura 34; terrenarum opum contemtus in Sura 18. 38. 51.; peregrinationum in Sura 19; jejuniorum diurnorum, praeprimis solemnissimi jejunii menstrui Ramadani in Sura 2. 17.

Non itaque Impostor ille, alias dementissimus, hac in re ita insanivit, ut cum Simone Mago, Pfeifero, Bergero, ceterisque consodalibus Protestantibus quodlibet superhumanum bonis operibus meritum denegaret. Ergo ab ea Cocciana Erronum serie merito expungendus.

(*b*) Rem enarrat, pluribusque persequitur *Glaber Radulphus* historiar. lib. 3. cap. 8. Exstat ap. *Francisc. Duchesn.* inter scriptores histor. Francorum tom. 4. p. ... sqq.

minicam, quam unam adfidue frequeotabant, inotilia multiloquia compellabant. (*i*)

XIII. *Albigenses* frequentare facra templa, atqoe in eis preces foodere nihil prodeffe cootenderunt. (*k*) Didicerant ii forfao e *Petrobrusfianis* doctrinam, ab aliis poftmodum ejufdem furfuris Erronibus exceptam, quae ferebat „ templorum fabricas fieri noo de„ bere, factas infuper oportere fubrui, nec effe neceffaria chriftia„ nis facra loca ad orandum; quoniam aeque in taberna & io ec„ clefia, io foro & in templo, ante altare & ante ftabulum invo„ catus Deus audit, & eos qui mereotur exaudit „ (*l*)

XIV. *Pontiani*, authore *Pontio* qoodam, in agro Petragoriceofi apud Gallos ad an. circ. 1140. inter alia profaoa & oequiffima placita doceneroot, eleemofynam oibil effe, nullumque contioere meritum laude, vel praemio dignum, qnooiam onde fieri poffit, poffideri debet oihil. „ In hac quidem feductione quamplures jam, „ ooo folum nobiles propria relinquentes, led & Clerici, Presby„ teri, mooachi & monachae perveoerunt „ (*) Hos plane *Pseudo-*

(*i*) Conf. *Euthym.* in panopl. par. 2. fit. 23. c. 19.

(*k*) Ex *Caefario Heifterbachio* lib. 5. c. 21. cui adcinunt plerique omnes recentiores Haerefeologi cum *Prateo.* in Albigenfibus.

(*l*) Author eft *Petrus Mauricius* Abbas Cluniacenf. alias *Venerabilis*, qui in dogmatica epiftola contra Petrobruffianos errorem recitat in praefetiona, ac deinceps ftranue confutat ubi contra relique capitula Petrobruffieoorum differit.

ADNOTATIO.

(*) Haec una cum aliis praefere turbae portantis nos docuir *Heribertus* quidam monachus io epiftola da heereticis Petragoriceenfibus ap. *Mabillon.* da veter. enalect. tom. 3. p. 467. fq. aemque in fuam retulir collectionem judiciorum *Dargentr.* t. t. p. 35.

E quanam vero iidem perfidi homines fecta fuerint, controverti poffer. Ciiarus anim *Mabillon.* in ednoret. eidem epiftolae fubjecte illos revocer ad fectam Henrleianotum, feu Petrobruffianorum, quorum haarefis in partibus Petrocoriorum, vulgo *le Perigueux* mifera graffabarur, uti difcimos ex vite S. Benardi l. 3. c. 6. qui urpora advarfus illos in partes Tolofanas profectus, in oppido Sarlari aliquamtum morae agit. Haec quidem Mabilloniana conjectatio.

Sed eam ramen or temarariam rejicit laudar. *Dargentr.* illofqua vult e fecta Catherorum, qui oovi Manichaai erant, quoniam, inquir, a carnibus abftinebant, & Myfterium Triniratis pro figmento haboarunt: neque vero Henriciani propriis Manichaeorum arroribus edhaefere. „ Iraque, „ pergit, in iifdem regionibus tunc tempo„ ris duo genera haereticorum quandoque „ reperiebentur, partim Catherorum, qui „ fe Apoftolicos ipfi vocabant, partim Pe„ trobruffienorum, fiva Henricianorum. „

Ceterum fi Dargentraei ratiocinetio quidquam conficiat, meliori confilio, reor, definiri poffe, Pontianos ex integro nec cum Manichaeis novis, nec cum Henricianis convenifla, fi alia da haerefibus ipforum non fupperent documenta praerer adductam Heriberti epiftolam.

Haec autem nec eis, ut plura taceam, adpingir praecipuum Manichaeiiori dogma de duobus principiis; nec aliarum quoque peculiare Henricianifmi, feu Petrobruffianifmi da negata virtuta Baptifmeti, quo parvuli rationis impotes ebluunror. Quin etiam nonnalla Pontianis edtribuir, quaa in duabus aliis fectis defidarantur; e. c. quod pecooias non reciperent, quod centies in die genua flecterent, quod Deum non felutarent cum doxologia *Gloria Patri* &c. fed cum verbis „ quoniam regnum tuum & tu „ dominaris univerfis creaturis in fecola, fe„ culorum, amen. „

Quocirca rectius fortaffa putaveris fectam

do-Apostolicos jure cognominaveris, quippe se falso ajebant Apostolicam vitam ducere.

XV. *Gilbertus Porretanus*, alias productus, incusatus est in Synodo vel conventu Parisiensi sub an. 1147. „ quod meritum humanum adtenuando, nullum mereri diceret praeter Christum „ (*)

XVI. *Begnardi*, sceleſtiſſimi Sagarelli surculi in aliquot bonorum operum meritum peccasse deprehenduntur, haec enim ipsis adserta sunt (m) 1.° „ Homo in vita praesenti talem perfectionis gradum „ potest adquirere, quod reddetur penitus impeccabilis & amplius „ in gratia proficere non valebit „ Quo callide permultis bonis operibus meritum adimunt, ne quis ei lucrando incumbat. . . 2.° „ jejunare non oportet hominem, nec orare postquam gradum per- „ fe-

ctam illos peculiarem constituisse, iis instructam moribus & dogmatis, quae vel ab aliis sectis deprompta, vel a suo cerebio architectata eis tradidit Pontius Dux; atque adeo tria haereticorum genera tum temporis apud easdem regiones invaluisse, si nempe binae illae, quas memorat Dargentraeus, a Pontianis diversae omnino fuerint.

ADNOTATIO.

(*) Porro haec *Otto Frisingensis* de gestis Frider. I. l. 1. cap. 50. p. m. 223. aliosque ibidem refert errores Gilberto in eadem Synodo palam jurejurando interposito adtectos ab Adamo de parvo ponte, & Hugone de campo florido. Et ipsum quidem documentum ab uno exceptum Ottone commemorant *Labbeus* & *Harduinus* in suis collect. CC. ad eum ann. & *Baron.* ad ann. ipsum n. 10.

Sed ipsum tamen alii ubi ex instituto de erroribus Gilberti agunt, omnino praetereunt, e. c. *Bernard.* serm. 80. in cant. *Gaufridus* in vita S. Bernardi lib. 3. c. 5. inter opera Sancti edita a Mabillon. tom. 6. p. 119. *Nat. Alex.* ad Sec. XII. cap. 4. ar. 9. *Dargentr.* in collect. judic. t. 1. ad an. 1148. *Fluckerus* in Gilberto.

Idem plane conventus Parisiensis discussionem ac definitionem super hoc, aliisque erroribus Gilberto tum objectis distulit peragendas in Synodum generalem Remensem anno proximo cogendam, ex cit. *Ottone* cap. 54. Et vero in actis praefatae Synodi sub an. 1148. ap. *Otto.* c. 55. ubi actorem & oppugnatorem acerrimum egit S. Bernardus, ardentem video disputationem circa alios errores, summi Numinis Divinitatem ac Triadem spectantes, ac fidei Symbolum adversus ipsos editum a Patribus absoluta Synodo, cui praeerat Eugenius P. III, circa nostrum tamen errorem nihil omnino, altum plane silentium.

Quid haec vero? Anne Synodus eum ceu rem parvi momenti neglexit, sicut & alium Gilberto primum imputatum a praefatis testibus, nempe „ quod ecclesiae sacramenta evacuando, diceret nullum baptizari nisi salvandum? „ Ita innuere videtur *Dupin.* in biblioth. ad Sec. XII. cap. 8. sub init. p. m. 408.

Dupinio tamen neutiquam adduci possum ut consentiam. Quis enim piissimis illis juxta ac sapientissimis Patribus usque adeo immanes errores audientibus tam criminosam eis damnandis negligentiam, socordiamque prudens adpinxerit?

Quod si in re perobscura conjectare liceat, putaverim plane, Gilbertum ab duobus hisce haereticis placitis ceu suppositis innocentiam suam & orthodoxiam disertissime vindicasse; quod quidem Patres quum exploratum habuerint, subinde ab oppositis condendis fidei dogmatis consulto, jureque abstinuerint.

Hinc vero porro consequitur errorem ex Ottone nobis in Gilberto notatum, aut pro suppositio, aut saltem pro vehementer dubio viris prudentibus habendum esse.

De celebri caussa Gilbertina nonnihil *superius* praelibavimus in Tom. II. p. 69. & qui in eandem disserunt indicavimus; quibus addi possunt *Bernin.* in hist. haeres. ad Secul. XII. cap. 7. ubi de Eugenio P. III. ceterique in hac Adnotatione praelaudati.

(m) Ex *Clementina* cap. 3. *Ad nostram.* de haereticis.

„ fectionis hujusmodi fuerit adsequutus; quia tunc sensualitas est „ ita perfecte spiritui & rationi subjecta, quod homo potest libere „ corpori concedere quidquid placet „ Parem id placitum calliditatem, impietatemque continet, quemadmodum & cetera subsequentia.

3.° „ Illi qui sunt in praedicto gradu perfectionis & spiritu libertatis non sunt humanae subjecti obedientiae, nec ad aliqua „ praecepta ecclesiae obligantur „ . . . 4.° „ se in actibus exercere „ virtutum est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat a „ se virtutes „ . . . 5.° „ perfecti homines in elevatione corporis Je„ su Christi non debent adsurgere, nec eidem revertentiam exhi„ bere; quia esset imperfectionis eisdem si a puritate & altitudine „ suae contemplationis tantum descenderent, quod circa Mysterium „ seu Sacramentum Eucharistiae, aut circa passionem humanitatis „ Christi aliqua cogitarent „ Ex hoc callidissimo juxta ac perniciosissimo systemate plura in suum retulit vaferrimus hypocrita ille *Molinosius* postmodum producendus. Beguardorum errores pluribus perstrinxit *Alvarus Pelagius* (n) tum *Standa*. (o)

XVII. *Novatores Anonymi Anglicani* in dioecesi Eboracensi sub an. 1355. diabolica fraude seducti alios inter errores hunc firmiter tennerunt ac pervulgarunt „ quod per quaecumque opera quamtumlibet virtuosa & bona, etiam per gratiam informata seu ex gra„ tia procedentia, nullus potuit, potest, seu poterit vitam aeter„ nam mereri „ (*)

 XVIII. *Gui-*

(n) De planctu ecclesiae l. c. cap. 52.

(o) In lex. polem. art. *Beguardi*.

ADNOTATIO.

(*) Discimus haec eb *Innocentio* P. VI. qui Bulla Pontificatus anno 3. conscripta ad Archiepiscopum Eboracensem, ap. *Raynald.* ad an. 1355. n. 8. exscriptum a *Bernino* de haeres. sub Innocentio P. VI., hoc ceterisque Novetorum erroribus recitatis, illi graviter iujungit ut eos extirpendos a sua civitate ac dioecesi modis omnibus curet.

Nullus ipse dubito, quominus pontificiis jussis paruerit Praesul, & aliquod pro more illorum temporum apud Anglicanos Episcopos frequentissimu, extemplo ediderit decretum, quo & infandos errores proscriberet, & infectem dioecesim ab omni haereseos lebe repurgeret.

Verum fortasse periit ejusmodi edictum, immo & ipsa Bulla Innocentiana apud Anglicane tabularia; utrumque enim desidero apud diligentissimum *VVilkinsium* in collect. CC. magnae Britanniae & Hiberniae tom. 3. ubi aliam minoris momenti Bullam Innocentii de eadem an. 1355 recitat, eumque non absimilie Eboracensis ecclesiae documenta, pertinentia ad annos 1355. 1356. 1359.

Haec preeterea Innocentii *Bulla*, quemadmodum & aliae perplurimae, fugit *Cocquelinesium* in novissime collectione Bullarum pontificiarum; quam tamen lauder. *Rainald.* eruisse testatur e Romano tabulario l. a. p. 1. ep. cur. 29.

Ac recitatam insuper errorem, immo caussam ejusmodi Novetorum universam omnino reticent ex iis, qui haeresum syllabos contexuerunt, *Ciacius*, *Castrus*, *Nat. Alexander*, *Prateolus*, *Dargentraeus*, *Standa*, alii; tum ex Historiographis generalibus *Spondan. Bzovius*, *Fleurius*, & ex Scriptoribus rerum anglicenarum omnes, quos viderim. Horum tamen omnium silentio pro veritate caussae mihi praevelere videtur documentum Bullae Innocentianae, quod ex Reynaldo editum est,

XVIII. *Guido*, regens Parisiis sententias in scholis Ordinis Augustinensium, haec docuit: 1.° „ praescitus exsistens in caritate non „ potest mereri, vel elicere actum meritorium vitae juxta scalam „ vitae nostrae „ ... 2.° „ bonum meritum est a Deo, ita quod nihil est a voluntate,„ Coactus vero ab Cancellario & Facultate Theologica Parisiensi, hos una cum aliis articulis lubens revocavit publice an. 1354. 16. Maii, ac propositos hisce idem notavit censuris. Ad primum dixit „ Reputo falsum & contumeliosum „ Ad secundum vero „ Hanc (thesim) revoco tanquam falsam, „ scandalosam & in fide suspectam. „ (p)

XIX. *Montalbenses* plurimi, hoc est indigenae oppidi de Monte albo, *Mont blanc*, in Catalonia, duce *Berengario de Monte falcone*, vernacule *Montfalcò*, Ordinis Cistercensis de monasterio Populeti, oppido de Monte albo ferme contiguo, tenuerunt an. circ. 1356. nullum opus esse bonum aut meritum continere, nisi fiat ex finceroamore, quacumque ex caussa fiat, etiam spe mercedis aeternae. Hic tamen palmaris error sollemniter damnatus est ab Sancio Archiepiscopo Tarraconensi, & Nicolao Rosellio Quaesitore pro regno Aragonum. (*)

XX. *Au-*

(p) Author est *Bulaeus* hist. Univ. Paris. t. 3. ad an. 1354. ex *Biblioth. Patrum Labigniana* ubi de Patribus Seculi xiv. Adduci solent cum aliis in priscis editionibus Magistri sent. ad calcem. Exscripsit & multa errata typographiae correxit *Dargentr.* variis editionibus secum invicem collatis, ipso teste in t. 1. collect. ad eum annum p. 374.

ADNOTATIONES.

(*) I. Ita fert *Eymericus* in direct. inquisitor. par. 2. q. xi. p. m. 283. Eumque deinceps errorem vulgo tradiderunt Haereseologi cum *Lutzemb. Castro*, *Prateolo*, *Dargentr.* Ex iis vero *Lutzemburgus* erroris authorem vocat Buganium, *Prateol.* & *Castrus* Bugarium; quin & Codex Inquisitionis Bononiensis & alter Joann. Francisci Cardinalis de Gambara ap. *Peguam* in hunc errorem, ipsum adpellant Benegrium, & Codex Iacobi Cardinalis Sabelli ap. cit. *Peguam* Benigerium.

Ceterum standum potius videtur Eymerici authoritati; quippe qui & synchronus fuit, & ejusdem cum Berengario Provinciae Cataloniae; siquidem Gerundae natus circa 1320. ibidem in suo Praedicatorum conventu mortalitatem exuit ann. 1399 ex *Echardo* in bibl. Praed. in Eymerico t. 1. p. 709.

Adde, ex eodem *Echar.* Eymericum Rosellio ad purpuram evecto subcessisse generalem Aragonum Quaesitorem ineunte an. 1357. Quocirca Berengarii nomen certo posse potuit & exscribere ex actis mss. publicae damnationis erroris, adservatis absdubio in tabulario Inquisitionis. Plura de scriptis & factis Eymerici ap. cit. *Echard.*

II. De amplissimo Cisterciensi coenobio Populeti, vulgo *Poblet*, frequens est mentio in jure canonico sub nomine Populeti, ait cit. *Pegna* Juris utriusque clarus Doctor. Plura de ipso coenobio *Angelus Manrique* in annal. Cisterc. t. 2. ad ann. 1151. cap. 18. a p. m. 230. Ejusdem Scriptoree nuper edidit & illustravit Cl. Vir *Finestresius.*

III. Monet hoc loci laudatus *Pegna* in comment. 36. ad hanc Eymerici quaestionem xi. cui praefixus est titulus „ de haeresibus damnatis ab Inquisitoribus Aragoniae sine expresso mandato Papae „ non id intelligi quatenus Inquisitores possint propria authoritate dubia circa fidem definire, quum id Romani Pontificis munus sit; sed quatenus illi declararint haereses jam damnatas, & jusserint ut juxta sanctiones canonicas eorum punirentur authores.

At vero quod ad praefatum errorem adtinet, potuit ipsum propria authoritate damnare Sancius; quum jus proscribendi *acti-*

XX. *Anonymus Pelagianus Anglus* in Oxoniensi Academia sub an. circ. 1368. hunc numero XI. inter alios errorem disseminavit „ „ aliquis potest ex puris naturalibus mereri vitam aeternam „ Sed hunc tamen una cum aliis XXIX. severa lege damnavit an. 1368. V. Id. Novembr. Simon Lingham Archiep. Cantuariensis. (q)

XXI. *Bertholdus de Rorbach* Germanus ad an. circ. 1359. hunc inter alios suae Beguardorum sectae erroribus adjecit numero quintum „ quod oratio vocalis non sit homini utilis vel necessaria & „ nihil conferat ad salutem, sed mente orare sufficiat sine voce vel „ motu labiorum „ Spirae captus impostor ab Inquisitoribus haereticae pravitatis publice errores plurimos confessus ac de ipsis convictus, ejurationem obstinate renuens in ignem missus infelicissime animam efflavit (*) Ipsum itidem Bertholdi errorem profitebantur Cynici illi *Turlupini*, sub Gregorio P. XI. damnati ad an. 1372. (r)

XXII. *Joan. Wicleffus* alias notatus, *organum* nempe *diabolicum, hostis ecclesiae, vulgi confusio, haereticorum idolum, hypocritarum simulacrum, schismatis instaurator, mendacii promtuarium, adulationis sentina*; quibus videlicet titulis Haeresiarchem merito exornat conterra-

articulos fidei adversos singulis Episcopis & unicuique in sua dioecesi competat. Liquet apud ecclesiasticam historiam ex frequentissimis id genus damnationibus publicatis ab Episcopis. Idem & potuit Rosellios Inquisitor quia talis; quum ea authoritas sacris quibusque fidei Tribunalibus a summis Hierarchis, prout exigit rei ratio & conditio, generatim concessa intelligatur. Id quod pridem commonuimus in Tom. I. p. 355. no. 211. 212.

Quod autem munus est summi Pontificis in hoc negotio, est inerrantia in ejusmodi definitionibus, quum loquitur ex cathedra, ut ajunt, ei nobis tributa in eodem Tom. I. p. 344. a n.168. quam tamen inerrantiam olli alicui ex inferioribus tribunalibus immerito adscripseris.

(q) Conf. cit. *VVilkinsium* t. 3. ad eum an. p. m. 75. Ipsum documentum primum retulerant inter sua Concilia *Labb. Harduin. Spelmann.* omnes ad an. 1368. ac rursum exscripsit cit. *Dargentr.* ad ipsum an. necnon *Nat. Al.* ad Sec. XIV. c. 3. ar. 21.

ADNOTATIO.

(*) Author est *Trithem.* in chron. Hirsaug. t. 2. pag. 232. quem exscripsit cit. *Dargentr.* t. 1. p. 376. ad ann. 1356. Ceterum in editione ejusdem chronici fortan priore de an. 1601. qua utor, haec impii Bertholdi caussa, nisi omnino fallor, penitus desideratur.

Quin immo *Joan. Nauclerus* Trithemio vetustior ipsam caussam, etsi calamo breviore refert ex integro in chronicis tom. 2. generat. 46. sub an. 1356. ceteros item errores Trithemio productos recitat, quem vero in praesentia in fide perdocti Abbatis proposuimus, omnino praeterit. Anne hic subinde inter dubios revocandus? Aut potius credendum, illum excepisse Trithemium ex constanti documento, quod Nauclerum latuerit?

Adde, *Spondanum* in continuatione Baronii ad an. 1359. n. 3. itemque *Bzovium* ad ipsum an. n. 4. sequutos *Nauclerum* & *Mutium* (hic tamen in histor. Germanor. l. 25. p. m. 283. tres dumtaxat recitat Bertholdi errores) reticere pariter cum Nauclero praefixum articulum, recitatis ceteris. Nec ullum quidem vidi, praeter *Dargentr.* qui dum differit de caussa hujus nebulonis, in testem adhibeat Trithemium. Scio equidam Naucleri chronica exigua pollere authoritate apud Criticos cum *Possev.* in adpar. sect. 4. c. 1. At non video cur in hoc peculiari eventu ei neganda fides, quam utpote adhibent Mutius, Spondanus, Bzovius. Ex iis vero omnibus litem dirimant Eruditi.

(r) Conf. *Lutzemb.* & *Prat.* in Turlupinis, quos nonnulli confundunt cum Beguardis, quod ulterius ceteros istorum tenerent errores.

terraneus *Thom. Walsinghamus* (s) hic, inquam damnati nominis author in meritum perplurium bonorum operum stultissime invectus est. En tibi ejus placita a bene sapientibus quibusque proscripta.

Nimirum 1.° „ conferens eleemosynam fratibus est excommunicatus eo facto „ (t) Meritum hic articulus denegat eleemosynae Fratribus mendicantibus, qui Haeresiarchae magno erant odio, erogatae. Eum Constantinenses Patres in privatis consessibus hac censura profligarunt „ Ista adsertio videtur consonare haeresi Dio„ trephes, qui prohibebat eleemosynam dare pauperibus fratribus, „ ut patet in epist. 3. Joannis in textu & in glossa, ubi sic dici„ tur vers. 9. *qui primatum amat gerere in vobis Diotrephes, non re„ cipit vos*. Et sequitur paullo post, quasi ea non sufficiant, *nec* „ *ipse suscipit fratres*: glossa, *id est indigentes* &c. (u)

2.° „ Sancti institnentes religiones praefatas (mendicantes & „ alias) sic instituendo peccaverunt „ (x) En tibi sublatum Sanctis Institutoribus summum quod erga Deum habuerunt meritum in erectione suorum Ordinum. Haec eorumdem Patrum in articulum censura „ Ista (positio) est falsa, erronea, haeretica & piarum aurium „ offensiva. Ex ipsa enim sequitur, quod instituendo ut aliquis vo„ veat & observet Deo obedientiam, paupertatem & castitatem, „ peccat. Item „ &c. (y)

3.° „ Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de „ religione christiana „ (z) Quasi nullum sit meritum, immo exsecrabile demeritum religiosam vitam ducere. Sed audi censores Conciliares „ Ista (adsertio) est falsa & temeraria. *Tum primo* „ quia vitae perfectio secundum Augustin. *epist.* 83. consistit in „ amoris elevatione ab infimis, in cordis reformatione ac libidinum „ cohibitione in adhaerendo Deo & summis. Sed in his tribus con„ sistunt religiones privatae „ &c. (a)

4.° „ Oratio praesciti nihil valet „ (b) Heic Patres „ Ista est falsa „ & erronea, si universaliter intelligatur. Quia tunc sequeretur, quod „ opus bonum de genere factum in caritate non esset meritorium „ alicujus praemii temporalis vel aeterni, contra istam regulam „ vulgatam, *sicut nullum malum impunitum, ita nullum bonum irre„ muneratum*. Praeterea bona opera facta in mortali peccato ad ali„ quid valent, saltem ad praemium temporale; igitur a fortiori „ bona facta in gratia & ex caritate „ (c)

His quidem censuris mire consonant aliae in eosdem articulos, sicut & in ceteros hujus Wiclefianae damnationis, a privato quopiam

(s) In Ypodigmate Neustriae vel Normanniae ad an. 1585. p. m. 537.

(t) Est Articulus xx. ex damnatis a Concilio Constantiensi sess. 8.

(u) Ex Actis C. Constantiensis, collectis ab *Hermanno Vander Harde*, editisque Francofurti & Lipsiae 1697. in parte 12. tomi 3. col. m. 184. ex antiquo codice ms. Academiae Lipsiensis.

(x) Est Articulus xxII. ex eisdem proscriptis.

(y) Ex eisdem Actis col. 186.

(z) Est Artic xxIII.

(a) Ex Actis col. 188.

(b) Est Artic xxvI.

(c) Ex Actis col. 190.

piam Doctore latae. Hic autem fusioribus dissertationibus perstringit citatum articulum xx. ceu insanum potius quam erroneum; articulos xxii. & xxiii. ceu haeretice erroneos; articulum xxvi. ceu simpliciter haereticum. *(d)*

5.° „ Quidquid Papa vel Cardinales sui sciunt ex sacra Scriptura deducere clare, illud duntaxat est credendum, vel ad sua „ monita faciendum: & quidquid ultra praesumserint, sit tanquam „ haereticum contemnendum „ *(e)* Haud obscure meritum exterminat fidei supernae circa revelata, quae mera traditione innotescunt.

6.° „ Sciamus Orationem dominicam, Decalogum & Symbolum, cum mediis facientibus ad eorum notitiam: & quaecumque „ alia notitia viantium nedum est superflua sed nociva „ *(f)* Ceterarum quarumlibet precum meritum e medio tollit.... 7.° „ Nos „ non debemus praestare aut donare aliquid peccatori dum cognoscimus ipsum esse talem, quia sic foveremus proditionem Domini nostri „ *(g)* Quasi erogantis eleemosynae meritum erga Deum ab statu duntaxat pauperis valorem adsciscat... 8.° „ Peccator sicut „ nec meretur pro tunc beatitudinem, sic nec meretur pro tunc „ ut aliquis mereatur sibi gratiam, nec bonum aliquod tempora- „ le „ *(h)* (*)

Do-

(d) Prostant ejusmodi censurae apud eadem Concilii Acta e variis codicibus mss. in par. 13. tomi 3. a col. 260.

(e) Est articulus xviii. ex 18. VVicleffiani Trialogi, quem Synodus Londinensis proscripserat, a *VVilhelmo VVodfordo* impugnatis an. 1396. ap. *Orthuin. Gratium* in fasciculo rerum expetendarum & fugiendarum tom. 1. p.m. 190. edit. Londin. 1690.

(f) Est unus ex ccLxvi. articulis, quos, teste *Balaeo* in centuria 4. fol.m. 184, *Joannes Luck* ex operibus VVicleffi collegit: eum inter ceteros tradidit. cit. *VVodfordus* ap. laudat. *Gratium* p. 269.

(g) Prostat in eodem catalogo inter errores contra eleemosynam p. 270.

(h) Exscriptus ibidem est.

ADNOTATIO.

(*) Haec & valde plura, e suis met excerpta commentariis nequissimus sycophanta; & certe non modo dogmati nostro adversa, verum etiam permultis aliis: quasi in votis habuerit sub quadam solidioris pietatis specie, christianae religionis orthodoxiam ac disciplinam subvertere. Ejus errores sigillatim recitant *VVodfordus* proxime cit. ap. Gratium, *Gregorius* P. XI. in epist. ad Archiep. Cantuariens. & Episc. Londinens. ap. *VValsingham.* in hist. Angl. in Richardo II. p. m. 204. sq. *C. Constantiense* sess. 8. *Thom. VValden*, vulgo *Valdensis* In suo Doctrinali antiquitat. fidei sparsim, *Nicol. Harpsfeld.* in hist. VVicleffiana cap. 2. & 3. *Knyghton* de event. Angliae l. 5. ad an. 1382. *Nat. Alex.* Sec. xiv. cap. 3. art. 22. §. 2. sq. *Durgentr.* in collect. t. 1. ubi de VVicleffo p. 14. sqq. *Person.* In examine Kalendarii Protestantium cap. 3. n. 28. sqq. *Graff* in hist. haeres. VVicles. sparsim.

Nimirum ingenii acuti & ardentis homo, superbus, ambitiosus, & scientia inflatus, in Oxoniensi Academia Theologus Doctor ac professor & ecclesiae de Lutchlevvorth dioecesis Lincolniensis Rector; quod pontificio diplomate deturbatus fuerit a praefectura collegii Cantuariensis Oxonii, quam praeter jus, fasque invaserat, tum, nonnullis refragantibus, VVigorniensis Episcopatus repulsam passus; patrocinio demum fultus Joannis Lancastriae Ducis, qui tunc in minore Eduardi III. Regis aetate omnia sua authoritate administrabat, sub an. circ. 1375. Rom. Pontifici, immo ecclesiae universae vibratis falsae doctrinae armis bellum indi-

Doctrina haec flagitiosissima inter Scriptores, aliosque Doctores privatos, prae primis Anglicanos, facto agmine complurimos pa-

dixit, quin plurimi defuarint socii, qui factionis novae ducem sequcrentur, eique suppetias ferrant.

Repulsam quidem Episcopatus facile crediderim, sed cam tamen apud Authores satis stabilitam nondum reperi. Ex iis *Polid. Vergil.* Anglic. hist. lib. 19. in Eduardo III. p. m. 399. sic da ea loquitur „ VViclesfus is, ut sama est, a primo indignatus „ quod non potuisset ad suminos sacerdotalis ordinis adspirare honoras &c. Quid similia habes ap. *Th. Valden.* l. 4. art. 3 c. 33.

Illico tamen orthodoxa castra, qua anathamatis, qua poblicis catechismis & concionibus, qua inflictis pro merito suppliciis hostam debellare ac protarera adgraissa sunt. Pravam videlicet Haeresiarchis doctrinam oppugnarunt, proscripseruntque & Academiae Oxoniansis ac Pragansis, & Synodaa multaa, & aatra Synodum permulti Episcopi ex Anglia, & Romana quaedam Synodus sub Joanna P. XXIII. ann. 1412. & 1415. Constantiansa demum Concilium.

Anne atiam Parisiansis Academia proscripserit? Ait quidem *Cochlaeus* in hist. Hussitar. lib. 1. pag. m. 8. edit. 1549. tum *VVindesfordus* in l. cont. errores VVicl. quos sequitur *Nat. Alex.* proxime cit. §. 6 n. 8. & *Author* hist. haereseos VVicleffi, Hussi & Hiar. Prag. gallice conscriptae an. 1682. p. 96. necnon *Patres* C. Constant. in epist. ad Bohemos circa suppliciom Hussi ap. Acta ejus Concilii t. 4. par. 8. col. 486. At minime tamen audiendi, qoia enim, si fides cit. *Dargentraeo*, nullum hac da re prostat in scriniis ejus Academiae documantum, ubi da pluribos valda minutioribus multa & exactissimu quidem adnorata suppetunt.

Jam varo spurios arroras coactus interdum publice revoeavit impostor, saepios varo novit commentis communire pergabat, & qua pollebat doctrinaa fama, & quamdam praesaferens modestiae, saverioris que pietatis speciem, plurimos noo modo e populo, varum etiam e coetu magnatum, Doctorumque grege ad se trahabat.

Haec de VViclefo differit *Knygthon* Laycestrensis cannnicus, da avent. Angliaa lib. 5. ad ann. 1372. p. m. 2644. „ In istis „ temporibus floruit Magister Joannas VVyclix ... Doctor in Theologia eminentissimus ... in Philosophia nulli reputabatur „ secundus, in Scholasticis disciplinis incomparabilis. Hic maxime nitabatur „ aliorum ingania subtilitate scientiae & „ profunditara ingenii sui transcendare, & „ ab opinionibus variare ... Evangelium, „ quod Christus contulit clericis & Ecclesiae Doctoribus ... transtulit de latina in „ Anglicam linguam, non angelicam. „

Insignis illa VViclefi sectatur, foedissimus scurra, ferox & maledicus homo *Bal* seu *Balaeus* centur. 4. a fol. m. 155. opusculorum omnis generis sui coriphei titulis multas opplet paginas ac pro coronida elogii subdit ad fol. versum 157. ex testimonio *Aeneae Sylvii*, quod fuarint „ plusquam ducanta VVicleft volumina pulcherrima con„ scripta per Subincum Laporam Archiepi„ scopum ad Pragam Bohemorum concre„ mata (sed haec tamen na cuncta credidaris diversa authoris opara, verum multas paucorum operum aascriptiones). Tran„ stulit quoque in anglicum sarmonem Bi„ blia tota cum quibusdam veterum docto„ rum tractatibus „ quae damum hoc absolvit epiphonamate „ Fieri non potuit, quin „ hoc pectus inhabitarit Spiritus sanctus, un„ de tot libri tam eruditi prodierint. „

Quod vero contra *iniquissimus* Sathanae spiritus illud inhabitarit pectus, nec secus fieri potuerit, manifesto argumento plura sunt. Principio anim tot, tamque anoanibus paradoxis, erroribus, haeresibus sapiens & sanctus hic Author recensitos a Balaeo libros in perniciem populorum fidelium tnaculavit, ut merito illi omnas etiam atqua etiam diris devoti sint, anathematis parculsi, flammis adjudicati. Lege sententiam damnationis doctrinaa Joan. VViclefi ap *Conc. Constant.* sess. 8. ubi praeterea legisse potuit Balaaus, coripheum suum ex sententia oicumanicaa Synodi *fuisse notorium haereticum, pertinacem ac in haeresi decessisse, suumque denique cadaver, si ab aliis discerni posset, exhumandum & comburendum;* quod plane tandam axlequutioni mandatum, congestis ejus cinaribus in fluvium projectis.

Quinetiam Richardus II. Angliau Rex sub ann. 1388. sollemni edicto libros & scripta omnia VViclefi, uti & sociorum *Nicol. Herfordii* & *Jo. Aston* ubicumqua in regno & ditionibus suis reperiri possent, ad Consilium suum ignibus addicenda deferei jussia. Haac ne merita scriptorum hominis Spiritu sancto adflati?

Idem

patronos adseclas habuit, qui eam & auctorem suum ardenter protexerunt, atque hostes acerrimos, qui debellarunt. Ex utraque acie nominatiores in scenam ordine producere (quae celebris pars est caussae Wiclefianae) operae pretium duximus: patronos videlicet tanquam Errones & magnae insipientiae scelerisque reos; hostes vero tanquam praeclaros veritatis Testes ac vindices.

Ii ergo patroni Errones.

Joan. Aston primus VViclefi discipulus, quod noluerit an. 1382. suos revocare errores cum Magistro, perpetuo carceri mancipatus est. Exsaravit rationem suae fidei... de recto usu Sacramenti... contra usurpationes cleri... conciones ad plebem.

Nicol. Heriford conscripsit librum super pia VViclefi doctrina... de fratrum apostasia a Christo... adversus Petrum Stokes orthodoxum.

Philip. Repingdon Regularium Canonicorum Augustinensium Abbas & Oxoniensis Academiae Doctor Theologus, librum defensorium VViclefi... pro ejus doctrina ad mores... de seculari dominio... sermones ad utrumque statum. At hic tamen palinodia recantata Londini an. 1382. creatus Lyncolniae Episcopus VViclefianam factionem acriter vexavit, uti acerbe conqueritur *Balaeus* ubi de hoc Philippo.

Joan. Ashvvarbi Oxoniensis Academiae Doctor Theologus, & in ecclesia ejusdem urbis ad S. Mariam vicarius, ut vocant, lib. contra Ricard. Maydeston anti-vviclefitam... contra mendicitatem fra-

Idem insuper arrogantissima superbia, atque petulantissima & exsecrabili maledicentia se passim supra omnes venditabat. Nec apud eum catholici omnes aliud erant, quam homines ridiculi, infideles, hostes Dei; Episcopi vero, qui eum damnarunt, Pseudoepiscopi erant, apostatae, ignari, stolidi, haeretici, falsi Christi praenuncii, diaboli incarnati. Haec, pluraque id genus humillimi animi epitheta collegit ex Valdensi *Harpsfeldius* in hist. VViclef. c.6.

Peculiare itidem tam effrenis arrogantiae exemplum edidit quum excepit damnata ceu haeretica plura ejus adserta in Londinensi Concilio a tredecim Episcopis, una cum Cantuariensi Praeside, ac triginta Magistris in Theologia sub ann. 1382. Tunc enim, ut author est *Cochlaeus* hist. Hussit. l. 1. p. m. 8. „VVicleph adeo non emenda„vit errata, ut per contemtum & irriho„nem vocaverit Synodum illam terraemo„tum, contra quam & in multis publice in„vectus est libris & sermonibus„ Propter ejusmodi fortasse virtutes eximias *Joan. VVicleph*, eodem teste *Cochlaeo* ibidem p. 7. sub fin. ast anglice vulgo interpretatum *Joan. impiae vitae*; tametsi ejus discipuli magistrum „famoso & elato nomine, „*Joannem Augustini* vocitabant„ ut notat *Valden.* t. 2. l. 1. art. 2. c. 34. p. m. 106. col. 2. fortasse, ut idem suspicatur *Vald.* quod Haeresiarcha dixerit„ cum multis San„ctis antiquis & specialiter *Augustino* con„venio.„

Ipse demum insignis scriptor saepenumero in citatis commentariis sibi repugnat, a suis met dogmatibus recedit, ipsi sibi palam & multipliciter contradicit; quemadmodum ex Valdensi, aliisque Authoribus ad oculum ostendunt laudati *Harpsfeld.* c. 7. & *Nat. Alex.* §. 8. Et vero fides ab Spiritu sancto adflata, semper & ubique in recta fidei doctrina constans sibi est. Desinat ergo Balaeus misertime adorare idolum suum tanquam dignum quod sanctorum fastis adscribatur, cui & postmodum mire consensit *Joan. Foxius*, qui VViclefum (ritu dignum!) in Kalendario Protestantium perhonorifice reposuit ceu *Praedicatorem Martyrem* ad diem 1. Januar. ap. *Person.* cit. tom. 2. postremae edit. ital. p. 3.

fratrum. Vivebat 1380. ap. cit. *Balaeum*.

Joan. Purvey liberalium artium Oxonii Magister, ardentissimus VViclefi discipulus, reliquit Symbolum suae fidei VViclefianae... pro doctrina VViclefi...de obliquo statu cleri ... de Eucharistiae profanatione... in synagogam Antichristi &c.

Richard. VVith Presbyter, VViclefi obsequentissimus discipulus. Judici praesentatus demum, nihil revocare voluit. Viv. 1380. Scripsit responsa XIV. articulorum sibi adfictorum ... contra veneratores imaginum ... conciones vulgares.

Academia Oxoniensis vulgavit praeclarum testimonium de doctrina & vita Joan. VViclefi, subscriptum an. 1406. 5. Octob. Habetur in hist. Husi jamjam adpellanda ad calcem tomi 2. p. 542. Vereor tamen ne illud suppostitium sit, vel profectum tantundem ab Oxoniensibus sectatoribus VViclefi, uti indicat ex hist. Acad. Oxoniensis cit. *Durgentr.* p. 28. ubi illud subscriptum refert an. 1403. (*i*)

Guilhelmus Thorpe Presbyter, liberalium artium Oxonii Magister, VViclefi fidelissimus discipulus triginta & amplius annos perseveravit, superatis gravissimis carceribus usque ad 1407. quo propter fidem VViclefianam interemtus est. Edidit testamentum vitae ultimae ... ad impositos sibi articulos.

Joan. Oldecastell Dominus de Cobham, conjunctissimus olim VViclefo discipulus, post varia tormenta igne combustus 1418. Scripsit ut VViclefita symbolum suae fidei ... Agricolae querimonias ... ad parlamentum Angliae.

Joannes Hus haeresiarcha notissimus, doctrinae VViclefianae sectator insignis, scripsit actum pro defensione libri Joan. VViclef de Trinitate sancta ... tum replicam contra Anglicum Joan. Stokes VViclefi calumniatorem ... defensionem quorundam articulorum Joan. VViclefi. Exstant in hist. & monumentis Jo. Hus atque Hieron. Pragensis (*k*) Alias itidem Hus in eisdem monumentis pro damnata VViclefi doctrina pugnat.

Hieron. Pragensis in Concilio Constantiensi VViclefianam doctrinam vindicavit, eam impense laudans ceu orthodoxam & immaculatam; testatus subinde pervicaciter se illam profiteri, & ad mortem usque professurum. Id quod literis consignatum est ap. cit. hist. & monumenta tom. 2. p. 526. sq. & alias.

Nimirum VViclefus sub Richardo II. exsilium ad aliquot annos est passus in Bohemia, quousque ab eo reversus in sua parœcia mortem oppetiit an. 1387. 31. Decemb., haec adtestante *Balaeo* in VViclepho ad calcem elogii. Pronum itaque fuit Haeresiarchae suos in eo regno errores disseminare, sibique addictissimos sectatores adsciscere. Quin & *Hieron. Pragensis* in judicio confessus est, se

(*i*) Vide acta C. Constant. t. 4. par. 6. col. 413. sub fin. & col. 644. & *Pitseum* in prolegom. ad Scriptor. Angliae, ubi de Acad. Oxon. c. 4. p. m. 30.

(*k*) De ann. 1715. tom. 1. pag. 131. sqq.

se ex Anglia in Bohemiam manu propria exscriptos adduxisse VViclefi dialogum ac trialogum. (*l*)

Adde, *Petrum Payne* Anglum VViclefitam, ex Anglia propterea profugum, secum in Bohemiam adduxisse sui magistri libros & errores, ibidemque summo studio docuisse & propagasse, eu novae Sectae primipilum, Husso & Hieronymo jam extinctis. Quo videris ejus haeresis inter Bohemos exordia atque progressus.

Joannes Balaeus denique, ut plures mittam inferioris notae ab eo recensitos, Sudovolcas, apostata & Offeriensis demum in Hibernia Praesul, tenacissimus VViclefita, scripsit, ipso teste in cent. 5. quam absolvit 1528., lib. in tres VValdeni tomos ... in fasciculum zizaniorum ejusdem ... lib. 2. de sectis Papisticis ... lib. 2. de proditionibus Papistarum ... in verbi perversores ... de corruptis Dei legibus ... Mysterium iniquitatis ... bella VViclefi contra Papistas ... Alcoranum Episcoporum. Quin etiam ejus centuriae IV. & V. VViclefitas Scriptores mox adductos, exceptis Husso ac Hieronymo Pragensi, complexae, nihil aliud videntur ac prolixa & impudens apologia VViclefi adversum orthodoxos ejus oppugnatores. Obiit an. 1559. aetatis 67. Porro sacrilegum hunc monachum & presbyterum uxoratum pro merito vivis coloribus depinxit *Pitseus* (*m*). Scriptor est, ajebat *Labbeus* (*n*) *cujus in plerisque vacillet fides*. Nec minus quidem adposite apud *Gretserum* (*o*) *est fabulator summus*, atque *Notarius in curia impudentiae, & mendaciloquentiae immatriculatus*. Id quod pluribus demonstrare pergit *Schwarzius* (*p*) Calvinicola dicitur *Henrico Sehlis* (*q*) Dignus demum, qui inter Scriptores primae notae reprobos ab Indice romano rejiciatur. Hic autem factioni VViclefianae primarios inter patronos famigeratissimus.

Iis procul dubio merito fobnectendi Anglorum illi plurimi infelicissimi, qui vviclefianam doctrinam intrepide docuerunt ac praedicarunt, aut pro ea defendenda supplicia, ipsamque mortem obstinatissime pertulerunt, nuncupati propterea *Confessores*, *Praedicatores* & *Martyres* in Kalendario Protestantium ab ejus architecto *Joan. Foxio* proxime eit.

His jam vero subcedant Hostes catholici.

Ex iis autem celebriores habentur quos *Harpsfeld.* cit. c. 15. idemque *Balaeus* centor. 4. ne tantorum hominum memoria periret, transmiserunt ad posteros. Nimirum, VViclefo adhuc superstite, ejus haereses confutarunt Clari Pugiles, quos mox subjicimus.

Joan. Kiningam Ord. Carmelitani in Anglia & Hibernia inter suos Praefectus XXI. Oxoniensis Magister, rarae eruditionis vir. „

 „ Pa-

(*l*) Ap. *Acta* C. Constantiensis tom. 4. par. 8. col. 635.

(*m*) In prolegom. ad illustr. Angliae Scriptores p. 53. 199.

(*n*) De Script. eccl. art. *Marianus Scotus*.

(*o*) In comment. exegetico, seu Basilico Doro c. 5.

(*p*) In collegio par. 3. p. 165. & par. 5. p. 470. & saepius.

(*q*) In comment. crit. de scriptis & scriptorib. historic. in Balaeo.

„ Papiſticus hic Achilles (r) primus in ſcholaſtica certamina venit ... „ cum eo viciſſim de ſcripturis & doctoribus conferebat VViclefus „ Scripſit lib. contra propoſitiones VViclefi, & lib. contra ideas ejuſdem. Denatus eſt 1399.

Guilielmus Jordanus Ord. Praedicat. Doctor Oxonienſis, edidit l. contra poſitiones VViclefi. Hunc ei adtribuunt commentarium *Pitſeus* & *Poſſev.* quos ſequitur *Echard.* Inde floruit ſub an. circ. 1380. non autem 1262. uti fert *Poſſev.* quum nempe Wiclefus nondum natus. Hunc incaute vocavit Joannem *Harpſfeld.* cit. cap. 16. quem exſcripſit minus caute cit. *Nat. Alex.* §. 7.

Joan. Bromiardus ejuſdem Ord. Oxonienſis Doctor & Cantabrigienſis Theol. Magiſter, ubi, ait *Balaeus* „ ſollemni juramento pro„ miſit regni Antichriſti (s) per ſcripturas defenſionem „ Edidit lib. contra VViclefitas. (t)

Joan. Tiſington Minorita, Oxonienſis Doctor & Profeſſor Theologus, ſtrenuiſſimus pro ſancta fide Wiclefitarum inſectator. „ Iſte „ unus erat (u) ex XII. primis Wicleſiſticae doctrinae cenſoribus, „ qui an. Dom. 1381. Oxonii in convocatione Doctorum ſub Guilhelmo Berton Cancellario haereſeos Wiclephum damnabant „ Idem „ ſub an. 1392. cum Rege Richardo II. Epiſcopis & Doctoribus interfuit Concilio Stanfordienſi, in quo praedicta hae„ reſis cum omnibus ſectatoribus publice ſollemniterque damnata „ eſt „ referente cit. *Piſ.* ad an. 1395. quo Joan. noſter migravit ad ſuperos, laboribus, pugnis, victoriis clarus.

Scripſit adverſum novam haereſim lib. contra confeſſionem Wiclefi ... pro Euchariſtiae defenſione ... certamina ſcholaſtica ... de Sacramento Altaris ... de Sacramentis ... pro auriculari confeſſione.

Richardus Lavinghamus, aliis *Lavynam* & *Lavenhamus* Carmelit. Ord. Oxonienſis Magiſter. Hic Wiclefitas & Lolhardos „ tanquam „ inimicos Dei juratos & Eccleſiae capitales hoſtes ... diſputationi„ bus publicis, frequenter oppugnavit, immo viriliter expugna„ vit: hos in concionibus vehementer agitavit: hos libris ſcriptis „ evidenter confutavit, condemnavit, profligavit „ Haec cit. *Piſ.* ad an. 1381, quem innominatum exſcripſit *Coſmas Teſſiers a S. Stephano* in bibl. Carmel. in hoc Richardo, qui obiit an. 1381. relictis poſteritati lib. de determinationibus contra Lolhardos & Wiclefitas, & lib. contra Jo. Purvejum Wiclefitam, & lib. contra quoſcumque haereticos.

Petrus Stokes ejuſdem Ord. praeclariſſimus vir, qui Wiclefum in ordinem redegit Oxonii & publica diſputatione convicit, propterea ſaepe ab illo inter ſua opera vocatus *Canis albus*. Exſaravit lib.

(r) Inquit cit. *Balaeus*.
(s) Lege *Jeſu Chriſti*.
(t) Conſ. *Pitſeus* de illuſt. Angliae Script. ad an. 1390. n. 659.
(u) *Balaeo* Authore.

lib. contra Wiclefi errores... contra Philip. Repingtonum Wiclefitam... contra Nicol. Herifordium etiam Wiclefitam. (*x*)

Thomas Asheburnus Augustinensis, Oxoniensis Doctor & Professor Theologus, edidit lib. cont. trialogum Wiclefi & lib. de identitate in Sacramento.

Thomas Winterton ejusdem ordinis & Academiae alumnus exaravit lib. super adsertionem Eucharistiae, & absolutionem contra confessionem Wiclefi.

Vtredus Boltouns Ord. Bened. monachus Dunelmensis de Wiclepho „ tanquam de hoste publico superato non semel triumpha„ vit „ inquit *Pits.* ad an. 1380. Dedit posteris lib. de Sacramento Altaris... de dotatione ecclesiae ... contra impugnantes eandem... de non auferendis ecclesiae bonis. Balaeum fugit Vtredus.

Nicol. Radcliffus ejusdem Ord. monachus ad S. Albanum, strenuus Wiclefianae haereseos debellator, scripsit in eam dialogos de Ss. Eucharistia, seu viaticum animae salubre ... super imaginum cultu... quaestiones diversas. Ad plures abiit circ. 1390.

Guilielm. Berton Oxoniensis Academiae Doctor & Cancellarius, Wiclefi malleus, literis consignavit determinationes contra Wiclefum... contra ejus articulos... super ejus justa condemnatione.

Radulphus Strodus, Poëta laureatus Anglus, collegii Mettonensis Oxonii socius, scripto commisit positiones & octodecim argumenta contra Wiclefum. *Pitseo* inclaruit 1370.

Guilielm. Binhamus, ingenio, doctrina, aelo conspicuus sub an. 1370. inter primos inventus est, si non omnium primus, qui Oxonii haereses detexit & confutavit eruditissimo libro contra positiones Wiclefi. Conf. *Pits.* ad eum an.

Hos deinde ac plures alios, vita functo Wiclefo, exceperunt quamplurimi, quorum nomina indicat cit. *Harpsfeld. c.* 15. scripta vero anti-vviclefiana recensent vulgati *Bibliographi* cum *Possev. Pitseo* &c. Jam ad alia progredimur.

XXIII. *Wiclefitae veteres* primigenio Magistri systemati nonnullos in dogma nostrum adjecerunt errores. Nimirum 1.° omnis petitio boni alicujus supernaturalis vel gratuiti, uni Deo est dirigenda... 2.° aliquam orare creaturam est committere idololatriam... 3.° nunquam fidelibus dirigenda est oratio ad Deum sub ratione humanitatis, sed sub ratione duntaxat divinitatis. Haec *Guilielmus* cognomine *Sartor*, Londini damnatus an. 1422. quibus profecto omne meritum in invocationibus Sanctorum & Jesu Christi humanitatis repositum e medio tollit. Pluribus ea, quae & ipse retulit, confutat *Thom. Walden*, (*y*)

Tum 4.° Peregrinationes, orationes & oblationes factae caecis crucibus, surdisque imaginibus de ligno & lapide sunt proprie confan-

(*x*) Consulendi *Balaeus* & *Pitseus* in Petro Stokes, denato 1399.

(*y*) In doctrinali fidei tom. 3. tit. 12. cap. 108. fol. verso 204. sqq.

da de utroque Haeresiarcha mox dicta in elencho Scriptorum VVi-
clefitarum ad pag. 346. (*) XXVI. *Eras-*

ADNOTATIO.

(*) SEd & complura suppetunt de constanti eorundem professione & propagatione VViclefismi documenta apud saepius laudata *Acta C. Constant.* t. 4. par. 6. & 8. *Cochlaeum* in hist. Hussitar. l. c. 2. 3. *Aen. Sylvium* cap. 35. sqq. de hist. Bohem. *Concil. Constant.* in Actis sess. xv. & xxi. ap. *Lab.* & *Harduin.*

Ex iis audiamus *Cochlaeum* l. 1. p. m. 15. „ M. Joan. Hus. . . liberior factus, virus VVicleficum, quod in corde gere-
„ bat, per os in populum effundere palam
„ coepit. Nam quum esset in sermone po-
„ tens, & mundioris vitae opinionem ciatus,
„ nactus concionandi munus in celebri ac-
„ clesia Bethlehem. . . populoos sensim per-
„ duxit in odium cleri per commendatio-
„ nem doctrinae VVicleffi. Et non solum
„ ore, sed & calamo studuis impia illius
„ haeretici dogmata ad laicos divulgare,
„ transferens aliquot libros ejus in linguam
„ bohemicam, quos vel magni muneris lo-
„ co mittebat ad potentiores laicos . . . ad
„ Moraviae Principem Marchionem Judo-
„ cum transmisit quatuor libros trialogi in
„ vernaculum translatos, qui inter omnes
„ VVicleffi libros maxime sunt virulenti &
„ haeretici „.

De Pragensi vero, praeter alia, quae eodem fere recidunt, haec ferunt articuli Constantiae in judicio aidem objecti ap. cit. Acta C. Constant. t. 4. par. 8. col. 650.
„ *Item* quod idem Hieronymus ab uno,
„ duobus, tribus, quatuor, quinque, sex,
„ septem, octo, novem, decem, unde-
„ cim, duodecim annis proxime praeteri-
„ tis, & citra & supra fuit, prout hodie
„ est homo malae famae & malae condi-
„ tionis, seditiosus, haeresum insequutor,
„ novatum & suspectarum sectarum, &
„ praecipue Joannis VVicleffi haereticae
„ sectae & errorum fautor, prolaquutor,
„ nutritor & dogmatizator . „

Ob haec igitur uterque, & ob alias haereses tira probatas, ac tenacissime ab utroque retentas, a Synodo Constantiensi ad vivicomburium ultro dimmissus est. Licet autem Pragensis metu mortis deterritus, in Concilio VViclefismum sollemniter ejurarit, facti tamen poenitens, ardentius & constantius olim ejuratas haereses substituit usque ad flammas.

Porro imperitum Bohemorum VViclafitarum vulgus absumtos Joannem & Hieronymum quam cito ceu beatos coelites, invictosque Martyras & Christi Confessoras sollemni cultu venerari sunt. Nec desiit, reor, usque modo par Hussitarum omnium plausus. Ac laudata quidem hominum eorum historia & monumenta edita 1715. ab Hussita haeretico, eos adpellant *sanctissimos Christi Martyres*, ipsorumque integerrimam sanctimoniam perfrequenter vindicant atque depraedicant.

Sed has taman stultissimas ineptias invicte pluribus confutavit cit. *Cochlae.* l. 2. a p. m. 94. & l. 3. a p. 140. solidisque argumentis avicit, publicatis utriusque haeresiarchae sceleribus, grave peccatum esse eos dicere *Sanctos*. At de iis nos alias ubi de caussa Hussitica agendum erit. Reliquum vero est ut VViclefianae finem imponamus; si modo ipsa hucusque finem habuerit. Siquidem & Lutharus & Calvinus, & alii post VViclefum exorti haeresiarchae praecipua VViclefianae doctrinae capita adoptarunt, uti polemicae eruditionis peritis exploratum est.

Quod autem spectat hominum sectam VVicleffi doctrinam & nomen retinentem, haud haec cum Husso & Pragensi flammis absumta est. Namque sub annum deinceps 1431. *Paullus Crau* Bohemus a suis missus in Scotiam ad doctrinam VVicleffi per omnes ejus oras diffundendam, haud leviter sparso jam veneno captus est & a civilibus magistratibus ob ejus insuperabilem in erroribus pertinaciam rogo traditus; uti Author est *Joan. Leslaeus* Episc. Rossensis de orig. mor. & reb. gestis Scotor. l. 7. in Jacobo I. ad eum an. p. m. 275.

Tum ann. 1447. *Reginaldus Pecoke* Cicestrensis Episcopus VVicleffi erroribus publica adhaesit; tametsi ab Episcopis Angliae condemnatus & e sede sua ejectus ad catholicam fidem redierit; referente *Dargentr.* cit. t. 1. ad eum an. ex hist. Univ. Oxon. p. 220.

Anno deinceps 1476. promulgatum est Regis Angliae edictum adversus Sectarios VVicleffi & Pecoki, ap. cit. *Dargentr.* ad hunc an. Adhuc itaque tunc vigebat VViclefiana secta.

Ab anno denique 1416. quo sub diem 30. Maji Pragensis Constantiae in cineres

reda-

XXVI. *Erasmus* Roterodamus de merito, quod praefert jejunium lege praescriptum haec sentiebat „ Tristia sunt jejunia, quae praescribit lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem „ (*d*) Deinde „ Mihi purioris christianismi videtur, magisque consentaneum evangelicae & apostolicae doctrinae, si nullum certum cibi genus praescribatur, sed admoneantur omnes, ut quisque pro corporis habitu vescatur quae maxime conducunt bonae valetudini, non ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarum actione ac studio bonae mentis „ (*e*)

Rursum „ Adprobo quod dicis, esca non commendat nos Deo; quum enim Deus universa creaverit ad usus humanos, neque quidquam a nobis exigat praeter vitae pietatem, quid illius refert, piscium, an quadrupedum, an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pietati quidquam vel addit, vel adimit horum delectus: superstitiosum facere potest, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritas est, si quis homunculus conetur quemquam hujusmodi constitutionibus onerare. Pro suo quisque corporis adfectu vescatur quibus velit, modo sobrie, parceque super omnibus gratias agens Deo. „ (*f*)

Postremo „ Paullatim irrepsit consuetudo, quae diem Veneris pisculentum nobis reddidit. Deinde ubi hoc subcessit, adjuncta est & Sabbati dies: nunc etiam Mercurii periclitatur; ob idque genus observatiunculas videmus homines adfligi & denique mori, sibique Christianos videri, quum sint Judaei „ (*g*) His, ut vides, satis insolenter Auctor hic nimium versatilis & ambiguus carpit delectum pro jejunio ciborum ab Ecclesia praescriptum, & omnem meriti salutaris rationem ab ejus usu ablegat.

XXVII. *Martin. Lutherus* stoliditate ceteros praetergressus, non modo eleemosynae, orationi, ceremoniis ecclesiasticis, jejunio; sed universim singulis quibusque bonis operibus meritum quodlibet potens ad remunerationem movere Deum impudentissime abjudicavit, uno

redactus est, ac deinceps perplures fuerunt Scriptores Anglici, relati apud centurias 4. & 5. Balaei, qui sui VViclefi personam & doctrinam editis commentariis propugnare pergebant: e c. *Petr. Clarcke* an. 1420. *Guilelm. Taylour* 1422. *Guilelm. VVhyte.* circ. 1426. *Petr. Payne* circ. 1438. *Philip. Noris* circ. 1446. *Guilielm. Tyndale*, aliis *Hychyns* an. 1535. *Joan. Frith.* 1533. *Robertus Barnes* 1540. denique eit. *Joan. Balaeus*, quo recentiorem non vidi, scribentem 1548. Quo circa saltem sub hunc annum vigebat adhuc in Anglia re & nomine secta VViclefi.

Crediderim tamen, sub id tempus, quod excepit horrendum schisma Henrici VIII. fato functi 1547. sectae nomen penitus desiisse, doctrinam vero maximam partem diversis subornatam cognominibus in plerisque sectis perdurasse.

Et ista quidem satis superque de summa caussae VVicleffianae. Plura in eam dabunt Scriptores hac in Adnotatione laudati. Prae ceteris vero *Knygthon*, *VValsinghamus*, *Acta C. Constant. Harpsfeldius*, *Cochlaeus*, *Pitseus*, *Nat. Alexander*, *Dargentraeus*.

(*d*) In paraphrasi ad cap. 2. Marci.

(*e*) In epist. paraphrasi primae ad Corinth. praefixa.

(*f*) In paraphrasi ad cap. 8. epist. 1. Cor.

(*g*) In epist. ad Episc. Basileensem.

uno contentus merito, quod fidei adscripsit. Id unum e praecipuis suae doctrinae capitibus, quod ad nauseam ingeminat, multiplicique vocum, phrasiumque circuitu explanare satagit. Tantisper hunc magistrum audiamus pro suo palmari placito declamantem.

„ Vix est aliud, ait, naturalius homini vitium, & majore cu„ ra eradicandum, quam subtilis ista praesumtio, quae semper ni„ titur Deum praevenire & per opera sua proprium facere. Ex „ quo monstro naturali fluxerunt etiam impia illa dogmata in Ec„ clesia, quibus homines pro placando Deo & satisfaciendo pro pec„ catis ad opera & indulgentias impelluntur, fide Dei penitus omis„ sa„ (*h*) In crassis calumniis substruit hic architectus errorem impium. Namque nec intendit Ecclesia Christi nostra opera gratia auxiliante praeventa, Deum praevenire, nec ullum agnoscit supernum meritum ubi penitus abest theologica fides.

„ De peccatis in operibus bonis, concedo nullum esse opus bo„ num, quo Deo placere queamus, sicut orat Ecclesia dicens, *Do„ mine secundum actum meum noli me judicare, nihil dignum in con„ spectu tuo egi*: & iterum, *ut qui tibi placere de actibus nostris non „ valemus* &c. Atque haec ipsa est gloria & gratia fidei, quod sola „ ipsa est opus placidum, quod nostra omnia placita facit & om„ nia displicita facit. „ (*i*) Fucum facit dum dissimulat, se olim didicisse, ac forte docuisse, ex dogmatis Ecclesiae nullum opus nudis naturae viribus elicitum Deo placere, vel quamlibet ab eo exigere tanquam ab superno Authore remunerationem; secus vero adspirantis auxilio gratiae communitum. Huc facit impostura illa, qua *Lutherus* idem agens de votis monasticis (*k*) Monachus nostrates traducit, quoniam, inquit „ principium perfidiae suae palam docent & „ dicunt hominem posse suis operibus naturalibus gratiam & ve„ niam peccatorum obtinere „ Quo quid magis alienum a vero?

„ Quid sunt opera externa ipsa mandatorum Dei & ipsius E„ vangelii, quam quaedam ceremoniae? (videlicet quovis merito „ vacuae) Quid est orare, jejunare, vigilare, laborare manu, ju„ vare proximum, nisi ceremoniae? Verumtamen ceremoniae pro„ fanae, seu ritus politici & secularium rerum jura, sive consue„ tudines, aut quocumque nomine censeri debent... Ita sacrae ce„ remoniae & ritus ecclesiastici, seu jura rerum, ut vocant, spi„ ritualium, sunt multo periculosiores„ (*l*) Audin' qua arte universam divinae legis & Evangelii Christi observationem e medio tollat?

„ Vide itaque ne te fallant operum pompae & humanarum „ traditionum fallaciae, ut veritati divinae & fidei tuae non facias „ injuriam. A fide Sacramentorum tibi incipiendum est sine ullis „ operibus, si salvus fieri voles, fidem autem ipsa sequentur ope„ ra, tantum ne vilem habeas fidem, quae opus est omnium ope„ rum

(*h*) In operat. in Psal. 13. t. 2. operum ed t. Jenens. 1600. fol. verso 244.

(*i*) Ibidem fol. verso 245.

(*k*) In eodem tom. 2. fol. verso 456.

(*l*) Ibidem fol. 346.

„ rum excellentissimum & arduissimum, quo solo, etiamsi ceteris „ omnibus carere cogereris, servaberis „ (*m*) Nec minus ea verborum pompa fallit, nec minus iniquus est in exercitationem bonorum operum, ineptissime unius fidei meritum efferendo.

„ Haec opera (bona) dicuntur meritoria, nescio an intelligant (Romanae Ecclesiae Doctores) ego fateor me non intellexisse. Fides est meritum totum, vanissimum est ut unus actus fortuitus dicatur dignus vitae aeternae, oportet ut persona sit „ digna „ (*n*) Et vero nullus e nostratibus est, qui non fateatur eum duntaxat actum esse vitae aeternae condignum, qui exoritur a persona digna per gratiam sanctificantem.

„ Quomodo possit esse meritum, quum tamen omnes sancti „ peccent, juxta illud, *non intres in judicium cum servo tuo*, & „ Christus, *vor quum sitit mali* &c. „ (*o*) Quo plane recidit propositio illa ejusdem Lutheri „ in omni opere bono justus peccat „ (*p*) tum sexta illa thesis inter eas, quas an. 1518. Luthero Praeside, defendit Heidelbergae Leonard. Bejer apud Augustinianos „ non sic „ sunt opera Dei merita (de iis quae per hominem fiunt, loquimur) „ ut eadem non sint peccata „ (*q*) ac potissimum haec tertia inter easdem theses „ opera hominum ut semper speciosa sint, bonaque „ videantur, probabile tamen est ea esse peccata mortalia „

Porro thesium idem architectus ad citata loca pluribus eas vindicare pergit; at frustra omnino. Esto siquidem justus in omni opere bono peccet, seu aliqua ex parte deficiat, quatenus *ut plurimum* rarum est apud homines bonum opus undequaque perfectum, ac omnibus numeris absolutum, uti consentiunt Adscetici Doctores & Mystici (quo etiam pacto *Carpzov.* (*r*) absurdam sui Lutheri thesim emollire ac interpretari voluit) at multa plurimi elicuerunt valde perfecta, ut puta beatissima Virgo, Apostoli, plerumque Martyres, iique de quibus apertissime constat plerasque virtutes in gradu heroico exercuisse. Horrendum tamen est, ejusmodi operibus, esto nonnulla imperfectione infectis, ut plura similia praeteream, lethalis culpae immanem gravitatem adpingere; immo & solius culpae venialis, quod Lutherus idem mitius loquens adseruit in haec verba „ opus bonum optime factum est veniale peccatum „ (*s*)

Haec, iisque consentanea valde plura sparsim in editis commen-

(*m*) De Captiv. babyl. Eccl. ubi de Baptismo in eodem tom. fol. verso 271.

(*n*) In concione 3. de triplici justitia tom. 1. fol. verso 151.

(*o*) Ibidem.

(*p*) Est Prop. xxxi. ex Luthericis sollemni decreto damnatis a Leone P. X. tantoque furore ab Haeresiarcha vindicatis, praetertim in tract. quem inscripsit *adversus exsecrabilem Bullam Antichristi*, qui exstat in tom. 2. a fol. verso 286. & in adsertione omnium articulorum per bullam Leonis X. damnatorum, quae exstat ibidem a fol. 292.

(*q*) Exstat in eodem tom. 2. una cum reliquis & cum probationibus Lutheri a fol. 23.

(*r*) In Isagoge ad libros symbolicos lutheranarum ecclesiarum t. 2. p. 1327.

(*s*) Est Prop. xxxii. ex damnatis a Leone, quam *Lutherus* vindicare vanum nititur in eodem tom. 2. fol. 309. sq.

mentariis famosus hic Novator, oestro percitus adversum sanctam de merito bonorum operum doctrinam, quam Romana & universa Christi Ecclesia una cum ceteris fidei dogmatis perpetuo retinuerat. (*t*) Quid vero de hisce magistri sensis ejus Sectatores cum veteres, tum recentiores cogitaverint, diligentius expendamus.

Phil. Melanthon ita censuit (*u*) „ Omnia hominum quantumvis „ laudabilia opera plane vitiosa sunt, & morte digna peccata „

Nicol. Amsdorfius, Misnienfis, quem Lutherus de plenitudine potestatis Neoburgensem Episcopum creavit, librum edidit contra Georgium Majorem, quem inscripsit, *Quod bona opera sint perniciosa ad salutem*. Et in eo quidem sic adseria digessit, ut commentarii titulo plane responderent. Haec inter alia blaterare non erubuit „ „ Qui docet quod bona opera ad salutem sunt necessaria, hic jam „ anathematizatus est. Quamobrem ego Nicolaus Amsdorfius : qui„ cumque haec verba ut sonant, *bona opera necessaria sunt ad salutem* docet & praedicat hic est Pelagianus, Apostata & duplex Papista „ (*x*) (*)

Magdeburgenses Centuriatores in centuriis XIII. historiae ecclesiasticae ad cap. 4. de doctrina, ubicumque de bonis operibus, seu de Justificatione occurrit sermo expositam sui Magistri inutilitatem bonorum operum per fas nefasque substinent, incautisque lectoribus suadere conantur. Quod ut obtineant (uti eisdem in more positum est circa reliqua lutherana dogmata) Authorum verba passim corrumpunt aut interpolant. Quin etiam Patres priorum v. Seculorum, si quid adterant suis adversum placitis, infando ausu carpunt ac vellicant ceu primaevos sancti dogmatis corruptores, vel in sacra doctrina lapsos, vel humanum aliquid passos; eosque demum authoritate propria quasi centumvirali quadam hasta exauctorant.

En tibi plurium instar exemplum unum ex iis quae impuden-

 tis-

(*t*) Consulendus *Jo-Fischerus* Episcopus Roffensis in articulos Lutheri XXXI. & XXXII. a Leone damnatos.

(*u*) In loc. comm. edit. 1. ubi de bonis operibus.

(*x*) Conf. cit. *Coccius* t. 2. l. 3. ar. 3. ad ann. 1552.

ADNOTATIO.

(*) Hic *Amsdorfius* „ ad factionem „ rigidiorum Confessionistarum pertinet „ inquit *Rescius* in centur. evengelic. sectar. art. *Amsdorfiani*, quorum factionis, bonorum operum meritis flagitiosissime adversantis ipse caput fuit.

Si fides *Siandae* in lex. pol. in Amsdorfianis, Nicolaum Carolus V. ab ditione Imperii fugere coëgit; sed apud Magdeburgenses jam labe lutherica infectos quietum asylum reperit.

Perperam vero ibidem *Sianda* inquit, Nicolaum Lutheri erroribus hunc alium addidisse de pernicie bonorum operum ad salutem; quippe non addidit, sed quem saepius adseruerat Lutherus, pluribus exponere & confirmare adgressus est.

Celebris ille *L' Advocat*, nec omnibus item satis ubique probatus, in lex. hist. liter. edit. de an. 1758. emortualem Amsdorfii diem revocat sine ulla haesitatione ad an. 1541. Ceterum laud. *Coccius* eum exhibet ceu viventem adhuc sub an. 1552. In primo insuper Lutheri tomo Praefationem habemus *Amsdorfii* ab eodem subscriptam *Kalend. Januarii anno Christi* 1556. Exinde igitur corrigendus anachronismus Domini l' Advocat.

tissimi homines effutiunt in centuria II. Principio enim in Epistola nuncupatoria (y) instituta oratione de Patribus, qui Seculo II. sanctorum dogmatum doctrinam literis consignarunt, haec tradunt „ „ Doctrina de libero arbitrio statim hoc Seculo coepit vitiari, nimiumque viribus humanis tributum est „ Quo callide carpunt Patres, qui hominis arbitrio plenam indifferentiae libertatem adscripserunt.

Pergunt Historici „ Articulum justificationis non satis perspicue explicarunt, & operibus justificatorum plus quam debebant „ adscripserunt: quod forte ex pseudoapostolorum errore de necessitate operum ad salutem promanavit „ Sic vaferrimi homines sanctum dogma erroris insimulant, ut ad quamlibet impietatem viam sternant.

Deinde in eadem centuria (z) haec disserunt egregii alumni *Germanici Prophetae*, qualem ipsi suum Lutherum nuncupant (a) „ „ Obscurari coepisse Clementis aetate doctrinam de fine bonorum „ operum ex ipsius Clementis scriptis adparet „ Subinde Clementem Alexandrinum ceu sibi non constantem, foedumque in dogma de operibus Erronem insectantur, quod eorum meritum, pretiumque commendet in paraenetico, necnon in stromatum lib. 5. & 6.

Nec simili praeterea censura incorreptum relinquunt scientissimi Aristarchi ob peccatum omnino par Theophilum Episc. Alexandr. quoniam „ similia, inquiunt, apud Theophilum deprehendas „ lib. 2. ad Autolic. ubi ex professo ait liberum & sui juris creavisse Deum hominem. Quod tamen excusari posset, nisi haec sequentia adderet: legem & praecepta sancta communicavit nobis „ Deus, quae si homo servaverit, salutem consequi, & resurgens „ hereditatem incorruptibilem nancisci poterit „

Pluribus demum carpunt tanquam *perniciosa zizania, doctrinaeque Apostolorum & Prophetarum minime congruentia*, quae idem Clemens stromat. l. 6. & alias diserte tradidit de fide una cum operibus justificante, simulque de sublimi Apostolorum sanctimonia, quos nempe adseruit *omnibus numeris absolutos esse*, adversum ea quae mox vidimus contendisse germanum suum Propheram Lutherum. Quibus adde ob idem crimen ab ipsis sugillatos fuisse ceu errones Tertullianum & Cyprianum in centur. 3. c. 4. col. 80. sq. tum denique Patres alios in cent. 4. & 5. Nec amplius quidem; nam qui in reliquis subsequutis centuriis scripserant, ab iis doctoribus rejiciuntur penitus. Vide hominum vafritiem ac insolentiam, quibus pseudo-historiam lucubrarunt, ut incautis imponerent, ac, vel etiam abjecta quavis

Pa-

(y) Ad pag. 2.

(z) In cap. 4. de doctrina, sub titulo de operibus & perfectione col. 60. sq.

(a) In praecitata Epist. nuncupatoria p. 4. §. *Maximae.*

Patrum authoritate ac traditione, lutherica anti-dogmata procaciter substinerent, (*). *Con-*

ADNOTATIONES.

(*) I. Centuriatores architecti praecipui quatuor circumferuntur in prioribus saltem centuriis, in epistolis nuncupatoriis subscripti; puta *Matthias Flacius Illyricus*, *Joannes VVigandus*, *Matthaeus Judex*, *Basilius Faber*, quibus nonnulli addunt *Coelestinum Hattenum*, aliique *Nicolaum Gallum*, *Andream Corvinum*, *Gasparem Nidrupium*, *Jo. Baptistam Hieneelium*, *Marc Pancratium Veldpeck*, *Thom. Holthuterum*, *Ambros. Hidfeld*, *Davidem Cicelerum*, *Casparem Leuneulum*, *VVilelm. Radensem*, *Nicol. Beumullerum*, *Bernard. Nigrum*, *Petr. Schrüder*. Sed eos tamen omnes rectius dixeris adjutores Illyrici, qui potissimas hoc in opere partes egit.

In Centorias vel Secula dispescitur haec historia, & centoria quaelibet annorum ad usque decimam tertiam aChristo nato capitibus sexdecim absolvitur hoc ordine: caput 1. dat summam tractandorum Io centuria: 2. agit de loco Ecclesiae Christi ejusque propagatione: 3. de externo statu, hoc est de persequutionibus & pace Ecclesiae: 4. de doctrina: 5. de haeresibus: 6. de ceremoniis & ritibus: 7. de gubernatione Ecclesiae, ejusque rerum & personarum: 8. de schismatibus: 9. de Conciliis: 10. de Episcoporum & Doctorum vitis: 11. de haereticis: 12. de Martyribus: 13. de rebus miraculosis: 14. de rebus judaicis externis: 15. de religionibus extra Ecclesiam: 16. de mutationibus in politicis imperiis.

Haec profecto prima saltem sub tempora recentiora, quod sciam, id genus historia generalis ecclesiastica, nec tenui quidem labore, nec ignobili methodo lucubrata & in lucem edita Basileae ab an. 1559. ad 1574. ibidemque recusa an. 1624. uno volumine centurias tredecim complexo. Fere sub idem tempus *Lucas Ofiander* VVittembergensis opus illud in compendium redegit. Multa porro haec historia enarrat & adserit vera, ut c. c. quod canones qui dicuntur Apostolorum, & libri constitutionum & recognitionum Clementi Papae adtributi, & pleraeque Pontificum epistolae decretales, ut vocant, sub sv. priora Secula, quod inquam haec omnia vel prorsus notha sint, vel manu interpolatorit maximam partem vitiata & corrupta: id quod jam modo Eruditi quique fecerunt.

Ceterum multo plura pro veris venditat apertissima inepta, falsa, haeretica & impia; ubi praesertim agitur de doctrina & inclinatione doctrinae ad cap. 4. ex iis quae modo idnuimus, tum de primatu Romani Pontificis ad cap. 7. de Episcopis & Doctoribus ad cap. 10. de miraculis ad cap. 13. & de plerisque aliis.

Eo videlicet exsecrando consilio Illyricus cum sociis spartam hanc adornandam adgressus est, uti jam indicavimus, ut vel etiam qualibet interposita fraude ac impostura, sacratiores Ecclesiae Christi ritus & dogmata ceu erronea subruerent, lutherica vero ceu orthodoxa efferrent: quo quidem praetensam reformatam Synagogam facili negotio stabilirent.

Hinc autem eos discipulos & sectatores nacti sunt ejusmodi Historici, tamque obstinatos, ut quidquid tandem in centoriis legerent pro puro puto Dei verbo, tanquam ipsa veritas loqueretur, recipiendum existimarent, vel, ut *Alani Copi* verbis utar cum *Resciio* in centuriis art. *Centuriatores* „ solos „ Magdeburgenses quasi Nabucodonosoria „ statuam, aut sacratissimae Venetis statuam adorarent „.

II. Quid vero nostrates adversus pestiferam hanc & impiissimam historiam? Multa porro multi, sparsim vero, & non nisi data confutationi opportunitate. Vix dum octo ex iis centuriis in lucem prodierant, ex sententia Tridentinae Synodi duo perceIebres ejus Theologi hispani *Petrus Fontidonius* & *Michaël Medina* jussi sunt a Pio IV. & Pio V. summis Hierarchis in virolentum opus calamos acuere, uti innuimus *supra* in Tom. I. pag. 53. rursumque idem ipsis praescripsit Gregorius P. XIII. referente *Possev.* in adp. sac. in Gregorio XIII.

Quid illustrius deinceps absoluto Concilio excogitavit ejus olim inclytus Praeses *Hosius* Cardinalis; quippe qui author fuit Pio V. ut has ipsas centurias acriter repurgandas, historicae veritati aptandas, catholicis notis & observationibus illustrandas, atque hoc ipso, quem Lutherici instituerant ordine, methodoque ad communem Ecclesiae Dei utilitatem, & illorum sempiternam confusionem, edendas curaret.

Datumque jam revidendi, perporgandique negotium viris doctrina & eruditione con-

„ fructus facere, & quod oporteat bona opera mandata a Deo fa-
„ cere, propter voluntatem Dei, non ut confidamus per bona ope-
„ ra

fertim quum eum sensum nuspiam aperuerit Annalista, & eosdem ipsos authores raro aut nunquam toto in opere diserto vocabulo nominarit?

Ubi obiter carpendus *Author* Scaligerianorum sic de nostro Baronio disserens art. *Baronius.* ad p. 36. edit. Hagae comit. 1669. „ nihil habet quam quod Centuriatores fecerunt, & illos perpetuo reprehendit: putat ita tegere sua furta „ Audin'? Quot verba, tot inepta mendacia. Cum eodem Authore corripiendus *Jo. Euric. Ottius*, qui in exam. in Annal. Baron. centur. 1. in praefat. §. *Et quum.* illi cum plausu adsentitur. Heu qualis hic examinator Baronii! Sed ad hunc redeamus.

Adfectavit, inquies, eos negligere atque adeo consulto quorum errata refellit, nomina reticuit. At non video quo consilio, aut cujus spe utilitatis adfectatione ista usus fuerit Baronius. Nec *Pauvinius* quidem, nec *Conrad. Brunus*, nec *Heysteugreuius*, nec *Harpsfeldius*, nec *Copus*, qui eos adgressi sunt; nec item qui alios ejusdem furfuris perstrinxerunt hostes, *Vega*, *Castrius*, *Fev-ardentius*, *Bossuetus*, *Bellarminus*, *Becanus*, &c. illorum nomina reticenda duxerunt; quin immo ea palam revelare solatio erat fidelibus ac non exiguo decori orthodoxae fidei, quam utpore ab ejusmodi nominatim adversariis protectam & vindicatam absque involucris aenigmatum aperte proponerent.

Magnae subinde gloriae verteretur sanctae fidei quod foedissima inata ac impudentissima Magdeburgensium historia ab adversa Baroniana, quae intervallo pene infinito pluribus ex capitibus illi praestat, adnotatis ubique hostium nominibus, propalam nullo monente confoderetur.

Quid insuper detrectasset Author eorum recensere nomina & non ita pridem effusos in lucem errores, quos palam pro virili confutandos toties decreverunt summi Pontifices Pius IV. Pius V. Gregorius XIII?

Porro nuperus Baronii biographus *Raymun. Albericius* l. 1. c. 13. perculsam inquit, atque in nihilum redactam evanuisse centuriatorum machinam invicta Baronianorum annalium virture; quod vero id ipsum exsequi sigillatim adversum centuriatores secum ipso Baronius constituerit, nuspiam ille adfirmare ausus est. At diserte tamen inter alios adfirmavit ex schola Protestantium *Jo. Frider. Mayer* in ecloga de fide Baronii ipsis Pontificis ambigua c. 1. n. 4. p. m. 7. edit. Amstel. 1697. & *Coeringius* ap. Schvvarzium in colleg. histor. par. 3. q. 5. p. m. 172. proxime ante crisim de centuriis Magdeburgensibus.

Age vero & expendamus tantisper ejusdem Baronii effata, quae opinionem nostram evertere cuipiam videantur. Hic autem sub initium praefationis in annales, centuriatores tacite ac acerbe describit ceu turpissimos historicos mendaciorum coacervatores. Additque illico, ad eorum conatus infringendos satis superque sibi futurum, si germanam ac sinceram Ecclesiae vultus imaginem ex antiquo prototypo demonstret, quam utpore se se demonstraturum pollicetur.

Sed haec tamen non evincunt ipsum eo destinato consilio historicam suam imaginem depinxisse, ut ipsam centuriis objiceret tanquam nothae legitimam. Alioqui pari jure diceris ceteros historiographos Baronio recentiores imagines Baronianae omnino similes posteris eodem consilio tradidisse. Quod quis prudenter adserat?

Tum in dedicatione tomi 1. annalium ad Sixtum P. V. §. *Quod a.* refert Baronius se ad contexendam historiam plura adversaria congessisse „ praesertim contra Novato„ res nostri temporis pro sacrarum traditio„ num antiquitate, ac S. Romanae catholi„ cae ecclesiae potestate „ Sed haec tamen aeque feriunt Zvvinglium, Oecolampadium, Lutherum, Anabaptistas, qui pariter illa duo capita oppugnabant, ac Magdeburgensium centurias; quas propterea quum speciatim non nominet Baronius, intelligendus non est intendisse eas particulatim convellere.

Praeterea Sixtus V. epist. ad Baronium data ann. 1588. 26. Jun. inquit, intellexisse ex Cardinali Caraffa, eum scribere ac edere historica commentaria „ quibus non tan„ tum res gestae exacte per annos singulos „ recensentur, & quae de iis obortae sunt „ controversiae elucidantur, sed etiam ipsi „ apostolicarum traditionum fontes purissimi „ aperiuntur, atque haereticorum mendacia „ confutantur. „ Haec vero confutatio stat quam optime absque expressu Baronii animo confutandi singillatim Centuriatorum commenta atque mendacia.

Idem

„ ra justificationem cum Deo mereri „ Addunt ex xx. ejusdem Confessionis articulo „ falsò adcusantur nostri quod bona opera pro-

a, hi-

Idem denique Baronius in gratiarum actione S. Philippo Nerio pro annalibus ecclesiasticis, quibus contexendis filio pater vel author fuerat, vel perpetuus suasor & compulsor, §. *Exaestuans.* arbitratur, Sanctum prophetico pene adflatum spiritu vidisse „ e „ portis inferis in Ecclesias detrimentum „ progressas esse centurias satanae „ quocirca decreverit ipse per Baronianos annales „ ea adverso consurgere pro domo Israël, „ praeliaturus praelia Domini „.

Sed ominatio ista est Baroniana. Si vero Sanctus haec noverit & animo decreverit, quid aliquando non suaserit Baronio ut in expressam centuriarum confutationem concinnaret annales, quorum ferme quotidianum pensum rescire vellet sanctus Pater? At de hujusmodi indicatione nihil a Baronio, aliuve Scriptore commonemur. Quod si is tunc fuisset Baronio animus, eum abs dubio cum S. Patre communicasset, nec id ipsum ubi haec disserit in gratiarum actione praeteriisset.

Ut luce meridiana clarius adpareat contra Authorum cit. Praefationis in Lucensem annalium editionem num. xiv. pag. 7. „ Baronio *non* propositum esse in historia „ ecclesiastica contexenda centurias prorsus evertere „ libeat strictim centuriam II Magdeburgansium cum Seculo II. Baroniano conferre quantum ad capita quae ex instituto adversanti Baronio confutanda erant.

Itaque Centuriatores ad cap. 4. de doctrina ex Patribus hujus Seculi perperam intellectis & expositis *Justino, Iren. Clem. Alex.* peracerbe oppugnant Ss. Eucharistiae Transubstantiationem & verum sacrificium col. 48. sq., invocationem Sanctorum col. 50., cultum sacrarum imaginum col. 54.

Deincept vero ceu errones ac verae fidei corruptores traducunt ejusdem Seculi Patres qui adstruerunt liberum hominis arbitrium col. 58. sq. bonorum operum meritum & perfectionem col. 60. sqq. sacrificium Eucharisticum & Sanctorum invocationem col. 63.

Sugillant itidem *Ignatium* quod in epistolis Martyrium & virginitatem plus aequo commendarit col. 64 ubi & epistolam ad Heronem, hodiernis criticis certo notham, ceu genuinam laudant tum quod in epist ad Philadelph. praescribat observandas esse traditiones humanas ecclesiasticas de celebrando paschate ac de jejunio statis diebus perferendo, *Epistolas* demum canonicas *Jacobi & Judae* tanquam adulterinas rejiciunt col. 71. sq.

Ad cap. 5. de haeresibus inter haeretica Gnosticorum dogmata referunt col. 79 quod coluerint quasdam *Jesu Christi imagines* coloribus depictas, seu ex auro etiam, argento & simili materia factas.

Ad c. 6. de ceremoniis & ritibus peracerbe insectantur ritus varios in aliquot ecclesiis fere jam tum introductos, praesertim in Romana, quam ut liberius proscindant, exhibent col. 114. sq. decretales Pontificum ejus centoriae epistolas, quae ut commentitias respuunt col. 143. sqq. Id quod rursum agitant ad cap. 7. de gubernatione Ecclesiae col 131. ubi etiam a col. 137. Pontificis Romani primatum pluribus oppugnant.

Haec quidem, ut alia minoris momenti sileamus, praecipua capita, in quae tela deberet acriter intendere constitutus Centuriatorum antagonista historicus. Quid jam vero in ea Baronius ad Seculum II? En tibi quae ab illo excepimus.

In primis SS. Justinum, *Irenaeum*, Clem. Alexandrinum laudat, eorumque scripta in suis locis; sed nec eos ibi, quum locus erat pugnanti cum ejusmodi hostibus, nec sancta dogmata ab ipsis adserta, & ab Centuriatoribus impetita vindicat. Nihil pariter ibidem ex instituto de Transubstantiatione & vero Sacrificio SS. Eucharistiae, uti & de ceteris mox laudatis dogmatis, quae Patres illi a fide docti tradiderant.

Ignatium deinde, ejusque epistolas ceu traditionum potiorum promtuaria pluribus commendat ad an. 109. n. 5. sqq. sed eum tamen ab erroribus, quos fingunt centuriae, minime purgat. Sub eundem annum multa & optima, Ignatium interpretans, sparsim disserit de traditionibus Apostolicis & veteres, qui eas despiciebant, haereticos commemorat. Centuriatores vero sui temporis, quos, si debellare constituisset, prommum esset illis adnumerare, prorsus reticuit, quemadmodum & quum sub idem Seculum laudat ecclesiarum, praesertim Romanae ceremonias pluribusque Romani Pontificis super Ecclesiam universam affert authoritatem.

Quid plura? Sane in antecessum ad Seculum II. sub an. 63. num. 9. sqq. canonicam

Ire-

„ hibeant. Nam scripta eorum, quae exstant de decem praeceptis „ & alia simili argumento testantur, quod utiliter docuerint de „ omnibus vitae generibus & officiis, quae genera vitae, quae ope„ ra in qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim „ parum docebant concionatores, tantum puerilia & non necessaria „ opera urgebant, ut certas ferias, certa jejunia, fraternitates, „ peregrinationes, cultum sanctorum, rosaria, monachatum & si„ milia. Haec adversarii nostri jam admoniti dediscunt „ &c. In hisce binis articulis quinque reperit palmares falsitates *Picblerius* haud ignobilis Polemicus. (*b*)

Nimirum prima, quod falso adcusati sint primi praecones Lutherici quod bona opera prohibeant. Recole expositos Lutheri errores. Secunda, quod Catholici parum olim docuerint de decem praeceptis, officiis, & operibus, quae in qualibet vocatione Deo placent. Tertia, quod iidem tantum urserint ac promoverint puerilia & non necessaria opera, ut jejunia, cultum Sanctorum & similia. Quarta, quod ipsi a Lutheranis admoniti haec dedidicerent. Quinta, quod vexarint conscientias doctrina operum, nec proposuerint ex Evangelio consolationem.

Easdem fere pridem adnotaverat, pluribusque perstrinxerat strenuus ille Luthero-Mastyx *Jo. Cochlaeus* (*c*) His nempe larvis, technis & cavillis vaferrimus Confessionis & Apologiae architectus Melancthon hec subdole intendisse videtur. 1.° prospicere doctrinae sui Lutheri, e qua Confessionis articulos callide idem excerpserat. 2.° fi-

Jacobi epistolam ceu genuinam vindicavit, uti & epistolam Judae sub an. 68. n. 5. Tum Eucharistiae verum Sacrificium comprobat ex traditione Patrum ad an. 34. n. 53. sqq. apostolicas in Romana Ecclesia, ceu illarum divite depositorio traditiones ad an. 58. n. 130. sacrarum Imaginum cultum christianum ad an. 57. n. 113. sqq.

Ceterum egregiae id genus vindiciae peraeque convellunt complures alios haereticos, qui opposita iis dogmata ore & calamo multo pridem docuerant, ac centuriatores. Undenam ergo extundas, tacente Baronio, hunc ex destinato proposito intendisse istos convellere, non autem universim omnes ejus surfuris heterodoxos?

Ex iis itaque omnibus rite perpensis ita mihi concludendum videtur. Minime Baronio in contexenda historia ecclesiastica ex destinato animo propositum fuit centurias prorsus evertere. Hanc in eum generalem finem concinnavit historiam, Jam septies in suo Oratorio triginta annorum spatio auditoribus repetitam (ut idem testatur in gratiarum actione ad S. Philipp. Nerium pro annalibus §. *Exaestuans.* sub fin.) ut completum, castigatumque universae historiae ecclesiasticae corpus exhiberet, quo verum, nitidumque Ecclesiae Christi prototypum omnium oculis objiceret, eamque universim a calumniis & commentis haereticorum vindicaret.

Quum vero dum incumberet annalibus Baronius, preloque jamjam committendi essent, negotium de oppugnandis strenue centuriis in ore & animo Romanorum sapientum versaretur, quippe quod jam ex parte a nonnullis feliciter coeptum erat, nonnihil author operi nondum ad amussim perpolito adjecit, tumque praefationi ejus primariae, quo indiceret, etiam suis annalibus sparsim, nullo monente, centuriarum commenta ac deliria confodi (generatim & quasi aliud agendo) ac debellari. Hactenus de caussa Centuriatorum.

(*b*) In observationibus super eam Confessionem, observat. 10.

(*c*) In Philippica 5. in Apologiam Phil. Melancthonis & in discussione Confessionis & Apologiae Augustanae articulorum omnium, ubi de articulis 4. 5. 6. 20.

2.° simulare, illos quantum ad substantiam in nullo religionis capite cum catholica romana Ecclesia non consentire. 3.° concedere quidem in justificatis bonos fructus aut bona opera a fide sanctificante profecta, eis tamen quodvis erga Deum adimere meritum. 4.° permittere facienda opera, quae Deus praeceperit; ceteras vero quaslibet ceremonias ab homine institutas, puta ecclesiasticos ritus, stata jejunia & id genus alia ceu inutilia, nec Deo placentia penitus abrogare. 5.° conflare invidiam orthodoxis, quod inutilia opera summis viribus promoverint, nihilo tamen substantialia, nempe fidem certam in Deum de venia peccatorum, in qua fingit Lutherus repositam poenitenti summam pacem & consolationem. Viden' vafritiem ac temeritatem placitorum? Hic ista latet anguis in herba. (*d*)

Exscripsimus quidem eos textus ex recitata per *Pichler*. Confessione, quam ipse ex *Georgio Coelestino* Lutherico, & ex *Forero* Socio ait esse authenticam, ac inter cetera 20. diversae editionis exemplaria latina potissimum originali conformem. Haec nihilominus legimus in Confessione Vittembergae edita 1562. ad artic. VI. fol. verso 4. Tenemus „ placere etiam (Deo) obedientiam erga legem „ & reputari quandam justitiam & mereri praemia „

Haec insuper ubi de bonis operibus fol. 18. „ Debet autem ad „ haec dona (superna fidei, dilectionis &c.) accedere exercitatio „ nostra; quae & conservat ea & meretur incrementum, juxta il- „ lud, *habenti dabitur*, & Augustinus praeclare dixit, *dilectio me-* „ *retur incrementum dilectionis*, quum videlicet exercetur. Habent „ enim bona opera praemia, cum in hac vita, tum post hanc vi- „ tam in vita aeterna. Quia enim Ecclesia in hac vita subjecta est „ cruci & morti corporali, differuntur praemia pleraque ad futu- „ ram vitam, quae etiamsi per misericordiam certo propter Chri- „ stum contingit his qui fiducia Christi justificati sunt, tamen etiam „ est compensatio bonorum operum juxta illud *merces vestra copio-* „ *sa est in coelis* „

His tamen Melancthonica Confessionis Apologia edita 1541. ubi de impletione legis in responsione ad argumenta fol. 115. hunc exhibet commentarium „ Sequitur quod propter Christum per mise- „ ricordiam, non propter legem, justificati consequantur vitam „ aeternam. Quid igitur de mercede? Primum si diceremus vi- „ tam aeternam dici mercedem, quia debetur justificatis propter „ promissionem, nihil absurdi diceremus ... Sed scriptura vitam „ aeternam vocat mercedem, non quia propter opera debeatur, „ sed quia compenset afflictiones & opera, etsi propter aliam cau- „ sam contingit. Sicut hereditas venit filio familias non propter „ officia sua & tamen est merces, & compensatio officiorum filii ...
„ Non

(*d*) Oppido consulendus *Cochlaeus* ad loca proxime laudata, tum in ejusdem responsione privata ad confess. augustan. & in explicatione actorum Augustae inter septem & septem, & in viis septem praeparatoriis ad ineundam per colloquium concordiam, ubi de praefatis articulis sermo instituitur.

„ Non eſt igitur vita aeterna merces, quia opera ſufficiant, quia „ debeatur pro operibus; ſed conſequutive, quia quum propter a„ liam cauſſam contigit, tamen compenſat opera & afflictiones „ Idemque aduſque finem capitis pluribus perſequitur.

Nam vero expoſitam Confeſſionis & Apologiae doctrinam ſubinde reliqui exceperint, retinuerintque Confeſſioniſtae, inter tot valde diverſa ſentientes, ſubſectas factiones quis liquido dignoſcere poſſit? Vide tanti diſcriminis ſpecimen ap. *Laurent. Forerum* ſub larva *Thomae Viti* (e) Porro ſi conſulas *Jo. Bened. Carpzovium* (f) plures reperias adnotatos Confeſſioniſtas circa varia de bonis operibus capita heinc inde ſecum digladiantes; qui Melanchthonem ambabus ulnis amplectuntur, qui interdum carpunt.

Idem denique *Carpzovius* (g) haec tanquam vulgo explorata apud Confeſſioniſtas ex formula Concordiae adſerta recitat & illuſtrat.

1.° „ Bona opera, quamvis fidem vivam certiſſime ſequantur, „ a juſtificatione tamen & ſalutis negotio penitus excludenda „ ſunt „ ... 2.° „ Falſum eſt bona opera ad ſalutem vel neceſſaria, „ vel pernicioſa eſſe „ ... 3.° „ Nullus eſt inter Theologos Aug. „ Confeſſionis diſſenſus vel de bonorum operum cauſſa efficiente, „ vel materia, vel forma, vel fine „ ... 4.° „ Bona opera credentibus non quidem neceſſitate coactionis, ſed ordinis, mandati, „ voluntatis divinae & noſtri debiti neceſſaria ſunt „ ... 5.° „ Bona „ opera vere talia minime coacta ſunt, aut contra voluntatem agentis extorquentur, ut externe tantum in ſpeciem, hypocritarum „ more fiant, ſed ſponte libero ſpiritu ab iis, quos filius Dei liberavit, fieri debent „ ... 6.° Phraſes de bonis operibus ad ſalutem „ neceſſariis non docendae, defendendae aut pingendae, ſed potius „ in eccleſia noſtra ut falſae & non ſincerae explodendae atque re„ jiciendae ſunt. „ Haec literis conſignabat *Carpzov.* ante an. 1657. quo e vivis exceſſit. (*)

(e) In laqueis lutheranis ad veram Chriſti Eccleſiam contritis edit. Diling. 1621. p. 11.

(f) In Iſagoge in libros eccleſiarum lutheranarum ſymbolicos ubi de Aug. Conf. ejuſque Apol. in cap. de bonis operibus tom. 1. a pag. 261. & in formulam concordiae etiam ubi de bonis operibus in tom. 2. p. 1325. ſqq.

(g) In tom. 2. a p. 1327.

ADNOTATIO.

(*) Haec illa percelebris, alias invicta Confeſſio Auguſtana Lutherica, cui rigidi ſaltem Confeſſioniſtae adhaerent ceu ſymbolo fidei ſuae publico ac indubitato, utpote ex Dei verbo de praecipuis religionis capitibus concinnato, quem admodum ipſi jactitant cum ſuo *Dieterico* in inſtitut. catechetic. Quot iidem, quantiſque eam praeconiis efferant, ediſcere licet ex cit. *Carpzov.* t. 1. p. 99. ſqq.

Illam *Melanchthon* excerpſit ex 17. Lutheri articulis, qui extant tom. 5. german. edit. Jenenſ. fol. 14. ſq. digeſſit, & in articulos 28. diſpeſcuit, quorum 21. priores ad fidei doctrinam pertinent ſub titulo *Articuli fidei praecipui*, poſtremi 7. ad mores ac ritus, & inſcribuntur, *Articuli de Abuſibus, qui in externis ritibus mutati ſunt*.

Statim ac Confeſſio in Auguſtanis comitiis promulgata eſt, & ſcriptis quoque pri-

Martinus Buzerus docere non dubitavit „ quod ita gratis justi„ ficamur a Deo, ut ante justificationem revera peccatum sit, iram-

„ que

privatis & publicis oppugnata est a cl. *Cochlaeo* Canonico Uratislaviensi & *Arnoldo VVessaliensi*. Addit *Nat. Alex.* ad Sec. xvi. cap. 2. art. 10. §. 4. ab *Eckio* & *Fabro*; sed istorum tamen scripta non vidimus.

Reposuit Apologiam *Melanchthon*, qua & Confessionem vindicaret, & suos in proposito tuendi Confessionis decreta tenaciores redderet. At neutrum tamen Prometheus ille adsequutus est, Nostri siquidem quotidianis, acribusque concertationibus Confessionis Apologiae nova placita convellebant; & iidem Lutherani subinde in rigidos & molles subdivisi, Confessionem heinc propugnabant, inde proscindebant.

Deliberabat Ferdinandus Romanorum Rex Confessionis sectatores cum orthodoxis Doctoribus in concordiam suaviter revocare. Quamobrem in mandatis dedit Cochlaeo ut expendat, sibique proponat, quidnam in 28. Articulis Protestantium Principum ac Statuum Confessionis „ sit a catholica eccle„ sia tolerandum aut acceptandum; si quo „ modo in iisce articulis per amicum tracta„ tum cum eis concordari queat„ uti refert idem *Cochlaeus* in compendiosa explicatione Actorum Augustae in Septemvirorum tractatu & colloquio Haganojae eidem Ferdinando tradita an. 1540. 17. Jun. in qua videlicet & suam mentem Regi aperit, & ea in quibus ad singulos quosque articulos in eo colloquio consensus fuerat, aut dissensus, exponit.

Ediderat jam tum *Cochlaeus*, nimirum an. 1534. quatuor in Apologiam Philippi Melancthonis Philippicas. Ac insuper concordiae cupidissimus, lucubravit opusculum de septem viis praeparatoriis ad ineundam per colloquium concordiam; tum Ratisponae an. 1541. „ discussionem omnium Con„ fessionis & apologiae Augustanae articu„ lorum, quidnam in eis possit & quid non „ possit a Catholicis adprobari ac recipi ... Sed haec tamen, quae tot laboribus urgebatur concordia, nondum ad optatum usque exitum perducta est. Interea *Andreas Fabricius* sub ann. 1573. celebrem illam edidit *Harmoniam Confessionis Augustanae*, qua Confessionistae mirum in modum vexati sunt.

Alia et vero ut iniretur inter dissidentes invicem Lutheranos concordia tentatum est. Formula quaedam Concordiae, quae uberius explicaret aliquot Confessionis Augustanae articulos ex iis qui ardentioribus contentionibus exagitabantur inter Confessionistas proposita est, atque exsequutioni mandata.

Eam inchoarunt aliquot ad id muneris deputati in conventu Torgae instituto sub an. 1576. mense Jun. perfecerunt vero, correxerunt & consummarunt in coenobio Bergensi prope Magdeburgum insequenti an. 1577. sex illi apud suos magni nominis Theologi *Chemnitius*, *Jacobus Andreas*, *Selneccerus*, *Chytraeus*, *Cornerus*, *Musculus*; indeque concordia haec volgo *Bergensis* audit.

Undecim continet articulos, quorum 1. de peccato originis, 2. de libero arbitrio; 3. de justitia fidei coram Deo, 4. de bonis operibus, 5. de lege & evangelio, 6. de tertio usu legis, 7. de coena Domini, 8. de persona Christi, 9. de descensu Christi ad inferos, 10. de adiaphoris, 11. de praedestinatione. Hic autem operis ordo. In iv. dispescitur partes, quarum 1. exhibet procemialia, 2. relatos undecim articulos, 3. sollemnem omnium haeresum reprobationem, 4. catalogum testimoniorum cum Scripturae, tum antiquitatis purioris de persona Christi.

Liber hic primum, reor, jussu Ludovici Ducis VVirtembergae cusus est Tubingae 1580. curante Smidelino Tubingensi Academiae Cancellario; statimque pervulgatae formulae subscripserunt ad octo millia Protestantium, inter quos plures recensas licet Principes, Ministros, Professores, ludimagistros, hypodidascalos.

Nihilo secius varia haec nova Concordia discordiarum pertulit fata. Etenim e Confessionistis plerique ei non adquieverunt, immo sese opposuerunt integrae regiones, urbes, Academiae; quibus ipsi Reges, Principesque praeerant.

Eam illico Flaciani, Sacramentarii, Calvinistae, tum Theologi Neostadiani, Anhaltini, Bremenses cum *Cyriaco Herdesiano* sub larvato nomine *Ambrosii VVolfii* in hist. August. Confess. aliisque e grege Protestantium scriptis manu exaratis, preloque commissis confutarunt.

E nostratibus vero post aliquot annos *Bellarminus* a viro doctissimo rogatus suum scripsit judicium de libro Concordiae Lutheranorum, ex quo depromtos palam no-

ta-

„ quae Dei in nos provocet, quidquid boni operis facere videamur; „ justificati autem bona opera facimus necessario „ (*h*) Igitur absque merito, quod utique libertatem necessario importat.

Saxonicae Ecclesiae in Confessione doctrinae per Melancthonem digesta sub an. 1551. ut Synodo Tridentinae exhiberetur, circa bona opera eandem (quis dubitet?) cum Augustana Confessione profitetur doctrinam. (*i*) Eandem Confessionem datis scripto nominibus adceperunt, adprobarunt & confirmarunt Legati Marchionis Brandeburgensis 26. Jun. 1551. Legati Comitis Gebhardi a Mansfelt Kal. Aug. ejusdem anni, Ministri ecclesiae Argentoratensis eodem, reor, anno, Ministri demum ecclesiarum citerioris Pomeraniae 21. Jan. 1552. (*k*)

Iis quantum ad dogmata de bonis operibus ferme penitus adcinentes repereris plerasque omnes vetustiores Luthericorum coetuum *Confessiones*, quas in Prolusione proxima peculiari insertas syllabo indicavimus.

Theologi Lutheriri Ducis Saxoniae in colloquio de justificatione Altemburgi habito cum Theologis Electoralibus a die 20. Nov. 1568. adusque 9. Mart. 1569. has adseruerunt & conati sunt tueri blasphemias adversus alios, qui orthodoxe contendebant bona opera esse ad salutem necessaria. Illas patienter audi „ Christiani Concio- „ natores praedicare debent verum Evangelium & non legem. „ Opera bona legis & nova obedientia non ad regnum Christi, „ sed ad mundum pertinent. Lex non docet bona opera, nec id- „ circo praedicanda est ut bona opera peragamus. Nihil ad nos „ Christianos praecepta Decalogi pertinent. Qui credit christianus „ su-

tavit, rejecitque vi. errores, & mendacia lavit. Judicium istud acerrimum protinus Ingolstadii typis commissum a Davide Sartorio, statimque latine ac germanice recensum investiva edita perstrinxerunt *VVittembergenses Theologi* sub titulo „ Bellarminiana „ mendacia form.Conc. imputata atque re- „ futata a Theol. VVittemberg. „ a quibus rursum *Bellarmin.* suum brevi Apologia vindicavit judicium. Sed & ipsam Bellarminianam censuram iterum perstrinxerunt ex eodem grege *Theologi Tubingenses, Frercisen, Hot.*

Pluribus insuper suam caussam defendere conati sunt *Concordistae* vulgatis opusculis quorum hi tituli„ Apologia Formulae Con- „ cordiae . . . Articuli visitationis Misnicae „ . . . Decisio controversiae Tubingensis, „ ejusque Apologia . . . Decisio a controver- „ siae Rathmanuianae . . . Defensio Pupil- „ lae August. Confess. ejusque Apologia „ Ipsam postremos, quem viderim, *Carpzov.* exposuit, illustravit, vindicavitque Concordiam in tom. 2. a p. 1131. ad 1696. & postremus, quod sciam, scriptis publicis debellavit *Pichler* in examine super Augustana Confess. art. 4.

Prae omnibus, puto, uberrima de fatis Concordiae pertractavit Lutheriaus ille (alias vero impudentissima mendax) *Rodolph. Hospinianus* Tigurinus, in commentario, quem inscripsit „ Concordia discors, „ hoc est de origine & progressu formulae „ Concordiae Bergensis „ Dicatus ab ipso est Ottoni Landgravio Tiguro Kal. Aug. 1607. editus vero ille, quo utor, Genevae 1678.

Et haec cursim de celebri caussa Confessionis Augustanae, quam latius, si Deus dederit, alias exponamus.

(*h*) In lib. de bonis operibus contra Jungum, referente *Nat. Alex.* ad Sec. xvi. cap. 2. art. 10. §. 3.

(*i*) Habetur inter opera Melancthonis, edita VVittembergae 1562. cum ejusdem Philippi praefatione a fol. 236.

(*k*) Prostant ibidem haec documenta a fol. 303.

„ ſupra omnem eſt obedientiam & ſupra omnem legem. Ad Sata„ nam ſpectant chriſtiani cum operibus bonis. Sola fides ſine ope„ ribus bonis efficit omnia, non ſolum quod ad meritum, ſed etiam „ quod ad praeſentiam bonorum operum adtinet. Precari Deum „ oportet ut in fide ſine bonis operibus omnibus ad finem uſque „ conſtantes perſeveremus. Ab Apoſtolo Paullo non ſolum bono„ rum operum meritum, ſed etiam bona opera noſtra axcluduntur. „ Paullus in ſemetipſo adeo ſeparat opera & juſtitias a ſalute, ut „ ea pro rejectamentis, atque adeo damnis ſalutis deputet. Falſa „ eſt propoſitio *Opera ſunt neceſſaria*. Adeo neceſſaria illa non ſunt, „ ut etiam ad ſalutem incommodent, ſintque pernicioſa „ (*l*) Haec tamen impia paradoxa, mea quidem ſententia, potius Libertiniſmum atque Atheiſmum ſapiunt, quam nudum Lutheraniſmum.

Venio ad recentiores Lutheranos, noſtrae viciniores aetati, quos ex eorumdem ſcriptis a Seculo medio XVII. uſque modo floruiſſe novimus. Et ii quidem plerique, omnes, ut video, procul repudiato Lutheraniſmo rigido, una cum intoleranda Lutheri ſententiarum duritie, Auguſtanae Confeſſioni & Apologiae propius adhaeſerunt, noviſque interpretationibus, & rationum momentis adornarunt, ne in dogmate tanti ponderis, ut vehementer ſuſpicor, cum catholica doctrina noſtra conſentire viderentur.

Porro ſuam *Carpzovius* per adſerta nuper expoſita ſententiam protulit. At non unius illa fuit Carpzovii, ſed & perplurium interpretum in Formulam Concordiae, & aliorum, qui primum theologicos commentarios in lucem ediderant, e quibus nempe Carpzovius ſuum architectatus eſt opus.

In illorum cenſum facile referre poſſis *Gerhardum*, *Balduinum*, *Hopfnerum*, *Hulſemannum*, *Wellerum*, *Danhaverum*, *Calovium*, *Geſnerum*, *Hutterum*, *Botſaccium*, *Mylium*.

Eadem fere, variis pro cujuſque ingenio adhibitis interpretamentis, opinati ſunt in hanc rem ad noſtram uſque aetatem ceteri e Lutherana ſchola ſcriptores; quemadmodum ediſcere nobis licet exempli gratia ex *Jo. Adamo Oſiandro* de an. 1679. (*m*) *Samuele Bened. Carpzovio* an. 1677. (*n*) *Jo. Henr. Hottingero* an. 1660. (*o*) *Jo. Franc. Buddeo* an. 1723. (*p*) *Iſraële Theoph. Canzio* an. circ., ut reor, 1730. (*q*)

Sum-

(*l*) Author eſt cit. *Coccius* art. 8. ad an. 1563. ex ipſo Colloquio Jenae typis excuſo 1570. Idemque inter Theologos Electorales recenſet Paull. Eberum, Henric. Salmuth, Andr. Freiches, Caſpar. Crucigerum juniorem: inter alios vero Ducis Saxoniae Joan. VVigandum, Jo. Frider. Coeleſtinum, Chriſtophor. Irenaeum.

(*m*) In ſyſtemate theolog par. 3. art. 9. de bonis oper.

(*n*) In examine novae praxeos, propoſitae a Jacobo Maſenio S. J. conſiderat. 11. de neceſſitate oper. ad ſalutem.

(*o*) In curſu theolog. methodo altingiana expoſito, in loco 17. de juſtificat.

(*p*) In inſtitutionib. Theol. dogmaticae l. 3. c. 1. §. 14. ſq. & l. 4. c. 1. §. 8. & alias.

(*q*) De uſu Philoſ. Leibnit. & VVolfianae in Theologia c. 11. de juſtif. §. 1408. ſqq.

Summa vero systematis in istorum, similiumque Scriptorum sententia haec ferme capita complectitur 1.° nullum opus bonum potest congrue aut condigne mereri gratiam aut gloriam. 2.° bona opera sunt homini a Deo praecepta. 3.° bona opera vel non sunt simpliciter necessaria ad salutem, vel ideo late dicuntur necessaria, quatenus sunt fidei signa & effecta gratiae, fidem nempe & gratiam necessario consequentia; item ratione praesentiae, non efficientiae; ratione praecepti & conditionis sine qua non ostenderet Deus suam liberalitatem & indulgentiam erga authorem boni operis, non autem ratione medii aut meriti, quod Deum obliget ad remunerationem; quum ratio meriti exposcat obsequium ei prorsus indebitum, cui exhibetur, quod creato erga Deum obsequio nulli competit. 4.° ut summum bona opera ex Dei pacto & liberrima indulgentia praemia temporalia & spiritalia accidentalia in patria, minime vero praemium substantiale vitae aeternae, quod in visione beata situm est, promerentur.

Haec vulgo & sparsim Lutherici Scriptores proxime adlati. Quae tamen, sicut & reliqua acatholica Lutheranismi paradoxa pluribus exagitant ubi de sancto bonorum operum dogmate nostrates Polemici cum *Eckio*, *Roffensi*, *Bellarm.* *Becano*, *Burghaber*, *Pichler* &c. Hactenus de caussa lutherana circa praecipuum hoc de bonis operibus dogma, quod, ne suum Lutherum penitus desererent, reor, tot technis & cavillis obscurarunt. Oppido tamen in hanc rem consulendi *Walenburchii* Fratres. (r)

XXVIII. *Antinomi*, Authore *Jo. Islebio*, dicto *Agricola*, Lutheri, sibi postmodum infensi hostis, cive ac discipulo, haec habent dogmata „ lex non est digna ut vocetur verbum Dei. Si meretrix es, si scortator, si adulter, vel quicumque alius peccator, tantum crede, & es in via salutis, quum in medio peccato penitus haeres. Decalogus ad curiam pertinet, non ad suggestum .... Dictum Petri, *certam facite vocationem vestram per bona opera* est inutile. Quandocumque tibi talis incidit cogitatio, hoc vel illo modo in ecclesia rem geri debere, ut sint homines boni, honesti, sancti & casti, jam aberrasti ab Evangelio „ (s)

XXIX. *Sebastianus Francus* haec impudenter dogmatizavit (t) „ Opera quantumvis bona non justificant, ut pessima quaeque non „ damnant, sed testantur modo de homine „ Tum „ opera non sunt „ peccatum, neque justitia „

XXX. *Jo. Calvinus* ubi de merito bonorum operum orationem instituit, erubuit quidem profanis quibusque Lutheri sui vestigiis insistere, sic inquiens (u) „ nihil porro inter nos controversiae est

„ quin

(r) Tom. 2. tr. 8. de meritis.

(s) Ex confessione Mansfeldensium in secta Antinomorum ap. cit. *Coccium* art. 3. ad an. 1540. Conf. *Lindan.* in Dubitantio dial. 2. tum *Pluchet.* & *Resc.* art. *Antinomi.*

(t) Paradoxo 243. & 244. ap. cit. *Cocc.* ad an. 1540.

(u) In antidoto sess. 6. Tridentin. cap. 17. p. m. 249. col. 1. tom. 8. oper. edit. Amstel. 1667.

„ quin exhortandi sint ad bona opera fideles, & proposita etiam „ mercede stimulandi „ sed impudentissima tamen insania in Tridentinos Patres, doctrinam de hoc sacro dogmate definientes debacchatus est, eos nempe insolentissime adpellitans *miseros, nimis crasse impieque hallucinatos, errorum adsertores, porcos cornutos, asinos, nebulones* (x) Cur ita vero? Quod in Sess. VI. cap. 17. & plerisque canonibus proprii meriti rationem ad gratiam & gloriam bonis operibus, post adeuratissimam rei discussionem jure optimo adtribuant. (y)

Ergo urbanissimus hic & sapientissimus Sycophanta suam contra meritum bonorum operum Tridentinis censoribus definitum doctrinam, luthericae mitiori valde consentaneam saepius exponit, pluribusque illustrare pergit. Eum tantisper audiamus.

„ Quin bona piorum opera mercede prosequatur Deus, prioresque gratias aliis novis & amplioribus eumulet, non negamus. Opera autem quisquis augendae justificationis caussam esse adserit, ille nec quid nomen justificationis valeat, nec quid sit caussa tenet „; Hac censura perstrinxit eximius doctor canonem XXIV. laudatae Sessionis VI. Tridentinae. (z) Hac rursum ridet anathema, quod comminatur canon XXXII. (a) „ Nos ergo erepare sinamus Patres istos, „ meritum a gratia separando, perperam lacerantes quod vere „ unum est. Quid porro mereantur opera qui ex superioribus censuris nostris didicerit, non magnopere praesentem anathematis „ crepitum exhorrescet. „

Rursum „ Quis neget ita passim delirare homines, ut compa- „ rare se vitam aeternam operum merito exsistiment? „ (*)

Vel

(x) Ibid. col. 1. & 2. ac deinde p. 252. col. 2. & p. 253. col. 2.

(y) De actis Synodi in hac sessione super decretis in rebus fidei satis diximus *supra* ubi de justificat. in proxima Prolusione.

(z) Ibidem p. 252. col. 2.

(a) Ad pag. 253. col. 2.

ADNOTATIO.

(*) HAec pluribus amplificat in supplici exhortatione ad Carolum V. aliosque Principes & Ordines, Spirae Imperii conventum agentes de necessitate reformandae Ecclesiae, in eodem tom. 8. p. 54. col. 2. Hinc, reor, Calvino speciosus titulus *Reformator* Ecclesiae, & Calvini sectatoribus titulus *Reformati*, quem videlicet ipsi jactitant, quod Calvino duce, ad amussim reformarint Evangelium, symbolum fidei, Patrum doctrinam, Sacramenta, & Sacramentorum ceremonias, ecclesiae ministros, templa & monasteria, festa & jejunia.

Et hac quidem ratione iidem contendunt sibi & mundo universo certae viam salutis reperisse: Calvinus autem tantae felicitatis initium aliis Authoribus adceptum refert in eodem opusc. p. 37. col. 2. in haec verba „ Deus initio Lutherum & alios excitavit, qui nobis facem ad reperiendam „ salutis viam praetulerunt, & quorum „ ministerio fundatae sunt & institutae nostrae ecclesiae „ Luthero igitur, aliisque potius ac Calvino ejusque adseclis pomposus hic titulus jure adscribendus esset.

Quid vero? Eum diligenter excussit Calvinisticum titulum famosus *Becanus* in opusc. de titulis Calvinistarum, titulo 2. & perdocte juxta ac facete profligavit. Hunc, si nolint Calvinicolae propudioso rubore suffundi, minime consulant.

Addit ibidem Calvinus „ Tantum „ proferre in medium volo, quam justae „ & ne-

Vel ipſum meriti nomen male audit apud doctorem noſtrum ita effatum „ De *meriti* nomine id mihi praefari neceſſe eſt: qui„ cumque primus illud operibus humanis ad Dei judicium compa„ ratis aptavit, eum fidei ſinceritati peſſime conſuluiſſe „ (*b*) Et paucis interjectis „ Quantum autem ipſum offenſionis in ſe conti„ neat, magno cum orbis detrimento patet „ Eidem capiti 15. hunc praefixit titulum „ Quae de operum meritis jactantur tam Dei „ laudem in conferenda juſtitia, quam ſalutis certitudinem everte„ re „ Id quod pluribus fulcire connititur adverſus orthodoxos Theologos de Schola, quos *Semipelagianos* & *Sophiſtas* vocitat, eorumque *Pythagoram*, ut ait, *Lombardum*, quin *Scholam Sorbonicam* taceat *errorum omnium matrem*, quo praeconio illam dignatur Doctorum Antiſtes. Iis adfinia complura alias ſparſim is docet (*c*) & noſtrates quoſlibet ſibi advertantes ceu garrientes & a vero aberrantes deſpicit atque retundit. (*)

„ & neceſſariae cauſſae oos ad hanc muta„ tionem quae nobis vitio vertitur, coëge„ riut „. Quo plane ſubindicas tacite, alteram ex cauſſis ſoi, ſuorumque diſceſſionis ab eccleſia Catholica fuiſſe dogma de merito bonorum operum, quod utique inter alia ſemel iterumque recitat Haereſiarcha, & convellere ſtudet.

Eamdem hoc duce & Authore ſingillatim conſimilis diſceſſionis cauſſam adferre memini *Carpzovium* alioſque Lutheranos, quibus e Calvinicolis adceſſit *Eilbrachtius* in Epanort cap. 14. A Calvino tamen ſuo, ceteriſque longe abeſt *Crocius*, haec differens in theol. cap 31. n. 1. Reformati „ a Papi„ ſtis ſeparati ſunt. Non ſunt ſeparati cor„ pore ob quaeſtionem de merito. Nec ab „ omnibus animo. Non enim defecere qui „ recto ſentirent „. Ac dein n. 33. „ Ne „ quidem ex hac cauſſa a Papiſtis facta ſe„ paratio. Si Papalis factio non feciſſet „ ſchiſma, Reformati ob hanc controver„ ſiam non receſſiſſent a corpore, quamvis „ in meritum proprie dictum non poſſiut „ conſentire „.

Cuinam ergo potiſſimum jure fidem adhibeas? Quidquid vero de lite ſit, conſtat apud cordatos quoſque, valde iniquam fore reputandam ejuſmodi cauſſam ſeceſſionis, quum Eccleſia univerſa dogma tamdiu receptum de bonis operibus per Patres Tridentinos retinendum aequiſſime definierit.

(*b*) Inſtit. l. 3. cap. 15. ſect. 2.

(*c*) Ex. gratia Inſt. l. 3 c. 12. & 14. fere per tot & eodem l. c. 11. 13. & 17. tum in praecitata exhortat. pag 40.

ADNOTATIO.

(*) Haereſiarchen ita in ſuis erroribus & conviciis inſultantem ex inſtituto, ac prae ceteris noſtratibus ardentius, acerbiuſque exagitant *Franc. Horantius* in locis catholicis contra Calvin. l. 1. a cap. 66. ad 71. *Fev-ardent.* in theomachia Calviniſtica l. 8. c. 6. & alias, *Romaeus* in effigie Calvini colore 65 ap. 11. & in confeſſione Calvini ex equuleo ad artic. 19.

Et merito quidem vapulat hic tenebrio quum nomen & rem arrogantiſſimo ſupercilio abjiciat meriti, quod Tridentini Patres, uno Calvino plane oculatiores, e ſacris literis, & primis Patribus, e communi Eccleſiae orthodoxae adſenſu definiendum duxerunt.

Nihilo tamen ſecius ſi hunc ſcriptorem cum blaterante Luthero, aut cum primaevis ejus adſeclis diſputantibus hac in re per otium conferas, ſanum & ſobrium eſſe dixeris. Quod ut oſtendam, nunnulla ejuſdem effata producere ſatis eſto.

Sic autem is diſſerit Inſt lib. 3. c. 15. ſect. 3. „ Placent itaque Deo bona opera, „ nec ſuis authoribus ſunt infructuoſa: quin „ magis ampliſſima Dei beneficia remune„ rationis loco referunt; non quia ita me„ rentur, ſed quia divina benignitas hoc „ illis ex ſe ipſa pretium ſtatuit „ Quo recidunt quae ſub initium articuli ex eodem recitavimus.

Sic in ipſo l. c. 16. ſect. 1. „ Hoc uno

„ ver-

Quod si paueis disquirere lubeat in sensum Scholae Calvinianae super hoc sancto dogmate, ipsum facile docemur ex nonnullis Scholae Magistris, qui sua in hanc rem adserta literis mandata reliquerunt.

Nimirum haec tradidit *Theodor. Beza* (d) „ Tantum abest igitur ut bene & sancte vivendi studium fides exstinguat, ut etiam illud cieat & inflammet in nobis, unde bona opera necessario consequuntur ... profitemur bona opera, quae duce ipsius (Dei) Spiritu edimus, non respici a Deo ut per ea justificemur, aut filii Dei censeri mereamur, quoniam perpetua dubitatione & trepidatione fluctuaremus, nisi satisfactione illa niteremur, per quam nos omni noxa Jesus Christus exemit. „

Petrus Martyr Vermilius „ Non tamen id negamus mercedem „ adpellari cum vitam aeternam, tum salutem. Addimus nihilo„ minus, ex debito vel obligatione, quae contrahatur ex operum „ dignitate non dari, sed tantum ex mera Dei voluntate & mise-

„ ri-

„ vatbo refelli potest impiorum quorundam „ impudentia, qui calumniantur nos abo„ lere bona opera, atque ab eorum studio „ abducere homines, quum dicimus eos „ non justificari ex operibus, nec salutem „ mereri ... Non enim aut fidem somnia„ mus bonis operibus vacuam, aut justifica„ tionem, quae sine iis constet; hoc tan„ tum interest, quod quum fidem & bona „ opera necessario inter se cohaerere fatea„ mur, in fide tamen non operibus justifi„ cationem ponimus „.

Sic in ratpons. contra Pighium de lib. atb. in eodam tom. 8. p. 153. aol. a. „ Et „ ipsa vita aeterna, quae in fine habebitur, „ & utique praecedentibus meritis reddatur. „ Taman quia eadem merita, quibus red„ detur, non a nobis parata sunt per no„ stram sufficientiam, sed in nobis facta „ per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupa„ tur, non aliam ob caussam nisi quia gra„ tis datur, nec ideo tamen non datur me„ ritis, sed idao quia data sunt ipsa marita, „ quibus datur „.

Sic in praelaudata axhortat, ad pag. 54. col. 1. „ Fatamur quidam Christi sanguine „ nos abluros esse a peccatis, sed ita ut se „ quisque adscitis heinc inda lavacris pur„ get. Habet quidam mors Christi sacrifi„ cii titulum, sed ita ut quotidianis homi„ num sacrificiis peccata expiantur. Dici„ tur quidam Christus raconciliasse nos Deo „ Patri, sed conditio additur, ut satisfa„ ctionibus suis redimant homines poenas

„ Dei judicio debitas „.

Quid plura? Satis superque, reor, ex iis conficitur, ad mantam Calvini requiri necessario bona opera ad impetrandum peccaturum remissionem & gloriam: tum ad bona opera exstimulandos essa homines, opera demum bona esse meritoria coram Domino, non autem ratione sui, *aut ex propria dignitate, sed ex Dei indulgentia & miseratione*, qui etiam solus, opera donans, id *ipsum efficit*, ut haec merita sint, & gloria & sa ipso digna.

Ecquis immo vero doctrinam sic expositam, arroris jure insimulaverit? Porro in simili rationem proprii mariti bonis operibus hoc temperamento adornatam cujusvis erroris axpertem asse pluribus comprobavit *Castrus* de haeres. art. *Meritum*. & post ipsum *Walenburchii* Fratras t. 2. l. de mariris c. 19. quibus haud inviti adstipulamur.

Dicendum itaqua, si varitati litandum sit, quod Calvinus in doctrina da merito val sibimet non famper constitit, vel eo duntaxar titulo boni operis meritum ab orrhodoxis adsertum ceu erroneum oppugnavit, quod intalligaret aut confingeret illud adseri se ipso dignum & mareus, taursim ab omni Dai promissiona aut indulgentia, quemadmodum ab hodiarnis scholasticis haud infrequanter propugnatur. Ex qua sauen opinione haud vulgaria ille absurda (facile alias a Doctoribus nostris explosa) ut confutatis Tridantinis conflaret invidiam, conatus ast aruere.

(d) In Confessione fidei Gallicarum Ecclasiarum ab eodem digesta & exhibita Carolo IX. Ragi an. 1561. §. 22.

„ ricordia „ ... Plura faciunt contra meritum, quod dicunt, bonorum operum... vox *meritum* non est in sacris literis „ (e)

Confessio fidei Helvetica (f) „ Opera necessario ex fide progignuntur. Ac improprie his salus adtribuitur, quae propriissime „ adscribitur gratiae... Placent vero, adprobanturque a Deo opera, quae a nobis fiunt per fidem... Docemus Deum bona operantibus amplam dare mercedem... Referimus tamen mercedem hanc, quam Dominus dat, non ad meritum hominis adcipientis, „ sed ad bonitatem vel liberalitatem & veritatem Dei promittentis „ atque dantis. „ Plura iis consimilia adnecti possent ex plerisque aliis *Confessionibus* fidei calvinianae. (g)

Synodus Dordrechtana (h) „ Opera quae a bona fidei radice pro. „ ficiscuntur, coram Deo bona, eique adcepta sunt ... Verumtamen ad nos justificandos in censum rationemque non veniunt ... „ Facimus igitur bona quidem opera, sed neutiquam ut iis promereamur... Interim tamen non negamus, Deum bona opera remunerari, verum gratiae esse dicimus, quod coronet sua dona „

David Paraeus (i) „ Falsum est quod dicamus opera esse necessaria non nisi necessitate praesentiae. Et quod bona opera nullam „ omnino relationem habeant ad salutem, ne quidem ut conditiones, „ hoc inquam falsum est. Etiamsi enim non habeant relationem caussalem, habent tamen, vel possunt habere relationem ordinis, qualem habet medium ad finem, antecedens ad consequens, „ conditio sine qua non ad effectum cujus conditionis praesentia „ quidem non efficit, absentia vero impedire potest salutem „ .

Amesius similiter (k) „ Non negamus bona opera ullam relationem ad salutem habere; habent enim relationem adjuncti, consequentis & effecti ad salutem, ut loquuntur, adeptam; & adjuncti antecedentis & disponentis ad salutem adipiscendam, atque etiam argumenti confirmantis fiduciam & spem salutis: sed negamus ulla opera nostra caussam esse posse meritoriam justificationis ac salutis „

Jo. Davenantius (l) „ Non efficientiam omnem negamus operibus bonis in relatione ad salutem, sed efficientiam meritoriam, vel efficientiam proprie sumtam, nimirum quae adtingit vel producit ipsum effectum salutis. Efficientiam autem late sumtam, quae scilicet operatur aliquid praecedens effectum salutis, bonis operibus libenter concedimus. „

Rursum (m) „ Oppugnamus non nudum nomen meriti inno-

 xio

(e) Haec, pluraque adfinia in 1. Cor. cap. 3 8 & cap. 15. 57. tum in epist. ad Rom. c. 2. 6. & cap. 6. 23. & cap. 11 post vers 36. ubi sermonem instituit de justificat. p. m. 899. edit. Tigur. 1559.

(f) Cap. 16. ap. syntagma confessionum fidei p. 29.

(g) Eas sparsim exhibet idem syntagma.

(h) Cap. 24. ap. ipsum syntagma p. 139.

(i) Adversus Bellarminum de justificat. l. 4. c. 7.

(k) In Bellarmino enervato l. 6. c. 6. in idem cap. 7. Bellarmini.

(l) De Justitia habit. & actuali c. 32.

(m) Ibidem cap. 54.

xio sensu a Patribus olim frequentatum, sed superbam & falsam meriti condigni opinionem a Pontificiis nuper in ecclesiam introductam. Nam quod Patres sub meriti nomine intellexerunt, nimirum opus hominis fidelis & renati supernaturali bonitate praeditum, in ordine supernaturali Deo gratum & adceptum, atque ad praemia gratiosa tam hujus, quam futurae vitae, ex munificentissimi Dei promissione ordinatum, id totum nostri semper concesserunt. „

Quid vero plura idem iis, vel illis verbis adserentium circa meritum boni operis testimonia congeram? Pauciores alterius ex eadem Schola nominare atque fideliter citare sufficiat. En illos.

Jacob. Arminius parens Arminianorum, alias Remonstrantium (*n*) *Franc. Gomarus* Contraremonstrantium dux (*o*) *Samuel Maresius* (*p*) *Ludov. Leblanc* (*q*) *Moses Amyraldus* (*r*) *Franc. Turrettinus* (*s*) *Franc. Burmannus* (*t*) *Jacob. Piceninus* (*u*) *Hermann. Witsius* (*x*) *Benedict. Pictet.* (*y*)

Pluribus itaque & multo ingenio praenotati Scholae Calvinianae Doctores placita haec a Luthero adcepta & a Calvino mirum in modum emollita, adornare & communire adgressi sunt, praesertim aetati nostrae viciniores, quorum profecto (si unum aut alterum exceperis) & comitas erga adversarios, & subtilitas in disputando haud exiguam apud me laudem promerentur. Vereor tamen ne tanta subtilitas in eliminando a bonis renatorum operibus proprii meriti rationem, eo tendat, ne in re tot utrinque conatibus agitata dicerentur nobiscum ratione convicti aliquando, ut par esset, convenisse.

Adversum illos juniores Calvinicolas sic de merito bonorum operum differentes pauci e nostratibus, quos viderim, ex instituto pugnarunt. Amesium confutandum suscepit *Vitus Erbermannus*; & Piceninum *Gotti*, *Tonti*, *Semery*, *Anton. a Venetia*, *Joseph. Baron.* Et

(*n*) In declaratione sententiae ad Ordines Hollandiae & VVestfrisiae p. m. 127. edit. ejus operum theologicor. 1629. & in responsione ad artic. 5. posteriorem ibidem a p. 173.

(*o*) In explicatione Matthaei c. 5. f. 1. p. m. 41. sq. int. 1. ejus operum edit. 1664. & in Matth. 20. ibid. p. 75. sq. & alias sparsim in utroque tomo.

(*p*) In systemate theol. loco 12. §. 19. 20. 21.

(*q*) In thesibus theologicis, edit. Londin. 1675. ubi de bonis operibus a p. 565. ad 614. oppido consulendus.

(*r*) In tr. gallico de merito operum adversus Theoph. Brachetum, Milleterium sparsim.

(*s*) In institutione Theologiae elencticae par. 2. loco 17. quaest. 5. latissime a p. 777. edit. Genev. 1696.

(*t*) In Synopsi Theolog. l. 6. c. 8. ed. Amstelod. 1699

(*u*) In apolog. pro Reformatis edit. 1706. cap. 16. art. 6. & in triumpho verae relig. contra Andream Semery edit. 1712. cap. 20.

(*x*) De oeconomia foederum Dei cum hominibus l. 3. c. 8. a §. 39. p. 378. edit. 1712.

(*y*) In theologia christiana gallice edita Genevae 1721. tom. 2. l. 12. cap. 2 & 3.

Et haec de caussa calviniana, quod nostrum spectat dogma. (*)

XXXI. *Michaël Bajus*, ut vulgo fertur, de meritis aliisque conditionibus bonorum operum haec disseruit. 1.° „ Nec Angeli, „ nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia. „ (2) Famosus ille Baji vindex *Gerberonius* in hanc Propositionem sic disserit (*a*) „ Non est Michaelis Baji, sed ex c. 4. libri primi *de me-* „ *ritis operum* male excerpta „ Verum egregie fallitur contra confessionem ejusdem *Baji*, qui in Apologia pro ejusmodi damnatis thesibus (*b*) ad hanc thesim, quam ipse sententiam nuncupat, haec reponit „ Haec sententia in libello (de meritis operum) per se (hoc „ est

ADNOTATIO.

(*) E Calvinianis, quos praememoravimus, Scriptoribus mihi prae ceteris etiam atque etiam commendandus *Ludovicus Leblanc* in Sedanensi Academia Theologiae Professor ab an. circ. 1645. Is enim more suo ea modestia & comitate disputat, ut videatur nolle uspiam hostem sarire, sed ubique intendere quae vera putat qua talia proponere & vindicare.

Ac suas insuper theses theologicas, variis temporibus in Academia Sedanensi editas & ad disputandum propositas ea methodo digessit, concinnavitque, ut plerumque suum non definiat placitum, quin primum ex instituto quaestionis statum perspicue aperiat ac elucidet, & utriusque litigantium partis (nempe hinc ecclesiae Romanae, illinc Reformatorum scholae) fundamenta & opiniones rem concernentes, probatissimis utrinque Authoribus citatis, sincere, docte ac pereruditе narret.

Quo plane fit ut dum Lectorem sapienter erudit varios interdum palam ostendat errores, vel absurdiores sensus, quos pars utraque alteri vicissim minus sapiens adpingere consuevit: quae porro & veritati & polemicae palestrae quanto sint bono, nemo non videt.

Hac insuper cordati animi adcuratione utitur. In singulis nempe quaestionibus diversos observat, siqui sint vocum usus in utralibet schola & λογομαχίας inde nascentes a certis de re controversiis discernit.

Nec de sensu cujuspiam authoris judicat ex verbis ab eo obiter & aliud agente conscriptis, sed ex iis, quae rem ex instituto tractans edocet; nec ulli uspiam adserit tanquam ejus placita & dogmata in negotio religionis, nisi quae idem pro suis agnoscat ac tueatur.

Distinguit praeterea privatas Doctorum opiniones a communi & publica sententia & nostrae Ecclesiae & suae reformatae: nec nostrae quidem tribuit quidpiam ceu propriam ejus doctrinam, praeter id quod nostra sanxere concilia, summive Pontifices, seu quod in scholis nostratibus communi adsensu docetur.

Et certe ut audio ex Authore Praefationis in commentarium nostri *Le Blanchii*, „ iidem Doctores Ecclesiae Romanae testimonium illi perhibent, quod fideliter suam „ & suorum sententiam referat, & Reformati, quod Protestantium doctrinam vere & prout se habet exponat. Nam quisque sui sensus est optimus judex & interpres „.

Hanc profecto adcuratissimam juxta ac cordatissimam methodum si reliqui scriptores polemici observassent, absdubio res polemica exactam haeresum, errorumque adversus sancta dogmata Historiam nancisci poterat, & utriusque partis Scriptores jure abstinuissent a multis conviciis, quibus partem alteram (haud satis perspectis, captisque ejusdem sensis) vicissim, nec infrequenter lacessere non dubitarunt. Ac inde quidem facilius, feliciusque (quo nihil optandum magis) possent errones ad viam veritatis adduci.

Utinam quispiam e nostratibus perdoctus vir consimilem sibi percurrendam provinciam, & quantum ad singulas omnino polemicas controversias adcurate perhelendam adsumeret!

(2) Est Propositio 1. ex damnatis a Pio P. V. & Gregorio XIII.

(*a*) In Bajanis, in indice, quem digessit, propositionum Bajo perperam adscriptarum, p. 224.

(*b*) In Bajanis p. 80.

„ est conceptis verbis) non habetur , sed continetur in sententia „ septima „ quae nempe , sicut & aliae mox recitandae , sollemne illud continent Baji paradoxum de gratia status naturae integrae in prima rerum molitione debita , quod jam *superius* exposuimus. (c)

2.° „ Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae me„ ritorium , sic bonum opus ex natura sua est vitae aeternae me„ ritorium „ (d) Ibidem *Gerberon.* ab omni labe intendit purgare articulum , quoniam „ est dumtaxat titulus capitis 2. l. 2. *de mer. oper.* „ Et vero titulus est , & summa totius capitis , quo pluribus Author in gratiam eorum, qui sic opinentur ostendit, opus bonum suapte natura, seorsim a gratia sanctificante, vitam aeternam promereri.

3.° „ Et bonis Angelis & primo homini si in statu illo (in„ tegritatis) perseverassent usque ad ultimum vitae , felicitas esset „ merces & non gratia „ (e) Heic *Gerberon.* „ Non est Michaëlis „ Baji, sed ex ipsiusmet sancti Augustini sensu & verbis a Michaë„ le *Bajo* relatis in c. 2. 3. & 4. l. 1. *de mer. oper.* male excerpta „ Pace tamen eruditi viri, quam fideliter excerpta est thesis ex iis, quae citat, Bajani libri capitibus, in quibus nempe illa saepius inculcatur . Porro Bajus in cap. 3. & 4. (minime in 2.) tum in Apologia ad hanc thesim , eam communit Augustini verbis, & quidem ad rem disertissimis. Vereor tamen, ne illa , quae in Augustino sanissima est , proscribatur in Bajo, quod merces illa ad ejus sensum innitatur falso suo de gratia naturae integrae debita principio.

4.° „ Vita aeterna homini integro & Angelo promissa fuit in„ tuitu bonorum operum : & bona opera ex lege naturae ad illam „ consequendam per se sufficiunt, (f) Vindex *Gerberon.* „ Est Mi„ chaëlis Baji l. 2. c. 2. de mer. oper. in terminis & in sensu ca„ tholico „ Consultius tamen diceret , non esse a Bajo adsertam , sed propositam tanquam dubiam , ex adferendis statim . In eadem prope verba & in eundem sensum recidunt proscriptae , quae sequuntur , Propositiones, ut puta v. ex l. 1. c. 2. praecitati libri, & ex vt. l. 1. c. 3.

5.° „ Primi hominis integri merita fuerunt primae creationis „ munera, sed juxta modum loquendi Scripturae sacrae non recte „ vocantur gratia : quo fit ut tantum merita, non etiam gratia de„ beant nuncupari „ (g) Reponit *Gerberon.* „ Non est Michaëlis *Baji*, „ sed ex c. 4. l. 1. *de mer. op.* male excerpta „ Verum haec sunt Baji verba ad eum locum „ Quia enim priora illa (primi homi„ nis) merita fuerunt primae creationis munera, non quidem ali„ quorum praecedentium operum meritis reddita , sed nec mali „ quidpiam merentibus in sua creatione donata. Ideo juxta modum „ loquendi Scripturae sacrae non recte vocantur gratia , quo fit ut „ tan-

(c) In Tom. III. p. 68. & 130. seqq.
(d) Est Prop. II.
(e) Est Prop. III.
(f) Est Prop. IV.
(g) Est Prop. VII.

„ tantum merita, non etiam gratia debeant nuncupari. „ Ergo ne male excerpta? In idem ferme recidit Prop. IX.

6.° „ In redemtis per gratiam Christi nullum inveniri potest „ bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum „ (*h*) Exinde (ut alias rationes mittam) suspecta redditur haec thesis, quod praesupponere videatur, bonum meritum homini integro non gratis, sed ex debito justitiae fuisse donatum.

7.° „ Solutionem poenae temporalis, quae peccato remisso saepe remanet, & corporis resurrectionem non nisi Christi meritis adscribendam esse. „ (*i*) Si *Gerberonio* eredas, „ Non est Baji, sed ex „ c. 9 l. 1. *de mer. oper.* male excerpta „ Sed audiamus tamen in loco adducto Baji verba, quae talia sunt „ Abolitio poenae temporalis, quae peccatis per sacramentum poenitentiae remissis quandoque relinquitur, conversatio sancta & perseverantia usque in „ finem vitae hujus temporalis, immo & ipsa corporis resurrectio „ proprie non nisi Christi meritis adscribenda sunt „ Nec ipse quidem *Bajus* in Apologia thesim non fatetur ut suam, ubi eam exponere ac illustrare pergit ex Trident. Bonavent. Durando.

8°. „ Quod pie ac juste in hac vita mortali usque in finem „ conversati vitam consequimur aeternam, id non proprie gratiae „ Dei, sed ordinationi naturali statim in initio creationis constitutae, & justo Dei judicio deputandum est: neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad „ primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est ut justo Dei judicio obedientiae mandatorum vita „ aeterna reddatur „ (*k*) Perperam heic *Gerberon.* „ Non est Baji, „ sed ex c. 9. l. 1. de mer. oper. male excerpta „ quia enim utraque theseos pars, etsi invicem tantisper separata, jacet expressis verbis apud citatum Baji caput; nisi quod ubi caput habet, *id non proposito gratiae Dei*, thesis collector inseruit, *id non proprie gratiae Dei* „ quod an errore, an dolo fecerit, ut facilius damnaretur, ne„ scio „ inquit idem *Bajus* in Apol. ubi tamen frustra in rectum sensum thesim exponere adgreditur, quum manifesto praeseferat suum de gratia naturae innocenti debita paradoxon.

9.° „ Pelagii sententia est opus bonum citra gratiam adoptio„ nis factum non esse regni coelestis meritorium „ (*l*) Haec, ait *Gerberon.* „ est duntaxat titulus capitis 4. l. 2. *de mer. oper.* „ At *Bajus* sub eo titulo haec statim sub eo, quo ibi disputat, sensu habet „ Nec qui ita sentiunt ea in re Pelagio consentiunt (sicut qui„ dam imperite clamitant) sed hi potius, qui contra adserunt: „ opera bona non esse regni coelestis merita, nisi ab eis facta, qui „ prius in filios Dei adoptati digni sunt regno Dei „ En ibi tanquam pelagiano errori adhaerentes eos traducit, qui defendunt, nul-

(*h*) Est Prop VIII.
(*i*) Est Prop. X.
(*k*) Est Prop XI.
(*l*) Est Prop. XII.

nullum bonum opus ab adoptato per gratiam in filium Dei non profectum coeleste regnum promereri. Hanc thesim sub aliis verbis synonimis, nescio quo consilio repetit Propositio XVII.

10°. „ Opera bona a filiis adoptionis facta non recipiunt rationem „ meriti eo quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda „ filiorum Dei, sed tantum ex eo quod sint conformia legi, quod- „ que per ea praestetur obedientia „ (m) Nihilo pene ab ista differunt subsequutae Propositiones XIV. & XV. Sed merito ad eas reponit *Bajus* in Apolog. „ Hae sententiae & aliae plures, quae „ posteriore libello *de meritis operum* saltem sensu utcumque conti- „ nentur, nullo modo adseruntur, sed tantummodo dicuntur salva „ pace catholica inter fideles posse disputari „ Et quidem liber 1. sic desinit „ sumto alio exordio ad eas (quaestiones) transeamus, „ de quibus inter fideles, salva pace catholica, varie disputatur „ Caput vero 1. libri 2. sic incipit „ Inter eas quaestiones, quae de „ meritis operum etiam a catholicis varie disputantur, prima oc- „ currit „ finitque „ eorum sententia, qui in bonis operibus totam „ meriti rationem ex eo metiuntur, quod sint obedientia manda- „ torum Dei, his rationibus ostendi posse videtur „ totoque pergit libro, non simpliciter adherens tanquam ex propria sententia, sed dubia problematice proponens.

11.° „ Dicit (libellus idem 2. de mer. oper. cap. 6.) opera „ catechumenorum, ut fidem & poenitentiam, ante remissionem „ peccatorum facta, esse aeternae vitae merita; quam tamen non „ consequantur catechumeni, nisi prius praecedentium delictorum „ impedimenta tollantur „ (n) Praepropere de ista inquit *Gerberon.* „ esse minus adcurate collectam e citato libello „ uti istum vel oscitanter percurrenti plane constat. At jure tamen reponit *Bajus* in Apolog. quod & de aliis mox adductis „ Istud in libello non „ adseritur, sed tanquam dubium vel incertum significatur „ Plura quidem expendere pergit pro parte adfirmante, quae tamen admisso in peccatoribus merito de congruo evanescant statim oportet. (*)

XXXII. *Jan-*

(m) Est Prop. XIII.

(n) Est Prop. XVIII.

ADNOTATIONES.

(*) I. Proscripta heic habes potissima errorum capita in dogmate de merito theologico, reperta in utroque Baji libro. Is porro ex iis primum elucubravit adversus illos sui temporis haereticos qui quamlibet proprii meriti rationem bonis operibus adimebant, ut idem testatur sub initium capitis primi. Dolendum tamen, quod haereses novis erroribus oppugnare constituerit perdoctus alias vir. Non ita quidem pugiles illi paullo antiquiores Bajo, qui ab haereticis meritum bonorum operum vindicarunt, puta *Eckius*, *Cochlaeus*, *Roffensis*, *Jo Faber*, *Tapperus*, *Andreas Fabricius*, nihil enim in iis a saniore abhorrens doctrina reperire licet.

In altero vero libro, Authore ipso adtestante, ex mox adlatis, suas non tradidit sententias, aut proprii ingenii adserta, sed quaestiones, quae tum etiam a catholicis Doctoribus varie disputabantur. Quocirca illi omnes jure corrigendi veniunt, qui Bajum in suis scriptis notarunt ceu verum indubiumque authorem thesium ex eo libro excerp-

XXXII. *Jansenius* junior adserere, multisque promovere non dubitavit, quod „ ad merendum & demerendum in statu naturae la-

excerptarum, prout eas praecitatae Pii & Gregorii Bullae complectuntur.

Ejusmodi vero sunt inter alios *Suar.* de grat. l. 12. c. 14. *Vazq.* in 1. 2. disp. 190. c. 18. *Bellerm.* de justit. l. 5. c. 12. & ibidem in oculis ad istud caput *Erbermann*, *Ripald.* de ente supern. disp. 78. sect. 1. *Frassen* t. 4. in adpend. de merito quaest. 3. concl. 2. *Muniessa* de merito disp. 26. sect. 1. Ii quippe Scriptores vel Baji librum non viderant, vel quod adnotabatur de dubio authoris sensu non satis ut par esset animadverterant.

Itaque propositiones illae omnes ex a. Baji libro excerptae a Collectore dici debent & credi Pontificia Bulla proscriptae, non autem in Bajo tanquam ab eo ex animo adsertae. loquiri tamen posset, qua ipsae censura inurendae veniant ubi adseruut, cos sistere meritum aeternae vitae condignum seorsim a gratia sanctificante, quae bonum opus tanta mercede reddat dignum.

Porro in Schola ab aetate Magistri usque modo contraria opinio vulgo tanquam certa obtinuit, nullo ferme in scriptis editis contra nitente. Hanc tradiderunt *Mag.* in l. 2. dist. 27. & *Thom.* 1. 2. q. 114. a. 2. eosque Interpretes uno quasi adsensu sequuti sunt cum *Suar. Vazq. Rip.* proxime laudatis.

Veritas certa & catholica est, adserebat *Suar.* n. 3. *sine statu gratiae non esse in homine meritum de condigno, praesertim vitae aeternae*. Et expressius *Valentia* in 1. 2. disp. 8. q. 6. pun. 3. *certum ex fide est, meritum esse proprium effectum gratiae*. Nec alii quidem de schola dissentiunt. Probantque more suo ex Scripturis, Conciliis, Patribus, ratione. Quin etiam nominatim *Vazq.* & *Rip.* momenta pro adserto sui libri adducta a Bajo pro viribus diluunt. Et una ferme omnes e recentioribus ab ista damnatione thesium, quae vulgo Bajanae audiunt, colligunt firmiter certitudinem scholasticae sententiae, subindeque falsitatem & errorem oppositae a Bajo disputatae, quam propterea quis forte censeat ceu falsam, erroneam, vel haereticam in Piana Bulla configi.

Verum enim vero non adeo perspicua sunt, me judice, Scholasticorum documenta pro sua thesi, ut nequeant eludi ac in alium sensum facile detorqueri; non secus ac ipsimet objecta Bajana interpretantur. Nec usplam illa thesis ut fide sancta definita palam est ab unanimi adsensu Ecclesiae vel opposita profligata, ceu fidei aut veritati adversa; sed illa duntaxat in schola tanquam scholastice certa usque ad Pianam Bullam, non secus ac plures aliae, pacifice obtinuit.

Ergo ne subinde Pius, post consultos Romanos Censores, abs dubio Scholasticos, qui theses illas discusserant, in eam descendit sententiam ut intenderit praefatam opinionem a Bajo disputatam, nec leviter promotam, ceu haereticam, erroneam, aut falsam profligare? Ita fortasse praefati Scriptores secum ipsi rem habere constituerunt. Ipsis et vero suffragari non ausim; quum eatundi minime liceat ex Bulla, qua nominatim censura singulas, quas recitat, adficiat theses.

Mihi demum ubi pro certo ferendo judicio documentum suppetit nullum, in hunc modum ominari liceat. Nimirum quo tempore Bajus noster, a Carolo V. sacrarum literarum Professor Lovaniensis Academiae institutus an. 1551. quaestiones theologicas magno cum auditorum plausu praelegebat, variae illos inter scholasticos Academicos effervebant concertationes. Ex iis altera eo tendebat, num meritum vitae aeternae condignum necessario exigeret, saltem juxta praesentem Providentiae legem, statum gratiae, nec ne. Haec inquam quaestio heinc inde vehementi animorum contentione agitabatur.

Quaestionis partem negantem si ne n(?) adseruit Bajus ob reverentiam universae antiquiori Schola debitam, indicabat saltem eam tuto defendi posse, probatisque argumentis communiri. Quod ut palam ostenderet, librum illum secundum de meritis operum, una cum aliis opusculis in lucem primum emisit an. 1564.

Dissertatio haec pro parte negante docte ac pulcre adornata, & prima, quod sciam, in id argumentum, quae publicam in orbe scholastico adspexit lucem, plerasque excitavit turbas atque tumultus inter adseclas & aemulos Baji, qui propter novas ejus opiniones plurimi numerabantur una cum Tappero, Tiletano, Cunero Petri; a quibus nempe opinio illa negans, utpote scholae antiquae universae contraria, qua novitatis, qua erroris, qua haereseos passim, ut in ejusmodi contentionibus usuvenire solet, insimulabatur,

Ubi

„ psae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit „ libertas a coactione „ (o) Innititur haec adsertio caracteristico Au-

(o) Est ordine in.inter v.famosas Propositiones, quam uii & ceteras vehementer exagitant commentatores Anti-Janseniani, cum *Dechamps*, *Martinouio*, *Manfio*, *Viva*, *Franc. Annato*. Recole quae in illam & reliquas *supra* paucis disseruimus in Tom. III. p. 176. sqq.

Ubi autem de adcusatione apud summum Pontificem novarum thesium Baji & ejus sectatorum deliberatum est, earum collector quum illas exscriberet, quae parti neganti utcumque faverent, adnotabat pariter, earum novitatem in schola eo usque inauditam, plurimas exciviſse turbas. Qua tandem observatione commotus Pontifex, ut huic malo in posterum mederetur, ac perpetuae Lovaniensium Academicorum paci consultum iret, quas fortasse nec haereticas censebat, ut *scandalosas* aut *falsas*, vel summum ut *erroneas*, vetuit ac profligavit.

Haec profecto si fortasse vera non sint, at facile tamen evenire potuisse conicio ex iis, quae de caussa Baji tradunt Bajana per *Gerberonium* collecta: quamvis enim collector iste tum in Hollandia profugus, suique Ordinis & orthodoxae religionis ob caussam Jansenianam Apostata, in vindicando Bajo frequenter hallucinetur, & quum de Romana Ecclesia vel de summo Pontifice sermo incidit saepe insaniat; sed tamen in exponendo temporum, rerum, eventuumque serie mihi ut plurimum adcuratus & verax ducitur.

II. Quid vero, reponat quispiam, si quos inter erroneos aut certo falsos adnumeravimus articuli ex iis sint, qui ex tenore Pianae Bullae sub finem „ aliquo pacto su- „ stineri possent in rigore & proprio verbo- „ rum sensu ab adsertoribus intento „? En tibi agitatissimam illam de commate Pianae Bullae interjecto controversiam.

Nimirum acriter disputatur, an interjectio commatis adposita sit in recitata Bullae particula post verbum *possent*, ita ut sit sensus, quod nonnullae ex sententiis in Bulla contentis aliquo pacto substineri possent, adnexo reliquo cum damnatione sententiarum „ in rigore & proprio verborum sensu „ ab adsertoribus intento; vel potius post verbum „ intento „ quo designasset Pontifex, nonnullas aliquo pacto substineri posse etiam in rigore & proprio verborum sensu ab adsertoribus earumdem proscriptarum sententiarum intento?

Hoc secundum ajunt, pluribusque documentis promovere contendunt Bajani & Jansenistae cum cit. *Gerberon.* in *Bajanis* a p. 235. animadvers. 5. Primum vero & oppositis documentis, & rationibus gravissimi momenti suffulti nostrates vulgo propugnant cum cit. *Ripeld.* in prooem. disp. 1. sect. 2. n. xi. p. 7. sq. quem exscripsit *Laderch.* ad. 1567. p. 369. sq.

Porro si fides cit. Gerberonio, in antiquioribus genuinisque Pianae censurae exemplis, quae multa profert, & se vidisse testatur in archivis Belgii, famosum illud comma post vocem *possent* non reperiebatur, immo in plerisque documentis a se lectis disertis verbis habebatur, adserere Bullam, quod *nonnullae ex illis sententiis aliquo pacto in rigore & proprio verborum sensu ab adsertoribus intento substineri possent*.

Quid tum vero? Fateor quidem in Bulla MS. Roma ad Bajum missa comma deficere post verbum *possent*, sed & cetera quaeque deficiebant commata; namque, ut moris erat Romanae curiae, qui etiam hodieque obtinet, manu describuntur Bullae absque ulla interpunctionum nota.

Hinc vero facile factum esse crediderim ut Bajani, aliique minus cauti sic illam periodum interpretarentur, ut existimarent non adponendum comma post τα *possent*, redderentque verba sensum, quem inducit Bajanismi fautor Gerberonius.

„ Quod si verum sit (reponimus nos cum Facultate S. Theol. Duacena ap. *Mejer.* hist. controv. de auxil. l. 6. c. 25. p. 710. col. 2.) quid superest quod in iis damnent „ Pontifices, nisi se ipsos? Immo quis in „ Bulla articulus supererit, qui excipi non „ poterit a censura pontificia, & defendi in „ rigore & proprio verborum sensu ab (ad- „ sertoribus) intento? Hoc ne est Bullam „ amice amplexari, an inter amplexus ho- „ stiliter elidere? Hoc ne est sanctius & „ Apostolicae Sedi convenientius Bullam „ interpretari, an irrisioni haereticorum „ ineptissima interpretatione exponere, ve- „ lutque tormentum contorquere in Pontifi- „ ces, ut se ipsos sanctissimi condemnent?...

„ Ca-

Authoris systemati de duplici delectatione relative victrice, ac de discrimine gratiae pro statu naturae integrae & lapsae. De genuina vero libertate ad rationem meriti requisita statim cum Theologis disputabimus.

XXXIII. *Quakeri* in Anglia, a voce anglica *Quakers*, quae sonat *Trepidantes*, quod ejus sectae alumni quum se se divinitus adflari crederent, totis tremare membris adfectarent, auctore *Georgio Fox*, calceorum operario, sub medium Seculum XVII. & coriphaeis deinceps *Guillielmo Penn*, *Georgio K it*, *Roberto Barclay*; isti, inquam, Errones preces liturgicas ab Ecclesia institutas, & alias quaslibet, immo & omnia bona opera, quae fiunt, pendentque a libero hominis arbitrio, absque intima conscientia divinae inspirationis, quae certo ad illa exsequutioni mandanda mentem & cor agitarit, seu compulerit, omni vacua erga Deum merito reputant; immo ceu superstitiosa atque idololatrica repudiant. Idcirco hujusmodi Enthusiastae nullam religionis ceremoniam admittendam ducunt; & potiora sectae suae exercitia sita volunt in collectione interiore sui ipsius ad audiendas (ut ajunt) divini Spiritus motiones, quibus & opera externa ex amussim conforment. (*p*)

XXXIV. *Michaël Molinosius* in merita bonorum operum iniquissimus fuit. Impiis doctrinae placitis sub specie sublimioris virtutis anthor fuit hic hypocrita suis obcoecatissimis sectatoribus ut sanctiora despicerent opera, ac obscoenissima quaeque scelera perpetrarent; quasi iis admissis inesset personae agentis meritum erga Deum, illis vero demeritum. Nec juvat quidem, nec licet singulorum enarratione nostras conspurcare paginas, & lectoris animum offendere. Plurium instar unum aut alterum ex iniquissimis pla-

(*p*) Plura de hisce trepidantibus *Barclayus* idem in famosa Apolog. pro secta sua, *Pluchetus* in hist. haer. in Quakeris, *Voltaerius* in literis philosophic. sup. relig. Anglorum ubi de Quakeris, *Auctor* histor. Quaker. Amstelodami edita 1695. *L. Anton. Reiserus* in Antibarclayo.

„ Caveant, ne demto e Bulla pontificia uno „ commate, ingemiscens orbis christianus „ se Calvinianum esse miretur „.

Propterea igitur & Facultas S. Theologiae Lovaniensis cum vetus, tum recentior, & Duacena, & orthodoxae Theologorum scholae universae, ac Doctores plerique omnes e nostratibus in commentariis theologicis ita eas theses proscriptas esse intellexerunt ut nullas quis deincept sustinere possit in rigore & proprio verborum sensu ab earum adsertoribus intento.

Si tamen exceperis (ad sensum *Suarezii* de grat. proleg. 6. c. 2. n. 14. & cit. *Vazquii* t. 2. disp. 190. c. 18. n. 177. adnuente *Toleto* ap. Vazq. cit. & mordicus adhaerentibus *Jansenio* Iprensi de statu nat. lapsae l. 4. c. 25. & *Serryo* hist. congr. de auxil. lib. 4. c. 20. a col. 570.) eos plerumque articulos, quos non nisi propter acerbitatem censurae, qua partis adversae doctrinam ab aliis Doctoribus orthodoxis defensam sugillant, & propter scandalum quod ingenerare aliis possent, proscripsit Pius. Hi siquidem articuli, ut interpretes sunt laudati Doctores, ablata censura sustineri possunt in rigore ac proprio sensu verborum ab adsertoribus intento; siquidem ii jure existimetur aliunde orthodoxiae non dissentaneus.

Pluribus historiam de famoso commate persequuntur laudati *Rizald.* in procem. disp. 1. sect. 2. & *Mejer* l. 6. c. 25. per tot. jam cit. *Duchesn.* in elucidationibus ad eamdem hist. Bajan. epist. 2. ubi pro reponenda, subintelligendaque commatis interjectione non minus acriter dimicat, ac cit. *Mejer.*

placitis referimus, quae proscripta sunt & profligata ab decreto Innocentiano *Coelestis Pastor*.

1.° „ Vota de aliquo faeienda sunt perfectionis impeditiva „ (*q*) .... 2.° „ Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes & veram perfectionem, quia Deus vnlt operari in nobis sine nobis „ (*r*)... 3.° „ Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet euram habere, nec de Inferno, nec de Paradiso, nec desiderium debet habere propriae perfectionis, nec virtutis, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cujus spem purgare debet „ (*s*)... 4.° „ Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio, quum sit actus propriae voluntatis & electionis &c. (*t*) ... 5.° „ Sicut non debet a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debet, quia utrumque est actus propriae voluntatis. „ (*u*) ... 6.° „ Non convenit animabus hujus vitae internae, quod faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione & activitate, alias non essent mortuae; nec debent elicere actus amoris erga B. Virginem, Sanctos, aut humanitatem Christi, quia quum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa „ (*x*) Reliqua perinde impia & iniqua in sanctum de merito bonorum operum dogma cupienti dabit laudatum decretum Pontificium. Interea famosam caussam Molinosianam, spectantem utique prae primis Historiam polemicam, paucis contexere tandem adgredimur. (*)

XXXV. *Ar-*

(*q*) Est in laudato Decreto Prop. XII.
(*r*) Est Prop. IV.
(*s*) Est Prop. XII.
(*t*) Est Prop. XIV.
(*u*) Est Prop. XV.
(*x*) Est Prop. XXXV.

A D N O T A T I O.

(*) HAec caussae Molinosianae summa ex paucioribus, quae naocisci oobis licuit, documentis.

Quum Romae Molinosius sub larva pietatis celeberrimum perplurium, quos voce & scriptis perpetuis consovebat, in directione spiritus magistrum ageret, opusculum exaravit, praenotatum *Manuductio spiritualis*, typisque excudi curavit an. 1675. opera P. Joan. a S. Maria Minoritae, Provinciae S. Petri de Alcantara in Regno Neapolitano Praefecti, doctissimorum Urbis Theologorum, etiam S. Officii Congregationis Qualificatorum, ut ajunt, adprobationibus communitum & exornatum.

Eo subcessu & plausu per universam fere Europam libellus ab Mystices studiosis exceptus est, ut intra sex priores a prima editione annos plusquam vigesies sub diversis idiomatis prelo secusus sit, ut author nobis est Illustr. *Jacobus* Panormitanus Archiepiscopus in documento pastorali an. 1681. 7. Matt. quo librum denuo suis editum sumtibus gregis sibi commissi ovibus ad christianam perfectionem contendentibus magnopere commendat.

Porro humilis libelli author in praefatione jactitat, se raro usum vulgatis mysticorum Interpretum sententiis, potissimum vero a Deo sibi adspirante adeeptis. Verum qui sacris in illis Interpretibus versatus sit, plane vidarit bona omnia quae adfert libellus, in eis reperiri, mala vero multa quae vel diserte, vel tacite subindicat, ab uno molinosiano cerebro prodiisse.

Haec edita opella, quam statim excepit alia *de quotidiana communione*, Romanis etiam formis excusa eodem ann. 1675. paribus Adprobatorum suffragiis fulta, Molinosianae scholae discipuli numero frequentissi-

mi

XXXV. *Arminiani juniores*, vulgo *Remonstrantes*, eo quod inter ebullientes cum Reformatis lites super Praedestinatione electorum cer-

mi eujusque seeus, generis & conditionie traditis a magistro dogmatis firmius inhaerebant, ipseque ardentius propaganda curabant. Prae eeteris vero Illustr. *Petruccius* e Congregat. Jenens. Oratorii, tum Jenensis olim Episcopus, deinde Cardinalis, alias notissimae probitatis & sepientiae vir, pluribus jam ab an. 1676. scripeis editis illa studiose tueri ee illustrare setagebat adversum hostes plurimos, qui ea tanquam orthodoxiae ab Scriptoris, Patribus, & Mysticis Interpretibus traditee parum consona palam refutabant, & Anti-Quietistae audiebant.

Nimirum quod Molinosius enixis viribus promoveret studium erga eontemplationem adquisitam, qua obtendebat per simplicissimum & uoicum fidei ectum haberi perpetuem animi *quietem*; inde praeensae quietis inventor, ejusque sectetores *Quietistae* adpellati sunt, & *Antiquietistae* factionis adversarii.

Ex iis vero duos reperio, qui aperto marte doctrinem molinosienam eonfutarunt, *Paulum Segneri* e Soc. J. in concordia laboris eum quiete inter orandum, Venetiis edita 1680. & *Franc. Peciam* Carhedral. Montis Politiani Canonicum in prineipiis septem parum solidis, quibus iooitirur nova oratio quietis, excusis itidem Venetiis 1682.

Et Segueri quidem manuductionem Molinosii ex directo impetivit, oti palam ostendunt in summa ejus concordiae *Acta Erudítor. Lipsiens.* ad an. 1687. a p. 19. Paeius vero librum alium ejusdem furfuris, conscriptum a *Franc. Malavallio*, Quietista gallo laieo & coeco, atque, ut ajunt, propter paritatem doctrinae Molinosio familiari, praenotatum „ pratique facile pour éle„ ver l' ame à la contemplation „ vulgatum gallice Parisiis 1672. ac Romae italice 1672. interprete Lueio Labsecio Presb. romano. At Paeius iaioea Malavallium illum eum Molinosio confundit, aut confundere adfectat, uti ex ejus epistola nuneupatoria, & praefatione satis liquet.

Prae cereris vero molinosiana doctrina magnopere sibi adversantem habuit celebratissimem illam Virginem, sanctimonia, donisque supernis conspieuem, Caprensis eoenobii, aliorumque plurium Carmeliteno-eum iostitutricem, *Serafinam de Deo*, fato pertunctem 1699. aetet. 73.

Haec enim coelesti lumioe perfusa, vix orationem illem quietis in manuductione Molinosii expositam perlegit, illico ceu absordem & haeretieem abjecit, damnavitque, immo quoslibet ejusmodi libellos suo Caprensi coenobio sparsos in uoum feseem collectos flemmis quam eito adjudicavit; nec unquam deinceps destitit, quominus eem doctrinam, ejusque authorem, sectatoresque strenue data occasione profligaret ceo erroeis gravissimi reos.

Et haec quidem prudeotissima illa Virgo, eujus caussa in probationem sui Spiritus una eum eausa Molinosiana io Romano sancti officii Tribunali agebatur. Quo elarius adpareret, eam in tante Ecclesiee procella elegisse Deum in propugnatrieem orthodoxae fidei adversum turbines Molinosismi tum furentes. Lege vitam hujus venerabilie Virgiois editam a *Thoma Pageno* 1703. l. 3. cap. e. a p. 328.

Serpebat interea, & pene grassebatur ubique exceptae doctrinae Molioosianae virus, quae oempe eo taeite collimabat sub specioso orationis quietis nomine, ut ad quodlibet infandum scelus, in damnatie Molinosii artieulis expressum, proscriptumque cujusdam innocentiae specie animos perduceret. Siquidem, ut pelmare illius prineipium erer, ex anime io contemplatione annihileta (ut vulgo loquuntur) Deoque unita, & minime de iis sollicita, quae corpori obveniunt, nullum effluere posse actum expressum aut praemio, eut poena dignum; quum nec anime, nec ejus potentiae, utpore annihilatee, cooperentur.

Id quod ut obscoenissimus nebulo confirmaret experieotie, statutis horis congregabat in uno cobieulo utriusque sexus persooas, quibus post peractam eehortationem ad orationem quietis, simul commisceri permittebat. Haec quidem *Siaeda* in lex. pol. io Quietistis; et quum unus ille mihi testis sit, oollumque proder pro tam immani scelere documentum, vehementer haereo.

Hac infectas tebe sibi concreditas oves plures Italiae Episcopi doluerunt, sommoque Pontifici renuntiarunt, cujus propteree jussu, Cardinalis Cibus nomioe congregationis S. Officii literas eneyclicas an. 1682. 15. Febr. dedit ad universoe Italiee Episcopos, eos de avertendo perieulo enixe commonens.

At latebat adhuc tanti prima mali labes do-

certum libellum supplicem titulo *Remonstrantiae* Ordinibus Hollandis obtulerint (y) haec de meritis, aut bonis operibus qua generatim,

(y) Conf. *Limborch.* in relat. histor. de orig. & progressu controversiarum in foederato Belgio de Praedestinatione p. m. 15. edit. 1750.

donec post varias delationes occultas a S. Officio exceptas, maturo consilio sub ann. 1685 18. Jul. de repente captus est Molinosius, & in carceres S. Inquisitionis, obstupente Roma, detrusus; repertis tum in ejus scriniis quatuor mille aureis ac duodecim millibus epistolis, quarum ope, reor, plurimi ejus errores, sectatoresque innotuerunt, e quibus mox in eosdem carceres numero ducenti conjecti sunt, quorum haud pauci non minus probitate, quam scientia praestantes reputabantur.

Duorum supra viginti mensium intervallo discussa & absoluta est quantum ad mores & doctrinam caussa famosi illius rei, qui in Urbe non modo ignobiles e populo, verum etiam principes e sanctuario Principes miranda in dictis factisque suis hypocrisi arctissime devinxerat sibi; ferunt quippe, ut alia mittam, quod Innocentius XI eum, quem videtat renuisse Episcopatum a se oblatum, habuisse in votis inter Cardinales Principes cooptare.

In judicio itaque urgentibus documentis sibi objectis reus convictus est, ac proposita infanda scelera & dogmata tanquam a se dictata sponte confessus. Subinde perniciosa haec dogmata sollemni decreto primum ab eodem Tribunali proscripta sunt 1687. 28. Aug. ac deinceps ab Innocentio in Bulla *Coelestis Pastor*.

Ajunt *Bernin.* hist. haer. sec. XVII t. ubi de Molinosio, *Sianda* lex. pol. art. *Quietistae*, & *Pluchetus* art. *Molinos.* erronea illa dogmata excerpta fuisse ex libris Molinosii. At falluntur egregie. Namque in libro de communione quotidiana si quid jure exprobrari possit, illud opinor est, quod ad dignam ejusmodi communionem una omnino sufficiat immunitas a peccato lethali.

Nec insuper in manuductione spirituali omnes illi 68. articuli in Bulla proscripti continentur; immo perpauci in libro prostant, qui conceptis verbis, aut quantum ad sensum proscriptis undequaque respondeant.

Sic enim ex damnatis articulus VIII. excerpi, arbitror, potuerat e lib. 1. manuductionis n. 46. & 93: articulus IX. partim ex eodem l. n. 65. & 103. ac l. 3. n. 60: articulus XXI. ex l. 1. n. 22: articulus XXIV. fere ex l. 1. n. 65. & 73: articulus XXXII. fere ex l. 2. n. 100. articulus XLIII quoad primam partem ex l. 3. n. 34. Licet enim indicata loca in sensum bonum aut non malum possent fortasse detorqueri, pravum tamen eorum sensum ad mentem authoris, ex contextu ejusdem doctrinae alias explicatae satis percipimus. Pro ceteris vero articulis ne vestigium quidem in toto opusculo quispiam, reor, animadverterit.

Et hypocritae quidem veteratoris erat in opella, qua pii, experti, eloquentis, acuti directorum Magistri nomen & famam aucupari vellet, ea doloso silentio monstra obvolvere, quae in damnatis articulis cum tanto ecclesiae universae scandalo adparuerunt. Quin immo fallere adsuetus vaferrimus ille impostor, doctrinam, quam clanculum spargebat articuli V. oppugnare palam adfectat ibidem l. 1. n. 38. & 84. ac l. 1. toto c. 16. doctrinam articuli XXXV. quod spectat Christi Domini humanitatem, *ut alia id genus praeteream*.

Displicent itidem laudati *Bernin. Sianda*, *Pluch.* quod suo effato ansam dent aliis, ut Molinosii errores omnes ex iis tantum mutuentur, quae docet in manuductione, unde concludant, eos plurimos, qui ibi desiderantur, impie a censoribus authori adscriptos esse. Id quod *Anonymum* in votis habuisse adgredi in defensionem Molinosii aperte didicimus ex *Actis Erud. Lipsiens.* ad an. 1683. p. 430. sq.

Excerpti ergo sunt mea opinione confictii articuli ex summa doctrinae Molinosianae seu voce, seu scripto traditae, prout ab inquisitoribus excepta est e literis familiaribus tam scriptis, quam receptis a directore Molinosio, tum ex ejusdem consiliis & sermonibus, quos Haeresiarchae olim adseclae ad eosdem judices jurati detulerint.

Coactus denique scelestissimus reus de pegmate erecto in templo S. Mariae super Minervam coram Senatu S. R. E. Cardinalium, frequentissima nobilitate, ac populo immenso palinodiam recantare die 3. Septemb. 1687 ad perpetuos carceres damnatus ac reclusus est, ubi scelo criminum poeni-

tim, qua particulatim habent in dogmatis (z) 1.° opera bona superna non sunt ratione sui propriæ merita relate ad gloriam, sed im-

(q) Ap. & cum *Limborchia* suo in Theol. chr. l. 5.

nitens, ut fertur, die 28. Decembr. 1695. sexagesimum aetatis annum agens ad plures abiit.

Quidquid in caussa Molinosiana peregarat Inquisitionis Tribunal illico confirmavit Innocentius, seu potius suo jussu peractum indicavit in praelaudata Bulla *Coelestis Pastor*, ubi praeterea opera quaecunque Molinosii, aut typis excusa, aut manu exarata severissima lege prohibuit, flammisque tradi praecepit. Recole, si vacat, Bullam, in damnatissimi nominis impostorem praefervida detonantem.

Eodem an. 1687. *Aug. Herman. Franck* adidit latine versa molinosiana opuscula da manuductione spirituali, ac de communione quotidiana; nescio an curantibus Molinosianae factionis adseclis in odium pontificiae damnationis.

Anno tamen insequenti 1688. 5. Febr. Innocentius Pontifex damnavit, inhibuitque plura opera olim edita a memorato Cardinali Petruccio & Benedicto Biscia, Congregationis Oratorii Firmani Presbytero, utpote Molinosiano systemati, in manuductione stabilito, quod radicitus evellendum satagebat Pontifex, nimium consentanea. Constat ex decreto Inquisitionis Romanae, quod latum est sub eo die.

Ipsumque statim exceperunt *Anonymi* breviores considerationes in doctrinam Michaelis de Molinos, & aliorum Quietistarum, scilicet Cardin. Petruccii & Franc. Malavallii, editae Coloniae 1688 post diem 5. April. quo subscripta est trium Doctorum Lovaniensium una adprobatio.

Sub idem tempus *Jo. Frider. Mayerus* edidit 1688 Kiloni orationem de persequutionibus Quietistarum Molinosianorum, ab ipso ibidem habitam, quum sollamniter ad professionem Theologiae inaugurateur.

Fertur a nonnullis de Molinosismo agentibus *Anonymi* libellus apologeticus pro Molinosio, tum temporis Romae excusus; isque Anonymo cuidam ap. *Acta Lipsiensia Erudit*or. ad an. 1688. p. 430. censetur Cardinalis Petruccius, *Placcio* vero in theatro anonymor. & pseudonym. n. 860 art. *Quietista*. p. 160. Gulielmus Burnetus. At vereor utrumque talli, atque omnes Apologeticum confundere cum opusculis de oratione vulgatis a Petruccio & peramici Molinosii producto systemati satis faventibus; aut potius cum Romana editione Malavallii mox indicata.

Laudata *Paulli Segneri* concordia, uti audio, fuit aliquando Romae prohibita, tum puto quum fervebant occultae contra Molinosianos contentiones ante incarcerationem sui ducis, & illam quidem Venetiis excusam ann. 1680. inter libros prohibitos apud famosam quamdam Bibliothecam Romanam olim repositam invenio, non autem in ullo Indice librorum prohibitorum, jussu Innocentii XI. aut alius Pontificis edito.

Sed & ipsam insuper ab Authore *correctam* Romae Superiorum facultate an. 1691. excusam lego. Quid tum vero? Fortasse inhibita fuit ejus lectio ob vitandum acriorum contentionum scandalum, vel ob aliquem, qui Authori praeservide, sed minus caute scribenti irrepserit, errorem; quo deinceps correcto, hisbulque post damnationem Molinosii pacatis, victrice fide ac veritate, rursum egregii opusculi lectio permissa sit.

Lipsienses Scriptores in Actis Eruditorum ad an. 1687. p. 590. relatis summis capitibus articulorum Molinosii, quos Inquisitio Romana decreto suo proscripsit, haec pronuntiant „ Haec hujusque futuris alia dogmata toto pectore execramur: Non diffitemur autem, aliqua iisdem propositionibus inesse, quae melioris commatis sunt, v. g. *crucem voluntariam mortificationum esse onerosam & absque fructu; nullam creaturam, nec beatam Virginem, nec alios sanctos in corde nostro sedere debere, quia id solus Deus occupare velit* &c. Absit vero ut de illius in hujusmodi dogmatibus consensu nobis gloriamur „ Utpote quem & iidem Protestantes ceu fanaticum ac scelestissimum hominem abjecerunt.

Continuatores Morerii art. *Molinos.* plura referunt & quidem valde singularia Molinosianam caussam concernentia. Quum vero ea testimoniis adcurate notatis non confirment, nec ea insuper vel indicata levissime reperiamus apud alios de hoc argumento Scriptores, quales dixeris *Jo. Bapt. Pacinchellum* in epist. fam. t. 1. p. 320. *Bernard.* cit. in Innocentio XI. *Dupin* ad Sec. XVII. in hist. Quietismi ejusque ducis Molinosii

t. 3.

improprie & large quatenus conditio necessaria sunt ad obtinendam beatitatem bene operantibus a Deo liberaliter promissam (*a*) Verum, me judice, ubi contra turbas alias Protestantium ii cordatius necessitatem propugnant bonorum operum, parum refert haec proprie aut improprie vocari merita ... 2.° opera mere externa, e. c. jejunia, supplicationes, peregrinationes, ritus ac ceremoniae ecclesiasticae Pontificiorum &c. nullam habent per se se rationem divini cultus : nec ea per se se bona sunt, Deo grata, supernum quidquam merentia, sed ratione tantum boni finis, cujus gratia exercentur, quemadmodum & cetera opera mere externa. (*b*) Id ipsum & nostrates quidem ferme omnes docent ubi agitur de moralitate seu bonitate actus externi; alio tamen sensu Arminiani, pertendentes utique carpere plures ex iis, qui apud nos vigent, sanctos mores ceu inutiles aut superstitiosos, esto fine sancto non careant, ut puta jejunia statis diebus &c.

Tum 3.° in Voto nullus est Dei cultus, atque adeo & meritum nullum. (*c*) ... 4.° Vota monastica Pontificiorum non sunt merita; nec enim sunt a Deo (*d*) immo & temeraria & noxia sunt (*e*) ... 5.° Ritus Pontificiorum in consecrandis templis, in

con-

(*a*) L. 5. c. 78. §. 12. p. m. 656.
(*b*) L. 5. cap. 74. §. 6. sqq. & c. 75. §. 2.
(*c*) L. 5. c. 76. §. 6. p. 6450.
(*d*) Ibid. §. 17.
(*e*) Ibid. §. 19. & 23.

t. 3. a p. m. 605. edit. Parisiens. 1727. ideo ipsa non inviti praeterimus.

Porro ex factis illis singularibus nonnulla Continuatores excerpere potuerunt e literis, quas citant, cujusdam Angli, videlicet Gilberti Burneti, qui Romae dum agebatur Molinosii jam capti caussa commorabatur. Quid vero? Earum summam literarum habemus in *Actis Eruditor. Lipsiens.* ad an. 1688. a p. 422. sub his titulis „Epistolae tres de praesenti statu Italiae, in supplementum literarum D. Burneti „ & „collectanea de Quietismo & Quietistis, sive de Michaële Molinos ejusque doctrina & discipulis „.

Quam tamen viro prudenti fidem faciat homo haereticus, hostis infensus Romanae Ecclesiae, summo Hierarchae, Cardinalibus, Monachis, Inquisitionis Tribunalibus? qui praeterea, quasi cum prudentioribus chorum agens, stabat a partibus Molinosi, etiam sceleratissimi rei convicti atque confessi, cui subinde apologetica oratione protegendo materiam parabat & ab amicis expetebat? Absit ergo ut ejusmodi scriptori alias *Anonymo*, ignotoque homini, singularia facta enarranti fidem ullam praestemus.

Nec pluris, reor, nobis faciundi plerique alii ex schola Protestantium, qui de hoc argumento fuse ad palatum suum pertractarunt ap. & cum *Jablonskio* ind. hist christ. t. 2. ad sec. XVII. sect. 5. §. 7. sq.

Nondum vero sub ann. 1689. Romae Molinosismus extinctus erat, uti discimus ex ejusdem anni epistola, qua Cardinalis quidam Roma per amicum exorabat famosum illum Armandum Jo. Bouthillierum de Ransè poenitentissimi coenobii Trappensis Institutorem, ut scriptis haeresim illam strenue confutaret. Quod tamen Armandus perpetuis, gravibusque oppressus aegritudinibus exsequi non potuit. Exstat Epistola in Vita Armandi italice e gallico reddita a *Nicol. Burlamacchio* Lucae 1706. l. 2. c. 9.

Hactenus de summis capitibus Molinosianae caussae, quod spectat Molinosium Romae docentem, damnatum & exstinctum; ne quid ulterius addere opus sit ubi in decursu operis de proscripta ejusdem Haeresiarchae doctrina sermo incidat.

Quod si lubeat pravae haereseos scintillas, aut potius ardentes flammas ad Galliam sub nomine *Quietismi* transfusas, aut denuo conceptas perspicere atque mirari, adeas eit. *Dupin* p.642. sqq *Bossuet.* in Quietismo redivivo, *Le reguerum* in Theol. mysticam Godineali tom. 2 in Adpendicib. & notis ad calcem tomi p.880. sqq. §. 6. a n. 44.

conficiendis facramentis, in recitandis rosariis, ac id genus valde pluribus nullam habent rationem meriti, quoniam superstitiosi sunt, vani utpote ac inepti, nec enim a Deo praecepti sunt, nec ullum eum virtute, hoc est cum officiis vel a Deo praescriptis, vel a recta ratione dictatis commercium habent, sed potius persuasione mere humana innituntur, quocirca per eos verus Dei cultus irritus redditur. (*f*) Haec Auctor, alias quidem valde moderatus, ac in pluribus eum dogmatis, tum scholasticis placitis adversum alias Protestantium scholas nobiscum mire consentiens.

XXXVI. *Paschas. Quesnellus* haec adserit „ Oratio impiorum „ est novum peccatum; & quod Deus illis concedit est novum in „ eos judicium „ (*g*) Uno ictu impetit, exploditque adsertio quidquid boni possit homo in statu peccati constitutus operari. Indefinita quippe est, & quodlibet peccatoris meritum, seu bonum opus tacite malum dicit. Adeinit haec perpluribus, quibus Author omnia sine caritate opera esse peccata durissime inculcat (*h*) tum aliis, quae miseriam hominis in statu peccati constituti aequo nimium efferunt (*i*) Horridam adsertionis impietatem pluribus commonstrant, convelluntque Anti-Quesnelliani Commentatores. (*)

XXXVII. *Ob-*

(*f*) L. 5. c. 14. §. 3. sqq.

(*g*) In observat. moralib. in Ioann. cap. 10. 25. p. 641. edit. Parif. 1693. tum in alia earumdem observationum aditione, an. 1694. Inchoatam, perfectam vero & prostantem an. 1695. Parisiis & Lovanii ap. Aegidium Denique, admittiturque in Hexaplis de an. 1715. p. 72. & in longioribus da an. 1721. tom. 4. par. 2. p. 392. & 394.

Est Prop. lix. ea proscripta in Constitut. *Unigenitus*.

(*h*) Exempli gratia ex damnatis Prop. xliv. xlv. xlvi. xlvii. de quibus *infra*, ubi de caritate, sermonem instituemus.

(*i*) Puta Proposit. 1. II. xxxviii. xxxix. al. De iis io propria cujuslibet sede vel actum est, vel agendum adhuc.

ADNOTATIO.

(*) ANonymus ille Theologiae supplicis Author ut Quesnellum a tanta impietate vindicet; & delatorem adsertionis seu fallacium traducat, iis caussae patronum agit ad cap. 4. libelli §. 1. p. 25. sq.

„ Indefinita apud Quesnellum non legitur hujusmodi propositio, sed restricta „ certisque limitibus circumscripta. Nempe „ quum de oratione aperte agat Quesnellius, *iniqua, maligno, arroganti, ingrato, fallaci animo facta* (qualis erat Judaeorum ad Christum supplicatio, *si tu es Christus, dicito nobis*) considerationem „ subjungit Author his verbis captellam, „ *talis oratio impiorum est novum peccatum*, „ seu ut scribit gallice, *une telle priere est un nouveau peché*.

Pergit. „ Id ergo scire Theologi „ avent, an ea tantum damnata sit proposi„ tio, ut est a delatore truncata & mutilata? „ an ut est Quesnellii libris inserta, nempe, „ *talis impiorum oratio (iniquo scilicet, maligno, arroganti, ingrato, fallaci animo facta) est novum peccatum; & quod Deus illis concedit est novum in eos judicium*, „ ?

Haec illa, qui pluribus propterea vapulat a sodali alias laudato *Vanden dick* in vindiciis pro Constit. *Unigenitus*. c. 7. §. 1. p. 344. sq. Et merito quidem. Nam ut mox observavimus, in textu Quesnelli da an 1693. & de an. 1695. post enarratam subdolam & malignam Judaeorum interrogationem, subjecto clausulae fine seu puncto, sic nova incipit periodus ac indefinita, nullam praeseferens ad malignitatem Judaeorum relationem, *La priere des impies* &c. *Oratio impiorum* &c. eandemque omnino lectionem sequuntur *Hexapla* de an. 1715. & 72. quae insuper etsi notent obiter, in editione anni 1694. haberi *une telle priere*, quo plane denotatur relatio ad iniquam Judaeorum supplicationem, ac inde satis adposite colligi-

tur,

XXXVII. *Obtrectatores varii* praerecensitis erronibus jure adnecti possent. Qui nempe bona opera, seu actiones complurimas, ex catholico Ecclesiae sensu rationem veri, superniqne meriti praeferentes, tanquam ineptas, pravas, superstitiosas, aut idololatricas despiciunt & insectantur. Ejusmodi quippe sunt & fuerunt hostes plurimi veritatis, qui distribute sumti & intellecti eo nomine oderunt religiosum cultum erga coelites, eorumque lipsana & imagines; tum erga Christum Jesum qua Deus homo est, nobisque verissime exsistimatur, nec non ejusdem Redemtionis Crucem; erga ipsum itidem, qua sub elementis eucharisticis latet; insuper erga divam Virginem, qua vere Θεοτόκος est; erga VII. denique Sacramenta, ut alia mittam, qua instituta sunt & creduntur a divino Servatore. Sed ii tamen Obtrectatores universi vel primum opportuniorem nacti sunt sedem (k) vel eam postmodum (l) Deo Auspice, naucifcentur.

De erroribus plus satis. Ad placita saniora elucidanda tempus est ut progrediamur.

tur, quamlibet aliam ai adsimilam novom esse peccatum; nihilo secius prioram lectionem de iis peccatoribus intellectam, qui ullo abiqne sensu poenitantiae aut conversionis Deum precantur, ceu varam pluribus comptobandam susciplunt.

Adde, in editione anni 1693. adnotari in fronta voluminum, eam esse editionum postremam, ceteriqua media parte & amplius auctam. Nec dubito quidem, taxtum, de quo iis est, eundem fuisse in ceteris, ac qui reperitur in aa postrama aditione: alias aam diversitatem non siluissent Quesnelli fautores.

Haec autem scire oportuit Anonymum qui scripsit seu edidit libellum Coloniae an. 1736. val malo dolo subticuit, ut liberius ac insolentius & collectorem impiae propositionis, & ejusdem damnationis Authoram proscinderet.

Inde vero jure licet sic in eum insurgere cum cit. Constitutionis Vindice *Vandendick*, „O! quisquis opallae illius sanctae Se„di adeo injuriosaa author es. An legisti „aditiones Quesnelli mox indicaras? Si non „legisti, temerarius es, qui Ecclesiam in„cuses truncationis & mutilationis. Si le„gisti, oratio tua superius descripta *iniquo*, „*maligno*, *arroganti*, *ingrato*, *fallaci ani*„*mo facta dignoscitur*, *maximoque tibi in* „*peccatum imputatur*„ &c.

Putidam hanc, nulliusque momenti querimoniam hausit Anonymus ab adsecli e Quesnelli arrorum, Sedique Apostolicae quasi eorum omnium nomine audacissima reposuit. Sed eam tamen multo pridem dispulerant, penitusque dissipaverant Anti-Quesnelliani praeclarissimi *Lafontenius*, *Bissyus*, *Desirantius* ubi damnationem expositae propositionis tanquam aequissimam perducte vindicant. Eos, si vacat, consule.

(k) Ut puta qui insectati sunt cultum erga Coelites ad Tom. IV. p. 147. sqq.

(l) Ad Tom. VII. & VIII. ubi sarmo erit de Deo Homine, de diva Matra Virgine, da Christo Redemtore, de Sacramentis.

CAPUT PRIMUM

Pertinentia ad Meritum comparate ad actum ipsius Meriti.

§. I.

Quaestiones prooemiales de Merito secundum regulas fidei.

QUAESTIONES DOGM. SCHOL. 456 QUAESTIO I. Quae hominis opera rationem meriti theologici apud Deum habeant? ADSERO, Quae sunt opera bona, honesta,

sta, pia, supernaturalia, hoc est gratia supernaturali adspirante elicita in obsequium Dei. Communis hic Ecclesiae sensus, cujus veritatem apertissime mihi eruere videor ex traditione Patrum, quos sub initium Libri adlegavimus, ubi agunt de merito aut virtute bonorum operum apud Deum, & ex doctrina Tridentini de nostro eorundem operum merito (*m*) Quo quidem dogmate tot documentis confirmato convellitur funditus palmaris ille summeque absurdus error Novatorum, ajentium cum Luthero & Calvino singula opera esse peccata, aut saltem in cunctis operibus, quae bona dicimus, operantem peccare; quoniam, addunt, impossibilis homini est divinae legis observatio. (*n*)

457 Neque vero absque risu audiendi sunt eorumdem Novatorum coriphaei quum voculam *meritum* insiete ac impudenter exsibilant; quam videlicet plura loca & sacrae paginae, & Patrum Graecorum ab adcuratis interpretibus adceperunt, & qua Patres Latini plurimi cum veteres tum recentiores, una eum Tridentina Synodo, universa latina Ecclesia plaudente, saepe numero usi sunt. Anne ipsi plus meliusque sapiunt, quam tantus hominum cordatissimorum chorus? Iidem propterea merito vapulant a Polemicis eum eit. *Bellarm.* (*o*)

458 QUAESTIO II. Num & quae ejusmodi merita sint ad salutem necessaria? ADSERO I. Porro merita simplicieter sunt & vulgo dicuntur necessaria cum *Trident.* (*p*) Docent passim Scripturae utriusque Testamenti; atque ex veteri praesertim *Psalmi* Davidici, & ex novo *Epistolas* canonicae *Petri*, *Joannis*, *Jacobi*, *Judae*; eo nimirum potissimum fine ab Authoribus sacris lucubratae, ut ostenderent opera bona justificatis esse ad salutem necessaria, neque fidem solam satis esse contra subortam nonnullorum opinionem perfidam, ex epistolis paullinis male intellectis deductam (*q*). Adde plurium instar *Matth.* 19. 17. sqq. & 25. 34. sqq. *Rom.* 8. 13. & 2. *Cor.* 7. 10. & 1. *Tim.* 2. 14. sq. *Hebr.* 10. 36. Docet quoque Traditio sacra, quam identidem commonstrant *PP.* cum *Clem.* Al. (*r*) *Nazianz.* (*s*) *Cyril.* (*t*) *Chrysost.* (*u*) *Hilar.* (*x*) *Hieron.* (*y*) *Aug.* (*z*) *Prosper.* (*a*) *Fulgent.* (*b*) Quibus adjicito *PP. Tridentinos.* (*c*)

459 II. Sunt merita ad salutem necessaria non modo ratione praesentiae, ceu fructus & signa fidei, quod jam fatentur Novatores, ve-

(*m*) Sess. 6. cap. 10. & can. 24. 26. 31. 32.

(*n*) Conf. *Polemicos* in hos errores cum *Bellarm.* de justif. l. 4. c. 13. sqq.

(*o*) De justif. l. 5. c. 1. sqq.

(*p*) Sess. 6. can. 19. 20. 21.

(*q*) Conf. *Aug.* l. de fide & oper. c. 13. & lib. de unico bapt. contra Petilian. cap. 10. Et recole mox dicta p. 326.

(*r*) L. 5. strom.

(*s*) Orat. in S. Lavacr.

(*t*) In Joan. l. 10. c. 18.

(*u*) Hom. 30. in Joan.

(*x*) Canone 7. in Matth.

(*y*) In cap. 26. Isaiae.

(*z*) Proxime cit. tum de grat. & lib. arb. c. 7. ac in praefat. ad Psal. 31.

(*a*) De vita contempl. l. 3 c. 19.

(*b*) De remiss. peccat. l. 2. c. 1.

(*c*) Sess. 6. cap. 16. & can. 19.

verum etiam ratione efficientiae, quatenus virtute sibi congenita salutem apud Deum, qui eam promisit, operantur, adeo ut sine ipsis & sola fide nequeat salus consistere. Hic item communis Ecclesiae sensus cum *Trident.* (*d*) Et confirmari quidem potest singulis ferme documentis pro Asserto 1. adlatis. Nec enim hoc secundum aliud est quam catholica prioris explicatio; cui equidem favet prae ceteris haud levis illa conjectura; quod nempe alias vera fides (quae seorsim ab omni alio bono opere aut merito subsistere potest) salvare hominem posset, quantumvis quolibet bono opere careret, & quibusque vitiis & peccatis conjuncta esset.

460 Jam vero secundum doctrinam apud omnes Theologos certam, ex meritis nonnulla sunt ad salutem necessaria simpliciter, vel, ut dicunt, necessitate medii, sine quibus videlicet nullo pacto salus aeterna haberi potest: ejusmodi sunt fides in Deum remuneratorem, spes aeternae beatitatis, amor Dei super omnia, conversio peccatoris ad Deum suum. Alia vero necessaria sunt, non simpliciter, sed sola necessitate praecepti, quod quidem si inculpate ignoretur non exigit sui observationem ceu conditionem simpliciter necessariam ad salutem. Huc revocantur praecepta omnia hominibus secundum cujusque statum & legem a Deo injuncta relate ad vitae sempiternae adsequutionem, ajente Christo Domino *Matth.* 19. *si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et en tibi merita nobis a summo Creatore praescripta, videlicet mandatorum suorum observationem. (*e*)

461 QUAESTIO III. Quae merita sint ad salutem utilia & opportuna? ADSERO. Quae dicuntur supererogationis, quae nimirum sponte propria, citra praeceptum fiunt, e. c. votum Deo emissum, cultus Dei & Sanctorum virtutem religionis spectans, unaquaeque demum actio ad quamlibet ex virtutibus supernis pertinens. Nec enim haec minus proprie, minorisque virtutis sunt merita, quam quae diximus ad salutem necessaria: ad hanc itaque utilia saltem sunt, atque opportuna. Ita quidem censent Catholici omnes, hocque ducti dictamine supererogationis sancta opera identidem exequuntur. Nec desunt profecto pro singulis ferme quibusque id genus meritis documenta ex sacris Literis, Patribusque petita. Unum aut alterum, ne infiniti simus, exemplum producimus.

462 *Eleemosyna* in primis commendatur ceu efficax obsequium erga Deum *Tob.* 4. 7. sqq. & 12. 8. *Eccli* 3. 33. *Prov.* 19. 17. *Daniel.* 4. 24. *Matth.* 25. 34. *Luc.* 11. 41. *Act.* 10. 31. Adcinunt PP. cum *Cypr.* (*f*) *Chrysost.* (*g*) *Ambr.* (*h*) *August.* (*i*) *Leon.* M. (*k*) Nec minore

(*d*) Sess. 6. c. 16. & can. 24. 26. 32.

(*e*) De meritis sub hac duplici differentia necessariis plura ex instituto TT. Morales.

(*f*) Serm. de eleemos.

(*g*) Hom. 25. in Acta Apost.

(*h*) Serm. 31.

(*i*) Serm. 50. de temp.

(*k*) Serm. 5. de collectis.

nore deinde commendatione decoratur *Jejunium* apud *Scripturas*; e. c. 1. *Reg.* 7. 6. & 3. Reg. 21. 27. *Jon.* 3. 7. sqq. *Judith* 4. 8. *Esth.* 4. 16. Tum apud *PP.* e. c. *Tertull.* (*l*) *Cypr.* (*m*) *Basil.* (*n*) *Ambrof.* (*o*) *Chryfoft.* (*p*) *Hieron.* (*q*) *Aug.* (*r*) *Leon.* M. (*s*) *Oratio* demum tanquam utilissima saepius extollitur in sacra *Pagina*; ut puta *Genes.* 16. 11. *Ex.* 2. 24. *Tob.* 3. 24. *Ps.* 3. 5. *Prov.* 15. 29. *Ephef.* 6. 19. *Colof.* 4. 3. & 2. *Thessal.* 3. 1. & alias passim. Necnon apud *PP.*, eos prae primis, qui rationem Dominicam commentantur, e. g. *Tertull.* (*t*) *Cypr.* (*u*) *Cyril.* Hierosf. (*x*) *Nyssen.* (*y*) vulgatus *Ambrof.* (*z*) *Chryfoft.* (*a*) *Aug.* (*b*) *Cassian.* (*c*) *Chryfol.* (*d*)

463 Huc revocanda vota cum privata tum sollemnia, festa in cultum Sanctorum, supplicationes ecclesiasticae, peregrinationes fidelium, suffragia erga defunctos, aliique perplurimi ritus, qui ubi sunt Ecclesiis catholicis; quibus nempe praecitati Novatores rationem veri meriti abjudicant, Polemici nostrates vindicant.

464 QUAESTIO IV. Num opera justorum, quae merita vocamus, non modo peccata non sint, immo potius opera simpliciter bona & vere justa, ut etiam iustitia actualis dici possint? AFFIRMO cum *Trident.* (*e*) Favent sacrae *Literae*, ubi praesertim opera bona dicuntur justitia, innocentia, seu quid simile: e. c. *Ps.* 7. 9. & 17. 21. sqq. & 25. 1. sqq. & 118. 121. &c. Ubi pariter docemur opera justorum placere Deo; e. c. *Gen.* 4. 4. *Ex.* 1. 20. & 23. 22. sq. *Malach.* 3. 4. *Act.* 10. 35. *Philipp.* 4. 18. &c. Jam vero si merita sint justitia & Deo placeant, porro justa sunt, omnique vitio immunia. Adde & *Jacobum*, qui in epist. catholica cap. 2. 21. bonis operibus, aut meritis Abrahae ac meretricis Rahab justificationem palam adscripsit.

465 QUAESTIO V. Quae Meriti apud Deum energia? ADSERO 1. Suapte virtute exigit a summo Remuneratore salutem aeternam ceu praemium, mercedem, aut coronam merenti retribuendam. Ita in re *Trident.* (*f*) Docent *Scripturae* multipliciter. Et primo quidem ubi vitam aeternam nuncupant mercedem, ut puta *Matth.* 5. 12. & 20. 8. Deinde ubi ferunt dari hominibus praemium coeleste secundum mensuram & proportionem operum & laboris, e. g. *Ps.* 65. *Matth.* 16. 27. *Luc.* 6. 38. *Rom.* 2. 6. & 1. *Cor.* 3. 8 *Galat.*

(*l*) L. de jejun.
(*m*) Serm. de lapsis sub fin.
(*n*) Orat. 1. de jejun.
(*o*) L. de Elia & jejun. c. 3. 4. 9.
(*p*) Hom. 1. in Genes.
(*q*) L. 2. advers. Jovinian. & in cap. 3. Jonae.
(*r*) Serm. 60. de temp.
(*s*) Serm. 4. de jejun. septimi mensis, & alias.
(*t*) L. de orat.
(*u*) Serm. 6.
(*x*) Catech. 5 myst.
(*y*) Orat. quinque de orat. domin.
(*z*) De sacram. l 5.
(*a*) Hom. de orat. domin.
(*b*) Enchir. c. 115.
(*c*) Collat. 9 c 18. sqq.
(*d*) Serm. 66. sq.
(*e*) Sess. 6. c. 10. sq. & can 24 sq.
(*f*) Sess. 6. c. 16. & can. 32.

lat. 6. 8. *Apoc* 22. 12. Tum ubi ita testantur vitam aeternam reddi operibus bonis, ut rationem ipsam cur donetur vita aeterna in operibus ponant, e. c. *Matth.* 25. 20. & 34. sqq. *Apoc.* 7. 14. sqq. Insuper ubi praemium operibus bonis reddendum dicitur ex justitia, e. g. 2. *Thessal.* 1. 5. sqq. & 2. *Tim.* 4. 8. *Hebr.* 6. 10. *Apoc.* 2. 10. Praeterea ubi adserunt vitam aeternam operibus bonis esse promissam, ut *Matth.* 19. 17. & 1. *Tim.* 4. 8. *Jac.* 1. 12. Ubi demum fit mentio dignitatis bonorum operum, quae perinde est ac meritum, videlicet *Sap.* 3. 5. *Luc.* 10. 7. & 20. 35. & 2. *Thessal.* 1. 5.

466 Haec eadem distribute ostendunt *PP.* cum *Justin.* (*g*) *Iren.* (*h*) *Tert.* (*i*) *Orig.* (*k*) *Cypr.* (*l*) *Basil.* (*m*) *Nyssen.* (*n*) *Naz.* (*o*) *Hilar.* (*p*) *Ambr.* (*q*) *Hieron.* (*r*) *Paullin* (*s*) *Aug.* (*t*) Adde C. *Lateran.* sub Innocentio P. III. (*u*) & *Florent.* (*x*)

467 II. Justi hominis meritum suapte vi & dignitate caussat gratiae sanctificantis augmentum, quo nempe idem justus & amicus Dei magis, magisque justificatur; tum ipsius gloriae, si tamen in gratia decesserit, incrementum. Definiit quoque *Trident.* (*y*) Et colligitur quidem apertissime ex *Eccli.* 18. 22. & *Apoc.* 22. 11. Nec aliud porro est justitiae incrementum (*z*) quod petit sancta Ecclesia quum orat (*a*) da nobis Domine fidei, spei & caritatis augmentum.

468 III. Hac, quam hucusque exposuimus, energia gaudet vere ac proprie meritum, quod elicit justus in statu gratiae sanctificantis constitutus, tanquam vivum Jesu Christi membrum. *Sic* pariter laudatum *Trident.* (*b*). Suffragatur sacer *Codex* iis in locis, quibus docemur regnum coelorum esse hereditatem filiorum, scilicet per adoptionem gratiae justificantis: e. c. *Joan.* 8. 35. *Rom.* 8. 15. *Ephes.* 1. 13. *Colos.* 3. 24. *Tit.* 3. 7.

469 QUAESTIO VI. Licitum ne est bona opera seu merita operari intuitu mercedis aeternae? Adfirmo cum eodem *Trid.* (*c*) Probant luculenter e sacra Pagina Sanctorum exempla; e. c. Mosis *Hebr.* 11. 26. Davidis *Ps.* 118. 112. Paulli Apostoli *Philipp.* 3. 14. Nec non praecepta Christi Domini *Matth.* 6. 33. & *Luc.* 16. 9. & Paulli cohortationes 1. *Cor.* 9. 24. *Galat.* 6. 9. *Colos.* 3. 24. Adcinunt *PP.* cum *Cypr.* (*d*) *Hieron.* (*e*) *Aug.* (*f*) *Greg.* M. (*gg*).

Con-

(*g*) Apol. 2.
(*h*) L. 4 c. 72.
(*i*) L. de resurr. carn. circa med.
(*k*) L. 2. in ep. ad Rom.
(*l*) L. de unit. Eccl. & saepius.
(*m*) L. de Sp. S. c. 24. & alias.
(*n*) Orat. 1. de amandis pauper.
(*o*) Orat. ult. in S. Baptisma.
(*p*) Can. 5. & 6. in Matth.
(*q*) De offic. l. 1. c. 15. saepius.
(*r*) L. 2. contra Jovin.
(*s*) Epist. ad Victricium.
(*t*) L. de mor. eccl. c. 25. saepissime.
(*u*) Relatum c. *Firmiter.* de sum. Trin.
(*x*) In decreto de Purgatorio.
(*y*) Sess. 6. c. 10. & can. 24. & 32.
(*z*) Addit cit. *Trid.* cap. 10. sub fin.
(*a*) In Domin. 13. post Pentec.
(*b*) Sess. 6. c. 16. & can. 32.
(*c*) Sess. 6. cap. 11. & can. 31.
(*d*) De exhort. ad Martyr. c. ult.
(*e*) L. 2. in Jovin.
(*f*) In Ps. 120.
(*gg*) Hom. 13. in Evang.

Consentit nobiscum, remque contra alios Protestantes eximie promovet *Limborchius*. (*b*) (§)

470 Concordiam fidei et rationis pro sanctis dogmatis abunde praestat profana sapientum ethnicorum religio in cognitione & usu

(*b*) In Theol. chr. l. 6. c. 1. §. 3. sqq. a p. m. 689.

O B S E R V A T I O.

(§) Haec porro Adserta, quibus universa pene dogmatica de Merito supernaturali doctrina fortasse continetur, dogmata sunt cuncta procul dubio catholicis fide certa. Anne vero iis illud subjungendum, apud Theologos vulgo receptissimum; quod nempe Meritum vitae aeternae requirat simpliciter statum gratiae & adoptionis filiorum, proindeque statui peccati lethalis repugnet simpliciter?

Porro non ausim incunctanter adfirmare ex dictis *supra* in proxima Prolusione pag. 177. Esto siquidem illud mihi certissimum sit, quod autem sit a Deo revelatum, nobisque ad credendum ab Ecclesia propositum, non ita certum, immo satis obscurum est. Bellarmin. plane lib. 5. de justif. cap. 12. §. *Atque*. illud fide certum unice subinfert ex Trident. sess. 6. cap. 16. & can. 32. Ceterum ibi Concilium definit quidem in statu gratiae haberi *vere* meritum aeternae vitae, quod & nos ut fide sanctum mox statuimus Quaestione V. Adserto III. minime vero concludit, nedum indicat, ejusmodi meritum requirere simpliciter statum gratiae, neque posse cum statu peccati lethalis consistere. Praecitata Concilii loca si sedulo expendes, mecum eris.

Et vero ut Concilium aliquod existimetur prudenter ac serio unum quodlibet adsertum universae ecclesiae praescribere tanquam certa fide tenendum, opus esse cum primis videtur, ut rem tanti negotii perspicue edisserat, verbisque manifestis, quae nulli dubitationi subjacere possint, disertissime dogma proferat.

Scio equidem apud perdoctos, cordatosque viros dubitari, quaenam ex iis bene multis, quae paginas implent Synodi Tridentinae, ceu fidei regulae tenenda sint; num soli canones, num praevie quoque doctrinae capita? Verum, praeterquam quod praeviae doctrinae summa plerumque ferme continetur apud canones, singulare illud concludit Synodus sess. 6. cap. 16. & can. 33. traditam nempe in singulis illis capitibus & canonibus doctrinam de Justificatione *catholicam* esse, quam videlicet „ nisi quisque fi„ deliter, firmiterque receperit, justificari „ non poterit „ Quocirca, me judice, ad sensum Tridentini singula praefatae doctrinae capita fidem catholicam spectant. Atque adeo illud, de quo disputamus, Adsertum si in ea saltem doctrina haberetur, fide sanctum esset. Mihi tamen neutiquam habetur.

Neque vero praeterea in rem suam hilum mihi proficiunt qui meritum cum vulgatissima sententia dividentes in *condignum* & *congruum*, ajunt cum *Suar.* de grat. l. 12. c. 14. n. 3. ut fide sanctum, absque statu gratiae non esse in homine meritum *de condigno*, praesertim vitae aeternae, esto consistere possit, aut re consistat meritum *de congruo*.

In primis etenim divisio vocum illarum, esto rebus ipsis oppido consentanea, arbitraria est, in scholis suborta, nec uspiam Tridentino agenti de merito adoptata. Deinde ex uno Tridentino doctrinam catholicam de merito, quemadmodum & de Justificatione, scripturis ac traditione Patrum ducibus, perspicue & pro dignitate explicatam ac definitam accepimus.

Quonam igitur pacto de fide catholica erit meritum illud *de condigno*, quum ejusmodi meritum nulla expresse, aut per legitimam & proximam illationem ferat regula fidei? Verbo: in hac de merito materia ea dumtaxat tenenda videntur ceu dogmata fidei, quae Synodo Tridentino explicate definiuntur qua talia.

Hinc vero aperte docemur certa fide minime tenenda haec & id genus alia adserta: 1.° dari meritum congruum & condignum; 2.° merita esse ex justitia potius quam ex fidelitate; 3.° bona omnia justorum opera mereri aeternam vitam; 4.° aut hanc mereri opera spei, fidei, aut alia praeter caritatem; 5.° justum posse quidquam mereri pro aliis quocumque merito &c. Quia enim nullum ea in a Patribus Tridentinis, aut expresse, aut virtute definitum est.

Et doctrinam quidem huic consimilem ex *Franc. Veronio* in sua Regula fidei jamdiu tradiderunt nobiles perdoctique Fratres *Valenburchii* in controv. t. 2. tr. 8. de mer. art. ni fallor, 19. Eos, si vacat, consulas,

re, ajunt de Schola plures a laudabilitate, quia meritum est actio personae inferioris ad superiorem, non ita vero laudabilitas; & actus quidem liberi Dei sunt laudabiles, non autem merentes: tum a satisfactione, quod haec sit compensatio quadantenus injuriae aequivalens; at meritum eo tendit, ut alterum sibi debitorem creet: item ab impetratione, quod haec moveat per modum demissae precis, meritum vero per modum obsequii. Aliis nihil omnus aeque probabiliter cuique merito quatuor insunt praeclarae dotes erga Deum, ut puta laus, gratiarum actio, impetratio, satisfactio. (a)

474 QUAESTIO II. Quaenam ejus partitio? ADSERO. Multiplex est. Nimirum partiri primum solet in *condignum* & *congruum*, quibus porro vocibus usus jam fuit *Guillielmus Arvernus* (b) alias *Parisiensis*, quod Episcopus Parisiorum fuerit, scholastica doctrina, quam scriptis plurimis illustravit, conspicuus, denatus an. 1248. Meritum condignum habet aequalitatem geometricam, vel moralem cum praemio, id est secundum aliquam justitiae aequitatem; quocirca & ipsum potest esse ratio potissima aut unica ob quam praemium retribuatur, diciturque meritum simpliciter tale. Sic enim actus supernus in consortio gratiae sanctificantis est meritum condignum aeternae gloriae, quoniam est obsequium personae Deo gratae, amicae, heredis regni coelestis &c: estque id meritum praemio ejusmodi moraliter aequale, quoniam justus eo fit *dignus* aeterna gloria, quod Scripturae ac Patres passim ingeminant; quae autem sit justi *dignitas* ad mercedem ob piam actionem, quae non praeferat moralem quamdam cum mercede aequalitatem?

475 De hoc quidem merito praestantissimo frequens occurrit sermo apud *sacros Codices* & *Patres* mox adlegatos (c) Eos huc revoca, & pro omnibus loquentem nunc *Augustinum* audi (d) *dicitur enim* (aeternae gloriae praemium) *stipendium*, *quia debetur*, *quia digne retribuitur*, *quia merito redditur*. Porro *Tridentinus Patres* universi (e) piis hominis justi operibus rationem meriti *condigni* adjudicarunt. Licet autem in decretis voce scholastica *condigni* abstinere maluerint, rem tamen illa designatam, me judice, definierunt, quum adsererent, justos bonis operibus vitam aeternam & augumentum gratiae *vere* promereri.

476 Meritum deinde congruum non habet aequalitatem, sed aliquam dumtaxat proportionem cum praemio, videlicet secundum munificam remunerantis liberalitatem: quamobrem & ipsum esse potest aliquantula plane ratio, ob quam praemium conferatur; diciturque meritum late sumtum. Quo sensu actus supernus peccato-

(a) Consuli possunt in hanc rem *Bonae spei* in Theol. t. 2. tr. de gra. d. 5. dub. 1. *Platel.* t. 2. ubi de mer. n. 139. *Muniess.* de utr. grat. d. 23. sect. 1. *Ripald.* de ente sup. d. 71. a n. 2. *Oviedo* de mer. tr. 9. controv. 1. a n. 8.

(b) Id quod ex *Isaaco Haberto* scite adnotavit *Bertius* l. 19. c. 6. n. 8.

(c) §. 1. Quaest. V. p. 369. sq.

(d) Epist. olim 115.

(e) Author est *Pallavic.* hist. C. Trid. l. 8. c. 4.

ris, e. c. eleemosyna, injuriae condonatio, voti emissio, recitatio precum &c. est meritum congruum erga gratiam justificantem, aut aliud donum supernum. Id ipsum, mea opinione tradidit *Aug.* ubi ajebat (*f*) *quis autem dicat, eum, qui jam coepit credere, ab eo, in quem credidit, nihil mereri?* ac rursum explicatius (*g*) *sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei, qua ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit justificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se humiliat exaltatur*. Justorum itaque meritum condignum est, congruum vero peccatorum. Id quod Doctores catholici vulgo profitentur; qua quidem una professione vehementer vapulat insolentia *Buddei*, hanc partitionem referentis ad inania, omnique fundamento destituta commenta, immo *ad capitales Romanensium errores*. (*h*)

477 Partitur insuper in *compensandum quia est* ac re ipsa exsistit, qualia sunt humana cuncta merita in praesenti rerum providentia; & *praecompensatum quia erit*, at re nondum exsistit, cujusmodi fuit Christi meritum, cujus nempe intuitu & divae Virgini, & sanctis antiqui foederis hominibus complurima beneficia erogavit Dominus. Meritum id genus vulgo dictum est patronis ejus *solutivum*, quia est quaedam solutio debiti, quod contraxit merens, quum ante meritum donatus sit praemio. Vocari etiam solet meritum *in spe*, seu per modum anticipati pretii; gaudetque propria meriti ratione; quemadmodum pretium, quo solvitur merces diu tradita intuitu & spe pretii solvendi, aeque participat rationem pretii ac illud quod solvitur ante traditionem mercis, Et vero apud *TT.* meritum se habet ad praemium sicuti pretium ad mercem.

478 Porro inter homines nequit superior citra revelationem prudenter ac tuto meritum subditi adceptare ut praecompensandum, quod nempe minime praenoscit: quocirca nec idem habere locum potest in humanis, uti in divinis habet apud Deum, qui singula certo novit. Neque vero tale est atque statuitur ejusmodi meritum, quod conditionate duntaxat futurum praevideatur, sub quo quidem sensu vanis ictibus contunditur a Bona Spe (*i*) praemittitur enim a patronis suis re ipsa futurum; alioqui nec eidem praemium re ipsa praeteritum responderet. (*k*)

479 Partitur demum in meritum *adceptabile*, & *adceptatum*, sive, uti vulgo dixerunt, in actu primo & in actu secundo. Primum est quod adceptari potest a superiore, vel quod is potest velle rependere: alterum vero est quod adceptavit superior, seu quod is re ipsa decrevit rependere. Potest etenim Omnipotens rerum Conditor ratione supremi dominii merita hominis non adceptare; quidquid sit, an idem possint humani superiores erga merita subditorum

(*f*) De praedest. SS. c. 2.
(*g*) In epist. ad Sixtum.
(*h*) In Theol. dogm. l. 4. c. 4. p. 954. & 965.

(*i*) Proxime laudato dub. 3.
(*k*) Conf. *Suar.* in 3. p. t. 1. d. 10. f. 4. & *Mun.* de grat. d. 23. a n. 31.

rum (*l*) Plane in praesenti rerum ordine, uti fert inter catholicos vulgatissima Doctorum opinio, quodcumque justi hominis meritum adceptatum est ad gratiam sanctificantem & gloriam; nullum vero meritum hominis in statu culpae lethalis constituti.

OBJECTIONES.

480 Obj. *primo* contra Partitionem 1. Meritum condignum ad gloriam commentitium est. Nam 1.° ex Rom. 8. *non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam*; quia nempe ex 2. Cor. 4. *quod momentaneum est, & leve tribulationis nostrae, aeternum gloriae pondus operatur in nobis*. Quibus profecto nostri operis propria condignitas excluditur. 2.° nec gratia sanctificans, nec Spiritus sanctus in justo operans tribuunt operi sufficientem proportionem, ac condignitatem ad gloriam: non gratia, quia solum metaphorice dicitur semen gloriae: non Spiritus, quia alioqui peccator ab ipso motus mereretur condigne. 3.° condigno operi debetur merces ex justitia; at nequit ita Deus alicui debere gloriam, quum omnia exceperit homo ex mera Dei liberalitate; alioqui nec ullatenus posset Deus merenti gloriam denegare. 4.° gratia merito pretium non indit, illud efficiens condignum: tum quia nulla similis forma inficit peccatoris demeritum, illud efficiens condignum aeternae poenae: tum quia alioqui actum quoque perficerent cum naturales hominis dotes, tum virtutes supernae habituales, e. g. fides, & spes, quae manent in peccatore: quae a vero nimium abludere videntur.

481 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. Paullus loquitur de operibus naturalibus, praesertim de passionibus externis; quod patet ex ipso contextu; & illae quidem secundum se consideratae nullam habent gloriae condignitatem; secus vero cum gratia conjunctae. Ad 2. *N. Ass.* Spiritus ut inhabitans, & animae unitus per gratiam, per istam simul, tanquam per quid intrinsecum, justi actum condignum reddit; quo pacto nequit condignum reddere actum peccatoris, a quo exsulat gratia. Seminis metaphora, quam *PP.* cum *Aug.* (*m*) adtribuunt gratiae, denotat, quod sicut semen habet suapte natura proportionem cum vivente, ita & gratia cum gloria, ad quam hominem per sua opera perducit.

482 Ad 3. *N. Mi.* (*n*) Posset Deus gloriam denegare merenti, quia multis nominibus potest merita quaelibet exigere. Ad 4. *N. Ass.* cum omnibus *TT.* Ita in praesenti lege statutum est, ac saepe innuitur a *Trid.* (*o*) Quaecumque merita nostra ex se se levissima, nobilitata per gratiam, quae est jus metaphysicae connexionis ad gloriam, ad illam condigna sunt. Ad primam prob. *N. Con.* quia demerita sunt quid valde majus in ratione mali, quam merita nostra in ratione boni; ideo illa ex se se condigna sunt ad aeternam poenam, at non ista ad

(*l*) De hoc argumento plura *Rhodes* ubi de grat. d. 4. q. 1. s. 2.

(*m*) Praefat. ad Ps. 101. & enarrat. in Ps. 125.

(*n*) Ex adsertis *supra* ad Tom. II. p. 144. sq. & ex adserendis *inferius*.

(*o*) Sess. 6. cap. 8. & 16. & can. 32.

ad aeternam gloriam. Ad secundam: virtutes naturales non habent proportionem cum praemio superno, secus supernaturales; ideo non illae, sed istae valorem quoque seu pretium indunt condignum actui simul cum gratia, itemque quae peccatori inhaerent ejus actui superno pretium conferunt, at nude congruum. (*p*)

483 Obj. *secundo* contra Partitionem 11. Repugnat ejusmodi meritum praecompensatum. Nam 1.° est Patribus & priscis TT. incognitum, immo contrarium; quoniam omnes cum Aug. (*q*) & Th. (*r*) vulgo tenent non posse praemium praecedere tempore meritum. 2.° ex Ephes. 1. *elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti*, infert Aug. (*s*) quod Deus non elegit nos ad gloriam, quia eramus futuri sancti. 3.° hoc meritum consonat Semipelagianismo, contendenti, compensari a Deo cuncta praesciente merita hominum conditionata. 4.° meritum caussat praemium, non per modum finalis caussae, sed secundum reductionem ad caussam efficientem, uti loquitur cit. Th: ergo movere per modum finis, & movere per modum meriti sunt modi movendi contra positi. 5.° posito hoc merito, possemus mereri primam gratiam, seu auxilium, cui primum cooperamur: quod tamen repugnat; tum quia sic principium meriti, quale esset primum auxilium, caderet sub meritum, idest, sub nostrum consensum e. g; tum quia sic gratia non esset omnino gratis collata, quoniam praemium non nisi cum debito conferretur, contra Patres negantes posse dari gratiam ob futura merita, quia sic non esset gratia. 6.° nullus est modus male merendi de *Deo*, quo poena tempore anterior juste infligatur intuitu *culpae nondum* existentis: ergo nec modus bene merendi &c. 7.° nequit *Deus* dare praemium indigno, aut saltem non digno; at ejusmodi est, qui nondum praemium, quo perfruitur, promeruit.

484 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. Ads.* Pro hoc merito multi TT. adducuntur (*t*) ceteri illud praemittere debent ceu re olim existens relate ad Christum, ex dictis. Aug. & Th. adlegati loquuntur de merito compensando, non autem de praecompensato. Ad 2: id infert Aug. super meritum vulgare compensandum, contra Pelagium, volentem, nos solis naturae viribus conditionate praevisis mereri primam gratiam auxiliantem. Sed quid haec contra meritum praecompensatum prout a nobis adsertum? Ad 3. *N. Ads.* Semipelagianismus contendebat, dignum esse existenti praemio, aut poena meritum praevisum, & remanens in statu nude conditionato.

485 Ad 4. *D. A.* meritum compensandum, *C*: praecompensatum, *N.* hoc enim potest utroque modo movere: sic enim traditio anticipata mercis moveri potest ex futuro pretio, tum quia erit, tum etiam ut sit. Et *N. Con.* Ad 5. *C. A.* saltem de merito congruo.

Et

(*p*) Adeundi *Suar.* cit. c. 1. a n. 17. *Rip.* cit. d. 71. a n. 9. *Arria.* heic t. 4. d. 53. num. 2.

(*q*) De mor. Eccles. c. 25.

(*r*) Q. 26. de verit. a. 6.

(*s*) L. 1. de praedest. SS. c. 17.

(*t*) Ab *Antonio Ussin* ap. *Ovie.* tr. 9. contr. 1. concl. 1. p. 4. a n. 35.

Et *N.* repugnantiam. Ad primam prob: potest principium meriti praecompensati cadere sub meritum (*u*). Ad secundam: tunc gratia esset gratis collata, non quatenus esset praemium, aut merces operis, sed quatenus Deus in solvenda mercede praeveniret liberaliter meritum. PP. loquuntur contra Pelagianos de nostro merito compensando, prout in lege praesenti: num vero in alia possit gratia aliter conferri, non ut gratia, sed ut merces, non disputant.
485 Ad 6: insto in merito praecompensato Christi. Et *N. Con.* Illud quidem adscriberet Deo crudelitatem; hoc liberalitatem commendat. Quid? quod justitia retribuens amplior est, quam justitia puniens: atque adeo quod illa respicit, nempe meritum, amplius est, quam quod respicit ista, nempe demeritum. Ad 7. *D. Ma.* praemium compensandum non digno, quia dignus est, *C:* praecompensatum non digno, quia dignus erit, *N.* Qui donetur munere praecompensato, dignus profecto est praemio, dignitate proveniente a merito futuro. (*x*)

§. III.

Conditiones ad Meritum necessario requisitae.

487 QUAESTIO I. Quae generatim illae sint? ADSERO. Hae vulgo numerantur. Nempe 1.° Libertas; quia nemo laude morali dignus est, nisi propter id quod libere agit: unde jure *Bernard* ajebat, *ubi non est libertas, nec meritum* (*yz*). 2.° Supernaturalitas propria & substantialis, quae nempe accedit actui ex auxilio divinae gratiae; secus enim actio, quam meritum dicas, proportione debita cum praemio proprie supernaturali careret.. 3.° Honestas formalis; qua utique absente, actio non esset obsequium Deo gratum. 4.° Caussalitas moralis, quod nempe Deum moveat ad remunerationem pii operis: quia enim meritum in scientia, qua Deus illud cognovit, est caussa efficiens praemii, quatenus ea Dei scientia seu cognitio est principium & radix decreti, quod re caussat efficienter praemium, quo meritum jure compensetur. En tibi energiam meriti, ac Dei oeconomiam in ejusdem compensatione. Alias nostratum alii conditiones satis probabiliter subjunxere. (*a*)
488 Doctores vero Acatholici iis, quae vera dictat ratio, non adquiescunt, sed hasce ulterius in merito proprio conditiones exposcunt. Videlicet 1.° ut sit opus indebitum: at quodlibet nostrum opus est milleois nominibus Deo debitum. 2.° ut ad eum, apud quem meremur, aliqua ex opere nostro redundet utilitas: quae tamen

(*u*) Id quod multis promovet cit. *Muniess.* d. 28. a n. 17.

(*x*) Conf. *Con.* d. 8. de merito dub. 7. a n. 121. *Mon.* cit. a n. 46. & tr. de Incarn. d. 5. §. 1. & deinceps, *Aran.* tr. de Incarn. l. 3. d. 3. s. 1. a. & deinceps.

(*yz*) Serm. 81. in Cant.

(*a*) Conf. in hanc rem citt. *Suar. Conink. Ris. Mun. Paull. a Concept.* ubi de Conditionib. meriti.

men Deo utilitas ex pio creaturae facto? 3.° ut proportio aliqua fit inter opus & mercedem: nulla tamen effingi potest proportio inter opera nostra & eorum mercedem, seu vitam aeternam, contra Paullum reclamantem *Rom.* 8. 18. & 2. *Cor.* 4. 17. 4.° ut obsequium quod praestamus, nostrum omnino sit; actus vero supernus est ex integro Dei opus, ad quod nempe se habet homo ceu mere patiens, ex 1. *Cor.* 4. 7. 5.° ut sit opus perfectum: at opera cuncta nostra imperfectionibus plena sunt ex *Jacob.* 3. 2. Haec illorum vulgatissima doctrina. (*b*)

489 Porro si adlatae conditiones proprii meriti rationem necessario constituant, actum est de merito superno, nostrumque de eo sanctum dogma nihil est aliud quam nuda fabula, ad fascinandum incautos animos inventa. Ceterum quis sanae mentis non videat, eas potius esse commenta & effugia, aliis interdum erroribus praeindicatis innixa, ne cogantur id admittere, quod ut verum tenuit sacra antiquitas universa, & hodierna Ecclesia catholica profitetur? Singula haec commenta data opera, facilique negotio convellunt nostrates Polemici. Ad eos & nos ejusmodi adversarios legis & veritatis invicte revincendos amandamus.

490 QUAESTIO II. Quae speciatim libertas in merito requiratur, aut sufficiat? ADSERO 1. Requiritur libertas indifferentiae, sive a necessitate, quin sufficiat libertas a coactione. Alioqui pium opus, quod meritum dicimus, non esset merenti ad laudem imputabile; quemadmodum nec opus pravum operanti absque libertate *indifferentiae* in vituperium imputari posset. Fide sanctum ex *Scripturis* & *PP.* quos *supra* dedimus pro exsistentia hujusce libertatis, ad opus bonum & pravum laudi ac vituperio imputabile necessariae (*c*) tum ex sollemni proscriptione prop. III. e quinque famosis Jansenii, *ad merendum & demerendum* &c. Plura de hoc argumento jam praelibavimus (*d*). Ea recole. (*e*) (§)

11. Re-

(*b*) Eam fusius expositam & propugnatam vide, si licet, ap. *Vossium* in disp. 4. Leidensi, *Forbes.* de just. the. l. 5. c. 3. *Budde.* theol. dogm. l. 3. c. 1. §. 14. p. 529. *Limborch.* theol. chr. l. 5. c. 78. §. 13.

(*c*) Ad Tom. III. p. 163.

(*d*) In eodem Tomo p. 178. sqq. tum p. 185. sqq.

(*e*) Conf. item in id ipsum *Aguir.* cit. in Theol. S. Ans. d. 135. e sect. 1. *L'Hermin.* tr. de act. hum. ubi de lib. arb. *Tournel.* t. 1. in adpend. de arbitrii libertate.

OBSERVATIO.

(§) AD ulteriorem sententiae nostrae dogmaticae illustrationem juvat huc advocare celeberrimum *Angelici* locum ex disputatis q. 6. de malo, art. un.

Inquirit ergo S. Doctor in titulo „ Utrum homo habeat liberam electionem suorum actuum, aut ex necessitate eligat „ Ac respondet in corpore articuli „ Dicendum quod quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum; nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur, non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cujus principium est extra „ En tibi doctrinam ipsam quam Iprensis statuit in tr. de grat. Christi l. 6 c. 6. ac saepe alias, & quam mutuari sine dubio potuit a Calvino in antidoto ad canon. sessionis 6. C. Tridentini.

Sub-

491 II. Requiritur vera libertas, nec sufficit existimata; secus enim ad meritum condignum sufficeret gratia iustificans existimata (*f*). III. Requiritur libertas perfecta, nec sufficit semi-plena (*g*). Quia meritum, utpote praecellens opus morale, requirit ex parte principii caussam perfectam, & absolutum voluntatis dominium. Deinde ad demeritum condignum poenae eternae non sufficit semi-plena libertas, uti nec ad obligationem voti, iuramenti & plurium contractuum: ergo nec ad meritum condignum gratiae, & gloriae.

492 IV. Ad meritum sufficit libertas inter actus aequales, cum vaga ad alterutrum necessitate (*h*). Quia eligens inter actus aequales, eligeret cum libertate a necessitate actum prae ejus omissione, quam si vellet, posset eligere: ergo eligeret laudabiliter apud Deum. Deinde Deus est laudabiliter liber in electione suorum decretorum liberorum, cum necessitate disjunctiva ad alterntrum, quibus suis electionibus ideo tantum ratio meriti denegatur, quia non sunt obsequia superiori praestita: ergo & in creatis &c. Tandem aegre aliter potest Christo Domino adseri vera libertas ad suos actus perfectione aequales.

493 V. Actio bona externa imperata non est per se se libera, adeoque nec merens, sed solum ex objecto, ac denominatione adcepta ab actu interno. Etenim secundum se ut summum indifferens est, nec propria bonitate gaudet ac supernaturalitate; quin immo quatenus imperata est ab actu interno, necessaria est. Heinc *Luc.* 21. vidua, quae obtulit *minuta duo*, plus laudatur ex majore adfectu, quam qui cum minore copiosiores pecunias obtulerunt. Est autem, & saepe dicitur, ex adcidenti merens, & ex ea augeri meritum; quatenus exercitio illius intensius, & diutius viget actus internus, a quo imperatur. (*i*)

OBJECTIONES.

494 Obj. *primo* contra IV. Ad. Ejusmodi libertas non sufficit ad moralem imputationem. Nam 1.° nulli in genere moris est imputa-

Subdit autem illico Thomas „ Haec autem opinio est haeretica, tollit enim rationem meriti in humanis actibus; non enim videtur esse demeritorium vel meritorium quod aliquis sic ex necessitate agit, ut vitare non possit „

Pergit insuper „ Est etiam adnumeranda inter extraneas Philosophiae opiniones: quia non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia philosophiae moralis. Si enim non sit aliquid liberum in nobis, sed ex necessitate movemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, praeceptum, punitio, & laus, & vituperium „ Quid in rem nostram clarius, praeclariusque?

Id ipsum saepe alias statuisse Angelicus deprehenditur; ut puta de verit. q. 22. a. 10. O de potent q. 2. ar. 3. p. 1. q. 19. ar. 10. O 1. a q. 13. a. 2. aliisque locis complorimis, quae vel indicare quidem prolixum esset. Ergo unum ex praecipuis doctrinae Jansenianae capitibus olim ante Jansenium praemonstravit Thomas, Scholasticae Dux, atque subvertit.

(*f*) Ea *Suar.* cit. de grat. l. 12. c. 3. & *Mun.* d. 25. n. 3.

(*g*) Favet cit. *Suar.* cum *Ovie.* de merit. tr. 9. contr. 2. p. 1. a n. 4. contra Rip. d. 74. n. 16. Mun. &c.

(*h*) Suffragatur *Mun.* cit. n. 59. cum *Suar. Val. Vaz. Herice* &c. contra Ovie. cit. n. 53 Rip. Esp. &c.

(*i*) Nobiscum plures sunt cum cit. *Suar.* c. 6. & *Esp.* de act. hum. q. 38. a. 1.

gratiam tenuem, nihil obstantibus praecedentibus meritis.

523 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob: ſunt qui intelligant Hieronymum, & eum canonem de reſtitutione ad priſtinum Eccleſiae gradum; & qui praeterea de reſtitutione quantum ad gradum priſtinum immunitatis a poena temporali, in quem non revertitur. Ad 2: omnem ſine limite meritorum fructum redire docet *Th.* (*u*), ſequutus *Theophyl. Hier. Ambr. Anſel.* &c. (*x*). Ipſumque fere omnes cum Interpretes, tum Scholaſtici imitantur. Ergo utrobique S. D. ſuam mentem prodit, non ut certam, ſed ut modo probabilem, heic vero ut conformiorem Conciliis, Patribus, rationi, Deique liberalitati, & promiſſionibus, ab Scriptura explicatis.

524 Ad 3. *N. Mi. ſubſ.* Diſpoſitio recuperandae gratiae neceſſaria eſt ipſa condignitas priſtina meritorum, quae ſublato culpae impedimento redit, adeoque ſufficit, ſeorſum ab alia diſpoſitione, ad integram gratiae & gloriae reſtaurationem. Ad 4. *D. A.* ſi ad iſtam non fuerit jus, & condignitas, *C.* ſi fuerit, uti eſt in caſu, *N.* Ad 5: non tollitur ſtatim poena accidentalis, & temporanea; ſecus aeterna & ſubſtantialis poena, qualis ex ſe erat privatio gratiae & gloriae, reſpondentis meritis praeteritis.

525 Ad 6. *N. Con.* Trid. loquitur de gratia, quae per ſe infunditur in juſtificatione, non de infuſa tunc ex accidenti ex meritis reviviſcentibus. Quid? quod haec ſimul cum contritione quavis tenui, ſunt diſpoſitio ſufficiens ad infuſionem gratiae, reſpondentis tum contritioni, tum meritis. (*y*)

526 QUAESTIO IV. Appendix. Num reviviſcat etiam omnis gratia, vi Sacramentorum collata? AFFIRMO. Id quippe magnopere reputo conſentaneum ſacris Scripturis, & PP. indicantibus, hominem per poenitentiam in priſtinam gratiam, & abundantiam reverti, ſine ullo diſcrimine. Deinde illa gratia ſacramentalis collata fuit per Chriſti merita: ergo ſublato peccati obice, iterum Chriſti merita illam cauſſant gratiam, non ſecus ac meritum noſtrum condignum cauſſat gratiam illi reſpondentem. (*z*)

527 Hinc 1.° reviviſcit pariter gratia, extra Sacramentum merito congruo contritionis comparata. Nam pro ea eadem militat ratio, ac pro gratia ſacramentali. 2.° reviviſcunt cum gratia omnes virtutes infuſae cum priſtina ipſarum intenſione. Nam virtutes ſectantur gratiam quantum ad infuſionem & intenſionem: ergo & quantum ad perfectam reviviſcentiam. 3.° non reviviſcunt ex natura rei priſtinae virtutes adquiſitae. Quia nec deperduntur in poenam peccati, nec adquiruntur actuum merito, ſed exſercitio, pereuntque contrario virtutum uſu. Et experentia quidem diſcimus, poſt juſti-

(*u*) Lect. 1. in ep. ad Hebr. ex c.6.10.
(*x*) In ipſum locum.
(*y*) Recolendi proxime laudati *Suar.* d. 2. n. 3. & 25. & deinceps, *Vazq.* a n. 59. *Rip.* d. 91. a n. 61. *Ovied.* contr. 6. n. 38.
(*z*) Aſtipulantur citt. *Ovie.n.68.* cum *Suar. Val. Bann. Sot.* &c. contra *Vaz. Moncae.* &c.

justificationem non redire pristinam facilitatem ad actus virtutum. (*a*)

CAPUT SECUNDUM

Pertinentia ad Meritum comparate ad personam Merentem.

§. I.

Conditiones in Merente necessariae.

528 QUAESTIO I. An, & quo jure requiratur in Merente status Viatoris? ADSERO I. Requiritur. Quia ex *Joan. 9. Venit nox, quando nemo potest operari*, idest cum merito (*b*). Etenim ille dicitur status viae, in quo actibus bonis, & malis proposita est retributio; ad meritum vero & demeritum requiritur status, in quo proposita sit retributio; ergo requiritur status viae. II. Non requiritur simpliciter, vel ex natura rei, sed tantum ex praesente Dei lege (*c*). Quia nullum est adtributum intrinsecum statui beatifico, cui per se repugnet ratio meriti, praesertim quum coelites multos actus libere exserceant in Dei obsequium. Et Christus quidem in via comprehensor merebatur, ac etiam Deipara.

529 QUAESTIO II. Num & quo pacto requiratur status gratiae? ADSERO I. Requiritur ad meritum condignum gloriae. *TT.* omnes sine lite. Colligitur ex *sacris Literis* ubi docent vitam aeternam esse hereditatem filiorum Dei, e. c. *Rom.* 8. 17. *Coloss.* 3. 24. *Hebr.* 1, 14. & 1. *Petr.* 1. 4. Tum ex proscriptione thesium vulgo Bajanarum (*d*) Porro sine gratia vel homo peccator est, & nequit tum simul habere reatum poenae aeternae, ac jus ad aeternam vitam; vel est in natura pura, & nequit tum actus naturalis supernum praemium promereri, quum sint in ordine prorsus diverso. Adde, nihil, absente gratia, superesse, quod aut personam, aut ab ea productum meritum aeterni praemii condignum reddat.
530 II. Ad meritum congruum tum gratiae, tum gloriae, tum cujusvis alterius praemii non requiritur status gratiae (*e*). Quia enim peccatori multa ab Scripturis, & PP. adtribuuntur merita, ex Christi gratia, quae Deum & possunt movere, & saepe movent ad aliquam retributionem; quin immo istam promisit aliquando Deus peccatorum meritis, quae propterea adpellari solent infallibiliter congrua (*f*). Nec deinde requiritur status gratiae ad meritum congruum relate ad praemium aliis conferendum. Oppositum enim nulla ratio-

(*a*) Legito cit. *Rip.* n. 72. Plura nos in hanc rem ad Tom. VIII. ubi de Sacramentis.

(*b*) Ap. Interpretes cum *Aug.* ibi & *Hieron.* in c. 6. ep. 1. Cor.

(*c*) Consentiunt *Suar.* de grat. lib. 12. c. 35. *Ovie.* contr. 4. n. 22. *Rhod.* de merito q. 2. s. 2. &c. contra Vazq. Esp. &c.

(*d*) Ut puta propositionis XII. & XIII. & XV. & XVII.

(*e*) Favent *Suar.* cit. c. 34. *Ovie.* cit. n. 16. cum communi contra Scot. Med. &c.

(*f*) Lege *Vazq.* heic disput. 218. a cap. 2. & deinceps.

ratione probari potest (g). At vero requiritur status viae: quamobrem coelites nec sibi, nec aliis merentur congrue. (h)

OBJECTIONES.

531 Obj. *primo* contra 1. Ass. Non requiritur status gratiae ad meritum condignum gloriae. Nam 1.° ex *Matth.* 19. per τὸ *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, promittitur vita aeterna obedientiae legis, quin ulla occurat mentio de adoptione per gratiam. 2.° ex *Act.* 10. & *Rom.* 2. Deus non est personarum adceptor, sed gloriam, honoremque tribuit cuicumque operanti bonum: ergo sola operatio bona, seorsum ab statu gratiae, vitam aeternam promeretur. 3.° opus pravum de se meretur poenam, quin procedere debeat ex habitu aliquo naturam destruente: ergo & bonum opus suapte natura meretur praemium, quantumvis ex habitu naturam elevante non procedat. 4.° ex August. (i) lege naturae constitutum est ut boni beatam, mali miseram vitam ducant: ergo bonitas operis secundum se, absque ullo ad statum gratiae respectu habito, aeternam promeretur vitam.

532 ℞. N. *Ass.* Ad 1. prob: adoptio per gratiam, seu conditio necessaria ad aeternam vitam, quamvis ibi non expliceiur, tacite fertur, ac subintelligenda est; quemadmodum & fides, de qua pariter ibidem nulla mentio. Ad 2: inculcant Scripturae Deum non esse personarum adceptorem contra Judaeos, qui putabant se solos tanquam populum electum a Deo, dilectumque prae ceteris ad regnum divinae gratiae & gloriae pertinere. Adceptor deinde personarum is est, qui ad qualitatem personae non conferentem ad meritum adtendit, non autem qui qualitatem conducentem ad meritum spectat: cum itaque vita aeterna solis justis propositum bravium sit, personas non adcipit Deus dum hanc justitiae qualitatem in personis adtendit.

533 Ad 3. *C. A.* quoniam ut crimini debeatur poena, nulla seorsum a crimine exigitur conventio seu promissio; qui enim alterum laedit, justitiam violat, & hoc ipso, nullius interventu conventionis, ex justitia satisfacere tenetur. Et *N. Con.* quia ut bono operi merces ex justitia debeatur, conventio ulterius, aut promissio intercedere debet: at vero Deus non nisi regenitis & adoptatis per gratiam coeleste regnum pollicitus est. Ad 4: sermonem non instituit August. de vita beata supercoelesti, sed de beata generatim sumta: ejusque sensus est, lege aeterna constitutum esse, ut boni bene, ac mali male recipiant; adeo ut qui boni sint bonitate naturali, naturalem beatitatem nanciscantur, qui vero boni bonitate superna, supernam beatitatem: haec autem superna bonitas statum gratiae necessario importat.

534 Obj. *secundo* contra 11. Ass. Ad meritum congruum requiritur status gratiae. Nam 1.° ex 1. Cor. 13. non habenti carita-

 tem,

(g) Teste Ovie. cit. n. 17. contra Suar. Sot. &c.
(h) Consentit Suar. cit. contra Vazq. (i) De lib. arb. l. 1. c. 6.

tem, gratiae comitem, nihil prodest. 2.° nequit Dei inimicus Deum sibi facere alicujus boni debitorem; at omne meritum secundum gradum suum constituit debitorem eum, apud quem meretur. 3.° alioqui posset peccator mereri congrue suam justificationem: unde haec esset ex operibus, & non omnino gratuita, contra Paullum in Epist. ad Rom. per totam.

535 R. N. Ads. Profecto ex *Th.* (k) *videtur congruum, ut homini operanti secundum suam virtutem* (per vires auxiliantis gratiae) *Deus recompenset secundum excellentiam suae virtutis*. Et ex *Aug.* nuper laudato (l) *quis autem dicat, eum, qui jam caepit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri?* Ubi primo fidei actui verum meritum in adultis gentilibus adscribit, scilicet congruum. Hoc item pacto dicuntur in Scripturis peccata eleemosynis redimi, ac id genus alia; congruum enim est, ut Deus per haec superna obsequia aliquatenus moveatur ad praemium conferendum. Porro omne meritum fundatur in gratia, scilicet vel in sanctificante, ut condignum; vel in auxiliante, ut congruum. Nec aliud intendit *D. Th.* (m)

536 Ad 1. prob: sensus Paulli est, quod sine caritate nihil opera valeant per se, & proxime, aut condigne ad vitam aeternam, non autem, quod nihil valeant de congruo. Quod si ad literam verba Paulli adcipias, nec peccatori aliquid prodest orare, nec valet ipse aliquid impetrare, nec ullatenus se ad justificationem disponere: quae plane ac similia nemo unus catholice sentiens admiserit. Ad 2: nequit peccator Deum sibi facere debitorem ex justitia, secus ex congruentia, & decentia, quae respicit, non personae conditionem, sed actionis sanctitatem & proportionem, ut in ea fundetur. Ad 3. C. A. cum *Th. Scot. Ferrar. Bellarm. Mol. Vaz.* ap. & cum *Suar.* (n). Nihil enim peculiare obstat huic merito. Et *N. Con.* Justificatio, habita ex merito congruo, utique fundata in priore gratia auxiliante, esset gratuita; exinde enim solum fieret, ut esset gratia pro gratia, sicuti interdum loquitur *Aug.* (o)

537 QUAESTIO III. An, & quo jure praerequiratur in persona merente fides re ipsa exsistens, quam vocant actualem? ADSERO I. Potest infidelis ante fidem mereri congrue; uti patet in exemplis, quae sibi objicit, nec omnino solvit *Delugo* (p); quare dici potest, fidem non re, sed vel re, vel in voto esse initium salutis (q). II. Ad justificationem debet simpliciter praecedere re ipsa fides, uti constat ex *Trid.* (r) III. Ut Justus exserceat meritum non requiritur actus fidei, sed sufficit illustratio supernaturalis diversae ratio-

(k) P. 1. 2. q. 114. a. 3.
(l) L. de praedest. SS. c. 2.
(m) P. 1. 2. q. 112. art. 2. ad 3. & q. 114. a. 2. & 3. & alibi.
(n) Heic c. 34. n. 3. & c. 37. n. 2.
(o) E. c. epist. 106. praefat. ad Ps. 31. & tr. 44. in Joan. = Recolendi in idem argumentum *Suar.* cit. c. 31. n. 1. & 3. & c. 37. a n. 4. & *Vaz.* heic d. 218. c. 1. & 5.
(p) In tr. de fide d. 12. s. 3.
(q) Consentit *Suar.* in tr. de fide d. 12. sect. 4.
(r) Sess. 6. c. 5. sqq.

tionis. Quippe justus non est pejoris conditionis, quam peccator & infidelis. Ac insuper *Trident.* ubi ex instituto agit dogmatice de operibus, per quae justus suam auget justitiam, inter singula speciatim requisita nullam plane ingerit de actu fidei mentionem (s) At diminute nimis procederet, si necessariam reticeret conditionem. (t)

§. II.

Vota & conatus personae merentis.

538 QUAESTIO I. An pura creatura non modo sibi, sed etiam alii possit mereri condigne gratiam & gloriam, aut aliquid iis adnexum? NEGO (u). Quia nequit quis jus, quod habet ad praemium, in alium transferre, vel donando liberaliter, vel alienando; quum jus istud ex Dei ordinatione adfixum sit personae merenti ad propriam ejus gloriam, & gratiam. Quod si ipsum transferri fingas, postularetur praemium operi non promissum. Diximus *pura creatura*, nam ex Christi meritis nobis adplicatis confertur saepe virtute illorum gratia, cui de condigno respondet gloria.

539 QUAESTIO II. An possit quis sibi mereri condigne primam gratiam auxiliatricem, vel sanctificantem? ADSERO. Neutram potest. Non primam, quia nullum omnino meritum praecedere intelligitur primum auxilium, scilicet in genere meriti compensandi, non autem praecompensati. Non secundam; tum quia nequit quis alii mereri condigne remissionem peccati lethalis, nec quoad culpam, nec quoad poenam, ex communi (x); adeoque nec sibi; tum quia implicat contradictionem quod opus merens primam gratiam, dignitatem repetat a prima gratia, ista se habente pro priori naturae ad se ipsam. Potest vero quis mereri congrue primam gratiam habitualem, e. g. per contritionem. (y)

540 QUAESTIO III. Num possit justus mereri condigne finalem in gratia perseverantiam? NEGO. Et certe non tanquam fide sanctum; nec enim id clare indicat traditio, nec ullus Scripturae locus; sed tanquam probabilius, & communius (z). Quippe in praesenti rerum providentia non est promissa haec perseverantia bene operantibus, ne unquam sint desides in bonis operibus; immo monentur justi, ut semper timeant, ut 1. *Cor.* 10. *Qui se existimat stare, videat, ne cadat.* At posset in alia rerum providentia; quum posset mereri auxilia efficacia usque ad mortem coelitus ministranda; haec enim non sunt bonum praestantius, quam gloria & gratia, quam utique nunc justus meretur.

QUAE-

(s) Ad Sess. 6. c. 16.

(t) Consentit merito cit. *Mun*, d. 26. num. 57. cum *Oxea*, *Vazq. Rip.* &c. contra Delugo, La Croix l. 2. n. 14. &c. De iis nos fusius in theolog. Morali-dogmat. ubi de virtut. theolog.

(u) Cum *Suar.* de grat. l. 12. c. 16. cum communi.

(x) Cum *Suar.* cit c. 24.

(y) Legito *Mun.* d. 28. a num. 36.

(z) Cum *Suar.* c. 26. *Rip.* d. 94. s. 1. cum *Th. Cai, Val. Vaz. Bellar. Bec.* &c.

541 QUAESTIO IV. Num justus mereatur condigne gratiae augmentum, & conservationem physicam sub conditione, quod nullum accedat peccatum gratiam evertens? Adsero. Meretur augmentum ex *Trid.* (*a*). Quia in opere justi nihil deest ad meritum condignum illius augmenti, nec ex parte operantis, nec ex parte operis. At non meretur ejusmodi conservationem; quia gratia justi, licet nullum superveniat meritum, quandocumque defuerit peccatum, conservatur a Deo, vel ex Dei lege, vel quia nulla creatura exigit tunc gratiae destructionem: ergo seorsum ab exsistentia primae gratiae, non est meritum ad ejusdem conservationem. (*b*)

CAPUT TERTIUM.

Pertinentia ad Meritum comparate ad remunerantem Deum.

542 QUAESTIO I. Quo pacto ut meritum sit condignum requiratur Dei promissio & acceptatio tanquam favor extrinsecus in ratione praemii certo conferendi? Adsero. Non requiritur ut tale sit meritum acceptabile, sive in actu primo; sic enim aequalitatem praefert cum praemio: secus vero ut tale sit meritum acceptatum, vel in actu secundo; sic enim praeter eam aequalitatem, vis quaedam est aut energia obligans ad collationem praemii, quae non nisi ab acceptatione ac promissione Dei oriri potest. Quid autem Deum obliget homo, nisi retributionem ejus merito pollicitus sit? Ita vero perspicue adparet, quo jure Deus apud *PP.* cum *Aug.* (*c*) & *Fulgent.* (*d*) *sit nobis debitor*; & cur deinde actus superni coelitum, & aliorum, qui sunt extra viam, non sint merita in actu secundo, secus in actu primo condigna gratiae & gloriae; quippe quibus divina deest acceptatio. (*e*)

OBJECTIONES.

543 Obj. Ut meritum acceptatum vel in actu secundo condignum sit, non requiritur Dei promissio & acceptatio. Nam 1.° in humanis filius meretur apud patrem, & servus apud dominum absque promissione: ergo haec non includitur sub ratione meriti apud Deum. 2.° promissio non inducit obligationem nisi cognita, & acceptata; at multi condigne merentes aut ignorant, aut possunt non acceptare divinam praemii promissionem. 3.° mala opera non egent pacto, ut condigne mereantur poenam: ergo nec bona, ut mereantur praemium. 4.° Christus multa dona promeruit antiquis Patribus, citra pactum & promissionem. 5.° Dei promissio nullum addit operi valorem, quo in se melius ac dignius efficiatur opus: ergo ad rationem meriti supervacanea est. ℟. *N.*

(*a*) Sess. 6. c. 10. & can. 24. & 32.

(*b*) Favet cit. *Rip.* d. 92. n. 2. contra Suar. c. 26. n. 36.

(*c*) Enarrat. in Ps. 109. & de verb. Apost. serm. 158. alias 16.

(*d*) In lib. ad Monimum in prol.

(*e*) Nobiscum sunt *Suar.* cit. c. 17. & 18. *Rip.* d. 82. num. 7. cum *Th. Scot. Trid. Mogunt.* &c. *Coninck* d. 8. dub. 4. *Pau. a Conc.* heic tr. 14. d. 2. n. 36. *Mun.* d. 29. n. 5. contra Vaz. Moncae. Esp.

544 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob. *D. A.* merentur in iis, quae ex aliis titulis non funt debita, *Efto*: in iis, quae alioqui debeant gratis praeftare, *N. A.* & *Con.* Deus poteft millenis titulis a nobis cuncta opera exigere: unde ut haec fint connexa cum praemio, ad quod Deus obligetur, fimpliciter neceffarium eft aliquod Dei pactum. Ad 2: ut obliget promiffio, fatis eft, ut adceptetur virtute a merente; vel per fe, vel per alium nomine ipfius, e. g. ab Adamo ut capite humani generis, vel a Chrifto ut glorificatore, vel ab Ecclefia ut matre. Quod fi quis non adceptet, aut cedat juri, fibi orto ex divina promiffione, nulla eft ceffio, nam ubi Deus adulti merita coronare decrevit, hoc ipfo tanquam fupremus Princeps ejufmodi ceffionem nullam & invalidam reddit.

245 Ad 3. *N. Con.* Peccatum, quum fit injuria, hoc ipfo dat parti laefae jus ad punitionem; at meritum, quum fit obfequium, quod aliunde multis titulis exigi a Deo poteft, non dat hoc ipfo jus merenti ad remunerationem. Ad 4: antiquis Patribus conceffa eft gratia ob praevifa Chrifti merita, ex pacto facienda. Ad 5. *N. Con.* Etfi Dei promiffio opus non efficiat melius; at complet ejus proportionem cum praemio, cui propterea illud reddit condignum, & certo connexum.

546 QUAESTIO II. Num Deus compenfet meritum ex virtute propriae juftitiae, quam dicunt commutativam? Adfirmo (*f*). Primum enim ejufmodi juftitia eft in Deo magna perfectio abfque indecentiae umbra. Deinde in meritis noftris relate ad praemium, totum intervenit, quod ad propriam juris, & juftitiae rationem exigitur, nam heic eft *tantum pro tanto*, *pacto firmatum*. Id quod diferte profequitur *Compton Carleton* (*g*). Huc adplicanda quae *fupra* in id ipfum praemifimus. (*h*)

547 QUAESTIO III. Quo fenfu dicatur Deus compenfare in coelis meritum ultra condignum? Adsero I. Non intelligitur, quod beatis donet omnibus ex pura liberalitate novos gradus gratiae, ac gloriae fubftantialis ultra dignitatem omnium meritorum. Quia *reddet unicuique fecundum opera ejus* ex *Rom.* 2. ideft generatim non aliter, ac fecundum menfuram gratiae, & meritorum (*i*). II. Intelligitur, quod Deus communiter & ut plurimum compenfat ultra condignum quoad beatitudinem adcidentalem. Ac infuper intra latitudinem praemii jufti effentialis, utpote non indivifibilis (uti dici folet de pretio rerum in humanis, quod dividitur in fummum, medium, & infimum) Deus lege fua taxat merito condigno praemium fummum ex liberalitate, ficuti culpae fupplicium infimum ex mifericordia, illam puniendo e contrario citra condignum;

(*f*) Cum *Suar.* c. 30. *Mun.* cit. n. 17. *Compt.* tom. 1. d. 35. f. 5. n. 1. cum *Bellar.* *Rayna.* *Arria.* *Praep.* *Pau.* a *Cont.* cit. num. 39. &c.

(*g*) Proxime cit. n. 6.

(*h*) Ad Tom. II. p. 144. n. 133. & 140.

(*i*) Suffragantur cit. *Suar.* cap. 31. & *Ovie.* cit. contr. 5. n. 86. cum *Merat.* & *Vega.*

gnum; intra cancellos tamen moralis aequalitatis. (*k*)

548 III. Intelligi debet, quod extra communem ordinem; ex aliquo peculiari titulo conferr liberaliter ob quamdam aequitatem, & decentiam novos gradus gloriae essentialis, e. g. Beatis Eucharisticis, ex titulo Unionis adsumptivae, & identicae Christi beatitatis ab ipsis reproductae (*l*). Non enim est, cur terminos adfigamus Dei liberalitati, quam ipse superaffluentem ostendit *Matth.* 20. 13. & *Luc.* 6. 34. Neque vero quod justitia sua remuneret exactissime merita, tollit quominus ejus liberalitas ex specioso quopiam titulo adfluenter superexcedat.

549 Jam vero disputatis hucusque dogmatice & scholastice de merito salutari tractatio antiquaria pro nostro instituto subcedat; qua nempe monumentis sacris, profanisque ejusdem meriti dignitas praeclare commendatur.

(k) Conferendus *Suar.* proxime laud. VIII. ubi de effectu primario Sacramenti

(l) Ex disputandis *inferius* ad Tom. SS. Eucharistiae.

CLASSIS VIII.

MONUMENTA ANTIQUITATIS

pro Merito theologico.

E RE MARTYROLOGICA.

1 *Interrogaverunt eam custodes camini* (*) *mulier, quid quaeris? Respondit Mulier*, mori heic ut vivam & videam *cum filiis meis* (**) Dominum Jesum Christum, *quem infelix* Julianus *ausus est negare. Tunc ministri praecipitaverunt eam in caminum ignis.*

(*) parati jussu Juliani Augusti ad comburendum christianos quoslibet sacrificare diis abnuentes.

(**) duobus infantulis, quorum unum gerebat in ulnis, alterum trahebat ad manum.

S. Mulier anonyma M. invicta, Nicomediae sub Juliano Augusto (ex *Act.* S. Zenonis & Socc. n. 16. ap. Bolland. supra citt. p. 303.)

Bollandianis proxime laudatis haec Acta eo praesertim titulo maxime suspecta sunt, quod illud adferant de camino christianis parato; id quippe cum moribus callidissimi Juliani in rebus christianorum, quos humaniter tractare semper adfectavit, conciliari minime potest. Haec illi in comment. praev. n. 7.

Ceterum etsi versipellis Imperator simularet frequentius, velle se cum christianis humaniter, vel potius non inclementer agere, ex iis, quae supra produximus p. 33. sqq; constat autem ab hoc callido proposito saepius incaute defecisse, atque aperta vi christianos esse persequutum: quod instar plurium testantur ap. Theodoret.

doret. in hist. eccl. l. 3. c. 15. SS. Juventinus & Maximinus, & iidem Scutarii ac stipatores Juliani, quos idem porro, *clementiae larva deposita*, ut inquit cit. Theodor., *gravibus atque acerbis tormentis excruciatos hac vita privavit*. Ut taceam, propter confessionem Christi ejusmodi jussu tormentis, neeique addictos referri Domitium monachum ap. Chronicon Paschale, Arthemium ducem militum in Aegypto ap. Amm. Marcell. hist. l. 22. c. 11. &c.

* Sic autem (ut plura mittam, quae videre possis ap. *Greg. Nazianz.* orat. 2. & 3. in Julian. *Theodoret.* cit. l. 3. c. 7. & 27. *Sozom.* l. 5. c. 9.) viperinum, quo aestuabat Imperator, odium in gentem christianam volens nolens passim prodebat.

Ex iis itaque nihil veri plane similius, quam ut Julianus ob constantiam in confessione Christi, quam praeferunt Acta, Zenonis, Paterni ac multo plurium, ferina rabie commotus, de repente extra se raptus, clementiae larva deposita, praeceperit (ex *Act.* n. 14.) *ut jam omnia tormentorum genera cessarent, & aut votiva sacrificia christiani diis offerrent, aut recusantes ibidem* (in caminum ignis ardentis) *demergerentur*. Ergo saltem ex hoc capite, quod Anonymae Martyris nostrae mirandum facinus spectat, neutiquam, me judice, suspecta sunt, sed sincera; esto ex aliis capitibus interpolationis suspicionem ingerant & mihi; quae tamen modo discutere nihil adtinet.

His jam vero pro sinceritate nostri documenti praejactis, quis in mirabili Heroinae fortis exemplo propriam non deprehendat rationem meriti in eo sitam, quod opus bonum possit Deum movere ad remunerationem, immo & ipsum promissis fideliter stantem sine dubio induat? Eo maxime quod Anonyma generosissima interventu Martyrii eam remunerationem ceu mercedem, praemium, coronam in coelis habendam intenta mente procurarit? Cuinam nempe haec adscripseris absque proprio merito? Ceteroqui siquidem perperam eum Ecclesia universa nuncupaveris Martyres Corona martyrio debita insignitos a Domino. Subnectere huic exemplo possis alia propemodum innumera SS. Martyrum, quorum venerandae Adloquutiones eo expresse tendunt, ut *propter coronam gloriae*, quam interventu Martyrii promerere putabant, hoc impigre & constantissime subire pergant. Eorum nonnullos in scenam produximus in cit. Adpend. a p. XLII.

2 ... *Porro* inter bona opera summum hoc esse ac beatissimum omnium, *pro Deo mortem ultro oppetere*.

S. Symeon Episc. Seleuciae & Ctesiphontis in Perside, adhortans eos qui interficiebantur utforti animo essent, in cruentissima Saporis II. persequutione, quam *supra* memoravimus p. 30. sqq.,

in urbe regia Persarum, ut conjicio, an. circ. 341. (ex *Act.* Sancti & Socc. quae descripsit Sozomen. hist. l. 2. c. 8. sqq. secundum editionem cit. Ruin. p. 636. n. 3.) Recolitur Sancti & Socc. memoria ap. Latinos d. 21. Apr. ap. Menaea Graecorum d. 14. ejusdem mensis.

Haec plane non modo invicti Symeonis, sed & priscorum vulgo Patrum & totius Ecclesiae veteris sublimis opinio de morte pro Deo ultro sublata. Hac enim de caussa a primis usque seculis Martyres adficiebant honoribus, eorum, quos nunc Sanctos Confessores vocamus, memoria penitus intermissa. Quod quidem testantur Acta perantiqua Martyrum, vel a nostris oculatis testibus excepta, vel magno pecuniarum pretio redemta; eorumque venerationis ac pietatis ergo publica in ecclesiis pene ubique lectio: tum preces publicae, quas fidelium conventus super eorum sepulcra fundebant: festa itidem anniversariis ipsorum consecrata martyriis: tabulae demum ecclesiasticae, quas Fastos, Syllabos, Diptycha, Kalendaria, Martyrologia dixerunt, in memoriam & honorem Martyrum institutae, de quibus plura ad Tom. IV. a p. 208. & saepe alias. Quis autem bene sapiens tanto super cetera, quae pro Deo possint homines perpetrare, facinori propriam deneget rationem meriti theologici, seu, quod eodem recidit, vim & energiam, quae per se se Deum moveat ad remunerationem supernam?

3 *Si autem Christi nomen intemeratum servavero* (*) *recipiam ab eo in die judicii* immortalitatis mercedem.

(*) Christum videlicet, qualibet etiam tormenta perferens, confitendo.

S. Basilius Presb. Ancyranus Julianum Augustum adloquens, crudeli martyrio animum praeparans (ex *Act.* Sancti n. 5. Ea citavimus in Adp. p. xviii.)

Porro qui mercedem immortalitatis sibi conferendam credebat, meritum ea condignum praemittendum esse pro certo habuit.

4 *Nos vero* propter Deum nostrum, *ut christianos decet*, morimur, *non eum negantes, quoniam ipse est vita nostra. Quemadmodum scriptum est* (*) *ut unum Deum adoremus & illi soli serviamus*; ita enim & facimus.

(*) Deuteron 6. 13.

S. Pherbute V. M. sorore vidua & ancilla feminis christianis ad martyrium paratis sociata, Mauptem seu magorum pontificem, ac duos magistratus, eas tacite adlicientes ad negandum fidem Christi, generose ac sapienter adloquens (ex *Act.* quae vulgarunt Bolland.

laud. ex ms. cod. latino biblioth. Vaticanae, collato cum mss. graecis ejusdem & Venetae Biblioth. n. 1. Recole Adpend. ad p. XLIX.)

Habes in exemplo Pherbutes & Sociarum praxim egregiam sacri apophtegmatis, quo mox audivimus ejus fratrem Symeonem Socios adhortantem ut mortem pro fide Christi constanter subirent. Sed & hujusmodi exemplis passim scatent Adloquutiones Martyrum; quemadmodum & aliis, quibus & castimoniae, & caritatis, & patientiae, & ceterarum fere omnium virtutum usus, quibus propriam meriti rationem catholice adscribimus, mirifice commendatur. Sed ea tamen omnia brevitatis studium nos mittere compellit.

E R E   L A P I D A R I A   S A C R A.

5 IMP. CAES. FLAVIVS CONS
TANTINVS AVG. PACIS ET
IVSTITIAE CVLTOR. PVB.
QVIETIS FVNDATOR. RELI
GIONIS ET FIDEI AVCTOR
REMISS. VBIQVE TRIB. FINI
TIM. PROVINC. ITER RESTI
TVI FEC. CXIIII. *   * *Spatio* 114. *milliariorum.*

In Hispania olim, in Via publica vulgo de la plata *prope Emeritam ap. Moralesium in Chr. Hisp. t.* 1. *l.* 10. *c.* 34. *fol. verso* 395.

Cernis in antiquissimo seculi IV. ineuntis Marmore epitomen plurium, eximiorumque Meritorum Piissimo Constantino perbrevi elogio inscriptam. Haec autem ex sola maiorum traditione recensere videtur laud. *Morales*, quin alium testem aut documentum innuat. Ergo ne, inquies, genuinum reputandum hoc Marmor? Porro quod ejus stilum spectat, ab illa aetate minime alienum videtur. At veri quidem simillimum est, christianum ejus auctorem consulto Constantinum hujusmodi praeconiis, ceu illis undequaque dignissimum exornandum suscepisse.

Sed haec tamen quod res fieri potuerit, recte probant, minime vero quod exsequutioni mandata sit. Quod insuper nullus, quem viderim, ex adcuratis Inscriptionum collectoribus hanc exscriptam tradiderit, suspicionem plane ingerit illam pro genuina vulgo non haberi. Quocirca non nisi in fide Moralesii, alias satis adcurati & critici, hanc illa occupet sedem.

6 MANDROSA HIC NOMINE OMNIVM GRATIA PLENA. FIDELIS IN XPO. EIVS MANDATA RESERVANS. MARTYRVM OBSEQVIIS DEVOTA TRANSEGI FALSI SECVLI VITAM. VNIVS VIRI CONSORTIO TER QVINVS CONIVNCTA PER ANNOS. REDDIDI NVNC DNO RERVM DEBITVM COMMVNEM OMNIBVS OLIM. QVAE VICXIT ANN. PLM. XXXIII. DP. VIII. KAL. FEBRVARIAS CONS. AGINANTI FAVSTI V C.   *A. C.* 483.

Extra Urbem in S. Paulli via Ostiensi, olim in pavimento inter 5. *&* 6. *columnam ap. Margarin. p.* VII. *n.* 76; *modo tamen cura & studio Cl. & Eruditissimi Abb. Galleti, in claustro coenobii, ubi exscripsi.*

 Ha-

Habes in praeclaro & dogmatico Marmore Matronam pietate insignem, gratia plenam, adimplentem Domini mandata, obsequiis martyrum perpetuo devotam. Certum itaque majoribus nostris fuit divinam legem meritorum exfercitio servari posse; quam utique sic a Mandrosa servatam fatentur atque depraedicant. Anne Novatores haec inficiantes, meliora cogitarunt?

Ecquis autem *Aginantus* ille *Faustus* sub cujus *Consulatu* Mandrosa deposita, scilicet an. Ch. 483. ut ibidem adnotat Margarinus? In Fastis Panvinianis adpellatur *Anicius Faustus*. In Lapide Gruteriano sub p. 1067. 5. *Anicius. Acilius. Aginatius. Faustus. V. C. & Inl. Praef. Urbi. Vice. sacra. Judic.* VI. Subcessiones Petavianae Consulum Romanorum ad eum annum habent, *Faustus solus* vel *post Consul. Trocondi*, qui praecedenti an. 482. Consulatum gesserat cum Severino Juniore collega. Almeloveenus in suis Fastis scribit *Anicius Faustus = fine coll·ga*. Relandus denique unice *Faustus* adponit. Quod autem Fastos spectar, *quoties* (inquit *Noris.* in ep. consulari pag. olim 475.) *Consul plura cognomina ferebat, postremo tantum in fastis signabatur*. Porro quandoque fallit haec regula: quippe e. c. sub an. 146. Claudium Severum nonnulli fasti Claudium dicunt, alii Severum: sub 221. Gratus Sabinianus in iis Gratus nuncupatur, in illis Sabinianus: sub 226. aliqui Alexandrum dicunt, quem alii Severum: sub 238. eundem modo Pontianum adpellant, modo Proculum: nihilo tamen secius adductus a Norisio canon plerumque apud fastos observari consuevit. Quocirca nihil prohibet, quominus Faustus Consul, quem *Aginantum* praenominat Lapis noster, & Gruterianus *Anicium* &c. idem cum eo sit, quem unice *Faustum* laudati fasti dixerunt, quibus praiverant *Marcellinus*, *Laterculus Colbertinus*, *Chronicon Alexandrinum*. Confer praefationem consularem *Hadriani Relandi* praefixam commentario *Petri Relandi* fratris de fast. consular.

Quodnam autem praenomen Fausti, *Aginantus* ne, secundum nostrum Lapidem, aut *Aginatius*, secundum Gruterianum; adeo ut hoc vel illud corrigendum sit, Eruditi divinent.

Hunc itidem Faustum Consulem, retulit alius Lapis apud cit. *Gruter.* p. 1062. 5. Mirari exinde subit, tria haec saxa Consularia reticuisse *Muratorium* in Classe v. Consulari ad an. 483.

Ad eum ipsum, Urbis Senatorem, una cum Symmacho, exstat epistola XXXI. *Alcimi Aviti* Viennensis Episcopi ap. Bibl. PP. Lugd. t. 9. p. 576. sq. Tum inter epistolas *Ennodii* Episcopi Ticinensis frequens occurrit nomen Fausti; ejusque Consulatus, Quaestura, Praefectura, Patriciatus variis in locis commemorantur. Hic vero fortasse *Faustus junior* est, Consulatu functus an. 490. cum Longino; ejusque pariter meminerunt Lapides ap. *Reines.* p. 913. n. LXVI. *Feetvv.* p. 494. *Murat.* p. 414. 2. tum authentica quaedam donatio anni 491. ap. *Mabill.* in supplem. rei dipl. p. 89. quae sic ha-

habet, *P. C. Flavii Faufli junioris*; hoc eft anno proximo poft Confulatum Flavii. Legito *Sirmondum* in nota (*a*) ad epiftolam 3. Ennodii.

De hoc Faufto juniore monet nos *Relandus* ad an. 490. Almeloveenum conjicere, quod ille fuerit, qui *Aginautius Fauftus* dicitur in Vet. Infcript. Hallucinatus tamen eft Reland; haec enim conjicit Almeloveenus nobilcum de Faufto I. Confule abfque collega, non de Faufto II. Juniore, quemadmodum patet ad evidentiam unicuique legenti Almeloveenum in Anicio Faufto V. C. p. 251. fq.

Ex iis tamen omnibus id certum eruas: in re fububfcura nos & ceteros hoc in capite laudatos non nifi conjectando adferta noftra propofuiffe. Quod fi *Aginautus* ille noftri Marmoris fit Fauftus Junior, illius aetas ad an. 490. revocanda eft.

7 HIC REQVEISCIT IN PACE
BEATAE. MEMORIAE
EVSESIA. SACRA. DÑO
PVELLA. CVIVS. PROBA
BILIS * VITA. INSTAR
SAPIENTIVM PVELLA
RVM SPONSVM EMERVIT
HABERE XPM
CVM QVO . . .

* Hoc eft *virtutum meritis probatiffima*.

Auftae in Delphinatu Galliae ap. Maffei. de antiq. Gall. ep. 20. n. VII. *p. 97.*

Adlufiffe videtur Author Epigrammatis ad eam parabolam ex *Matth.* 25. 7. fqq. de Virginibus prudentibus, quae quum lampades fuas oleo, feu merito virtutum ornaffent, ad virgineas cum Sponfo Chrifto adveniente nuptias admiffae funt.

8 IN HOC TOMOLO QVIESCIT IN PACE
BONAE MEMORIAE FAMOLA DEI
DVLCITIA SÃNC MOREBVS OPTIMIS
VOLVNTATE DI . . . CHARITATE
LARGISSIMA QVAE VIXIT PLVS
MENVS. ANN. XXXV. OBIIT
IN PACE NON KAL MAIAS
X. P. C. BASILI. V. C. CONS
INDICTIONE QVARTA DECIMA *A. C.* 551.

Viennae Delphin. in eccl. PP. Dominicanorum ap. ipfum Maffei. epift. 20. n. XXV. *p.* 102.

Advertis, nullo monente, laudari heic Dulcitiam a fanctis moribus, & a profufiffima erga pauperes, aut miferos caritate.

In Annum 1. poft Confulatum Bafilii junioris V. C. nempe an. 542. incidit Indictio V. atque adeo in annum x. poft Confulatum Bafilii, feu 551. incidit Indictio XIV. Ita quidem rem ut certam praemittimus cum Interpretibus faftorum Confularium, quibus accedere vifus eft *Fleetwood* p. 515. laudatus a *Reland.* in faft. ad an. 548. Adcurate igitur noftro infcribitur Marmori annus 551.

B O-

9 BONIΦA ☧ MNHMION

Η ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΘΛΙΨΕΩΝ ΥΠΩΜΟΝΙ ΕΛΠΙΔΑ
CΩΤΗΡΙΑC ΚΑΤΕΡΓΑΖΕΤΕ ΠΑCΙΝ ΟΥΝΗΜΙΝ ΤΟΙC ΗΘ
ΘΟΥCΙΝ ΖΩΗC ΑΙΩΝΙΟΥ ΤΥΧΙΝ ΠΡΟCΚΙCΘΩ ΚΑΙ Η ΤΗC
ΥΠΟΜΟΝΗC ΠΡΑΞΙC ΔΙ ΗC Κ, ΠΟΛΛΟΙ ΖΩΗC ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΕΤΥΧΟΝ
ΟΘΕΝ ΚΑΤΩ Ο ΠΑΜΠΑΝ ΑΜΑΡΤΩΛΟC ΗΥΞΑΜΗΝ ΤΟΥ ΒΙΟΥ
ΤΟΥΤΟΥ ΤΗΝ ΠΑΡΟΙΚΙΑΝ ΑΔΙΚΟΝ ΕΚΦΥΓΙΝ Κ, ΓΕ ΕΥΞΑ
ΜΕΝΟC ΤΟΥΤΟΥ ΕΤΥΧΟΝ ΜΑΤΗΝ ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΕΠΙ ΤΗΝ
ΔΙΚΑΙΟCΥΝΗΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗΝΑΙ Ο ΠΑΝΤΟC ΤΟΙΝΥΝ ΤΟΥ
ΑΝΕCΘΗΤΟΥ ΒΙΟΥ ΗΤΟΙΜΑ ΕΛΘΗΤΩ ΜΕΤΑ ΤΗC ΕΝ ΧΡΩ
CΥΝΔΟΥΛΗC ΜΟΥ Κ, ΤΙC ΤΑΥΤΑΤΗC ΜΟΥ ΜΗΤΡΟC ☧

Videlicet

Bonifae Monumentum

Multarum tribulationum tolerantia ſpem ſalutis operatur. Omnibus igitur nobis aeternae vitae conſequutionem optantibus adhaereat etiam patientiae exſercitium; propter quam & multi vitam coeleſtem conſequuti ſunt. Unde ego (heic jacens) admodum peccator, precatus ſum vitae hujus incolatum obliquum effugere, & hoc precatus adſequutus ſum gratis e vita in juſtitiae ſtatum tranſmigrare. Univerſae igitur habetis vitae delictum. Condonetur cum conſerva mihi in Chriſto, & patientiſſima mea Matre.

Catanae effoſſus eſt hic Titulus an. 1766. latine in hunc modum verſus a V. C. Franc. Tardia, ap. Gabrielem L. Caſtellum in nova collect. veter. Inſcript. Siciliae, edita an. 1769. in claſſ. 17. num. 13. p. 243. ſq.

Clarum hunc Collectorem conſulito in expoſitione perantiqui & dogmatici Epigrammatis, quod veram meriti rationem exſercitio ſupernarum virtutum adeo manifeſte adtribuit.

10 PANDE TVAS PARADISE FORES SEDEMQVE BEATAM
ANDREAE MERITVM SVSCIPE PONTIFICIS
. . . .
NUMQVAM DE MANIBVS TIBI LEX DIVINA RECESSIT
ELOQVIVM DOMINI VIXIT IN ORE TVO *&c.* *A. C.* 529.

Cajetae, uti ſupra ad Tom. IV. p. 405. n. 3.

11 HOC AVGVSTE QVIDEM . . . .
. . . .
DEVOTVS DOMINO VIXISTI CORDE FIDELI
PRESBYTERI OFFICIVM SVB PIETATE GERENS
LARGVS PAVPERIBVS DIVES TIBI CARVS AMICVS
DIVINA LEGIS JVSSA VERENDA COLENS *&c.*

Romae olim in coemeterio S. Traſonis & Saturnini ap. Murat. p. 1834. 2. *ex Sirmondo.*

Poſſunt itaque rurſum ex priſca traditione obſervari ab hominibus juſſa ſeu mandata divinae legis; & magno quidem cum apud Deum, tum apud homines merito. THEO-

12 THEODORA QVE VIXIT ANNOS XXI M VII.
D XXIIII IN PACE EST BISOMV
AMPLIFICAM SEQVITVR VITAM DVM CASTA AFRODITE FECIT AD ASTR
A VIAM CHRISTI MODO GAVDET IN AVLA RESTITIT HAEC MVNDO
SEMPER CAELESTIA QVAERENS OPTIMA SERVATRIX LEGIS FIDEIQVE
MAGISTRA ☧ DEDIT EGREGIAM SANCTIS PER SECVLA MENTEM INDE ℙ EXIMIOS PARADISI
REGNAT ODORES ♡ TEMPORE CONTINVO VERNANT VBI GRAMINA RIVIS
EXPECTATQVE DEVM SVPERAS QVO SVRGAT AD AVRAS HOC POSY... PVS TVMVLO
MORTALIA LINQVENS FVNDAVITQVE LOCVM CONIVNX EVAC... IANS
DEP. DIE.....
ANTONIO ET SYACRIO CON *A. C.* 382.

Romae in hortis coenobii S. Laurentii extra muros ap. Donat. in supplem. Murat. t. 1. pag. 188. 1. e schedis Stoschianis.

Titulum valde mutilum, & variantem, fuisque ut par est, usitata methodo carminibus distinctum, dederat *Gruter.* ad p. 1177. 5. ex membranis Bibliothecae Palatinae, de quibus fuse disseruimus supra in Tom IV. a p. 199. ubi de cultu Sanctorum. Quin & ipsum exhibuerat *Spon.* in itinere t. 3. p. 13.

Quanta sane Tituli energia pro dogmate confirmando! Ea legenti sese ad evidentiam prodit. Nec ab ea quidem satis unquam se expedient, qui nolunt legem servari posse, & bona opera ad obtinendum paradisum necessaria exigi.

Dicitur heic de Theodora *est bisomu*, videlicet deposita est in bisomo, seu loculo, qui duo corpora capiebat; bisomum quippe seu disomon graece est sepulcrum duorum corporum, trisomon trium, tetrisomon quatuor. Antiqui siquidem tametsi plura simul corpora eidem tumulo inferrent, alterum tamen nunquam alteri substernebant, sed ita collocanda curabant, ut sibi invicem ordine subcederent, & loco discreta responderent. Id quod Christiani praesertim religioni duxisse videntur jam a primis temporibus.

Quippe *Conc. Autisiodorense* sub an. 578. can. 15. praescripsit, *non licet mortuum super mortuum poni*, idemque an. 589. confirmavit *Matisconense* II. can 17. ap. Harduin. in collect. CC. t. 3. ad eos annos; ac serius *S. Bonifacius* Archiep. Mogunt. in statutis cap. 19. ap. Dacher. in spicil. t. 9. p. 65. Quin & *S. Gregorius* l. 3. dial. c. 23. col. 332. edit. Maurinae videtur ejusdem moris tanquam vulgo adcepti meminisse. Quod si ad testimonia Lapidum huic nostro similium deveniamus, haec propemodum innumera, ferentia *bisomum*, *trisomum*, aut *quadrisomum* recensere licet. Nonnulla instar plurium dabunt *Reines.* class 20 n. 40. 43. 289. &c. *Gruter.* p. 1053. 7. *Fabrett.* cap. 8 p. 571. n. 11. *Bold.* p. 286. sq *Cangius* in gloffar. lat. art. *bisomus* & *trisomus* & *quadrisomus*, *Gutber.* de jure vet. Pontif. t. 21. *Aringh.* in Roma subt. l. 1. c. 26. n. 21. p. 159. sq. Conf *Salmas.* in plinianis exercit. in polyhistora C. Jul. Solini t. 2. p. 1203. sqq. ad pag. 86. ubi de Cyri Sepulcro.

HOC

13 HOC MEMBRA POST VLTIMA TEGVNTVR FAT A SEPVLCRO
BEATAE THEODLECHELDIS INTEMERATAE VIRGINIS
GENERE NOBILIS MERITIS FVLGENS STRENVA MORIBVS
FLAGRAVIT IN DOGMATE ALMO *A. C. circ. 662.*

In Ietro parthenone Suessionensis dioecesees apud Galles in parte antica marmorei Tituli Theodlecheldis Abbatissae primae ipsius parthenonis ap. Mabillon. in annal. ord. Benedictini t. 1. l. 15. n. 4. p. 456. ad an. 660.

14

LIMINE VIRGINEO HIC SPLENDIDA MEMBRA QVIESCVNT
INSIGNES ANIMAS CASTIS VELAMINE SACRO
CRINIBVS IMPOSITO CAELVM PETIERE SORORES
INNOCVAE VITAE MERITIS OPERVMQVE BONORVM
NOXIA VINCENTES CHRISTO IVVANTE VENENA
INVISI ANGVIS PALMAM TENVERE PERENNEM
ASPIDE CALCATO SPONSI VIRTVTE TRIVMPHANT

LAETANTVRQVE SIMVL PACATAE IN SECVLA MISSAE
EVICTIS CARNIS VITIIS SAEVOQVE DRACONE
OBLVCTANTE DIV SVBIGVNT DVRISSIMA BELLA
NAM CVNCTIS EXVTA MALIS HIC CORPORA CONDVNT
TANTVS AMOR TENVIT SEMPER SVB LVCE SACRATVS
IVNGERET VT TVMVLO SANCTARVM MEMBRA SORORVM
ALVVS QVAS MATRIS MVNDO EMISERAT VNA

FLORIBVS ET VARIIS OPERVM GEMMISQVE NITENTES
LVCIS PERPETVAE MAGNO POTIVNTVR HONORE
ADVENTVM SPONSI NVNC PRAESTOLARI IVBENTVR
VESTE SACRA DOMINO COMPTAE DONANTE BEATAE
IMMORTALE DECVS NVMEROSA PROLE PARENTES
AETERNO REGI FIDEM PIETATE SACRARVNT

AD CAELVM MITTET PARITER DOMVS VNA SEPVLCRI
MIRIFICO GENITRIX FOETV QVAE QVATVOR AGNAS
PROTVLIT ELECTAS CLARIS QVAE QVATVOR ASTRIS
EMICVIT CASTO DONO COMITANTE MARIA
LAETATVR GAVDENS GERMANIS SEPTA PVELLIS
INGRESSA TEMPLVM DOMINI VENERABILE MVNVS
ACCIPIVNT DVROS QVONIAM VICERE LABORES

NOMINA SANCTARVM LECTOR SI FORTE REQVIRIS
EX OMNI VERSV TE LITERA PRIMA DOCEBIT
HVNC POSVIT TITVLVM NEPTIS TAVRINA SACRATVM

Vercellis in Cathedrali ap. Murat. p. 1903. n. 5. ex Francisco Regerio Canonico Vercellensi.

Conjectat *Murat.* ex nominibus sororum Virginum ac fortasse Martyrum, eas, subindeque praeclarum Titulum ad IV. aut V. Chr. seculum pertinere. Mihi vero ejusdem stilum, seriem, & reliqua adjuncta expendenti verisimilius videtur ad tempora longe recentiora referendum esse. Nec enim in iis sequioris aevi aetatibus non occurrunt interdum virorum & feminarum praenomina a seculis

culis remotissimis desumta, e. c. *Camillus* de Lellis, *Caesar* Baronius &c.

Vides jam hoc Titulo egregie comprobata plura dogmata; nempe de salutari & supernaturali bonorum operum merito, de coelo empyreo, de virginitate Deo grata, de laudabilitate patientiae, constantiae, innocentiae, pluriumque Virtutum.

14 O FELIX DVM VITA FVIT QVAM DI . . . MARITO

. . . .

VRBICA SVBTRAHERIS CVNCTIS DEFLENDA PROPINQ . . .

REDDITA PRO MERITIS CAELESTIA REGNA RETENTA &c.

Romae, *uti supra ad Tom.* IV. p. 406. n. 5.

15 *Aete*RNA DOMVS . IN QVA NVNC IPSA SECVRA QVIESCIS

. . . . . .

. . . SANCTIS PRO MERITIS ET OPERA TANTA ☧

. . . . . .

. . . . SED PRO FACTIS AD ALTA VOCARIS

. . . .

. . . . D. N. CL. IVLIANI. AVG. IIII. ET. FL. SALLVSTI. CON. *A.C.* 363.

. . . . . .

Apud Cl. Fabrettum, uti supra ad cit. Tom. IV. *p.* 410. *n.* 17. *ubi speciosissimum Epigramma integrum tradidimus.*

Hoc autem Consulare quum sit, fugisse miramur Relandum ad an. 363. & Muratorium in classe v. Consulari ad ipsum annum.

Jam vero ex duobus iis postremis Titulis meridiano sole clarius est, in vulgatissima Majorum nostrorum sententia propter merita bonorum operum, aut illorum virtute retribui eorundam authoribus aeternam vitam.

His merito adnecti possent Epitaphia a seculo v. ac deinceps usque ad x. viris feminisque aliquot sanctitatis nomine conspicuis dicata ap. Collectores inscriptionum & alios eum *Ughell. Mabillon.* &c. in quibus nempe sancta illorum merita, hoc est pia opera, gesta, virtutes profusis interdum laudibus efferuntur, tanquam verae sanctimoniae fructus, signaque indubia, atque coelestibus obtinendis gaudiis oppido necessaria in adultis.

E RE LAPIDARIA PROFANA.

Illustrandae more nostro CONCORDIAE FIDEI ET RATIONIS pro sancto dogmate perpauca heic proferimus specimina meritorum profanae gentis, quibus haec videlicet institutis, erectisque Votis, Aris, Lustrationibus, aliisque id genus monumentis pro certo habebat Deos oppido demerere suos; quemadmodum praemonuimus ad p. 391. sq. quae recolere non pigeat. De Votis ergo, Templis, Aris, Sacrificiis, tanquam de potissimis eorum existimatione meritis nonnihil hoc Capite delibanda duximus.

16 *Vota.*

DEO . AETERNO
SACRVM
L. POMPONIVS
FVNDANVS
CVM SVIS. OMNI
BVS. VOTVM. L.
SOLVIT φ φ

Valentiae Edetanorum apud Hispanos, uti supra ad Tom. II. p. 111. n. 4.

17

DEO TVTELAE AEMILIVS SEVERIA
NVS MIMOGRAPHVS POSVIT

Tarracone, antiquissima juxta ac nobilissima Hispaniae urbe in Provincia Cataloniae, uti supra in cit. Tom. p. 34. n. 4.

18

PROVIDENTIAE DEORUM.

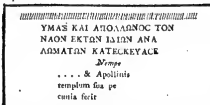
Ro-

* *Romae olim, uti supra in eodem Tomo p.* 286. *n.* 21.

In ejusmodi Saxa Votiva passim incurres apud Musea profana, & collectores Lapidum ethnicorum. De votis id genus plura, & adcurate quidem *Thomasin.* in comment. de donariis.

* *Templa.*

19

ΥΜΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝΟϹ ΤΟΝ
ΝΑΟΝ ΕΚΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΝΑ
ΛΩΜΑΤΩΝ ΚΑΤΕϹΚΕΥΑϹΕ

Nempe

. . . . & Apollinis
templum sua pe
cunia fecit

Iconis ap. Murat. p. 128. 2 *mittente B:nardo.*

Quemadmodum hoc deo Apollini, ita & reliqua ethnicorum templa publica cuidam alicui falso numini sacra erant. De prima ejusmodi templorum origine multa disputant Authores, nobis tamen nihil penitus exploratum. Primum, de quo in sacro Codice mentio fiat, illud est, quod Dagoni idololatria Philistaeorum extruxerat ex 1. *Reg.* 5. 2. An eo quodpiam antiquius? Porro fama erat ap. *Laërt.* l. 1. seg. 112. Epimenidem Cretensem philosophum septem Graeciae sapientibus adnumeratum, primum domos atque agros expiasse, delubraque erexisse, ipsumque Athenis aedificasse *fanum verendarum dearum. Herodotus* l. 2 hist. & *Strabo* l. 1. geogr. primam templorum inventionem Aegyptiis deferunt; alii vero cum *Luciano* de d. Syr. Assyriis; e quibus subinde templorum constructio ad graecos & romanos una cum idololatria propagata sit, primo apud illos conditore Deucalione, & apud istos Jano, seu Fano, vel potius Romulo, qui in Urbe a se condita sub an. circ. ante Christum natum 752. monente *Livio* dec. 1. c. 1. Jovi Feretrio templum in Capitolio erexit.

Anne templum aliquod ethnicum, e. c. Beli, quod omnium primum vulgo habetur, sit quovis alio, vero Deo dicato vetustius? Eruditus *Banierus* in explicat. Mythol. t. 1. l. 3. c. 5. adseveranter ait, quolibet pagano antiquius fuisse templum illud portatile (ut vocant) seu Tabernaculum, quod *Exod.* 36. jussu Domini Moses extruendum curavit ante an. Mundi 2553. quo sanctissimus Propheta vivere desiit. (Adcuratam ejus imaginem tradidit praeter alios *Calmet.* in dict. bibl. art. *Tabernaculum*.) Quoniam Templum Salomonicum completum & absolutum ad an. Mundi 3000. quod primum sub proprio nomine Templi solo adfixi atque inhaerentis, Deo O. M. sacrum legimus, multo recentius illo Beli cuiquam facile videri potest.

Verum & de ipso Mosaico templo seu tabernaculo vehementer ambigere licet, num ceteris quibusque paganis templis antiquitate praestiterit. Sicut enim ante legem Mosaicam tot inter Aegyptios obtinuerant superstitiosi ritus erga falsa numina, e. g. sacerdotum, sacrificiorum, victimarum, donorum, quibus ea impense colebant, & quos alte animis imbiberant primores Israëlitae, qui Aegyptiis pridem convixerant, uti aperte ostendunt frequentes illorum in deserto idololatriae; sic facile & consequutiona satis verisimili opinari possumus, jam tum Aegyptios aras pariter ac templa suis numinibus erexisse.

Insignis est in hanc rem *Chrysostomi* locus, qui hom. 6. ad eum Matthaei Evangelistae locum *ecce stella, quam viderant Magi* &c. sic disserit „ne opineris Deo indignum quod Magi per stellam vocentur, „ hoc enim modo omnes Judaeorum ceremonias, omnesque ritus „ & sacrificia, & purificationes & neomenias & arcam, templum„ qua ipsum reprobabis; siquidem haec omnia originem a rudita„ te gentium traxere. Deus enim ob salutem deceptorum se coli „ passus est per ea, per quae illi daemones antea coluere, aliquan„ tulum illa in melius inflectens, ut eos paullatim a consuetudine „ revocaret, & ad philosophiam altiorem perduceret„ Haec ille, cui magna ex parte adcinere videntur *Theodoret.* serm. 7. & *Hieron.* in c. 5. Matthaei & in 4. ad Galat. & epist. ad Evagr. aliique. Prae ceteris vero *Joan. Spencerus* de legib. Hebraeor. ritual. t. 2. diss. integra 6. a pag. 1885. Aegyptiorum templa ipso etiam Mosaico Tabernaculo longe antiquiora fuisse pluribus, & jure quidem, promovet. Ipsum conferre ne pigeat.

De templis ethnicorum, eorumque antiquitate, varietate, forma, ceterisque conditionibus plura dabunt *Hoffmann.* & *Morer.* art. *Templum*, *Guther.* de vet. jur. pontif. urbis Romae l. 3. c. 1. sqq. *Banier* cit. l. 3. c. 5. Ipsorum deinceps mentio in profanis Lapidibus satis frequenter occurrit ap. ipsorum Collectores *Smetium*, *Lipsium*, *Gruter.* *Reines. Fabrett. Maffei. Murat.* &c. tum in Numis veterum Imperatorum, in quibus effigiata templa saepe conspicimus ap. *Mediobarb.* *Bandur.* aliosqua Numographos.

20

ISIS . . . . .
SERAPIS . VESTAE . DIANAE SOMNI . . . .
. . . . ITEM
DEDICATIONE . TEMPLI . ET . SERAPIS
DEO . . . .
. . . ONIBVS . NEMAVSENSIVM . ET . ORNA
MENTA . R . . . SINGVLIS . . . XV . ITA . VT
IN . PVBLICO . VESCERENTVR . DISTRIBVI .
IVSSIT . INQVE . EIVS . DOMVS . &c.

Nemausi olim ap. Gruter. p. 84. 1.

Occurrit heic sollemnis Dedicatio seu Consecratio Templi Isidis ac Serapidis; plerumque siquidem apud profanos Lapides Dedicatio & Consecratio, quemadmodum & apud christianos, pro uno eodemque religionis exercitio usurpantur, quidquid unus vel alter unam diserte ab alia distinguat, e. c. apud *Grut.* p. 12. 1. & p. 14. 16. Porro ex partitione cit. *Gutheri* l. 3. c. 12. varia fuerunt Dedicationum genera constituta; aut enim sacrae vel votivae fuerunt, aut honorariae; publicae seu privatae; quippe diis dedicabant urbes, urbium ve moenia, aras, signa, vota, areas, theatra, aedes, aediculas, lararia, gymnasia, amphitheatra, rem familiarem, & reliqua id genus pene omnia: ceteris tamen inter paganos sumtuosior, sollemnior, religiosior, & sacratior (sacrificia si demas) Templi Dedicatio fuit, perpluribusque ritibus atque ceremoniis celebrata; putabant enim in sacratis templis illico & praecipue suo praesidio praesentes tota majestate adesse Deos, quibus ea dedicabantur. Quocirca dum ea frequentabant, incredibili quadam reverentia & horrore adficiebantur, adeo ut nec socium adloqui, nec mutire, nec hiscere, nec spuere auderent. Heu! pudeat christianum populum alectum, & ab ethnica plebe templa Dei digne revereri ediscat.

Prima omnium quarumcumque Dedicatio, quam ex certo documento noverimus, ad eam revocanda est, quam ex *Genes.* 28. 18. & 31. 45. & 35. 14 ac 20. Jacob peregit, quum lapidem illum erexit in titulum, seu altare, uti legunt nonnulli cum *Hieron.* ac super illum oleo ceu sancto chrismate delibutum summo Numini sacrificium obtulit; id quod pluribus sacri Interpretes in eum locum persequuntur. Inter ethnicos vero profanam quamlibet Dedicationem e ritibus Aegyptiorum originem duxisse, nullus dubito.

De paganis Templorum, & quarumlibet aliarum rerum Dedicationibus, quae passim obvia sunt apud profana Musaa, Antiquarios, Numographos, abunde pertractant *Salmas.* in exposir. duar. Inscipr. veter. *Van Dale* in schediasm. de consecr. ethn. *Brisson.* de formul. & sollemn. pop. Rom. verbis l. 1. a p. 125. cit. *Guther.* l. 3. fere per tot. *Mazoch.* in mutilum Campani Amphitheatri Titulum, cap. 3. in adjecta diatriba de Dedicat. a p. 79. quibus addendus *Herodianus* hist. l. 4. a n. 2. ubi de Consecrat. Rom. Impp.

21

MARTI GRADIVO TEMPLLVM COMMVNI
VOTO ERECTVM

Hipae apud Hispanos, uti supra ad praecitatum Tom. II. p. 36. n. 9.

Arae,

Arae.

22

ARA . POSITA . ASSTANTE . SACERDOTE . SEX
EREVSINA . SECVNDO . VT . VOVERANT . MA
XIMVS . ET . MAXIMINVS . FIL I IMP. IMP. COMM
ODO. AVG. PIO. FELICE IIII. ET. VICTORINO. II. COS

SOLI INBICTO MITRE
M . VLPIVS . MAXIMVS . PRAE
POSITVS . TABELLARI .
ORVM . ARAM . CVM
SVIS . ORNAMENTIS
ET . BELA . DOMINI
INSIGNIA . HABENTES
N. IIII
VT . VOVERAT . D. D. *A. C* 183.

Romae olim in aedibus Maffeiorum ap. Gruter. p. 35. 1. & 129. 6.

Complures de Ara ethnicorum ritus nos edocet Lapis . Ara quidem ex more ac sensu veterum fuit locus quidam purus & sacer, elevatus e terra, destinatus caedendis immolandisque victimis, fundendisque precationibus praeparatus. Eruitur haec Arae descriptio ex *Varron.* l. 4. de ling. lat. & l. 5. de div nom. *Jul. Pollux.* l. 1. c. 1. *Isidor.* etymol. l. 15. c. 4. Exploratum porro est ex *Festo* art. *Altaria*, *Servio* in ecl. 5. & 3. Aeneid. *Virg.* *Tacit.* l. 2. hist. *Arnob* l. 7. cont. gent. *Augustin.* 4. civ. c. 20. absque ullo dubio Aram & Altare idem omnino fuisse apud ethnicos , ac utrumque nomen pro uno eodemque usurpatum promiscue . Nihilo secius in Lapidibus literatis ex communi , perpetuoque , ni fallor , usu scriptum ubivis repereris *Ara* , nuspiam *Altare* . Merito subinde *Muratorio* p. 129. 9. inspectus est Faventinus ille Lapis e Tondutio TEMPLVM ET ALTARE DEAE PALLADI .

Sacram Arae, seu Altaris originem jure repetas a Noë Patriarcha , quippe qui ex *Genes.* 8. 20. egressus ex arca aedificavit altare Domino, ac super illud obtulit holocausta . Verisimile quidem est primaeva Mundi sacrificia ex *Gen.* 4. 3. a Cain & Abel fratribus super altare aliquod fuisse oblata , sicut & proxime subsequutorum Patriarcharum ; at de illis nulla, quod sciam, alicubi mentio . Profanam vero apud ethnicos originem religiosissimis juxta ac sapientissimis Aegyptiis jure adscribit *Cael. Rhodig.* l. 18. lect. antiq. c. 37. col. m. 1032. post *Herodot.* in Euterpe, quibus calculum vulgo ferunt Eruditi cum citt. *Berthald.* c. 7. §. 1. & *Banier* l. 3. c. 6. ferme sub init.

Jam

Jam vero quod nostrum spectat Lapidem, sive unus ille fuerit, sive duplex, praefert in primis Sacerdotem, cujus erat Arae etiam Deo votae Dedicationem peculiari ritu peragere: deinde ornamenta, nempe coronas laneas, quibus aras cingere consuerant, ac cetera, quae ad ejus decorem, rationemque sacrificii in ara erant necessaria: adde certi generis imagines, in lapideis aris scalptas, quae occurrunt plurimae, ut puta genii, corollae, Pegasi, gryphi, flosculi, leones, corvi, catelli, dii, deae: demum tabellas, habentes insignia domini, vel dii Solis, cui Ara dedicatur; si nempe pro ET BELA cum *Sirmondo* & *Guthero* corrigas fabrile mendum ac legas ET TABELLAS, cujusmodi occurrunt apud Gruterianas Inscriptiones p. 110. 3. p. 172. 7. p. 174. 7.

Arae diis aut Imperatoribus, aut heroibus aliis dedicatae apud Antiquarios, Numographos & Musea occurrunt passim. Cetera bene multa eruditionem de Ara ethnica concernentia vide sis ap. cit. *Rhodig.* l. 6. c. 16. *Guther.* l. 3. c. 6. *Bertbald.* in l. integro de Ara, *Banier* c. 6. *Salmas.* in expositione ac notis ad Aras Dosiadae.

23

HAEC EST ARA PRIMOGENITI DEI

Romae ol.m in Capitolio ap. Suidam in Lexico art. Αὔγουστος ὁ Καῖσαρ. *t. 1. p. m. 377. ex edit. & vers. latina Aemilii Porti de an. 1705.*

Audiatur laudatus *Suid.* interprete Porto. „ Augustus Caesar „ facto sacrificio Pythiam (alias *Pithium Apollinem*) interrogavit, „ quis post ipsum imperaturus esset; illa vero respondit, *me puer* „ *hebraeus diis beatis imperans hanc aedem relinquere & ad orcum re-* „ *dire jussit: abi igitur nunc silens ab aris nostris* „ Augustus igitur „ ex oraculo egressus in Capitolio aram erexit, cui literis latinis „ inscripsit HAEC EST ARA PRIMOGENITI DEI. „ Suidam haec effatum cum plausu exscripserunt *Niceph.* hist. l. 1. c. 17. *Baron.* in adpar. ad Annal. §. 25. *Guther.* proxime cit. l. 3. c. 6. p. 272. & *Petr. Berthaldus* in lib. sing. de Ara c. 29. §. 1 & 2. ubi haec addit „ Quae „ res anno circiter U.C. 752. eodem quo Christus anno natus est, „ fertur contigisse; ruente scilicet ad exortum tanti luminis ac nu- „ minis Gentilium superstitione„

Laudatus *Baron.* qui Arae locum adsignat in Capitolio e regione rupis Tarpaejae, ubi nunc prostat Deiparae Basilica, dicta ex caussa *Ara coeli* titulo nuncupata, iis qui Suidae circa eventum hunc fidem adhibuerunt, adnumerat *Cedrenum* in comp. historiar. Hic autem ubi agit de hoc eventu p. 182. n. 84. edit. Paris. 1647. quin suam proferat sententiam, haec habet „ Eusebius narrat, Augustum „ Delphos profectum de subcessuro sibi oraculum consuluisse; & „ quum vates nihil responderet, sciscitatum caussam cur oraculum „ con-

„ conticuerit, hoc responsum tulisse, Me puer hebraeus &c „ Titulum vero Arae ab Augusto inscriptum omnino reticet. Miror autem, *Xilandrum* in adnotat. ad hunc Cedreni locum n. 84. p. 10. ad calcem tomi 2. Cedreni, remittere lectorem ad Suidam ubi nos eum protulimus, nec ulterius animadvertere, apud Cedrenum, vel Eusebium deficere Inscriptionem, quam Suidas recitat, & post eum Nicephorus, Cedreno recentior.

Jam vero peroptarem equidem adferret Suidas suae narrationi testem. Eam quippe, si mea me non fallit diligentia, ex veteribus Augusti biographis testatur nullus. Lege *Tit. Livium, Sueton. Dionem, Luc. Florum, Plutarchum, Egesippum, Tacitum, Solinum, Jul. Frontinum, Vellei. Paterculum. Sext. Aurelium, Sext. Rufum*; at in iis quidem omnibus ubi particulatim Augusti gesta, passiones, vota, pietatem referunt, altum videris de oraculo & Ara silentium. Adde, difficile credi, tam insignis Arae palam in Capitolio positae aliquando non meminisse Justinum, Tertullianum, Eusebium, aut alium unum ex vetustis Patribus.

Hac quidem de caussa *Sam. Basnag.* in Annal. polit. eccl. ad an. Ch. 1. n. 3. sqq. t. 1. p. 178. & oraculum & aram ad fabulas in officina recentiorum Graecorum cusas amandat. Iis praeterea subjicit, quod ex *Tullio* l. 2. de divin. n. 116. & *Plutarch.* de orac. Pyrrh. jam Pyrrhi temporibus Apollinis oraculum versus facere desierat. Tum quod ea exstructio Arae cum praefato epigrammate quammaxime Augusti moribus repugnabat; quippe qui ex *Sueton.* in Aug. c. 93. externas religiones, & judaicam ipsam summopere contemnebat.

Ceterum, ut verum fatear, nihil bina haec postrema Basnagii argumenta me movent. Non primum, quia enim & Tullius Augusto vetustior, & eo recentior Plutarchus de vate Apolline loquuti sunt, prout oracula fudit, non Augusto & sub hujus tempora, sed aliis ac sub diversas Tullii ac Plutarchi aetates. Fieri autem quam optime potuit, ut una vice pro re adeo singulari responsa daret vates ligata oratione, quantumvis frequentius alias aut semper soluta redderet. Nec deinde secundum, nam si des illud vatem, Deo adflante & cogente oraculum effudisse, ad eum modum, quo Sibyllae praenuntiasse mysteria reputantur, plane consequens est, ut Augustus adflante itidem & cogente supremo Numine, eidem Aram inscripserit.

Illud autem de tanta re antiquorum omnium silentium, primo eventus teste *Suida*, X sub Seculum florente, quem non deterreat? Quod si *Eusebius* a Cedreno adductus eventum & oraculum in ea verba retulerit, facile conjectaverim & pariter Inscriptionem retulisse; quam tamen aut Cedrenus idem, aut ejus amanuensis, aut editor per incuriam omiserit. Quo sane locupletem rei testem haberemus.

Ut

Ut ut denique sit de nostris & Basnagianis conjecturis, statuamus oportet, Inscriptionem adductam, donec ulteriora pro ejus authentia, quam magnopere optarem, documenta adfulgeant, saltem inter vehementer suspectas ac dubias reponendam esse. Quam tamen ubi de Aris ethnicorum agimus nos consulto producimus, ut nostratibus Scriptoribus nihil tale ambigentibus, dubium, quod, si liceat, solvant, ingeramus. Inde vero ad certos ethnicis Sacrificiis inscriptos Titulos progredimur.

Sacrificia.

24

Mediolani, uti supra in praememorato Tomo II. p. 35. n. 8.

Ectypon istud est vulgarium & perfrequentium apud profanas gentes Sacrificiorum. Alterum ex peculiaribus; immo & praecipuis adnectere illis juvat.

25

TAVROBOLIO MATRIS *Deum* MAgnae *Ideae Diae*
QVOD FACTVM EST EX IMPERIO MATRIS *Diae*
DEVM
PRO SALVTE IMPERATORIS CAES. *Tit.* AELI
HADRIANI ANTONINI AVG. PII PP
LIBERORVMQVE EIVS
ET STATVS COLONIAE LVGDV*Nensis*
L. AEMILIVS CARPVS IIIIII VIR AVG*ustalis* ITEM
DENDROPHORVS
VIRES EXCEPIT ET A VATICANO TRANS
TVLIT ARA ET BVCRANIVM
SVO IMPENDIO CONSACRAVIT
SACERDOTE
Quinto SAMMIO SECVNDO AB XV. VIRIS
OCTABO ET CORONA EXORNATO
CVI SANCTISSIMVS ORDO LVGDVNENS.
PERPETVITATEM SACERDOTIi DECREVIT
APP*io* ANNIO ATTILIO BRADVA T*ito* CLOD VIBIO
VARO.COS.
Locus Datus Decreto Decurionum A. C. 160.

Lugduni effossus in Foro veteri, seu Veneris an. 1704. *mense Decembri ap. Bozium, Clarum Lapidis Interpretem in tom.* 2. *monumentor. Reg. Academiae Paris. Inscript. p.* 475. *sqq.*

Habes sub nomine *Taurobolii* Cybele Matri Deum sacri, inter cetera quaeque Paganismi sacrificia suis oblata diis peculiarissimum, utpote in mactato Tauro, ejusque cruore in expiationem excepto speciosissimis sub ritibus peractum. Videlicet qui Taurobolio consecrandus & expiandus esset, in scrobem profundam demittebatur: deinde scrobs ipsa sternebatur tabulis, quae variis pertusae erant foraminibus: super has praeterea tabulas taurus auratis cornibus immolabatur, ejusque sanguis per foramina defluens, a subjecto homine oculis, naribus, capite, ore, pectore, scapulis, toto denique corpore excipiebatur; isque hac ratione dicebatur expiari, lustrarique; adeo ut viginti totos annos purus omnino, mundusque haberetur.

Hujusce sacrificii plures antiqui Lapides meminerunt ap. *Gruter.* p. 29. 8. & 10. sqq. & p. 30. 1. sqq. *Reines.* class. 1. nn. 40. 41. 42. *Guil. Fleetwood.* in sylloge par. 1. p. 11. sqq. *Fabrett.* Inscript. dom. c. 9. n. 520. sqq. a p. 655. *Salmas.* in Ael. Lamprid. ubi

ubi de Antonino Heliogabalo cap. 7. p. m. 803. sqq. *Van Dale* in diss. de orig. & rit. sacri Taurobolii sparsim, *Murat.* p. 30. 2. sqq. cit. *Bozium* p. 505. Quin & ipsum perspicue ac eleganter descripsit *Prudent.* in peristeph. hym. 14. S. Romani a versu 1010. ferme sub fin. innuitque aperte *Ael. Lamprid.* ubi de Heliogabalo c. 7. Matris Deum, inquit, sacra adcepisse, ac *Tauroboliatum* fuisse; quo quidem nomine audiebant qui eo expiabantur in scrobe, sanguineo tauri profluvio; necnon *Jul. Firmicus Maternus* l. de error. prof. relig. c. 28. sub fin. ubi Paganis una cum Taurobolio vehementer improperat *Criobolium*, quo sacrificio arietum sanguis immolabatur. Et vero nec *Tertull.* de praescript. c. 40. nec *Origen.* l. 6. cont. Cels. nec *August.* de civ. l. 7. c. 26. iis ab aliquibus adjecti, quidquam exserte, me judice, de sacro Taurobolio adfati sunt.

Primus ex notis hucusque Lapidibus hic noster praefatum sacrum commemorat, non autem ille de *Aureliana Oppidana*, quem ex Grut. p. 30. 4. retulerunt *Reines.* cit. clas. 1. n. 40 & *Vandal.* cit. c. 1. p. 7. qui nempe designat Coss. Aprum II. & Pollionem, qui Consules processerunt an. Ch. 176. Quo circa jam anno 160. quo gerebant Consulatum Appius Annius Attilius Bradua, & T. Clod. Vibius Varo, Romanis illud institutum fuit. Num & antea jam fuerit longe vel paullo ante praefatum annum? Minime mihi liquet ex certo documento. Perduravit tamen ejus usus apud ethnicos ut minimum ad usque an. Ch. 390. quo anno Consules laudantur Valentinianus Aug. IIII. & Neoterius in Lapide, qui Taurobolium, Crioboliumque perceptum refert ap. *Vandal.* p. 9.

Idem hic *Vandalius* cap. 1. p. 5. sq. adserit simpliciter, consulto Gentiles hoc sacrum mutuatos esse a Christianis, vel hos saltem eo ritu imitari voluisse. Quoniam, ait, inaudierant saepe saepius Pagani ab Christianis, quam maxime inter illos praedicari mysticam quandam expiationem, liberationem ac regenerationem per sanguinem Jesu Christi, ipsosque plurimum in ore habere, se se ab omni sceleris macula ejus sanguine lotos esse atque mundatos. Ea propter ethnici ne minori praerogativa seu beneficio gaudere viderentur, hoc Taurobolii sacrum, quo regenerarentur, & ab omnibus emacularentur sceleribus commenti sunt. Haec ille; quae quidem ut nudam ominationem & qualemcumque conjecturam admittere non abnuerim; scimus enim ex epistola *Juliani* Augusti ad Ursacium & ex aliis testimoniis gentem ethnicam complures ritus & mores e Judaeis & Christicolis excepisse; tum ex laud. *Jul. Firmico*, ac *Tertulliano* in lib. de praescript. c. 4. & aliis recentioribus cum *Boter.* hist. vel relat. univ. par. 4. l. 1. pluribusque compilatis a *Lualdo* de propagat. Evangelii in Occidente t. 2. p. 45. daemonem multos nostrorum Mysteriorum typos suo profano cultui inter illos addixisse; ac fieri quidem potuit ut hocce cruento sacro se Christi Redemtoris aemulum ostendere contenderit: minime vero ceu firma

 ad-

adferta, quum nullo queat firmo comprobari argumento, ita rem eveniffe.

Taurobolii facrum pulcra & perfecta repraefentat imagine cit. *Boz.* post p. 508. Pluribus de eodem differunt citt. *Reinef. Fleetw. Fabret. Salmaf. Vandal. Prudent.* laudatus denique *Bozius*, cui tamen cum *Banierio* in explicat. fabul. l. 3. c. 10. in hoc exponendo argumento primas deferre minime aufim. Adde *Guther.* cit. l. 4. c. 19. *Montfauc.* antiq. explic. t. 2. par. 1. l. 3. c. 11. *Spon.* in difquifit. antiq. diff. 7. p. m. 143. *Pitifcum* in Lexico Romanar. antiq. art. *Taurobolium* ac reliquos de facrificiis Paganorum differtatores jamjam indicandos.

Neque vero minus defipere plerumque vifus eft Idololatrarum grex in ceteris quibufque votis, facrificiis, hoftiis, victimis, quas paffim fuis numinibus immolavit; ut barbarum illum ac plufquam ferinum filentio obvolvam ritum homines, pueros, virginefque mactandi. Immenfa Sacrificiorum genera, multaque rituum in quovis genere varietas utramque paginam prolixo calamo adornatam oppleretet. Hoc unum pro noftro inftituto animadvertiffe fufficiat, quod facrificia quaelibet, cum de rebus inanimantibus incruenta, tum cruenta de viventibus, primaevam duxerint originem ab iis, quae in exortu mundi Cain & Abel fratres fummo Conditori obtulerunt ex *Genef.* 4. 3. & 4. A quo deinceps inter Idololatras primum ementitis numinibus data, penitus inexploratum; at mihi fatis verifimile, a primoribus Idololatriae inventoribus, qui plerumque Chaldaei habiti funt.

Porro facrificium proprie fumtum, defcribi vulgo folitum ex *Platone*, hoftiae donum Deo exhibitum, eft praecipuus & praecellentiffimus cujufque religionis actus; eo etenim quis majori quo poteft obfequio fummum Dei erga creaturas dominium fulcipit ac proteftatur: id quod pluribus *infra* perfequimur Tom. VIII. ubi de Sacrificio Eucharistico. Quum autem Idololatria nihil aliud fit quam verae Religionis corruptio, quamoptime fieri potuit, ut Pagani veteres rationem facrificii a primoribus Patriarchis divinitus adflatis exceptam tum primum violaverint, ac violatam deinceps fuis pofteris tradiderint. Quod fi Deo facrificia litare ex lege naturae ortum haberet, uti fert plurium opinio cum *Angelico* p. 3. q. 60. ar. 3. ad 5. *Bellarm.* de Miffa l. 1. c. 20. *Valent.* de Miffa l. 1. c. 4; nullo quidem Idololatriae parentibus opus fuit exemplo, quod imitarentur & profanarent ad fua inftituenda facrificia. Nonnihil in hanc rem indicavimus *fupra* ad p. 63.

De Sacrificiis Ethnicorum uberius edifferunt cit. *Guther.* l. 4. per tot. *Jo. Guilielm. Stuckius* & *Jo. Saubertus* f. in commentariis integris, *Gyrald.* hift. deor. fyntagm. 17. *Henric. Kippingius* antiq. roman. l. 1. c. 11. & 12. *Pitifc.* cit. art. *Sacrificium*. *Guil. Choul.* de relig. vet. romanor. *Franzius* & *Cloppenburgius* in fchola facrificiorum

rum patrum, *Bavierius* cir. t. 1. l. 3. c. 10. Ejusmodi demum sacra passim observare licet, aut enarrata, aut picta vel efficta, in Lapidibus, Numismatis, ceterisque profanae veterum eruditionis monimentis.

26 Pro Adpendice, seu coronide profani capitis illustrem juvat proferre locum ex *Actis* sacris beatissimae Afrae Martyris ap. Bolland. ad d. 5. Aug. cap. 1. n. 7. sq. p. 55. Heic itaque S. Hilaria M. Afrae parens, de conversione ad veram fidem serio cogitans cum S. Narcisso colloquens inducitur in haec verba.

„ Dixit ei Narcissus Episcopus... dic ergo culturam tuam. Hilaria respondit. Parentes mei genere Cyprii fuerunt & inde venerunt cum sacris Veneris. Et Venus coli non potest nisi ab iis feminis, quae fuerint fornicatae. Ideo ego denique filiam meam sacris Veneris consecravi; quasi Deae Veneri servituram & de opere meretricio placituram, in prostibulo manere permisi, credens, quod mihi esset propitia Venus, si filiam meam divinis ejus imitationibus occupassem. Nam quanto plures amatores habere potuerit mulier, quae Veneri servit, tanto plus Veneri placere posse a sacerdotibus adfirmatur. Audiens haec vir Dei Narcissus episcopus, ingemuit & lacrymas fudit. „ ...

Et jure quidem optimo vehementer ingemiscere & fontes lacrymarum profundere potuit sanctus Praesul, tantam intelligens illius gentis excaecationem. Nihilo tamen secius, quod rem nostram mirum in modum promovet, ex hac genuina Hilariae adloquutione ad evidentiam discimus, apud eam, ceterosque suae gentis saeris Veneris addictos nefanda meretricum facinora, eorum opinione, veram habuisse rationem meriti erga profanam Venerem; non secus ac eximia castimonia eam certo habet erga verum Deum. Huic consimilis porro erat Gentilium opinio comparate ad cetera, mox praemissa, quibus Deos colebant suos, obsequia.

Nec est profecto quod nobis quis cum Tillemont. ubi de persequut. Diocletianea, nota 24. litem intentet super sinceritate primae Actorum partis de conversione S. Afrae & Socc. quae descriptam adloquutionem complectitur. Quia enim, si exceperis visionem quamdam daemonis, ejusque cum S. Narcisso colloquia, inscite ibi manu aliena intrusa, nihil porro est quod eam apud Eruditos suspectae fidei reddat; plurimis quippe quantum ad substantiam rei consonat antiquae notae mss. aliisque adcurate editis exemplaribus: quin etiam & vetustate temporis, & simplicitate sermonis ferme omnino convenit cum altera Actorum parte de passione S. Afrae & Socc. criticis omnibus procul dubio sincerissima; quasi nempe unus idemque fuerit utriusque partis verus Auctor, esto fluxu temporis relate ad illam daemonis adparitionem, aliaque minoris momenti adjuncta ab imperito quopiam interpolatus aut vitiatus. Heinc vero Baillet. Actorum Martyrum cen-

censor alias satis rigidus, ad d. 5. Aug. totam partem primam, una demta diaboli adparitione, cum suis adjunctis adoptat, praefatus quidem, eam *absolutae suppositionis non facilem esse convictu*. Eique merito, superatis Tillemontii argutiis, subscribunt Bollandiani oppido consulendi ad d. 5. Aug. in comment. praev. n. 15. sqq. a p. 42.

Quod praeterea descriptam Hilariae adloquutionem spectat, eam ceu penitus legitimam admisit Vellerus, percelebris eorumdem Actorum Interpres; adeo ut ex illa tanquam non dubiis conjecturis perspicuum subinferat, Hilariam & Afram Veneris Cypriae sacerdotes fuisse. Dissentire tamen videntur comparate ad hanc subillationem citt. Bolland. n. 27. Quid tum vero? Ad rem nostram parum quidem refert, sacerdotes illae fuerint Veneris, an mancipia, dummodo adloquutioni sinceritas solide adserta sit.

De profanis hactenus. Ad sacra redeamus oportet.

E RE LITURGICA.

27 *Non nostro praesumentes, Pater sancte, merito, sed Domini nostri Jesu Christi Filii tui obedientes imperio, audemus dicere (Pater noster qui es in coelis* &c.) Tum. *Libera nos, omnipotens Deus..... & custodi nos in omni opere bono, perfecta veritas & vera libertas, Deus....*

E MISSALI GOTHICO IN MISSA AD DIEM NATIVITATIS D. N. JESU CHRISTI, IN PRECATIONIBUS ANTE ET POST ORATIONEM DOMINICAM (ap. *Mabillon.* de Lit. gallic. l. 3. p. 192. col. 2.)

Perspicue heic se se prodit bonorum operum meritum, & longe possibilis obedientia, seu observantia praeceptis Christi Domini debita, ex traditione Majorum nostrorum; secus ac hodierni Protestantes censere, in suo abundantes perquam sinistro sensu, videantur. Quin etiam ipse Christus Dominus in eadem oratione, qua nos Deum precari jussit, idem sanctum dogma apertissime testatur & comprobat, ubi haec nobis ex animo dicenda injunxit, *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimmittimus debitoribus nostris*: quid enim ratione meriti dignius, magis, magisque necessarium est ad obtinendam a Deo remissionem peccatorum ac sit venia, qua nos inimicos nobis adversantes amplecti protestamur?

Jam vero binae adlatae preces iis respondent, quae in Sacramentario, seu libro Sacramentorum ecclesiae romanae ante & post orationem Dominicam proxime recitantur; quasi adpositae sint, ut ita dicam, in modum prooemii & epilogi in majorem tantae Orationis commendationem. Et priorem quidem ex hisce duabus formulis innuisse videtur *Tertull.* l. de orat. c. 1. & *Cyprian.* de orat. Domin. sub init; clarius tamen *Hieron.* l. 3. cont. Pelagianos, inquiens,

quiens, *sic docuit Apostolos suos, ut quotidie in Corporis illius sacrificio credentes audeant loqui, Pater noster* &c. Posteriorem vero, antiquissimam quoque, Liturgiographi graeco nomine *Embolismum* vocant, hoc est interpositionem, excrescentiam, superaugmentum, ap. *Bonam* rer. lit. l. 2. c. 15. n. 2; ea quippe clarius exprimitur a quibus malis liberari poscamus, a praeteritis nempe, praesentibus & futuris.

Quam vero priscus sit in sacrificio sanctissimae precationis usus, facile colligimus e vetustissimis Patribus, qui ejus disertis verbis meminerunt. In eorum quippe censum revocandi sunt *Tertullian.* lib. de oratione, qui totus de Missae sacrificio est *Pamelio* in ejus expositione, *Cypr.* mox laud. ubi inquit, orationi Dominicae praemitti ob reverentiam, praefationem, quae non nisi in sancto Sacrificio recitabatur, *Cyrill.* Hierosol. catechef. 5. mystag. *Optat. Mil.* l. 2. cont. Parmen. *Basil.* & *Chrysost.* in liturgiis eorum nomine vulgatis, *August.* epist. 59. ad Paullin. vulgatus *Ambros.* de Sacram. l. 6. c. 5. *Caesar.* Arelat. hom. 12. *Anast.* Sinaita serm. de synaxi, *Gregorius* demum olim l 7. regesti epist. 64. recens vero l. 9. ep. 12. sic effatus, *mos Apostolorum fuit ut ad ipsam solummodo orationem Dominicam oblationis Hostiam consecrarent*; e quibus discimus, usum hunc, quem singulae quaeque Liturgiae praeferunt, ex apostolica institutione fluxisse.

Sed en illico ex adlato Gregorii effato emergit dubium inter Eruditos, quo sensu videlicet ipsum S. Doctor conscripserit ad Joannem illum Episc. Syracusanum? Mea tamen sententia id solum intendit Gregorius, quod verba indicant exprimuntque: nempe Apostolos sola oratione dominica consecrasse Hostiam oblationis, quin tamen verba consecrationis a Christo Domino instituta, eisdemque Apostolis injuncta ex *Luc.* 22. 19. & 1. *Cor.* 11. 24. allatenus omitterent. Nec enim ignorare poterat doctissimus Pontifex, illis absentibus prorsus abesse sacrificium. Id ergo ipse intendit, quod sacrum facturi Apostoli haud aliam precem recitabant praeter orationem dominicam, tum per verba a Christo Domino instituta panem vinumque consecrabant: quo circa ad ejus sensum tota Missae actio, ex instituto aut more Apostolorum, non nisi orationem dominicam & subsequentia verba consecratoria complexa est. Ita & *Bona* rer. lit. l. 1. c. 5. §. 3. tum *Walafr. Honor. Hugo Victor. Gussanvill. Berno Augiens.* ap. & cum *Sala* in Bonam cit. Num deinceps Gregoriana haec opinio, quod spectat solam recitationem precis dominicae in Missa Apostolica, verum adtingat, tanquam valde alienum ab scopo dissertationis, heic non quaerimus. De iis, aliisque consimilibus plura ibidem *Sala*, quem consule sis.

Unum opportune adnotaverim, quod nempe subcedentibus temporibus oratio dominica post consecrationem recitari consueverit, ajente *August.* proxime laud. *quam totam actionem* (Missae) *fere omnis*

uis ecclesia dominica oratione concludit: unde plane colligi videtur, primum omnium hujus novi ritus authorem non fuisse Gregorium M., sed alium quempiam hucusque nondum agnitum.

De divina majestate, magnitudine, excellentia, utilitate orationis dominicae multa multi. In plerisque Latinorum Liturgiis adferri solet perbrevis in sacram precem commentarius. At prae ceteris aestimandus videtur quem literis mandavit *Cyprianus* proxime laud; summopere commendatus a SS *Hilario* in Matth. can. 5. & *August.* de correp. & grat. cap. 5. ac saepe alias.

28 *Deus . . . concede Filio nostro famulo tuo* illo, *qui in pauperes tuos tua seminat dona, ut verius metat suorum operum fructus, & largitatis hodiernae compensatio istius perpetua conferatur . . .*

E LIB. III. SACRAM. ECCL. ROMANAE IN ORAT. AD MISSAS PRO HIS, QUI AGAPE FACIUNT, CELEBRANDAS, NUM. XLVIII. (ap. laud. *Thomas.* t. 6. p. 192. col. 1.)

Eximium pro dogmate documentum Agapes nobis repraesentat, aut sollemnia convivia, quibus Majores nostri a primordiis ecclesiae pauperes reficere in caritatis & commiserationis symbolum consueront. De iis enim ut vulgo frequentatis, pariterque jam in abusum vergentibus loquitur *Apostolus* 1. *Cor.* cap. 11. 21. 22. 23. uti sacri Interpretes commentantur cum *Chrysost.* vulgato *Hieron. August. Theophyl.* in ea loca. Varii quidem generis referuntur Agapes. Triplex commemoratur a *Nazianz.* in *carm.* 10. *de diversis vitae generib.* t. 2. oper. p. m. 80. col. 1.

Non epulum natale *adiens cum pluribus, aut quod*
Funereum *est, vel quod* connubiale *petens.*

En Agapen *natalitiam, funebrem, connubialem*, quarum prima sacro ritu celebrabatur in festis aut natalitiis Martyrum; altera in funeribus defunctorum; postrema in sollemnibus nuptiis; quibus addendae quae fieri solebant in Dedicationibus ecclesiarum, ut reliquae communes & frequentiores, quae e. c. in festis sollemnioribus solo titulo christianae caritatis mutuae, largitatisque erga pauperes in sacris synaxibus aut conventibus agebantur. Et omnes quidem in templis in prima origine, ac plerumque cum Mysteriis Eucharisticis conjunctae; quoniam Christus ipse pridie quam pateretur postremam coenam Agaparum exemplar fecit; uti fert vulgatissima Scriptorum opinio, priscorum dictis innixa, contra *Albaspinaeum* l. 1. observat. 18. p. m. 58., conantem hac via Sacramentarios acatholicos, confundentes Agapes cum SS. Eucharistia, convellere; sed hoc tamen minime opus supervacaneo auxilio. Non autem diffitetur ibidem Cl. Anthor, *tempore Apostolorum Agapas forte esse cum celebratione Eucharistiae*. Lege *Bingham.* de orig. eccl. vol. 6. l. 15.

6. l. 15. c. 7. §. 6. p. m. 504. sqq. usque ad 524. Agunt etiam di-
stribute de adsignatis Agapis *Theodoret.* hist. eccl. l. 3. c. 14. & de evang. verit. l. 8. sob fin. volgatus *Origen.* in Job. l. 3. *Paullin.* ep. 33. ad Alethium & in poëmate Natalis XII. vers. 315. ap. Murat. in anecdot. t. 1. *Gregor.* M. l. 1. regest. epist. 14. *Chrysost.* in ea Paulli verba *oportet & haereses esse*, *Evagr.* hist. eccl. l. 2. c. 3. rur. sumque *Nazianz.* in orat. ad Nyssen. & in vita Greg. Taumat. De pietate perinsigni, qua primores suo tempore fideles agapis intererant, legendus *Tertull.* apol. c. 39. eamque mihi describere tacite videtur coemeterialis Agapae icon vetustissima, reperta in Romano coemeterio S. Agnetis, quam vide sis ap. *Aringh.* t. 2. l. 6. c. 27. p. 607. postquam de Agapis luculenter disseruisset.

De ratione temporis, quo fideles peragebant agapas, num ante, vel post Eucharisticam Communionem, haec tanquam vero similiora statuimus. Principio nullum in hanc rem hucusque novimus praeceptum ab Apostolis profectum. Hinc in re adiaphora pro varia regionum & ecclesiarum disciplina varie ritus iste observari consuevit: immo in eadem interdum ecclesia jam ante, jam post epulum Eucharisticum, Agapicum instituebatur, usquedum placuit pene univer● Ecclesiis, ut illud non nisi a jejunis reciperetur, uti discimus ex Conciliis earumdem ecclesiarum, aliisque pervetustis Scriptoribus; e. c. ex *Conc. Carthag.* II. can. 29. *Antissiodor.* can. 19. *Bracar.* I. can. 16. *Matiscon.* II. can. 6 *Tolet.* VII. can. 2 *Trullano* can. 74. *Chrysost.* hom. 27. in 1. Cor. *Socrat.* hist. l. 5. c. 22. *Sozom.* hist. l. 7. c. 19. *Nazianz.* orat. XI. de bapt. &c.

Deinde Apostolorum diebus ac temporibus proxime insequutis ante communionem fortasse agebantur Agapae in imitationem institutionis Eucharisticae post coenam legalem celebratae. Quantum ad tempora Apostolorum idem ex Latinis pleriqoe sentiunt ap. & cum *Estio* in 1. Cor. 11. 20. p. m. 403. quibus ex nostris adhaerent alii Interpretes in eamdem epistolam; necnon *Petr. Annat.* in adpar. ad Theol. posit. l. 3. art. 7. ubi de agap. p. m. 219. tum ex alienis adhaeserunt *Suicer.* in thesaur. eccl. art. *Ἀγάπη*, *Dallaeus* de objecto cultus relig. l. 2. c. 19. *Caveus* prim. Christ. par 1. c. 11. Quantum vero ad tempora proxime subsequuta, inde subinferimus, quod saltem in feria V. majoris hebdomadae in memoriam facti Christi Institutoris longo annorum tractu permissa sit apud nonnullas ecclesias sacra Communio non jejunis, ex *Trullano* mox cit.

Praeterea jam ab usque Seculo III. Christiano seu IV. longe frequentius adcedebant fideles jejuni ad supercoelestem cibum, ob majorem reverentiam, ex praecitatis testimoniis, ut perplura mittamus. Atque adeo non nisi post ipsam sacram Communionem agapae freqoentabantur.

Sed & ipsae agapae ob ingruentes in eis abusus sensim a basilicis, aut templis Dei depulsae sunt, ac demum prorsus interdi-

ctae ab Episcopis & Conciliis subcessivis temporibus; adeo ut de Agapis non nisi nomen in hodierna disciplina reliquum sit. Quanto vero tempore hae aut illae ipsae substiterint, haud satis exploratum. Earum tanquam alicubi turpi abusu frequentatarum in templis meminerat *C. Basileense* sess. 21. Lege *Murat.* in disquisit. 2. de agapis sublatis, post anecdota graeca p. 241. sqq.

Et haec de argumento fertilissimo pro nostro instituto summis digitis indicasse sufficiat. Qui plura volet, adeat Authores heic laudatos, necnon *Macrum* art. *Agape*, *Bonam* rer. lit. l. 1. c. 1. §. 4. cum notis *Rob. Sala*, tum alios, quos manibus plenis, more suo dabit *Cang.* in gloss lat. art. *Agape*, qui tamen pene omnes eisdem ferme documentis utuntur.

29 .... *Custodi, Domine, cogitationes, opera, ut possimus placere in conspectu tuo; Domine, & perficere voluntatem tuam....*

E VETUSTISSIMO ANTIPHONARIO MS. MONASTERII BENCHORENSIS IN ULTONIA HIBERNIAE PROVINCIA, IN COLLECT. AD SECUNDAM (ap. *Murat.* in anecdotis t. 4. p. 142. col. 2. ex biblioth. Ambrosiana Mediolanensi.)

Si conjecturis Muratorianis adhaereas, aetatem Codicis ad Seculum VII. revocabis. Ipse consulatur p. 121. sqq.

30 ... *Corda nostra in opere mandatorum tuorum, te oramus, Domine, custodias. Qui regnas.*

EX EODEM CODICE IN PRECATIONE AD INITIUM NOCTIS (ap. ipsum *Murat.* p. 144. col. 2.)

His similia offerunt saepenumero *Liturgiographi* cum laud. *Mabill.* de eodem Missali Gothico p. 203. col. 2. & p. 296. col. 1. necnon laud. *Murat.* de Sacramentar. Leoniano p. 346. 376.

E RE DIPLOMATICA.

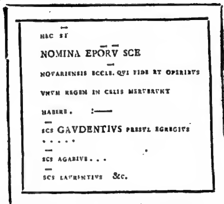
31 .... *Et scriptura testante, quodcumque possumus, instanter operari debemus, quia nulli ad bene operandum crastinus dies promittitur.... debemus continuis precibus Dominum humiliter exorare, faciemque illius humili confessione & congrua prout ipse dederit, emendatione praevenire, ut .... quatenus eo miserante...., ad eum.... cum multiplici fructu administratione nostrae, justitia scilicet & pietate, atque humilitate, sine fine cum eo regnaturi mereamur pervenire....* Le-

Ludovicus Pius in prooemio sui regii Capitularis (ap. laud. *Carpent.* ejus interpretem sub notis Tironianis, de quibus nos saepe alias, p. 2.)

Quid clarius & illustrius ex populari traditione illius aevi pro energia bonorum operum apud Deum ad obtinendam aeterni regni gloriam? His autem paria saepe numero piissime protulit *Ludovicus* in Capitulari, & in chartis editis a *Carpent.*, praesertim in charta II. ibid. p. 18. charta VIII. p. 26. charta IX. p. 28. charta XVIII. p. 40. 42. quae consule sis = Plura id genus segmenta diplomatica adjicienda supersunt; quae tamen brevitatis studio missa facimus.

E RE DIPTYCHA.

32

HIC ST

NOMINA EPORV SCE

NOVARIENSIS ECCLE. QVI FIDE ET OPERIBVS

VNVM REGEM IN CELIS MERVERVNT

HABERE. :——

SCS GAVDENTIVS PRESVL EGREGIVS

. . . . .

SCS AGABIVS . . .

SCS LAVRENTIVS &c.

Particula Diptychi Cathedr. Novariensis Ecclesiae, uti supra fuse ad Tom. IV. *p.* 417. *n.* 32.

En tibi in hocce Diptycho coronam pro exornanda nostra de merito salutari tractatione, auro & cunctis gemmis pretiosiorem. QVI FIDE ET OPERIBVS VNVM REGEM IN CELIS MERVERVNT HABERE: quam pulcre & efficaciter in rem nostram! Haec sedulo expendat hostis sancti Meriti, & mutire deinceps erubescat.

Hactenus de Deo sine Virtutibus obtinendo, cui soli laus, honor & gloria.

INDICES
ALPHABETICI

sub Praemonito consimilibus indicibus praefixo ad Tomum II. pag. 508. huc loci recolendo.

INDEX I.

SANCTORUM DOGMATUM

una cum Ethnicis Sapientibus, Vetustis Monumentis, Quaestionibus Dogmatico-Scholasticis & Erroribus.

G

DOGMA I.

GRatiae sunt, quas vulgo dicunt gratis datas. Pag. 166.

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Quid generatim de hisce *gratiis*? 166. n. 173. Quid speciatim? 167. n. 179.

DOGMA II.

Gratiae Auxiliantis exsistentia certa est. 196. Et ipsa quidem efficax est, aut inefficax. 203. sq.

SAPIENTES ETHNICI
qui comprobant dogma.

Aeschylus.)
Crito.)
Euriphamus.)
Euripides.)
Hierocles.)(196
Homerus.)
Mar. Aurelius Imp.)
Menander.)
Philemon.)
Plato.)

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae illustrant Dogma.

Alexandri Martyris Adloquutio. 245
Andeoli M. 244
Basilii Ancyrani. 245
Charitonis, & Evelpisti MM. 244
Codex vulgo Leonianus bil. } 247
Liturgia coptica S. Basilii. }
Ludovici Pii Placitum. 251
Lud. ejusdem Charta. 251. sq.
Martiani M. Adloquutio. 245
Petri M. 244
Sacramentarium Gelasianum. 249
Theodoti M. Adloquutio. 245

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Quid generatim de statibus naturae humanae in ordine ad gratiam? 190. n. 208. Quid speciatim de statu naturae purae? 191. n. 212. Quid de exsistentis gratiae? 196. n. 222. Quae ejus notio? 197. n. 224. Quae indoles? 199. n. 232. Quae partitio? 203. n. 244. Quae distributio? 205. n. 254.

Quodnam de gratia efficaci Systema I nunc vigens? 212. n. 275. Quodnam II? 218. n. 259. Quodnam III? 222. n. 299. Quodnam IV? 224. n. 301.

Quid generatim sit gratia sufficiens. & quotuplex? 231. n. 327. Quae singularis & perfecta notio gratiae sufficientis? 232. n. 330. Num sufficientia gratiae indigeat fortiori gratia e. c. praedeterminante? 235. n. 338. An per se se, vel potius ab extrinseco sufficiens? 237. n. 344. Num ad singulos actus salutares necessaria? 239. n. 353. An actibus salutaribus aeque necessaria sit gratia mentem illuminans ac voluntatem inspirans? 241. n. 361. Quanta haec necessitas? 242. n. 365.

ERRORES
qui in Dogma impegisse feruntur.

Adrumetini Monachi.)
Adiceta Marcus.)(183
Ambrosius.)
Ammonius. 179
Annianus Disc. 177

Ano.

Anonymi Britanni. 184
Arnaldus Anton. 187
Augustinus. 183
Bajus Michaël. } (185
Calvinus. }
Cassianus cum suis. 183
Coelestius. 179
Chrysostomus. } (183
Clem. Alexand. }
Confessionistae. 184
Cyrillus Alexand. }
Damascenus Joan. } (183
Durandus. }
Evagrius Ponticus Iberita. }
Eusebius. } (177
Euthimius. }
Frickius Joan. 188
Gabriel Biel. 183
Gentiles quidam Romani. 176
Gerberonius Gabr. 187
Hieronymus. } (183
Hilarius. }
Hofmannus Melch. 184
Jaegerius Joan. Wolfg. 188
Jansenjani. 187
Jansenius Ep. Ipr. } (186
Jansonius Jacob. }
Jenichen Gottlob. Frideric. 188
Jovinianus. 177
Irenaeus Paul. 187
Isidorus. 177
Judaei quidam Romani. } (176
Judaei alii. }
Julianus Ep. 179
Jurius Claud. 185
Lerinenses Monachi. 183
Lubertus Sibrandus. 185
Lutherus. 184
Massilienses Doctores. 183
Molinaeus Carol. 185
Molinosius Michaël. 187
Mopsuestenus Theodor. 179
Nazianzenus Gregor. 183
Nicolius. 187
Optatus Milev. 183
Or. } (177
Origenes Adamantius. }
Origenistae. 178
Pelagiani. } (179
Pelagius. }
Piceninus Jacob. } (185
Piscator Joan. }
Praedestinatiani vulgati. 183
Praeformatores Pelagianismi. 177
Praeformatores Semipelaganismi. 183
Quesnellus Paschas. 188
Raimundus Dionys. 185
Ricardus. 183
Rufinus. 179
Sanbovius. } (185
De Sancto Amore. }
Scotus. 183
Semipelagiani. 181
Simonius Ricardus. 189
Sociniani. 184
Sulpicius Severus. 183
Synodus Dordrachena. 185
Thomas. 183
Zeno cum Stoicis. 178
Zinnichius. 187
Zwinglius. 184

DOGMA III.

Gratia sanctificans vere est. 252. Et ejus quidem effectus in justificatione impii adulti est translatio hominis ab statu injusti per peccatum mortale personale ad statum justi per gratiam, quae est universalis justitia. 281. Ad hanc vero justificationem requiruntur actus superni liberi tanquam dispositiones morales. 282. Ac prae primis fides certa. 283. Nec ista justificatio fit per justitiam, quae in Deo fit, nec per imputationem justitiae Christi, sed per gratiam heic nobis adhaeream. 284. sq. Haec praeterea, quae multiplici caussa gaudet, 289. nec ad operandum bonum necessaria est, 298. augeri potest 289. & amitti, 290. Justus denuum nequit de ea esse certus citra revelationem. 295.

SAPIENTES ETHNICI
qui quomodolibet adumbrant Dogma.

Anonymus Vates. } (298
Apulejus. }
Euripides. } (297
Homerus. }
Ovidius. 298
Persius. 297
Seneca. 298
Virgilius. 297

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae illustrant Dogma.

Andeoli M. Adloquutio. }
Alexandri M. } (300
Justini M. }

Mar-

Marci M. & Evangelistae. 298
Maximi M. } 299
Maximi Presb. M.
Missale Gallicanum. } 303
Orationale Gothico-Hispanum.
Sacramentarium Gelasianum. 303
Sacramentarium Gregorianum. 307
Sacramentarium Romanum. 283. 315. 318. 323.

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Gratiae hujus quae notio & indoles? 275. n. 371. Est ne distincta ab habitu caritatis? 280. n. 390. Ex Christi meritis majorem dignitatem sibi adsciscit ad constituendum hominem Deo gratum? a 81. n. 393. Quid sit justificatio impii? 281. n. 394. Num ad hanc aliquae praerequirantur dispositiones in adulto? 282. n. 395. Quid de fide requisita? 283. n. 402. Quid de spe veniae, & timore divinae vindictae formalibus? 284. n. 403 Quid de amore Dei & odio peccati? 284. n.404. Remissio peccati venialis spectat ne ad formalem gratiae justificantis effectum? 285. n. 408.
Ex alia Dei lege in statu naturae lapsae fieri potest nuda peccati gravis remissio per condonationem pure extrinsecam? 286. n. 411. Quae gratiae caussa? 289. n. 422. Qui augeatur? *ib.* n. 423. Potest amitti ac reviviscere? 290. n. 424. Gratia generatim influit efficienter physice in actus quoslibet virtutum infusarum? 291 n. 429 Illaesa libertate speciatim influit in actum eliciendum quum urget in praesentia adimpletio praecepti? 292. n. 430.
Est ne ad operandum necessaria? 294. n. 440. Quid rei sit perseverantia in gratia? 294. n. 441. Quid confirmatio in gratia? 294. n. 442. Qui justus certus esse possit de justitia sua? 295. n. 443.

ERRONEA
qui in Dogma impegisse feruntur.

Anglicana Confessio. } 266
Anglicana altera.
Anonymus Parisiensis. 258
Argentinensis Confessio. 266
Arminiani. 273
Augustana Luther. Confessio. 266
Bajus Michael. 250
Basileensis Confessio. 267
Basiliensis Confessio. 265
Beguardi. 260
Belgica Conf. } 266
Bohemica Conf.
Bullingerus Joan. Henric. 268
Calviniana Conf. 267
Calvinus Joan. 264
Canzius cum Lutheranis. 262
Comitis Friderici Conf. 266
Confessio Generalis. } 267
Cyrilliana Conf.
Dordrechtana Synodus
Gallica Conf. 266
Guillelmus vulgo Constantiensis. 259
Helvetica Conf. 265
Jansonius Jacob. cum Bajanis. 272
Jovinianus. } 253
Judaei Rabbini.
Limborchius Philip. 273
Lutherus. 260
Mahumedani. 256
Montanus. } 253
Novatus.
Origenes Adamantius.
Osiander Andreas. 269
Pelagiani. 255
Polonica Conf. } 267
Polonica generalis Conf.
Quesnellus Paschas. 273
Saxonica Conf. } 268
Schwenkfeldius Gaspar.
Scotica Conf. } 266
Scotica altera Generalis Conf.
Semi-Osiandrini.
Servetus Michaël.
Sibrandus Lubertus. 253
Socinus Faustus. 269
Spangebergiei. 266
Tigurina Conf. generalis. 265
Uueti Anglicani. 253
Wirtembergica Conf. 266
Wricus. 253
Zwingliani. 263

M

DOGMA IV.

Meritum supernaturale est, 325. videlicet opus bonum, pium, supernum in obsequium Dei, 286. Haec autem opera bona, quae partim ad salutem necessaria sunt, 287. partim utilia, 288. non modo in justis peccata non sunt, immo potius sunt vere justa, 289. quae

quae ex se se exigunt a Deo remuneratore salutem aeternam ceu praemium. *ibid.*
Haec insuper merita, quae aeternae mercedis intuitu exerceri possunt. 390. suapte vi caussant in justo gratiae sanctificantis augmentum. *ibid.* Denique ad rationem meriti requiritur libertas, aut immunitas a necessitate, quin immunitas a coactione sufficiat. 398.

SAPIENTES ETHNICI
qui comprobant Dogma.

Demophilus.)
Halicarnasseus Dionys.)
Herodotus.)
Homerus.)
Macrobius.)
Marc. Aur. Imp.)
Maximus Tyrius.)
Periander.)(392
Pittacus.)
Plato.)
Pythagoras.)
Simplicius.)
Socrates.)
Solon.)

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae illustrant Dogma.

Aemilii Sever. Votum. 426
Andreae Lapis. 422
Anonymae M. Adloquutio. 416
Anonymi Lapis. 428
Antiphonarium Benchor. bis. 442
Ara primogeniti Dei. 428
Ara Solis. 430
Basilii M. Adloquutio. 418
Bonifae monumentum. 422
Capitulare Ludovici Pii, & Chartae indicatae. 443
Constantini Magni Lapis. 419
Diptychon Novar. Eccl. 443
Dulcitiae Lapis. 421
Eleutheriae. 425
Eusebiae. 421
Hilarise M. Adloquutio. 437
Liciniae & Sociarum Marmor. 424
Mandrosae. 419
Missale Gothicum. 438
Nemausensium Dedicatio. 428
Pherbutea M. Adloquutio. 418
Pomponii Votum. }(426
Providentiae deorum Votum. }
Sacramentar. Eccl. Rom. 440
Sacrificium ethnicorum. 433
Tauroboli Sacrificium. 434
Templum Apollini sacrum. 428
Templum Marti Gradivo. 429
Theodorae Titulus. 423
Urbicae. 425

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Meriti quae notio? 392. n. 473. Quae partitio? 393. n. 474. Quae generatim sint meriti conditiones? 397. n. 487. Quae libertas in merito requiratur aut sufficiat? 398. n. 490. Quae honestas? 402. n. 502. actus ut merens sit, debet esse supererogatorius? 405. n. 510. An fieri debet in spe aut sine spe praemii? 405. n. 511. Augetur meritum ex diuturniore actus duratione? 406. n. 512. Augetur itidem ex intensiore conatu, vel ex majore difficultate actus? 406. n. 515. Quomodo actu quolibet merente augeatur gratia cum ceteris virtutibus infusis? 406. n. 516. Quo pacto reviviscat meritum? 406. n. 517.
Meritum reviviscit ex Dei misericordia vel ex justitia? 408. n. 520. Reviviscit secundum totum pristinum valorem? 408. n. 521. Reviviscit omnis gratia vi Sacramentorum collata? 409. n. 526. Quo jure requiratur in merente status viatoris? 410. n. 528. Et status gratiae? 410. n. 529. Pura creatura non modo sibi sed etiam alii mereri potest condigne gratiam, & gloriam, vel aliquid iis adnexum? 412. n. 538. Potest quis sibi mereri condigne primam gratiam auxiliantem vel sanctificantem? 413. n. 539. Mereri potest justus condigne finalem in gratia perseverantiam? 413. n. 540. Justus meretur condigne gratiae augmentum & conservationem? 414. n. 641. Ut meritum sit condignum requiritur Dei promissio, & acceptatio? 414. n. 542. Deus compensat meritum ex virtute propriae justitiae commutativae? 415. n. 546. Quo sensu dicatur Deus compensare in Coelis meritum ultra condignum? 415. n. 547.

BARONES
qui in Dogma impegisse feruntur.

Adrumetini Monachi. 333

Albi

Albigenses. 337
Amarosius. 332
Amesius. 371
Amsdorsius Nicol. 355
Amyraldus Moses. 372
Anonymi Anglicani. 339
Anonymi IV. Seculi. 330
Anonymi alii Veteres. 336
Anonymus Anglus. 341
Antinomi cum Islebio. 367
Arminiani Juniores. 381
Arminius Jacob. 372
Arnobius Junior. 333
Ashwarbius Joan.
Afton Joan. 345
Athanasius.
Augustinus. 332
Bajus Michaël. 373
Balaeus Joan. 347
Balduinus. 366
Barclay Robert. 379
Beguardi. 338
Bertholdus de Rorbach. 341
Beza Theodor. 370
Bogomili. 336
Buttaccius
Buddeus Jos. Franc. 366
Burmannus Franc. 372
Buserus Martin. 364
Caluvius. 366
Calvinus Joan. cum suis. 335
Canzius Israël Theoph. 366
Carpzovius Samuel Ben.
Cassianus Joan. Abbas. 333
Centuriatores Magdeburg. 353
Chrysostomus.
Clemens Alexan. 332
Confessionistae Aug. Conf. 358
Coubrigius. 350
Cynici Turlupini. 341
Cyrillus Alexan. 332
Danohaverus. 366
Davenanzius Joann.
Dordrachena Synodus. 371
Eunomius. 330
Faustus Rejensis. 333
Francus Sebastian. 367
Gennadius. 333
Gesnerus.
Gerhardus. 366
Gomarus Fran. 372
Guido. 340
Guillelmus Sartor. 349
Helvetica Confessio. 371
Heribertus. 336
Harisfordius Nicol. 345
Hieronymus. 332
Hilarius Arelaten. 333
Hilarius Pictavien. 332
Honoratus Massilien. 333
Hoptnerus.
Hottingerus. Jo. Hen.
Hullemanous. 366
Hus Joan. 346
Hutterus. 366
Jansenius Junior. 377
Jovinianus. 333
Irenaeus.
Justinus. 332
Keir Georgius. 379
Leblanc Ludov. 372
Lerinenses Monachi. 333
Lisojus. 336
Lollardi.
Lutherus Mart. cum suis. 335
Mahumedes.
Maresius Samuel. 372
Massilien. Theologi. 333
Melancthon Philip. 355
Molinosius Michaël. 379
Montalbenses cum Berengario. 340
Mylius. 366
Nazianzenus Greg. 331
Obtrectatores varii. 336
Oldecastell Joan. 346
Optatus Milevitanus. 332
Osiander Joan. Adam. 366
Oxoniensis Academia. 346
Paraeus David. 371
Payne Petrus. 347
Pelagiani. 331
Penn Guillelmus. 379
Piceoinus Jacob.
Picket Bened. 372
Piggardi. 335
Pontiani. 337
Porretanus Gilbertus. 338
Praedestinatiani. 331
Pragensis Hieronymus. 346
Pseudo-Justinus. 332
Purvey Joan. 346
Quakeri. 379
Quesnellus Paschas. 385
Repingdon. 345
Roterodamus Erasmus. 352
Saxonica Confessio. 365

Semi-

Semipelagiani. 332
Simon Magus. 327
Sulpicius Severus. 333
Theologi Ducis Saxoniae. 365
Thorpe Guillelmus. 346
Turretinus Franc. 372
Valentiniani. 328
Vermilius Petrus Martyr. 370
Vincentius Lerinens. } 332
Vitalis Carthaginensis. }
Walchius. } 335
Waldenses. }
Wellerus. 366
Wiclefitae Recentiores. 350
Wiclefitae Veteres. 349
Wicleius Joan. 345
With Ricardus. 346
Witsius Hermann. 372

DOGMA V.

Miracula superna sunt. 99

SAPIENTES ETHNICI

qui adumbrant Dogma.

Dion. Halicarnasseus. }
Fenestella. }
Herodianus. }
Livius. }
Plinius. } 164
Silius Italicus. }
Suetonius. }
Tullius. }
Valer. Maximus. }

MONUMENTA ANTIQUITATIS

quae illustrant Dogma.

Anonymi Lapis indicatus. } 117
Calevii Lapis. }
Crater vitreus duplex. 122
Gordii M. Adloquutio. 116
Marciani Lapis. 118
Missale Gothicum. 120
Phileae M. Adloquutio duplex. 116
Sacrament. Leonianum ter. 119
Theodoti M. Adloquutio. 115
Victoris M. 116

QUAESTIONES

quae elucidant Dogma.

Miraculi de notione ac partitione quid? 99. n. 53. Quis ejus Author? 103. n. 62. Quos ob fines patretur? 105. n. 68. Esi potest io confirmationem falsae doctrinae aut sanctimoniae? *ib.* n. 71. Qui & quo pacto edere possint miracula? 108. n. 81. & 110. n. 88. Quid de iis comparate ad religionem supernaturalem 111. n. 90.

SERMONES

in sanctum Dogma.

Ii universim, qui rem quamlibet supernam inficiantur. De pluribus *inferius*.

DOGMA VI.

Mysteria superna sunt. 72

SAPIENTES ETHNICI

qui adumbrant Dogma.

Aegyptii complurimi. } 164
Graeci Mithyci TT. }
Gymnosophistae. }
Tartari veteres Praecopenses. }

MONUMENTA ANTIQUITATIS

quae illustrant Dogma.

Adloquutiones plurium Martyrum indicatae. 80
Afrae M. Adloquutio. 90
Alexandri M. Adloquutio. 86
Alphani Charta. 88
Antipae M. Adloq. 80
Athelberti Reg. Placitum. 83
Caloceri M. Adloquutio. 94
Clodovei jun. Placitum. 91
Clypeus christianus. 84
Crux symbolica. 85
Donati M. Adloquutio. 86
Ereneae Lapis. 81
Froiteae. 94
Gregorii. 87
Icon depicta. 98
Icon duplex. 89
Icon indicata. 85
Ignatii M. Adloquutio. 92
Inae Reg. Diploma. 81. & 91
Lapides indicati. 81
Liturgia Coptica. 95
Liturgia S. Basilii. 87
s. Ludgeri Calix. 97
Maximiliani M. Adloquutio. 79
Missale Gallicanum. 95
Missale Gothicum. 88 & 95
Orationale Goth. Hisp. 91
Patina S. Petri Chrysol. indicata. 98
Pionii M. Adloquutio. 78
Pisanus Codex indicatus. 98
Quodvultdei Lapis. 81
s. Remigii Testamentum. } 96
s. Reoli Charta. }
Sacrament. Leonianum bis. 82
Stephani P. Rescriptum. } 83
Symbola christiana. }
Theodorae M. Adloquutio. 90
Theo-

Theodoriti M. 86
Theodoti M. 90
Valvae Pisanae. 92. 98
Victoris M. Adloquutio. 79. 90
Vitalis Lapis. 80
Votum Imperatorum. 87. 90

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Mysterii superni quae notio & partitio? 73. n. 19. Est ne materia verae religionis? 75. n. 42. Qui Mysteria superna credibilia & credenda? 76. n. 43.

ERRONES
in sanctum Dogma.

Quicumque supernum rerum Ordinem abjiciunt. De illorum pluribus *infra*.

R

DOGMA VII.

Revelationes supernae sunt. 144

SAPIENTES ETHNICI
qui adumbrant Dogma.

Catullus. Euripides. Halicarnasseus. Homerus. Jamblichus. Mussius. Sibyllae. Strabo. Tacitus. T. Fl. Ariston. Tullius. Vibius. Virgilius. 165

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae illustrant Dogma.

Achatii M. Adloquutio. 155
Adelpergae Epithaphium. 158
Antiphonarium S. Gregorii. 160
Candelabrum Judaicum. 162
Felicis M. Adloquutio. 156
Leonis Lapis. 158
Rituale Vaticanum. 159
Tabella musivi operis. 163
Tabula coemeterialis. 161
Vincentii M. Adloquutio. 156

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Revelationis supernae quae notio & partitio? 142. n. 123. Quid de ejus necessitate & existentia? 143. n. 124. Quid de revelationibus privatis? 149. n. 152.

ERRONES
in sanctum Dogma.

Ii pariter generatim qui rem omnem supernam repudiant. De pluribus *statim*.

S

DOGMA VIII.

Superna Dona sunt, quae per se se vitam aeternam respiciunt. 169

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Quid generatim de hujusmodi donis? 169. n. 187. Quid singillatim de habitibus, aut virtutibus permanentibus? 170. n. 190. Quid de actibus liberis, quos salutares dicunt? 172. n. 195.

DOGMA IX.

Supernaturalis Ordo rerum existit. 54

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae comprobant Dogma.

Achatii M. Adloquutio. 59. 62
Anthimi M.
Arcadii M. 63. 65
Bahlei M. 63
Basilii Presb. & M. 65. 66.
Claudii M. 62
Epipodii M. 59
Felicis M. 62
Ferreoli M. 65
Hermetis M. 58
Hieracis M. 61
Leonis M.
Luciani & Martiniani MM. 60
Martyres plurimi adloquentes indicati. 58
Neonis M. Adloquutio. 63
Petri M. 62
Philippi M. 64
Pionii & Sociorum MM. 57
Pullionis M. 61
Theodoti M. 64
Victoris M. 60. 64

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Superni Ordinis quae notio? 68. n. 24. Quae partitio? 69. n. 25. Quae sublimitas comparate ad naturam? 70. n. 28.

ERRONES
qui in Dogma quomodolibet impegisse feruntur.

Abaelardus Petrus. 53
Adiaphoristae. 44
Aetiani. 43
Ahmed fil. Abdolalim. 42
Ahmed fil. Zin Alabedin. 42
Alci-

Alcinous.)
Amelius Tuscus.)(39
Ammonius.)
Anonymi. 48
Anonymi alii indicati. 52
Anonymus Germ. Presb. 50
Antonius de Burignon. 45
Antoninus Mar. Aurel. 14
Aphrodisaeus Alexand. 39
Apollinaristae. 43
Apollonius Thyaneus. 39
Ariani. 43
Arouet de Voltaire Fran. 48
Ashley Cooper Anton. 47
Aurelianus Imp. 29
Aurelius Marc. Imp. 39
Author editionis Spinosianae.)(46
Baelius Petrus.)
Bajus Michaël. 54
Blount Carolus. 47
Borrius Joseph Fran. 49
Bridgesius. 44
Bruno Jordanus.)(49
Caesalpinus Andr.)
Calvinistae. 43
Cardanus. 50
Celsus. 7
Chiliastae. 43
Chubb Thom. 48
Clericus Joan. 46
Collins. 47
Comes de Bolingbroke Enr. 48
Critias Atheniensis. 51
Coperus Fran. 49
Cynici. 39
Damascius Philosophus. 6
Decius Imp. 25
Deistarum turba. 46
Demetrius Cynicus. 39
Deslandes.)(48
Diderotus.)
Diocletianus Imp. 29
Diogenes Laërtius. 39
Domitianus Imp. 13
Eclectici. 39
Edictorum Imperialium Conditores. 13
Empiricus Sextus Cheronen. 39
Epictetus Phrix.)(39
Epicurei.)
Ethnicorum grex. 2
Evremond Dominic. 48
Euripides. 51
Galerius Armentarius. 24
Gallus Imp. 26
Gebhardus.)(49
Geulingius.)
Gnostici.)(43
Haereticorum grex.)
Hatzfeld. 49
Helvetius. 48
Herbertus. 47
Herculius Maximian. Imp. 23
Herodotus. 39
Hierax. 6
Hierocles. 9
Himerius. 5
Hobbes Thom. 47
Jang Kuang Sien. 23
Janssonus Georg. 47
Independentes.)(44
Indifferentes.)
Interpretes Alcorani quidam. 42
Judaei. 40
Julianus Augustus. 20. & 23
Libanius. 5
Libertini. 44
Licinius Imp. 28
Lokius. 46
Lucianus. 7
Lutherani. 43
Lyons Guillelmus. 47
Macchiavellus. 50
Mandaville. 47
Mahumedes cum suis. 48
Manichaei. 43
Maximus. 6 & 18
Maximinus Daja Imp. 25
Maximus Tyrius.)(39
Menippus.)
Mennon cum suis. 44
Menodorus Nicomed. 39
Molinosius Michaël. 54
Montanistae. 53
Morgan Thom. 47
Moslemi. 42
Mussonius Babylonius. 39
Nero Imp. 23
Novatiani. 43
Numerius Syrus. 39
Obtrectatores quidam. 43
Olympiodorus. 6
Origenistae. 43
Osiander. 50
Pelagiani. 43
Peripatetici. 39
Pertinax Sever. Imp. 25

Pietistae. 44
Platonici. 39
Plinius Secund. 4 & 39
Plotinus. 39
Politici. 44
Poppus. 50
Porphyrius. 8
Postellus Willelmus. 41
Prades Joan. Martin. 48
Pythagorei Novi. 39
Proclus. 22
Robinson Joan. 44
Rousseau Jo. Jacob. 48
Rugerius Colmas. 49
Sapor Longaevus Rex. 30
Saturninus. }
Sceptici. } 39
Schade. }
Schmidius. } 49
Seneca L. Ann. 39
Serre. 48
Sextius Q. }
Simplicius. } 39
Simonius. 44
Socion Alexand. }
Stoici. } 39
Symmachus Q. Aur. 22
Syncretici. 44
Tacitus Cornelius. 2
Teredates Rex. 19
Themistius. }
Theoda Laodic. } 39
Theon Smyrnaeus. }
Theostenes. 5
Tindal Matth. }
Tolandus. } 47
Tolerantes. 44
Toussaint. 48
Trajanus Ulpius Imp. 11
Tyssot Simon. 48
Valerianus Imp. 27
Ulpianus Domitius. 5
Volusianus Imp. 16
Waldenses. 43
Wardius. 44
Witichius. 49
Wolston Thom. 47
Zosimus. 22

V

DOGMA X.

Vaticinia superna sunt. 123

SAPIENTES ETHNICI
qui quodammodo adumbrant Dogma.

Aelius Spartianus. }
Aulus Gellius. }
Hesiodus. }
Julius Capitolinus. }
Lucanus. }
Platonici. } 165
Plutarchus. }
Porphyrius. }
Pythagorei. }
Rutilius Claud. Numatianus. }
Servius. }
Stoici. }
Strabo. }
Tullius bis. }
Varro. }

MONUMENTA ANTIQUITATIS
quae illustrant Dogma.

Achatii M. Adloquutio. 135
Coenae Domini Pictura. 140
Hermaisci Titulus. 136
Imago Christi Crucifixi. 141
s. Joan. Baptistae Icon. 139
alia ejusdem indicata. 140
Justiniani & Theodorae Votum. 138
Leonis Ep. Votum. 137
Pionii M. Adloquutio. 135
Sacramentarium Leonianum. 138
Theodoriti M. Adloquutio. 135
Theodoti M. 134

QUAESTIONES
quae elucidant Dogma.

Vaticinii quae notio & partitio? 123. n. 102. Quae ejus authoritas? 128. n. 112. Ecquis divino adflante Spiritu edere possit prophetiam? 130. n. 120. Quid de Vaticiniis comparate ad Religionem supernaturalem? 131. n. 121.

ERRONES
in sanctum Dogma.

Ii generatim omnes, qui supernum Ordinem omnino repudiare ausi sunt. De illorum pluribus *nuper* p. 450. sqq.

IN-

INDEX II.

SAPIENTUM ETHNICORUM.

A

Aegyptii Veteres pro Myst. sup. 164
Aeschilus pro Grat. aux. 196
Anonymus Vates pro Gra. sanc. } 298
Apuleius pro Gra. Sanc. }
Auctores nonnulli Lapidum votivorum pro Revel. } 165
Aulus Gellius pro Vatic. }

C

Catullus pro Rev. sup. 166
Crito pro Gra. aux. 196

D

Demophilus pro merito. 392
Dionys. Halicarnasseus pro Mir. 164. Rev. 165. merito 392

E

Epictetus pro mer. 392
Euriphamus pro Gra. aux. 196
Euripides pro Rev. 165. Gra. aux. 196 & sanct. 297

F

Fenestella pro mer. 164. Vatic. 165.

G

Graeci Veteres pro Myst. sup. } 164
Gymnosophistae pro Myst. sup. }

H

Herodianus pro Mir. sup. 164
Herodotus pro Merito. 392
Hesiodus pro Vat. sup. 165
Hierocles pro Gra. aux. 196
Homerus pro Rev. 165. Grat. aux. 196. Gra. sanc. 297. Merito. 392

I

Jamblichus pro Rev. sup. } 165
Julius Capitolinus pro Rev. }

L

Livius pro Mir. sup. 164
Lucanus pro Vat. sup. 165

M

Macrobius pro mer. 392
Marc. Aurel. Imp. pro Gra. aux. 196. merito. 392
Maximus Tyrius pro Mer. 392
Menander pro Grat. aux. 196
Mithyci Theologi pro Myst. sup. 174

O

Ovidius pro Gra. sanc. 298

P

Periander pro Merito. 392
Persius pro Gra. sanc. 297
Philemon pro Gra. aux. 196
Pittacus pro Mer. } 392
Plato pro Gra. aux. 196. Mer. }
Platonici pro Vatic. 165
Plinius pro Mirac. 164
Plutarchus pro Vat. } 165
Porphyrius pro Vat. }
Pythagoras pro mer. 392
Pythagorei pro Vat. 165

R

Rutilius Clau. Numatianus pro Vat. 165

S

Seneca pro Gra. aux. 196. Gra. sanct. 298
Servius pro Vat. } 165
Sibyllae pro Revelat. }
Silius Italic. pro Mir. 164
Simplicius pro mer. }
Socrates pro mer. } 392
Solon pro mer. }
Spartianus Aelius pro Vat. }
Stoici pro Vat. } 165
Strabo pro Vat. }

T

Tacitus Cornel. pro Rev. sup. 165
TartariVeteres Praecopenses pro Myst. sup. 164
Tullius pro Mir. 164. Revelat. & Vatic. 165

V

Valerius Maximus pro Mirac. 164
Varro pro Vat. 165
Virgilius pro Revelat. 165. Grat. sanct. 297

INDEX III.

MONUMENTORUM ANTIQUITATIS.

A

Achatii M. Adloquutio pro Ord. sup. 59. 61. Vaticin. sup. 135. Rev. sup. 155
Adriani Votum pro Myst. sup. 87
Aemilii Severiani Votum pro mer. 426
Afrae M. Adloquutio pro Myst. sup. 90
Agelpergae Lapis pro Rev sup. 158
Alexandri M. Adloquutio pro Gra. aux. 244. sq. & sanct. 300
Alexandri P. & M. pro Myst. sup. 86
Alphani Charta pro Myst. sup. 88
Andeoli M. Adloq. pro Gra. aux. 244. & sanc. 300
Andreae Epigramma pro mer. 422
Anthimi M. Adloquutio pro Ord. sup. 63
Antipae M. pro Myst. sup. 80
Antiphonarium Gregorianum pro Rev. sup. 160
Antiphonar. Benchorense pro mer. 442
Apollini Votum pro merito. 427
Arcadii M. Adloquutio pro Ord. sup. 61
Arcae Noëticae tabula pro Rev. sup. 161
Athelberti Reg. Diploma pro Myst. sup. 83
Augusti Caesaris Ara pro merito. 431

B

Basilei M. Adloquutio pro Ord. sup. 63
Basilii M. pro Ord. sup. 65
Basilii Ancyr. M. pro Mer. 418. Gra. aux. 245
Bonifac Monumentum pro mer. 422

C

Calevii Lapis pro Mirac. sup. 117
Calix S. Ludgeri pro Myst. sup. 97
Caloceri M. Adloquutio pro Myst. sup. 93. sq.
Candelabrum Judaicum pro Rev. sup. 162
Charitonis, & Evelpisti MM. Adloquutiones pro Gra. aux. 244
Claudii M. pro Ord. sup. 62
Clodovei Junioris Placitum pro Myst. sup. 91
Clypeus aereus pro Myst. sup. 84
Codex Leonianus pro Mirac. sup. ter. 319. Gra. aux. bis. 247
Codex Vaticanus pro Rev. sup. 159
Constantini Imp. Marmor pro mer. 419
Crater Vitreus duplex pro Mirac. sup. 155
Cybeles Deum Matris Taurobolium pro Mer. 434

D

Dipthycon Novariens. Ecc. pro mer. 445
Donati M. Adloquutio pro Myst. sup. 86
Dulcitiae Marmor pro mer. 421

E

Epigramma Anonymi pro mer. 423
Epipodii M. Adloquutio pro Ord. sup. 59
Erenese Titulus pro Myst. sup. 81
Eusebiae pro mer. 418

F

Felicis M. Adloquutio pro Ord. sup. 62. Revel. sup. 156
Ferreoli M. pro Ord. sup. 61
Froiteae Epitaphium pro Myst. sup. 94

G

Gordii M. Adloq. pro Mirac. sup. 116

H

Hermaisci Titulus pro Vatic. sup. 136
Hermetis M. Adloq. pro Ord. sup. 64
Hieracis M. pro Ord. sup. 58
Hilariae M. pro Mer. 427

I

Jacobi Patriarchae Imago pro Rev. sup. 163
Icon B. V. duplex pro Myst. sup. 89
Icon J. Ch. pro Myst. sup. 38. pro Vatic. 141
Ignatii M. Adloquutio pro Myst. sup. 93
Inae Regis Diploma pro Myst. sup. 88. & 98
s. Joannis Baptistae Icon pro Vat. sup. 139
Isidis, ac Serapidis templi Consecratio pro mer. 429
Justiniani, & Theodorae Votum pro Myst. sup. 87. & 90. pro Vat. sup. 138
Justini M. Adloquutio pro Gra. sanc. 299. sq.

L

Leonis Lapis pro Rev. sup. 158
Leonis M. Adloquutio pro Ord. sup. 61. pro Vat. 137
Liciniae & Sororum Titulus pro Mer. 424
Liturgia Alexan. S. Basilii pro Myst. sup. 87. sq.

Litur-

Liturgia Coptica pro Myst. sup. 95
Liturgiae aliae indicatae pro Myst. sup. 95
Liturgia Coptica S. Basilii pro Grat. aux. 244
Luciani, & Martiani MM. Adloquutiones pro Ord. sup. 60
Ludovici Pii Placitum duplex pro Grat. aux. 251. Capitularis Prooemium & aliae chartae indicatae pro merito. 443

M

Mandrosae Marmor pro mer. 419
Marci Ep. Adloquutio pro Myst. sup. 86
Marci Evang. & M. pro Gra. sanct. 298
Marciani M. pro Gra. aux. 245
Marciani Lapis pro Mir. sup. 118
Marmor Symbolicum pro Myst. sup. 84
Marti Gradivo Votum pro mer. 429
Martyres plurimi indicati pro Ord. sup. 58. Myst. sup. 80. Rev. sup. 156
Maximi, & Maximini marmor pro Mer. 430
Maximiliani M. Adloquutio pro Myst. sup. 72
Maximi M. pro Gra. sanc. 299
Maximi Presb. M. pro Gra. sanc. 298
Missale Gallicum pro Myst. sup. 95. pro Gra. sanc. 309
Missale Gothicum pro myst. sup. 88. & 91. pro Mirac. sup. 120. pro mer. 439
Mulieris Anonymae M. Adloq. pro mer. 416

N

Neonis M. Adloquutio pro Ord. sup. 63

O

Orationarium Gothico-Hispanum pro myst. sup. 91. pro Gra. sanc. 309

P

Paullini Crux pro myst. sup. 85
Petri M. Adloquutio pro Ord. sup. 62. pro Gra. aux. 244
Petri Chrys. Patina indic. pro myst. sup. 98
Pherbutes M. Adloq. pro mer. 418
Phileae M. pro mir. sup. bis. 116
Philippi M. pro Ord. sup. 64
Pionii M. pro Ord. sup. 57. pro Myst. sup. 78. pro Vat. sup. 135
Pomponii Fundani Votum pro mer. 426
Pullionis M. Adloq. pro Ord. sup. 61

R

Remigii Episc. Testamentum pro Myst. sup.
Reoli Charta pro Myst. sup. } 96

S

Sacramentarium Gelasianum pro Gra. aux. 249. pro Gra. sanc. 303
Sacramentarium Gregorianum pro Gra. sanc. 305
Sacramentar. Leonianum pro Myst. sup. bis 82. pro Vat. sup. 138
Sacramentar. Romanae Eccl. pro Gra. sanc. 313. 315. 321. 323. pro mer. 440
Sacrificii pagani ectypon pro mer. 435
Stephani P. Rescriptum pro Myst. sup. 83
Symeonis M. Adloquutio pro mer. 417

T

Theodlecheldis Titulus pro mer. 424
Theodorae V. & M. Adloquutio pro Myst. sup. 90
Theodorae Epitaphium pro mer. 423
Theodoriti M. Adloquutio pro Myst. sup. 86
Theodoti M. pro Ord. sup. 64. Myst. sup. 90. Mir. 115. Vat. sup. 134. Gra. aux. 245
Timothei M. pro Gra. sanc. 301
Tituli duo pro mer. 425

V

Valvae Pisanae pro Myst. sup. 92. Vat. sup. 140
Victoria M. Adloquutio pro Ord. sup. 60. 64. Myst. sup. 79. 89. sq. Mir. sup. 116. Rev. sup. 157
Victorini Votum pro Myst. sup. 82
Vincentii M. Adloquutio pro Rev. sup. 156

Z

Zenonis M. Adloquutio pro Gra. sanc. 302

INDEX IV.

QUAESTIONUM.

G

GRatiae *gratis datae* quid generatim important? 166. Quid speciatim? 167

Gratiae Auxiliantis quae exsistentia? 196. Quae notio? 297

Reliquae gratiam hanc concernentes mox indicatae sunt. 444

Gratiae Sanctificantis quae notio & indoles? 275

Reliquas in eandem Gratiam lege sis *supra*. 446

M

Meriti superni quae notio? 392

Reliquae super eodem Merito *nuper* traditae sunt. 447

Miraculi superni qualis notio atque partitio? 29

Reliquae de Miraculo *mox* descriptae sunt. 448

Mysterii superni quae notio & partitio? 73

Reliquae de hoc argumento *nuper* productae. 450

R

Revelationis supernae quae notio & quae partitiones? 142

Reliquas de revelatione praecitatas repereris. 540

S

Superna Dona, quae per se se vitam aeternam respiciunt, quid generatim important? 169

Reliquae de ipsis Donis *mox* explicatae. 450

Supernus rerum Ordo qua notione gaudet? 68

Reliquae de hoc Ordine *nuper* vulgatae. 450

V

Vaticinii superni quae notio & partitio? 131

Reliquae Vaticinia spectantes *mox* expositae. 452

INDEX V.

ERRONUM.

A

ABaelardus Petrus in Ord. sup. 53

Adiaphoristae in ord. sup. 44

Adrumetini monachi in Grat. aux. 183. in mer. 333

Adiceta Marcus in Gra. aux. 883

Aetiani in ord. sup. 43

Ahmed fil. Abdolalim in ord. sup. 42

Ahmed fil. Zin Alabedin in ord. sup. 42

Albigenses in mer. 337

Alcinous in ord. sup. 39

Ambrosius in Gra. aux. 183. in mer. 332

Amelius Tuscus in ord. sup. 39

Amesius in mer. 371

Ammonius in ord. sup. 39. in Gra. aux. 177

Amsdorfius Nicol. in mer. 355

Amyraldus Moses in mer. 372

Anglicana conf. in Grat. sanc. 266

Anglicana altera conf. in Grat. sanc. 266

Annianus Diaconus in gra. aux. 179

Anonymi in ord. sup. 49

Anonymi alii in ord. sup. 52

Anonymi anglicani in mer. 339

Anonymi britanni in gra. aux. 184

Anonymi sub IV. Seculum in mer. 330

Anonymi veteres in mer. 326

Anonymus anglus in mer. 341

Anonymus germanus presbyter in ord. sup. 50 col. 1. sq.

Anonymus parisiensis in gra. sanc. 258

Antinomi cum Islebio in mer. 367

Antonina de Burignon in ord. sup. 46

Antoninus Marcus Imp. in ord. sup. 14

Aphrodisseus Alex. in ord. sup. 39

Apollinaristae in ord. sup. 43

Apollonius Tyanaeus in ord. sup. 39

Argentinensis confes. in gra. sanc. 266

Ariani in ordinem sup. 43

Arminiani in gra. sanc. 273

Arminiani juniores in mer. 395

Arminius Jacobus in mer. 327

Araal-

Arnaldus Antonius in gra. aux. 182
Arnobius iunior in mer. 333
Arouet de Voltaire in ord. ſup. }48
Ashley Cooper Anton. in ord. ſup.
Ashwarbius Joan. in mer. }345
Aston Joan. in mer.
Athanaſius in mer. 332
Auguſtana luth. Conſ. in gra. ſanc. 266
Auguſtinus in gra. aux. 183. in mer. 332
Aurelianus Imper. in Ord. ſup. 19
Aurelius Marcus Imper. in ord. ſup. 39
Author edition. ſpinoſianae in ord. ſup. 46

B

Baelius Petrus in ord. ſup. 46
Bajus Michaël in ord. ſup. 54. gra. aux. 165. gra. ſanc. 270. mer. 373
Balaeus Joan. in mer. 347
Balduinus in mer. 366
Barclay Robertus in mer. 379
Baſileenſis Conſ. in gra. ſanc. 265
Baſilienſis conſ. in gra. ſanc. 265
Beguardi in gra. ſanc. 262
Belgica conſ. in gra. ſanc. 266
Bertholdus de Rorbach in mer. 341
Beza Theodor. in mer. 370
Blount Carolus in ord. ſup. 47
Bogomili in mer. 336
Bohemica Conſ. in gra. ſanc. 266
Borrius Joſ. Franc. in ord. ſup. 49
Bottaccius in mer. 366
Bridgeſius in ord. ſup. 44
Bruno Jordanus in ord. ſup. 49
Buddeus Joan. Franc. in mer. 366
Bullingerus Jo. Henri. in gra. ſanc. 268
Burmannus Franç. in mer. 372
Buzerus Martin. in mer. 364

C

Caeſalpinus in Ord. ſup. 49
Calovius in mer. 366
Calviniana Conſ. in gra. ſanc. 267
Calviniſtae in ord. ſup. 43
Calvinus in gra. aux. 185. gra. ſanc. 264. mer. 335
Canzius in gra. ſanc. 262. mer. 366
Cardanus in ord. ſup. 50
Carpzovius Samuel Bened. in mer. 366
Caſſianus in gra. aux. 183. in mer. 333
Celſus in ord. ſup. 7
Centuriatores Magdeburg. in mer. 355
Chiliaſtae in ord. ſup. 43
Chryſoſtomus in gra. aux. 183. mer. 332
Chubb Thom. in ord. ſup. 48
Clem. Alex. in gra. aux. 183. mer. 332
Clericus Joan. in ord. ſup. 46
Coeleſtius in gra. aux. 179
Collins in ord. ſup. 47
Comes de Bolingbrocke in ord. ſup. 48
Comitis Friderici confeſſio in gra. ſan. 266
Confeſſioniſtae in gr. aux. 184. mer. 358
Combrigius in mer. 350
Critias Athenienſis in ord. ſup. 51
Cuperus Franc. in ord. ſup. 49
Cynici in ord. ſup. 39
Cynici Turlupini in mer. 341
Cyrillus Alex. in gra. aux. 183. mer. 332

D

Damaſcenus Joan. in gra. aux. 183
Damaſcius in ord. ſup. 6
Davenantius Joan. in mer. 371
Decius Imp. in ord. ſup. 15
Deiſtae, viperarum progenies, in ord. ſup. 46
Demetrius Cynicus in ord. ſup. 39
Deslandes in ord. ſup. }48
Diderotus in ord. ſup.
Diocletianus Imp. in ord. ſup. 13
Diogenes Laërtius in ord. ſup. 39
Domitianus Imp. in ord. ſup. 19
Dordrachena ſynodus in gra. ſanc. 267 mer. 371
Durandus in grat. aux. 183

E

Ecclectici in ord. ſup. 39
Edictorum Imperialium Conditores in ord. ſup. 13. ſq.
Empiricus Sextus in ord. ſup. }39
Epictetus Phryx in ord. ſup.
Epicurei in ord. ſup.
Evagrius Ponticus Iberita in gra. aux. 177
Eunapius in ord. ſup. 5. & 11
Eunomius in mer. 330
Euripides in ord. ſup. 51
Euſebius in gra. aux. }177
Euthimius in gra. aux.

F

Fauſtus Rejenſis in mer. 333
Franeus Sebaſtianus in mer. 367
Frickius Joan. in gra. aux. 188

G

Gabriel Biel in gra. aux. 183
Gallica Conſ. in gra. ſanc. 266
Gallus Imp. in ord. ſup. 16
Galerius Armentarius Imp. in ord. ſup. 24
Gebbardus Carol. in ord. ſup. 49
Gennadius in mer. 333
Gentiles Romani in gra. aux. 176

Gerberonius Gabriel in gra. aux. 187
Gerhardus in mer. 366
Gefnerus in mer. 366
Geulingius in ord, fup. 49
Gnoftici in ord. fup. 43
Gomarus Franc. in mer. 372
Guido in mer. 240
Guillelmus Sartor in mer. 349
Guillelmus forte Conftantienfis Ep. in gra. fanc. 259
H
Hatzfeld in ord. fup. 49
Haereticorum grex in ord. fup. 42
Helvetica conf. in gra. fan.265. mer.371
Helvetius in ord. fup. 48
Herbertus in ord. fup. 47
Herculius Maximianus Imp. in ord. fup. 23
Heribertus in mer. 326
Herifordius Nicol. in mer. 345
Herodotus in ord. fup. 39
Hierax in ord. fup. 6
Hierocles in ord. fup. 9
Hieronymus in Gra. aux. 183. mer. 338
Hilarius in Gra. aux. 183
Hilarius Arelatenfis in mer. 333
Hilarius Pictavienfis in mer. 338
Himnerius in Ord. fup. 9
Hobbes Thom. in Ord. fup. 47
Hofmannus Melchior in Gra. aux. 184
Honoratus Maffilienfis in mer. 333
Hopfnerus in mer. 366
Hottingerus Joh. Henr. in mer. 366
Hubertia Virgo Lugdunenfis in Ord. fup. 48
Hulsemannus in mer. 366
Hus Joan. in mer. 316
Hutterus in mer. 366
I
Jaegerius Joan. Wolfg. in Gra. aux. 188
Jau: Kaung Sien in Ord. fup. 13
Janichen Gottlob Frideric. in Gra. aux. 188
Janfeniani in Gra. aux. 187
Janfenius Ep. Ipren. in Gra. aux. 186. Mer. 377
Jantonius Jacob. cum Baiania in Gra. aux. 186. mer. 378
Independentes in Ord. fup. 44
Indifferentes in Ord. fup. 44
Interpretes Alcorani quidam in Ord. fup. 42
Jonftonus Georg. in Ord. fup. 47
Jovinianus in Gra. aux. 177. Gra. fanc. 253. mer. 333
Irenaeus in mer. 332
Irenaeus Paullus in Gra. aux. 187
Ifidorus in Gra. aux. 177
Judaei in Ord. fup. 40
Judaei Rabbini in Gra. fanc. 258
Judaei Romani in Gra. aux. } 176
Judaei alii in Gra. aux. }
Julianus Auguftus in Ord. fup. 20. 33
Julianus Epifc. in Gra. aux. 179
Jurius Claud. in Gra. aux. 185
Juftinus in mer. 332
K
Keit Georg. in Mer rum. 379
L
La Serre in Ord. fup. 48
Le Blanc Ludov. in mer. 372
Lerinenfes Monachi in Gra. aux. 183. mer. 333
Libanius in Ord. fup. 5
Libertini in Ord. fup. 44
Licinius Imp. in Ord. fup. 23
Limborchius Philippus in Gra. fanc. 272
Lilojus in Mer. 336
Lokius in Ord. fup. 46
Lollardi in mer. 331
Lubertus Sibrandus in Gra. aux. 185
Lucianus in Ord. fup. 2
Lutherani in Ord. fup. 43
Lutherus in Gra. aux. 184. Gra. fanc. 260. mer. 315
Lyons Guillelmus in Ord. fup. 47
M
Macchiavellus in Ord. fup. 50
Mahumedani in Gra. fanc. 256
Mahumedes in Ord. fup. 41. mer. 335
Mandaville in Ord. fup. 47
Manichaei in Ord. fup. 43
Marefius Samuel in mer. 372
Maffilienfes Theologi in Gra. aux. 183. mer. 333
Maximinus Daja Imp. in Ord. fup. 25
Maximus in Ord. fup. 6. 11
Maximus Tyrius in Ord. fup. 39
Melanchthon Philippus in mer. 355
Menippus in Ord. fup. 39
Mennon cum fuis in Ord. fup. 44
Menodorus Nicomedienfis in Ord. fup. 19
Molinaeus Carolus in Gra. aux. 185
Molinofus Michael in Ord. fup. 54. Gra. aux. 187. mer. 379
Montalbenfes cum Berengario in mer. 340
Montanus cum fuis in Ord. fup. 43. Gra. fanc. 253

Mopfueftenus Theodor. in Gra. aux. 179
Morgan Thomas in Ord. fup. 47
Moslemi in Ord. fup. 42
Muffonius Babylonicus in Ord. fup. 39
Mylius in mer. 366

N

Nazianzenus Gregor. in Gra. aux. 183. mer. 332
Nero Imp. in Ord. fup. 11
Nicolius in Gra. aux. 187
Novatiani in Ord. fup. 43
Nuvatus in Gra. fanc. 253
Numenius Syrus in Ord. fup. 39

O

Odecaftell Joan. in mer. 346
Olympiodorus in Ord. fup. 6
Opiatus Milev. in Gra. aux. 183. in mer. 332
Or in Gra. aux. 177
Origenes Adamantius in Gra. Aux. 177. fq.
Origeniftae in Ord. fup. 43. Gra. aux. 178
Ofiander Andreas in Ord. fup. 50. Gra. Sanc. 267
Ofiander Joan. Adamus in mer. 366
Oxonienfis Academia in Mer. 346

P

Paraeus David in mer. 371
Pyne Petrus in mer. 347
Pelagius cum Adfeclis in Ord. fup. 43. in Gra. aux. 179. Gra. Sanc. 255. mer. 331
Penn Guillelmus in mer. 379
Peripatetici in Ord. fup. 29
Perrinax Severus Imp. in Ord. fup. 25
Piceninus Jacobus in Gra. aux. 185. Mer. 372
Pictet Benedictus in Mer. 372
Pictiltae in Ord. fupern. 44
Piggardi in mer. 335
Pifcator Joan. in Gra. aux. 185
Platonici in Ord. fup. 39
Plinius Secund. Cai. in Ord. fup. 4. 29
Plotinus in Ord. fup. 39
Polonicae Confeffiones in Gra. San. 267
Pontiani in mer. 337
Poppus in Ord. fup. 50
Porphyrius in Ord fup. 8
Porretanus Gilbertus in mer. 338
Poftellus Willelmus in Ord. fup. 43
de Prades Joan. Martin. in ord. fup. 48
Praedeftinatiani vulgati in Gra. aux. 182 mer. 331
Praeformatores Pelagianifmi in Gra. aux. 177
Praeformatores Semipelagianifmi in Grat aux. 183
Pragenfis Hieronymus in mer. 346
Proclus in Ord. fup. 11
Pfeudo-Juftinus in mer. 332
Purvey Joan. in Mer. 346
Pythagorei novi in Ord. fup. 39

Q

Quakeri in Meritum. 379
Quefnellus Pafchaf. in Gra. aux. 188. Gra. fanc. 273. Mer. 385

R

Raymundus Dionyfius in Gra. aux. 189
Repingdon in mer. 345
Ricardus in Gra. aux. 183
Robinfon Joan. in Ord. fup. 44
Roterodamus Erafmus in mer. 352
Roufleau Joan. Jacob. in Ord. fup. 48
Rufinus in Gra. aux. 179
Rugerius Cofmas in Ord. fup. 49

S

Sanbovius in Gra. aux. } 187
de Sant Amore in Gra. aux. } 187
Sapor Longaevus Rex in Ord. fup. 30
Saturninus in Ord. fup. 39
Saxonica Conf. in Gra. fanc. 266. Mer. 365
Sceptici in Ord. fup. 39
Schade in Ord. fup. } 49
Schmidius Laur. in Ord. fup. } 49
Seneca L. An. in Ord. fup. 39
Schwenkfeldius Gafp. in Gra. Sanc. 268
Scoticae Confeffiones duae in Gra. fanc. 266
Scotus in Gra. aux. 183
Semi-Ofiandrini in Gra. Sanc. 266
Semipelagiani in Gra. aux. 182. in mer. 332
Servetus Mich. in Gra. fanc. 266
Sextius Q. in Ord. fup. 39
Simon Magus in Mer. 327
Simonius Ricardus in Gra. aux. 189
Simplicius in Ord. fup. 39
Simonius in Ord. fup. 44
Sociniani in Gra. aux. 184
Socinus Fauftus in Gra. fanc. 269
Socion Alexandrinus in Ord. fup. 29
Spangebergici in Gra. Sanc. 266
Stoici in Ord. fup. 39
Sulpitius Severus in Gra. aux. 183. in Mer. 333

M m m 2 Syn-

Symmachus Q. Aurelius in Ord. sup. 21
Syncretici in Ord. sup. 43

T

Tacitus Cornel. in Ord. sup. 2
Teredates Rex in Ord. sup. 29
Theodia Laodicensia in Ord. sup. 39
Theologi Ducis Saxoniae in mer. 365
Theon Smyrnaeus in Ord. sup. 39
Theosteucs in Ord. sup. 5
Thomas in Gra. aux. 183
Thorpe Guillelmus in mer. 346
Tindal Matth. in Ord. sup. } 47
Tolandus in Ord. sup. }
Tolerantes in Ord. sup. 44
Toussaint in Ord. sup. 48
Trajanus Ulpius Imp. in Ord. sup. 13
Turrettinus Franc. in mer. 372
Tyssot Simon in Ord. sup. 48

V & U

Valentiniani in mer. 328
Valerianus Imper. in Ord. sup. 27
Vermilius Petrus Martyr in mer. 370
Vincentius Lerin. in grat. aux. 333
Vitalis Carthaginensis in grat. aux. 333
Ulpianus Domitius in Ord. sup. 5
Ucti Anglicani in Gra. sanc. 213
Volusianus Imp. in Ord. sup. 16
Walchius in mer. } 335
Waldenses in Ord. sup. 43. in mer. }
Wardius in Ord. sup. 44
Wellerus in mer. 366
Wiclefitae Recentiores in mer. 350
Wiclefitae Veteres in mer. 349
Wicletus Joan. in mer. 341. sq.
Witembergica Conf. in Gra. sanc. 266
Witichius in Ord. sup. 49
With Ricardus in mer. 346
Witsius Hermannus in mer. 372
Wolston Thomas in Ord. sup. 47
Writus in Gra. sanc. 213

Z

Zeno cum Stoicis in Gra. aux. 178
Zinnichius in Gra. aux. 187
Zosimus in Ord. sup. 12
Zwingliani quidam in Gra. sanc. 263
Zwinglius in Gra. aux. 184

INDEX VI.

RERUM PRAECIPUARUM.

A

ABaelardus vindicatur raptim. 19. Adn.

Acta SS. Martyrum. Anonymae Mulieris ex titulo praecepti a Juliano Augusto emissi suspecta non sunt. 416. sq. Sanctae Afrae quantum ad partem primam, continentem ejus & Soc. conversionem legitima sunt. 437. sq. S. Anthimi mirabilem vetustiorum simplicitatem non videntur praeferre. 63. S. Donati verisimiliter germana. 86. S. Anastasiae spuriis adnumeranda. 23. S. Sebastiani Ambrosio tributa, vel certo spuria videntur, vel vehementissime suspecta. 20. sq. Adn.

Acta SS. M.M. Proconsularia. 301. sq.

Actus superni transeuntes. 172. sqq.

Adscensio Christi D. in Coelos ejusdem Divinitatem praefert. Hujus mysterii finem. 82. sq.

Adventus ecclesiasticus. 310. sq.

Agapae. 440. sqq.

Agricolaus Faustus Consul. 420. sq.

Alcorani errata, blasphemiae, tabulae mitem interpretationem non patiuntur. 41. sq.

Alexandri Macedonis copiae qui mare Pamphilium trajecerint? 121.

Ammonius sectam Eclecticam invenit, aut reformavit in odium christianae religionis. 40.

Amsdorfius Nicol. contra bona opera plane insaniit. 355. Amsdorfianorum sectae auctor. *ibid.* Adn. Ejus fata & annus emortualis. *ib.*

Antiphonarium ecclesiasticum ex vocibus sacri Codicis contextum. 160.

Antonina de Brrignon. Ejus caussa. 45. sq. Adn.

ΑΒΑ ΠΡΙΝΟΓΕΝΙΤΙ ΔΑΙ. De hoc Marmore quid censendum? 431. sqq.

Arae ethnicorum. 430. sqq.

Arca Noetica pro Revelatione superna contra Deistas. 161. sq.

Arcani disciplina. 305.

Assemanus Ill. Steph. Evodius laudatur. 31. alias.

Athanasii Disputatio contra Arium coram Probo Judice, ejusdem foetus non

non est. 3. Adn. col. 2.

Auctoris ingenuitas demonstratur. 50. Adn. II. Ejus sententia de viribus naturae longe distat a doctrina Origenistarum & Pelagianorum. 178. Adn.

Aureliani Imp. Edicta conscripta fuerunt, ac fortasse non promulgata. 19.

B

Bajus Mich. sui vindex. 185 Adn. & 272. sq. Adn. I. & III. Ejus caussa circa dogma de merito. 376. sqq. Adn. I.

Ballerinii Fratres confutantur. 317. sq. & 320.

Baronius protegitur. 8. Adn. Describitur. 34. Adn. V. *Centuriatores*.

Bergardorum de opinione judicium. 260. Adn.

Bellelius Fulgent. convellitur. 192. Obs. col. 2.

Bertholdus de Korbach. Error ei adpictus fortasse suppostitius? 341. Adn.

Billuart Renat. confutatur egregie. 215. Obs.

Bisomus, *trisomus*, *tetrisomus* apud veteres. 423. sq.

C

Calviniani. Plurium effata circa meritum salutare. 370. sqq. Eorum oppugnatores e ministratibus. 372.

Calvinus in Patres Tridentinos scurra nefandus & impius. 358. Tum in TT. Scholasticos. 369. *Reformator* illustris ejusque gregales Reformati. 368. Adn. Quo sensu dixeris, parum aut pene nihil ex animo errasse circa meritum salutare? 370. Adn.

Calumnias & probrosa cognomina in cultores religionis catholicae confingunt Ethnici. 37. sq. Tum deinde Acatholici. 43.

Candelabrum Judaicum pro Revelatione superna. 162. Ejus imago prostans hodieque in arcu triumphali Titi Vespas. ceteris id genus figuris vetustissima. *ib.* Fusiorem de eo dissertationem spondet Auctor. 163.

Catechumenatus vetus. 305. sq.

Centuriatores Magdeburg. Eorum centuriae. 356. sq. Caussa. 357. Adnn. Pontificum deliberationes & Scriptores contra centurias. *ib.* Adnn. II. Eas Baronius annalibus suis ex instituto non confutavit. 358. Adn. III.

Chrisma sanctum recens baptizatis olim statim collatum. 324. sq.

Christianus sum. Haec formula apud priscos Martyres usitatissima, quo animi sensu prolata? 58.

Chrysostomi testimonium Auctori incognitum. 25. Adn. I.

Claudii II. Imp. Edictum contra christianos apocryphum. 17. Adn. II.

Coccii & *Cozzae* lapsus. 330. Adn. Coccii lapsus alter. 336. Adn.

de *Conmate* Pianae Bullae magna contentio. 378. Adn. II.

Confessio Augustana praefert placita vafritie ac temeritate plena. 362. Ejus caussa. 363. sqq. Adn. Melanchthonis foetus est. 184. Adn.

Confessiones variae Heterodoxorum contra gratiam sanctificantem indicantur. 365. sqq. Adn.

Confessionistae Augustani vapulant a Joan. Cochlaeo. 361. Secum ipsi digladiantur. 363.

Cornelii P. Epistola vindicatur 16. Adn. & 299.

Courayerius castigatur. 163. Adn.

Criobolium apud Paganos. 435.

Critias impius. Ejus caussa. 51. sq. Adn.

Crucifixi Domini J. C. vetus icon & singularis. 141. sq.

Cyriacus Anconitanus. Quae ejus auctoritas circa Inscriptiones, quas tradidit? 6. Adn.

D

Decreta & Rescripta Imperialia contra christianos aereis incisa tabulis. 25.

Deismi recentioris auctor. 50. Adn. I.

Deismus in Anglia, Gallia, Germania, Italia, Belgio. 48. sqq.

Deistae. Ad eos conversio ut resipiscant. 123. saepius.

Diocletianeae persequutionis duae tantum periodi. 23. Adn.

Diocletiano Edictum suppositum. 20. Adn. Tum aliud valde suspectum & dubium. 22. Adn.

Dodwelli sententia de paucitate Martyrum convellitur. 37. Adn. I. col. 2.

Dominica Oratio intra actionem Missae. 438. sqq. Orationis commendatio. *ib.* Quid de ea relate ad Missam ab Apostolis celebratam S. Gregorius? 439.

Dona superna sinem beatum per se se respi-

spicientia exponuntur. 169. Haec rerum supernarum seriem nobilissimam constituunt; cujus plane praestantem ac plenam elucidationem Theologis de Schola debet Religio. 175. Obs.

E

Edicta Paganorum adversum Religionem christianam. Series chronologica Edictorum Imperialium sub IV. priora secula. 12. sqq. & 36. & Adn. I. Edicta voce tenus lata. 38. Adn. III. Edicta reliqua posteriorum alias recensenda spondet Auctor. 36. Edicta Praesidum Provinciarum. 37. Adn. II.

Episcoporum est errores proscribere. 341. Adn. III.

Ethnicismus Religionem revelatam opera & studio Philosophorum miris modis oppugnat. 39. Sed ipse tamen & vindiciis SS. Patrum, & studio Joviani Imp. toto saltem Romano Imperio pene funditus perit. 39. sq. Adn.

Eucharistiae Ss. palmare symbolum in Marmore literato. 94. sq.

Examen Episcoporum ex veteri disciplina. 159. sq.

Eymericus notatur. 260. Adn. Ejus auctoritas in caussa Montalbensium. 340. Adn. I.

F

Faustus Socinus. Laelii patrui conatus impios mire promovit. 270. Adn. In describendis ejus erroribus quandoque Natal. Alexander & Athanasius Socinianismi historicus indiligentes: immo & ceteri historici nostrates polemici. *ib.*

s. *Felix* Episc. inter Martyres Africanos pro defensione Bibliorum sacrorum Proto-Martyr. 156. sq.

Fleuryi & Sarpii auctoritas historica circa factum singulare valde dubia. 264. Adn.

Formulae quaedam apud vetera Diplomata & Sigilla gratiam auxiliantem non spectant. 252.

G

Gazzaniga Petr. Maria notatur. 191. Obs. Ejus animadversio minime probatur. 218. sq. Obs. Quo jure glorietur, thomistico suo systemate Pelagianismi & Praedestinatianismi radices funditus convelli. *ib.*

Gerberonius Gabr. Baji vindex persaepe fallitur. 278. alias.

Gilbertus Porretanus. Error ei adpictus ab Ottone Frisingensi valde dubius. 339. Adn.

Gonetius gratiam auxiliantem per se se efficacem in principio rationis sufficientis nuperrime, ac ingeniose quidem constituit. 222. & 223. sq. Obs. I.

Gratia Auxilians. De ejus dotibus pertractatur. 196. sqq. Praeprimis de ejus distributione. 205. sq. & efficacia. 210. Circa illam nonnullae opiniones indicantur. 211. Refellitur Thomistica. 215. sqq. Et Augustinensis recentior. 219. sqq. Et nuperrima, quae eam sistit in principio rationis sufficientis. 222. Verisimilior exponitur & vindicatur. 224. sqq.

Agitur de gratiae sufficientia seu inefficacia. 331. sqq. & necessitate ad actus salutares. 239. sqq. In SS. Martyribus gratia plerumque per se se moraliter efficax. 246

Gratia sanctificans. Ejus notio & indoles. 275. dotes. *ib.* Reliqua eam spectantia. 280. sq. & 284. sqq.

Gratiae gratis datae Quae de iis cum generatim, tum speciatim summis scitu digniora sunt, expenduntur. 166. sqq. Quae pro iis Monumenta antiquitatis conferant? 167.

Guillelmus quidam, *de quo plura ferun*tur *satis dubia*, errores revocat suos. 259. & Adn. I. & II.

H

Habitus superni permanentes. 170. sqq.

Haereticorum Reconciliatio in Ecclesia veteri. 324.

Helena Simonis Magi famosum scortum. 348. sq. Adn. II. V. *Simon Magus*.

Hierocles Bithyniae Praeses ab Hierocle Philosopho Alexandrino diversus. 10. Adn.

I

Icones divae Virginis ad probandam ejus Maternitatem supernam. 81.

Impassibilitatem & *imperturbationem* homini tribuerunt Stoici, Origenistae, Pelagiani; minime vero Scholastici nostri. 178. Adn.

Innocentii P. VI. Bulla in novatores Angiicanos praeterit Scriptores quamplurimos. 339. Adn.

s. *Joannis Baptistae* magnalia. 138. sq.

Qui

Qui ejus laudibus detrabunt a Pulemiais revincuntur. 139. sq. De ejus am-ctu quid Protestantes? 140.

Judaeorum lenia, dicta, gesta nefaria in religionem christianam revelatam. 40. sqq.

Juliani Augusti lex in christianos subditia. 35. Adn.

Justificatio impii adulti. Exponuntur quae hanc in rem scitu digniora sunt & Dogmaticis & Scholasticis Theologis. 281. sqq.

L

L' Advocat corrigitur. 355. Adn.

Lapides. Qui Constantino Magno dicatus circumfertur anne legitimus? 419. Licinii ac Sororibus facer ad remotissima secula pertinere non videtur. 424. sq. Consularis quidam Relandum & Muratorium fugit. 425.

Le Blanc Ludov. e Reformatis. Ejus scribendi de dogmatis ratio, ingenuitas, comitas, modestia summopere commendantur. 373. Adn.

Lectoratus Ordo colligitur ex Actis vetustissimis S. Timothei Lectoris M. 301. sq.

Lex veterum Romanorum ne ulla religio nova toto admittatur Imperio sine publica saltem auctoritate. 37. Adn. I. Tum ne ulli divini sacrentur honores absque S. C. *ibid.*

Lucianus Philolophus. Nonnulli ejus nomine conscripti dialogi satis dubii. Num christianus? 7. sq. Adn. II.

S. *Ludgeri* Calix cum praeclaris Inscriptionibus pro Ss. Eucharistia. 97. sq.

Lutherani materiam de merito cur tot technis & cavillis obscurarint? 367. Nostrum de merito dogma pro ratione discessionis suae ab ecclesia catholica obtendunt, una cum plurimis Calvinicolis. 369. Adn.

M

Machabaei MM. Eorum laudes. 316. Festum Romae sollemne a quo tempore? *ib.* sqq.

Madalena Thomas revincitur. 216. Obs.

Mahumedes vindicatur. 336. Adn.

Mamachius confutatur. 3. sq. Adn.

Mansuetus a S. Felice, modo Asculi Theologiae Moralis doctus Professor, acerrimus, atque primus ex instituto systematicus & copiosus oppugnator praeiudicatae opinionis Graffii. 224. Obs. I.

Paucis abhinc mensibus adversus eam opinionem editus est formis Cremonensibus praeclari Auctoris commentarius philosophico theologicus, in septem dissertationes tributus, acutissime juxta ac modestissime lucubratus; dignus quidem opinione nostra, quem Theologiae ac Philosophiae Professores & alumni sedulo evolvant.

Martyres. Quod pro Christo mortem subierint, magnis ab Ecclesia honoribus decorati. 418. Martyrum plura genera. 319. sq.

Maximilianus Adolescens inter Martyres Christi jure recensendus. 79. sq

Meritum theologicum. De eo Adserta secundum regulas fidei. 385. & 386. sqq. & 398. Aeternae vitae meritum exigit ne simpliciter statum gratiae? 391. Obs. Quae circa meritum fide sancita non sunt habenda? *ibid.* col. 2. Ejus notio atque partitio. 392. sqq. Conditiones & reliqua comparate ad actum meriti, & ad personam merentem, & ad Deum remunerantem expenduntur 397. sqq.

Miracula superna. De iis doctrina exponitur. 99. sqq. Plura sacri Codicis miracula diserte vindicant. Anti-deistae. 111. sq. nota (i) Miraculi caractares. 115. Obs. Martyres recensent miracula. 116. sq. Martyrum passiones miracula eximia. 119. sq. Transitus maris rubri apud Hebraeos miraculorum complexio. 121.

Missa vox quid a primordiis Ecclesiae? 17. Adn. I. & 306.

Missae Sacrificium tum in conventibus celebratum. 17. Adn. I.

Missale Gallicanum vetus negligentiore saepe manu conscriptum. 309.

Molinos Mich. Famosa ejus Causa. 380. sqq.

Mosheimius Jo. Laurentius rejicitur. 329. Adn. II.

Mysteria superna. Eorum notio, partitio & dotes exponuntur. 73. sqq. Sacra profana Eleusinia in concordiam fidei & rationis circa mysteria nostra minime advocanda. 76. sq. Obs.

Ob-

O

Obſervatio non praetereunda. 99.
Opertanea ſacra apud profanos. 74. Obſ.
Oracula ethnicorum fraudibus plena. 130. Obſ.
Origenis error in gratiam auxiliantem nimium dubius. 177. Adn.
Origeniſtarum apathia. V. *Impaſſibilitatum*.
Oſculum pacis in Sacrificio Miſſae. 248. ſq.
Oſſa Joſephi Patriarchae & Eliſei quo ſenſu prophetaſſe dicantur? 127.

P

in *Paraſceve* officium vetus liturgicum. 303. ſq.
Paſcha annotinum. 306. ſq.
Patres Eccleſiae veteres. Eorum agendi ratio inter diſputandum cum hoſtibus Chriſti ſub IV. priora ſecula. 179. Adn.
Paullus Apoſt. gratiae auxiliantis praeclarus vindex. 176. ſq. Adn.
Pelagianiſmus. Palmare ejus dogma ſcholis noſtris perperam adpingunt Proteſtantes. 178. Adn. De eo comparate ad naturam & gratiam nonnulla alias praemiſſa: complurima heic adjecta pro ſaniore ejus cauſſae expoſitione. 180. ſqq. Adn. Pelagianae Scholae meritum abſurdum. 331. & Adn. ** Plura gratiae genera admiſit. ib. At gratiam tamen ſanctificantem inhaerentem agnovit nullam. 255. ſqq. Adn. II.
Pelagius. Ejus indoles, ingenium & zelus non ſecundum ſcientiam. 180. Adn. Primus gratiae auxiliantis hoſtis publicus & contentioſus. ib.
Pfeifferus Auguſtus hallucinationis convictus. 259. Adn. II.
Philoponus laudatur. 12.
Piſanae Valvae. Quid circa eas dubium, quid veriſimile? 93.
Poenitentium Reconciliatio in Eccleſia veteri. 321. ſq.
Polemicae diſputationes interdum jure ventilatae in hoc commentario. 175. Obſ. col. 2.
Pontiani haeretici ex qua ſecta? 337. Adn.
Populeti monaſterium Ciſtercienſe ampliſſimum in Catalonia. 340. Adn. II.
Porphyrii ſcripta contra ſacros Codices. 9.
Probi Imp. Edictum contra Chriſtianos ſuppoſitum. 18. Adn. II.
Prophetia. Verae ac falſae ſigna. 134. Obſ. Prophetiae de pluribus myſteriis ſupernis re quidem impletae. 137. ſqq. Tum aliae Theodoriti M. 135. ſq.
Pſeudo-apoſtoli haeretici quinam? 326. Adn.

Q

Queſnelliſmus. Ejus protectores acriter repudiantur. 188. Adn. Quaeſivit ſibi fortaſſe patrocinium ab Schola Lutheranorum. ib.
Queſnellus erroris aperte convincitur a noſtratibus Anti-queſnelliſtis. 273. Adn. I. II. III.
Quinquageſima eccleſiaſtica. 249. ſqq.

R

Relandus Hadrian. fruſtra Mahumedanos protegere conatur. 157. Adn. I. & Alcoranum. 41.
s. *Reolus* horrendi anathematis fortaſſe primus auctor. 96.
Revelatio ſuperna. De ea doctrina exponitur. 142. ſqq. Revelationes ſacricodicis praeprimis oppugnant Deiſtae. 148. ſq. Obſ. Eas plerumque citant & commendant SS. Martyres. 156. Et pro earum defenſione complurimi martyrium ſubeunt. 157. Revelationis privatae donum in vera Eccleſia hucusque floruit. 140. ſqq.
Revelatio naturalis Dei nullam involvit contradictionem. 152. ſqq. Circa iſtud Adſertum notatu digna. 154. ſq. Obſ.
Ricardus Simonius Semipelagianiſmi Boſſuecto jure incuſatus. 189. Adn. I.
Ripalda Jo. Martinez ſummopere commendatur. 52. ſaepius.
Romanus Senatus Chriſtum Deum ſuae adſciſci religioni expreſſe detrectat. 37. Adn. I.

S

Sacramentorum Liber S. Gregorio M. vulgo adſcriptus anne genuinus? 308. ſq.
Sacrificia Paganorum. 433. ſq.
Sadoletus Cardinal. a Semipelagianiſmo excuſari poſſe videtur. 190. Adn. II.
Sancti homines veteris legis in novo foedere feſtis eccleſiaſticis coluntur. 318. ſqq.
Sarpius Paullus. V. *Fleuryi*.
Scholaſtici Theologi vindicantur. 53. Adn.
Semipelagianiſmus. Ejus cauſſa praeliba-

batur. 183. & Adn. Futius retr. ctata. 332. sqq. Adnn.
Seraphina de Leo VENERABILIS Virgo Carmelitana, Caprensis sanctimonialium coenobii, pluriumque Institutrix, doctrinae Molinosii contra sensum illustrium & doctissimorum hominum, praeservide adversatur, ejusque errores in libro de manuductione spiritali latentes mirabiliter detegit & flammis addicit. 381. Adn.
Serryus Jac. Hiacynth. notatur. 273. Adn. I. Et tanquam juratus defensor errorum Quesnelli merito perstringitur. 385. Adn.
Servetus Mich. de peccato & justificatione qui philosophice & pharisaice loquutus? 267. sq. Adn.
Simon Magus Plurimis existimatus Servator mundi. 327. Adn. I. Quid de statua, quae vulgo fertur ei erecta Romae? *ib.* Haereticorum primus. 329. Adn. III. Revera christianus fuit. *ib.* An scripta contra legem christianam vulgavit? 330. Adn. IV. Quo sensu tot, tantisque encomiis Helenam commendaverit suam? 328. Adn. II.
Spiritus S. secundum substantiam donatur. 276. sq.
de *Statibus naturae humanae* in ordine ad Gratiam doctrina. 190. sqq.
Status naturae purae multis nominibus possibilis. 192. sqq.
Supernaturalis rerum Ordo adseritur, exponitur, defenditur, illustratur. 54. sqq.

T

Taurobolium. Unum e praecipuis Paganismi sacrificiis. 434.
Templa Ethnicorum. 427. sq. Eorum Dedicatio. 429.
Tertulliani Regis Edictum contra christianos verisimili argumento legitimum. 30. Adn.
S. *Thomas* unum ex praecipuis doctrinae Jansenianae articulis ante Jansenium praemonstravit, atque subvertit. 398. sq. Obs.
Tichonius inter Afros fortasse primus Semipelagianismi adsertor. 182.
Tridentini Patres quanto studio negotium de justificatione impii docendum ac definiendum curarint. 262. sq. Adn. Optimo consilio nullam scholae orthodoxae opinionem percellere decreverunt. 263. sq. Adn. Eorum agendi ratio pro comparanda notitia haereticum proscribendarum. 264. Adn.

V & U

Valsechius rejicitur. 146.
de *Vasquesiis superius* doctrina elucidatur. 123. sqq.
Vaticinium. V. *Prophetia*.
Vindices religionis revelatae adversum Deistas nuperos. 50. Adn. III.
Virgines ante mortem violentam eis inferendam violandae ex lege Romanorum. 22.
Ulpianus Domitius Imperialium in christianos Edictorum collector. 36. Adn. I.
Urim & Thummim perinsigne oraculum apud Hebraeos. 123. sq. & Obs.
Wiclef & *Wiclefistarum* causa. 343. usque ad 351. Primi Wiclefi adsectatores. 345. sqq. & hostes catholici. 347. sqq. Wiclefitarum in doctrina contensio. 350. Adn. Longa eorum posteritas. 351. Adn. Wiclefismi propagatio studio Jo. Hus, & Hieron. Pragensis. *ib.*

LAUS DEO FINI VIRTUTIBUS OBTINENDO.

PRAE PRIMIS EMENDANDA.

Pag.	Lin.	*ERRATA*	*CORRIGE.*
5	2	invitos	invisos
13	14	licebet	licebat
25	35	col. 1. tamen loco	loco
25	16	*Judaeos*	*Judaeos*
32	47	col. 2. differ ueras	differuerat
38	33	col. 2. ab caussam	ob caussam
40	22	col. 1. adparttio nes	adparitionas
69	40	ex instituuo	ex instituto
86	15	post aa	postea
87	32	ἡ ceerλιsus	ἡ κατηχησις
121	9	*Artapanus.*	*Artabanus.*
150	27	Carola lius,	Carolstadius,
151	32	col. 2. Authorae	Authore
246	19	sibenda	subeundo
275	14	recitudo,	rectitudo,
304	36	deificiant	deficiant
333	6 & 7	col. 1. in negotio fatis	in negotio salutis
391	32	col. 2. quae Synodo Tridentino	quae a Synodo Tridentina
444	43	col. 2. Ammonius. 179	177
Ibid.	44	col. 2. Anatianus. 177	179
449	35	col. 2. Diploma. 82 & 92	Diploma. 92
450	21	col. 2. Anthimi M.	M. 63
Ibid.	22	col. 2. Arcadii M. 63. 65	M. 65
Ibid.	32	col. 2. Luciani & Martiniani.	& Marciani.
453	4	col. 2. Myst. sup. 174	sup. 164.
Ibid.	23.	col. 1. Fenestella pro mer.	pro Miraculis
454	30	col. 2. Ch. pro Myst. sup. 38.	Christi crucifixi
456.	34	col. 1. Abdo'alim in ord. sup. 41.	42
Ibid.	41	col. 1. sup. 39.	*Aide*, Ammonius alter in &c.
Ibid.	46	col. 2. in mer. 391	381
Ibid.	47.	col. 2. in mer. 327.	372
460	27	col. 1. raptim. 59	54
461	26.	col. 2. *Courayerius* castigatur. 163	*Courayerus.* 263
454	53	col. 2. advocanda. 76.	74

In Adpendice praemissa ad p. xxxi. ubi dicitur Saturninus M. adde: Presbyter Afri-canus &c. (ex Act. SS. Saturnini, Dativi &c. ap. Ruin. cit. p. 412. ex pluribus codd. mss. & editis.)

Errata cetera leviora pro sua benignitate corriget Lector.

EXCVDEBAT ROMAE
PAVLLVS IVNCHI TYPOGRAPH. ET BIBLIOP.
PROVISOR LIBRORVM S. R. E. IN BIBLIOTH. VATICANA
IN S. MICHAELIS AD RIPAM
AN. IVBILEI MDCCLXXV. X, KAL. DECEMBRIS
SEDENTE
PIO VI. PONT. OPT. MAX.
ANNO PONTIFICATVS I.

